

*Effigiem Desiderii tibi Sculptor Erasmi
Exprimit Ingenium Scripta diserta Suum*

COLLOQUIORUM
Desiderii Erasmi Roterodami
FAMILIARIUM
OPUS AUREUM.

Cum Scholiis quibusdam perquam eruditis, quæ
difficiliora passim loca diligenter explicant.

Editio triplici nomine commendatissima :

1. *Collatis optimis usquequaque Exemplaribus.*
2. *Additis seorsim in fronte Argumentis unicuique Colloquio.*
3. *Adjecto Indice novo rerum & verborum memorabiliorum locupletissimo.*

His demum accedunt

Omnes Notæ quæ Dublinensi editioni inferuntur.

Recensuit, suasque etiam non paucas interpretationes addidit,

SAMUEL PATRICK, A. M.

Et Scholæ Carthusianæ subpræceptor.

L O N D I N I :

Impensis J. & J. BONWICK, R. WARE, A. WARD, J. CLARKE,
S. BIRT, C. HITCH, T. OSBORNE, J. HODGES, E. WICKSTED,
& C. BATHURST. 1740.

1578 / 8920

AD LECTOREM Φιλέταστον J. C. S. P. D.

QUOD olim Lucanus nequitia¹ militum, id ipsum (mutato paulum nomine) incuria² (dicam enim molliſſimè) typographorum nunc temporis, citra omnem facilè calumniam, exprobrandum est, viz.

Nulla fides pietasque viris qui praela sequuntur.

Adeò enim latè isthæc jam reſſit gangræna, ut (quod ² Sulmonensis ille)

in facinus jurasse putes ———

In aliis istud libris passim editis (à multis heu!) nimis compertum est: hinc illæ studiosorum lachrymæ: in hoc ter-maximi illius Erasmi *Colloquiorum* opere ipse testari possum. Dabatur enim mihi corrigendum mendosissimum illud exemplar, *Argentorati* summo studio excusum 1623. magnifico planè titulo, sed mendacissimo.

At vero Augeræ jam ecce stabulum tibi repurgavimus; *Desiderium* tuum *Erasmus* (disideratissimum totius orbis literarii desiderium) desideratiorem tibi reddidimus, ut, qui olim fuit *Ἐράσμιος* (& meritissimè) deincepiti mox seculo *Ἐρασμώπτερος* fiat.

Ausim enim ego hoc meâ tibi præstare fide, ut hæc Erasmanorum *Colloquiorum* editio sit longè omnium longèque emendatissima ³ quæ solem viderunt uspiam, ab ipso illo tempore quo magnus ille literarum præses supremam manum isti imposuerat operi. Et nè me seu parum modè loquentem argueres, scire te velim, nos restaurasse hanc

¹ *Correctissimam,*

collatis undecim optimis undequaque impressionibus, viz.

- ┌ Duabus veteribus, quibus exciderat præ senio titulus.
- ├ Basileensi excus. 1526. & ab auctore ipso tum recognitâ.
- ├ Parisiensi excus. 1528. apud Franciscum Regnault.
- ├ Basileensi impress. 1559. apud Viduam Michael.
- ├ Coloniae Agrip. impr. 1563 apud hæred. Arn. Birckman.
- ├ Antuerpiensi editâ 1564. à Christoph. Plantino.
- ├ Lugdunens. Typis Vogelianis.
- ├ Basileensi excus. 1621. quæ sanè emendatissima est omnium, quas mihi uspiam videre contigit.
- └ Amstelodamensi apud { Joannem } Jansonium { 1628.
- { Gulielmum } { 1629.

A 2

Ad

¹ Lucan. 10, 407. Bel. civil. *Nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur.*

² Metam. lib. 1.

³ Ut, quod Erasmus olim de sua D. Hieron. operum editione, unum illud & verè dicam & audacter, minoris arbitror Hieronymo suos coſtituisse libros conditos, quam nobis reſtitutos; & paucioribus vigiliis apud

illum natos fuisse; quàm apud nos re-natos. Tantum hic laboris exantlatum est, ut parum abſuerit quin meipsum encensarim, dum sedulo adnitor ut Hieronymus renaſcatur: neque verebor illud vel jurejurando confirmare, minoris ipsi Hieronymo coſtituisse, &c. Erasim. in Ep. ad Leonem decim. Pap.

AD LECTOREM.

Ad quarum omnium fidem emendatissimam hanc fecimus, innumeris fœditissimarum hallucinationum locis castigatis, integrarum sententiarum restitutione, linearum dictionumque interpositione, syllabarum literarumque (pro naturâ suâ) vel adiectione, vel abiectione, unâ cum notis marginalibus.

2 *Commodissimam*

& aptissimam usui fecimus hanc, additione Argumentorum fronti cuiusque colloquii præfixorum, ut primo mox intuitu cognoscas subiectum & materiam insequentis colloquii. Quod quàm sit futurum lectori utile (in longioribus saltem colloquiis) relinquo aliis æticipandum; cum antehac ignoraret lector quid in quolibet colloquio tractaretur, usque dum totum perlegerat.

3 *Locupletissimam.*

Indice novo rerum omnium memorabiliorum & dictionum in toto sparsim opere occurrentium; ut nihil ferè desiderari poterit, quod primâ statim indagine non proficiat, seque exhibeat disquirenti. Et hinc adeò est, ut hanc à me summâ fide, maximâ curâ, Herculeo cum labore emittendam (omni procul jactantiâ) confidentissimè contendam.

Quod verò liberis, id ipsum libris in lucem edendis multoties accidit, ut vel ab imperitâ vel incautâ obitetrice tam puerpera quàm partus (auctor opusque) crucietur, dislocetur, mutiletur miserè. Excusiat se hîc totum typographus, ut quod suum est faciat; & hunc tam suavem, tersum, facetum, elegantem, ingeniosissimum. Latinissimum, mellitissimum Erasmus (admirandi eloquii virum, scriptorem supra omnem invidiam celeberrimum) emendatiorem suâ curâ reddat, si non prorsus (homines enim sumus, erramus, labimur) emendatum.

Tu interim frui laboribus nostris, lector ingenue, ac in precationibus tuis D. O. M. commendatum habere indignissimum Jesu Christi servulum,

*Lincoln. 3. Novar.
Septemb. 1631.*

JOAN. CLARKE,

DESIG-

DESIDERII ERASMI ROTERODAMI VITA.

Desiderius Erasmus Roterodamus natus est ad 5. Cal. Novemb.
an. Christi 1465. Roterodami Hollandiæ, inferioris Germaniæ,
quam olim Batavi incoluerunt. Trajecti primum in templo cantor fu-
it; postea Daventriam venit, ubi præceptore usus est Alexandro Hegio
Westphalio, qui cum Rudolpho Agricola recenter ex Italia reverso ami-
citiam contraxerat, & ab eodem Græcè docebatur. Orbatus paulò post
utroque parente, in cœnobium Canonicorum, quos, Latina interpreta-
tione addita, Regulares appellant, tutoris improbitate, ex Daventriensi
schola detrusus est; ubi Gulielmum Hermanum Goudensem, juvenem
diligentissimum, in literis sodalem aliquot annos habuit. Audita nōminis
ejus fama, in aulam suam recepit eum Cameracensis præsul, qui simul in-
genium Erasmi contemplans, sumptibus eum instruxit, ut Lutetiam pro-
ficisceretur, & illic theologiæ scholasticæ daret operam: sicque Scotiæ
factus est, in collegio Montis Acuti agens. Cūque vitam collegiatam
duriorem experiretur, non invitatus emigravit ad Anglum quendam gene-
rosū, adolescentes duos secum habentem, atque hinc cœpit in Anglia
innotescere, in quam insulam paulò post secessit; à discipulis illis suis
domum regressis invitatus. Ibi aliquamdiu egit. Abiens ex Anglia bonis
fere omnibus antequam navem conscenderet est exutus. Demum per-
suasus ab amicis, quod tandem Italiam videret, cum filiis Baptistæ Boe-
tii Genuensis, regii in Britannia medici, Bononiam profectus est. In
itinere cum socio Anglo Taurini, in Alpibus Cortiis, theologiæ doctor
factus est. Bononiæ agens cultum Canonicorum, quo usus fuerat, im-
petrato à Julio secundo pontificis diplomate, non levi de causa mutavit,
modò veste sacerdotali uteretur. Interim, libro proverbiorum conscrip-
to, Venetias profectus est, ut Aldo Manutio excudendum traderet; ubi
ad tempus commoratus, nonnulla scripta exaravit, summorum & doctis-
simorum virorum consuetudine usus. Sub id tempus Alexander, Jaco-
bi Scotorum regis filius, archiepiscopus ecclesiæ divi Andreæ in Scotia,
Patavii operam literis dabat. Is Erasmus in rhetoricis sibi præceptorem
adsciscit, cum quo postea Senas commigravit, atque ab eo comœntum
impetravit vicinam Romam invifendi, ubi cum maximo literatorum ho-
minum gaudio & plausu est exceptus. Oblata est pœnitentiarii dignitas,
si Romæ manere vellet; sed redeundum fuit ad archiepiscopum, cum quo
postea Romam denuò adiit, ac ulteriorem simul Italiæ partem Cumas
usque perlustravit, ac antrum Sibyllæ, quod istic ab accolis ostenditur,
subintravit. Post obitum archiepiscopi, admodum præclari juvenis, redi-
tum in patriam instituit. Itaque per Alpes Rhæticas Argentoratum venit,
unde secundo Rheno in Hollandiam vectus est. Mox amicis suis Antuer-
piæ & Lovanii salutatis, Angliam rursus adiit, ubi inter cæteros, quos per-
multos eo loco sui studiosissimos habuit, à Waramo Cantuariensi archie-
piscopo, & totius Angliæ primate & cancellario, non pecuniâ solum, sed
etiam sacerdotio ecclesiæ Aldingtonensis, in agro Cantuariensi, donatus est.

Interea

1 Waramum commendat Erasmus
postea in colloquio cui nomen Peregrinatio religionis ergo, pag. 303.

VITA AUCTORIS.

Interea cùm cognovisset pleraque sua scripta Basileæ sub prælis Joannis Frobenii esse, motus & typorum ejus officinæ elegantia, & diligentia simul editionis, ipse quoque eò se contulit, simulans iter ad urbem voti solvendi gratiâ. Receptus in ædes Frobenianas, plurimum laboris scribendo exhaustit. Post in Germaniam inferiorem propter negotia rediit. Mox Coloniae Ubiorum fuit, sub conventum Vormaciensem, Solutis Vormaciensibus comitiis, Basileam propter librorum aliquorum editionem repetiit. Multorum regum & pontificum maximam benignitatem expertus est. Nec solum à principibus honoratus est, sed etiam à civitatibus, si quas transierit. Lovanii trilingue collegium Erasmi suavis institutum est; ex opibus quas Arienſis præpositus Hieronymus Bosſidius moriens in usus studiosorum destinavit. Atque eo ex instituto motus Franciscus Galliarum rex Erasmus per literas evocavit, ut simile collegium Lutetiæ Parisiorum ejus consilio institueretur: verùm causæ aliquæ intervenerunt, quæ professionem illam impedierunt. Friburgi propriam domum emit, quam post septimum annum vendidit, ac Basileam cum universâ suppellectile ad Hieronymum Frobenium reversus est, simul ut cœli mutatione reliquias morbi discuteret. Interim articularis morbus, qui aliquamdiu conquieverat, rursus eum corripit, ut se loco movere nequiret, frustra cœlo mutato. Sic languentem & viribus destitutum dysenteria ferme mensem integrum vexavit, & paulatim exhaustum, in summa æquanimitate & tolerantia tandem in ædibus Hieronymi Frobenii, 5. Id. Jul. an. 1536. cùm natus esset annos 70. menses 8. dies 15. sub mediam noctem extinxit.

Cùm autem vitæ finis instaret, clara Christianæ patientiæ & animi religiosi documenta edidit, quibus in Christum se spem omnem figere testabatur, assiduè clamans, *Domine misericordia; Domine, libera me; Domine, fac finem; Domine, miserere mei*: & Germanica lingua, *Lieber Gott*, hoc est, *Chare Deus*. Testamentum condidit, in quo clariss. virum Bonifacium Amberbachium jureconsultum, nominatum hæredem fidei commissio, de bonis suis in pauperes, ætate valetudinè in infirmos, in puellas nupturas, ut harum pudicitia succurratur, in bonæ spei studiosos adolescentes, ac in quotvis hujusmodi dignos auxilio, distribuendis collocandisq; honoravit; adjunctis eidem duobus executoribus, Hieronymo Frobenio & Nicolao Episcopo, Staturâ fuit infra proceritatem, supra tamen notabilem prorsus humilitatem, corpusculo satis compacto & eleganti, sed quod esset tenerrimæ complexionis, & minimarum etiam rerum mutatione facillè offenderetur. In senio quoq; crebris calculi doloribus obnoxius. Cute corporis & faciei candida, capillitio in juvenia subflavo, oculis cæcis, vultu festivo, voce exili, lingua pulchrè explicata, cultu honesto & gravi, memoriâ felicissimâ, ingenio comico, in amicitia constans, in egenos, maximè verò in bonæ spei & indolis adolescentes studiosos, viatico destitutos, liberalis. In convictu comis & suavis, citra omne supercilium, ut non immerito *Ecce homo* dictus fuerit.

DES.

DES. ERASMUS ROTERODAMUS,

Optimæ spei puero,

JOANNI ERASMIO FROBENIO,

S. D.

Vicit libellus tibi dicatus expectationem nostram, Erasmi mellitissime: tuum erit videre ne fallas expectationem nostram. Ille sic rapitur, sic teritur manibus studiosæ juventutis, ut & patri tuo fuerit subinde typis excudendus, & mihi novis accessionibus identidem locupletandus: dicas & illum *Ἐρασμίου*¹ quempiam esse, deliciâsque Musarum sacra colentium. Quò magis adnitendum erit, ut tu quoque sis quod diceris, hoc est, ut literis & morum probitate sis omnibus bonis charissimus. Vehementer autem pudendum fuerit, si (cùm tam multos hic libellus & Latiniore reddiderit & meliores) tu commiseris, ut ad teipsum non redierit eadem utilitas, quæ per te pervenerit ad omnes: cùmque tam multi sint adolescentes, qui tibi nomine colloquiorum gratias agunt; nonne meritò censeatur absurdum, si tuâ culpâ factum videatur, quò minus mihi possis eodem nomine gratias agere? accrevit libellus justam voluminis magnitudinem; tibi quoque conandum est, ut, quantum accrescit ætas, tantum accedat & honestæ eruditioni, & morum integritati. Sustines non vulgarem expectationem; cui respondere necessarium, vincere pulcherrimum, fuerit: certè fallere sine summo dedecore non potes. Nec hoc dico, quod hætenus pœniteat profectûs tui, sed ut currenti calcar addam, quo curras alacrius: præsertim cùm eam ætatem ingressus sis, quâ non alia continget felicior, ad imbibenda literarum ac pietatis semina. Fac igitur hæc colloquia verè tua dici possint. Dominus Jesus servet istam ætatem tuam puram ab omnibus inquinamentis, semperque ad meliora provehat. Vale.

Basileæ, Cal. Aug.
An. M. D. XXIV.

¹ Id est, amabilem; est simul allusum ad nomen auctoris.

INDEX COLLOQUIORUM

ALPHABETICUS.

A		I	
A Bbatis & eruditæ	Pag. 227	Impostura jocosa	Pag. 396
Ἀζαμος Γάμος	388	inquisitio de Fide	194
Adolescens & scortum	174	Ἰχθυοφαγία	310
Alcumistica	243	Ἰσπαις ἀνιππος	403
Amicitia	479	L	
Apotheosis Capnionis	118	Lusus Pueriles	30
Ἀπερσδιόνυσα	402	M	
Ars Notoria	434	Miles & Carthusianus	154
Ἀσσεραλισμός	409	Monita Pædagogica	30
C		N	
Charon	380	Naufragium	162
Concio seu Merdardus	437	Νηφάλιον Συμπόσιον	431
Conflictus Thaliæ	507	O	
Conjugium	143	Opulentia fordida	458
Convi- vium	} Fabulosum 256 Poëticum 179 Profanum 59 Religiosum 84	P	
		Domestica	12
		Percontantis	De variis 6, 7, 8
		Reducem	9
Copiæ Compendium	79	Peregrinatio Religionis ergo	282
Cyclops	397	Pietas puerilis	38
D		Philetymus & Pseudocheus	159
De captandis sacerdotibus	22	Philedoxus	450
De Rebus ac Vocabulis	376	Πολυστασία	371
Diluculum	426	Problema	488
Diverforia	169	Procus & Puella	124
E		Πτωχολογία	252
Echo	363	Πτωχοπλάσιοι Franciscani	216
Epicureus	494	Puerpera	267
Epithalamium P. Ægidii	231	S	
Euntes in Lud. Literar.	47	Senatulus	420
Exequiæ Seraphicæ	466	Scortum & adolescens	174
Exorcismus	236	Spectrum	236
F		Synodus Grammaticorum	384
Funus	355	V	
G		Venatio	46
Γεγοντολογία	205	Virgo μισήραμος	133
H		Virgo Penitens	141
Herilia iussa	27	Voto temere suscepta	19
Hippoplanus	241	Uxor μεμψήραμος	143

FAMILIARIA COLLOQUIA.

SALUTANDI RATIO IN PRIMO CONGRESSU,

ARGUMENTUM.

*Hoc colloquium docet comitatem & urbanitatem in salutationibus : quosnam,
quando, quo nomine salutare debeamus.*

NON temere docet quidam ¹, ut SALUTEMUS LIBENTER. Comis enim & blanda salutatio sæpe conciliat amicitiam, inimicitiam diluit ; certe mutuam benevolentiam alit augétque. Quidam usque adeo Demeæ ² sunt, ingenioque agresti, ut vix salutati resalutent. Nonnullis hoc vitii conciliavit educatio verius, quàm natura.

Urbanitatis est salutare obvios, aut eos qui nos adeunt, aut quos adimus ipsi, colloquendi gratiâ. Item operis aliquid agentes, cœnantes, oscitantes, singultientes, sternutantes, tussientes. In ructu crepitue ventris salutare, hominis est plûs satis urbani. Sed incivilius etiam eum salutare, qui reddit urinam, aut alvum exonerat.

Salve pater, salve matercula ³, salve mi frater, salve præceptor observande, salve multum mi patrue, salve dulcissime nepos.

Urbanum est addere cognitionis aut affinitatis ⁴ titulum, nisi cum habent aliquid odii : tum enim præstat abuti ⁵ minùs quidem propriis, sed plausibilibus ⁶. Veluti cum novercam salutamus matrem ; privignum, filium ; vitricum, patrem ; sororis maritum, fratrem ; fratris uxorem, sororem. Idem in ætatis aut officiorum titulis faciendum. Gratius enim fuerit, si senem patrem aut virum eximium salutes, quam ætatis cognomine ⁷, etiamsi olim honoris causâ dicebatur, *ὁ γέρον* ⁸. Salve præfecte, salve tribune. Non autem, salve caligarie, aut calciarie. Salve adolescens, salve juvenis. Senes ignotos adolescentulos filiorum cognomento salutant, adolescentes vicissim illos patres aut dominos.

B

B L A N -

¹ Cato habet enim in præceptis, *Saluta libenter.*

² Morosi ; ex eo quod Demea sit senex morosus in Terentio.

³ Auctor prægaudet diminutivis, centies observare licebit.

⁴ Agnati sunt qui à patre, cognati à matre, affines ab uxore, vel matrimonio nobis conjuncti sunt.

⁵ Abuti ergo non semper sumitur in

malam partem, contra vulgarem opinionem, hîcque sicut & in Terentio idem est ac *uti*.

⁶ Magis gratis.

⁷ Respicit ad Horatianum præceptum, *Ut cuique est ætas, ita quemque facetus adopta*, Epist. i. 6, 55.

⁸ Senex ; Græcavox olim honorifica apud Hebræos, Lacedæmonas, Romanos, hinc *senatores*.

BLANDIOR¹ SALUTATIO INTER AMANTES.

Salve { mea Corneliola².
 mea vita.
 mea lux,
 meum delictum.
 meum suavius.
 mel meum.
 mea voluptas unica.
 meum corculum.
 mea spes.
 meum solatium.
 meum decus.

HONORIS GRATIA, AUT SECUS.

*P.*³ Salve, here. *R.* Ohe, salve tu quoque, bone vir. *P.* Salve, vir ornatissime, clarissime. Salve etiam atque etiam literarum decus. Salve plurimum amicorum optime, Salve, mi Mæcenas⁴. *R.* Salve, patrone singularis. Salve, vir spectatissime. Salve, unicum hujus ætatis ornamentum. Salve, Germaniæ delictum. *P.* Salvete, quotquot estis, unâ salute omnes. Salvete, pariter omnes, *R.* Salvete, belli homunculi. *P.* Salve, congerro lepidissime. Salve, vini perniciēs. *R.* Salve & tu, gurgēs belluôque placentarum. *P.* Salve multum, virtutis omnis antistes. *R.* Salve tantundem, totius probitatis exemplar. *P.* Salve, anicula annos nata quindecim. *R.* Salve, puella annorum octoginta. *P.* Benè sit tibi cum tuo calvitio. *R.* Benè tibi cum lacero naso. Ut salutâris, itâ resalutaberis. Si malè dixeris, pejùs audies. *P.* Salve iterum. *R.* Et tu salve perpetuum. *P.* Salve plus millies. *R.* Equidem malim salvere semel. *P.* Salve quantum vis. *R.* Et tu quantum mereris. *P.* Salvere te jubeo. *R.* Quid si nolim? Equidem ægrotare malim, quam tuâ salute salvere.

Salva

¹ Blanda, vel blandissima; est ergo comparativum absolutum pro superlativo, estque in eo plurimum quædam elegantia.

² Corneliapum nomen nobilissimum erat apud Romanos, quippe ex Corneliâ familia Scipiones; hinc amans illud dat amicæ, itemque præ studio & affectu utitur diminutivo.

³ Vides quandoque, lector, literam *P.* in hoc paragrapho, itemque in aliis quinque subsequētib; pertinentibus ad hæc salutandi ac bene precandi formulas, quod in aliis editionibus vi-

dere non est; id factum in puerorum gratiam, ut sciant hac litera significari, eum qui alloquitur prior ea dicere, quæ ibi videbunt, donec venerint ad literam *R.* Quæ responsionem denotat: etenim sæpissime observavi eorum notiones confundi propter desiderationem similis cujusdam distinctionis, quæ nihil in Erasimicis mutat.

⁴ Patrone doctissime ac illustrissime: Mæcenas enim fuit literarum patronus summe familiaris Cæsari Augusto.

BENE PRECANDI FORMULÆ.

3

Salva fit tua { Sanctitas.
Amplitudo.
Celsitudo.
Majestas.
Beatitudo.
Sublimitas. } magis vulgò recepta sunt, quàm probata doctis.

In tertia persona.

Sapidus Erasmo suo ¹ salutem dicit.

Sapidus Beatum suum plurimâ salute impertit.

Alia Forma.

P. Salvus sis, Crito. Benè tibi sit, vir optime. R. Et tibi meliùs. P. Pax tibi, frater. R. Christiana salutatio est, à Judæis perfecta, neque tamen repudianda. Similis est, Bona vita. P. Ave præceptor. R. Equidem malim *habere*, quam *avere* ². P. *χαῖρε* ³. R. Memento te Basileæ esse, non Athenis. P. Cur tu igitur audes Romanè loqui, cùm Romæ non sis?

BENE PRECANDI FORMULÆ.

Et benè precari, salutationis genus est.

Gravide.

Faxit Deus ut feliciter parias; ut maritum pulchrâ prole facias parentem. Faxit illa Virgo mater ⁴, ut feliciter fias mater. Precor ut hic tumor uteri feliciter subsidat. Velint superi ⁵ ut majore molestiâ non elabatur, quam illapsum est, quicquid hoc est oneris, quod gestas. Donet tibi Deus felix puerperium.

Convivis.

Sit felix convivium. Benè sit universo cœtui. Precor omnia læta vobis omnibus. Deus benè fortunet vestrum convivium.

Sternutanti.

Sit faustum & felix. Servet te Deus. Sit salutiferum. Benè vertat Deus.

Auspicanti quidpiam.

P. Sit felix & faustum reipublicæ. Bono sit omnibus quod instituis. Benè vertat quod agis. Benè fortunet Deus tuos labores. Faveant superi tuis conatibus. Quæso ut quod instituisti, superis benè fortunantibus, feliciter absolvas. Benè fortunet Christus opt. max. quod in manibus est. Feliciter cedat quod instituisti. Feliciter exeat

B 2

quod

¹ Amico scil. reticentia est in sermone familiari etiam apud nos usitatissima.

² Cupere; ludit auctor propter verborum affinitatem.

³ Idem quod *ave*, vel *salve*; Græcum est a *χαῖρε*, gaudeo.

⁴ Maria mater Christi; non depouerat auctor omnes omninò errores pontificios, cultum præsertim Virginis Mariæ, si verbis danda fides.

⁵ Deus scil. ethnica enim loquutio est, sensu Christiano accipiendâ hoc semel.

quod aggressus es. Rem sanctam aggressus es, precor ut felix sit exitus ac prosperum numen aspiret pulcherrimis cœptis. Christus benè cœpta secundet. Prosperè succedat quod auspicatus es. Deum optimum maximumque precor, ut istud consilium quam est honestum, tam sit & felix. Bonis avibus ¹ cœpta res, melioribus exeat. Precor ut bonis avibus Italiam adeas, melioribus redeas. Opto tibi felicem cursum, & recursum feliciorem. Faxit Deus, ut itinere hoc feliciter peracto, brevi tibi prosperum reditum gratulemur. Contingat tibi feliciter & navigare, & renavigare. Sit iter lætum, reditus lætior. Utinam ista profectio tibi succedat ex animi tui sententia. Utinam tibi tam jucunda sit ista profectio, quam nobis erit interim molestum tui desiderium. Bonis auspiciis ² solvas anchoram. Precor ut ex utriusque votis succedat hoc iter. Precor ut hic contractus commodo bonoque sit utrisque. Precor ut hoc matrimonium voluptati sit omnibus nobis. Sosпитet te Jesus opt. max. Superi propitii te nobis incolumem restituant. Servet te Deus animæ dimidium meæ. Opto tibi reditum incolumem. Precor ut hic annus tibi lætis auspiciis ineat, lætioribus procedat, lætissimis exeat, ac sæpius recurrat semper felicior. R. At ego vicissim tibi multa secula felicissima precor, ne tu gratis sis nobis benè precatus. Precor ut hic dies tibi candidus ³ illuxerit. Precor ut hic sol tibi felix surrexerit, P. Tantundem tibi reprecor ⁴. Sit felix exortus hujus diei, & sit utrique nostrum prosperimus. Opto tibi noctem prosperam, pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix somnus. Det Deus placidam quietem. Det somnum absque somniis. Faxit Deus, ut aut placidè dormias, aut feliciter somnies. Sit tibi fausta nox. R. At ego tibi, quando gaudere soles lucro, pro una fausta mille precor faustissimas.

VALE IN DIGRESSU.

P. Valete omnes. Benè vale. Cura ut quam rectissimè valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo te benè valere. Jam me tempus aliò vocat, tu valebis. Valeto quàm optimè. Vale pancraticè ⁵, aut, si mavis, athleticè. Vale ut dignus es. Vale ut meritis es. In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in crastinum.

Nun-

¹ Feliciter; ab auguribus, qui ex avium volatu, cantu, ac pastu futura prædicebant.

² Idem quod præcedens, *bonis avibus*, non solum vocis significatione, sed etiam origine, nempe ab avibus aspectis.

³ Felix; à Thracibus, qui prosperum diem albo, improspertum vero atro lapillo, notabant.

⁴ Vicissim precor; verbum Erasmi solius auctoritate constatum.

⁵ Firma valetudine; à Græcis *πανρά*, omnia, & *αθλην*, obtinere, siquidem erant apud Græcos quinque ludorum vel certaminum species, cursus, discus, saltus, lucta, & pugilatus; quique in iis omnibus victor evaserat dicebatur *παγκρατιαστής*, quam sortem nemo sane obtinebat, nisi esset firmissimā valetudine.

SALUTANDI FORMULÆ.

5

Nunquid vis? Est aliud quod me velis? *R.* Nihil, nisi ut prosperè valeas. Da operam ut sis prosperâ valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Habe curam salutis tuæ. Fac ut proximo congressu te lætum ac nitidum videamus. Jubeo te curare cuticulam¹. Cura ut sit mens sana in corpore sano. Da operam, ut totus valeas, tum corpore, tum animo. *P.* Dabitur quidem opera². Valebis tu quoque. Tibi vicissim precor prosperam valetudinem.

SALUTANDI PER ALIUM.

P. Frobenium jubebis meo nomine salvere plurimum: Erasmiolum item meâ causâ salutabis diligenter. Tum matri Gertrudi quàm potes officiosissimè ex me³ salutem dicito. Dic me omnibus omnia læta precari. Salutabis mihi sodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis salutato. Uxori salutem ex me annunciabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine salutem adscribes. Mei vice salutabis affinem meum. Num quid tuis mandas per me? *R.* Ut rectè valeant. *P.* Estne quod velis ad tuos perferri me nuncio? *R.* Multam salutem omnibus, sed præcipuè patri. *P.* Sunt quos per me tuo nomine velis salutato? *R.* Omnes qui de me percontabuntur. Salutem, quam mihi ab amicis attulisti, illis multo cum fœnore referes. Quorum nomine mihi salutem attulisti, hos omnes meâ gratiâ vicissim salutabis accuratè. In amicis salutandis sis, quæso, mihi vicarius. Salutâssem generum meum per literas, sed tu mihi apud illum epistolæ vice fueris. *P.* Heus, heus, quò properas? *R.* Rectè Lovanium⁴. *P.* Resiste paulisper, est quod tibi mandem⁵. *R.* Atqui pediti non convenit sarcina. *P.* Quid rei est? *R.* Ut Goclenium, Rutgerum, Joannem Campensem, totumque chorum trilinguem⁶ mihi salutes. *R.* Si nihil aliud imponis sarcinæ præter salutes, facile perferam. *P.* Atqui nè gratis istud facias, precor ut tibi quoque eunti ac redeunti Salus sit comes.

REDUCEM QUOMODO SALUTARE OPORTEAT.

P. Salvum te advenire gaudemus. Sospitem adesse volupe est. Te nobis redditum esse, voluptati est. Gratulamur tibi felicem redditum. Gratia superis quod nobis incolumis redieris. Quò molestius fuit nobis tui desiderium, hoc redditus conspectus tui jucundior est. Gratulamur & tibi, & nobis, quod vivus ac valens nobis restitutus sis. Hoc redditus tuus est nobis jucundior, quo minus expecta-

B 3

tus

¹ I charge you to make much of your self.

² I will do the best I can.

³ In my name, from me.

⁴ Oppidum Brabantiae,

⁵ Stop a little, I have some orders to send by you.

⁶ Qui callet tres linguas; Latinam, scilicet Græcam, & Hebraicam.

6 PERCONTANDI FORMULÆ.

tus. *R.* Ego vicissim lætor, quòd incolumis vos incolumes offenderim¹. Quod te salvum repererim vehementer gaudeo. Non viderer mihi redisse salvus, nisi vos salvos reperissem. Nunc demùm mihi videor sospes, cum vos incolumes ac pulchrè valentes conspicio.

PERCONTANDI FORMA IN PRIMO CONGRESSU.

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium docet formulas percontandi in primo congressu; Unde venis?

Quid novi affers? Ut tales? &c.

GEORGIUS, LIVINUS.

Ge. **E**X qua tandem corte aut cavea nobis ades? *Li.* Quid ita? *Ge.* Quia malè faginat. Quia macie pelluces² totus, ariditate crepitas. Unde prodis? *Li.* E collegio Montis acuti³. *Ge.* Ergò ades nobis onustus literis. *Li.* Imò pediculis. *Ge.* Pulchrè comitatus advenis. *Li.* Sanè, nec tutum est nunc viatorem ire incomitatum. *Ge.* Agnosco sodalitium scholasticum. Ecquid novarum rerum adfers è Lutetia⁴? *Li.* Illud in primis, quod, scio, tibi videbitur incredibile: Lutetiæ Beta⁵ sapit, & Quercus concionatur. *Ge.* Quid ego audio? *Li.* Hoc quod narro. *Ge.* Monstri simile. Oportet illic fungos & lapides esse auditores, ubi tales concionentur. *Li.* Atqui sic res habet. Nec audita narro, sed comperta⁶. *Ge.* Oportet igitur illic plurimùm sapere homines, si sapit Beta & Quercus. *Li.* Rectè conjectas.

PERCONTANDI DE VALETUDINE.

Ge. Valésne? *Li.* Contemplare vultum. *Ge.* Quin potiùs lotium jubes⁷? An me putas medicum? Non rogo, quid valeas, nam facies ipsa loquitur te bellè valere; sed quomodo tibi places. *Li.* Corpus quidem bellè habet, sed animo malè est. *Ge.* At non valet, qui isthac parte laborat. *Li.* Sic res habent meæ: corpus valet, sed ægrotat crumena. *Ge.* Facile isti morbo medebitur mater. Ut valuisti usque? *Li.* Variè⁸, ut sunt res mortalium. *Ge.* Satin' rectè

¹ I find you in good health, as I myself am.

² Hæ duæ phrasæ non vulgares cōimmode credo, possunt reddi Angl. *You are so lean that one can see through your body, and so void of moisture that upon the least motion your bones do crack, or your skin doth make a noise as if it was parchment.*

³ Nomen proprium Gall. *Le college de Mont aign.*

⁴ Paris, urbe Galliæ præcipuâ.

⁵ Beta herba insipida, quercus ar-

bor omnibus nota; tunc temporis errant Lutetiæ duo satis noti magistri, quos parvi, ni fallor, faciebat Erasmus, nim. *Du Bete*, & *du Chesne*, qui satis benè, præsertim ab homine qui vult jocari, Latinè reddi possunt, *Beta*, & *Quercus*; hos ergo atque eorum auditores & admiratores irridet auctor, occasione ex eorum nominibus arreptâ.

⁶ What I know to be true.

⁷ Contemplari scil. *Cast your water?*

⁸ Sometimes better, sometimes worse.

rectè vales? Salvane res? Satin' salvæ res? Fuisstine semper prosperâ valetudine? *Li.* Prosperrimâ, gratia superis. Ego Dei beneficio perpetuò bellissimè valui. Semper prosperâ valetudine sum usus. Hactenus bonâ valetudine fui, faustâ, incolumi, felici, prosperâ, secundâ, integrâ, basilicâ¹, athleticâ, pancraticâ valetudine. *Ge.* Faxint superi ut isthuc sit perpetuum ac proprium². Lætus isthuc audio. Voluptatem mihi nuncias. Est isthuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem istum ex te audire supra modum gaudeo. Istud haud invitus audio. Oppidò³ lætor isthuc audire ex te. Ut idem semper facias, opto. Ut ad istum modum quàm diutissimè valeas, opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia superis. Gratiam habeo superis. *Li.* Equidem pulchrè valeo, si tu vales. *Ge.* Nihil interim molestiæ fuit? *Li.* Nihil, nisi quod vestrâ consuetudine frui non licuit. *Ge.* Quo pacto vales? *Li.* Rectè, pulchrè, bellè, perbellè, bellissimè, perpulchrè, feliciter, commodè, minimè malè. Valeo ut volo potius, quam ut mereor: basilicè, pancraticè, athleticè. *Ge.* Expectabam ut diceres etiam tauricè.

MALE VALERE.

Ge. Rectène vales? *Li.* Vellem quidem. Non admodum ex sententia. Equidem utcunque valeo. Sic satis. Valeo ut possum, quando ut volo non licet. Ut soleo. Itâ ut superis visum est. Non optimè sanè. Sic ut antehac, pejus nunquam. Valeo ut solitus sum. Valeo ut solent, quibus cum medicis res est. *Ge.* Ut vales? *Li.* Secùs quam vellem. *Ge.* Qua valetudine es? *Li.* Haud sanè commodâ, incommodâ, perquam incommodâ, infelici, parum prosperâ, parum secundâ, malâ, adversâ, infaustâ, imbecilli, dubiâ, mediocri, vix mediocri, longè aliâ quàm vellem, tolerabili, qualem optem hostibus meis. *Ge.* Rem mihi sanè quàm acerbam narras. Prohibeant superi. Avertat Deus. Bona verba⁴. Hic cupiam te vanum⁵ esse. Bono sis animo oportet. Forti infractoque sis animo. Multum juvat animus in re mala bonus. Fulciendus est animus spe fortunæ secundioris⁶. Quid morbi est? Quod mali genus est? Quis te morbus habet? Quo morbo teneris? Quid habes morbi? Quis te tenet morbus? *Li.* Nescio, & hoc laboro periculosius. *Ge.* Verum. Nam ad sanitatem gradus est, novisse morbum. Nullòsne consulisti medicos? *Li.* Equidem permultos. *Ge.* Quid respondent? *Li.* Id quod

B 4

advo-

¹ Optima; à Græco βασιλεύς, rex, qui rex est enim supponitur bene valere.

² Firmum, constans.

³ Valdè, multum.

⁴ Scil. dic. Use not ill foreboding words.

⁵ Mendacem; hic enim sensus hujus vocis usitatissimus, deinceps videbis persæpe.

⁶ You should support your mind with hopes of better fortune.

advocati Demiphoni apud Comicum¹; alius negat, alius ait, alius deliberandum censet. In hoc consentiunt omnes, me miserum esse. *Ge.* Quam pridem habet te hoc mali? Diu est quòd teneris isto morbo? Quantum temporis est, quod te malum hoc corripuit? *Li.* Dies plus minus viginti. Fèrmè mensis est. Jam tertius est mensis. Mihi quidem seculum videtur, quòd ægrotare cœpi. *Ge.* Adnitendum censeo, ne morbus fiat familiaris. *Li.* Jam nimium assuevit. *Ge.* Num est hydrops? *Li.* Negant. *Ge.* Num dysenteria? *Li.* Non arbitror. *Ge.* Num febris? *Li.* Opinor febris esse speciem, sed novam, ut nunc novi subinde morbi exoriuntur, antehac incogniti. *Ge.* At plus satis erat veterum. *Li.* Ita visum est naturæ nimium novercæ². *Ge.* Quoto die recurrit dolor? *Li.* Quoto die narras? imò quotidie, sæpius quam Euripus³. *Ge.* Papæ! malum abominandum. Unde contraxisti morbum? Unde suspicaris hoc esse collectum mali? *Li.* Ex inedia. *Ge.* At non soles usque adedò superstitiosus esse, ut te jejunio maceres. *Li.* Non erat religio, sed inopia. *Ge.* Quænam? *Li.* Quia non dabatur cibus. E frigore natum arbitror. E putribus ovis morbum ortum suspicor. E vino plus satis diluto⁴. E crudis malis contracta est stomachi cruditas. *Ge.* Vide ne ex immodico aut intempestivo studio conciliâris hoc mali, aut ex potatione largiore, aut Venere parum moderatâ. Quin accerfis medicum? *Li.* Timeo nè citiùs morbum augeat, quam adimat. Metuo nè pro remedio det venenum. *Ge.* Deligendus est igitur, cui tutò fidas. *Li.* Si moriendum est, malo semel mori, quam tot pharmacis excarnificatus⁵. *Ge.* Fac igitur ut ipse tibi sis medicus. Si diffidis homini medico, precor ut sit tibi medici vice Deus. Sunt qui tecti cucullâ Dominicali⁶ aut Franciscanâ revaluerunt. *Li.* Idem fortassis evenisset, si leonis pallio tecti fuissent. Verum ista diffidenti nihil conducunt. *Ge.* Fide

¹ Terentium; etenim in ejus comœdia, cui nomen Phormio, tres advocati dant Demiphoni unusquisque diversum consilium super re proposita.

² Non satis Christiana loquentio, ignoscenda tamen, Plinii est, aliorumque auctorum purissimæ Latinitatis.

³ Fretum maris inter Eubœam & Bœotiam in Græcia, quod dicitur recurrere septies in die.

⁴ *Mixed with too much water.*

⁵ Subauditur *vixit*.

⁶ Dominicus & Franciscus duo divi apud pontificios, fundatores ordinum, Dominicanorum scil. & Franciscanorum. Prior Hispanus ex Calahorra suum qui tunc dicebatur prædicantium ordinem instauravit in Occitania Galliæ provincia, adversus

Albigenses, quem confirmavit Honoratus tertius, anno 1216, posterior ex Assisio in Italia, suum quoque instauravit anno 1208, quem comprobavit Innocentius tertius anno 1215. Dicitur etiam hic ordo Fratrum minorum, ac in plurimos dividitur ramos; est & alius Franciscus, ex Paula scil. in Calabria, fundator Minimorum ordinis, quem Sixtus quartus comprobavit anno 1473. ad hujus ordinem & cucullam hic non respicitur, sed ad prioris, Francisci scil. ex Assisio, & Dominici; in quorum vestibus, quarum cuculla pars est, plurimi ægrotantes se includebant Erasmi tempore, & etiam adhuc non pauci inter Papistas sese includunt in spem valetudinis recuperandæ, quem morem irridet auctor.

PERCONTANDI FORMULÆ.

Fide igitur, ut revivifcas. Alii morbo levati funt, nuncupatis alicui divo votis. *Li.* At ego cum divis non pacifcor. *Ge.* Proinde tu vel à Chrifto, cui fidis, pete fanitatis beneficium. *Li.* At ego, an beneficium fit, nescio. *Ge.* An non beneficium eft, liberari morbo? *Li.* Nonnunquam mori felicius eft. Ab illo nihil peto, nifi ut, quod fcit optimum eſſe, mihi largiatur. *Ge.* Sume quod alvum dejiciat¹. *Li.* Jam ſua ſponte cita eſt. *Ge.* Ciendus eſt alvus, movendus eſt alvus. *Li.* Imò ſiſtendus eſt magis, nam plus ſatis proſluit.

PERCONTANDI REDUCEM.

ARGUMENTUM.

Percontandi reducem de itinere, de bello, de rebus privatis, de ſpe fruſtrata, de promiſſis magnificis, uxore puerperâ, periculis, amiſſis opibus, &c.

Ge. **F**uitne tibi hoc iter fauſtum & commodum? *Li.* Sic ſatis; niſi quod nihil uſquam tutum eſt à latronibus. *Ge.* Hic eſt belli ludus. *Li.* Eſt, ſed ſcleratiſſimus. *Ge.* Pedes advenis, an eques? *Li.* Partim pedestri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. *Ge.* Quo in ſtatu ſunt res Gallicæ? *Li.* Sanè turbulento. Magnæ bellorum minæ ſunt. Quid mali allaturi ſint hoſtibus, nescio: certè Galli jam ipſi non dicendis malis affliguntur. *Ge.* Unde proficiſcuntur iſti bellorum tumultus? *Li.* Unde, niſi ex ambitione monarcharum? *Ge.* At horum prudentia conveniebat ſedari rerum humanarum tempeſtates. *Li.* Sedant illi quidem, ſed ut auſter mare. Perſuadent ſibi ſe Deos eſſe, ſuâque cauſâ mundum hunc eſſe conditum. *Ge.* Imò princeps reipublicæ gratiâ conſtituitur, non reſpublica principis cauſâ. *Li.* Imò non deſunt theologi, qui frigidam² ſuffundant, & ad hos tumultus clafſicum canant. *Ge.* Iſtos ego ſtatu-erem in prima acie. *Li.* At illi ſibi cavent poſt principia³. *Ge.* Iſta publica ſatis⁴ curanda relinquamus. Tuæ res quo tandem in ſtatu ſunt? *Li.* Optimo, felici, mediocri, tolerabili. *Ge.* Quo pacto ſe res habent tuæ? Num ex voto? *Li.* Imò ſupra votum, ſupra meritum, ſupra ſpem. *Ge.* Satin' ex ſententia? Satin' ſalva omnia? Satiſne proſpera omnia? *Li.* Res in pejore ſtatu eſſe non poteſt. Pejore in loco negotium non poteſt eſſe. *Ge.* Non cepiſti igitur quod captabas? non contigit præda, quam venabaris? *Li.* Venabar equidem, ſed iratâ Deliâ⁵. *Ge.* Nihil reliquum eſt ſpei? *Li.* Spei permultum, ſed rei nihil. *Ge.* Epifcopus nihil oſtendit ſpei? *Li.* Tota plauſtra⁶ totaſque ſpei naves, ſed præterea nihil. *Ge.* Nihil adhuc

¹ Purgat.

² *Aquam* ſubaudi; theologos intelligit male zelotypos, qui in hiſce diſcriminibus imitantur fabros injicientes aquam in ignem, ut ardentior fiat.

³ Poſt primam aciem; ut ſcil. in tuto ſint. *They keep out of harms way.*

⁴ Pagana loquutio ſenſu Chriſtiano emendanda.

⁵ Nihil venatione cepi; Delia enim eſt Diana venationis Dea, ſic dicta à Delo inſula, ubi nata dicitur.

⁶ Angl. *Cart-loads and Ship-loads of hope,*

adhuc misit? *Li.* Promisit quidem largiter, at nè teruntium quidem misit¹. *Ge.* Ergo spe alendus est animus. *Li.* Sed hâc non sagnatur venter. Qui spe aluntur, pendent, non vivunt. *Ge.* Attamen hoc eras ad iter expeditior, quod nihil esset oneris in zona². *Li.* Fa-teor; atque etiam tutior. Nulla enim sunt arma certiora adversus la-trones. Sed ego malim & onus & periculum. *Ge.* Nihilne tibi adem-ptum est in via? *Li.* Mihine? Quæso, quid eripias nudo? Aliis citius periculum erat à me. Licuit mihi vacuo³ viatori per totum iter canere & esurire. Num quid vis? *Ge.* Quo nunc hinc abis? *Li.* Rectè domum, salutaturus penates⁴ jamdiu non visos. *Ge.* Precor ut illic offendas omnia læta. *Li.* Utinam ita velint superi. Nihil in-terim extitit novi domi nostræ? *Ge.* Nihil, nisi quod reperies auctam familiam. Nam tua Catulla peperit tibi catulum⁵ absenti. Tua gallina peperit tibi ovum. *Li.* Benè nuncias. Grata nuncias. At ego tibi pro isthoc nuncio polliceor evangelium⁶. *Ge.* Quodnam? secundum Matthæum? *Li.* Non, secundum Homerum. En, accipe. *Ge.* Tibi serva tuum evangelium. Mihi saxorum satis est domi. *Li.* Ne sperne munusculum: Aëtites⁷ est, qui gravidis admotus in nixu, maturat partum. *Ge.* Quid ais? Est mihi sanè gratissimum. Dispiciam unde possim hoc donum pensare. *Li.* Abundè pensatum puta, si boni con-sulueris. *Ge.* Imò nihil accidere potuit magis in tempore. Nam uxori meæ jampridem tumet uterus. *Li.* Illud igitur abs te stipulabor, ut si masculum ediderit, me susceptorem⁸ adsciscas. *Ge.* Polliceor; ac tuum indetur puero nomen. *Li.* Quod utrisque benè vertat. *Ge.* Imò nobis omnibus.

MAURITIUS, CYPRIANUS.

Ma. Redisti nobis obesior solito. Redisti procerior. *Cy.* At equidem malletm prudentior, aut doctior. *Ma.* Imberbis abieras, redisti barba-tulus. Contraxisti tibi absens nonnihil senii. Quid sibi vult hic pallor? quid macies? quid frons caperata? *Cy.* Ut est fortuna, sic est corpo-ris habitus. *Ma.* Num adversa? *Cy.* Nunquam mihi quidem alias secunda, sed nunquam quam nunc⁹ reflavit odiosius. *Ma.* Doleo vi-eem tuam. Dolet mihi tua calamitas. Sed quid isthuc mali est? *Cy.* Universæ pecuniæ naufragium feci. *Ma.* In mari? *Cy.* Non, sed in

¹ Not so much as a farthing.

² Cingulum; in quo antiqui po-nebant æra sua.

³ Alludit ad notissimum, ex Juven.

⁴ nempe, *Cantabit vacuus coram latrone viator.*

⁵ Domum; Penates enim sunt dii domestici.

⁶ Puerum; nomen hoc propter affinitatem cum nomine matris.

⁷ Est ludus in verbo, *Evangelium*

enim, quod propriè significat bonum nuncium, est præmium seu donum in Homero, hinc donum isthuc vocatur *Evangelium secundum Homerum.*

⁸ Aquilæ lapis; à Græco *ἀετός*, aquila, quoniam aquila dicitur hunc lapidem in nidum portare, ut promo-veat partum.

⁹ Choose me God-father.

¹⁰ She was never kind to me in my life, but now bears harder against me than ever.

in litore, nondum navem ingressus. *Ma.* Ubinam? *Cy.* In litore Britannico. *Ma.* Benè habet quod ipse nobis vivus enatâti. Præstat pecuniæ jacturam facere¹ quàm vitæ. Levius est pecuniæ dispendium quàm famæ. *Cy.* Vitâ famæque incolumi, periit pecunia. *Ma.* Vita farciri nullo pacto potest, fama ægrè potest, pecunia facile alicunde farcietur. Quî malum hoc accidit? *Cy.* Nescio, nisi quòd sic erat in fatis meis. Sic visum est superis: sic libuit genio meo malo². *Ma.* Vides igitur doctrinam ac virtutem tutissimas esse divitias, quæ nec eripi possunt, nec gravant circumferentem³. *Cy.* Pulchrè tu quidem philosopharis, sed interim ego ringor⁴.

CLAUDIUS, BALBUS.

Cl. Gratulor tibi reduci, Balbe. *Ba.* Et ego tibi superstiti, Claudî. *Cl.* Gratulor tibi in patriam reverso. *Ba.* Imò gratulare magis è Gallia profugo. *Cl.* Quid ita? *Ba.* Quia illic bellis fervent omnia. *Cl.* Quid Musis cum Marte⁵? *Ba.* Atqui illic nè Musis quidem parcitur. *Cl.* Tu igitur feliciter elapsus es. *Ba.* At non sine periculo. *Cl.* Totus alius nobis redisti. *Ba.* Quî sic? *Cl.* Ex Hollandando versus es in Gallum. *Ba.* Quid an capus⁶ eram cum hinc abirem? *Cl.* Vestis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum. *Ba.* Hanc metamorphôsin malim quam in gallinam. Sed ut cuculla⁷ non facit monachum; ita nec vestis Gallum. *Cl.* Jamne calles Gallicè? *Ba.* Sic fatis. *Cl.* Quo pacto didicisti? *Ba.* A magistris haud quaquam mutis. *Cl.* Quibus? *Ba.* Mulierculis quovis turture loquacioribus. *Cl.* In tali ludo facile discimus loqui. Sonasne⁸ probè sermonem Gallicum? *Ba.* Imò & Latinum sono Gallicè. *Cl.* Nunquam igitur scribes bona carmina. *Ba.* Cur ita? *Cl.* Quia periit tibi syllabarum quantitas⁹. *Ba.* Mihi fatis est qualitas¹⁰. *Cl.* Quid, éstne Lutetia immunis à pestilentia? *Ba.* Nunc est. Sed perpetua non est: aliquando remittit sese¹¹, mox recrudescit; nonnunquam intermittitur, deinde recipit sese. *Cl.* Non fat erat malorum, ubi bellum est? *Ba.* Erat, nisi fecus esset visum superis. *Cl.* Annonæ caritatem istic esse oportet. *Ba.* Imò penuriam. Omnium rerum illic inopia est, præter-

¹ Perdere.

² Hoc in imitationem veterum, etenim veteres pagani cuius hominum dabant duos genios, quorum alter juvare, alter nocere, studebat.

³ *Are burthenfome to the beaver.*

⁴ Animo diserucior.

⁵ Doctis cum bello? Musæ enim sunt Dæ scientiarum, novemque numerantur, Mars vero belli Deus.

⁶ Ludit auctor propter duplicem significationem Galli.

⁷ Proverbium omnibus notum.

⁸ Pronuncias?

⁹ Alludit ad commune dictum, Nos Galli non curamus quantitatem syllabarum, quoniam impossibile est versus componere sine notione quantitatis.

¹⁰ Ridiculum suggerit Batavo Gallice Latinum sonanti, propter affinitatem verborum *quantitas* & *qualitas*, ut magis ridiculos reddat Gallos, eos scil. qui quantitatem syllabarum non curant.

¹¹ *Abateth sometimes, but soon rageth again.*

12 DOMESTICA CONFABULATIO.

terquam sceleratorum militum. Bonorum virorum illic est mira vilitas¹. *Cl.* Quid accidit Gallis, ut bellum suscipiant cum Aquila²? *Ba.* Quia movet illos exemplum scarabæi³, qui non cessit aquilæ. In bello nemo sibi non videtur Hercules⁴. *Cl.* Non te remorabor diutiùs. Aliàs latiùs nugabimur, cum erit utrique commodum. Nunc alio me vocant negotiola quædam.

DOMESTICA CONFABULATIO.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc mutua consuetudinis verba, jocos, & familiarium diſſeria, & mores tradit. i. Deambulandi foris. Evocandi socios. ii. Rarò invifendi, rogandi de uxore, filiâ, filiis. iii. De otio; tinnitus auris; deformis puella deſcriptio; invitât ad nuptias. iv. Nimum ſtudes, &c.

i. PETRUS, MIDA puer, JODOCUS.

Pe. **H**Eus, heus, puer, nemon' huc prodit? *Mi.* Hic opinor effringet fores. Familiarem oportet eſſe. O lepidum caput! Quid adfers, mi Petre? *Pe.* Me ipſum. *Mi.* Næ tu rem haud magni pretii huc attuliſti. *Pe.* Atqui magno conſtiti patri meo. *Mi.* Credo pluris quam revendi poſſis. *Pe.* Cæterùm Jodocus eſtne domi? *Mi.* Incertus ſum, ſed viſam. *Pe.* Quin tu potiùs abi, & roga ipſum an velit nunc eſſe domi. *Mi.* Abi tu potiùs, ſiſque tibi ipſi Mercurius⁵. *Pe.* Heus, Jodoce, num es domi? *Jo.* Non ſum. *Pe.* Impudens, non ego audio te loquentem? *Jo.* Imò tu impudentior: nuper ancillæ⁶ tuæ credidi, te non eſſe domi, & tu non credis mihi ipſi? *Pe.* Æquum dicis, par pari relatum. *Jo.* Equidem ut non omnibus dormio⁷, ita non omnibus ſum domi. Tibi poſthac ſemper ero. *Pe.* Sed tu mihi videre cochleæ vitam agere. *Jo.* Qui ſic? *Pe.* Quia perpetuò domo latitas, nec uſquam prorepis. Non ſecùs atque claudus ſutor⁸, jugiter domi deſides. Tu tibi domi ſitum contrahis. *Jo.* Eſt quod agam domi; foris nihil eſt negotii. Et ſi quid eſſet, tamen hoc cælum me dies aliquot à publico cohibuiſſet. *Pe.* At nunc ſudum eſt, & invitât ad deambulandum. Vide ut blanditur! *Jo.* Si prodeambulare lubet, non reuſo. *Pe.* Planè videtur hoc utendum cælo. *Jo.* Adſciſcendus eſt unus aut alter congerro. *Pe.* Fiet, modo dicas

¹ *A ſtrange cōcupneſs.*

² Imperio Germanico; aquila enim eſt ejus inſigne.

³ Nota eſt omnibus fabula de diſcrimine ſcarabæi cum aquila, hinc proverbium, *Scarabæus aquilam quarit*, cum imbecillior potentiore malum molitur.

⁴ Fortis; Hércules enim propter fortitudinem Deus evaſit.

⁵ Nuncius; Mercurius enim erat Deorum nuncius.

⁶ Simile de Ennio, & Naſica refert Cicero, lib. ii. de Orat. hinc imitatus eſt auctor.

⁷ Alludit ad hiftoriam de Galba quodam, qui quum convivio accepifſet Mæcenatem, ſub finem convivii uxoris amore flagrantem dormire ſimulavit, ut Mæcenas faceret cum ea, quæ luberet, at videns interea ſervum clam ſurripientem vinum, eum alloquens dixit, *Non omnibus dormio.*

⁸ Plautinum eſt.

dicas quos velis. *Jo.* Quid si Hugonem? *Pe.* Haud multum interest inter Hugonem & nugonem¹. *Jo.* Age, placet. *Pe.* Quid si Alardum? *Jo.* Homo minimè mutus est. Quod auribus diminutum est, linguâ pensat. *Pe.* Si videtur, Nævium adjungemus. *Jo.* Si quidem dabitur illius copia, nunquam erit fabularum inopia. Placent confabulones, superest ut locum dispicias amœnum. *Pe.* Ego vero tibi locum ostendam, ubi nec nemoris umbram, nec pratorum smaragdinum virorem, nec fontium vivas scatebras², desiderabis. Dices dignam Musis sedem. *Jo.* Magnificè polliceris. *Pe.* Nimium affixus es libris. Nimium assides libris. Immodico studio te ipsum maceras. *Jo.* Malim studio macrescere, quam amore. *Pe.* At non ideò vivimus, ut studeamus; sed ideò studemus, ut suaviter vivamus. *Jo.* Mihi vero vel immori chartis dulce est. *Pe.* Equidem immorari probo, immori non probo. Ecquid voluptati fuit hæc deambulatio? *Jo.* Me quidem vehementer oblectavit.

ii. ÆGIDIUS, LEONARDUS.

Æg. Quò noster Leonardus³? *Le.* Ad te ibam. *Æg.* Istud quidem facis insolens⁴. *Le.* Quam ob rem? *Æg.* Quia jam annus est, quod nos non inviseris. *Le.* Malo in hanc peccare partem, ut desiderer, quam ut obtundam⁵. *Æg.* Imò boni amici nulla est apud me satietas. Imò quò crebriùs venies, hoc mihi venies gratior. *Le.* Quid interim agitur domi tuæ? *Æg.* Multa sanè quæ nolum. *Le.* Non miror. Sed jamne peperit uxor? *Æg.* Jamdudum, & quidem gemellos. *Le.* Quid ego audio? *Æg.* Sic res habet: atque illi jam denuò tumet uterus. *Le.* Isthoc pacto solet augeri familia. *Æg.* Sed utinam fortuna sic augeret pecuniam, ut uxor familiam. *Le.* Jamne elocasti filiam? *Æg.* Nondum. *Le.* Vide ne parum tutum sit virginem tam grandem retinere domi. Quærendus est gener aliquis. *Æg.* Nihil opus. Jam proci complures illam ambiunt sponsam. *Le.* Quid igitur superest, nisi ut è multis deligas, qui tibi maxime sit accommodus? *Æg.* Omnes ejusmodi sunt, ut nesciam quem cui præferam: sed abhorret à nuptiis filia. *Le.* Quid ais? Atqui, ni fallor, jamdudum nubilus est. Jamdudum est apta viro, futura conjugio. Jampridem est tempestitiva viro. *Æg.* Quidni, annum egressa jam decimum septimum? Major annis duodeviginti: annum jam agens undevigesimum. Annos nata decem & octo. *Le.* Cur abhorret igitur à matrimonio? *Æg.* Ait se velle Christo nubere⁶. *Le.* Sane

¹ Vox non Latina, quâ nugatorem intelligit, sed ea utitur propter affinitatem cum voce Hugonem.

² Streams naturally purling.

³ Scil. abijt?

⁴ Raro.

⁵ Be troublesome.

⁶ Sic apud papicolos de se loquuntur quæ se monasterio includunt; irridet & rem & loquendi modum, ut patet ex quæstione, An malo genio nupit?

14 — DOMESTICA CONFABULATIO.

Sanè multas habet ille sponſas. An malo genio nupſit, quæ caſtè vivit cum marito? *Æg.* Mihi quidem non videtur. *Le.* Quis Deus hunc affectum afflavit filiæ¹? *Æg.* Nefcio, ſed abduci ab hoc propoſito nullis rationibus poteſt. *Le.* Vide ne ſint incantatores², qui inſtigent & allecſtent. *Æg.* Novi ego iſtos plagiarior³. Sedulò arceo hoc hominum genus ab ædibus meis. *Le.* Quid igitur eſt in animo? Morem gerēs animo puellæ? *Æg.* Equidem obluſtabor, quoad licebit. Nihil non experiar, quò mutem illius ſententiam. Quod ſi pertendet, ut cœpit, non pugnabo cum illius animo, ne fortè videar *δυναſτῆν* vel potius *μοναſτῆν*⁴. *Le.* Religioſè tu quidem loqueris. Sed etiam atque etiam fac explores virginis conſtantiam, ne poſt facti pœniteat, cum mutare non erit integrum⁵. *Æg.* Equidem adnitar pro mea virili⁶. *Le.* Quid rerum gerunt filii? *Æg.* Natu maximus jamdudum maritus eſt, brevi pater futurus. Minimum ablegavi Lutetiam. Nam hîc nihil aliud quam ludebat. *Le.* Quid eò? *Æg.* Ut magiſter nobis redeat ſtultior, quam exierat. *Le.* Bona verba. *Æg.* Medius jam cœpit initiari ſacris. *Le.* Precor ut benè verat omnibus.

iii. MOPSUS, DROMO.

Mo. Quid fit? Quid agitur, Dromo? *Dr.* Sedetur⁷. *Mo.* Video. Sed quomodo ſe res habent tuæ⁸? *Dr.* Ut ſolent iis, quibus ſuperi ſunt parum propitii. *Mo.* Iſthuc ominis avertat Deus. Quid agis? *Dr.* Equidem otium ago. Id quod vides, nimirum nihil. *Mo.* Præſtat otioſum eſſe, quam nihil⁹ agere. Ego te fortaliſs occupatum ſeriis negotiis interpello. *Dr.* Imo maximè vacuum. Jam enim me ceperat otii tædium, & congerronem deſiderabam. *Mo.* Fortaliſs impedio, interrumpo, intertûrbo tua negotia. *Dr.* Imò tædium otii diſcutis. *Mo.* Da veniam, ſi te parum in tempore interpellavi. *Dr.* Imò ipſo in tempore advenis. Opportunè te huc attuliſti. Optatus ades. Interventus tuus eſt mihi vehèmenter gratus. *Mo.* Fortaliſs aliquid ſeriæ rei inter vos agitur, cui nolim eſſe impedimento. *Dr.* Imò

¹ Put that whim into your daughter's head?

² Seductores, fures; nihil autem communius apud Papiſtas hoc hominum genere, qui ſeducunt in amorem monaſterii liberos patrum divitum, ut inde fructus uberior accreſcat monaſterio.

³ Plagium eſt furti genus, unde plagiarîi dicuntur qui abducunt aliena mancipia, aut liberos etiam.

⁴ Græca, pugnare cum Deo, pugnare cum monachis, in deriſionem ſcil. huius monachaliſ cantilenæ, Qui arcet quenguam a monaſterio pugnat cum Deo.

⁵ Licitum, ſine damno.

⁶ Subauditur parte, i. e. quantum poſſum.

⁷ Scil. a me, hoc eſt, ſedeo.

⁸ How go affairs with you?

⁹ Nihil hîc ſignificat rem vanam, melius enim eſt eſſe otioſum, quam tale nihil facere.

Imò lupus¹, quod aiunt, ades in fabula. Nam de te sermo erat. *Mo.* Facile crediderim: nam mihi huc venienti mirè tinniebat auris². *Dr.* Utra? *Mo.* Læva. Unde conjicio nihil magnificè de me fuisse prædicatum. *Dr.* Imò nihil non honorificum. *Mo.* Vanum igitur fuerit oportet. Sed quid est bonæ rei? *Dr.* Aiunt te venatorem esse factum. *Mo.* Imò jam intra casses meos est præda quam venabar. *Dr.* Quænam? *Mo.* Lepida puella, quam perendie ducturus sum, vosque oro ut meas nuptias vestrâ præsentia dignemini honestare. *Dr.* Quænam est sponsa? *Mo.* Aloisia Chremetis filia. *Dr.* Egregium spectatorem. formarum! Tuis oculis allubuit illa, nigro capillitio, fimis naribus, ore prælargo, ventre prominulo³? *Mo.* Desinite. Mihi eam duxi⁴, non vobis. Non fat est, quod suo regi pulchra⁵? Ita demum mihi illa placebit, si vobis non admodum placeat.

IV. SYRUS, GETA.

Sy. Opto tibi multam felicitatem. *Ge.* Et ego tibi conduplicatum opto, quicquid optas mihi. *Sy.* Quid agis rei? *Ge.* Confabulor. *Sy.* Quid? confabulare solus? *Ge.* Ut vides. *Sy.* Fortasse tecum. Proinde tibi videndum, ut cum homine probo fabuleris. *Ge.* Imò cum lepidissimo congerrone confabulor. *Sy.* Quo? *Ge.* Apuleio⁶. *Sy.* Istud quidem nunquam non facis. Sed *amant alterna camæna*⁷. Tu perpetuò studes. *Ge.* Non est ulla studiorum satietas. *Sy.* Verum, sed est tamen modus⁸ quidam. Non omittenda quidem sunt studia, sed tamen intermittenda nonnunquam. Non abijcienda sunt, sed relaxanda. Nihil suave quod perpetuum. *Voluptates commendat rarior usus*⁹. Tu nihil aliud quam studes. Perpetuò studes. Continenter incumbis literis. Indefinenter inhæres chartis. Studes noctes ac dies. Nunquam non studes. Assiduus es in studio. Jugiter intentus es libris. Nullum facis studendi finem, neque modum. Nullam studiis tuis requiem intermiscis. Nunquam studendi laborem nec intermittis, nec remittis. *Ge.* Age, tuo more facis. Rides me, ut soles. Nunc ludis tu quidem me. Salsè me rides. Satyricum agis. *Naso me suspendis adunco*¹⁰. Non me fallit tuum scomma. Nunc planè joco mecum

¹ Proverbium, sensus patet per *de te erat sermo*. *Talk of the devil, and he will appear.*

² Viguit olim & viget adhuc apud vulgus, hæc super auricula tinnitu opinio.

³ *Black-haired, snub-nosed, wide-mouthed, paunch-bellied girl.*

⁴ Mihi matrimonio conjunxi.

⁵ Alludit ad notum proverbium, *Suum cuique pulchrum.*

⁶ Auctore libri faceti cui nomen *Asinus Anrens.*

⁷ Virgilianum *Ecl. iii. 59.* quo innuitur utilitas ac jucunditas colloquiorum. *The Muses love variety.*

⁸ Allusio ad tritum *Horatii versum*, *Est modus in rebus*, &c. *Sat. i. 1, 106.*

⁹ E *Juvenali Sat. xi. 208.* est, ac intellectu facillimum.

¹⁰ Ex *Horatio, Sat. i. 6, 5. i. e.* irrides, contemnis me; loquebantur Romani veluti si ex naso judicare possint de hominis cujusvis sagacitate, hinc apud illos, *homo nasutus*, vel *nasi acuti* sicut

16 DOMESTICA CONFABULATIO.

mecum agis. Sum tibi risui. Rideor abs te. Pro delectamento me habes. Nunc me ludos deliciasque facis. Eadem operâ assue mihi aurículas asini. Ipsi codices pulvere situque obducti loquuntur, quam sim immodicus in studio. Sy. Emoriar, ni loquor ex animo. Dispaream, si quid fingo. Ne vivam, si quid simulo. Loquor id quod sentio. Quod res est dico. Seriò loquor. Ex animo loquor. Non secus sentio, quam loquor.

CUR NON VISIS?

Ge. Quid causæ est, quod tam diu nos non inviseris? Quid rei est, quod nos tam rarò visis? Quid accidit, quod tanto tempore non adieris? Quare tam rarus es saluator? Quid sibi vult, quod nos tam diu non conveneris? Quid obstitit, quò minus visas nos frequentius? Quid impedimento fuit, quò minus jam diu feceris nobis tui videndi copiam?

NON LICUIT PER OCCUPATIONES.

Sy. Non licuit per otium. Nolui quidem, at non licuit mihi per mea negotia. Hactenus non sinebant negotia, ut te viderem. Non patiebantur undæ ¹ negotiorum, quibus involvebar, ut te salutarem. Occupator fui, quàm ut potuerim. Tam variis distringebar ² curis, ut mihi non fuerit liberum adire te: vix ipsi mihi fuit copia mei ³, sic me totum molesta quædam negotia possidebant. Negotiis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, sed vetuit necessitas. Hactenus non vacavit. Hactenus non contigit otium. Hactenus non fuit vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempestatem. Ge. Equidem accipio tuam excusationem, sed hâc lege, nè sæpius utaris. Excusatio tua justior est, quàm vellem, si quidem valetudo fuit in causa. Hâc lege mihi purgatus eris, si quod cessatum est, officio sarcias: si superiorem cessationem crebâ visitatione peneses. Sy. Tu nihil moraris istiusmodi officia nimium vulgaria ⁴. Amicitia nostra firmior est, quàm ut sit officiis istis vulgaribus alenda. Satis crebrò visit, qui constanter amat. Ge. Malè fit istis curis, quæ te nobis adimunt. Quid imprecer istis negotiis, quæ talem amicum nobis invident? Pessimè fit isti febris, quæ nos tam gravi desiderio torfit ⁵ tui. Malè pereat ista febris, te quidem incolumi.

MANDANDI

sicut nunc apud Gallos, *un homme qui a le nez bon, le nez fin*, denotat hominem sagacem, qui judicare scit de vero rerum pretio, proindeque contemnit quæ contemptum merentur; credo desumptas hæc loquutiones a bestiis quæ olfactu multa detegunt, visui imperceptibilia.

¹ *Id est*, negotia venientia in me

sicut undæ maris, proindeque fere innumeræ.

² *Was harassed with.*

³ *Scarcely had so much command of my self.*

⁴ *You do not stand upon those formal visits.*

⁵ *Hath tormented us with so great want of you.*

MANDANDI AC POLLICENDI.

JACOBUS, SAPIDUS.

Ja. Quæso ut hæc res tibi cordi sit ¹. Etiam atque etiam rogo ut hoc negotium tibi sit curæ. Hac in re velim ut totum Sapidum exeras ². Si me amas, causam hanc tractabis diligenter. Hac in re quæso ut advigiles. Curabis hanc rem meâ causâ diligenter. Si vere is es, quem semper esse te mihi persuasi, fac ut sentiam hac in causa, quanti me facias. *Sa.* Desine; ego tibi hoc effectum reddam, & quidem propediem. Eventum præstare non possum: illud polliceor, mihi nec fidem, nec studium defuturum. Curabo diligentius, quàm si mea res ageretur: quanquam meam esse duco, quæ sit amici. Faciam ut in me quidvis desideres citius, quam diligentiam. Tu fac in utramque dormias aurem ³: ego tibi hoc confectum dabo. Tu quietus esto, in me recipio provinciam ⁴ omnem. Gaudeo, mihi datam occasionem, quâ declarare animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor, sed re præstabo, quicquid est amici sinceri, & ex animo benevolentis. Nolim te lactare vanâ spe. Illud efficiam, ut dicas hoc negotii mandatum amico.

SUCCESSUS.

Sa. Res successit opinione ⁵ melius. Fortuna votis utriusque favit. Si fortuna tibi nupisset, non potuisset esse obsequentior. Res tua & ventis & amne ⁶ secundo processit. Vicit etiam vota nostræ fortunæ faventis afflatus. Opinor te litasse ⁷ Rhamnusiæ ⁸, cui sic ex sententia cadunt omnia. Plus impetravi quàm fuisset ausus optare. Ventis per omnia secundis hic cursus nobis peractus est. Res omnis cecidit ex sententia. Pulchre nobis cecidit hæc alea ⁹. Opinor volasse noctuam ¹⁰, adeo feliciter exiit nobis parum sapienter institutum.

C

GRATIARUM

¹ *May be your special care.*

² *Exert your whole self.*

³ *Securus sis; phrasis est ex Terentio, Heaut. iii. 2, 5.*

⁴ *Curam; sensus est enim hujus vocis provincia, cum regionem non significat.*

⁵ *Expectatione.*

⁶ *Facile, & prospere; nihil magis enim ad facilem & prosperam navigationem conducit, quam ventus & amnis, Angl. wind and tide.*

⁷ *Id est fecisse sacrificium gratissimum.*

⁸ *Fortunæ; sic dictæ a Rhamnunte vico Atticæ, ubi colebatur.*

⁹ *Est ludus proprie vel fors, at in nostro auctore sæpe ceptum aut factum simpliciter.*

¹⁰ *Præfagium apud Athenienses optimum, siquidem Minerva iis erat Dea tutelar, noctua vero Deæ avis sacra, cumque res succedebant ex voto, veluti proverbio dicebatur, Noctua volat vel volavit; itemque cum res suâ pecuniâ conficiebantur, dicebant noctuam volasse, quoniam æra suâ noctuam habebant inscriptam.*

GRATIARUM ACTIO.

Ja. Equidem & gratiam habeo, & habiturus sum, quoad vivam, maximam. Pro isto tuo in me officio pares agere gratias vix possim, referre ¹ nequaquam. Video quantum debeam tuo in me studio. Nihil miror, neque enim tu quicquam novi fecisti, & hoc magis debeo. De isthoc tuo in me officio amo te, mi Sapide, ut par est, maxime. Quod hac in causa præstiteris amicum minime aulicum ², & habetur à me gratia, & semper habebitur. Quod meum negotium tibi cordi fuerit, amo te, & habeo gratiam. Isthoc officio gratiam inisti apud me maximam. Pergratum est, quod causam meam geris bonâ fide. Ex omnibus officiis, quæ tu plurima in me contulisti, hoc est longe gratissimum. Referre gratiam parem nequaquam possum: agere accuratiùs inter nos supervacaneum sit: quod unum possum, habebo ³ dum vixero. Isthoc beneficio fateor tibi me magnopere devinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quam unquam solvendo ⁴ esse queam. Hoc beneficio arctiùs me tibi devinxisti, quam ut possim dissolvere. Obligatiorem me tibi reddidisti, quàm ut nomen meum è tuo diario possim unquam expungere ⁵. Hoc officio me sic tuum reddidisti, ut nullum mancipium æque sit in rebus heri sui. Hâc re me tibi devinctiorem reddidisti, quàm ut unquam æs alienum possim resolvere. Plurimis nominibus tibi debeo, sed non alio plus quam hoc. Pro mediocribus beneficiis agenda sunt gratiæ: hoc majus est quam ut conveniat verbis gratias agere.

RESPONSIO

Sa. Aufer mihi ista ⁶. Major est nostra necessitudo, quàm ut vel tu mihi, vel ego tibi, pro ullo officio debeam gratias agere. Non contuli hoc in te beneficium, sed retuli. Mihi quidem abunde relatam gratiam arbitror, si gratum est quod feci sedulò. Non est cur mihi gratias agas, si pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc officioli rependi. Equidem nihil laudis mereor: ingratissimus habendus, si defuisssem amico. Quicquid est in rebus meis, quicquid meâ curâ præstari potest, hoc tam tuum esse ducito, quam id quod est maximè tuum. Videor mihi beneficium accepisse, quod nostrum officium boni consulis. Pro tantillo officio mihi tam accurate gratias agis, quasi non multò majora tibi debeam. Si bene facit, qui bene facit amico, qui bene meretur de amico, non dat beneficium, sed foenerat

¹ *Requite.*

² Falsum; aulici enim dicuntur
verbis tantum esse amici.

³ Scil. gratiam.

⁴ Subintellige *satis*, aut aliquid simile.

⁵ Scil. si non expungatur, nisi cum solvere.

⁶ *Forbear those compliments.*

DE VOTIS TEMERE SUSCEPTIS. 19

nerat¹. Si ex animo probas officium in te meum, fac utare sæpius. Ita credam tibi gratum esse quod feci, si quoties desiderabis operam meam, non roges, sed imperes quod voles.

DE VOTIS TEMERE SUSCEPTIS.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc de tribus præcipue agit. i. De superstitiosa quorundam peregrinatione, ad Hierosolimam & loca sacra, sub religionis prætextu. ii. De votis temere non suscipiendis, inter compotatiunculas, frivola de causa; illud temporis impensarum, operæque, in aliis quæ ad veram propius pietatem accedunt, infumendum est. iii. De indulgentiarum pontificiarum & diplomatum futilitate & absurditate.

ARNOLDUS, CORNELIUS.

Ar **S** Alve multum, Corneli, jam toto seculo desiderate. *Co.* Salve & tu sodalis exoptatissime. *Ar.* Jam desperabamus redditum tuum. Ubi tamdiu peregrinatus es? *Co.* Apud inferos². *Ar.* Non admodum veri dissimile dicis, aded nobis redisti squalidus, macilentus, ac pallidus. *Co.* Imò ab Hierosolymis³ adsum tibi: non à profundis Manibus. *Ar.* Quis Deus, aut quis ventus, te illuc adigit? *Co.* Quæ res adigit alios innumeros? *Ar.* Stultitia, ni fallor. *Co.* Igitur hoc convitii non in me solum competet. *Ar.* Quid illic venabare? *Co.* Ut miser essem. *Ar.* Isthuc licebat domi. Estne illic quod tu putes spectatu dignum? *Co.* Ut ingenue fatear tibi, prope modum nihil. Ostenduntur quædam monumenta vetustatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, & excogitatum ad alliciendos simplices & credulos. Imò nec hoc arbitròr illos certò scire, quo loco sita fuerit olim Hierosolyma. *Ar.* Quid igitur vidisti? *Co.* Magnam ubique barbariem. *Ar.* Nihilò sanctior redis? *Co.* Imò multis partibus deterior. *Ar.* Nummator ergò? *Co.* Imo nudior leberide⁴. *Ar.* An non pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis frustrà susceptæ? *Co.* Nec pudet, quia tam multos habeo stultitiæ meæ sodales, nec pœnitet, quia frustrà jam sit pœnitere. *Ar.* Nihil ergo fructus refers è tam difficili peregrinatione? *Co.* Multum. *Ar.* Quid tandem? *Co.* Quia posthac vivam suavius. *Ar.* An quia jucundum est meminisse laborum actorum? *Co.* Est isthuc quidem nonnihil, sed non in hoc sunt omnia. *Ar.* Estne aliud præmium? *Co.* Est sane.

C 2

Ar. Quod?

¹ Put it to interest.

² Jocatur hic auctor, observatamen, *inferos* Latine non significare quod nunc *hell* vocamus, aut dæmonas, sed manes, sicut mox dicit; manes autem sunt mortuorum mentes, quæ credebantur a paganis recipi post mortem in locis subterraneis,

hincque dicuntur *profundi*, quod in profundis degant.

³ Frequentissime erant ante reformationem Christianorum peregrinationes huc loci, nunc verò rationes.

⁴ Puer discat ex dictionario quid sit *leberis*, & facile proverbium hoc intelliget; Angl. *As poor as Job*.

20 DEVOTIS TEMERE SUSCEPTIS.

Ar. Quod? effare. *Go.* Magnâ voluptate, quoties libebit, & ipse me afficiam, & alios, mentiendo, quoties itinerarium meum recitabo in conciliabulis aut in conviviis. *Ar.* Profectò non tu procul aberras à scopo¹. *Co.* Deinde non minus capiam voluptatis, cùm alios audiam mentientes de rebus, quas nec audierunt unquam, nec viderunt. Idque faciunt tantâ confidentiâ, ut, cùm narrent *Siculis gerris*² vaniora, tamen sibi etiam persuadeant se vera loqui. *Ar.* Mira voluptas. Non omninò tibi periit oleum & opera³, quod aiunt, *Co.* Imò arbitror aliquanto consultius, quàm quod faciunt isti, qui paulo pecunie conducti proficiscuntur in militiam, omnium scelerum scholam. *Ar.* Sed illiberalis est voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. *Co.* Verùm hoc aliquanto liberalius, quam obtrectatione vel delectare, vel delectari, aut aliâ tempus & rem perdere. *Ar.* Cogor equidem pedibus⁴ in tuam ire sententiam. *Co.* Verùm est & alius fructus. *Ar.* Quis? *Co.* Si quis erit amicus egregie charus, affinis huic insanix, eum admonebo domi maneat: ut nautæ solent ejecti naufragio, monere navigaturos, quid periculi sit vitandum. *Ar.* Utinam mihi monitor adfuisses in tempore! *Co.* Quid? num similis morbus te quoque corripuit? Num afflavit & te hujus mali contagium? *Ar.* Vixi Romam & Compstellam⁵. *Co.* Deum immortalem, quanto mihi solatio est, te contigisse stultitiæ meæ socium! Quæ Pallas⁶ isthuc tibi misit in mentem? *Ar.* Non Pallas, sed ipsa Moria⁷, præsertim cùm domi haberem uxorem integrâ adhuc ætate⁸, liberos aliquot, & familiam

¹ *You are not much out of the way.*

² *Gerra* Græca vox est, quæ propriè significat crates vimineas, Latine nihil fere unquam sonat nisi nugas & res fuciles, præsertim si epitheton *Sicula* adjungatur; nunc rationem accipe: Athenienses in Syracusarum obsidione utebantur gerris, i. e. cratibus vimineis, à nostris nunc *gabions* non admodum dissimilibus, atque ad eosdem ferè usus, ad portandam scilicet terram & tegendum corpus militum, in spem ergo succedendi in obsidione Athenienses clamabant *gerras* atque iterum *gerras* ad socios, iridentes ex adverso Siculi clamabant *gerras* quoque, imò & plurimi eorum in majorem Atheniensium derisionem cratibus vimineis utebantur vice clypei. Athenienses tandem nihil in obsidione profecti, domumque reversi, ex indignatione in obsidionem per *gerras* improperam & ludibrium *Siculorum* in se, futilia quæque &

inutilia *gerras Siculas* vocaverunt; Syracusæ autem caput urbsque fortis Siciliæ, olim captæ sunt nunquam nisi à Marcello Romanorum strenuo duce, anno ab urbe condita 542. Angl. *Tales of Robin Hood.*

³ *You have not lost all your labour.*

⁴ Comprobare; desumptum à more senatorum inter postremos scriptorum, qui non rogabantur sententias in senatu, sed a sedibus surgentes ibant, *pedibus* nempe ad principes senatorem quorum comprobabant sententiam.

⁵ Urbs Galæciæ in Hispania, ubi divi Jacobi corpus sepultum dicitur. & adhuc invisitur religionis causâ.

⁶ Dea scientiarum & belli, quæ supponitur in Homero plurima suggerere hominibus.

⁷ Græca vox, *insania*.

⁸ *In the flower of her age, young and beautiful.*

familiam, quæ pendebat ex me, & operâ meâ quotidianâ alitur. *Co.* Oportuit fuisse seriæ rei quippiam, quod te à charissimis tuis distraxerit. Narra, obsecro. *Ar.* Pudet dicere. *Co.* Non apud me, qui, ut scis, eodem tenear malo. *Co.* Compotabamus aliquot vicini. Ubi vino incaluerat animus, erat qui prædicabat, sibi esse in animo salutare divum Jacobum: erat alter qui divum Petrum. Illicò non defuit unus aut alter, qui sponderent se comites fore. Tandem visum est, ut omnes irent simul. Ego, ne viderer parum commodus compotor, pollicitus sum & ipse. Mox agitari coeptum, utrò potius iremus Romam, an Compostellam. Factum est senatusconsultum ¹, ut bonis auspiciis utroque postridie proficisceremur omnes. *Co.* O grave decretum, dignius quod vino inscriberetur quàm æri. *Ar.* Ac mox ingens obambulat patera; quam ubi suo quisque ordine ebibisset, votum factum est inviolabile. *Co.* Nova religio; sed num omnibus contigit reditus incolumis? *Ar.* Omnibus præterquam tribus, quorum unus, in profectione moriens, mandavit nobis ut suis verbis salutem diceremus Petro & Jacobo. Alter periit Romæ, iussitque ut suo nomine salutarem uxorem ac liberos. Tertium reliquimus Florentiæ ², valetudinis planè deploratæ ³. Opinor jam esse apud superos. *Co.* Adcône pius erat? *Ar.* Imo nugator maximus. *Co.* Unde igitur isthuc suspicare? *Ar.* Quia peram habebat indulgentiis largissimis distentam. *Co.* Audio: sed iter est longum in cælum, nec satis, ut audio, tutum, ob latrunculos ⁴ qui obsident regionem aëris mediam. *Ar.* Verum: sed ille sat erat munitus diplomatibus ⁵. *Co.* Quâ linguâ descriptis? *Ar.* Romanâ. *Co.* In tuto est igitur? *Ar.* Est, nisi forte incidat in genium aliquem, qui Latine nesciat; tum esset illi redeundum Romam, & novum diploma impetrandum. *Co.* Bullæ venduntur illic & mortuis ⁶? *Ar.* Maximè. *Co.* Sed interim illud mihi monendus es, nè quid effutias incogitantius: jam enim Corycæis ⁷ plena sunt omnia. *Ar.* Ego vero nihil elevo ⁸ indulgentias, sed combibonis mei stultitiam rideo, qui, cum esset alioqui nugator nuga-

C 3

cissimus,

¹ Est propriè decretum senatûs, irridet ergo tam venusto nomine infanum illud peregrinandi propositum, statutum in vino.

² Urbs Tuscaniæ in Italia.

³ *Dangerously sick.*

⁴ *By these chiefs-men*, dæmonas intelligit, at irrisoriè, sicut & hic fere omnia.

⁵ Bullis; i. e. scriptis papalibus in quibus scriptæ erant indulgentiæ.

⁶ Si directè non venduntur mortuis, saltem venduntur vivis in mortuo-

rum beneficium, hæcque tam parum differunt inter se, ut unum & idem esse nobis sicut & Erasmo videantur, atque hæc assèverationis itemque scommatis ratio.

⁷ Delatoribus; quoniam olim Coryci montis incolæ inquirentes à negotiatoribus iter propositum & alia, ea postea significabant pyratibus, quo negotiatores pessundabant, hinc proverbium, *Corycaus auscultavit*. Angl. *All places are full of spies.*

⁸ Non contemna.

22 DE CAPTANDIS SACERDOTIIS.

nugacissimus, salutis suæ *proram*, ut aiunt, ac *puppin*¹ in membrana² collocavit potius, quam in correctis affectibus. Sed quando fruemur illâ voluptate, quam modo prædicabas? *Co.* Cùm erit commodum, adornabimus compotatiunculam aliquam, vocabimus nostri ordinis homines, ibi certabimus mentiando, nōsque affatim mutuis mendaciis oblectabimus. *Ar.* Age, fiat.

DE CAPTANDIS SACERDOTIIS

ARGUMENTUM.

In hoc colloquio taxantur illi qui Romam cursitant, venanturque sacerdotia, crebro gravi jactura cum morum, tum pecuniæ. Monentur sacerdotes, pro concubina, lectione bonorum auctorum semet oblectare. Jocularia de oblongo naso.

PAMPHAGUS³, COCLES.

Pa. **A** Ut parùm prospiciunt oculi, aut Coclitem veterem compotorem meum video. *Co.* Imò nihil te fallunt oculi tui; vides sodalem ex animo tuum. Nulla cuiquam erat spes reditûs tui, qui tot annos abfueris, ignaris omnibus quæ te terrarum haberet regio. Sed unde? dic, quæso. *Pa.* Ab Antipodibus. *Co.* Imò ab insulis, opinor, Fortunatis⁴. *Pa.* Gaudeo quòd agnoveris sodalem tuum; nam verebar nè sic domum redirem, quemadmodum rediit Ulysses⁵. *Co.* Quonam pacto rediit ille? *Pa.* Nec ab uxore est agnitus. Solus canis jam vetulus motâ caudâ dominum agnovit. *Co.* Quot annos ille domo abfuerat? *Pa.* Viginti. *Co.* Tu plures abfuisi; nec tamen fefellit me tua facies. Sed quis isthuc narrat de Ulysse? *Pa.* Homerus. *Co.* Oh, ille, ut aiunt, pater est omnium fabularum. Fortassis uxor interim asciverat taurum⁶ alium, & idcirco non agnovit Ulysses suum. *Pa.* Imò nihil illâ castius; sed Pallas addiderat Ulyssi senium⁷, ne posset agnosci. *Co.* Quî tandem agnitus est? *Pa.* E tuberculo, quod habebat in digito pedis: id animadvertit nutrix jam admodum anus, dum illi pedes lavat. *Co.* O curiosam lamiā⁸! Et tu miraris, si ego te agnovi ex isto tam insigni naso? *Pa.* Nihil me pœnitet hujus nasi. *Co.* Nec est cur pœniteat, cum organum tibi sit ad res tam multas utile. *Pa.* Ad quas? *Co.* Primum ad extinguendas lucernas erit cornu vice. *Pa.* Perge. *Co.* Deinde si quid hauriendum erit è cavo profundiore, fuerit loco promuscidis. *Pa.* Papæ!
Co. Si

¹ Totum; siquidem ex prora & puppi tota pendet navis.

² Quia indulgentiæ membranis inscribuntur.

³ Id est, Omnia comedens, a παν-
τα, omnia, & φάγειν, manducare;
talemque hic se esse ostendit: vide-
bis infra sic plane intelligi

⁴ The Canary Islands, sic dictæ a

deliciosi fructibus.

⁵ Omnibus nota absentia Ulyssis
per viginti annos a conjuge Penelope.

⁶ Id est, adulterum.

⁷ Commentum est poeticum.

⁸ Idem sonat quod apud nos witch,
erat enim isthuc commune olim no-
men maleficarum mulierum.

Co. Si manus erunt occupatæ, licebit uti vice paxilli. *Pa.* Etiamne amplius? *Co.* Conducat excitando foculo, si defuerit follis. *Pa.* Belle narras. Quid præterea? *Co.* Si lumen officiat scribenti, præbebit umbraculum. *Pa.* Ha ha he: est præterea quod dicas? *Co.* In bello navali præbebit usum harpagonis¹. *Pa.* Quid in bello terrestri? *Co.* Erit loco clypei. *Pa.* Quid deinde? *Co.* Findendis lignis erit cuneus. *Pa.* Probe. *Co.* Si præconem agas, erit tuba: si classicum canas, cornu: si fodias, ligo: si metas, falx: si naviges, anchora: in popina fuerit fuscina: in piscando, hamus. *Pa.* O me felicem! nesciebam me circumferre tam ad multa conducibilem suppellectilem. *Co.* Sed quis interim terrarum angulus te habuit? *Pa.* Roma. *Co.* At qui fieri potuit, ut in tanta luce nemo te sciret vivum? *Pa.* Imò nusquam magis latent boni viri; adeò ut sæpe clarissimâ luce neminem² videas in frequenti foro. *Co.* Redis igitur nobis onustus sacerdotiis? *Pa.* Venatus equidem sum sedulò, at parùm favit *Delia*³. Nam complures illic *piscantur hamo*, quod dici solet, *aureo*⁴. *Co.* Stultum piscandi genus. *Pa.* Et tamen pulchre succedit nonnullis. Sed non omnibus feliciter cadit hæc alea. *Co.* An non insigniter stulti sunt, qui plumbum⁵ commutant auro? *Pa.* Sed non intelligis, in plumbo sacro venas auri subesse. *Co.* Quid igitur? redisti nobis nihil aliud quam *Pamphagus*? *Pa.* Non. *Co.* Quid igitur? *Pa.* *Lupus hians*⁶. *Co.* Felicius redeunt, qui asini⁷ redeunt sacerdotiorum sarcinâ graves. Cur mavis sacerdotium, quàm uxorem? *Pa.* Quia mihi placet otium. Arridet Epicurea vita. *Co.* At meâ sententiâ suavius vivunt, quibus est lepida puella domi, quam complectantur, quoties libet. *Pa.* Sed adde, nonnunquam cùm non libet. Amo voluptatem perpetuam. Qui ducit uxorem, uno mense felix est: cui contigit opimum sacerdotium, in omnem usque vitam fruitur gaudio. *Co.* Sed tristis est solitudo; adeo ut nec Adam suaviter victurus fuerit in Paradiso, nisi Deus illi adjunxisset Evam. *Pa.* Non deerit Eva, cui sit opulentum sacerdotium. *Co.* Sed voluptas non est voluptas, quæ cum mala fama, malaque conscientia conjuncta est. *Pa.* Verum dicis; & idcirco mihi in animo est, confabulatione

C 4.

librorum

¹ Quo sistebatur, & attrahebatur navis hostilis.

² Dignum scilicet qui vir nominetur; alludit ad Diogenem, qui luce meridiana lucernam portans, ambulansque in foro Atheniensi dicebat, *Virum quæro*.

³ Vid. pag. 9. num. 5.

⁴ Proverbium in eos qui plus dispendunt quam possunt lucrari per dispendium.

⁵ Idem sensu quod præcedens proverbium, quoniam bullis, quæ auro vaneunt, adjungitur plumbum, cui papale sigillum insculpitur, hinc at ironice subjungitur, *Sacro plumbo venas auri subesse*, quod magis verum de plumbi fodinis, quam de hoc papali plumbo.

⁶ Alludit ad nomen *Pamphagus*.

⁷ Indoctissimi.

24 DE CAPTANDIS SACERDOTIIS.

librorum solitudinis tædium fallere¹. *Co.* Istis quidem sodalibus nihil jucundius. Sed rediſne ad tuam piſcationem? *Pa.* Redeo, ſi liceat parare novam eſcam. *Co.* Aureamne, an argenteam? *Pa.* Utramlibet. *Co.* Bono animo es: pater ſuppeditabit. *Pa.* Nihil illo tenacius. Nec crediturus eſt denuò, cùm intellexerit, mihi ſortem² etiam periſſe. *Co.* Verùm iſta lex eſt aleæ. *Pa.* Sed ille non delectatur hac aleâ. *Co.* Si pernegabit ille, commonſtrabo tibi unde poſſis, quantum voles pecuniæ ſumere. *Pa.* Tu vero mihi voluptatem narras: age, monſtra; jam cor mihi ſalit. *Co.* In promptu eſt. *Pa.* Nactus eſ theſaurum aliquem? *Co.* Si nactus eſſem, mihi nactus eſſem, non tibi. *Pa.* Si queam corradere centum ducatos³, revixerit ſpes. *Co.* At ego tibi commonſtro unde poſſis haurire centum millia. *Pa.* Quin tu igitur me beas? Nè diutius eneca. Dic, unde? *Co.* Ex Aſſe⁴ Budæi. Illic reperiſ innumeras myriades, ſive auream malis monetam, ſive argenteam. *Pa.* Abi quo dignus es cum tuo joco; illinc tibi reſolvam, quod debuero pecuniæ. *Co.* Reſolves, ſed quod illinc tibi numerâro⁵. *Pa.* Age, novi naſum⁶ tuum. *Co.* At mihi præ te naſus eſt nullus. *Pa.* Imò nihil te naſutus. Nihil es niſi naſus. *Co.* Ludis in re ſeria. Hac in re ringi⁷ poſſim citius, quam ridere. Res gravior eſt, quàm ut ridere libeat. Tu ſi hîc eſſes⁸, non luderes. *Pa.* Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, & illudis me. Joco me tractas in re neutiquam jocofa. *Co.* Minimè rideo; id, quod res eſt, dico. Non rideo quidem; imò rem ipſam dico. Seriò loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Vera loquor. *Pa.* Ita tibi ſemper ſtet in capite pileum⁹, ut iſta tu ſimpliciter loqueris. Sed ceſſo abire domum, cogniturus quo in ſtatu ſint illic omnia? *Co.* Offendes¹⁰ nova permulta. *Pa.* Credo; ſed utinam omnia ex animi ſententia. *Co.* Iſthuc optare licet omnibus; ſed hætenus obtigit nemini. *Pa.* Hoc quoque commoditatis adferet utrique noſtrûm ſua peregrinatio, quòd dulcior erit poſthac domus. *Co.* Neſcio: nam video quosdam ſepties illò recurrere¹¹. Adeò ſcabies illo ſine fine ſolet prurire, ſi quem ſemel invaſerit.

MILITARIA.

¹ To divert the tediousneſs of ſolitude by converſation with books.

² Id eſt, quæ habebam omnia.

³ Vox non Latina, qua intelligit quod vocamus a ducat. Argentei fere valent 4 s. 6 d. Aurei 9 s.

⁴ Libro, cui hîc titulus, auctore Budæo.

⁵ I lend.

⁶ To r. waggery. Vid. pag. 15. num. 10.

⁷ Ringitur iratus, non ridet. Ric-

tus igitur eſt diductio labiorum, ſed præ dolore, cùm riſus ſit ex gaudio.

⁸ Were in my caſe.

⁹ Proverbium eſt, ſenſus autem, non melius habeas, quam ſimpliciter loqueris, habeas ergo perſumè, ſiquidem nec ſimpliciter nec ſeriò loqueris.

¹⁰ Reperies.

¹¹ I lay the ſame game over and over again.

MILITARIA.

ARGUMENTUM.

Taxatur hic scelestissima militum vita. Docetur esse calamitosa: bellum esse confusionem; sentinam vitiorum, ubi nec sanis nec profanis paritum est. Spes præda allestat in bellum. Facinora militia ex impia hac militis confessione proponuntur, ut adolescentes ab hoc vita instituto abhorreant.

HANNO, THRASYMACHUS¹.

Ha. Unde redis nobis Vulcanus², qui Mercurius hinc abieras nobis? *Tb.* Quos Vulcanos aut quos Mercurios mihi nar-
ras? *Ha.* Quia alatus³ videbare cum abires, nunc claudicas. *Tb.*
 Sic à bello rediri solet. *Ha.* Quid tibi cum bello, homo quovis da-
 mña fugacior? *Tb.* Spes prædæ reddiderat tortem. *Ha.* Multum igitur
 refers manubiarum? *Tb.* Imò zonam inanem. *Ha.* Tanto mi-
 nus gravare farcinā. *Tb.* Atqui sceleribus onustus redeo. *Ha.* Gra-
 vis profecto farcina, si verum dicit Propheta⁴, qui peccatum appellat
 plumbum. *Tb.* Plus illic scelerum & vidi, & patravi, quam unquam
 antehac in omni vita. *Ha.* Ecquid igitur arridet vita militaris? *Tb.*
 Nihil neque scelestius, neque calamitosius. *Ha.* Quid igitur in men-
 tem venit istis, qui nummo conducti, nonnulli gratis, currunt ad
 bellum, non aliter quàm ad convivium? *Tb.* Ego nihil aliud con-
 jectare possim, quàm illos agi malis furiis⁵, seseque totos malo dæ-
 moni ac miseriæ devovisse, nec aliud quam hic manes⁶ suos antici-
 pare. *Ha.* Ita quidem videtur. Nam ad res honestas vix ullo pretio
 conduci queant. Sed expone nobis, quomodo gestum sit prælium,
 & utro sese inclinārit victoria? *Tb.* Tantus erat strepitus, tumultus,
 tubarum bombi, cornuum tonitrua, hinnitus equorum, clamor viro-
 rum, ut neque videre potuerim quid gereretur, adeo ut vix scirem
 ubi essem ipse. *Ha.* Unde igitur cæteri, qui ex bello veniunt, sic de-
 pingunt singula, quid quisque dixerit aut gesserit, quasi nusquam non
 adfuissent otiosi spectatores? *Tb.* Ego credo istos mentiri splendide.
 In tentorio meo quid gestum sit, scio: quid in prælio, prorsus igno-
 ro. *Ha.* Anne hoc quidem scis, unde tibi venerit claudicatio? *Tb.*
 Vix; ita me Mavors⁷ posthac malè amet; suspicor aut saxo, aut equi
 calce læsum genu. *Ha.* At ego scio. *Tb.* Scis? an tibi narravit
 aliquis? *Ha.* Non, sed divino. *Tb.* Dic igitur. *Ha.* Cum fuge-
 res pavidus, collapsus humi offendisti in filicem. *Tb.* Dispeream, nisi
 rem

¹ Andax in pugna; a Græcis *ἄνδρα*, audax, & *μαχόμενος*, pugno.

² Id est, claudus, quoniam a poë-
 tis sic Vulcanus depingitur.

³ Quia sic pingitur Mercurius.

⁴ Ezekiel xxii. 18.

⁵ Horroris atque desperationis dea-

bus, filiabus Noctis, & Acherontis,
 tribus numero, Alesto, Tisiphone,
 & Megæra. Angl. *are possessed*.

⁶ Mortem; puer facile intelliget,
 si recorderetur quod de manibus dixi-
 mus, pag. 19.

⁷ Idem quod Mars.

rem acu¹ tetigisti. Adeo verisimile est, quod divinasti. *Ha.* Abi domum, & uxori narra tuas victorias. *Tb.* Illa mihi occinet haud suave encomium, qui nudus redeam. *Ha.* Sed unde restitues, quod rapuisti? *Tb.* Jam pridem restitui. *Ha.* Cui? *Tb.* Scortis, ænopolis², & iis qui me vicerunt aleâ. *Ha.* Satis militariter. Par est, ut quod male partum est, pejus dispereat³. Verum à sacrilegiis, opinor, temperatum est. *Tb.* Imò illic erat sacrum nihil. Nec profanis parcitum est, nec fanis. *Ha.* Quo pacto sarcies⁴? *Tb.* Negant oportere sarciri, quod in bello commissum sit: jure fit, quod illic fit. *Ha.* Jure belli fortassis. *Tb.* Tenes. *Ha.* At istud jus summa est injuria. Te non patriæ pietas, sed prædæ spes, pertraxit in bellum. *Tb.* Fateor; & arbitror paucos illuc ire sanctiorem proposito. *Ha.* Est aliquid insanire cum multis. *Tb.* Concionator è suggesto pronuntiavit, bellum esse justum. *Ha.* Suggestum illud non solet mentiri⁵. Sed ut justum sit principi, non continuo justum est tibi. *Tb.* Audi vi ex Rabbiniis⁶, quod licet suâ cuique arte vivere. *Ha.* Præclara ars, incendere domos, diripere templa, violare sacras virgines, spoliare miseros, occidere innoxios. *Tb.* Lanii conducuntur ad mactandum bovem; cur nostra ars reprehenditur, quod conducimur ad mactandos homines? *Ha.* Non eras sollicitus, quoniam esset migratura anima tua, si contigisset in bello cadere? *Tb.* Non admodum. Bona spes habebat animum meum. Nam divæ Barbaræ⁷ me semel commendâram. *Ha.* Receperat illa tutelam tui? *Tb.* Sic mihi visâ est annuere capite⁸ aliquantulum. *Ha.* Quando isthuc tibi visum est? mane? *Tb.* Non, sed à cœna. *Ha.* Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi visæ sunt ambulare. *Tb.* Ut hic divinat omnia! sed præcipua spes erat in divo Christophoro⁹, cujus imaginem quotidie contemplantur. *Ha.* In tentoriis? Unde illic divi? *Tb.* Carbone pinxeramus illum in velo. *Ha.* Nimirum haudquaquam ficulnum¹⁰, ut aiunt

¹ *Id est*, probè divinasti, a puero- rum lusu, in quo divinator acu vel virgâ tenui tangebatur rem, quam cre- debat alium notâsse, vel cogitâsse.

² *Vintners*, ab *divos*, vinum, & *πο- λία*, vendo.

³ Alludit ad proverbialem locuti- onem, *Male parva male dilabuntur*.

⁴ *Make satisfaction*?

⁵ Ironia est splendida in auctore, qui parvi faciebat temporis sui conci- onatores.

⁶ *Id est*, doctoribus nostris, nomen est enim doctorum apud Judæos.

⁷ Virgo est Nicomediensis, quæ (quod incertissimum est) martyrio co- ronata dicitur, & in divarum nume- rum relata a pontificiis, hanc tutela-

rem divam militi dat Erasmus irri- dendi causâ, non solum propter incer- titudinem ejus existentiae ac marty- rii, sed etiam propter affinitatem nomi- nis cum bello, quo nihil barbarius.

⁸ Opinio hæc insulsa, simulachra annuere capite cum rem propositam probant, quæ vixit olim apud pa- ganos, & viget adhuc apud papistas, merito sic per jocos exploditur.

⁹ Alius divus est, qui quoque nun- quam fuit, quique tamen secundum nominis significationem dicitur por- tâsse Christum humeris; ejus simu- lachrum est & Lutetiae adhuc.

¹⁰ *Id est*, parum utile. Jocatur ex ambiguitate vocis.

aiunt, præsidium erat carbonarius ille Christophorus. Sed extra jocum, non video quî possis expiari à tantis flagitiis, nisi te conferas Romam. *Tb.* Imo novi viam breviorē. *Ha.* Quam? *Tb.* Ibo ad Dominicales¹; illic paulo transigam cum commissariis². *Ha.* Etiam de sacrilegiis? *Tb.* Etiam si Christum ipsum spoliâssem, ac decollâssem etiam; tam largas habent indulgentias, & auctoritatem componendi. *Ha.* Bene habet, si vestram compositionem Deus ratam habuerit. *Tb.* Imò magis metuo, ne diabolus non habeat ratam. Nam Deus naturâ placibilis est. *Ha.* Quem tibi sacerdotem deliges? *Tb.* Cui cognovero quam minimum esse frontis³ ac bonæ mentis. *Ha.* Ne non habeant similes⁴ labra lactucas. Ab illo purus abibis ad corpus Dominicum? *Tb.* Quid ni? Posteaquam semel effudero sentinam⁵ in illius cucullam⁶, ego me exoneravero sarcinâ: ipse viderit⁷, qui absolvit. *Ha.* Quî scis, an absolvat? *Tb.* Scio. *Ha.* Quonam indicio? *Tb.* Quia manum imponit capiti, admurmurans nescio quid. *Ha.* Quid si reddat tibi omnia peccata tua, cùm manum imponit, hæc admurmurans⁸: *Absolvo te ab omnibus beneficiis, quæ nulla in te comperio: & restituo te tuis moribus, talemque dimitto, qualem accepi?* *Tb.* Viderit ille quid dicat: mihi satis est, quod me credo absolutum. *Ha.* Sed isthuc tuo periculo credis: Fortasse non fuerit satis Deo, cui debes. *Tb.* Unde tu mihi obviis, qui mihi conscientiam è serenâ nubilam redderes? *Ha.* Felix occursum: bona avis est obviis amicus, qui bene moneat. *Tb.* Nescio quam bona, certe parum suavis.

JUSSA HERILIA.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc herilia tractat mandata, & famuli officia. i. Suscitatur herus dormientem servum, jubet adornare domum. Respondet servus, nihil de prandio, &c. ii. Mittendi in varia negotia. iii. Equitandi.

RABINUS, SYRUS.

Ra. **H**Eus, heus furcifer, jamdudum rauesco clamore, nec tu tamen expergisceris: videre mihi vel cum gliribus certare⁹ posse.

¹ Monachos subaudi a Dominico fundatore, ii etenim Erasmi tempore vendebant indulgentias, ex papæ concessu.

² Vox non Latina, sed intelligitur satis.

³ Pudoris.

⁴ Proverbium, quo utimur, cùm res inter se conveniunt.

⁵ Peccata omnia; sentina enim immunditiarum navis receptaculum est.

⁶ Id est, monacho commiserim, &

crediderim, at præ contemptu hominis ac talis confessionis sic loquitur auctor.

⁷ Non comprobatur ergo absolutionem peremptoriam.

⁸ Damnat ergo linguæ ignotæ usum in absolutione, & multò magis in sacra Liturgia, quæ destinatur ad ædificationem totius Christiani populi.

⁹ Dormiendo scilicet in proverbialem enim locutionem evasit glire somnolentior. *Angl. More sleepy than a cat.*

posse. Aut ocyùs surge, aut ego tibi fuste somnum istum excutiam. Quando crapulam hesternam edormieris? Non te pudet, somnium¹ hominis, in multam lucem stertere? Qui frugi sunt famuli, solent exortum solis antevertere, curarèque ut herus surgens reperiatur omnia parata. Ut ægrè divellitur à nido tepefacto cuculus²! Dum scalpit caput, dum distendit nervos, dum oscitat, tota abijt hora. Sy. Vixdum diluxit. Ra. Credo tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox est. Tibi nox adhuc est concubia. Sy. Quid me jubes facere? Ra. Fac ut luceat focus: verre pileum ac pallium: exerge calceos & crepidas. Inversas caligas primum intus purga scopis, mox foris. Deinde suffitum aliquem facito purgando aëri. Accende lucernam. Muta mihi lineum indussum, ac ad ignem fumi expertem sicca lotum³. Sy. Fiet. Ra. Atqui move te ocyùs. Jam hæc fecisse oportuit. Sy. Moveo. Ra. Video; sed nihil promotes⁴. Ut incedit testudo! Sy. Non possum simul sorbere & flare⁵. Ra. Etiam sententias loqueris, carnifex? Tolle matulam. Compose lecti stragulas, revolve cortinas. Verre pavementum. Verre solum cubiculi. Adfer aquam lavandis manibus. Quid cessas, asine? Annus est priusquam accendas candelam. Sy. Vix reperiò scintillam ignis. Ra. Sic heri condidisti⁶? Sy. Nec follem habeo. Ra. Ut responsat nebulo, quasi qui te habeat, careat folle! Sy. Quam imperiosum habeo dominum! vix hujus jussis decem expediti famuli fecerint satis. Ra. Quid ait cessator? Sy. Nihil; omnia rectè. Ra. Non ego te audio murmurantem? Sy. Equidem precor. Ra. Credo, *Pater noster* inversum, precationem opinor Dominicam præposterè. Quid gannis de imperio? Sy. Precor tibi ut fias imperator. Ra. Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum usque. Mox domum recurrito, lectos concinnato. Hæc confusa suo quæque loco digerito. Fac ut niteat tota domus. Matulam defricato. Hæc sordida submovoeto ab oculis, fortassis invisent⁷ me quidam aulici. Si quid sensero prætermisum, vapulabis largiter. Sy. Hic sane novi benignitatem⁸ tuam. Ra. Proinde cave, si sapias. Sy. At interim de prandio nulla mentio. Ra. Vah, ut hic mentem habet furcifer! Non prandeo domi. Itaque sub horam decimam ad me transcurrito, deducturus me eò, ubi sum pransurus. Sy. Tibi quidem prospectum, sed hic interim nihil est quod edam. Ra. Si non est quod edas, est quod esurias. Sy. Nemo fit esuriendo satur. Ra. Est panis. Sy. Est, sed ater, & furfuraceus.

1 *Id est, homo semper somnians; est exaggerantis & objurgantis domini.*

2 *Avis est diu nidum servans.*

3 *Air it well before a clear fire.*

4 *Never the forwarder.*

5 *Do two things at once.*

6 *Did you rake it up?*

7 *Will come to visit.*

8 *Ironice; sic tamen respondet servus, quoniam in bonam partem potest accipi ejus responsio, veluti, si gratias ageret domino, quod se monerit de officio, ne vapuletur.*

furfuraceus. *Ra.* Delicias ¹ hominis! Te quidem scœnum esse ² oportuit, si pabulum detur te dignum. An postulas, ut te asinum, tantum placentis faginem? Si fastidis panem citra obsonium, adde porrum, aut, si mavis, cepe.

ii. MITTENDI IN VARIA NEGOTIA.

• *Ra.* Est tibi abeundum in forum. *Sy.* Tam procul? *Ra.* Non sunt nisi sex passus; tibi pigro sunt bis mille. Consulam autem tibi pigritiæ. Eadem legatione multa conficies negotia: tu supputa in digitos, ut memineris. Primum desceles ad vestiariū, ac thoracem undulatum ³, si jam perfectus est, ab eo recipies. Hinc quæres Cornelium veredarium ⁴. Is plerumque est in Cervo ⁵, ibi potitat. Rogabis, si quid habet literarum ad me, & ad quem diem sit profecturus. Deinde convenies mercatorem pannarium ⁶: rogabis meis verbis, ne quid sollicitus sit, quod pecuniam non miserim ad diem præscriptum; numerabitur propediem. *Sy.* Quando? ad calendas Græcas? *Ra.* Rides, ganeo? imò ante calendas Martias. In reditu desceles ad lævam, & ex bibliopolis disces, si quid advectum sit novorum libellorum è Germania. Cognosce qui sint, & quanti venales. Post hæc rogabis Goclenium, ut mihi dignetur esse conviva alioqui cœnaturo soli. *Sy.* Etiam convivas vocas; non habes domi unde vel murem pascas. *Ra.* Proinde tu, confectis cæteris, abi ad macellum, & eme nobis armum ovillum ⁷: eum curabis eleganter assum. Audin' hæc? *Sy.* Plura quam vellem. *Ra.* At vide, ut memineris. *Sy.* Vix potero dimidium. *Ra.* Etiam hic stas, cessator? Jam redisse oportuit. *Sy.* Quis possit unus tot rebus obeundis sufficere? Deduco ac reduco ⁸. Sum illi à scopis, à matula, à pedibus, à manibus, à poculis, à libellis, à rationibus, à jurgiis, à legationibus ⁹: postremo non videor illi sat occupatus, nisi sim & coquus.

iii. EQUITANDI

Ra. Profer ocreas, nam equitandum est. *Sy.* En adsunt. *Ra.* Probe quidem abs te curatæ ¹⁰! totæ albescent situ. Opinor nec exteras, nec unctas hoc anno, adeò rigent præ siccitate. Exterge subuvido panno: mox unge ad ignem diligenter, ac macera ¹¹, donec

¹ O dainty Sir!

² Edere.

³ Credo auctorem velle dicere quod vocaremus, *made of tabby*, tabby enim est undulatus pannus.

⁴ Quem vulgò *curforem* aut *postam* vocamus.

⁵ At the sign of the Roebuck.

⁶ Woollen-Draper.

⁷ A shoulder of mutton.

⁸ I wait on him when he goeth abroad and returneth home.

⁹ I am his swabber, chamberlain, footman, clerk, butler, bookkeeper, accountant, railing-stock, errand-boy.

¹⁰ Carefully looked after.

¹¹ Chafe them.

nec mollescant. Sy. Curabitur, Ra. Ubi calcaria? Sy. Adfunt. Ra. Verum, sed obducta rubigine. Ubi frænum & ephippia? Sy. Sunt in promptu. Ra. Vide nè quid desit, aut nè quid ruptum, aut mox rumpendum; nè quid nobis sit in mora, cum erimus in cursu¹. Propera ad sellarium, & hoc lorum cura fariendum. Reversus inspicere soleas sive calceos equorum, num qui clavi desint, aut vacillent². Quam macilenti sunt equi, quamque strigosi! Quoties abstergis aut pectis illos in anno? Sy. Imò quotidie. Ra. Nimirum res ipsa loquitur. Jejunant, opinor, nonnunquam totum triduum. Sy. Minime. Ra. Negas tu quidem, sed aliud dicturi sint equi, si loqui liceat: quanquam satis loquuntur ipsâ macie. Sy. Curo sedulo. Ra. Cur igitur tu habitior³ equis? Sy. Quia non pascor fœno. Ra. Hoc igitur restat. Adorna⁴ manticam celeriter. Sy. Fiet.

MONITA PÆDAGOGICA.

ARGUMENTUM.

Monita pædagogica docens puerum verecundiam, civilitatem, & mores ætati suæ decoros; quo gestu standum alloquenti majores, de cultu, sermone, de moribus in convivio, in schola.

PÆDAGOGUS, PUER.

Pa. **T**U mihi videre non in aula natus, sed in caula, adeo moribus es agrestibus. Puerum ingenuum decent ingenui mores. Quoties alloquitur te quispiam, cui debes honorem, compone te in rectum corporis statum, aperi caput. Vultus sit nec tristis, nec torvus, nec impudens, nec protervus, nec instabilis, sed hilari modestiâ temperatus: oculi verecundi, semper intenti in eum cui loqueris: juncti pedes, quietæ manus. Nec vacilles⁵ alternis tibiis, nec sint gesticulosæ manus, nec mordeto labrum, nec scabito caput, nec fodito aures. Vestis item ad decorum componatur, ut totus cultus, vultus, gestus, & habitus corporis ingenuam modestiam, & verecundiam indolem, præ se feret. **Pu.** Quid si mediter⁶? **Pa.** Fac. **Pu.** Siccine satis? **Pa.** Nondum. **Pu.** Quid si sic? **Pa.** Propemodum. **Pu.** Quid si sic? **Pa.** Hem satis est; isthuc tene. Ne sis inepte loquax, aut præceps. Nec vagetur animus interim, sed sis attentus quid ille dicat. Si quid erit respondendum, id facito paucis, ac prudenter, subinde præfatus⁷ honorem, nonnunquam & addito cognomento honoris gratiâ; atque identidem modice flectas alterum genu, præsertim ubi responsum solveris. Nec abeas, nisi præfatus veniam, aut ab ipso dimissus. Nunc age, specimen aliquod, hujus rei nobis præbe. Quantum temporis adfuisti à maternis ædibus? **Pu.**

Jam

¹ On our journey.

² Be loose.

³ Pinger.

⁴ Pone in ea, quæ me habere necesse sit.

⁵ Tottering sometimes on one foot, then on the other.

⁶ Tentem componere me ut ju bes?

⁷ Dans illi ante omnia titulum honoris debitum.

Jam sex ferme menses. *Pæ.* Addendum erat domine. *Pu.* Jam sex ferme menses, domine. *Pæ.* Non tangeris desiderio matris? *Pu.* Nonnunquam sane. *Pæ.* Cupis eam revifere? *Pu.* Cupio, domine, si id pace² liceat tuâ. *Pæ.* Nunc flectendum erat genu. Bene habet. Sic pergito. Cum loqueris, cave ne præcípites sermonem, aut hæc³ linguâ, aut palato immurmures, sed distincte, clare, articulate consuecito proferre verba tua. Si quem præteribis natu grandem, magistratum, sacerdotem, doctorem, aut alioqui virum gravem, memento aperire caput, nec pigeat inflectere genu. Itidem facito cum præteribis ædæ⁴ sacram, aut imaginem crucis⁵. In convivio sic te præbebis hilarem, ut semper memineris quid deceat ætatem tuam: postremus omnium admoveto manum patinæ. Si quid datur lautius, recusato modeste: si instabitur, accipe, & age gratias: mox decerptâ portiunculâ, quod reliquum est, illi reddito, aut alicui proxime accumbenti. Si quis præbilet, hilariter illi bene precator, sed ipse bibito modice. Si non sitis, tamen admoveto cyathum labiis. Arride loquentibus: ipse ne quid loquaris, nisi rogatus. Si quid obsecni dicetur, ne arride, sed compone vultum, quasi non intelligas. Ne cui obrectato, ne cui temet anteposito, ne tua jactato, ne aliena despicio. Esto comis etiam erga tenuis fortunæ sodales. Neminem deserto⁴. Ne sis linguâ futili. Ita fiet, ut sine invidia laudem invenias, & amicos pares. Si videris convivium esse prolixius, precatus veniam, ac salutatis convivis, subducito te à mensa. Vide ut horum memineris. *Pu.* Dabitur opera, mi præceptor. Nunquid aliud vis? *Pæ.* Adito nunc libros tuos. *Pu.* Fiet.

DE LUSU.

ARGUMENTUM.

Ludendi veniam impetrant pueri, misso ad præceptorem legato Coclite, qui honestas recreationis animo corporique necessarias ostendit. Monet præceptor ut gregatim ludant, &c. i. Ludendi pilâ palmariâ; eligendi partes. ii. Ludendi globis; plebiscita sphaeristerii. iii. Ludendi sphaerâ per annulum ferreum. iv. Saltandi; non saltandum mox à prandio; randrum saltus: currendi, natandi.

NICOLAUS, HIERONYMUS, COCLES, PÆDAGOGUS.

Ni. J Amdudum & animus, & cælum, & dies invitat ad ludendum. *Hi.* Invitant quidem hæc omnia, sed solus præceptor non invitat. *Ni.* Subornandus orator⁵ quispiam, qui veniam extorqueat.

Hi. Apte

¹ Do not you long to see?

² Veniâ.

³ Non in ejus adorationem certè (non enim præcere volebat Erasmus ædes sacras adorandas esse, quibus hic tribuit eundem ac cruci honorem) sed in Crucifixi memoriam, quam crux quævis tam planè nobis suggerit. Credendum est igitur eum

sic veneratam crucem, vel crucis imaginem, ut plurimi apud Protestantés, absque illa superstitione, imò & crassa idololatria, quæ viget adhuc apud Papistarum gregem, si ex verbis & factis judicare liceat.

⁴ Traduce.

⁵ Spokesman.

Hi. Aptè quidem dictum, *extorqueat*. Nam citius clavam¹ extorseris è manu Herculis, quàm ab hoc ludendi veniam. At olim illo nemo fuit ludendi avidior. *Ni.* Verum; sed jam olim ille oblitus est se fuisse puerum. Ad verbera facillimus est & liberalis; hîc parcissimus, idemque difficillimus. *Hi.* Attamen protrudendus est aliquis legatus non admodum verecundæ frontis, quem non illico protelet² suis sævis dictis. *Ni.* Eat qui volet; ego carere malo, quàm rogare. *Hi.* Nemo magis accommodus ad hanc legationem, quàm Cocles. *Ni.* Nemo. *Co.* Nam perfrictæ frontis est, ac benè linguax. Deinde sensum hominis pulchrè callet. *Hi.* I Cocles, ab omnibus nobis magnam initurus gratiam. *Co.* Equidem experiar sedulò. Verum, si non successerit, ne conferte culpam in oratorem vestrum. *Hi.* Benè ominare: si te satis novimus, impetrabis. Abi orator, redibis exorator³. *Co.* Eo. Benè fortunet legationem meam Mercurius⁴. Salve, præceptor. *Pæ.* Quid sibi vult nugamentum⁵ hominis? *Co.* Salve, præceptor observande. *Pæ.* Infidiosa civilitas. Satis jam salveo. Dic quid velis. *Co.* Totus discipulorum tuorum grex orat ludendi veniam. *Pæ.* Nihil aliud quàm luditis, etiam absque venia. *Co.* Scit tua prudentia vigorem ingeniorum excitari moderato lusu, quem admodum nos docuisti ex Quintiliano⁶. *Pæ.* Sanè; ut isthuc tenes, quod pro te facit! Laxamento opus est iis, qui vehementer laborant: vobis qui segniter studetis, & acriter luditis, fræno magis opus est, quàm laxatis habenis. *Co.* Adnitimur pro viribus. Et si quid hactenus cessatum est, post diligentiam sarcietur. *Pæ.* Oh sartores! Quis erit fidejussor aut sponzor isthuc futurum? *Co.* Ego capitis mei periculo non dubitem esse sponzor. *Pæ.* Imò culi periculo potius. Scio quàm non sit tutum tibi credere, tamen hîc periculum faciam, quam sis bonæ fidei. Si dederis verba⁷, posthac nequicquam mecum egeris. Ludant, sed gregatim in campis. Ne divertant ad comotationes, aut alia nequiora. Maturè se recipiant domum ante solis occubitum. *Co.* Fiet.

Exoravi, quanquam ægrè. *Hi.* O lepidum caput; omnes amamus te plurimum. *Co.* Sed interim cavendum nè quid peccemus, aliqui de meo tergo dependendum foret⁸. Fidejussi vestro omnium nomine⁹. Quod si quid accidat, non est quod me posthac utamini legato. *Hi.* Cavebitur. Sed quod lusus genus potissimum placet? *Co.* De hoc in campo consultabimus.

LUDENDI

¹ Difficillime; quoniam armatus clavâ depingitur a poetis fortissimus Hercules.

² Dash out of countenance.

³ Go as a supplicant, return with success.

⁴ Est enim non solum nuncius Deorum, ut jam diximus, sed etiam

Deus eloquentiæ.

⁵ Eodem modo intelligendum, quo antea somnium hominis.

⁶ Rhetor fuit atque orator, forsitan & ipsi Ciceroni non inferior.

⁷ If you deceive me now.

⁸ My back must pay for it.

⁹ I have engaged for you all.

LUDENDI PILAE

NICOLAUS, HIERONYMUS.

Ni. Nulla res melius exercet omnes corporis partes, quàm pilâ palmaria, sed aptior hyemi, quàm æstati. *Hi.* Nullum anni tempus nobis parum accommodum est ad ludendum. *Ni.* Minus sudabitur, si ludamus reticulo. *Hi.* Imò reticulum piscatoribus¹ relinquamus; elegantius est palmâ uti. *Ni.* Age, nihîl moror: sed quanti certabimus? *Hi.* Talitro², sic parçetur pecuniâ. *Ni.* At ego malo fronti parci, quàm pecuniâ. *Hi.* Et mihi frons charior est pecuniâ. Aliquo periculo certandum est, alioqui friget ludus. *Ni.* Sic res habet, ut dicis. *Hi.* Utra pars prior evicerit tres lusus, et victa, pendet sextam drachinæ partem: sed hac lege, ut quicquid è victoriis collectum fuerit, infamatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. *Ni.* Placet lex, & rata esto. Superest igitur, ut fortiamur partes³. Nam sumus ferme pares omnes, ut non admodum referat, quis cui conjungatur. *Hi.* Tu tamen me longè peritior es. *Ni.* Ut sim, sed tu felicior. *Hi.* Etiam hîc valet Fortuna? *Ni.* Illa nusquam non regnat. *Hi.* Age, fiat sortitio. Euge, benè cecidit: contigère quos volebam. *Ni.* Et nos nostræ sodalitatis non pœnitet. *Hi.* Agedum, simus viri. Amat victoria curam. Suum quisque locum gnaviter tueatur. Tu mihi consiste à tergo, excepturus pilam, si me transvolet. Tu isthic observa, repulsurus huc ab adversariis revolantem. *Ni.* Nè musca quidem hac prætervolârit impunè. *Hi.* Agite bonis avibus; mittite pilam in tectum. Qui miserit nihil præfatus, frustrâ miserit. *Ni.* Hem, accipe igitur. *Hi.* Mitto. Si miseris extra lineas, aut infra suprâve tectum, vestro damno fuerit, aut certè nobis fraudi esse nolim. Tu sanè parum commodè mittis. *Ni.* Tibi quidem, at nobis commodè. *Hi.* Ut miseris, ita remittam. Par pari referam. Sed præstat ingenuè legitimèque ludere. *Ni.* In ludo pulchrum est arte vincere. *Hi.* Fateor; atque etiam in bello. Sed habet utraque pars suas leges. Et sunt artes iliberales. *Ni.* Credo, plures septem⁴. Signa terminum testulâ, aut rudere, aut, si mavis, pileo tuo. *Hi.* Tuo malim. *Ni.* Rursus accipe pilam. *Hi.* Mitte. Pone notam. *Ni.* Habemus duos terminos fatis longinquos. *Hi.* Utcunque; sed tamen vincibiles. *Ni.* Planè vincibiles, si nemo repugnet. *Hi.* Euge, priorem metam prætercurrimus. Vicimus quindenarium. Heus, præbete vos viros: viceramus & hîc, si tu tuo constitisti loco. Sumus igitur pares. *Ni.* Non diu futuri. Vicimus triginta, vicimus quadraginta quinque. *Hi.* Sestertia?

¹ Propter ambiguitatem vocis *reticulus*, quæ significat, *a*net, vel *a*racket.

² Id est, victi eò ferientur.

³ Id est, eligamus socios forte.

⁴ Quoniam artes liberales septem tantum numerantur.

Sestertia? *Ni.* Non. *Hi.* Quid igitur? *Ni.* Numeros. *Hi.* Quò pertinent numeri, si nihil est quod numeres? *Ni.* Noster hic ludus est. *Hi.* Præproperè tu quidem *ante victoriam canis triumphum*¹. Vidi qui vincerent ab hoc numero qui nihil habebant. Varia est ut Martis, ita lusus aleæ. Habemus triginta. Jam rursus pares sumus. *Ni.* Nunc seriò res agitur. Euge, successit; habemus potiores. *Hi.* Non diu habituri. Dixin? Rursus æquali fortunâ sumus. *Ni.* Diu nutat Fortuna, velut anceps, utris velit addicere victoriâ. O Fors fortuna², si nobis faveris, dabimus tibi maritum. Euge, audivit votum. Penes nos est hujus certaminis victoria. Pone notam creta-
ceam, ne excidat. *Hi.* Jam appetit³ vespera, & sudatum est satis: præstat à ludendo desistere, *nè quid nimis*⁴. Supputemus lucrum. *Ni.* Nos evicimus⁵ tres drachmas, vos duas. Restat igitur una ad computatiunculam. Sed interim quis solvet pretium pilarum? *Hi.* Omnes ex æquo, pro sua quisque portione. Nam lucrum exilius est, quàm ut inde possit aliquid decidi⁶.

LUDUS GLOBORUM MISSILIIUM.

ADOLPHUS, BERNARDUS, ARBITRI.

Ad. Tu toties apud me gloriatus es, te mirum quandam esse artificem in certamine mittendorum globorum. Age, libet experiri, qui vir fies. *Be.* Nihil detrecto: huc si quid libet. Nunc tu planè, quod dici solet, *in planitiem provocas equum*⁷. *Ad.* Et tu senties me non esse asinum. *Be.* Placètne monomachiâ⁸, ut unus cum uno congregiatur, an mavis adjungi socios periculi? *Ad.* Malo *μὴν οὐαχέιν*, ne qua pars victoriæ decidatur alteri. *Be.* Istuc & ipse malo, ut laus in solidum sit mea. *Ad.* Hi spectatores erunt, & arbitri. *Be.* Recipio⁹. Sed quod erit victori brabium, aut quæ victo pœna? *Ad.* Quid si victo amputetur auricula? *Be.* Imò testium alter exsecetur potius. Non est magnificum certare pro pecunia. Tu Germanus es, ego Gallus; decertemus pro suæ uterque gentis gloria. Si vicerò, tu ter exclamabis, *Floreat Gallia*: si victus, quod abfit, fuero, totidem verbis celebrabo tuam Germaniam. *Ad.* Age, placet conditio. *Be.* Adsit fortuna. Quando periclitantur hoc ludo duæ maximæ nationes, sint æquales sphaeræ¹⁰. *Ad.* Nôsti saxum illud

¹ You count your chickens before they are hatched.

² Fors idem est ac Fortuna; Fortuna enim est dea eventuum, qui forte eveniunt.

³ Instat.

⁴ Proverbium in moderationis commendationem.

⁵ Have won.

⁶ Be spared.

⁷ Proverbium aptissimum, cum quis alium provocat ad id in quo plurimum valet, vel gaudet; in planitie enim equus peroptime currit. Angl. You have met with your match.

⁸ Phrasis sequens explicat quid sit, Græcum est αἰὼς, solus, & μίαν, pugnare.

⁹ I take you up.

¹⁰ Globi, bowls.

illud prominens, haud procul à porta? *Be.* Novi. *Ad.* Ea erit meta, & hæc linea. *Be.* Esto: sed sint, inquam, pares globi. *Ad.* Minus discernas ovum ab ovo¹, aut ficum à ficu. Sed meâ non refert utrum malis elige. *Be.* Mitte. *Ad.* Heus, tu mihi non brachium, sed balistam habere videris, ita torques globum. *Be.* Satis momordisti labrum, satis rotasti brachium; tandem mitte. O vires Herculeas! sed tamen vinco. *Ad.* Nisi sceleratus ille latérculus obstitisset, præverteram te. *Be.* Consiste in sphæræ tuæ vestigio. *Ad.* Non utar dolo malo. Cupio virtute, non fraude vincere; quandoquidem de gloria certamen est. Benè veritat². *Be.* Ingens profecto iactus. *Ad.* Nè ride prius, quam viceris. Adhuc pænè sumus pares. *Be.* Nunc res agitur. Uter prior metam contigerit, is vicerit. *Ad.* Vici, canta. *Be.* Sed definiendum erat, quoto ludo constaret victoria. Nam primo nondum incaluerunt vires. *Ad.* Definiant arbitri. *Ar.* Tertio. *Be.* Placet. *Ad.* Quid ais? Agnoscisne victorem? *Be.* Tibi fortuna magis aspiravit: viribus & arte non tibi cesserò. Sed quod arbitri pronuntiaverint, id sequar. *Ar.* Germanus vicit; & hoc gloriosior est victoria, quòd talem artificem vicerit. *Ad.* Nunc canta, Galle. *Be.* Sum raucus³. *Ad.* Hoc Gallis novum non est; sed tamen coccyssa. *Be.* Floreat Germania ter⁴. *Ad.* Imò ter hoc erat canendum. *Be.* Contraximus siticulam; camus ad compotatiunculam: ibi perficietur cantio. *Ad.* Non recuso, si ita videtur arbitris. *Be.* Ita commodius est. Melius canet Gallus colluto gutture.

iii. LUDUS SPHÆRÆ PER ANNULUM FERREUM.

GASPAR, ERASMUS.

Ga. Age, nos auspicabimur. Victo succedet Marcolphus. *Er.* Sed quod erit victori præmium? *Ga.* Victus ex tempore faciet & recitabit distichon in laudem victoris. *Er.* Accipio legem. *Ga.* Visne fortiamur, uter prior incipiat? *Er.* Esto tu Prior, si libet; ego malim esse Abbas⁵. *Ga.* Hoc tua conditio potior est, quod

D 2

tibi

¹ Respicit ad proverbium, *O vum ovo similis non est.* Angl. *As like as two peas.*

² *Deus* vel *numen* subauditur.

³ Sic respondet Gallus, quoniam quod debeat cantare vel pronunciare, cum sit in Germaniæ laudem, ipsi cordi non est, addè etiam quod vox *gallus* significat quoque *a cock*, cuius cantus semper raucus. Hinc Germani responsum, *Hoc Gallis novum non est; sed tamen coccyssa*; quæ ultima vox rauco galli cantui est propria.

⁴ Rursum, ut appareat quam patum hic cantus ardeat Gallo; Gallus fa-

cit breviorẽ per adverbium *ter*, quod quanquam pacto satisfacere videatur, plene tamen non satisfacit; hoc Germanus observat benè, sed res in jocum & compotatiunculam cedit, quibus omnia amice componuntur.

⁵ Ludus est propter ambiguitatem vocis *Prior*, significat enim vel eum qui primus incipit, vel sacerdotem cui damus hunc titulum, imò etiam sic significat in lingua nostra vernacula; Abbas verò est sacerdos potior & titulo & censu, non mirum ergo si ad hoc respiciens Erasmus, malit esse Abbas, quam Prior.

tibi nota est arca. *Er.* Versaris in tua harena ¹. *Ga.* In hac exercitior sum, quam in libris. Tamen istud perquam exigui momenti est. *Er.* Equum est, ut tantus artifex in hoc certamine mihi largiari nonnihil. *Ga.* Imò isthuc abs te peterem justius: sed parum est honesta precaria victoria. Is demum vincit, qui suo Marte ² vincit. Ita sumus pares, ut non melius commissus fuerit olim cum Bitho Bacchius ³. *Er.* Tua sphaera commodior est meâ. *Ga.* Et tua vola vincit meam. *Er.* Ludito legitimè, absque technis, ac dolo malo. *Ga.* Dices tibi rem esse cum homine probo. *Er.* Sed prius audire cupio hujus sphaeristerii plebiscita. *Ga.* Quaternio ludum absolvit. Qui hanc lineam præterierit, in damno est ⁴; reliquos limites si transilias, sine fraude fiet. Qui globum suo loco moverit, perdet jus ferendi ⁵. *Er.* Intelligo. *Ga.* En occlusi tibi portam. *Er.* Sed isthinc te excutiam. *Ga.* Id si feceris, cedam tibi hujus certaminis palmam ⁶. *Er.* Bonâ fide? *Ga.* Optimâ. Non enim potes aliâ viâ, nisi sic mittas sphaeram tuam in parietem, ut resiliat in meam. *Er.* Id experiar. Quid ais, bone vir? Nonne depulsus es? *Ga.* Fateor; utinam tam sapiens esses, quam es felix. Sed isthuc centies tentanti vix semel successerit. *Er.* Imò si quid audes deponere pignoris, nisi tertio quoque experimento successerit, vinces. Sed interim redde pactum præmium. *Ga.* Quodnam? *Er.* Distichon. *Ga.* Reddam. *Er.* Et quidem ex tempore. Quid arrodis unguem? *Ga.* Habeo. *Er.* Recita clarè. *Ga.* Clarissimè.

Plaudite victori, juvenes hic quotquot adestis:

Nam me qui vicit doctior est nebulo ⁷.

Nonne distichon habes? *Er.* Habeo: sed quale abs te allatum est, tale tibi referetur.

IV. SALTUS.

VINCENTIUS, LAURENTIUS.

Vi. Libétne decertare saltu? *La.* Ludus iste non convenit pransis. *Vi.* Quam ob rem? *La.* Quia ventris saburra gravat corpus. *Vi.* Non admodum sanè, qui pransi sint in pædagogio. Nam ibi plerumque cœnaturiunt, prius quam absolverint prandium. *La.* Quod igitur saliendi genus placet? *Vi.* Auspicemur ab eo quod est simplicissimum,

¹ In re tibi notissima; a gladiatoribus, qui pugnabant in harena, i. e. loco arena strato, quem novisse ad victoriam sæpe conferebat.

² Suis viribus.

³ Duo æquales fuerunt in omnibus gladiatores, ab Horatio Sat. i, 7, 20. celebrati.

⁴ Goeth for nothing.

⁵ *Loſeth his caſt.*

⁶ Victoriam; palma enim est victoriæ signum.

⁷ Alludit ad quendam philosophum, qui, teste Laertio, videns aliquem lascive saltantem, ei dixit, Euge, quo melior in ea re fueris, hoc eris deterior; quo quis enim melior est artifex in re mala, hoc pejor est.

cissimum, à saltu locustarum, sive magis ranarum¹, utraque tibiâ, sed junctis pedibus. Qui longissimè promoverit cingulum² coronam³ feret. Hujus ubi erit satietas, aliud atque aliud genus experiemur. *La.* Equidem nullum recusabo genus, nisi quod geritur cum periculo tibiaram: nolim mihi rem esse cum chirurgis. *Vi.* Quid si certemus unicâ tibiâ? *La.* Iste ludus est empusæ⁴, valeat. *Vi.* Hastæ innixum salire, cum primis est elegans. *La.* Liberalius est certare cursu. Siquidem hoc certaminis genus apud Virgilium proposuit & Æneas. *Vi.* Verum; sed idem proposuit & cestuum certamen; quo non delector. *La.* Designa stadium. Hoc loco sit carcer, quercus ista sit meta. *Vi.* Sed utinam adestet Æneas, qui proponat & præmia victori. *La.* Victori abundè magnum præmium est gloria. *Vi.* Viduo potius dandum erat præmium, solatii gratiâ. *La.* Sit igitur victo præmium, ut lappâ⁵ coronatus redeat in urbem. *Vi.* Equidem non recusârim, si tu præcedas tibiâ canens. *La.* Est ingens æstus. *Vi.* Nec mirum, cùm sit solstitium æstivum. *La.* Præstitit natâre. *Vi.* Mihi non placet ranarum vita. Animal sum terrestre, non amphibion⁶. *La.* Sed tamen hoc exercitamenti genus olim cum primis habebatur liberale⁷. *Vi.* Imò etiam utile. *La.* Ad quid? *Vi.* Si fugiendum sit in bello, ibi potissimum valent, qui sese cursu pedum & natatu exercuerunt. *La.* Artem narras haudquaquam aspernandam. Meque enim minus laudis est aliquando benè fugere, quam fortiter pugnare. *Vi.* Sum planè rudis & imperitus natandi, nec sine periculo versamur in alieno elemento. *La.* Sed assuescere oportet: nemo nascitur artifex. *Vi.* At ego istius generis artifices permultos audio natâsse, sed non enatâsse. *La.* Experieris primum innixus suberi. *Vi.* Nec suberi fido magis, quàm pedibus: si vobis cordi est natatio, spectator esse malo, quàm certator.

D 3

PIETAS

¹ *Leapfrog.*

² *Id est*, qui longissimè salierit; loquitur Romanorum more, qui togati cinguloque succincti, non solum saliebant, verum etiam ambulabant, sicque qui longissime saliebat, longissime etiam promovebat cingulum.

³ Victor erit; corona enim non dabatur nisi victoribus.

⁴ *Angl. hopping*, quoniam apud Aristophanem *empusa* est spectrum quod apparet unicâ tibiâ.

⁵ *Jocosè* intelligatur hoc, sicut & responsum, hæc herba enim nulli un-

quam in honorem data.

⁶ Vox Græcâ origine, cujus sensum videre est in omnibus dictionariis; sed notes præterea, auctorem ei etiam dare vel ipsam Græcam terminationem *amphidion* dicit, non *anthion*, quod cum usitatissimum sit apud omnes fere auctores, rarè vel nunquam similia observabimus.

⁷ Ita verum isthuc, ut in proverbio, esset apud antiquos de homine qui nihil in juventute didicerat, *Neque nase, neque literas novit.*

Confabulatio hæc puerilem animum piis imbuat præceptis. Religio quibus consistit. Quid agendum mane in lecto, à lecto, domi, scholâ ante cibum, à cibo, sub somnum; suspicandi diem, precandi, gerendi se in schola studiose. Parsimonia temporis. Aetas defluit. A cena quid. Qualiter dormiendum. Gestus in sacro cœtu. Applicanda omnia nobis. Meditatio pia anima in templo. Concionatores qui potissimum audiendi. Ieiunium pueris noxium. Confitendum Christo. Malorum societas vitanda. De genere vite serio deligendo. Sacerdotium & matrimonium non ineunda ante annum ætatis duodecimum. Poetæ quinam & quomodo legendi.

ERASMUS, GASPAR.

Er. **U**Nde nobis prodixisti? E popina quapiam? *Ga.* Bona verba. *Er.* E sphæristerio? *Ga.* Ne hoc quidem. *Er.* Ex cœnopolio? *Ga.* Nequaquam. *Er.* Quando non assequor divinando, dic ipse. *Ga.* Ex æde Virgini matri sacra. *Er.* Quid illic tibi negotiū est? *Ga.* Salutem dixi nonnullis. *Er.* Quibus? *Ga.* Christo, ac divis aliquot. *Er.* Religiosior tu quidem es, quam pro ætate. *Ga.* Imò nullam ætatem non decet religio. *Er.* Si cupiam esse religiosus, patiar mihi injici cucullam¹. *Ga.* Atque ego idem facerem, si, quantum calor adfert, tantundem pietatis adferret cuculla. *Er.* Aiunt vulgò, pueros angelicos in Satanam verti, ubi consenuerint. *Ga.* Sed ego proverbium isthuc ab auctore Satana natum arbitror. Imò vix existimo, senem esse verè pium, nisi qui à teneris annis assueverit. Nihil felicius discitur, quàm quod ab ipsa statim pueritia discitur. *Er.* Quid igitur est religio? *Ga.* Est purus cultus Numinis, & observatio præceptorum illius. *Er.* Quæ sunt illa? *Ga.* Longum est; sed ut in summa dicam, in rebus quatuor est sita. *Er.* In quibus? *Ga.* Primum, ut rectè pièque sentiamus de Deo, de Scripturis divinis²; atque ut illum non vereamur modò, tanquam dominum, verum etiam amemus ex intimis affectibus, ut patrem beneficentissimum. Secundum, ut summâ curâ tueamur innocentiam, ea est, ne quem lædamus. Tertium, ut teneamus charitatem, hoc est, ut de omnibus, quantum datur, benè mereamur. Quartum, ut servemus patientiam. Ea præstat, ut mala nobis illata, si mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciscentes, nec malum malo referentes. *Er.* Næ tu probus es concionator. Sed præstas ista, quæ doces? *Ga.* Equidem adnitor pro mea virili. *Er.* Quî potes pro virili³, cum sis puer? *Ga.* Meditor pro viribus & quotidie mecum in eo rationem: si quid cessatum fuerit, corrigo; illud præter decorum, hoc dictum petulantius, hoc factum incircumspectius, hoc taceri præstiterat, illud omissum.

¹ Hic ironice parumper, ut patet ex sequentibus, sed eo libentius, quod inest ambiguitas in voce *religiosus*, quæ virum pium, vel monachum, denotat, sicque etiam sonat Gallice.

² Observa isthuc, de Scripturis divi-

nis Antipapistam redolet.

³ Jocosa est objectio ex vocis sono, ac origine, nulli non obvia, at solvitur facile simplici sensus declaratione uti videre est per Gasparis responsum.

omissum. *Er.* Quando subducitur ista ratio ¹? *Ga.* Ferme sub noctem, aut si quando magis vacat. *Er.* Sed age, dic mihi, quibus studiis totum transigis diem? *Ga.* Nihil celabo tam fidum sodalem. Mane, simul atque sum expergefactus (id fere fit ad sextam, aut quintam) pollice signum crucis pingo in fronte & in pectore. *Er.* Quid deinde? *Ga.* Auspico initium diei in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Er.* Pie sanè. *Ga.* Mox paucis saluto Christum. *Er.* Quid illi narras? *Ga.* Ago gratias, quòd eam noctem mihi voluerit esse prosperam, precorque ut diem itidem illum totum mihi benè fortunet, ad ipsius gloriam, & animæ meæ salutem: utque is, qui est vera lux occasum nesciens, sol æternus, omnia vivificans, alens, exhilarans, dignetur illucescere menti meæ, nè usquam impingam in ullum peccatum, sed ipsius ductu perveniam ad vitam æternam. *Er.* Haud inauspicatum diei exordium. *Ga.* Deinde salutatis parentibus, quibus secundum Deum primam debeo pietatem, cum tempus est, confero me ad ludum ² literarium, sed ut per templum, si commodum est, sit mihi transitus. *Er.* Quid illic? *Ga.* Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos divasque omnes, sed nominatim Virginem matrem, tum eos quos habeo mihi peculiare. *Er.* Næ tu mihi probè legisse videris illud Catonis; *Saluta libenter.* Non sat erat mane salutasse, nisi mox denuo salutare? An non vereris nè molestus sis immodico officio? *Ga.* Amat Christus subinde appellari. *Er.* Sed ineptum videtur alloqui, quem non vides. *Ga.* Nec eam mei partem video, quâ illi loquor. *Er.* Quâ? *Ga.* Animo. *Er.* Sed otiosum est salutare non resalutantem. *Ga.* Resalutat frequenter arcano afflatu. Denique abundè resalutat, qui dat quod petitur. *Er.* Quid hîc ab illo flagitas? Nam video tuas salutationes esse petacæ ³, cujusmodi fere sunt mendicorum. *Ga.* Sanè non procul aberras à scopo. Precor enim, ut, qui puer duodecim annos natus, sedens in templo docuit ipsos doctores, cuique Pater cœlitus emissâ voce dedit auctoritatem docendi mortalium genus, cùm diceret: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, ipsum audite:* quique est æterna sapientia summi Patris, illustrare dignetur ingenium meum ad perdiscendas honestas literas, quibus utar ad ipsius gloriam. *Er.* Quos autem habes divos tibi peculiare ⁴? *Ga.* Ex apostolis Paulum, ex martyribus Cyprianum ⁵, ex doctori-

D 4

bus

¹ When do you make this reckoning?

² Ludus est proprie a play, vel, ibi place where they play, sed quando literarius adjungitur vel subintelligitur (quod sæpe accidit, ut infra videbis) est, a school.

³ Dubito an hæc vox verè Latina sit, at intellectu facilis est; fit a peto.

⁴ Id est, quibus sæpius ac præcæ-

teris divi supplices, cætera enim infusa in peculiaritate divorum, quod ad res, & personas, damnat & expresse vel ipse Erasmus, in tractatu ad calcem hujusce libri, cui titulus De colloquiorum utilitate.

⁵ Sanctum Carthaginiensem episcopum.

bus Hieronymum¹, è virginibus Agnetem². *Er.* Quæ res istos tibi conciliavit? electio, an casus? *Ga.* Sortito obvenerunt. *Er.* Atque istos nihil aliud quàm salutas? An ab his quoque mendicas aliquid? *Ga.* Precor ut me suis suffragiis Christo commendent, efficiantque ut illius munere aliquando contingat in ipsorum venire contubernium. *Er.* Sanè rem non vulgarem petis. Quid tum postea? *Ga.* Ad ludum³ propero, & quod is locus postulat, toto ago pectore. Sic enim imploro Christi præsidium, quasi citra illius opem nihil efficiat nostrum studium: sic studeo, quasi ille nihil auxilii sit laturus nisi gnaviter laboranti. Ac modis omnibus do operam, nè meritò vapulem, nè quid dicto factòve vel præceptorem offendam, vel sodales meos. *Er.* Probus es, cùm ista cogitas. *Ga.* Cùm dimissus à ludo domum propero, rursus, si licet, per ædem sacram iter facio, rursusque tribus verbis saluto Jesum. Si quid est obsequii præstandum parentibus, obo. Quod si quid etiam superest temporis, mecum aut cum sodali repeto quod prælectum est in schola. *Er.* Næ tu perparcus es temporis⁴. *Ga.* Nec mirum, si parcus sum rei, ut multo pretiosissimæ, ita irreperabilis. *Er.* At Hesiodus⁵ docet, in medio parcendum esse, in principio præproperam, in fine seram⁶ esse parsimoniam. *Ga.* Rectè Hesiodus de vino, sed ætatis nulla est intempestiva parsimonia. Dolum, si finis, non exhauritur. At ætas nunquam non defluit, sive dormias, sive vigiles. *Er.* Fateor: sed quid deinde rei geritur? *Ga.* Adornatâ parentibus mensâ, recito consecrationem; deinde prandentibus ministro, donec jubeor & ipse prandium sumere. Actis gratiis, si quid vacat, lusu quopiam honesto laxo animum cum sodalibus, donec hora revocat in ludum à lusu. *Er.* Ac rursus salutatur Iesus? *Ga.* Salutatur, si commodum est. Sin est cur aut non vacet, aut non sit tempestivum, tamen præteriens templum, cogitatiunculâ saluto. Rursus in ludo totis viribus hoc agitur, quod locus postulat. Domum reversus, idem ago quod ante prandium. A cœna suavis fabulis memet oblecto: mox prosperam noctem precatus parentibus ac familiæ, maturè me conféro ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo, quibus studiis is dies peractus sit. Si quid est gravioris admisi, Christi clementiam imploro ut ignoscat, polliceorque meliora: si nihil est, ago gratias illius beneficentiæ, quod me servavit ab omni vitio. Deinde me totum illi toto pectore commendo, ut me protegat ab insidiis mali genii, & ab obsequis somniis. His factis,

¹ Patrum ecclesiæ doctissimum.

² De qua multa in Legendis.

³ Vides hęc subintelligi *literarium*, quod non amplius notabimus.

⁴ Scil. *emensor*, vel *computator*.

⁵ Græcus est poëta ex Asceæa.

⁶ Adagium est, *Sera in fundo*, vel

late parsimonia, verum sæpe de omnibus timendumque ne forsan aliquando verum sit vel de ipso tempore; perparcus semper ergo ejus sit Christianus quivis, at in omnibus aliis adhibeatur modus inter profusionem, & nimiam parsimoniam.

factis, lectum ingressus, frontem ac pectus signo crucis imagine, ac me compono ad somnum. *Er.* Quo pacto te componis? *Ga.* Nec pronus cubo, nec supinus; sed primum lateri dextro innitens, brachiis ita transversim seu decussatim complicatis, ut pectus muniant figurâ crucis¹, dextrâ manu sinistro admotâ humero, lævâ dextro. Ita dormio suaviter, donec aut expergiscar ipse, aut exciter. *Er.* Sanctulus es, qui ista possis. *Ga.* Imo stultulus es, qui ista dicas. *Er.* Laudo institutum, si queam assequi. *Ga.* Velis tantummodo. Nam ubi assueveris pauculos menses, erunt hæc etiam suavia; adeo vertentur in naturam. *Er.* Sed nihil audio de sacris. *Ga.* Nec hac parte mihi desum, diebus præcipuè festis. *Er.* In his quomodo te geris? *Ga.* Primum omnium excutio meipsum, num quâ labe peccati sit animus contaminatus. *Er.* Id si comperias, quid tum? subducis te ab altari? *Ga.* Nequaquam corpore, sed animo me submoveo, ac veluti procul stans, nec audens attollere oculos ad patrem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens illud ex Evangelio cum publicano; *Domine, propitius esto mihi peccatori*². Deinde, si sensero quempiam offensum à me, eum curo placandum è vestigio³, si licet: sin minus statuo in animo, mihi, cum primum licebit, reconciliare proximum. Si quis offendit me, remitto vindictam, dōque operam, ut qui læsit, agnoscat errorem suum, & resipiscat. Sin ejus rei nulla spes est, vindictam omnem Deo relinquo. *Er.* Istud durum est. *Ga.* An hoc durum, condonare levem noxiam fratri tuo, cujus ignoscentiâ tibi mutuâ sit frequenter opus: cùm Christus omnia commissa nostra nobis semel condonârit, & quotidie condonet? Imò mihi videtur hæc non esse liberalitas in proximum, sed sceneratio apud Deum: perinde quasi conservus ex pacto remittat conservo tres drachmas, ut ipsi dominus condonet talenta decem⁴. *Er.* Perpulchrè tu quidem philosopharis, si modo certum sit, quod ais. *Ga.* An postulas aliquid certius Evangelicâ cautione? *Er.* Non est æquum. Sed sunt qui se non credant esse Christianos, nisi quotidie Missam, ut appellant, audierint. *Ga.* Horum institutum equidem non damno; præsertim in his qui abundant otio, quive totos dies occupantur profanis negotiis. Tantùm illos non approbo, qui superstitiosè sibi persuaferunt, diem fore parum faustum, nisi fuerint eum auspicati à Missa; & statim à sacro se conferunt vel ad negotiationem, vel ad prædam, vel ad aulam: ubi,

¹ Futilia parumper hæc & similia, sed animadvertendum hinc describi pietatem puerilem, cui quædam sunt ignoscenda; iis tamen nihil inest propriæ mali, dummodo quis tali signationi, dormiendique modo, non tribuat vel veram sanctitatem in se, vel

vim servandi hominem ab insidiis Diaboli, malisque aliis, quod nullus dubito iis non tribuebat Erasmus.

² S. Luc. xviii. 13.

³ Statim.

⁴ Ex parabola, quam Christus ipse nobis in Evangelio proposuit.

ubi, si quod per fas nefasque gerunt, successerit, Missæ¹ imputant. *Er.* Sûntne qui sic desipiant? *Ga.* Magna pars hominum. *Er.* Sed redi ad sacrum. *Ga.* Si licet, adsto vicinus altari sacro, quo percipere queam ea, quæ sacrificus recitat, præsertim Epistolam & Evangelium. Ex his aliquid conor decerpere, quod infigam animo meo: id mecum aliquamdiu rumino. *Er.* Nihil interim oras? *Ga.* Oro, sed cogitatione magis, quàm strepitu labiorum. Ex his, quæ recitat sacerdos, arripio precandi occasionem. *Er.* Dic istud explanatiùs: nam non satis assequor quid velis. *Ga.* Dicam. Finge recitari Epistolam, *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi*². Ad hæc verba sic mecum loquor Christo: "Utinam vero sim azymus, purus ab omni fermento malitiæ. Sed tu, Domine Jesu, qui solus es ab omni malitia purus ac sincerus, largire ut indies & ipse magis ac magis expurgem vetus fermentum." Rursum, si fortè legatur Evangelium de seminante semen suum, sic oro mecum: "Felix ille, qui meretur³ esse terra bona: præcorque, ut me ex terra parum frugifera, sua benignitate faciat terram bonam, sine cujus bene scio nihil omninò bonum est." Sint hæc exempli causâ dicta: nam singula persequi prolixum sit. Sed, si contingat sacrificus mutus, quales multos habet Germania; aut non detur adesse propius altari, fere⁴ libellum paro, in quo descriptum sit ejus diei Evangelium & Epistola; inde ipse aut pronuncio, aut oculis lego. *Er.* Intelligo: sed quibus cogitationibus potissimum transmittis hoc tempus? *Ga.* Ago gratias Jesu Christo pro ineffabili charitate, quod genus humanum suâ morte redimere dignatus est; & oro, ne patiatur suum sacrosanctum sanguinem pro me frustra fustum esse, sed suo corpore semper pascat animum meum, suo sanguine vivificet spiritum meum, ut, paulatim adolescens virtutum auctibus, efficiar idoneum membrum corporis illius mystici, quod est ecclesia: nec unquam deficiam ab illo sanctissimo fœdere, quod in extrema cœna, distributo pane & porrecto poculo, pepigit cum discipulis suis electis, & per eos cum omnibus qui per baptismum in societatem illius insiti sunt. Quod si sensero vagari cogitationem, lego psalmos aliquot, aut aliud quippiam pium, quod animum ab evagando cohibeat. *Er.* Habes in hoc psalmos certos? *Ga.* Habeo; sed quos non ita mihi ipsi indixi, quin omittam, si cogitatio quæpiam incidat, quæ magis reficiat animum meum, quàm illa psalmorum recitatio. *Er.* Quid de jejunando? *Ga.* Cum jejunio mihi nihil est negotii. Sic enim me docuit Hieronymus, *non esse*

vale-

¹ Audite scil. hac die; nullus est qui versatus sit inter nationes Papisticas, qui nesciat multos tales fovere superstitiosas opiniones.

² Hæc habentur 1 Cor. v. 7.

³ Id est, facit quod in se est, ut bo-

na terra fiat; hoc verbum non idem omninò sonat Latine, quod sonat in lingua nostra vernacula; recorderetur puer, semel observabimus.

⁴ Vox quodammodo redundans, quod non inusitatum omninò.

valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus ætate robur justum collegerit. Nondum autem egressus sum annum decimum septimum. Sed tamen si sensero opus, prandeo, cœnôque parciùs, quo me præbeam alacriorem studiis pietatis per diem festum. *Er.* Posteaquam cœpi semel, expiscabor¹ omnia. Quomodo affectus es erga conciones? *Ga.* Optimè. Ad has non minus religiosè accedo, quàm ad sacram synaxim². Et tamen deligo, quos audiam. Sunt enim quos præstat non audisse. Quòd si talis contingit, aut si nemo contingit, tempus hoc transigo sacrâ lectione: lego Evangelium & Epistolam cum interpretatione Chrysostomi³, aut Hieronymi, aut si quis alius occurrit pius ac doctus interpres. *Er.* Sed magis afficit viva vox. *Ga.* Fateor; & audire malo, si detur concionator tolerabilis: sed non videor omninò caruisse concione, si Chrysostomum aut Hieronymum scripto loquentem audiero. *Er.* Non opinor. Sed quid te delectat confessio? *Ga.* Magnopere: nam confiteor quotidie. *Er.* Quotidie? *Ga.* Sic est. *Er.* Alendus⁴ est igitur tibi propriè sacerdos. *Ga.* Sed illi confiteor, qui verè solus remittit peccata, cui est potestas universa. *Er.* Cui nam? *Ga.* Christo. *Er.* An illud sat esse putas? *Ga.* Mihi quidem sat esset, si sat esset proceribus ecclesiæ & consuetudini receptæ⁵. *Er.* Sed quos tandem appellas ecclesiæ proceres? *Ga.* Pontifices, episcopos, apostolos. *Er.* Et inter hos annumeras Christum? *Ga.* Is est omnium sine controversia Colophon⁶. *Er.* Et hujus receptæ confessionis auctor? *Ga.* Is quidem auctor est omni boni: sed an ipse instituerit hanc confessionem, qualis nunc est in usu ecclesiæ, theologis excutiendum relinquo: mihi puero & idiotæ sufficit majorum auctoritas. Hæc est certè præcipua confessio: nec est facile confiteri Christo. Non confitetur illi, nisi qui ex animo irascitur suo peccato. Apud illum expono, deploroque, si quid admisi gravius; clamo, lachrymor, ploro, meipsum execror, illius imploro misericordiam: nec finem facio, donec sensero peccandi affectum penitus expurgatum è medullis⁷ animi, & succedere tranquillitatem aliquam & alacritatem, condonati criminis argumentum. Atque ubi tempus invitat, ut adeam sacrosanctam mensam corporis & sanguinis Dominici, confiteor & sacerdoti, sed paucis, & non nisi ea quæ certò videntur crimina: aut ejusmodi, ut vehemens suspicio sit crimen esse. Neque verò protinus arbitror esse piaculum, hoc est, enorme crimen, quod admittitur adversus quaslibet constitutiones humanas, nisi contemptus acce-

ferit

¹ Sciscitabor. *I will go on with my inquiries*

² *The Divine Service.*

³ Hic est Joannes ille episcopus Constantinopolitanus, patrum discretissimus, cognomenque ejus *χρυσός* *χρυσός*, *os aureum* significat, at jam de Hieronymo, pag. 40. num. 1.

⁴ *Id est*, tibi alas oportet sumptibus propriis sacerdotem.

⁵ Super his & accedentibus ad ea, dicetur aliquid infra.

⁶ Præcipuus & caput.

⁷ *Id est*, intimis animi; medulla enim est corporis maxime intima.

serit malitiosus. Imò vix arbitror crimen capitale, cui non sit adjuncta malitia, hoc est, perversa voluntas. *Er.* Laudo, quod sic es religiosus, ut tamen superstitiosus non sis. Hic quoque puto locum esse proverbio, *Nec omnia, nec passim, nec quibuscumque.* *Ga.* Deligo mihi sacerdotem, cui credam arcana pectoris. *Er.* Isthuc est sapere. Sunt enim permulti (quod compertum est) qui, quod accipiunt in confessionibus, effutiunt. Sunt improbi quidam & impudentes, qui percontantur à confite, quæ præstiterat tacuisse. Sunt indocti & stolidi, qui ob sordidum quæstum præbent aurem verius quàm animum, cum nec dijudicent inter noxiam & rectè factum, nec docere possint, nec consolari, nec consulere. Hæc sic habere, frequenter audivi ex multis, & ipse partim expertus sum. *Ga.* Et ego nimium. Proinde deligo mihi virum non indoctum, gravem, spectatæ integritatis, linguæ continentis. *Er.* Profecto felix es, qui ista maturè sapere cœperis. *Ga.* Denique illa prima mihi curarum est, ne quid committam, quod cum periculo credam sacerdoti. *Er.* Nihil melius, siquidem possis cavere. *Ga.* Nobis quidem difficillimum est, sed, auxiliante Christo, facile est. Primum est, ut adsit bona voluntas. Eam mihi subinde renovo, præsertim diebus Dominicis. Deinde subduco meipsum pro viribus ab improborum consortio; & sodalibus integerrimis me adjungo, quorum convictu fiam melior. *Er.* Rectè tibi consulis, *Corrumpunt enim mores bonos colloquia prava*¹. *Ga.* Otium ceu pestem quandam fugio. *Er.* Nec mirum; nam nihil malorum non docet otium. Sed ut nunc sunt hominum mores, solus vivat oportet, qui velit abesse à malorum consortio. *Ga.* Non omninò vanum est quod dicis. *Plures enim mali*, ut Græcus ille sapiens² dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et probus sodalis nonnunquam sodalem reddit meliorem. Vito lusus, qui provocant ad nequitiam: utor innoxiiis. Comem me præbeo omnibus: sed familiarem non nisi bonis. Quod si quando incidero in malos, aut corrigo blandè monendo, aut dissimulo, toleroque: si videor non profecturus, certè, cum primum licet, memet ab illis suffuro³. *Er.* Nunquàmne titillavit animum tuum libido capiundæ cucullæ? *Ga.* Nunquam; sed crebrò sollicitatus sum à quibusdam, ab hoc seculo, velut à naufragio, ad portum monasteriorum vocantibus. *Er.* Quid ego audio? Captabant prædam? *Ga.* Miris technis adorti sunt & me, & parentes. Sed mihi stat sententia⁴, non addicere me vel matrimonio, vel sacerdotio, vel instituto monachorum, aut ulli vitæ generi, unde post me non queam extricare, priusquam mihi fuero pulchrè⁵ notus. *Er.* Quando

¹ Proverbialis locutio est vel ipsis mulieribus nota.

² Bias est unus ex septem Græciæ sapientibus, solebat enim dicere, *οἱ πολλοὶ κακοὶ, plures sunt mali*

³ Id est, illorum consortium effugio.

⁴ My resolution is fixed.

⁵ Bene.

Quando isthuc erit? *Ga.* Fortasse nunquam. Sed ante annum vigesimum octavum nihil statuatur. *Er.* Cur ita? *Ga.* Quia audio passim tam multos sacerdotes, monachos, & maritos deplorantes, quod sese temerè præcipitarent in servitutem. *Er.* Cautus es, qui capi nolis. *Ga.* Interim tria mihi curæ sunt. *Er.* Quænam ista? *Ga.* Ut proficiam in probitate morum. Dein, si id nequeam, certè tuear illibatam innocentiam ac famam. Postremò, paro mihi bonas literas ac disciplinas, in quovis vitæ genere futuras usui. *Er.* Sed interim à poëtis abstines? *Ga.* Non in totum, sed castissimos¹ quosque potissimum lego. Quod si quid inciderit parum verecundum, prætercurro, quemadmodum Ulysses obturatis auribus Sirenas² præternavigavit. *Er.* Sed cui interim studiorum generi te potissimum addicis? Medicinæ, juri Cæsareo³, aut pontificio⁴, an theologiæ? Nam linguæ, bonæ literæ, philosophia, pariter conducunt ad omnem professionem. *Ga.* Nondum ulli me planè addixi, sed ex omnibus gustum aliquem capio, nè cujusquam planè sim rudis: utque, degustatis singulis, certius eligam, cui sim accommodus. Medicina ubi vis terrarum certissimum viaticum est; jurisprudentia viam aperit ad dignitates; theologia mihi cum primis placeret, nisi me mores quorundam, & morosæ inter ipsos contentiones, offenderent. *Er.* Non facile labitur, qui sic pedetentim incedit. Complurès hisce temporibus abstinent à theologia, quod vereantur, ne vacillent in fide catholica⁵, cum videant nihil non vocari in quæstionem. *Ga.* Ego, quod lego in Sacris Literis & in Symbolo quod dicitur Apostolorum, summâ fiduciâ credo, nec ultra scrutor⁶. Cætera permitto theologis disputanda ac definienda⁷, si velint. Si quid tamen receptum est usu populi Christiani, quod non planè pugnet cum Sacris Literis, hactenus

¹ *Id est*, qui nec obscenè, nec de obscenitatis loquuntur.

² Accusativus est Græcus; Sirenes autem apud poëtas sunt monstra marina, superiore parte virgines, inferiore pisces, quæ in Siculo littore cantus suavitatis pellicebant navigatores ad naufragium, ab his Ulysses cavisse dicitur hæc velificans, obturatis auribus, & sibi & sociis.

³ *The civil law.*

⁴ *The canon law.*

⁵ *Id est*, quæ universaliter a Christianis recipitur, vel sic saltem debet intelligi, quanquam fere unaquæque secta Catholicum vocet, quod a suis tenetur.

⁶ Suum sensum hic aperit Erasmus sub Gasparis persona, erat tamen æque idoneus ad scrutandum ac

quavis alius, sed isthuc præ modestia, charitate, ac cum omnibus Christianis, si fieri possit, concordia.

⁷ Hinc concludas quid senserit Erasmus de absoluta illa atque peremptoria papæ vel conciliorum in articulis fidei infallibilitate, quâ in rebus de fide, hominibus ejusmodi errori locus non datur, nihilque definiendum relinquitur theologis, aut cuicumque mortalium, nisi quæ sit papæ vel conciliorum de re proposita sententia; talem infallibilitatem certe, in quam aut quibusvis non agnoscebat Erasmus, quanquam fatendum tamen, eum sicut & multos ante & post eum probos, multa iis qui sunt in auctoritate concessisse, præ ordinis, pacis, atque unitatis studio.

nus servo, ne cuiquam sim offendiculo ¹. *Er.* Quis Thales ² te docuit istam philosophiam? *Ga.* Fuit mihi admodum puero consuetudo domestica cum integerrimo viro Joanne Coletio ³. Nostin' hominem? *Er.* Quid ni? tanquam te. *Ga.* Is eam ætatem hujusmodi præceptiunculis imbuit. *Er.* Non invidebis, si me præbeam æmulum instituti tui? *Ga.* Imò isthoc nomine mihi futurus es multo charior. Scis enim similitudine morum conglutinari familiaritatem ac benevolentiam. *Er.* Verum? sed non inter competitores ejusdem magistratûs, cum simili laborent morbo. *Ga.* Nec inter ejusdem sponsæ procos, cum pariter laborent amore. *Er.* Sed extra jocum, experiar imitari rationem istam ⁴. *Ga.* Precor ut tibi vertat quàm optimè. *Er.* Fortassis assequar te. *Ga.* Utinam & præcurras. Sed interim non operiar te; quin ipse quotidie meipsum superare contendo: sed tamen adnitere, si potes, ut antevertas.

VENATIO ⁵.

ARGUMENTUM

Hoc colloquium venandi, piscandi, lumbricos e terra educendi, ranas configendi, artem tradit

PAULUS, THOMAS, VINCENTIUS, LAURENTIUS, BERTHOLUS,

Pa. **T** Rabit sua quemque voluptas ⁶. Mihi placet venatio. *Th.* Placet & mihi: sed ubi canes, ubi venabula, ubi casses? *Pa.* Valeant apri, ursi, cervi, & vulpes; nos insidiabimur cuniculis. *Vi.* At ego laqueos injiciam locustis, insidiabor gryllis. *La* Ego ranas

¹ Hæc fuere dilecta atque delecta Erasmiacæ religionis principia, principia pacis & unitatis, modestiæ & charitatis, principia in quibus non deerat quidem intentio recta, sed quæ tamen poterant aliquando vel latius extendi, sicut & latius ea extendebat vel ipse Erasmus. Hincque concludamus, eum, præ spiritu pacis ac unitatis præcipue, partes Romanas plane non deferuisse, quanquam permulta observaret in eis & falsa & emendanda, abhorreretque quàm maxime a monachis illarum præcipuis fautoribus; eum usum, sed cum cautione, confessione auriculari, quanquam dubitaret valde an Christus vel apostoli eam instituissent, dampnaretque omninò peremptoriam absolutionem; eum supplicasse aliquando matri Virgini, quibusdamque aliis divis, ut se conformem daret usui recepto, suspicans sanctas defunctorum mentes intercessione suâ forsan aliquid apud De-

um posse, ac utcunque res sese haberet, non existimans hunc usum in tali spiritu Scripturis Sacris esse plane contrarium, aut ei inesse multum mali; eum tandem crucem aut signum crucis quoquomodo veneratum esse, unice in honorem & memoriam crucifixi, quo salutem mundus obtinuit; hæc satis in præsentī super Erasmi nostri religione; pauca deinceps super his annotabimus, utpote qui præterea hæc omnia fecerimus plana satis in præfatione nostra.

² Is est, septem Græciæ sapientum primus.

³ Anglus erat probus ac eruditus, Erasmo familiaris, ad quem extant adhuc plures Erasmi epistolæ.

⁴ *Credendi & vivendi* subintellige.

⁵ Vox est significationis latissimæ, piscatus enim est venatio.

⁶ Finis est versus Virgiliani Ecl. ii. 65.

ranas captabo. *Ba.* Ego papiliones venabor. *La.* Difficile est sectari volantia. *Ba.* Difficile; sed pulchrum¹, nisi pulchrius esse ducis sectari lumbricos, aut cochleas, quia carent alis. *La.* Equidem malo insidiari piscibus; est mihi hamus elegans. *Ba.* Sed unde parabis escam? *La.* Lumbricorum ubique magna est copia. *Ba.* Est, si tibi velint prorepere è terra. *La.* At ego mox efficiam, ut multæ myriades profiliant. *Ba.* Quo pacto? incantamentis? *La.* Videbis artem. Imple hanc situlam aquâ. Hos juglandium summos cortices virentes contractos immittito. Hâc aquâ perfunde solum. Nunc observa paulisper. Vides emergentes? *Ba.* Rem prodigiosam video. Sic olim, opinor, exiliebant armati ex satis serpentis dentibus². Sed plerique pisces delicatioris & elegantioris sunt palati, quàm ut escâ tam vulgari capiantur. *La.* Novi quoddam insecti genus, quo talibus insidiari soleo. *Ba.* Tu vide an possis imponere piscibus; ego ranis faceffam negotium³. *La.* Quomodo, reti? *Ba.* Non; sed arcu. *La.* Novum piscandi genus. *Ba.* At non injucundum. Videbis, & fateberis. *Vi.* Quid si nos duo micemus digitis⁴? *Pa.* Ignavum est ac rusticum lusus genus. Ad focum desidentibus magis convenit, quam in campo versantibus, *Vi.* Quid si certemus nucibus? *Pa.* Nuces⁵ admodum pueris relinquamus; nos gaandiusculi sumus. *Vi.* Et tamen nihil aliud adhuc quàm pueri sumus. *Pa.* Sed quibus decorum est ludere nucibus, iisdem non indecorum est equitare in arundine longa⁶. *Vi.* Tu igitur præscribito lusus genus, sequar quocunque vocâris. *Pa.* Et ego futuras sum omnium horarum homo⁷.

EUNTES IN LUDUM LITERARIUM.

ARGUMENTUM

Colloquium hoc studia scholastica & artes tradit pedagogicas. Pueri euntes in ludum literarium. Horologii sonitus; præceptor plagosus. Repetendi lectionem. Metus officit memorie. ii. Scribendi, charta perfluit, apparandi pennam cuspidem duriusculâ, molliore; scribendi celeriter, bene.

SYLVIUS, JOANNES.

Sy. CUR adeo curris, Joannes? Jo. Cur⁸ lepus, ut aiunt, pro canibus? Sy. Quid hoc proverbii est? Jo. Quia nisi adfue-

¹ Alludit ad commune dictum inter Græcos, καλὴν τὴν ἀλγὴν, difficilia quæ pulchra.

² Respicit ad fabulam in Ovidii Metam. lib. iii. fab. i, ubi ex dentibus draconis, quos Cadmus spargit humi, homines armati statim exsurgunt.

³ Make work with.

⁴ Lusus est puerilis, in quo cum quis arrigit certum digitorum numerum, alius clausis oculis eum divinat, aut saltem divinare conatur.

⁵ Id est, tales ludos pueriles; nulli enim nisi pueri nucibus ludunt, aut

ludere supponuntur; hinc sponsus, domum uxorem ducens, nuces spargebat, utpote pueritiæ renunciâns.

⁶ Alius ludus puerilis omnium forsitan notissimus. Ang. Hobby-horse.

⁷ Proverbialis quodammodo est locutio, quæ hominem maxime commodum denotat. I will conform to what you please.

⁸ Id est, ob eandem rationem curro, ob quam lepus currit ante canes, scil. ut vitem plagas; videbis mox a quo timeat.

ro in tempore ante recitatum catalogum, actum est de pelle mea. *Sy.* Hac quidem ex parte nihil est periculi. Modo præterita est quinta. Inspice horologium, manus nondum attigit punctum, quod horam ab hora æquis spatiis dirimit. *Jo.* At ego vix habeo fidem horologiis: mentiuntur nonnunquam. *Sy.* At mihi fide, qui campanæ vocem audiui. *Jo.* Quid loquebatur? *Sy.* Horam esse quintam. *Jo.* Sed est & aliud, unde magis etiam timeam. Reddenda est memoriter hesternæ lectio, satis prolixa. Vereor ut¹ possim. *Sy.* Commune periculum narras. Nam & ipse vix satis teneo. *Jo.* Et nōsti præceptoris sævitiam. Omnis illi noxia capitalis est. Nec magis parcit nostris natibus, quam si corium esset bubulum. *Sy.* Verum is non aderit in ludo. *Jo.* Quem igitur vicarium constituit? *Sy.* Cornelium. *Jo.* Strabum² illum? Væ nostris natibus. Is vel Orbilio³ plagosior est. *Sy.* Verum dicis; & ideò non rarò sum illius brachio precatus paralyfin. *Jo.* Non est pium imprecari præceptoris. Nobis potius cavendum, nè incidamus in illius tyranni manus. *Sy.* Reddamus inter nos vicissim, altero recitante, altero codicem inspiciente. *Jo.* Pulchrè mones. *Sy.* Fac præsentis sis animo. Nam metus officit memoriæ. *Jo.* Facile deponerem pavorem, si non adestet periculum. At in tanto discrimine quis possit esse securus animo? *Sy.* Fateor; attamen non agitur de capite, sed de parte diversa⁴.

ii. SCRIBENDI.

CORNELIUS, ANDREAS.

Co. Scitè tu quidem pingis⁵, sed charta tua perfluit. Charta subhumida est, ac transmittit atramentum. *An.* Quæso ut appareas⁶ mihi pennam hanc. *Co.* Deest mihi gladiolus scriptorius⁷. *An.* En tibi. *Co.* Hui, quam obtusus! *An.* Accipe coticulam. *Co.* Utrum amas scribere cupide duriusculâ, an molliore? *An.* Attempera ad manum tuam. *Co.* Ego molliore soleo⁸. *An.* Quæso ut mihi describas ordine figuras elementorum⁹. *Co.* Græcas, an Latinas? *An.* Latinas primùm conabor imitari. *Co.* Suppedita chartam. *An.* Accipe. *Co.* Sed meum atramentum dilutius est, subinde infusâ aquâ. *An.* At meum linteolum¹⁰ prorsus exaruit. *Co.* Immunge, nisi mavis immeiere. *An.* Imò potius rogabo alicunde. *Co.* Præstat habere domi, quàm

¹ Idem quod *ne*, hic hujus conjunctionis sensus frequens satis cum verbo *vereor*, *timeo*, & aliis similis significationis.

² *Strabus* idem quod *strabo*, *strabo* in dictionariis passim, at *strabus* nusquam.

³ Grammaticus fuit quidam, quem memorat Horatius, Epist. ii, 1, 71. *plagosumque* vocat, quia, ni fallor, ab eo

pueri largiter vapulabant.

⁴ Natibus nempe.

⁵ *Literas* scil. scribis.

⁶ *Make me this pen.*

⁷ *Penknife.*

⁸ Subaudi *scribere*.

⁹ *Of the letters of the alphabet.*

¹⁰ *The cotton of my inkhorn*, aut ali- quid æquivalens.

quàm rogare commodatò ¹. *An.* Quid est scholasticus absque calamo & atramento? *Co.* Quod miles absque clypeo & gladio. *An.* Utinam mihi essent articuli ² tam celeres. Equidem non possum dictantis vocem scribendo assequi. *Co.* Prima cura sit, ut benè scribas: proxima, ut celeriter. *Sat cito, si sat benè* ³. *An.* Bellè; sed istam cantionem cane præceptor, cùm dictat, *Sat cito, si sat benè*.

AGENDI GRATIAS, formula.

PETRUS, CHRISTIANUS.

Pe. Gratum mihi fecisti, quòd aliquoties ad me scripseris. Habeo gratiam, quòd ad me crebriùs scripsisti. Amo te, quòd interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam, quòd crebris literis me viseris ⁴. Ago tibi gratias, qui literarum fasciculis nos oneraris. Maxima tibi à me habetur gratia, qui nos aliquando literis laceraveris. Pergratum mihi fecisti, quòd nos dignatus sis tuis literis. Debeo tibi pro tuis humanissimis ad me literis. Magni beneficii loco duco, quòd non es gravatus ad me scribere.

Responsio.

Cb. Imo meum est deprecari culpam impudentiæ, qui non veritus sim tibi homini tum occupatissimo, tum doctissimo, meis illiteratis literis obstrepere. Agnoscò solitam tuam humanitatem, qui meam audaciam boni consulueris. Verebar nè quid offendissent te meæ literæ, quod nihil omnino responderes. Non est quod agas gratias; mihi plus satis est, si sedulitatem meam accepisti in bonam partem.

DE NOVIS ROGANDI, formula.

Pe. Nihilne novarum rerum adfertur è patria? Num quid novi de nostratibus accepisti? Quid novi? Ecquid novarum rerum apportas? Num quid novi fertur? Num quæ ⁵ res novæ è patria nunciantur?

Responsio.

Cb. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum quidem rerum fatis, at nihil comperti. Nova permulta, at explorati nihil. Non parum novi, at veri non multum. Nihil adfertur novi. Novarum rerum nihil prorsus accepi. Certi nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, sed dubii. Plurima est fama, at rerum nihil, firmi nihil. Si vana te capiant, adfero tota plaustra mendaciorum. Fabularum totos modios apporto. Tantum mendaciorum adfero, quantum vix una navis vehat. *Pe.* Exonera te quàm primùm,
E nè

¹ To βορρην.

² Supple digitorum.

³ Catonis erat sententia vulgaris, non admodum sensu dissimilis ab illa Augusti, *Festina lente*.

⁴ Visere aliquem per literas dura est, ni fallor, parumper locutio.

⁵ Id est, aliquæ quædam; sic in tali interrogatione vox intelligenda.

nè succumbas tanto oneri. *Cb.* Nihil habeo præter ea quæ jactantur¹ in tōstrinis², in vehiculis, & in navibus.

AN ACCEPISTI LITERAS? *formula.*

Pe. Nihilne literarum accepisti? Num aliquas è patria recepisti literas? Nullæ tibi sunt redditæ literæ? Num quid scriptorum accepisti? Num quas accepisti epistolas? Ecquas ab amiculis accepisti literas? Nihil epistolarum advolavit è Gallia?

Responsio.

Cb. Literarum nihil accepi. Ne pilum quidem literarum accepi. Ne tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam³ ad me. Ne verbum quidem à quoquam redditur. Tantum literarum accepi jam diu, quantum vides in oculo meo. Equidem pecunias, quàm literas, malim. Argentum accipere malim, quàm epistolas. Nummos recipere malim, quàm epistolia. Nihil moror literas; modo veniat argentum. Equidem numerari malo mihi, quàm scribi.

CREDO, *formula.*

Pe. Facile credo. Haud difficile creditu est. Credi istud perfacile potest. Istud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit, qui hoc non tibi credat. Profectò habeo tibi fidem. Istius rei mihi facile fidem facis. Credo tibi vel injurato. Verisimile dicis. Adferunt tamen nonnihil solatii literæ. At ego alterutrum malim, quàm neutrum.

UTILITATIS, *formula.*

Cb. Quorsum spectant literæ sine pecunia? Ad quid tandem inanes conducunt literæ? Quorsum valent, ad quid conferunt, faciunt, profunt, proficiunt literæ vacuæ? Cui gratæ, cui acceptæ literæ sine nummis? Quid emolumenti adferunt literæ inanes? Cui bono sunt otiosæ literæ? Quid juvant? Cui sunt usui? Ad quid conducibiles sunt? Quid secum adferunt momenti? Cui rei sunt utiles inanes epistolæ?

Responsio.

Pe. Podici tergendo utiles, idoneæ, accommodæ. Conducunt natis tergendis. Si usum nescis earum, ad anum expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad posticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandum, quæ semet identidem inquinat. Valent convestiendis scombris. Involvendo thuri sunt accommodæ.

BENE PRECANDI.

i. *Viro, cui uxor est gravida.*

Pe. Quid? valentne amiculi? Quid uxor agit tua? *Cb.* Recte; eam apud matrem reliqui, & quidem prægnantem. *Pe.* Bene & tibi & illi;

¹ Narrantur.

² Res vulgares atque omnibus notæ intelliguntur; omnes enim indifferenter recipiuntur in tōstrinis, vehiculis, & navibus, ibique quis quod

vult effutit, hincque apud Romanos veluti in proverbio erat de re notissima, *Hoc & tōsforibus notum.*

³ Subaudi, *misit aut scripsit.*

& illi vertat : tibi, quòd pater : illi, quòd mater futura sit. Adsit Deus, Ut utrique vestrùm faustum felixque sit, precor, optoque. Quæso, oro superos omnes, ut incolumis prolem vobis dignam pariat, & *pulchrâ te faciat prole parentem*¹. Laudo te, quòd virum te præstiteris. Gaudeo te virum præstitisse. Gallum te esse declarâsti, at non Cybeles². Abi; virum te judico. *Cb.* Ludis, idque facis tuo more. Age, age, est tibi jus apud me loquendi quælibet.

ii. *In patriam redeunti.*

Audio te patriam nuper revisisse. *Pe.* Sic est factum. Nam diutiusculè jam absueram; non ferebam tam diuturnum patriæ desiderium. Non poteram à parentum conspectu abesse diutiùs. Torquebat me diutinum amicorum desiderium. *Cb.* Piè fecisti : humanus es, qui ista cogites. Ducimur enim omnes admirabili quodam amore ejus regionis, quæ nos aluit atque edidit. Ut Ovidius,

Nescio quâ natale solum dulcedine cunctos

*Ducit, & immemores non finit esse sui*³.

Dic, quæso, quonam in loco illic offendisti omnia?

NOVA OMNIA, formula.

Pe. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata singula. Universa nova. Vide quàm repentè tempus res mutet humanas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vix dum decennium absueram, & non fecus omnia admirabar, quam Epimenides⁴ somniatorum princeps⁵, vix tandem expergefactus. *Cb.* Quænam ista est fabula? Quid isthuc est fabulæ? *Pe.* Dicam equidem, si vacat. *Cb.* Nihil fuerit jucundius. *Pe.* Sellam igitur unâ cum pulvino mihi poni jube. *Cb.* Rectè admones; nam sedens commodiùs mentieris. *Pe.* Fabulantur historici⁶ de Epimenide quodam Cretensi, qui deambulandi gratiâ solus urbem egressus, cum, subitâ pluvix vi compellente, in quandam speluncam ingressus, obdormisset, quadraginta septem perpetuos annos somnum continuârit.

NON CREDO, formula.

Cb. Quid narras? incredibile dictu. Non verisimile dicis. Somnium⁷ mihi narras. Non fit mihi simile veri. Monstri simile narras.

E 2

Non

¹ Finis est cum parva immutatione Virgiliani versus, *Æneid.* 1, 79.

² Verum certe, siquidem sacerdotes Cybeles matris deorum, qui *Gal-li* vocabantur, castrati erant, seu genitalibus privati; proindeque sese ostendere patres aut viros non poterant.

³ Hi versus duo ex Ovidio sunt, ex *Ponto*, 1, 3, 35. ac faciles valde.

⁴ Quis fuerit Epimenides, &c. videbis statim.

⁵ Maximus; principes enim sunt inter homines maximi.

⁶ Diogenes Laertius scil. & Aulus Gellius, qui talem somnum de Epimenide narrant, hincque proverbialis locutio, *Ultra Epimenidis somnum dormivi*.

⁷ Observa quàm aptè congruat hæc vox *somnium*, siquidem & de somnio sermo fit, & de re quæ creditur æquæ falsa ac somnium.

Non pudet tam improbæ vanitatis? Digna fabula quæ addatur veris¹ narrationibus Luciani. *Pe.* Imò rem narro à gravissimis proditam auctoris: nisi forte tibi parum spectatæ fidei est Aulus Gellius². *Cb.* Mihi vero quæ scribit ille, folia Sibyllæ³ sunt omnia. *Pe.* Quid tandem theologum⁴ tot annos somniâsse reris? Nam theologum fuisse proditum est. *Cb.* Audire gestio.

Responsio.

Pe. Quid aliud, quàm quæ postea prodidit Scotus⁵, & hujus farinæ⁶ sodales? Sed bene cum Epimenide actum est, qui vel tandem ad se redierit: multi theologi nunquam expergiscuntur à suis somniis. *Cb.* Age, facis ut poetâ dignum est: sed perge mentiri. *Pe.* Epimenides igitur somno solutus, è spelunca prodit, circumspicit, mutata videt omnia, sylvas, ripas, flumina, arbores, agros, breviter nihil non novum. Accedit ad urbem, percontatur, manet illic aliquamdiu, neque novit quempiam, neque à quopiam agnitus est. Alius hominum cultus, nec idem vultus, mutatus sermo, diversi mores. Nec miror hoc Epimenidi post tantum annorum evenisse, cùm mihi idem propemodum venerit, qui pauculos annos abfuissem. *Cb.* Quid uterque parens, vivuntne? *Pe.* Vivunt ambo, & valent utcunque, senio, morbo, denique bellorum calamitate confecti. *Cb.* Hæc est humanæ vitæ comœdia. Hæc est fatorum lex inevitabilis.

Affinitatis vocabula.

Pe. Cœnabis hodie domi? *Cb.* Foris cœnaturus sum. Foris cœnandum est mihi. *Pe.* Apud quem? *Cb.* Apud focerum meum, apud generum meum, apud nurum meam, apud affinem meum. Affines dicuntur

¹ Splendida hic ironia, nullus enim ex antiquis tam splendide falsa scripsit, quàm Samosatensis Lucianus ille, qui sub Trajano dialogos Græce scripsit, ubi videre est quandam peregrinationis speciem, quæ præfert veræ historiæ titulum, quâ nihil vanius.

² Idem fere dicendum de hoc Noctium Atticarum scriptore, quod de Luciano.

³ Id est, mihi sunt indubitatæ fidei, de re enim certa veluti proverbio dicebatur, *Hoc mihi est Sibylla folium*, quoniam Sibyllarum oracula Cumanæ præsertim pro certissimis habebantur, ut patet ex Juvenali, Sat. viii. 1: 6. *Credita me vobis folium recitare Sibylla.* At forsan & jocosus auctor ad aliud etiam respicit, nempe ad eorum omnium, de quibus agitur, obscuritatem; nihil enim obscurius Sibyllinis oraculis, ita ut de iis quæ non intel-

ligimus sit apud nos adhuc veluti in proverbio, *Hoc mihi aque obscurum ac Sibylla oraculum*, quod & indicat ipse auctor in Convivio Poetico, nihilque forsan difficilius, quàm certò percipere quid sibi velit Lucianus per suas fabulosas fictiones, quibus dedit historiæ veræ titulum.

⁴ Theologus is est qui de Deo loquitur, poetæ autem sæpe deos in scenam introducunt; Epimenides autem erat poeta ergo meritò satis theologus appellatur, at hoc præcipue in causa est, quod auctor perstringere velit ætatis suæ theologos, quos magna ex parte somnigatores delirantes existimabat, ut mox videbis.

⁵ Is veram theologiam spinis philosophicis fere suffocavit, innumerisque quæstionibus inutilibus mundum Christianum perstrepuat.

⁶ Speciei.

dicuntur qui non sanguinis, sed matrimonii conjunctione, copulati sunt. *Pe.* Quæ sunt igitur usitata vocabula affinitatum? *Cb.* Mari-
tus & uxor, nota sunt nomina.

Socer uxoris meæ pater est.

Gener filiæ meæ maritus.

Socrus uxoris meæ mater.

Nurus filii mei uxor.

Levir mariti frater.

Levir dicitur ab uxore, ut Helena Hectorem levirum vocat, quod
esset nupta Paridi.

Fratrīa fratris mei uxor.

Glos mariti foror.

Vitricus matris meæ maritus.

Noverca patris mei uxor.

Privignus uxoris aut mariti filius.

Privigna filia alterutrius.

Rivalis qui amat eandem.

Pellex quæ amat eundem : ut, Thraso¹ rivalis est Phædriæ,
& Europe² pellex est Junoni.

INVITANDI AD CONVIVIUM.

Cras mecum prandeas.

Pe. Ago gratias. Laudo te. In crastinum igitur te ad cœnam voco.
Cras ergo ut mecum cœnes oro. Cras igitur mecum prandeas rogo.
Cras igitur te mihi convivam volo.

Timeo nè non possim.

Cb. At vereor, ne non licuerit. Ut³ possim, metuo. Veniam, si
quidem licebit. At metuo, ne non queam.

Quare.

Pe. Cur non licebit? Qui sic? Quid ita? Quam ob rem? Quo
pacto? Quid causæ? Quid obstiterit, quo minus possis?

Domi me esse oportet.

Cb. Tum quidem mihi domi manendum est. Ut domi nocte sim
necesse est. Tum certe foris esse non licebit. Cras mihi quoquam ire
foràs liberum non erit. A prandio abesse mihi integrum non⁴ erit.
Aliquot ipse convivas eo die operior. Aliquot amiculi constituere ea
nocte domi nostræ cœnare. Ipsi mihi convivæ sunt ea nocte tractandi,
alioqui lubens venirem. Ni id esset, haud gravatim facerem. Quod
ni esset, haud me tibi difficilem præberem. Non excusarem, si liceret.
Non paterer bis rogari, si queam. Parce rogare; vel invocatus adessem,

E 3

si

¹ In Terentii Eunuchō.

² Apud poetas enim Jupiter, Juno-
nis conjux, amasse Europen narratur,
eamque in taurum transformatus in

Cretam insulam humeris natando
portasse.

³ Vid. pag 48. num. 1.

⁴ Vid. pag 14. num. 5.

si quo pacto liceret. Haud gravatè tibi obsequer, si possim. Frustrà rogas eum, cui non est liberum; frustrà item rogaturus, si liberum esset. Nunc ut ¹ maximè cupiam, non possum: tunc ² supervacaneum esset rogare volentem. *Pe.* Vel perendie apud me sis, oportet. Saltem perendino die ad cœnam venias necesse est. Quarto abhinc die non gravaberis mihi præbere convivam. Die Jovis proximo non potes efugere, quin venias.

Non possum promittere.

Cb. Non possum polliceri. Affirmare istud tibi non possum. Promittere certum nequeo. Veniam ubi utrique nostrum videbitur commodissimum.

Diem dicere debes.

Pe. Diem igitur mihi constituas volo, ad quem mecum sis cœnaturus. Diem igitur assignes oportet. Diem igitur promittas necesse est. Diem certum mihi præfiniri, præscribi, præstitui, constitui, cupio. Ad certum diem condicito. Diem mihi dicas velim.

Nolo te præscire.

Cb. Equidem non soleo dicere diem amicis. Cum quibus mihi parùm convenit, iis soleo diem dicere ³. Præscium te esse nolim. Præscire te nolo. De improvviso te opprimam. Inopinatò te opprimam. Te nec opinantem oppressero. Te nihil suspicantem oppressurus sum. Non expectatus adfuero. Adoriar te nec opinantem. Veniam ultroneus & insperatus conviva.

Præscire volo.

Pe. Biduum præscire volo. Biduum præscius esse cupio. Præmoneto biduo prius, quàm venias. Fac me biduo ante certiore. *Cb.* Si me urges, dico tibi diem Sybariticum ⁴, nè desit apparandi spatium. *Pe.* Quid hoc verbi est? *Cb.* Sybaritæ convivas invitabant in annum proximum, ut utrinque esset iustus apparatus. *Pe.* Valeant Sybaritæ cum suis molestis conviviis: ego congerronem voco, non satrapam ⁵.

Tuo malo optas.

Cb. Equidem tuo detrimento. Tuo te quidem malo. In damnum tuum istud optas. Incommodo istud precaris tuo. *Pe.* Quid ita? Quam ob rem? *Cb.* Ego instructus accedam. Ego munitus veniam. Aggreddiar te paratus. Instructus multâ fame accedam; tu vide ut vulturem ⁶ expleveris. Parabo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide quibus modis lupum exsatures. *Pe.* Age, ad hoc certamen te provoco. Age, fac

¹ Quamvis; sic enim aliquando significat hæc conjunctio.

² Nempe si possem.

³ Jocus ex ambigua significatione; nam illis diem dicimus, quos in jus vocamus.

⁴ Luxuriosum; Sybaritarum enim luxus & mollities in proverbium evasit.

⁵ Magnatem.

⁶ Hominem maximè edacem; talis enim hæc avis.

fac pro viribus, pro virili, si quid potes. *Cb.* Veniam, sed non incomitatus. *Pe.* Tanto venies gratior. Sed quo comite venies? *Cb.* Umbrâ¹. *Pe.* Nec secus possis, si modò luce² venias. *Cb.* Sed umbram adducturus sum dentatam unam atque alteram, nè tu me vocâris impunè. *Pe.* Age ut libet, modò nè larvas³ adducas. Sed explana, si libet, quid sibi velit *umbræ* vocabulum. *Cb.* Apud eruditos *umbræ* vocantur, qui ipsi non vocati comitantur eum, qui vocatus est ad convivium. *Pe.* Talium umbrarum adhuc quantum voles.

Eâ lege promitto.

Cb. Veniam quidem, at hâc lege, ut tu postridie ejus diei vicissim apud me cœnes. Faciam eo quidem pacto, ut deinde mihi quoque sis conviva. Spondeo futurum, sed hâc exceptione, si tu postero die itidem apud me sis. Recipio tibi facturum me. Do fidem futurum, his quidem legibus, ut tu mecum postridie prandeas. *Pe.* Age, fiat. Esto. Sit ita, ut vis. Si jubes, faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Nonvis gratis apud me cœnare, nisi vices retuleris⁴. At isto quidem pacto redire solent in orbem convivia. Sic nascitur conviviorum longa periodus⁵. Hâc vicissitudine fiunt sine fine reciproca convivia. *Cb.* Nihil suavius, si minimum accedat apparatusi quotidiano. Cæterum ego te detineo aliò fortassis iturum. *Pe.* Imò ego te, opinor. Sed cras latius & familiarius confabulabimur. Verùm crastino die plura nugabimur. Interim fac valeas. Interim cura ut benè valeas. Interim valebis.

QUO VADIS? *formula.*

Cb. Quò tu nunc abis? Quò tu nunc properas? Quò tu tam celeri gradu tendis? Quonam te confers? Quò nunc iter est?

E O D O M U M, *formula.*

Pe. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viso quid domi agatur. Accersô medicum. Rus hinc concedo. Constitui ad hanc horam cum viro quodam gravissimo colloqui. Statui hâc horâ congredi cum viro gravissimo. *Cb.* Quonam? *Pe.* Cum Curione multiloquo⁶. *Cb.* Precor igitur tibi præsentem Mercurium. *Pe.* Quid opus Mercurio favente⁷? *Cb.* Quia res erit cum linguaci. *Pe.* Atqui hâc gratiâ magis conveniebat mihi Memoriam⁸ precari propitiam. *Cb.* Quid ita? *Pe.* Quia patientissimis

E 4

auribus

¹ Perge.

² Proper ambiguitatem vocis *umbræ*.

³ Quoniam defunctorum animæ *umbræ* vocantur.

⁴ Without returning the kindness.

⁵ Id est, circumductio. Going round from one to another.

⁶ Ex eo quod Julii Cæsaris tem-

pore Curio fuit tribunus plebis, propter loquacitatem notissimus, hinc jocosus auctor irrisorie huic dedit viri gravissimi titulum; quid enim minus grave quàm loquax homo?

⁷ Quia, ut vidimus pag. 3. num. 4. Mercurius deus est eloquentiæ.

⁸ Facultas est & dea facultatis.

auribus opus erit potiùs, quàm strenuâ linguâ. At auris Memoria dicata est. *Ch.* Quânam iturus es? Quâ ibis? *Pe.* Hâc ad sinistram, hâc, illâc, per forum. *Ch.* Comitabor igitur te. Affectabor, ac deducam te ad diverticulum usque. *Pe.* Non patiar te circumagi. Nolim te tantum laboris meâ causâ capere. Istiuc officii serva cùm erit usus, nunc nihil opus est. Nè meâ gratiâ facias viæ tuæ dispendium. *Ch.* Mihi quidem compendium est, frui tantisper amico. Nihil habeo quod agam, & non sum piger, ni tibi sim molestus comes. *Pe.* Nemo jucundior assecla. At non sinam, ut mihi claudas lævum latus: non admittam, ut mihi sinister ambules. Hic te Superis commendo. Nolo te longiùs comitem. Ulterius nolo me comiteris.

COMMENDANDI, formula.

Ch. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac me Curioni multiloquo quàm commendatissimum facias. Me Curioni commendatum quàm diligentissimè curato. Jube ut me sibi commendatissimum habeat. Ego me illi per te commendatum facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuæ humanitati quàm possum diligentissimè commendo. *Recommendo pro commendo barbaris*¹ relinquo. Vide nè pauca cum multiloquo loquaris. Vide nè cum multiloquo sis pauciloquus.

OBSEQUII, formula.

Pe. Vis me tibi morem gerere? Vis me tibi obsequi? Vis tibi obsecundem? Te igitur imitari me jubes? Quandoquidem ita vis, faciam libentissimè. Ne sis mihi diutiùs in mora, imò nè uterque alteri². *Ch.* "Sed, priusquam abeas, quæso te, nè graveris me docere quo pacto his sit utendum, *in mora, in causa, in culpa*; qui soles elegantiz studiosus esse. Quare age, doce obsecro, dislere amabo."

IN CULPA, IN CAUSA, IN MORA.

Pe. Mos gerendus est tibi. Non est culpa in me, non est culpa in te. Mora est in te. In te causa est, grammaticæ quidem dicitur; at multo elegantius,

In culpa.

Non sum in culpa. Culpa non est mea. Vaco culpâ. Quod nihil proficis, tua desidia in causa fuit, non præceptor, non pater tuus. In culpa omnes estis. Utrique in culpa estis. Utrique culpandi estis. Ambo accusandi estis. Ambo in culpa estis. Incidisti in morbum tuo ipsius vitio, tuâ ipsius culpâ. "Itidem dicuntur in vitio esse, quibus culpa debet imputari: & in crimine esse, qui culpandi sunt: & in damno esse, qui damno afficiuntur." Hoc genus sermonis non temere licet invertere, Damnum in illo est, Vitium in illo est.

In

¹ Id est, Latine nescientibus, *recommendo* enim vere Latina vox non est.

² Supple sit in mora.

In causa.

Quò minùs ad te scripserim, morbus in causa fuit. Quod rariùs ad te scripserim, mea negotia in causa fuerunt, non negligentia. Quid in causa fuit? Quid causæ fuit? Ego non sum in causa. Quod nullas à me literas acceperis, tabellarius in causa fuit. Quod tam macilentus es, amor, non studium, in causa est. Hoc est causæ.

In mora.

Non ero vobis in mora. Quidnam nobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuisti. Tu semper in mora es. Quid te remoratum est? Quis te remoratus est? Habes quod petebas; tuum est, memoriæ insculpere. Habes affectatiunculæ¹ tuæ præmium. Vale, mi Christiane. *Ch.* Vale in crastinum & tu, mi Petre.

IN OCCURSU.

CHRISTIANUS, AUGUSTINUS.

Ch. Salve multum, jucundissime Augustine. *Au.* Salve tantundem, mi humanissime Christiane. Felix sit tibi hujus diei exortus. Prosper sit tibi hic dies. Quid tandem agitur? *Ch.* Suaviter, ut nunc res nostræ sunt. Et cupio omnia, quæ vis. *Au.* Merito te amo. Amo te. Amandus es. Benigne dicis. Comis es. Habeo gratiam.

IRASCOR TIBI, formula.

Ch. At ego nonnihil tibi succenseo. At ego tibi subirascor. Verum ego tibi sum subiratus. Atqui ego sum in te stomachosior. Atqui nonnihil est (vel habeo) quod tibi succenseam.

QUA CAUSA? formula.

Au. Quidnam est istud, obsecro? Quid ita? Quam ob rem tandem, oro? Quid admisi sceleris? Quid commerui? *Promereor* bona, aut laudem; *commereor* mala, aut pœnam; illud in bonam, hoc in malam, partem sumitur. *Demeremur* eum, quem nobis beneficio reddimus obnoxium.

QUIA NON CURAS ME.

Ch. Quòd nulla mei tibi cura sit. Quòd nihil nos respicis. Quòd tam rarò nos revisas. Quòd nihil nos cures. Quòd me planè negligis. Quòd nostrî curam videris abjecisse. *Au.* At nihil est causæ, cur succenseas. At præter meritum meum. At immeritò succenses. Neque enim meâ culpâ accidit, quòd te rariùs visam. Dabis veniam occupationibus meis, per quas mihi non licet toties, quoties cupio, te revisere. *Ch.* Ita demum tibi ignoscam, si hodie apud me cœnes. Eâ conditione purgatus mihi eris, si vesperi ad cœnam venias. *Au.* Haud iniquas pacis leges præscribis, Christiane; quare haud invitus faciam.

¹ Id est, affectationis; tali voce utitur auctor præ diminutivorum amore, dubitandum enim an verò sit Latina.

faciam. Equidem faciam volens. Istud quidem fecero perlubenter. Haud gravatè faciam. Hic sanè non me præbebo difficilem. Nihil hac re fecero libentiùs. Animo faciam lubenti. *Ch.* Laudo tuam facilitatem & hac in re, & in cæteris omnibus. *Au.* Sic soleo amicis obsequi, præsertim non iniqua petentibus. Ridiculum! an tu me recusaturum putabas oblatum, quòd ultro etiam erat rogandum?

NE FALLAS ME, *formula.*

Ch. Age, at cave nè me deluseris. Cave fallas. Cave spem frustrà foveam. Cave luseris expectantem. Cave mihi verba dederis ¹. Vide nè me frustrà habeas. Vide nè me vanà spe lactes. *Au.* Nihil opus jurejurando. In cæteris, in aliis time perfidiam; hac in re non fallam. Sed heus tu, cave quicquam paraveris præter quotidiana: meâ causâ diem festum ² nolo. Scis me convivam minimè edacem, bibacem multo minus. Nôsti enim me convivam non multi cibi, sed joci plurimi. *Ch.* Curabitur diligenter. Ego te Pythagoricâ ³ cœnâ excipiam, aut fortasse frugaliore. *Au.* Imò Diogenicâ ⁴, si me delectare voles. *Ch.* Certe Platonica ⁵ cœnâ te excipiam, in qua multum sit literatarum fabularum, cibi minimum, cujus voluptas duret etiam in posterum diem: alioqui qui prolixè ⁶ fuerit acceptus, fortassis eo die suaviter afficitur, sed postridie dolet caput, crudus est stomachus. Apud Platonem qui cœnabat, unam voluptatem capiebat ex apparatu facili, fabulisque philosophicis: alteram postridie, quòd nec capitis gravedinem, nec stomachi cruditatem sentiret. Ita prandeat etiam suaviter ex condimento cœnæ pridianæ. *Au.* Placet, fiat ut mones. *Ch.* Tu vide omnes curas tuas, ac rugas ⁷ etiam istas, domi relinquas. Huc præter nugas & risum nihil adferas: &, ut inquit Juvenalis ⁸,

Protinus ante meum, quicquid dolet, exue, limen.

Au. Quid? literas mecum venire non vis? Musas meas mecum adducam, nisi quid aliter censes. *Ch.* Tetricas Musas unâ cum negotiis domi claudas. Blandas Camœnas ⁹ omnes, deinde sales tuos, dicteria, scommata, facetias, lepores, ridicula ¹⁰ omnia tecum adducito.

Au. Ita

¹ Deceperis; verba dare enim desipere est, jam vidisti phrasim semel.

² Id est, nolo ut lautius quid pares, diebus enim festis lautius vivitur quàm aliis.

³ Frugali; oleribus enim victitabat Pythagoras philosophus, qui Metempsychosin, i.e. animarum transmigrationem, propugnavit.

⁴ Magis frugali; siquidem & frugaliùs quàm Pythagoras Diogenes victitabat, dolium enim erat ei domus, aqua potus, cyathus manus, cibus olus, at sæpe nullus nisi qui ab aliis ei dabatur.

⁵ Plato philosophus fuit Socratis discipulus, Academicorum princeps, divinisque dictus propter ingenii sublimitatem; quid sit vero Platonica cœna ex sequentibus intelliges.

⁶ Id est, cum magno ciborum apparatu, Platonica cœnæ opposito.

⁷ Id est, omnem morositatem, rugæ enim animum morosum denotant.

⁸ Sat. xi, 188.

⁹ Aliud est Musarum nomen.

¹⁰ All that is pleasing and joyful, vox enim non idem sonat Latine quod lingua nostrâ vernaculâ.

Au. Ita fiet. Exporrigemus frontem¹. Bellos homunculos agemus. Ridebimus affatim. Curabimus cutem. Indulgebimus genio. Genialiter cœnabimus. Epicureos² agemus. Bonum vultum faciemus, & erimus boni socii. Inelegantium elegantiae³ sunt, qui suam habent linguam sibi peculiarem. *Cb.* Quò nunc properas? *Au.* Ad generum meum. *Cb.* Quid illuc? quid eò? quid illò? *Au.* Audio nescio quid turbæ inter eos natum; ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concordiam, ut pacem inter eos componam. *Cb.* Benignè facis, quanquam nihil te opus esse arbitror: nam ipsi inter se meliùs hoc bellum composuerint. *Au.* Fortassis & induciæ jam indictæ sunt; noctu de pacis legibus agetur. Sed nunquid me aliud vis? *Cb.* Vocabo te per puerum meum. *Au.* Ubi voles, domi ero. Benè vale. *Cb.* Benè sit tibi. Fac hîc ad quintam horam adfis⁴.

Cb. Heus Petre, accerse ad cœnam Augustinum, qui mihi hodie, ut scis, cœnam condixit. *Pe.* Eho! Salve poëta⁵. Cœna jamdudum parata est; te herus expectat domi; ubi voles, accedas. *Au.* Venio.

A R G U M E N T U M.

Totum hic convivii apparatus Erasmus noster elegantissimè proponit, hospitum & convivarum sermones, mores, &c. Gutium & patinam ante discumbendum; Stoicos, Epicureos; formam consecrandi mensam. Vinum bonum quod 4 sensibus placet. Bacchus quare poëtarum deus; cur puer pingitur. Carnes ovillas maximè salutare. Homo quidam nec pane nec vino victitabat. Somnus saginat aliquos. Ferina cavo chara. De cervis, de leporibus, de anseribus; illi Romanum olim Capitolium defenderunt. De gallis, capis, & piscibus. Hic obiter de jejuniis, delectu ciborum, superstitione quorundam hac in re; de crudelitate eorum qui hæc exigunt ab his quibus noxii sunt, cum esus piscium nec necessarius est, nec a Christo imperatus. Medicis damnatur piscium esus. Præcipuus luxus olim in piscibus. Perpetua vitæ sobrietas observanda. Convivarum numerus quis. Secunda mensa instructio. Gallorum magnificentia. Convivorum prisca lex, ἡ πρῆξις, ἢ ἀμειβή. Variantur phrasæ. Gratiarum actio post cibos.

AUGUSTINUS, CHRISTIANUS, PUER.

Au. **S**alve⁶ mi Christiane. *Cb.* Benè factum quòd venisti. Gaudeo te advenisse. Gratulor mihi quod venisti. Nondum quinta sonuit, credo. *Pu.* Imò jamdudum præterita est. Haud longe sexta

¹ Hanc phrasim sicut & duas sequentes, *Curare cuticulam*, genio indulgere, primo aspectu reperies in bono dictionario.

² Id est, voluptuosam agemus vitam, qualem, pag. 23. lin. 24. intelligit per *Epicuream vitam*; Epicurus enim philosophus fuit, qui summum bonum in voluptate collocabat, difficultas in eo est, ut definiatur quam voluptatem intelligeret.

³ Dicere vult auctor has duas phra-

ses, *Bonum vultum faciemus*, *Erimus boni socii*, non esse verè Latinas, quanquam & forsàn bene sonent omnibus fere nunc linguis vernaculis, quod verum.

⁴ Supponatur hîc, Augustinum ab amico secedentem, domum properare.

⁵ Supponatur rursus a domino puerum ad Augustinum properasse.

⁶ Supponatur tandem, nunc, Augustinum advenisse domum Christiani,

sexta abest. Instat hora sexta. Mox sextam audies. *Au.* Parvi refert, an post quintam venerim, necne, modò nè post cœnam. Nam *post festum venire miserum est.* At quorsum tantus apparatus? Quorsum tot epulæ? Num me lupum existimas? Num tibi lupus videor? Num me vulturem putas? *Cb.* Non vulturem, sed tamen nec cicadam, ut rore¹ vivas. Nihil est luxûs. Mundities mihi semper placuit, sordes detestor. Nec Apitius² mihi placet, nec Diogenes. Præstat aliquid superesse, quàm deesse. Si præter cicer nihil apponeretur, & fuligo forte illapsa in ollam condiret legumen, quid tum ederetur? Nec omnia sapiunt omnibus. Itaque mihi placet moderata varietas. *Au.* Non tu metuis leges sumptuarias³? *Cb.* Imo peccavi frequenter in diversum. Nihil nobis opus lege Fanniâ. Satis nos docet frugalitatem ipsa tenuitas. *Au.* Haud ita convenerat. Longè aliter pollicitus es. *Cb.* Age, inepte, nec ipsa conventa servas. Convenerat enim, nè quid præter nugas inferres. Quin hæc missa faciamus. Lavemus⁴ ac discumbamus. Heus tu, puer, cape guttum ac patinam, lin-

teum

ni, ut cum eo cœnet. Monendus es præterea, lector, nos valde dubitasse, an hîc apponeremus Convivii Profani titulum, vel non; subsequentibus siquidem dat & hanc denominationem *Erasmus* ipse, in tractatu de Colloquiorum utilitate; at cùm non videamus auctorem propterea hunc titulum his præfixisse, comprobatissimæque quæque editiones illum non habeant, nolimus apponere, ut omninò intacta manerent Erasmica; siquidem præterea quanquam instituatür convivium, convivium tamen nullum est, nisi ut hac viâ tradantur nobis novæ aliæ, præter præcedentes colloquendi formulæ, quæ forsan sine convivii forma non potuissent neque æquè apte, neque æquè concinne, nobis exhiberi: hincque totum veluti in formulas divisum, sine hoc præfixo titulo; sic autem sensisse *Erasmum*, aut aliquid his affine in animo habuisse, suspicor, cùm hunc titulum his non apposuerit. Ut desideratio tamen huiusce præfixi tituli quodammodo farciretur, omnibusque, si fieri possit, satisfaceret, in imitationem comprobatarissimarum editionum, fecimus has voces, *Convivium Profanum*, currentem titulum paginarum. Monendus tandem puer, hanc vocem *Profanum* non sonare Latine sicut linguâ nostrâ vernaculâ sonat; nihil enim aliud est

quàm jocosum, hilare, facetum, festivum.

1 Cicada forsan nobis certò nota non est, dubitandum enim an (sicut ordinariò creditur) sit animalculum illud quod vocamus *a grasshopper*; utcunque sit, apud antiquos cicada rore vivere dicebatur, hinc de homine valde gracili, ac parum edaci, veluti pro verbo dicebant, *Rore pascitur.*

2 *Id est*, lautitiæ nimisquæ exquisitæ deliciæ in convivio mihi non arident; *Apitius* enim hominum deliciosisime vivebat, teste *Seneca*, nihil dùm vixit nisi artem culinariam & popinariam curans; contrarius omninò *Diogeni*, de quo jam pag. 58. num. 4. Si ad hoc attendas, planissimus tibi fiet auctoris sensus.

3 *Id est*, de sumptibus in mensa moderandis: multæ enim latæ sunt super hac re leges apud Romanos, auctoribus *Orchio*, *Fannio* (ut mox indicabit auctor) *Catone*, & aliis. A principio Romani erant in mensa frugalissimi, at temporibus provectæ reipublicæ datus est his legibus locus, nullisque Romani potuerunt tandem coerceri, quod non parùm conduxit ad destructionem reipublicæ, & tandem imperii.

4 Omnes fere gentes Europæanæ præter nos lavant (manus scilicet) antequam discumbant,

teum ex humero suspende, ministra aquam, quid cessas? Lava, Augustine. *Au.* Lava tu prior. *Cb.* Bona verba: hoc anno perpetuò illotus cœnare mallet. *Au.* Ridiculum! non honoratori, sed turpiori ante alios lavandum est: lava igitur, ut immundior¹. *Cb.* Tu es urbanus plus satis. Es urbanior quàm sat est, quàm par est. Quorsum attinet ista urbanitas? Hujusmodi ceremonias ineptas mulierculis relinquamas, quæ nunc & ab aulicis fastidiuntur, unde tamen olim profectæ sunt. Lavetis terni aut quaterni simul. Ne teramus tempus hujusmodi moris. Ego nulli designabo locum; sumat sibi quisque quem volet. Qui delectatur igni, hîc commodiùs accumbet. Qui offenditur luce, deligat hunc angulum. Quem delectat prospectus, hîc sedeat. Agite, satis moratum. Accumbite. Ego domi sum; vel stans cœnabo, si lubeat, vel obambulans. Cessatis? At interim cœna corrumpitur. *Au.* Vivamus nunc, curemusque cuticulam. Simus nunc Epicurei. Nihil nobis cum fronte Stoica². Valeant curæ. Absit omnis livor, exulet obtrectatio. Sit mens læta, frons hilaris, sermo lepidus. *Cb.* Quinam sunt isti Stoici atque Epicurei, Augustine? *Au.* Stoici philosophorum quoddam genus est triste, severum, jejunum, qui hominis summum bonum honesto, nescio quo, metiuntur. Epicurei his longè diversi, felicitatem hominis voluptate terminant. *Cb.* Tu igitur cujas es tandem? Stoicus, an Epicureus? *Au.* Zenonem³ laudo, at Epicurum⁴ vivo. *Cb.* Quòd tu joco dicis, Augustine, id seriò factitant hodie non pauci, pallio tantum & barbâ⁵ philosophi. *Au.* Imò isti vel Afotos superant luxu. *Cb.* Heus, Dromo, ades huc. Tuò munere fungere, consecra cœnam. *Pu.* Quicquid appositum est, & quicquid apponetur, felix ac sacrum esse jubeat, qui suâ benignitate pascit universa. Amen. *Cb.* Appone epulas. Quid cunctamur capum hunc discerpere? quid trepidamus hunc gallum lacerare? *Au.* Ego Herculem præstabo, ac belluam hanc conficiam⁶. Utrum mavis de ala, an de poplitibus? *Cb.* Utrum vis, nihil meâ refert. *Au.* In hoc genere alis primæ partes tribuuntur, in cæteris poplites lautiores putat

¹ Nisi jocosè diceretur, maxime incivilis civilitas hoc dicendum esset.

² Sequentia sensum hujus locutionis plane satis declarant.

³ Siquidem Zeno fundator fuit Stoicorum sectæ, quæ dicta fuit Stoica, ex eo quod hic Zeno discipulos in stoa seu porticu Athenis docebat, honestum & rectum utili & voluptuoso præponens.

⁴ Id est, vivo sicut Epicurus vixisse dicitur, deliciosè & in voluptatibus ergo; nihil enim refert quòd re vera aliter vixerit Epicurus, sufficit quòd dicatur à vulgo in voluptatibus vixisse.

⁵ Id est, habitu externo, habitus enim exterior philosophorum olim erat pallium & barba; omnes hypocritas autem perstringit auctor, sed monachos præsertim, quorum maxima pars hodie à Christianorum vulgo distinguitur cucullâ & barbâ; hi sunt isti quos sine mora dicit superare Afotos luxu, tuus autem Littleton te docebit quid Afoti sint.

⁶ Ad Herculis fortitudinem in genere non solum respicit, sed præsertim ad id quod Hercules à poetis immanibus feris exitium dedisse dicitur, jocosè dictum intelligatur.

putat vulgus. *Cb.* Tu multum laboris meâ causâ capis. Tu permultum laborem meâ causâ sumis. Tu omnibus ministras; ipse nihil edis. Ego tibi hanc alam ministrabo: at eâ lege, ut dimidium mihi restituas. *Au.* Itane agitur: At istud est tibi ministrare, non mihi. Tibi serva: ego enim sum impudentior, quàm cui ministrari quicquam debeat. *Cb.* Probe facis. *Au.* Eho, tu lupo cibum ministras? Vulturem invitas? *Cb.* At jejunas, non cœnas. *Au.* Imò me uno nihil edacius. *Cb.* Imò mendacius¹ nihil. Proinde agito ac si domis tuæ. *Au.* Istud jam plane mihi persuasi. Istud jam in animum induxi. Sic stat sententia. Consilium est istud facere. *Cb.* Quid tibi hoc vinum placet? Quid hoc villi delectat? *Au.* Mihi quidem perplacet. Me certe vehementer juvat. Me satis delectat. Me non mediocriter juvat. *Cb.* Utrum mavis? rubrum, an candidum?

NON REFERT, QUO SIT COLORE; *formula.*

Au. Equidem utroque juxtâ² delector. Nihil refert, quo sit colore, modò sapor placeat. Non laboro quantum oculis placeat vinum, modo palatum juvet. Nihil me movet aspectus, si sapor placeat. Parvi refert, quo sit colore, quem habeat colorem, si sapiat bene³. Non cupio oculos pascere, si palato satisfacere queat, modò palatum juvare possit. Nihil moror colorem, modò gratus sit sapor. *Cb.* Credo. At qui sunt cœnaticæ⁴ philosophiæ cum primis periti, qui negant vinum esse probandum, nisi quod placeat quatuor sensibus: oculis, colore; naribus, odore; palato, sapore; auribus, famâ & nomine. *Au.* Ridiculum! quid fama conducit ad potum? *Cb.* Tantum, ut multi non stupidi palati vehementer probârint villum Lovanio⁵ vernaculum, cum crederent esse Belnense⁶. *Au.* Fortasse jam larga potatione palatum obsurduerant⁷. *Cb.* Imò nondum attigeran poculum. Tamen judicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritissimi. *Au.* Album nostrates rubro præferunt, quòd rubrum paulo sit acerbius, & alterum exilius quidem, sed illud mitius, &, ut arbitror, salubrius. *Cb.* Habemus & subrubrum, & flavum, & purpureum. Hoc mustum est hornum. Hoc bimum est, si quem capit vetustas. Habemus & quadrimum: sed jam vappescit ac desipiscit senio. Ætate vigor evanuit. *Au.* Luculli⁸ divitias audio. *Cb.* Heus puer, ubi cessas?

¹ Duriùs tantisper sonaret tale responsum linguâ nostrâ vernacula, at dandum aliquid ludo super affinitate vocum edacius & mendacius.

² Æque, æquali gradu.

³ If the taste be pleasant.

⁴ Table of philosophy. Alludit ad Horatianum istud lib. ii. Sat. iv. ubi poeta inducit Catium cœnaticæ philosophiæ veluti professorem, dantemque de bene cœnando regulas.

⁵ Of the growth of Lovain. Urbe nota in Brabantia, unde nunquam generosum vinum.

⁶ Id est, ex Belna, de Beaune, Burgundiæ urbe, unde totius Galliæ generosissimum vinum.

⁷ Id est, hebes factum erat, ita ut vina distinguere non posset.

⁸ Romanorum forsitan ditissimus fuit, lautiusque vivens.

cessas? Nos hîc planè negligis: non vides quanta sit hîc siccitas? Quid si hoc rerum statu incendium contingeret, quo restingeremus? Dato singulis plenos cyathos. Augustine, quid habes, quod parùm es hilaris? Quid accidit tibi, quod sedes tristior? Quid est tibi, quòd minimè gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc Chrysippum¹ agis, Melissâ tibi opus est. *Au.* Quam hic mihi fabulam narrat? *Ch.* Chrysippus adeo fertur intentus fuisse suis argutiis logicis, ut ad mensam etiam famæ periturus fuerit, nisi ancilla Melissâ cibum in os ingessisset. *Au.* Ille verò indignus erat, qui servaretur. Sed si te offendit taciturnitas, placetque convivium vocalius, est, quo id efficias. *Ch.* Memini. Recte admones: liberalius bibendum; largiùs, copiosius, meraciùs oportet bibere.

REM ATTIGISTI; formula.

Au. Rem acu tetigisti². Recte judicas. Scopum attigisti. Nam; *Fœcundi calices quem non fecere disertum*³? *Ch.* Perdocte tu quidem, Augustine, ut omnia: sed quoniam in sermonem vinarium, quando in mentionem incidimus vinorum, libet interrogare, quonam consilio veteres illi Bacchum, quem vini auctorem videri volebant, poëtarum deum dixerint. Quid enim illi temulento deo cum poëtis, Musarum virginum⁴ cultoribus? *Au.* Quæstio, ita me Bacchus amet⁵, poculis digna! Verum quorsum tuæ quæstiones spectent, satis intelligo. *Ch.* Quorsum, amabò? *Au.* Astute de vino disputationem injectis Gallicâ technâ, quam didicisse Parisiis te suspicor, nimirum quo minus interim absumatur vini⁶. Abi, virum te judico; non frustra in tanta schola versatus es. *Ch.* Accipio tua dicta, referam paria scommata, ubi erit commodum. Sed ad rem⁷. *Au.* Dissolvam⁸, ubi bibero: siquidem absurdum fuerit sicco palato de quæstione vinosa disputare. Præbibo tibi, Christiane. Propino tibi hunc scyphum dimidiatum. *Ch.* Accipio abs te libenter. Sit saluti. Profit. *Au.* Jam accingor, ut me misum facias⁹. Ego meo more præpostere faciam. Quod Baccho putritiæ effigiem tribuerint, id habet mysterii, quòd vinum potum curas & sollicitudines animis nostris eximit, hilaritatemque quandam inducit. Quare senibus quoque ipsis juventam quandam reddere videtur, dum & hilariores facit; & formosiores: id quod Horatius, cum multis in

¹ Chrysippus fuit Zenonis discipulus, eique in philosophia Stoica secundus; *i. e.* ergo, subtristis es, atque edere oblivisceris; subsequentiâ planius declarabunt sensum, itemque quid velit dicere, cum dicit *Melissâ tibi opus est*.

² Vid. pag. 26, num. 1.

³ Horatianus est versus valde facilis intellectu, Epist. 1, 5, 19.

⁴ Virgines finguntur Musæ, quo-

niam liber debet esse, qui scientiis vel poesi animum appellat.

⁵ Quædam est ethnica jurisjurandi species, quam semel notasse sufficiat.

⁶ Loquacitas genti veluti innata est ejus in ea re tota, credo, techna.

⁷ Redeamus scil.

⁸ Respondeto.

⁹ *I am ready, and wait your pleasure.*

in locis, tum præcipuè his versibus apertè testatur :

*Ad mare cum veni, generosum & lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animùmque meum, quod verba ministrat,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ*¹.

Nam quod huic poëtas dicârunt deo, id significatum voluisse suspicor, quòd vinum & ingenium excitat, & facundiam ministrat ; quæ duo poetæ sunt aptissima. Unde frigent carmina, quæ scribuntur aquæ potioribus². Est quidem igneus suapte naturâ Bacchus, sed adhibitis Nymphis³ redditur temperantior. Habes quod quærebas ? *Ch.* Nihil unquam audiivi verisimilius dici ab homine poeta. Dignus es qui bibas gemmâ⁴. Heus puer, tolle hanc patinam, atque appone cætera. *Au.* Puerum habes admodum inurbanum. *Ch.* Est veterator nequissimus. *Au.* Cur non instituis alio pacto ? *Ch.* Difficile est canem vetulum loris assuescere⁵. Difficillimum est veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facilè assuescit loro. Me quidem dignus est. *Dignum patellâ operculum*⁶.

SI COGNOSCEREM QUID TE OBLECTET, TIBI MINISTRAREM; formula.

Ch. Decerperem tibi quidpiam⁷, si palatum tuum tenerem⁸. Ministrarem tibi, si gula⁹ tua mihi satis cognita esset. Apponerem tibi, si, quid potissimum juvaret, scirem. Si nôsem ingenium palati tui, essem tibi structor¹⁰. *Au.* Equidem tantundem palato, quantum animo sapio¹¹. *Ch.* Palatum habes eruditissimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem, de cujus singulari peritia testatur Satyricus¹² :

*Ostrea callebat primo deprendere morsu,
Et semel aspecti dicebat littus echini*¹³.

Au. Et tu mihi, Christiane, ut par pari referam, ipsum audivisse Epicurum, aut in schola Catiana¹⁴ institutus videris. Quid enim tuâ gulâ aut sapientius, aut fastidiosius¹⁵ ? *Ch.* Si oratoriam æquè artem ut culinariam callerem, nec Cicero ipse me vinceret. *Au.* Equidem si alterutrâ carendum esset, culinariam, quàm rhetoricam, malletm. *Ch.*

Subscribo

¹ Hi versus commentario non egent, habenturque Epist. i, 15, 18.

² Haussit hoc ex eodem Horatio, Epist. i, 19, 3.

³ Aqua ; Nymphæ enim sunt aquarum deæ.

⁴ Id est, in poculo gemmis ornato, qualibus utuntur principes.

⁵ Proverbium est, quod indicat valde difficile esse mutare mores assuetos. Angl. *He is too old to learn.*

⁶ Proverbium vulgatissimum apud Latinos, intellectuque facillimum, aliud sensu simile jam vidimus, pag.

27, num. 4. nempe *similes habent labra lactucas*. Angl. *Like master, like man.*

⁷ *Would cut you a slice.*

⁸ Si cognoscerem quid ei placeat.

⁹ *Palate.*

¹⁰ *Your carver.*

¹¹ Præ modestia deprimit simul mentem & palatum.

¹² Juvenalis.

¹³ Nihil habent difficultatis hi versus, habenturque Sat. iv, 143.

¹⁴ Recordare quod jam diximus, pag. 62. num. 4.

¹⁵ *More nice ?*

Subscribo tuo iudicio: graviter, acutè, verèque ¹ iudicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, nisi quod aures otiosas inani voluptate demulcèt? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus est, pascit, ac reficit. *Concedat laurea linguae*, inquit Cicero ²: at utraque concedat culinæ. Nunquam mihi Stoici illi magnoperè placuerunt, qui omnia ad suum, nescio quod, *honestum* referentes, cutis ac palati nullam rationem habendam putant. Dici non potest, quanto Diogene ³ sapientior Aristippus ⁴ mihi fuisse videtur. *Au.* Ego Stoicos cum suis jejuniis contemno. Epicurum magis laudo ac probo, quàm Diogenem illum Cynicum, qui crudis oleribus, ac simplici aquâ victitabat. Quare nihil miror, si Alexander rex fortunatissimus, se Alexandrum, quàm Diogenem, esse maluit ⁵. *Ch.* Nec ego sanè, quamlibet vilis homuncio, cum Diogene meam philosophiam commutarem: fortassis & Catius ⁶ tuus facere recusaret. Melius nostri temporis philosophi sentiunt, qui, contenti Stoicorum more disputare, vivendo ipsum etiam Epicurum vident. At ego quidem rem in primis præclaram philosophiam puto, si parce adhibeatur. Nimum philosophari non laudo. Est enim res perquam jejuna, sterilis, atque tristis. Ubi in calamitatem aut ægritudinè incidit, tum demum ad philosophiam, tanquam ad medicam ⁷ confugio. Ubi convaleui, rursus illi vale renuncio. *Aa.* Tuam rationem probo. Belle philosopharis. Salve igitur philosophe non è Stoa ⁸, sed è culina. *b.* Quid tandem habes, Erasmi, quod parum sis hilaris? Quid sibi vult corrugata frons? quid silentium? An mihi succenses, quòd te frugaliore cœnâ acceperim? *Er.* Imò tibi sum iratus, quòd tantum impendii meâ causâ sit factum. Interminatus erat Augustinus; ne suâ causâ diem festum faceres: vis nos posthac redire nunquam? Nam talem cœnam dare solent ii, qui unam duntaxat dare constituissent. Quos

F

tandem

¹ Jocosè dictum intelligatur, sicut & sequentia, si non, indignum esset Erasmo.

² In Orat. in Pis. 9 *laurea* & *lingua*, per lauream autem ars militaris intelligenda, siquidem laurus in bello acquiritur; per linguam vero ars oratoria, siquidem in ea lingua primas partes tenet; sensus est ergo, duæ illæ tam eminentes artes cedant arti culinariæ.

³ De Diogene jam, pag. 58. num. 4.

⁴ Fuit hic philosophus toto cœlo diversus a Diogene, ipsique coætaneus; his Horatius sequentia suggerit, Epist. i, 17, 13. *Si pranderet olus patienter, regibus uti nollet Aristippus*, hæc Diogenes: at de Diogene Aristippus:

Fastidiret olus, si sciret regibus uti. Videas, lector, quis dicebat melius.

⁵ Non sic præcise loquutus est Alexander, sed dixit, *Nisi essem Alexander, Diogenes esse vellem*, quòd quam indignum magno Alexandro, magis tamen cum ejus superbo spiritu congruit, quo, in statu quovis, omnes homines supereminere volebat, etenim id ipsum in suo abjectissimo statu assequebatur Diogenes & ipse quodammodo.

⁶ De Catio jam p. 62. num. 4.

⁷ Supple *artem*.

⁸ *Id est*, non ex secta Stoica, quoniam Zeno hujus philosophiæ princeps in stoa seu porticu docebat, ut jam vidimus, pag. 61. num. 2.

tandem convivas videris accepisse? Non amiculis, sed satrapis, cœnam parasse videris. An nos helluones esse credis? Hoc non est dare cœnam, sed triduanam saturitatem. *Cb.* Etiam tu pergis esse Demea¹? Cras, ut lubet, disputa; hodie Mitionem² te præbeas oro. De impendio cras sobrii disputabimus: nunc nil nisi meras nugas audire libet. *Au.* Christiane, utrum de bubulis, an de ovillis carnibus mavis? *Cb.* Bubulis quidem magis delector, at ovillas magis salutare arbitror. Ita ingenium est hominum, ut perniciosissima quæque appetant vehementissimè. *Au.* Galli suillas carnes mirum in modum amant. *Cb.* Galli amant, quæ parvo³ constant. *Au.* Hac una in re Judæus⁴ sum; nam nihil æquè odi atque carnes suillas. *Cb.* Nec injuriâ, quid enim insalubrius? Ego in hoc non cum Gallis, sed cum Judæis, sentio. *Er.* At ego ovillas pariter amo, & suillas: sed diversâ ratione. Nam ovillis, quod amem, libenter vescor; suillas præ amore non attingo, nè quid offendam⁵. *Cb.* Bellus homo es, Erasimi, ac festivus. Equidem mirari mecum soleo, unde tanta in palatis humanis diversitas. Nam, ut Horatiano⁶ carmine utar:

*Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multùm diversa palato.*

Er. Quanquam, ut ait Comicus⁷, *Quot homines, tot sententiæ*⁸, & suus cuique mos; tamen nemo me adduxerit, ut credam plus ingeniis inesse varietatis, quàm palatis. Ita vix duos reperias, quos eadem juvent. Permultos vidi, qui butyri ac casui nè olfactum quidem ferrent. Sunt quibus carnes nausæ sint: alius elixis, altus assis, abstinet. Multi aquam vino præferunt. Et, quod incredibile est, vidi hominem qui nec pane, nec vino, uteretur. *Cb.* Quibus tandem miser ille victitabat? Quibus vescébatur? *Er.* Cæterorum nihil fastidiebat, non carnes, non pisces, non olera, non poma. *Cb.* Vis ut istud tibi credam? *Er.* Si lubet. *Cb.* Credo, at eâ lege, ut vicissim mihi mentienti fidem sis habiturus. *Er.* Age, faciam; modò verecundè mentiaris. *Cb.* Quasi vero sit quicquam tuo commento impudentius! *Er.* Quid

¹ Vid. pag. 1. num. 2.

² Commodum, facilem; Mitio enim Demeæ oppositus, talis depingitur apud Terentium, in Adelph.

³ Sic sentire plurimos non Gallos vidi, Gallos quosdam vero aliter sentire.

⁴ Id est, facio veluti si Judæus essem, proindeque de suillis non edo, sicut & Judæi non edunt, ex Mosæico præcepto scil. *Dent.* xiv, 8.

⁵ Futile hoc parumper mihi videtur ac sale carens Erasimico, quis amor enim vel offensio in carnem assam aut coctam? at si ad vivam respicit auctor,

tunc quod dicit ad id reduci debet, quod nunc apud nos quidam nimis facetus diceret, *I love chickens, for I never eat any*, quoniam per eum pulli viverent in æternum; sed miretur tales loquendi modos qui velit, non ego: si aliud quàm quod indicavimus intendat auctor, fateor eum hîc mihi videri valde obscurum.

⁶ Epist. ii, 2, 61. versus autem citati valde faciles intellectu.

⁷ Vid. pag. 8. num. 1.

⁸ Proverbialis locutio gentibus omnibus suspicor communis.

Quid dicet frons tua, si hominem tibi commonstrem? *Cb.* Macilentum quempiam ac monogrammum¹ esse oportet. *Er.* Imò diceres athletam. *Cb.* Polyphemum² potius. *Er.* Hoc tibi mirum videri demiror, cum multi sint, quibus pisces vento durati³ sint panis loco: nonnullis hoc præstent herbarum radices, quod nobis panis. *Cb.* Credo, sed perge mentiri. *Er.* Quendam in Italia, cum illic agerem, videre memini, qui nullo neque cibo, neque potu, adjutus, somno saginabatur. *Cb.* Ut nihil pudet! Non possum illud satyricum non dicere:

Tunc immensa cavi spirant mendacia folles⁴.

Tu poetaris. Tu nunc poetam agis. Nam, mentiris dicere, mihi religio⁵ est. *Er.* Mentiar, si non Plinius auctor certissimus⁶ scripsit, ursum quatuordecim dies solo somno mirum in modum saginari: quod tamen ita altè premitur⁷, ut nè vulneribus quidem queat excitari. Imò, quo magis mireris, addam quod Theophrastus⁸ scribit, per id tempus urforum carnes coctas quoque, si asserventur, reviviscere. *Cb.* Vereor nè Parmeno⁹ ille Terentianus ista non contineat. Mihi facilè fidem facis. Ministrarem tibi de cervinis carnibus, si satis essem urbanus¹⁰. *Er.* Unde tibi hunc venatio? Unde ferina? *Cb.* Midas, homo hominum, qui vivunt, liberalissimus, nostrique amantissimus, mihi misit dono: dono quidem, sed sic ut ego minoris emam sæpenumero. *Er.* Quì sic? *Cb.* Quia famulis plus dandum, quàm daretur in macello vendenti. *Er.* Quæ res cogit hoc facere? *Cb.* Tyrannus omnium violentissimus. *Er.* Quis iste? *Cb.* Mos¹¹. *Er.* Profecto tyrannus iste frequenter iniquissimas leges obtrudit mortalibus. *Cb.* Idem suo more nudius tertius hunc cervum venatus est. Quid tu, qui soleas istius studii esse amantissimus? *Au.* Equidem, hoc studio planè

F 2

¹ Prætenuem; consulas tuum Littleton, vocis sensum & rationem videbis.

² Prægrandem; siquidem Polyphemus Cycloptum maximus à poetis depingitur.

³ Dried, hardened.

⁴ Ex Juvenali hic versus Sat. vii, lxxi. unica difficultas est in voce folles, at idem est quod pulmones, qui veluti follium vicem gerunt in nostro corpore, cavi sunt ac eorum vi loquimur, iisque consequenter mendacia profertur.

⁵ Id est, non audeo, nefas mihi videtur, religio enim quoddam sacrum, sanctum, & venerabile est, quod nefas est sine veneratione contrectare.

⁶ Ironice dictum intelligatur, quippe Plinius ille innumera in Historia Naturali scripsit incomperta, imo &

falsissima.

⁷ Sleepeth so sound.

⁸ Hic, qui & Tyrtanus, & Euphrastus, Aristotelis discipulus fuit, multa scripsit, pauca vero extant: utcumque sit de plurimis falsis quæ in historia naturali de plantis & animalibus scripsit, certissimum est eum opus aureum chartæ mandasse legendum, nunc in omnibus ferè linguis vernaculis, cui titulus, Theophrasti Characteres.

⁹ Loquitur de seipso Christianus, seipsum digito indicans, & alludit ad id, quod Parmeno apud Terentium Eun. i, 2, 23. se loquacem profiteatur, & quod mendacia continere, i. e. tacere, non possit. Cannot keep a sal-sity secret.

¹⁰ I might help you to some venison, if I would treat you handsomely.

¹¹ Custom.

planè relicto, jam præter literas nihil venor. *Cb.* At mihi videntur literæ quovis cervo fugaciores. *Au.* Duobus tamen potissimum canibus assequimur, admiratione scilicet, atque improbitate¹ laboris. Nam & admirari plurimum discendi ardorem ministrat; &, ut facundissimus² poëta scripsit,

Labor omnia vincit improbus.

Cb. Amanter admones, Augustine, ut soles: propterea non desistam, non conquiescam, non defatigabor, donec consequar. *Au.* Carnes cervinæ sunt nunc admodum tempestivæ³. Meminit Plinius de hoc animante quiddam admirabile. *Cb.* Quidnam, obsecro? *Au.* Quoties arrexere aures, acerrimi esse auditus: at contra, cum remisere, surdos. *Cb.* Istud ipsum mihi sæpenumero evenit. Nam, si quando fiat sermo de recipiendis aureis⁴, nihil tam auritum. Hic enim cum Pamphilo illo Terentiano aures arrigo⁵. Ubi de numerando⁶ verba fiunt, illico demitto. *Au.* Laudo te, facis ut te deceat. *Cb.* Vis de his leporinis clunibus? *Au.* Tibi sumito. *Cb.* An de tergo mavis? *Au.* Hoc animal præter illa & clunes nihil habet appetendum. *Cb.* Vidistine unquam leporem candidum? *Au.* Sæpenumero. Plinius in Alpibus candidos reperiri scribit, quibus hybernis mensibus nivem pro cibatu esse sit creditum. An verum sit⁷, Plinius ipse viderit. Quod si leporis cutem candidam reddit nix, stomachum habeat candidum necesse est. *Cb.* Mihi verisimile non sit. *Au.* Accipe magis admirandum, at fortasse tibi non inauditum. Idem utramque vim singulis inesse testatur, maris & fœminæ, ac fœmellas sine mare⁸ æquè gignere. Istud ipsum multi asseverant, præsertim venandi studiosi. *Cb.* Est ita, ut dicis. Sed hos cuniculos, si placet, tentemus, quia pinguiusculi sunt ac tenelli. Ministrarem illi nymphæ⁹, si propius assiderem. Augustine, istius tibi vicinæ curam age, si libet: calles enim quo gestu sit ministrandum istis Veneribus¹⁰. *Au.* Teneo quid

¹ *Id est.* constantia, pervicacia in labore at cum talem canem pauci; sustineant alere, non mirum, si pauci scientiam venentur.

² Virgilius est, versusque portio quæ sequitur habetur Georg. i, 145. ac ex præcedenti nota concludas quid sit hic labor improbus.

³ *In season.*

⁴ *Guineas, &c.*

⁵ Alludit ad id quod Pamphilus apud Terentium Andr. v, 4, 31. audiens de amica quæ maxime cupiat, seipsum alloquens, dicit *Arrige aures, Pamphile.*

⁶ *Of paying them away.*

⁷ Verisimum huius coloris ibi esse lepores. & alibi etiam; at ridiculum nivem ipsas esse cibum; potes tamen

foran ad colorem non parum confert, nec ideo necesse est, stomachum eorum nivis colorem induere

⁸ Falsum hoc, generatio enim nulla, saltem perfectorum animalium, sine duorum congressu; itaque vel hallucinantur Plinius & plurimi venatorum, vel sunt inter lepores hermaphroditi, quod ultimum tamen non facile crediderim.

⁹ Puellæ; quæ discumbere supponitur.

¹⁰ *Id est.* puellis formosis & elegantibus; Venus enim pulchritudinis est dea; at suspicor præterea jocum auctorem tantisper gaudere in ambiguitate vocis, quæ aliquando aliquid amplius quam pulchras mulieres menti suppetit.

quid dicas, nasute¹. *Cb.* Quid? te anserinæ carnes delectant? *Au.* Me quidem non mediocriter juvant, ut sum minime fastidiosus. At hic anser, nescio quo pacto, nihil me juvat: nihil enim in vita vidi ficius; ficior est pumice, aut etiam novercâ Furii illius, in quem Catullus² multum jocatur. Ligneus mihi videtur. Et mehercule, quantum suspicor, veteranus miles immodicis excubiis sese maceravit. Aiunt enim anserem inter omnia animalia longe esse vigilantissimum. Et profectò, nisi conjecturâ fallor, hic anser ex eorum numero est, qui, canibus unâ cum excubitoribus somno sopitis, Romanum olim Capitolium defenderunt³. *Cb.* Verisimile (ita me Deus amet) dicis: nam ex eo seculo relictum arbitror. *Au.* Hæc quoque gallina aut parcum saginatore habuit, aut amavit, aut certe zelotypa vixit; quo quidem morbo hoc animantis genus maxime laborat. Hic capus longe melius pinguet. Vide curæ quid faciant! Quod si ex Theodorico⁴ nostro Gallo, faceremus capum, multo citiùs pinguesceret. *Tb.* Non sum gallus. *Au.* Fateor, non es Gallus Cybeles⁵, neque gallus gallinaceus, at forte Gallus gallaceus⁶. *Cb.* Quid hoc verbi est? *Au.* Hoc ænigma tibi conjectandum relinquo, ego Sphingem præstiti, tu Oedipus esto⁷. *Cb.* Dic mihi bonâ fide, Augustine; nulla tibi cum Gallis unquam fuit necessitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxisti? Nullum fuit commercium? *Au.* Nihil, nihil sane. *Cb.* Tanto es nequior. *Au.* Sed cum Gallabus nonnihil. *Cb.* Libétne de jecore anserino, quod apud veteres in deliciis cum primis habebatur? *Au.* Non sum rejecturus, quod à tua manu venerit. *Cb.* Non est quod expectes Romanas delicias. *Au.* Quas? *Cb.* Carduos, cochleas, testudines, colubros, fungos, boletos, tubera⁸. *Au.* Istis omnibus ego vel rapam præferam. Liberalis es, benignus es, Christiane. *Cb.* Has perdices nemo attingit, ne columbos quidem. Cras est dies jejunii ab ecclesia indicti; adversus hanc esuriem munite vos. Onerate saburra navim adversus imminentem tempestatem. Bellum instat; instruite ventrem comineatu⁹. *Au.* Uinam isthuc verbi tacuisses, hilariores surrexissimus à cœna. Miseros nos

F 3

reddis

¹ Vid. pag. 15. num. 10.

² In epigrammate 21, cujus initium, *Furi, cui*. Catullus autem ingeniosus atque jucundissimus fuit poeta.

³ A Gallis scilicet in hanc arcem noctu irrepentibus, ut videre est in Floro aliisque Romanis historicis; notum est autem præterea anseres à principio apud Romanos vicem excubiarum gessisse in Capitolio.

⁴ Qui hic supponitur accumbere, & Gallus esse natione, quod præbet occasionem joco.

⁵ Vid. pag. 51. num. 2.

⁶ *Id est*, amas Gallicas mulieres; vox non Latina certe, quod auctorem non latebat, at utitur, ut ludat jucundius, proindeque mox voce congruenti vocat has mulieres *Gallas*, datque ablativum plurale *Gallabus*, ut dicitur *filiabus*.

⁷ Fabulam, cui alluditur, de Sphinge & Oedipo reperies in tuo Littleton, i. e. ergo proposui ænigma divina tu.

⁸ *Truffles*.

⁹ Hæc & similia metaphorica non notamus, utpote valde clara, quamvis metaphorica.

reddis ante tempus. *Ch.* Quid ita? *Au.* Quia minus anguem odi, quàm pisces. *Ch.* At non tu solus. *Au.* Quis hoc tædii nobis invexit? *Ch.* Quis commonstravit aloën, absynthium, & scammonium dare in remediis? *Au.* Sed ista dantur ægrotis. *Ch.* Sic hæc dantur nimium rectè valentibus. Aliquando præstat ægrotare, quàm plus satis valere. *Au.* At mihi videtur minus oneris olim impositum Judæis¹. Equidem ab anguillis & porcis facile temperârim, modò liceat capis & perdicibus expleri. *Ch.* In plerisque non res, sed animus, nos discernit à Judæis. Illi manum abstinebant à certis cibis, velut ab immundis, & animum inquinaturis. Nos cum intelligamus *omnia munda esse mundis*, tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti, pabulum subducimus, quo magis dicto sit audiens² spiritui. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum abstinentiæ molestiâ castigamus. *Au.* Audio; sed eadem operâ defendi posset circumcisio præputii. Moderator & illa coitus pruritus³ & cruciatum adfert. Si omnes itidem⁴ abhorrent à piscibus atque ego, vix à parricida tam atrox supplicium exigere. *Ch.* Quorundam palato gratior est piscium, quàm carniū esus. *Au.* Congruunt igitur his, qui gulæ serviunt, non valetudini. *Ch.* Equidem audivi quondam apud Æsopos⁵ & Apitios præcipuum luxum in piscibus fuisse. *Au.* Quî conveniunt igitur deliciæ cum supplicio? *Ch.* Non omnibus sunt murænæ, aut scari, aut acipenseris. *Au.* Ergo tenues⁶ soli discruciantur, quibus satis malè est, etiam cum vesci licet carnibus. Fit enim non rarò, ut, cum licet vesci per ecclesiam, non liceat per crumenam. *Ch.* Durum, mehercle, interdictum! *Au.* Quòd si interdictus carniū esus divitibus vertitur in delicias, & si pauperibus sæpe non licet vesci carnibus, etiam cum licet, ac nè piscibus quidem, qui fere cariùs emuntur; cui igitur bono erit interdictum? *Ch.* Omnibus: nam tenuibus cochleis aut ranis licebit vesci, aut cepe, porrùmve arrodere. Mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis. Quod si quid divites delicias abuntur hâc occasione, suæ gulæ imputent, non incusent ecclesiæ constitutionem. *Au.* Pulchrè dixti. Sed interim à tenuibus, qui summis sudoribus alunt familiam, & procul absunt ab amnibus ac lacubus, exigere carniū abstinentiam, est indicere famem, aut βελιμίαν⁷ magis

¹ Subauditur, quam nobis sub talis ecclesiæ (nempe Papisticæ) regimine viventibus, quæ sancivit crebriora jejunia, & interdixit plures species cibi, imò & salubriores, quàm lex Moisaica, ut ex sequentibus patet, & verissimum est; quanquam pro forma quædam thesi objiciantur.

² Obedientiam præstet.

³ Credo per operationis tempus, donec vir revalescat.

⁴ *As much as.*

⁵ *Id est*, homines Apitio ac Æsopo similes, de Apitio jam pag. 60. num. 2. Æsopus hic autem fuit quoque quidam minus notus, at ei simillimus, & dissimillimus Æsopo Fabularum auctori notissimo.

⁶ Pauperes.

⁷ Α λιμός, fames, & βέη, bos, quasi diceret, famem bovum, i. e. ingentem.

gis. Atqui si quid Homero ¹ credimus, longè *miserrimum mortis genus est, perire fame*. *Ch.* Sic visum est Homero cæco, at apud Christianos miser non est, qui benè moritur. *Au.* Esto sanè: sed tamen durum est à quoquam exigere, ut moriatur. *Ch.* Nec hoc animo pontifices interdiciunt esum carniū, ut intereant homines; sed ut vel affligantur moderatè, si deliquerunt, vel, subducto lætiore pabulo, corpora minùs ferociant adversus spiritum. *Au.* Isthuc ipsum efficiet moderatus carniū esus. *Ch.* Sed in tanta corporum varietate certus carniū modus præscribi non potest, cibi genus potest. *Au.* Sunt & pisces qui multum addantimenti; sunt carnes quæ minimum. *Ch.* Sed in genere plus alunt carnes. *Au.* Age, dic mihi, si quo tibi foret iter, utrum malles equum alacriorem ac sublasivum, an morbidum, qui subinde collabens sessorem dejiciat in terram? *Ch.* Quorsum istud? *Au.* Quia piscium esus, corruptis humoribus, corpora nostra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam spiritui non possint subservire. *Ch.* Quibus morbis? *Au.* Podagræ, febri, lepræ, morbo regio. *Ch.* Quis scis? *Au.* Credo medicis: id malim, quàm experiri. *Ch.* Id fortassis in paucis accidit. *Au.* Equidem arbitror in pluribus. Porro, quoniam animus agit per organa materialia corporis, quæ malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiat instrumentis, non potest, ut vult, exerere vim suam. *Ch.* Scio medicis magnopere damnatum esse piscium esum; sed secùs visum est majoribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. *Au.* Religiosum erat & olim, non violare sabbatum: sed prius erat, servare hominem sabbato ². *Ch.* Sux quisque salutis consulat. *Au.* Imò, si Paulo volumus auscultare, *nemo quæ sua sunt quærat, sed quisque quæ alterius* ³. *Ch.* Sed unde hic novus theologus in convivio? Unde novus hic ac subitus magister noster? *Au.* Quia mihi malè convenit cum piscibus. *Ch.* Quid igitur? An non abstines à carnibus? *Au.* Abstineo, sed obmurmurans, nec sine meo magno malo. *Ch.* *Charitas omnia suffert* ⁴. *Au.* Verum; sed eadem quàm minimum exigit ⁵. Si suffert omnia, cpr non ferunt nos his vesci cibis, quos indulsit libertas Evangelica? Cur hi, à quibus Christus toties amorem sui stipulatus est, patiuntur tot hominum & corpora periclitari morbis capitalibus, & animas æternæ damnationis periculo, ob rem nec interdictam à Christo, nec per se necessariam? *Ch.* Ubi aliud suadet necessitas, cessat humanæ constitutionis vigor, cessat & voluntas nomothetæ ⁶. *Au.* At non cessat offendiculum infirmorum. Non cessat scrupulus meticulosæ conscientiæ. Postremò, non satis constat, quibus limitibus finiatur ista necessitas. An cùm cœpe-

F 4

rit

¹ Græcus Poeta omnium notissimus & nobilissimus, ut omnes nōruat.

² S. Matt. xii, 12.

³ 1 Cor. x, 24.

⁴ Cor. xiii, 7.

⁵ Hoc verè est adversarium suis ipsius telis conficere.

⁶ Legislatoris; à νόμος, lex, & νόμος, pono, statuo.

rit ichthyophagus¹ agere animam? Serò morienti porriguntur carnes. An cùm totum corpus habet epialus? Non tanti erat ciborum delectus, *Cb.* Quid igitur tu velles præscribi? *Au.* Scio, si quis mihi credat ecclesiasticæ rei dictaturam². *Cb.* Quid isthuc verbi est? *Au.* Si Summus essem pontifex, hortarer omnes ad perpetuam vitæ sobrietatem, sed præcipuè sub diem festum. Cæterum jus facerem cuique vescendi quibus vellet, pro corporis salubritate, dum moderatè & cum gratiarum actione; darèmq; operam uti hoc, quod detraheretur observationibus huiusmodi carnalibus, accresceret ad studium veræ pietatis. *Cb.* Nimirum istud meâ quidem sententiâ tanti est, ut te faciamus pontificem. *Au.* Rides; sed tamen cervix hæc³ sufficeret vel triplici coronæ⁴ sustinendæ. *Cb.* At interim vide, nè ista scribantur inter articulos Parisiensium⁵. *Au.* Imò quicquid dictum est *scribetur in vino*⁶, sicuti par est dicta inter pocula. Sed satis est jam theologiæ in convivio. In cœna sumus; non in Sorbona⁷. *Cb.* Quid vetat dici Sorbonam, ubi benè sorbetur⁸? *Au.* Sorbeamus igitur, non disputemus; nè nobis à forbis⁹ dicatur Sorbona, non à sorbendo.

CHRISTIANUS, CONVIVÆ, MIDAS, ERASMUS, PUER, AUGUSTINUS.

Cb. Agite, hospites humanissimi, quæso ut cœnulam nostram, licet tenuem, æqui bonique consulatis. Præbete vos hilares ac lubentes, quamvis convivium tenue sit & frugale. Ego, vestrâ facilitate fretus, familiariter vos vocare sum ausus. Et est sanè vester mihi adventus conspectûsque non modo gratissimus, verum etiam jucundissimus. *C.* Cœna tua, Christiane optime, multis modis elegans laudatque nobis videtur. Quod excusas, id unum habet accusandum. Nam magnificentior fuit, quàm sat est. Siquidem hoc convivium oppiparum in primis ac lautum judicârim, quod primum simplicibus epulis, deinde hilaritate, risu, jocis, salibus sit conditum: quæ omnia nostro convivio non defuerunt. *Cb.* Verum de convivarum numero hîc mihi quiddam in mentem venit, *quos neque pauciores* *tribus,*

¹ Græcum est quoque, at reperias in tuo dictionario, sicut & *epialus* paulo infra.

² Summum regimen; concludet & ipse puer, cùm in dictionario viderit, quid sit dictatura, *i. e.* ergo si essem papa, ut mox declarat.

³ Commonstrat caput Augustinus.

⁴ Papali dignitati; gerit enim papa triplicem coronam.

⁵ Irridet Parisienses Sorbonistas, qui tunc articulos faciebant de iis quæ dicta vel scripta fuerant a quibusdam, ab ipso Erasmo præsertim, quos hæreticos pronunciabant, volebantque tales a papa pronunciari, talesque existimari a principibus, cui

rei non absimile quidam & adhuc ubique fere faciunt.

⁶ *Id est*, delebitur statim, non dictum censebitur, quoniam statim perit, quod in vino scribitur.

⁷ Facultas est hæc Parisiensis theologia, ad cuius doctores vidimus jam auctorem respicere, *i. e.* ergo, non sumus in loco exercitationibus theologicis destinato.

⁸ Mirum si hanc jecandi occasionem tali convivio congruentem præterisset.

⁹ Pomî quoddam genus est, quod acerbitate constrigens fauces impedit, quo minus bene libatur.

tribus, neque plures novem esse oportere scripsit Varro ¹. Tres enim sunt Charites, id est, Gratiæ, humanitatis ac benevolentiae præfides: & novem sunt Musæ, honestiorum studiorum duces. At hic decem convivas esse video, virginibus exceptis. *Au.* Nihil convenientius accidere potuit. Nos sumus Varrone ipso paulo sapientiores. Nam tres puellas lepidissimas, tanquam tres Charites, adhibuimus. Deinde, quia à novem Musarum choro Apollo ² abesse nunquam credendus est, jure decimum adjecimus convivam. *Cb.* Poëtice dixisti. Si mihi laurus adesset, laureâ coronâ caput tuum cingerem, fierisque poëta laureatus ³. *Au.* Si malvâ ⁴ coronatus essem, malvatus. Tantum honoris mihi non arrego. Honor hic major est, quam ut mihi conveniat. *Haud equidem tali me dignor* ⁵ *honore.* *Cb.* Vultisne finguli tantundem meâ causâ facere, quantum vestrâ sum facturus? *Co.* Volumus, ac lubentes quidem. *Cb.* Ebibetis igitur ordine suum quisque calicem: à me exemplum capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. *Mi.* Accipio abs te libenter. “Pro quo vulgus, *præstolor* ⁶ dicit.” Equidem non recuso. Nihil tuâ causâ recusabo. *Cb.* Tu inde cæteris propina. *Mi.* Erasmi, præbibo tibi dimidiatam pateram. *Er.* Precor ut sit tibi bono. Sit tibi bonum atque commodum. Profit tibi. “*Proficiat durius dicitur.*” *Cb.* Sed cur cessat patera? Cur non obambulat? Defecit nos vinum? Ubi sunt oculi tui; furcifer? Vola, adfer ejusdem generis sextarios duos. *Pu.* Erasmi salve; quidam pro foribus te conventum expetit. *Er.* Quisnam est? *Pu.* Mori ⁷ famulum se dicit; herum ejus ex Britannia advenisse; cupere ut se visas, quandoquidem primâ luce iter parat in Germaniam. *Er.* Christiane, subducatur ratio: nam mihi quidem abeundum. *Cb.* Rationem, Erasmi doctissime, hujus cœnæ ego consecero. Non est quod calculum frustra teras: gratiam habeo, qui dignatus sis nostro adesse convivio. Sed avocari te molestum est, nondum peractâ fabula ⁸. *Er.* Quid superest, nisi ut dicam, Valet & plaudite ⁹? *Cb.* Age, boni consulemus, quando tu non ab equo ad asinos ¹⁰, sed ab amicis ad amicissimos properas. *Er.* Ego pariter tibi gratias ago, quod pro tua

¹ Auctor, qui, teste Gellio, hæc bene scripsit in Menippæis.

² Siquidem Musarum deus est.

³ Quoniam poëtæ eximii vel ab ipsis imperatoribus laureâ donabantur, hinc tales dicebantur *laureati*.

⁴ Herba est vilissima, nulli unquam in honorem data, sic ridet auctor, ut parvi faciens vel ipsam lauream, nisi quid reale secum adferat.

⁵ Judico dignum; Virgil. *Æn.* i, 339. & est finis versus.

⁶ Vox tamen est verè Latina, sed sensui in questione non responder

bene.

⁷ Nostrum intelligit notissimum cancellarium sub Henrico octavo, ipsi Erasmo amicissimum.

⁸ Convivio.

⁹ His duobus verbis coronabantur olim comædici seu fabulæ, hic congruunt ergo bene, quoniam convivium, quod vocatum jam *fabula*, respectu Erasmi peractum supponitur.

¹⁰ Proverbium, cum quis, melioribus relictis, ad pejora animum appellit.

tua humanitate ad hoc convivium longè suavissimum me vocâris. Va-
lete, sodales optimi. Bibite non segniter, & vivite suaviter. *Cb.* Heus
Dromo. Sedetis jamdudum otiosi omnes. Libétne cuiquam quic-
quam amplius? *Co.* Nihil omnino. Strenuè munus nostrum admi-
nistravimus. *Cb.* Tolle igitur hæc, ac bellaria¹ appone. Muta qua-
drulas atque orbes. Tolle cultrum meum, qui humi decedit. Pira
vino perfunde. Ad sunt mora præcoqua, etiam domi nostræ nata. *Co.*
Tanto erunt suaviora, quòd vernacula². *Cb.* En pruna cerea, en
Damascena, rarum apud nos spectaculum. En initia mala. En mali
novum genus, cujus matrem³ ego hisce manibus consevi. Nuces ca-
staneæ, omne deliciarum, quas horti nostri benignè effundunt, genus.
Au. Sed flosculi defunt. *Cb.* Isti Gallici sunt apparatus, qui mag-
nificentiâ eam potissimum amant, quæ minimo constat. Nobis non
est ea mens, aut ingenium. *Au.* Non apud Gallos tantum reperies,
quibus ea placeant quæ minimo constant. *Cb.* Sed heus tu, Augu-
stine, num tu credis te hîc immunem bibisse⁴? Egône te meis immu-
nem tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium scyphi de-
bes. *Au.* Is jamdudum me missum fecit⁵. Is mihi hujus debiti gra-
tiam fecit. *Cb.* Unde ille sibi vindicat tantum auctoritatis? Vix Ro-
manus pontifex hoc vinculi relaxet. Nôsti priscam convivorum le-
gem, *ἡ μὴσι, ἡ ἀμδι*⁶. *Au.* Remittendi jurisjurandi jus habet, cui
factum est, & cujus intererat servari⁷. *Cb.* Sed omnium convivarum
interest, servari leges inviolabiles. *Au.* Age, quando hæc est Ger-
manorum religio, exorbebo quod reliquum est. Sed quid tibi rei me-
cum est? *Cb.* Impendium reddas oportet unus nomine omnium⁸.
Quid expalluisti? Nè verere, perfacilè poteris. Fac quod sæpe fecisti,
ut aliquâ elegantîâ doctiores à cœna surgamus: neque enim clam te est,
veteres illos in secundis mensis⁹ hilariora quædam disputare solitos.
Age igitur, quibus & quot modis hæc oratio potest enunciari, *Indi-
gnum auditu?*

INDIGNUM AUDITU, formula.

Au. Dixti pulchrè per posterius supinum: Auditum minime est di-
gnum. Indignum est audiri. Haud dignum est quod audiatur. Est,
ut audiatur, indignum. Levius est, quàm quod audiri debeat. Vix
operæ pretium est referre. Non tanti est, ut audiatur. Ineptius est,
quàm quod audiatur. Non est operæ pretium narrare. *Cb.* Quot
modis hæc sententia verti potest, *Magno mihi constat?*

VARIANDI

¹ The desert.² Of your own growth.³ Arborem, ex qua crevit.⁴ Id est, nihil conferendo de tuis
in hoc convivio; videbis infra quid
intelligat.⁵ Hath excused me.⁶ Vel bibe, vel abi.⁷ Whose interest it was that it should
be observed.⁸ You alone must pay for all.⁹ The last course of the table, the desert.

VARIANDI RATIO HANC ORATIONEM, *Magno mihi constat.*

Au. His verbis, *impendo, infumo, impertio, constat*: ut, Multum in te docendo infumpsi laboris. Plurimum ea in re operæ infumpsi. Non minus pecuniæ quàm curæ in eam rem impendi. Non parum infumpsi pecuniæ, temporis permultum, laboris plurimum, ingenii non-nihil. Multum lucubrationis impendi. Multis vigiliis hæc res mihi constat, multo sudore, multâ operâ, plurimo labore, sumptu ingenti, pecunia magnâ. Pluris mihi constat, quàm credas. Minoris mihi constat uxor, quàm equus meus. *Cb.* At quid sibi vult, Augustine, quòd verbo isti, *constat*, modo ablativum, modo genitivum casum apponis?

Au. Quæstionem perutilem ac latè patentem movisti. Verùm, nè convivas loquacitate mea prenam, paucissimis absolvam. Sed cupio singulorum hac de re audire sententiam, nè cuiquam, ut dixi, sim molestus. *Cb.* Quidni cupiant idem vel puellæ? *Au.* Illæ sanè nihil aliud quam audient. Accingar igitur, grammaticâ bene fortunante. "Scis verba emendi ac vendendi, aliaque esse consimili significato, quibus apponantur hi genitivi soli, *tanti, quanti, pluris, minoris, tantidem, quantivis, quanticunque*: at ita, si substantiva non apponantur: quæ si accedant, utraque in ablativum casum vertuntur. "Quod si pretium certum apponatur, pones in ablativo, Si per adjectivum substantive positum, in ablativo pones, nisi per adverbia loqui malis." *Cb.* Quænam verba sunt, de quibus præcipis? *Au.* "Hæc fere sunt, *emo, mercor: redimo* (id est, aut captum, aut perditum) *vendo, venundo: revendo* (id est, rursus vendo, quod mihi venditum erat) *venco* (id est, vendor) cuius præteritum *veni* vel *venii*: supinum *venum*: hinc *venalis*. Ab illo, id est, *ven-do, vendibilis* manat. *Merceo*, pro infervio, & stipendium facio. *Comparo*, id est, *emo* vel committo. *Commuto*, muto, permuto. *Cambire*¹ penitus barbarum in hoc sensu. *Æstimo*, taxo; *indico*, pro æstimo, censeo. *Liceor*, liceris: *licitor*, licitaris: addico. *Di-strabor*, id est, circumferor ut veneam. *Metior* pro æstimo, aut "taxo". *Constat*, pro emitur. *Conducere*, locare. *Fænero*, ad fænus do. *Fæneror*, ad fænus accipio. *Paciscor*, pactus sum. *Pango*, pepigi, id est, pactum facio. *Cb.* Da exemplum.

VENDENDI & EMENDI formula.

Au. Quanti istum agrum in singulos annos locas? Respondebimus: Vigenis libris Francicis². Hui, nimio locas. Imò locavi olim multo pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imò jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat. Quanti? Tantidem quantum tu petis. At multo meliorem. Mentiris. Facio,
ut

¹ Obsoletum quidem verbum, videbis tamen in quibusdam auctoribus; idem est quod *commutare*.

² Vox verè non Latina, sed com-

moda; hoc vidit auctor benè, intelliguntur ergo *French pounds*, quæ singulæ valent *twenty pence*.

ut solent qui licentur. Tu ipse tanti posside. Quid liceris, vel licitaris, cum nihil sis empturus? Quanticunque addideris, solvam optimâ fide.

ALTERUM EXEMPLUM.

Congrum istum, Syra¹, quanti vendis? Decem obolis. Nimio, turpissima. Imò minimo: nulla tibi vendet minoris. Emoriar, si non tanti mihi constat, aut certè non multo minoris. Mentiris, venesica, quoniam duplo vis vendere, aut triplo. Et centuplo, si queam: sed fatuos non invenio. Quid si liciter teipsam? Quanti æstimes te? Ut lubet. Quanti me liceris? Quanti indicas² te? Dic, quanti te taxas³? Quanti teipsam inscribis? Decem scutatis⁴. Hui tanti? Eho, an tu minoris me æstimas? Ego olim non semel pluris in unam noctem sum conductâ. Credo; at nunc non paulo minoris æstimo quàm pifcem. Abi in malam rem, ganeo; tantidem te æstimo, quanti tu me. Qui te teruntio emerit, nimio emerit. Aut pluris emar, aut non vendar. Si magno venire cupis, larvâ tibi opus est, nam rugæ istæ non finunt, ut carius vendaris. Ei qui tanti me nolit, non sum venalis. Ego ne culmo⁵ quidem te emero. Constiti pluris.

TERTIUM EXEMPLUM.

Auctioni hodiernæ interfui. Ain' tu? Licitatus sum vestigalia. Quanti tandem? Decem millibus⁶. Hui, tanti? Ne mireris; erant qui multo pluris licitarentur, pauci qui minoris. Cui tandem addicta sunt vestigalia? Chremeti, uxoris tuæ summo & maximo amico. Sed divina, quanti sunt addicta. Decem. Imo quindecim. Deus bone! ego mihi hominem ipsum cum tota familia dimidio addictum nolim! At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. "Animadvertistine in his orationibus, ubicunque adsit substantivum pretii, id in ablativo ponî, cæteris aut in genitivo positis, aut in adverbium mutatis? Comparativum nunquam audisti sine substantivis, exceptis illis duobus, *pluris & minoris*. Sunt & alia verba, de quibus sumus loquuti, non admodum dissimilia, *sum, facio, habeo, duco, æstimo, pendo*, quæ idem fere significant: *so* iidem. Junguntur autem his fere genitivis, *multi, parvi, magni, pluris, plurimi, minoris, minimi, maximi, tanti, quanti, flocci, pili, nibili, nauci, bujas*, & si quæ sunt his similia. *Ch.* Da exempla.

ÆSTI-

¹ Nomen gentile quod vile habebatur apud Romanos, proindeque dabatur servis, & vilibus mulieribus; mulier est hîc ergo vilis, cum qua Augustinus se colloqui supponit; distingues facile quæ supponatur mulier dicere, & quæ Augustinus; idem observandum in parte sequentis paragraphi, excepto quod cum vili & paupere muliere non se loqui supponat Augustinus, sed cum publicana divite. Præcedentis paragraphi eadem fere ratio.

² Ask for?³ Rate?

⁴ Subauditur *nummis*, qui scutati dicuntur, quoniam signati sunt scuto, a *shield*, & sunt moneta inferioris Germaniæ.

⁵ For a straw.

⁶ In talibus *moneta* plurimum in usu in loquendo est intelligenda, si quis ergo sic loqueretur apud nos, *pounds* essent subintelligenda.

ÆSTIMANDI formulæ.

Au. Scis quanti te semper fecerim? Tanti fies apud homines, quanti virtutem facies. Præceptores meos semper feci plurimi. Aurum hæc tempestate magni venditur, literæ nihili, sive pro nihilo ducuntur. Aurum minoris habeo, quàm credas. Tuas minas flocci facio. Promissa tua duco minimi. Non pili te facio. Si tanti sapientia penderetur, quanti pecunia, nemo auro egeret. Pluris apud nos sit aurum sine sapientia, quàm sapientia sine auro. Hoc pluris te habeo, quòd doctus sis. Minoris hîc fies, quòd mentiri minimè calleas. Hîc multi fiunt, qui *nigram in candida vertunt*¹. Hoc mihi pluris es, quod literas amas. Tanti apud omnes eris, quantum possidebis. Tanti ubique habeberis, quantum habebis. Non quanti habearis, sed quanti sis, interest. Tanti Christianum meum facio, quanti alium neminem. "Inveniuntur & alia verba cum his genitivis & ablativis, quæ naturâ suâ non significant emptionem, aut aliquid simile. Petrus osculum puellæ scutato emit." Sit illi faustum; nolim ego basiare tanti. Quanti luditis? Quanti cœnastis? Quosdam sexcentis sestertiis² cœnasse legimus: at Galli sæpenumero liardo³ cœnant. Faustus quanti docet? Parvo: at pluris, quàm Delius. Quanti igitur? Undeviginti aureis. Non discam mentiri tanti. Phædria apud Terentium & rem⁴ & seipsum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno⁵ dormiunt. Demosthenes pluris siluit, quàm alii loquebantur⁶. Æqui bonique consulas oro. "Est & aliud verborum genus, quæ accusativum unâ cum genitivo aut ablativo casum exigunt: quæ sunt: *Accuso*, id est, objicio crimen, aut culpo etiam absentem; *incuso*, culpo extra judicium; *arguo*, reprehendo; *insimulo*, impingo suspicionem culpæ; *posulo*, in jus voco; *accerso*, defero; *damno*, condemno, pronuncio illum esse in culpa; *admoneo*, commonefacio. *Cb.* Exempli causâ.

Accu-

¹ Id est, qui prava recta faciunt, habetur apud Terentium in Phorm.

² Quid sit *sestertius* & *sestertium* discas ex dictionario, sed hoc credo tamen mihi notandum venit, sestertia simpliciter in neutro plurali semper intelligi mille, i. e. significare mille sestertios, & cum adverbio numeri semper intelligi centum mille; verbi gratiâ, decem sestertia sunt decem millia sestertiorum, decies vero sestertium (quod tunc sic scribitur pro *sestertiorum*) sunt decem centena millia sestertiorum vel sestertium; sexcentis ergo hîc sestertiis, sunt sexcentis sestertiorum millibus, quod prodigiosam summam faciet unicæ cœnæ sumptui comparatam, etiamsi pretium fere infinitum at magis receptum sestertio tribueris, scil. *three half pence*, erit e-

nim summa 3750 pounds Sterling, respicit autem auctor ad plures luxuriosos veluti Apitium, Antonium, Helioabalum, &c. Sed ad Lucillum præsertim Romanorum illum divitissimum & splendidissimum, qui sic multoties cœnasse scribitur.

³ Vox non Latina, quâ intelligit quod Galli vocant *un liard*, quod est præcisè *one farthing*.

⁴ Opes.

⁵ Respicit ad Galbam, ni fallor, de quo diximus, pag. 12. num. 7. qui dormiendo vel saltem dormire simulando favorem Mecænatis captabat, & id simile, aut similia.

⁶ Quoniam Demosthenes ille oratorum maximus aliquando præmium accepisse dicitur, ut *sileas*.

ACCUSANDI formulæ.

Au. Scipio accusatus est ambitus¹, aut de ambitu. Arguis me impudentiæ, ipse impudentissimus. Lepidus² postulatus est repetundarum. Accersitus est capitis. Si hominem insimulabis avaritiæ, malè audies. Admoneto eum pristinæ fortunæ. Mortales ipso vocabulo suæ conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promissi. "Sunt pleraque quæ accusativum geminum admittant: Doceo te li-
"teras. Exorat te veniam. Dedocebo te istos mores. Poposcit me
"mutuum. Hic ejus rei mihi admonendus es, quòd in his secun-
"dum accusativum etiam passiva obtinent, in aliis genitivus manet.
"A me doctus es literas. Postulant me furti. Postulor furti. Ac-
"cusas me sacrilegii. Accusor sacrilegii³.

Scio te nondum expletum. Scio animo tuo nondum esse satisfactum. Quando enim tantus elegantiarum helluo satietur? Sed convivis parcendum est, quos hæc non omnes perinde delectant. A cæna inter deambulandum, id quod rationi deerit, persolvemus, nisi quid aliud censes. *Cb.* Fiat ex tua sententia. Agamus gratias benignitati divinæ, deinde paulisper deambulatori. *Mi.* Pulchrè dicis. Nihil enim hoc vespertino cælo amœnius, nihil salubrius. *Cb.* Petre, adesdum. Tolle suo quæque ordine, ac vinum cyathis infunde. *Pe.* Juhésne agi gratias? *Cb.* Age. *Pe.* Græcè mavis, an Latinè? *Cb.* Utroque modo. *Pe.* "Gratias agimus tibi, pater cœlestis, qui tuâ ineffa-
"bili potentiâ condidisti omnia, tuâ inscrutabili sapientiâ gubernas uni-
"versa, tuâ inexhaustâ bonitate cuncta pascis ac vegetas: largire filiis tu-
"is, ut aliquando tecum bibant in regno tuo nectar⁴ illud immortalita-
tis, quod promissisti ac præparasti verè diligentibus te, per Jesum Chri-
stum: Amen. *Cb.* Dic eadem Græcè, nè cæteri quid dicas intelligant.
Pe. Εὐχαριστῶ σοι, πάτερ ἐξάνιε, ὁ τῇ ἀρρήτῳ σε δυνάμει κτίσας
τὰ πάντα, ὁ τῇ ἀνεξερδνήτῳ σε σοφίᾳ κυβερνῶν ἀπαξάπαντα, ὁ
τῇ ἀνεξανήλυτῳ σε χρηστότητι ἕκαστα πεφύκενός τε καὶ αὐξάνων· χα-
εῖς τοῖς υἱοῖς σε, τὸ μετὰ σε ποιεῖ πᾶν τὸ ἑ ἀθανάσιος νέκταρ, ὁ
ὑπείσχε καὶ ἡτοιμάσας τοῖς ἀληθῶς ἀγαπῶσι σε, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ,
τῷ ᾧ σὺ, τῷ Κυεῖν ἡμῶν, τῷ μετὰ σε ζῶντι καὶ βασιλεύοντι, ἐν
ἐνότητι τῷ Πνεύματι· Ἀγν, εἰς τὸ αἰῶνας ἀμὲν. *Cb.* Habeo
vobis, hospites candidissimi, gratiam, qui ad hoc convivium venire
dignati sitis; oro æqui bonique consulatis. *Co.* Nos vicissim gratiam
referre

¹ Id est, of aiming too much at the people's favour, to grow powerful in the republic; notus autem satis hic Scipio, Romanorum dux amabilissimus dilectissimusque, qui nulli præterea in re militari cessit.

² Qui triumviratum obtinuit cum Antonio & Augusto.

³ In his plurimisque antecedenti-

bus affinis aliquid subintelligitur, quoad vulgatos loquendi modos revocantur.

⁴ Potus est deorum apud poëtas profanos, sensu Christiano intelligendus, sicut ut multa alia, quæ non notamus, utpote plana satis. Fluvius autem deliciarum, est Spiritus Sancti locutio.

referre volumus, non tantum habere ¹. Proinde nè multis ² agantur gratiæ. Quin potius surgamus, & expatiemur. *Au.* Ducamus nobiscum virgines; nam eò minus molesta erit deambulation. *Ch.* Rectè sentis. Ne desint nobis flosculi ³, si forte locus flores non habebit. Utrum mavis nostris in hortis more poëtico reptare ⁴, an foris ad amnem expatiari? *Au.* Habent quidem horti tui amœnitatis permultum, verum eam voluptatem matutinis deambulationibus serva. At sole inclinato animum aspectus oculos mirum in modum juvat. *Ch.* Antecedite igitur, Augustine, ut poëta dignum est: latus tuum claudam. *Au.* Bone Deus! quantum comitum, quantam pompam nobiscum ducimus! Dici non potest, Christiane, quantum mihi placeam. Satrapes mihi videor. *Ch.* Age, nunc promissum præsta. Solve quod recepisti. *Au.* Quid me potissimum vis dicere? *Ch.* Ego quondam in Pollionis ⁵ oratione cum multa, tum illud in primis, solebam admirari, quod tam facilè, tam crebrò, tam venustè orationem verteret: quæ res non modo singularis ingenii, verum etiam multi usûs mihi videtur. *Au.* Haud injuriâ istud in Pollione admiratus es, Christiane. Ille enim tum hac in re divinam quandam vim obtinet, quam quidem illi cum ingenii dexteritate quadam, tum plurimo & dicendi, & legendi, & scribendi usu contigisse opinor, potius quàm ratione aliquâ, aut præceptione. *Ch.* At ego rationem aliquam illius rei, si fieri potest, expecto. *Au.* Ita, ut dixi, res habet. Verum, quia te tantopere video velle, quantum potero morem geram, easque ratiunculas, quas in Pollionis orationibus mihi visus sum animadvertere, ut potero, reddam. *Ch.* Age, percipio. *Au.* Accingor.

COPIÆ COMPENDIUM.

ARGUMENTUM.

Brevis de hac copia præceptio. Orationem suavissimam, copiosè, facilè, crebrò, & venustè variare docet; regulis breviter traditis, & praxi earum elegantissimâ phrasens unius versione.

- i. **P** Rincipio, res ipsa puris, electis, ac Latinis verbis efferenda est: quod ipsum posse, non mediocris artificis est. Sunt enim permulti

¹ Quoniam habere gratiam denotat proprie gratitudinis sensum, agere vero gratitudinis demonstrationem.

² Subaudi verbis.

³ Dicimus enim formosis mulieribus, quod flores videre est in earum vultu, lilia scil. & rosas.

⁴ Signidem poëtæ, cum cogitabundi sint, ambulare propriè non censeantur, sed reptare: at præterea alluditur ad Horatii versus Epist. i, 4, 3. Ubi alloquens Tibullum, postquam dixerat, Dicamne te talia aut talia facere, subjungit, *Antacitum sylvas inter reptare salubres, curantem quicquid*

dignum sapiente bonoque est?

⁵ Qui, ut patet ex Quintiliano Inst. lib. xii. cap. xi. coætaneus Ciceroni, cum Messala primas post ipsum Ciceronem partes obtinuit in arte oratoria, multa scripsit, pauca extant, aut forsitan nulla, quanquam innuere videatur hîc Erasmus, unam, alteram, aut plures, ex eo orationes superesse, at forsitan quædam solum fragmenta vidit Erasmus in appendice ejusdem alius auctoris, apud Germanos aut Italos in lucem editi, vel manuscriptorum quoddam nobis ignotum, ac in lucem nunquam editum.

multi, quī nescio quo modo copiam & varietatem orationis affectant, cum ne semel quidem rem possint aptè explicare. Isti, tanquam semel balbutisse sit parum, balbutiem suam aliis atque aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipsi secum certamen susceperint, ut, quàm barbarissimè dici possit, dicant. Itaque inepti synonyma quædam congerunt, adeò interdum inter se dissidentia, ut ipsa mirentur¹, quo pacto convenerint. Quid enim absurdius, quàm hominem pannosum, cui nē una quidem, quam sine pudore possit induere, sit vestis; eum tamen subinde suos pannos mutare, ac mendicitatem suam pro opibus ostentare? At nihilo minus ridiculi videntur isti varietatis affectatores, qui cum barbarè semel dixerint, repetunt idem multò barbariùs, demum iterum atque iterum indoctiùs. Hoc est non oratione, sed solœcismis, abundare. In primis igitur, ut dixi, res ipsa aptis atque electis verbis est explicanda. ii. Deinde mutatoriis² verbis utendum, si qua, quæ idem efficiant, reperiantur: reperiuntur enim permulta. iii. Demum ubi propria deficient, translatiis³ erit utendum, si modo verecunda⁴ sit translatio. iv. Ea quoque ubi deerunt, si per activa dixisti, ad passiva revertendum erit, quæ nobis totidem orationes reddunt, quot ex activis constabant. v. Postea verba, si licebit, aut in nomina verbalia, aut in participia commutabimus. vi. Postremò, ubi modo adverbia in nomina, modo nomina in alias atque alias partes commutaverimus, per contrarium dicemus. vii. Aut affirmativam orationem in negativam commutabimus, aut retrorsum. viii. Aut certè quod pronuntiativè⁵ dictum, per interrogationem efferemus. Nunc, exempli causâ, hanc sententiam sumamus:

LITERÆ TUÆ MAGNOPERE ME DELECTARUNT.

Literæ.

Epistola, epistolium, scripta, schedæ, literulæ.

Magnopere.

Mirum in modum, miris modis, majorem in modum, mirandum in modum, supra modum, plurimum, non mediocriter, summopere, maximopere.

Me.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Christianum.

Delectarunt.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilararunt, voluptati fuerunt, oblectarunt, voluptate perfuderunt, mellitissimæ fuerunt, jucundissimæ, &c.

Habes

¹ Figurata dictum, verba enim mirari non possunt, at sic loquitur auctor, ut majori cum energia enunciet quàm mirum sit hæc synonyma convenisse.

² Variety of expressions.

³ Metaphorical.

⁴ Id est, nec durior, nec fastuosior, sed apte congruens.

⁵ Id est, affirmatione, vel negatione simplici; at dubitandum forsitan an vox vere sit Latina.

Habes materiam; tuum erit componere. Experiamur igitur. Faciamus periculum¹. *Cb.* Tuæ literæ magnopere me delectârunt. Tua epistola mirificè nos exhilaravit. *Au.* Verte activum in passivum, alia erit facies: ut, Dici non possit, quàm tuis sim scriptis exhilaratus.

ITEM PER ALIA VERBA IDEM EFFICIENTIA.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epistola celsitudinis tuæ plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem lætitiā tuā mihi scripta attulerunt. Gaudio tuā me scripta, quantus eram², perfuderunt. “Hic non ita liceret mutare in passiva, nisi in illo postremo, *perfusus gaudio*, quod usitatè dicitur; Capiebatur à me voluptas; allatum est gaudium, non perinde usitatè dixeris.

Per afficio.

Singulari voluptate literæ tuæ me affecerunt.

Muta in passivum.

Tuis scriptis incredibili sum affectus voluptate. Non parum gaudiorum tuum nobis epistolium peperit.

Per sum, & nomina adjectiva.

Tuæ mihi literæ multis modis jucundissimæ fuerunt. Fuit tua illa epistola sanè quàm gratissima.

Per nomina substantiva.

Ineffabili voluptati tuā nobis epistola fuit. Incredibili jucunditati fuerunt tuæ literæ.

Commuta in negationem.

Tua scripta non mediocri lætitiæ fuere. Nihil in vita tuis literis accidit jucundius.

“Quanquam hâc ratione aliquoties jam usi sumus, quæ non est negligenter prætereunda. Nam quoties multum, plurimum, singulariter, significare volumus, per contrarium verbum idem efficiamus: ut, Vehementer te amat Henricus. Haud vulgariter te amat. Multum me juvat vinum: haud parum juvat. Est vir singulari ingenio. Est vir ingenio non vulgari. Est homo doctrinâ admirandâ. Est homo non contemnendâ doctrinâ. Thomas³ est summo apud suos loco natus: non infimo loco natus. Augustinus⁴ eloquentissimus fuit: non ineloquens fuit. Carneades⁵ orator fuit nobilis, non ignobilis, non obscurus. “Et id genus similia, quæ nunquam non usu veniunt: sed admonuisse rem clarissimam satis est.” Nec te lateat, bifariam nos hujusmodi orationem genere uti, modestiæ causâ, præsertim

G

¹ Let us make an attempt.

² All over, from head to foot.

³ Thomam Aquinatem intelligit, monachum ex Dominici ordine, auctorem libri cui titulus *Summa*, vixit in sæculo decimo tertio, vocatus est angelus scholæ & angelicus doctor.

⁴ Hic est Hipponensis episcopus, patrum ecclesiæ forsan notissimus.

⁵ Is est qui cum ab Atheniensibus missus esset Romam, Cato de eo dixit in senatu, *Carveamus ab hoc viro, eloquentia nimis potest.*

sertim si de nobis ipsis loquamur. Tum etiam amplificandi gratiâ. Nam non ingratum, pro valde grato: non vulgariter, pro singulariter, rectè & venustè dicimus.

Modestiae causâ.

Ego literis meis nonnullam doctrinæ sum opinionem consecutus. Semper curavi, ut in literaria gloriâ non postremas partes tenerem.

De amplificatione superiora sunt exempla; nunc ad nostra revertamur. Nihil tuâ epistolâ unquam evenit gratius. Nulla res majori unquam voluptati fuit, quàm tua scripta. Nullâ unquam ex re tantundem cepi voluptatis, quantum ex tuis literis amantissimis.

“Hoc modo singulæ orationes superiores poterunt variari per interrogationem. Quid tuis literis in vita jucundius esse potuit? Quid epistolâ illâ tuâ nobis evenit dulcius? Quid ita oblectavit unquam, ut proximæ tuæ literæ?”

Hoc modo rursus singulas fere orationes variare licebit. *Cb.* Quid deinde fiet? *Au.* Jam paulò liberius totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. *Cb.* Dic exempli causâ. *Au.* “Quod modò per nomen *incredibile*, modò per adverbium *incredibiliter*, dictum erat, unam dictionem aliquot verbis commutabimus: Literis consequi nequeam, quantum tuis literis sim delectatus. Et mihi scriptu, & tibi creditu, perdifficile fuerit, quantæ jucunditati tua mihi scripta fuerint. Explicare prorsus nequeo, quàm sim tuis literis gavissus. “Et item in infinitum. Rursus alio pacto. “Nam hætenus & per negationem, & per interrogationem, postremo per infinitas orationes variavimus. Nunc per subiectivas five conditionales variabimus, hoc modo: Moriar, si unquam quicquam fuit tuis literis aut optatius, aut dulcius. Peream, si ulla res majori voluptati fuit, quàm tuæ literæ. Ita me Deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. “Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit. *Cb.* Quid deinde? *Au.* Nunc ad translationes, similitudines, & exempla fugiendum est.

Translatio est in his:

Accepi literas tuas, quæ mellitæ fuerunt. Nihil nisi meræ deliciæ tua mihi scripta videntur. Mera voluptas sunt tuæ literæ. “Et huiusmodi plurima. Sed cavendum, ne obsoletis aut durioribus translationibus utamur, quale est illud:

*Jupiter hyernas canâ nive conspuet Alpes*¹.

Et quale est illud: *Cæna tuorum scriptorum me suavissimis epulis refecit*².

Com-

¹ Versus est ex quodam Furio, ad quem irrisoriè respexit Horatius, Sat. ii, 5, 41. cum dixit, *Furius hyernas canâ nive conspuet Alpes*, in Furii versu autem nunc citato quædam, ut supponit auctor noster, sunt repre-

hendenda, hoc præsertim, quod *conspuo* (in quo est metaphora) aliquid fastidiosum animo objiciat, indignumque Jovis majestate.

² Hoc enim totum nimis durum atque amplificatum est.

Comparatio à simili.

Tua scripta omni vel ambrosiâ¹, vel nectare suaviora fuere. Literæ tuæ quovis melle mihi fuere dulciores. Epistola humanitatis tuæ & filiquam² omnem, & mel Atticum, & saccharum omne, nectar ambrosiâque deorum longè superavit. “Hic quicquid dulcedine nobilitatum est, in medium adduci potest.

Ab exemplo.

Nunquam adducar, ut credam Hero Leandri³ sui literas aut majore voluptate, aut pluribus osculis, accepisse, quàm tuas accepi. Vix crediderim, aut Scipionem eversâ Carthagine, aut Paulum Æmiliū⁴ capto Perseo, magnificentiorem egisse triumphum, quàm ego, simul ac suavissima tua scripta tuus mihi tabellarius reddidit. “Hujusmodi tum ex fabulis, tum ex historiis, infinita possunt inveniri. E physisicâ verò sumuntur rerum similitudines, quarum quamplurimarum naturas memoriter tenere necesse est.” Nunc, si libet, in alia sententia tentemus.

NUNQUAM DUM VIVAM TUI ERO IMMÉMOR.

Semper, dum vivam, tui meminero. Quoad vivam, nunquam me tui capiet oblivio. Prius vivere definam, quàm tui meminisse.

Per comparisonem.

Si umbram corpus poterit effugere, & hic animus tui quibit oblivisci. Tui memoriam nè Lethæus quidem amnis⁵ poterit abolere.

Præterea per ἀδύνατον⁶, aut, more Poëtico, per contraria.

Dum juga montis aper, fluviis dum piscis amabit⁷.

Antè leves ergo⁸, &c.

Quæ non est multi negotii excogitare. Verùm, nè immodici videamur, his in præsentia⁹ contenti simus. Alias, si voles, copiosius hac de re colloquemur. *Ch.* Ego te, Augustine, jam planè exhaustum putabam: sed tu præter expectationem novum thesaurum indicâsti, quem si pergas explicare, nox ante occupaverit¹⁰, quàm tibi eadem de re desint verba. *An.* Si ego hoc mediocri & doctrinâ & ingenio præsto, quantum Ciceronem ipsum valuisse credis, qui cum Roscio histrione certâsse legitur? Sed sol nos relinquit, humescit cœlum; præstat imitari aviculas, testoque ac lecto nos condere. Proinde

G 2

vale,

¹ Cibus est deorum, ac de nectare eorum potu jam p. 78. num. 4.

² Suspicio nos certò non cognoscere hunc fructum, quicumque sit, supponendus est gratissimus esse palato. *Angl.* fortè liquoris.

³ Celebratus est, ab Ovidio præsertim, amor inter Leandrum & Hero.

⁴ Scipio & Æmilius inter Romanos clarissimi, propter hæc duo hic indicata præclara facta.

⁵ Quem omnes mortuos pertransire poëtæ canunt, eoque omnium præteritorum oblivisci.

⁶ Impossibile.

⁷ Virgilii versus est notus & facilis, *Eclog.* v. 76.

⁸ Indicat quatuor alios versus notissimos ex eodem poëta, *Eclog.* i, 60. qui impossibilia nobis exhibent.

⁹ Nunc.

¹⁰ Nostrum scil. hæmisphærium.

vale, mi Christiane suavissime, in crastinum. *Cb.* Tu itidem bene valeas, Augustine omnium doctissime.

CONVIVIUM RELIGIOSUM.

ARGUMENTUM.

Religiosum convivium docet qualia esse debeant Christianorum omnium convivia. Natura rerum non est muta, sed undique loquax; supeditans contemplationis materiam. Horti elegantissimi descriptio, ubi de herbis variè disputatur. De amaraco, chelidonia, aconito, helleboro. De bestiis, scorpiis, chamæleonte, basilisco, suis, formicis Indicis, de delphinis, de Alcinoi regis hortis. Mensa erat ethnicis religiosa. De ablutione manuum ante cibum. Consecratio mensæ ex Chrysostomo. Canities honoranda, & quare. Lectio Scripturarum in convivio utilissima. Idiotis fas est de Scripturis confabulari. Locus, Prov. xxi, 1. illustratus. Deus quomodo aversatur sacrificia præ misericordia, Hof. vi. Nemo laditur nisi a seipso. In vino veritas. Egyptiis sacerdotibus nefas erat vinum bibere. Locus, 1 Cor. vi. Omnia mihi licent, aperitur. Spiritus Christi in ethnicis & poetis fuit. Scotus contemnitur. Dare omni petenti, intelligendum quomodo. Dandum Christi pauperibus, non monasteriis: mos sepeliendæ in templis taxatur. Dandum cum delectu, quantum, quibus, & quatenus. Detrahendum nobismet, ut largiamur pauperibus. Nemo potest duobus dominis inservire, exponitur. Gratiarum actio ex D. Chrysostomo.

EUSEBIUS, TIMOTHEUS, THEOPHILUS,
CHRYSOGLOTTUS, URANIUS¹.

Eu. CUM omnia nunc vernent & rideant² in agris, demiror esse, qui fumosis urbibus delectentur. *Ti.* Non omnes capiuntur aspectu florum, aut pratorum vernantium, aut frontium amniûmve: aut, si capiuntur, est aliud quod magis juvet. Ita voluptas voluptate, veluti clavus clavo, pellitur³. *Eu.* Tu mihi fortasse sceneratores narras, aut his simillimos negotiatores avaros. *Ti.* Istos quidem, sed non solos, ô bone, imò cum his innumeros alios, usque ad ipsos sacerdotes ac monachos, qui fere quæstus gratiâ malunt in urbibus, iisque frequentissimis, versari, dogma secuti non Pythagoricum, aut Platonium⁴, sed cæci cujusdam mendici, cui dulce erat premi turbis hominum, quod diceret, illic esse quæstum, ubi esset populus⁵. *Eu.* Valeant cæci cum suo quæstu: nos philosophi sumus. *Ti.* Et Socrates philosophus urbes præferebat agris, quod esset discendi cupidus, & urbes

¹ Græcâ sunt origine hæc quinque personarum nomina, primum est, *Bene*, i. e. *Valde Pius*: Secundum, *Deum timens*: Tertium, *Deum amans*: Quartum, *Aurea Lingua*: Quintum tandem, *Cælestis*. Sunt & quatuor alii discumbentes & colloquentes in convivio, at umbræ sunt quatuor ab Eusebio invitorum.

² Metaphora est materiæ maxime congrua, siquidem verno tempore natura per flores, frondes, herbasque vi-

rentes, veluti ridere videtur.

³ Proverbium intellectu facillimum, quod plurimis rebus potest adaptari.

⁴ Id est, quærentes quæstum, quoniam Pythagoras & Plato quæstum non curabant.

⁵ Quis sit ille mendicus quem speciatim intelligere videtur auctor, nescio, at scio bene omnes mendicos sic loqui.

& urbes haberent unde disceret. In agris esse quidem arbores & hortos, fontes & amnes, qui pascere oculos, cæterum nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. *Eu.* Est nonnihil quod dixit Socrates, si solus obambules in agris. Quanquam meâ sententiâ non est muta rerum natura, sed undiquaque loquax est, multâque docet contemplantem, si nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamat illa tam amœna naturæ vernantis facies, quàm opificis Dei sapientiam bonitati parem? Sed Socrates, in eo secessu, quàm multa docet Phædrum¹ suum, ac vicissim ab eo discit? *Ti.* Si tales adessent aliquot, nihil esse possit amœnius rusticatione. *Eu.* Libet igitur huius rei periculum facere? Est mihi prædiolum suburbanum, non amplum, sed nitidè cultum; eò vos in crastinum diem ad prandium voco. *Ti.* Plures sumus; exederemus totum prædium tuum. *Eu.* Imò totum convivium apponetur herbaceum, *ex dapibus*, ut inquit Flaccus², *inemptis*³ apparatus. Vinum ipse locus suppeditat; pepones, melones, ficos, pira, mala, nuces, ipsæ pæne arbores porrigunt, quemadmodum fit in Insulis Fortunatis, si Luciano credimus⁴. Accedet fortassis è corte gallina. *Ti.* Age, non recusamus. *Eu.* At suam quisque umbram⁵ secum adducat, quam volet. Ita, cum sitis quatuor, æquabimus numerum Musarum⁶. *Ti.* Fiet. *Eu.* Unum illud vos præmonitos volo, sibi quisque condimentum suum adferet. Ego cibos duntaxat apponam. *Ti.* Quod condimentum narras? piper, an saccharum? *Eu.* Imò aliud vilius, sed suavius. *Ti.* Quodnam? *Eu.* Famem. Eam dabit hodie cœna tenuis; cras acuet stomachum ambulatiuncula. Et hoc quoque commodi ruscule meo debebitur. Verùm ad quam horam libet prandere? *Ti.* Ad decimam, priusquam invalescat æstus solis. *Eu.* Curabitur⁷.

Pu. Here, adsunt convivæ pro foribus⁸. *Eu.* Bonæ fidèi est, quòd venistis⁹; sed bis gratum est, quòd venistis maturè, unâ cum umbris vestris longè gratissimis. Sunt enim quidam inciviliter civiles¹⁰, qui convivatorem morâ sua torquent. *Ti.* Eò maturiùs venimus, ut esset otium lustrandi, visendique regiam istam tuam, quam audimus undique miris deliciis variam, nusquam non testari domini sui ingeni-

G 3

um.

¹ Fuit Platonis discipulus, atque in ejus gratiam Plato conscripsit dialogum, cui dedit titulum *Phædrus*, in quo Socrates cum hoc Phædro colloqui supponitur.

² *Horatius*; vocabatur enim Quintus Horatius Flaccus.

³ Subauditur *dapibus*; inemptæ dapes eæ sunt, quæ proveniunt domi, foris non accersuntur.

⁴ Jam Insulas Fortunatas, & Luciano vidisti pag. 22. num. 4. & pag. 52. num. 1.

⁵ Jam vidisti pag. 55. num. 1.

⁶ Musæ enim novem sunt.

⁷ Supponitur hîc unumquemque abire domum suam, ibique noctem transigere

⁸ Supponitur rursus nunc nocte præterita invitatos adventare ad Eusebii prædium, quò ipsos prævererat Eusebius.

⁹ *You have kept your words in coming.*

¹⁰ Siquidem sic morantur sub civilitatis prætextu.

um. *Eu.* Regiam spectabitis tali dignam rege. Mihi certè nidulus est, quavis regiâ gravior. Et, si regnat qui liberè vivit ex animi sui sententiâ, hîc planè regno. Sed præstat, opinor, interim, dum culinæ præfecta parat olusculum¹, & adhuc moderatus est solis calor, visere hortos nostros. *Ti.* Est alius præter hunc? Nam hîc sane mire cultus blandissimo aspectu statim ingredientibus salutat, & comiter excipit. *Eu.* Hinc igitur decerpat sibi quisque flosculos ac frondes aliquot, ne quid offendant domûs pædor. Non idem odor æque gratus omnibus. Quare sibi quisque deligat. Ne parcite; nam quicquid hîc nascitur, pene publicum esse patior. Neque enim unquam clauditur ostium hujus vestibuli, nisi noctu. *Ti.* En tibi in ostio Petrus². *Eu.* Hunc ego malo janitorem, quàm Mercurios, Centauros, aliâque portenta, quæ quidam pingunt in foribus suis. *Ti.* Istiuc homine Christiano dignius est. *Eu.* Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis³ alloquitur ingredientem. *Ti.* Quid loquitur? *Eu.* Quin ipse legis? *Ti.* Intervallum aliquanto longius est, quàm ut prospectus oculorum assequatur. *Eu.* En tibi perspicillum, quod te vel lynceum reddet⁴. *Ti.* Latina video: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, Matt. xix. 17. *Eu.* Nunc lege Græca. *Ti.* Græca video quidem, at illa non vident me⁵: quare lampadem⁶ hanc trado Theophilo, qui nunquam non cantillat Græca. *Th.* Μελαγχολία. καὶ ἐμπρόθεσσε⁷. *Ch.* Hebrea mihi sumam; וְצִדִּיק בְּאֵמוּנָתוֹ יִחְיֶה⁸. *Eu.* An vobis videtur incomis janitor, qui statim monet ut avertamur à vitiis, & convertamus nos ad studium pietatis? Deinde vitam non contingere ex operibus Mosaicis, sed per fidem Evangelicam? Postremò, servandis Evangelicis præceptis iter esse ad immortalem vitam? *Ti.* Et ecce mox ad dextram ingressus ostendit sacellum perquam elegans. In altari Jesus Christus, suspiciens in cælum ad Patrem & Spiritum Sanctum illinc

¹ *A soup. or broth of herbs.*

² *Pictus ibi, quoniam hic apostolus audit apud Papistas veluti Cæli janitor, ideoque claves habens in manu depingitur.*

³ *Erant enim in eodem loco, quo Petrus scripta quædam tribus linguis proferebat.*

⁴ *Id est, visus acutissimi, ut te docebit dictionarium, ex eo quod lynces dicebantur habere visum præ omnibus animalibus optimum, sed quænam animalia sint hi lynces, nescire me fateor.*

⁵ *Id est, ea non novi, non intelligo; planum est hunc esse sensum, sed an apte dictum sit, plusquam dubito; dandum aliquid verborum ludo,*

video, non vident.

⁶ *Id est, hoc negotium Theophilo perficiendum trado. Lampadem alii tradere proverbium est, an vero originem ducat a quodam puerorum lusu nobis non admodum noto, vel a lustratione regiarum noctu cum lampadibus, ut regum magnificentia visitantium oculos magis percelleret, vel ab alio quodam antiquorum more nobis ignoto, in quibus omnibus, cum quis defatigatus erat in portanda præ aliis lampade, eam portandam alii tradebat, doctioribus determinandum relinquo.*

⁷ *Respicite, & convertite vos, Act. iii, 19.*

⁸ *Iustus ex fide vivet, Hab. ii, 4.*

illinc prospicientes¹, atque eodem dextram porrigens, læva velut invitavit & alleciat prætereuntem. *Eu.* Nec is elinguis nos excipit: vides Latina? *Ego sum via, veritas, & vita*². Græca: Ἐγώ εἰμι ὁ δρόμος, ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ³. Hebr. : לֵכוּ בְנִים שְׁמֵעוּ לִי וִירְאוּ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם.

4. *Ti.* Læto nimirum omine nos salutavit Dominus Jesus. *Eu.* Sed nè videamur inciviles, fortassis par est, ut illum resalutemus, prece-murque, ut, quando ex nobis ipsi nihil possumus, ille suâ inæstima-bili bonitate non finat nos unquam aberrare à via salutis, sed, abjectis umbris⁵ Judaicis, & hujus mundi præstigiis, per veritatem Evange-licam perducatur nos ad vitam æternam: hoc est, ipse per se trahat nos

G 4

ad

1 Quomodo prospiciat Pater, nisi depic-tus sit sub aliqua viventis specie, sen-sus verbi gratia, ut vulgo fit apud Pa-pistas, me non concipere fateor, mi-rumque admodum mihi videretur, si Patrem sic pingi doctus atque sagax Erasmus plane comprobaret, proinde-que sequentia observet lector. i. E-rasmm plane rem non comprobare, sed enarrare tantummodo quæ vide-rentur in domo Eusebii, & quibus vir aliunde bonus, & pius, delectaretur. ii. Hunc Eusebium nobis hîc exhi-beri (prout nomen sonat) tanquam valde pium, pium, secundum tempus illud in quo vivere supponitur, ac tan-quam Romanæ ecclesiæ hominem ad-dictum, talis autem non potest esse, nisi talibus capi supponatur, inten-datque forsan auctor nobis innuere, plures reperiri viros probos, qui tali-bus superstiosis, aliisque similibus, gaudeant. iii. Forsan & ipsum Eras-mum, maxime perspicacem aliunde, non cogitasse tunc de consequentiis, quæ ex ejus hîc tali expositione pos-sint deduci, aut si cogitaret, non ipsi displicuisse, si qui, quibus placere vo-lebat, ex talibus concluderent, eum Romanis partibus non esse omnino a-versum. iv. Tandem forsan Eras-mum nostrum nondum tunc ad exa-men revocasse controversiam hanc de pingendo Patre, vel si fecerit, in eo forsan errasse, quod judicârit licitum esse, & nihilo plus interesse, Patrem sub senis specie depingi. quàm quòd adumbretur Spiritus per columbæ speciem, & divina providentia, sci-entia, majestas, & potentia, per ma-num, oculum, radios, & nomen in-

effabile, sicut & sit adhuc a nostrum plurimis. At si sic senserit, hallucina-tus est. Quod attinet enim ad co-lumbæ speciem (qua vulgo Spiritus) quæ quodammodo sacra & consecrata est in hoc negotio, quoniam sub tali specie non dedignatus est apparere, nullo modo pictura est, nec conscribi debet, pictura ejus naturæ, substan-tiæ, aut essentiæ (quo sensu plane damnanda esset) sed adumbratio tan-tum quædam, præcipuarum ejus quo-ad nos qualitarum, mansuetudinis, scilicet & charitatis. Pater vero sub nul-la unquam figura apparuit, veruitque plane repræsentari, sicque oculus, ra-dii, & nomen ineffabile, quæ non sunt viventium species, sunt tantum adumbrationes quædam, quibus debeamus intelligere, in divina & irrepræ-sentabili (si mihi hac voce uti liceat) essentia, esse majestatem, intelligen-tiam, vim, & potentiam ineffabilem; atque etiam in omnibus his decet Christianum quemvis esse maxime so-brium, imo & fere scrupulosum: in fine, quicquid de omnibus his senserit Erasmus noster, sciat puer Deum & Patrem pingi esse plane nefarium.

2 Hæc de se Christus. Joann. xiv. 6.

3 Latine, *Ego sum Alpha & Omega*, i. e. *primus & ultimus*: Alpha enim & Omega sunt prima & ultima litera syntagmatis Græci, atque hæc de se dicit Jesus, *Apoc.* i. 8.

4 Id est, *Venite filii, & timorem Do-mini docebo vos*, verba habentur *Psal.* xxxiv. 11.

5 Quoniam quæ in lege Mosaica, figura sunt & umbra Evangelicorum,

ad se. *Ti.* *Æquissimum est, & ipsa loci species nos invitat ad precandum. Eu.* Multos hospites allicit hujus horti amœnitas: sed ita fere apud omnes invaluit consuetudo, ut nemo prætereat Jesum insalutatum. Hunc ego, vice fœdissimi Priapi¹, custodem posui, non solum horti mei, sed omnium quæ possideo, denique corporis pariter atque animi. Adest, ut videtis, fonticulus saluberrimis aquis non inamcenè scatens, utcunque repræsentans unicum illum fontem², qui cœlesti latice refocillat omnes laborantes & oneratos, & ad quem anhelat anima delassata malis hujus mundi, non aliter quàm juxta Psalmistam³, *cervus æstuans siti*, gustatis serpentium carnibus⁴. Hunc gratis haurire licet, quiquis sitit. Nonnulli & religionis gratiâ sese aspergunt. Quidam etiam bibunt, non sitis, sed religionis, causâ⁵. Video vos invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet, ut visamus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt muri regiæ meæ. Si quid erit visendum intus, à prandio spectabitis, cùm solis æstus nos, veluti cochleas, domi cohibebit horis aliquot. *Ti.* Papæ! Epicureos⁶ hortos mihi videre videor. *Eu.* Totus hic locus voluptati dicatus est, sed honestæ; pascendis oculis, recreandis naribus, reficiendis animis. Nihil hic nascitur præter odoratas herbas, nec eas quaslibet, sed eximias duntaxat. Unumquodque genus suas habet areas⁷. *Ti.* Nec herbæ mutæ⁸ sunt apud te, quantum video. *Eu.* Probè dicis: alii domus habent opulentas, ego loquacissimam habeo, ne quando⁹ solus videri possim: id magis etiam dices, ubi totam videris. Ut herbæ sunt

¹ Priapus enim hortorum deus erat atque custos apud paganos, pingebaturque fœdissimè.

² Qui Deus est ipse, & a quo omnia.

³ Davidem, Psalmorum auctorem.

⁴ Psalmus, ad quem respicitur, est xlii, r. ibi quidem de cervi siti, sed de ejus carnis serpentium esu nihil, neque in textu Hebraico, neque in 70 Interpretum versione, neque in Vulgata, neque in ulla quavis alia, saltem quam videre potui, permultasque consului. Observesque proinde, lector, hoc de carnis serpentium esu non ab Erasino memorari veluti si haberetur in textu, vel versione quadam authentica, & veneratione digna. sed veluti per paraphrasim tantummodo, cui rei non absimile fecit Antonius Godeau episcopus in sua eximia Psalmorum Gallica & rhythmica paraphrasi, *Le cerf qu'une mente inhumaine*, &c. ubi cervum a canibus insectum supponit, de qua re quoque nulla mentio, neque in textu, neque in versio-

nibus. Sed unde, quæso, dices, illud stupendum, inauditumque nostrum multis (per viam paraphrasis citatum si velis) de serpentium esu a cervo? hinc, quod a Theophrasto, Æliano, Damiro, Alcazinio, Basilio, Theodoro, aliisque complurimis scriptum sit, cervos carnes serpentium devorare, eoque in sitim accendi, quidamque eo usque procedunt, ut dicant eos tali esu, ac deinde potu, repubesce: hæc quamvis certè non bene comperta, sufficiunt tamen, si non ad justificandum Erasmus, saltem sufficiunt ad excusandum quòd sic de cervo loquutus sit.

⁵ Superstitiosi sæpe absurdissima, imò & atrocissima faciunt religionis causâ, quidni facerent hæc inutilia, sed innocua?

⁶ Amœnissimos; siquidem in talibus degebat Epicurus.

⁷ Beds.

⁸ Perge & intelliges quomodo non sint mutæ.

⁹ Aliquando.

sunt velut in turmas digestæ, ita singulæ turmæ singula habent vexilla cum inscriptione. Velut amaracus hic, *Abstine*, inquit, *ius; non tibi spiro*¹. Cum enim sit suavissimæ fragrantia, sues tamen hoc odore vehementer offenduntur. Itidem singula genera habent suos titulos, aliquid indicantes, quod ad peculiarem ejus herbæ vim pertinet. *Ti.* Nihil adhuc vidi hoc fonticulo festivius, qui medius velut aridet herbis omnibus, ac refrigerium illis pollicetur adversus æstum. Sed alveolus² hic, qui tantâ gratiâ totam aquam ostendit oculis hominum, hinc atque hinc æquis spatiis hortum dirimens, in quo sese utrinque herbæ velut in speculo contemplari gestiunt, num marmoreus est? *Eu.* Bona verba; unde huc marmor? *E* contusis cæmentis³ factitium marmor est: coloris candor additus est incrustamento⁴. *Ti.* Quò tandem sese condit⁵ tam amabilis rivus? *Eu.* Vide incivilitatem humanam! Posteaquam hic satis exhilaravit oculos nostros, proluit culinam, ejusque sordes secum defert in cloacam. *Ti.* Crudele, ita me Deus benè amet! *Eu.* Crudele, ni & in hunc usum parâisset æterni Numinis benignitas. Tum crudeles sumus, cum fontem Divinæ Scripturæ, longè hoc amœniorem, recreandis simul ac purgandis animis nostris datum, conspurcamus vitiis nostris, pravisque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hâc aquâ non abutimur, si partiamur in varios usus, in quos illam dedit is, qui nihil non affatim suppeditat usibus humanis. *Ti.* Verissima sunt quæ narras: sed cur tibi virent etiam horti, septa⁶ manu facta? *Eu.* Nè quid hîc non vireat. Quidam rubra malunt, quod is color additus virentibus gratiam adjungat. Hic mihi magis aridet, ut est sua cuique sententia⁷, etiam in hortis. *Ti.* Sed horti per se amœnissimi jucunditatem propemodum obscurant ambulacra tria. *Eu.* In his vel studeo, vel obambulo solus, aut cum amiculo confabulans; vel cibum capio, si videtur. *Ti.* Columnæ paribus intervallis sustinentes ædificium innitens, miræque colorum varietate blandientes, sũntne marmoreæ? *Eu.* Ex eodem marmore, quo factus est hic alveus. *Ti.* Lepida profectò impostura. Vel dejerâsem esse marmor. *Eu.* Quare cave, nè vel credas, vel dejeres, quicquam temerè. Non rarò fallit species. Quod opibus deest, arte sarcimus⁸. *Ti.* Non tibi fat erat hortus tam nitidus, tam excultus, nisi pingeres⁹ insuper alios hortos? *Eu.* Non capiebat omnes herbarum species unus hortus. Præterea bis delectamur,

¹ Odorem emitto; alluditur præterea ad proverbium, *Margarita porcis projicienda non sunt.*

² *Little chanel.*

³ *Made of loam.*

⁴ *Glasing.*

⁵ *Hideth it self?*

⁶ *Septa* hæc muri sunt hortum cingentes, à parte interiore hortum re-

spiciente, viridi colore tincti.

⁷ Alluditur ad proverbium, *Tot capita, tot sensus.*

⁸ *Make up, supply.*

⁹ Supponas Timotheum observasse & contemplari fabulam pictam (sicuti tales sunt in plurimis hortis) in qua picti erant horti.

mur, cùm pictum florem cum vivo decertantem¹ videmus; & in altero miramur artificium naturæ, in altero pictoris ingenium; in utroque benignitatem Dei, qui in usum nostrum largitur hæc omnia, nulla in re non mirabilis pariter & amabilis. Postremò, non semper viret hortus, non semper vivunt flosculi. Hic hortus etiam mediâ brumâ viret, & adblanditur. *Ti.* At non spirat. *Eu.* Sed rursus non eget culturâ. *Ti.* Tantum pascit oculos. *Eu.* Verum; sed hoc, perpetuò facit. *Ti.* Habet suum & pictura senium. *Eu.* Habet; nobis tamen est vivacior, & illi fere gratiam addit ætas², quam nobis detrahit. *Ti.* Utinam hic vanus esses. *Eu.* In hoc ambulacro, quod spectat occidentem, sole fruor oriente: in hoc, quod spectat orientem, apricor interdum: in hoc, quod spectat austrum, sed patet ad septentrionem, recreor ab æstu solis. Obambulabimus, si videtur, quò spectetis propius. En vernat ipsum etiam solum³: habent enim & tessellæ colorum gratiam, & flosculis pictis adblandiuntur. Hoc nemo, quod videtis hoc toto pariete depictum, exhibet mihi varium spectaculum. Primum quot videtis arbores, tot videtis arborum genera, singulis ad nativam imaginem non pessimè expressis. Quot cernitis aves, tot videtis avium species, præcipuè si quæ sint rariores, & insigni re quâpiam nobiles. Nam anseres, gallinas, & anates quid attinet pingere? Infernæ sunt quadrupedum species, aut earum avium, quæ vivunt humi, more quadrupedum. *Ti.* Mira varietas! nec quicquam est otiosum. Nihil est quod non aut agat, aut loquatur, aliquid. Quid nobis narrat noctua, pæne latitans sub frondibus? *Eu.* Atticè loquitur Attica⁴. *Σωφροσύνη*, inquit, & *πᾶσιν ἰσότης*⁵. Jubet nos consultò agere, quòd *non omnibus feliciter cedat inconsulta temeritas*. Hic aquila discerpit leporem, frustra obtestante scarabæo. Adstat scarabæo trochilus, & ipse capitalis inimicus aquilæ⁶. *Ti.* Hæc hirundo quid gerit ore? *Eu.* Herbam chelidonium. Nam hæc restituit pullis

¹ *Yying with.*

² Verum hoc de optimis picturis, falsum de aliis.

³ Supponas Eusebium amicis commonstrare pavementum ambulacri, ex tessellis, i. e. quadratis lapidibus, etiam viridi colore tinctis, &c.

⁴ Quoniam ut vidimus pag. 17. Athenienses hanc avem in maximo honore habebant.

⁵ *Prudens esto, non omnibus volo.* Si recorderis quid notatum in pagina prædicta 17, sensum facile percipies, qui idem est ac si diceretur Anglice, *My favour is not for all, it is only for the prudent.*

⁶ Sic loquitur de trochilo Plinius, Lib. x. 74. at observes præerea, fa-

bulam de avicula narrari, hanc nempe: Quod cùm aquila olim volaret ad obtinendum super reliquas aves imperium, trochilus sese abdiderit in ejus plumis, cùmque aquila volasset, quàm altè pro viribus posset, defessa tandem descendere cœpit, tum vero trochilus ex plumis ejus exiliens, altius quàm aquila volarat, evolavit, sicque imperium super aves obtinuit, vel saltem obtinere contendit; hinc alio nomine *regulus* nuncupatus est, cui perfecte respondet ejus etiam nomen Gallicum, nempe, *Le roitelet*, veluti si quis diceret *the little king*. Tales sunt credo inter aquilam & trochilum inimicitiae, qualis & hæc ipsa fabula.

pullis exoculatis visum¹. Agnoscitis herbæ figuram? *Ti.* Quodnam hoc novum lacertæ genus? *Eu.* Non est lacerta, sed chamæleon. *Ti.* Est hic ille longo nomine celebratus chamæleon? Belluam esse credidi leone majorem, quem vincit etiam vocabulo². *Eu.* Hic ille est semper hians, & semper jejunos, chamæleon. Hæc arbor est caprificus, apud quam³ solam sævit, aliàs innoxius. Nam venenum habet, nè contemnas hiantem bestiolam. *Ti.* At non mutat colorem. *Eu.* Verum; quia non mutat locum: ubi mutârit locum, videbis & colorem alium. *Ti.* Quid hic sibi vult tibicen⁴? *Eu.* Nonne vides in proximo camelum saltantem? *Ti.* Video novum spectaculum, *camelus cinædus* est, & *simius choraules*⁵. *Eu.* Sed his singulatim ac per otium contemplandis aliàs dabitur vel totum triduum; nunc satis erit veluti per transfennam vidisse. In hac regione depictum est, ad nativam effigiem, quicquid est insignium herbarum: quodque jure miremini, hîc venena quantumvis præsentanea, tûd non solum spectantur, verum etiam contrectantur⁶. *Ti.* En scorpius, rarum in hisce regionibus malum, sed frequens Italiæ. Quanquam color mihi parum respondere videtur in pictura. *Eu.* Quî sic? *Ti.* Quia magis nigrent apud Italos, iste pallidior est. *Eu.* Annon agnoscis herbam, in cujus folium incidit? *Ti.* Non satis. *Eu.* Nec mirum. Nec enim nascitur in hortis nostratibus. Aconitum est. Ei veneno tanta vis est, ut scorpius ad hujus contactum stupefcat, pallefcâtque, seseque vinci patiatur. Sed offensus veneno, à veneno petit remedium. Videtis in propinquo utrumque genus hellebori⁷. Si scorpius sese potuerit explicare à folio aconiti, & album helleborum contingere, recipiet pristinum vigorem, diversi veneni contactu solvente torporem. *Ti.* Actum est igitur de isto scorpio; nam is se nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hic scorpii? *Eu.* Et quidem Græcè. *Ti.* Quid ait? *Eu.* Εἷρε Θεὸς τὸν ἀλιτρεῖν⁸. Hic præter herbas videtis omne serpentium genus. En vobis basiliscus, oculis igneis, ipsi etiam nocentissimis venenis formidabilis. *Ti.* Et is loquitur aliquid. *Eu.* Oderint, inquit, dum metuant⁹. *Ti.* Planè regia vox. *Eu.* Imò nihil

¹ Plusquam dubium hoc, & me latet a quo assertum sit.

² Plusquam duplo, plus enim sunt literarum in ejus nomine.

³ Id est, quâ insidens; hic est sensus, sed assertio plusquam dubia.

⁴ Hanc denominationem damus quoque nunc apud nos homini, qui fabulas minimè credendas nobis narrat, sicut hîc Timotheus Eusebium facere supponit.

⁵ *Camelus cinædus*, & *Simius choraules*, sunt veluti proverbiales loquutiones, cùm quis ea facit, quæ ipsi

non conveniunt.

⁶ Picta siquidem.

⁷ Dicitur hæc herba habere proprietatem purgandi cerebrum, cui rei non inficiat, sed quod talis sit usus scorpio, & quod aconitum æque ei sit noxium, ac jamjam suppositum est, plusquam dubium.

⁸ Id est, *Deus reperit nocentem*, quoniam scorpius hic supponitur veneno extingui, qui alia viventia veneno suo extinguit.

⁹ Optabat hoc de se imperator Caligula, noxius præ omnibus scorpiis.

nihil minus regium, sed tyrannica vox est. Hic pugnat lacerta cum vipera. Hic dipſas infidiatur, teſta putamine ovi ſtruthiocameli. Hic videtis politiam totam formicarum, ad quarum imitationem nos vocat Hebræus ille ſapiens¹, atque etiam Flaccus² noſter. Hic videtis formicas Indicas, quæ aurum egerunt, ac ſervant. *Ti.* Deum immortalem! cui poſſit obrepere tædium in hoc theatro verſanti? *Eu.* Aliàs, inquam, licebit vel ad ſatietatem uſque ſpectare. Nunc procul tantum ſpectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes, & maria, & in his quicquid eſt inſignium piſcium. Hic eſt Nilus, in quo delphinum illum videtis, hominum amatorem³, cum crocodilo depugnantem, quo non eſt alius hoſtis homini capitalior. In ripis ac litoribus videtis ea quæ ſunt *ἀμφίβια*, ut cancri, phocæ, fiber. Hic eſt polypus captator, captus à concha. *Ti.* Quid loquitur? *αἰσῶν αἰσῶν*⁴. Mirè pictor fecit aquam pellucidam. *Eu.* At hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo eſt alter polypus, ſummâ æquoris aquâ velificans, liburnicarum gaudens imagine⁵. Videtis torpedinem proſtratam in arena concolori, quam hic tutò vel manu contigeris. Sed aliò properandum eſt. Hæc paſcunt oculos, at ventrem non explent: properemus ad reliqua. *Ti.* Etiàmne amplius? *Eu.* Mox videbitis quid nobis præbeat poſticum. Hic videtis hortum ſatis ſpatioſum, in duas diviſum partes: in altera eſt quicquid eſt herbarum eſculentarum, in qua regnant uxor & ſamula mea; in altera, quicquid eſt medicarum, præſertim inſignium. Ad lævam eſt pratum liberum, præter virorem gramineum nihil habens; ſeptum eſt ſepe perpetuà è ſpinis implexis, ſed vivis⁶, contextà; illic nonnunquam vel ambulo, vel luſito cum ſodalibus. Ad dextram eſt pomarium, in quo, cum erit otium, videbitis plurimas arbores peregrinas, quas paulatim doceo noſtro cælo aſſueſcere. *Ti.* Papæ! nā tu vincis vel ipſum Alcinoū⁷. *Eu.* Hic aviarium eſt in confinio adhærens ambulacro ſuperiori, quod videbitis à prandio: videbitis formas varias, variâſque linguas⁸ audietis. Nec minus varia ſunt ingenia. Inter qualdam cognatio eſt & mutuus amor, inter nonnullas ſimultas irreconciliabilis⁹. Sunt autem omnes adeò cicures & manſuetæ, ut,

fi

¹ Salomon, Prov. vi, 6. *Abi, piger, ad formicam; aspice vias ejus, & ſape.*

² Horatius, cujus verba hæc ſunt, *Nam exemplo eſt magni formica laboris*, Sat. i, 1, 33.

³ Quoniam de Arione in fabulis dicitur, quòd delphinus eum undis in mediis dorſo acceperit, ac per eas ad vadum ſoſpitem portarit.

⁴ Id eſt, *captans capior*, quod hic intellectu facillimum.

⁵ Supponitur enim hic hunc piſcem pingi regentem quoddam naviculæ genus.

⁶ *Quickſet.*

⁷ Notiſſimus apud Homerum hic Phæacum rex, diligentiffimus hortorum cultor.

⁸ Cantus non minus varios, quàm ipſarum avium varia eſt forma.

⁹ Quædam enim primo aſpectu inter ſe pugnant.

si quando cœno illic, apertâ fenestrâ, devolent in mensam, cibûmque vel è manibus capiant. Si quando ingredior, in ponticulo pensili, quem videtis, fabulans cum amico, assident, auscultant, insident humeris aut brachiis, adeò dederunt timere, quia sentiunt neminem lædere. In extremo pomario apum regnum ¹ est. Nec illud sanè spectaculum inamœnum. In præsentia non sinam vos amplius contemplari, quò fit quod vos posthac revocet tanquam ad novum spectaculum. A prandio cætera vobis ostendam. *Puer.* Uxor & famula clamitant corrumpi prandium. *Eu.* Jubeto illas esse æquanimes ²; nos jam accurremus. Lavemus, amici, ut puris manibus & animis ad mensam accedamus. Etenim si ethnicis quoque religiosa erat mensa, quanto magis oportet esse sacram Christianis, quibus habet imaginem quandam illius sacrosancti convivii, quod Dominus Jesus postremum egit cum suis discipulis. Et ob id receptum est ³, abluere manus, ut, si quid odii, livoris, aut turpitudinis alicui forsitan resideat in animo, id ejiciat ante, quàm accedat ad cibum capiendum. Sic enim opinor & corpori salubriores esse cibos, si sumantur animo defæcato. *Ti.* Istud verissimum esse credimus. *Eu.* Quoniam hoc exemplum nobis ab ipso Christo traditum est, ut ab hymno cibum auspicaremur (nam id arbitror, quod frequenter in Evangelio legimus, illum benedixisse, aut gratias egisse, patri, priusquam cibum frangeret) & rursus hymno finiremus: si videtur, recitabo vobis hymnum, quem divus Chrysostomus miris laudibus prædicat in Homilia quadam, dignatus etiam interpretari. *Ti.* Imò ut velis rogamus. *Eu.* *Benedictus Deus, qui me pascis à juventute mea, qui cibum præbes omni carni; reple lætitiâ & gaudio corda nostra, ut affatim, quod satis est habentes, abundemus in omne opus bonum, in Christo Jesu Domino nostro; cum quo tibi gloria, honor, & imperium, cum Sancto Spiritu, in omne ævum.* *Ti.* Amen. *Eu.* Nunc accumbite, ac suam quisque umbram sibi adjungat. Canitiei ⁴ tuæ debetur primus locus, Timothee. *Ti.* Verbo dignitatem universam meam complexus es. Hoc solo nomine sum cæteris anteponendus. *Eu.* Cæterarum dotium æstimator est Deus; nos ea sequimur, quæ videmus. Sophroni ⁵, adhære corpori ⁶ tuo. Tu Theophile & Eulali ⁷, dextrum mensæ latus occupate. Chrysoglotus & Theodidactus ⁸ occupabunt lævum. Uranius & Nephalius ⁹, quod superest.

¹ Siquidem apes politiâ & regem habere dicuntur, sicque fere de his scripsit Virgilius Georg. iv.

² *Have a little patience.*

³ Bene dictum censeatur in Eusebio, *abluere tamen manus* receptum est primum, ad detergendam færem de manibus, ne quid in manducando offenderemus discumbentes nobi cum, vel etiam nos ipsos; optimum erit tamen, tunc & aliàs cogitare, de pur-

ganda & defæcanda mente.

⁴ *Ætati.*

⁵ *Id est, Temperans vel Prudens.*

⁶ Quoniam supponitur umbra Timothei.

⁷ *Id est, Benè loquens.*

⁸ *Doctus a Deo, & est umbra Chrysogloti.*

⁹ *Id est, Sobrius, & est umbra Uranii.*

superest. Ego hunc angulum tuebor. *Ti.* Non patiemur : hospiti debetur primus locus. *Eu.* Tota domus hæc mea est, simulque vestra : quod si mihi permittitur jus in regno meo, is locus debetur hospiti, quemcunque sibi delegerit. Nunc utinam Christus ille exhilarator omnium, & sine quo nihil verè suave est, dignetur huic nostro interesse convivio, suâque præsentia exhilarare animos nostros. *Ti.* Spero, dignabitur. Sed ubi sedebit, jam omnibus locis occupatis ? *Eu.* Utinam ille se misceat omnibus & patinis, & poculis, ut nihil illum non sapiat, sed potissimum illabatur animis nostris. Id quo magis dignetur, & nos tanti hospitis reddamur capaciores, si molestum non est, auscultabitis paululum è sacra lectione, sed ita, ut interim nihilo secius admoveatis manus ovis & lactucis, si libet. *Ti.* Id faciemus libenter, sed auscultabimus libentiùs. *Eu.* Is mos mihi multis nominibus ² videtur amplectendus, quod hac ratione vitentur inanes fabulæ, præbeatûrque materia confabulationis frugiferæ. Multum enim ab illis dissentio, qui putant non esse lætum convivium, nisi quod scateat ineptis ac lascivis fabulis ; quod perstrepat obscœnis cantuiculis. Vera hilaritas nascitur è pura sincerâque conscientia : atque hi sermones verè lati sunt, quos semper & dixisse juvet, aut audisse, & semper delectet meminisse : non quorum mox pudeat, quique conscientiam pœnitundine discrucient. *Ti.* Utinam ista tam perpendere-mus omnes, quàm sunt vera. *Eu.* Hæc, præterquam quod certam & insignem habent utilitatem, etiam jucunda fiunt, ubi vel mensem unum assueveris. *Ti.* Nihil igitur consultius, quàm optimis assue-scere. *Eu.* Recita, puer, distinctè & clarè. *Puer.* *Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini : quocunque voluerit, inclinabit illud. Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Domini. Facere misericordiam & judicium magis placet Domino, quàm victimæ* ³. *Eu.* Sit hoc satis. Præstat enim pauca avidè discere, quàm multa cum tædio devorare. *Ti.* Præstat sanè, sed non hîc tantum. Plinius scripsit, Officia Ciceronis nunquam de manibus depoenenda : & sunt sanè digna, quæ cum ab omnibus, tum præcipuè ab his qui destinati sunt administrandæ reipublicæ, ad verbum ediscantur, meâ quidem sententiâ ; sed hunc Proverbiorum libellum semper dignum arbitratus sum, qui semper nobis circumferatur. *Eu.* Quoniam sciebam prandium fore dilutum & inspidum ⁴, idcirco hanc procuravi nobis condituram. *Ti.* Nihil hîc est non lautissimum ; & tamen, si nihil esset præter betas, absque pipere, vino, & aceto ⁵, talis lectio condiret

¹ Non satis benè enunciata quæstio, & quodammodo Christo indigna ; nihil enim ad ejus præsentiam refert, quod nulla sedes, quod nullum spatium circa mensam vacuum sit. Sed responsio pia totum refarciat.

² Multis de causis.

³ Ex Prov. xxi, 1.

⁴ Utpote ex herbis & coctis præcipue.

⁵ Alluditur ad Martialis versus notissimos : *Ut sapiant fatua fabrorum prandia beta, ob quam sæpe peiet vina piperque coquus*, xlii, 13.

condiret omnia. *Eu.* Mihi tamen plus adderet gratiæ, si, quod audio, penitus intelligam. Atque utinam adestet aliquis verè theologus, qui ista non intelligeret solum, verum etiam saperet¹. Nobis idiotis nescio an fas sit hîce de rebus confabulari. *Ti.* Ego verò puto vel nautis esse fas, modò absit definiendi temeritas². Fortasse & Christus, qui pollicitus est sese adfuturum, ubicunque duo convenirent de ipso tractantes³, adspirabit nobis tam multis. *Eu.* Quid si igitur partiamur inter nos novem tres sententias⁴? *Convivæ.* Non displicet, modò à convivatore incipiat ordo. *Eu.* Non detrectarem provinciam⁵, sed vereor nè hîc vos pejus accipiam, quàm cibus accipio. Age, necubi videar difficilis convivator, omissis variis conjecturis, quas in hunc locum congerunt interpretes, mihi videtur hic esse sensus moralis: "Alios mortales posse flecti monitis, increpationibus, legibus, "ac minis: regis animum, quoniam neminem metuit, si repugnes, "magis irritari. Et idcirco quoties principes vehementer contendunt aliquid, suo animo relinquendos: non quòd semper velint optima, sed quòd illorum stultitiâ malitiâve Deus nonnunquam abutatur ad emendandos eos qui deliquerunt. Quemadmodum vetuit resisti Nabuchodonosori⁶, quòd illius ministerio decrevisset castigare populum suum. Fortassis illud est quod ait *Job xxxiv, 32. Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi.* Atque huc fortasse pertinet quod ait David, deplorans peccatum suum, *Psal. li, 4. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci.* Non quòd reges non peccent ingenti populi malo, sed quòd non habeant hominem, cujus auctoritate condemnentur; cùm Dei judicium nemo, quamlibet potens, possit effugere. *Ti.* Non displicet interpretatio. Sed quid sibi volunt *divisiones aquarum*? *Eu.* Adhibita est similitudo, quæ rem explanet. "Violenta res & impotens est regis animus concitatus, nec huc aut "illuc duci potest, sed impetu suo fertur, velut æstro divino percutus: quemadmodum mare sese spargit in terras, ac subinde cursum mutat, contemptis agris, ædificiis, & quicquid obstat, alicubi se condit sub terras: cujus impetum si coneris inhibere, aut aliò deflectere, nihil agas. Idem accidit in magnis fluminibus, veluti fabulæ quoque narrant de Acheloo⁷. Minus autem mali capitur, si commodè obsecundes, quàm si violenter repugnes. *Ti.* Nihil igitur remedii adversus malorum regum impotentiam? *Eu.* Fortasse primum fuerit,

¹ Intus afficeretur.

² Perstringit vitium commune indoctorum fere omnium, qui vulgò sunt hominum pertinacissimi maximeque asseverantes de rebus quas intelligunt minimè.

³ Matt xviii, 20.

⁴ Siquidem in loco Proverbiorum

citato, sunt & tres versus & tres sententiæ, sic tres ad varietatem differrent de singulis.

⁵ Vid. pag. 17. num. 4.

⁶ Rex est notissimus Judæis & Christianis.

⁷ Acarnaniæ fluviò.

¹ fuerit, leonem in civitatem non recipere: proximum, sic auctoritate senatûs, magistratum, ac civium moderari potentiam illius, ut non facile erumpat in tyrannidem ². Sed omnium potissimum, dum adhuc puer est, & se principem esse nescit, sanctis præceptis formare pectus illius. Prostant & preces ac monita, sed blanda ac tempestiva. Extrema anchora ³ est, votis fatigare ⁴ Deum, ut regis animum inclinet ad ea, quæ Christiano rege digna sunt. *Ti.* Quid ais, idiota ⁵? Si baccalaureus essem theologiæ, minimè puderet istius interpretationis. *Eu.* An vera sit, nescio; mihi satis est, quod sensus non sit impius, aut hæreticus. Morem gessi voluntati vestræ. Nunc, ut decet in conviviis, vicissim audire cupio. *Ti.* Si quid desertis his quoque canis ⁶, mihi videtur hoc dictum & ad abstrusorem sententiam accommodari posse. *Eu.* Credo; & audire cupio. *Ti.* “Rex intelligi potest vir perfectus, qui, domitis carnis affectibus, solo Divini Spiritûs impetu ducitur. Porro qui sit huiusmodi, hunc non convenit fortassis humanis legibus in ordinem cogere, sed suo domino, cuius spiritu agitur, relinquendus est: nec judicandus est ex hisce rebus, quibus imbecillitas imperfectorum utcunque provehitur ad veram pietatem: sed, si quid secus facit, dicendum est cum Paulo, *Rom. xiv. 3. Dominus assumpsit illum: domino suo stat, aut cadit.* Item illud: *Spiritualis homo omnia dijudicat, ipse verò à nemine iudicatur.* Talibus, igitur nemo præscribat, sed Dominus, qui præscripsit terminos mari & amnibus, habet cor sui regis in manu sua, & quocunque voluerit, inflectit illud. Quid enim opus est præscribere illi, qui suapte sponte præstat meliora, quàm exigunt humanæ leges? aut quæ temeritas sit, illum hominem constitutionibus adstringere, quem certis argumentis constat Divini Spiritûs afflatu gubernari? *Eu.* Tu vero, Timothee, non solum canos habes capillos, sed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Christianos, quos omnes oportebat esse reges huiusmodi, plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam satis est ovatum ⁷, & oleribus

¹ Id est, *potius, melius, optimum*; quod quodammodo emendat, per vocem *fortasse*, planum est enim Eusebium per leonem regem intelligere; alludit autem ad antiquum eventum apud Græcos, in quo reipublicæ fautores profugi suis popularibus regem ejectum & expulsam rursus excipientibus exprobrabant, quod leonem in civitatem recepissent.

² Videtur respicere ad constitutionem Britannicam, aut aliquam non absimilem, quæ ut comprobanda maxime, ita comprobari ab Eusebio videtur.

³ *Last refuge.*

⁴ Id est, *precibus vehementibus instare*, & concinne dictum.

⁵ Quoniam paulo antea Eusebium sibi ipse hunc titulum dederat.

⁶ Subintellige *capillis*, & est finis versus satis noti.

⁷ Ludit & ludet etiam mox, super ambiguitate, quæ veluti supponitur in vocibus. *ovare*, & *ovatio*, quibus intelligi posset vel ovorum esus, vel minimus triumphus apud Romanos: at dubito multum, an apud Latinos *ovare* unquam significet *ova edere*. Sed transeat jocus, quoniam si attendas ad solam vocum terminationem, res possit sic se habere.

& oleribus prælufum: jubete hæc tolli, & apponi quod superest. *Ti.* Nobis affatim satisfactum est hac ovatione, etiamsi nihil præterea successerit vel supplicationis, vel triumphi¹. *Eu.* Verum, quoniam, aspirante Christo; sicut opinor, successit res in prima sententia, velim ut umbra tua nobis enarret alteram, quæ mihi videtur aliquanto obscurior. *Sopbron.* Si boni voletis consulere quicquid dixerò, sedulò dicam quod mihi videtur. Alioqui quì fieri potest, ut rebus obscuris lucem adferat umbra²? *Eu.* Equidem recipio futurum omnium nomine; & tales umbræ lucem suam habent aptiorem oculis nostris. *S.* Idem docere videtur, quod Paulus. Diversis vitæ rationibus contenditur ad pietatem. Alii placet sacerdotium, alii cœlibatus, alii conjugium, alii secessus, alii respublica³, pro varietate corporum & ingeniorum. Rursus *alius vescitur quibuslibet, alias distinguit inter cibum & cibum; alius judicat inter diem & diem; alius judicat omnem diem*⁴. In his Paulus vult unumquemque suo frui affectu citra contumeliam alterius. Nec oportet quenquam ex hujusmodi judicare, sed judicium deferre Deo, qui expendit corda. Fit enim sæpenumero, ut vescens grator sit Deo, quàm non vescens, & diem festum violans acceptior sit Deo, quàm is qui videtur observare: & matrimonium hujus gratius sit oculis Dei, quàm multorum cœlibatus. *Dixi umbra* *Eu.* Utinam mihi sæpe contingat cum talibus umbris colloqui. Rem, ni fallor, non acu, quod aiunt, sed linguâ tetigisti. Sed adest qui cœlebs⁵ vixit, non de numero beatorum, *qui se castraverunt propter regnum Dei*⁶: sed hic castratus est vi, quò magis placeret ventri, donec & *hunc & escas destruxerit Deus*. Capus est ex corte nostra. Elixis magis delector. Jus est non inelegans: quod in eo natat, lactucæ sunt selectissimæ. Sumat sibi quisque, quod gratum est animo. Sed nè quid vos fallam, succedet huic assi nonnihil, mox bellaria, deinde fabulæ catastrophe⁷. *Ti.* Sed interim excludimus uxorem è convivio. *Eu.* Ubi vos venietis comitati vestris, accumbet & mea. Nunc quid aliud esset, quàm muta persona? & illa suavius garrit mulier inter mulieres, & nos liberius philosophamur. Alioqui periculum sit, nè nobis accidat, quod accidit Socrati, cui cum essent convivæ philosophi, quibus magis placerent hujusmodi fabulæ, quàm cibus, & in longum proferretur disputatio, Xantippe⁸ commota,

H

mensam

1 Siquidem apud Romanos post ovationem fiebant & supplicationes, ac si successus fieret postea multo major, decernebatur victori triumphus.

2 Ludus est ex ambiguitate vocis *umbra*, quem facile percipies, si observes quis loquatur.

3 Id est, officium in republica.

4 Supple *similem*.

5 Capus scil. mensæ appositus,

quoniam capus sit testiculorum abscissione

6 Allusio est ad verba Christi Matt. xix, 12. sed quâ carere poterat isthuc convivium.

7 Finis convivii; convivium enim est fabula, de qua agitur.

8 Socratis fuit uxor, propter morositatem nota.

mensam subvertit. *Ti.* Nihil minus à tua metuendum arbitror. *Est* enim mulier moribus placidissimis. *Eu.* Mihi certè talis, ut commutare non cupiam, etiamsi liceat: atque hoc nomine mihi vel præcipue videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum sententia, qui fortunatum putant, uxorem habuisse nunquam¹: magis arridet quod ait sapiens Hebræus, *ei bonam sortem obtigisse, cui obtigit uxor bona*². *Ti.* Sæpe nostro vitio malæ sunt uxores, vel quia tales deligimus, vel quia tales reddimus; vel quia non, ut oportet, formamus & institui-
mus. *Eu.* Vera prædicas: sed interim expecto tertiæ sententiæ enar-
rationem, & jam mihi dicturire videtur *Debræus* ③ Theophilus. *Tb.* Imò mihi animus erat in patinis; dicam tamen, quando licet im-
punè. *Eu.* Etiam cum gratia licebit errare; vel sic præbebis occasio-
nem inveniendi⁴. *Tb.* Mihi videtur eadem sententia, quam protulit
Dominus apud Osee prophetam vi, 6. *Misericordiam volui, &*
non sacrificium, & scientiam Dei plus quàm holocausta. Cujus vivus
& efficax interpres est Dominus Jesus in Evangelio Matthæi c. ix.
Cum enim convivium agitaret in domo Levi⁵, qui erat publicanus,
isque multos sui ordinis, sui que quæstus, homines invitasset ad con-
vivium, Pharisei, qui tumeabant religione legis, cum ea præcepta
negligerent, unde tota lex pendebat, & prophetæ; quò discipulorum
animos alienarent à Jesu, rogabant illos, cur Dominus admisceret se
convivio peccatorum; à quorum consortio abstinebant Judæi, qui
volebant haberi sanctiores, & si quando contigisset cum ejusmodi con-
gredi, reversi domum, abluebant corpus. Cumque discipuli rudes
adhuc non haberent quod responderent, Dominus & pro se & pro di-
scipulis respondit: *Non est opus, inquit, medico valentibus, sed malè*
habentibus. Euntes autem discite, quid est, Misericordiam volo, &
*non sacrificium. Non enim veni vocare justos, sed peccatores*⁶. *Eu.*
Pulchrè tu quidem collatione locorum rem explicas, id quod in Divi-
nis Literis præcipuum est; sed discere velim, quid appellet *sacrifici-*
um, quid *misericordiam*. Nam què consistit, ut aversetur sacrificia
Deus, quæ sibi tot præceptis jusserat exhiberi? *Tb.* Quomodo Deus
aversetur sacrificia, docet ipse nos apud Esaïam cap. i. Sunt enim
quædam præscripta Judæis in lege, quæ significant magis sanctimoni-
am, quàm præstant: quod genus sunt, dies festi, sabbatismi, jejunia,
sacrificia. Et sunt quæ semper præstanda sunt, quæ suapte naturâ
bona sunt, non quia jussa. Judæos autem aversetur Deus, non quòd
observarent legis ritus, sed quòd, his stultè tumidi, negligerent ea quæ
Deus maximè vult præstari à nobis: ac madentes avaritiâ, super-
biâ,

¹ Alluditur ad id quod dicit initio
apud Terentium in Adelph. Nempe,
Et, quod fortunatum isti putant, uxorem
habui nunquam.

² Prov. xviii. 22.

³ Divinitus affatus.

⁴ Supple *verum*, vel aliquid simile.

⁵ Qui idem cum Matthæo apostolo.

⁶ Supple, *ad penitentiam*, sicut &
habetur in ipso Matthæo.

biâ, rapinis, odio, livore, cæterisque vitiis, existimabant Deum ipsi³ multum debere, quòd diebus festis versarentur in templo, quòd immolarent victimas, quòd abstinere à cibis vetitis, quòd illi nonnunquam jejunarent: umbras amplectebantur, rem negligebant. Quod autem ait, *Misericordiam volo, & non sacrificium*, opinor ex idiomate sermonis Hebræi dictum, pro eo quod erat, *misericordiam volo potius quàm sacrificium*: quemadmodum illud interpretatur Salomon¹, cum ait: *Facere misericordiam & judicium magis placet Domino, quàm victimæ*. Porro, omne officium, quod impenditur sublevando proximo, Scriptura *misericordiam* vocat, & *elemosynam*, quæ & ipsa nomen duxit à *miserendo*². *Victimas* appellari puto, quicquid pertinet ad cæremonias corporales, & aliquid habet affine cum Judaismo; quòd genus sunt delectus ciborum, vestitus præscriptus, jejunium, sacrificium, preces veluti pensum³ absolutæ, quies diei festi. Hæc enim, ut pro tempore non sunt omnino negligenda, ita Deo fiunt ingrata, si quis observationibus hujusmodi confusus, negligat misericordiam, quoties fratris necessitas exigit officium charitatis. Habet speciem sanctimonix etiam, colloquia vitare malorum: sed hoc cessare debet, quoties aliud suadet charitas proximi. Obedientia est, quiescere diebus festis, sed impium sit, ob religionem diei, finire fratrem perire. Itaque servare diem Dominicum, *victima*⁴ est, ut ita loquar: reconciliari fratri, misericordia est. Porro *judicium*, quanquam potest ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non absurdum, si respondeat illi quòd est apud Osee: *Et scientiam Dei plus quam holocausta*⁵. Non servat legem, qui non servat juxta mentem Dei. Judæi sublevabant asinum in foveam collapsum sabbatis: & Christum calumniabantur, qui servaret totum hominem in sabbato. Hic erat præposterum judicium, & aberat scientia Dei; nesciebant enim, quòd ista propter hominem essent instituta, non homo propter illa. Sed hæc impudenter dicere viderer, nisi vestro jussu dicerem. Malim ex aliis rectiora discere. *Eu.* Ista mihi videntur adeò dicta impudenter, ut existimen Dominum Jesum loqui per organum oris tui. Sed interim dum largiter pascimus animos nostros, nè negligentur collegæ⁶. *Th.* Quinam? *Eu.* Corpora nostra; nonne collegæ sunt animorum? Hoc enim malim, quàm instrumenta, vel domicilia, vel sepulchra⁷. *Ti.* Hoc nimirum est affatim refici, ubi totus homo reficitur. *Eu.* Video vos segniter attingere: quare, si videtur, jubebo proferri assa, nè pro lauto convivio longum præ-

H 2

beam.

¹ Prov. xxi, 3.

² Siquidem Græca vox est, ab ἐλε-
©, misericordia.

³ Hinc concludas quid judicavit
auctor de confessariis injungentibus
certum numerum precatiuncularum,
veluti pensum suis pœnitentibus.

⁴ Id est, res externa, quæ magis
essentia debet cedere.

⁵ Hof vi, 6.

⁶ Perge, & intelliges.

⁷ Quidam enim ex philosophis sic
corpora vocaverunt.

beam. Videtis hujus prandioli summam. Armus est ovillus, sed exquisitus, capus, & perdices quatuor. Has solas à mercatu sumpsi, reliqua suppeditat hoc prædiolum. *Ti.* Epicureum prandium video, nè dicam Sybariticum¹. *Eu.* Imò vix Carmeliticum². Sed quale quale est, boni consuletis. Animus certè purus est, si parum lautum est convivium. *Ti.* Adeò non est muta tua domus, ut non solùm parietes, sed & cyathus loquatur aliquid. *Eu.* Quid tibi loquitur? *Ti.* *Nemo, nisi à seipso, lædatur.* *Eu.* Cyathus patrocinator vino. Nam vulgus febrim, aut capitis gravedinem è potu contractam, imputare solet vino, cùm ipsi sibi malum accersierint immodicè bibendo. *Soph.* Meus Græcè loquitur: *Ἐν ὄινῳ ἀλήθεια*³. *Eu.* Admonet non esse tutum sacerdotibus⁴, aut regum famulis⁵, indulgere vino, quòd vinum fere transferat in linguam, quicquid latebat in corde. *So.* Apud Ægyptios olim nefas erat sacerdotibus bibere vinum, cùm nondum illis mortales sua committerent arcana. *Eu.* Nunc licet quidem omnibus bibere vinum; an expediat, nescio. Eulali, quid libelli profers è crumena? perquam elegans videtur; nam foris etiam totus aureus est. *Eula.* Sed idem intus plùs quàm gemmeus est. Sunt epistolæ Paulinæ, quas, ut unicas delicias meas, semper mecum circumfero: quas ideò profero, quod ex occasione sermonis tui venit in mentem locus quidam, qui me nuper diu torsit, nec adhuc satis sibi facit animus. Is est in epistolæ prioris ad Corinthios, vi, 12. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestatem*⁶. Primum, si Stoicis credimus, nihil est utile, quod non idem honestum. Quomodo igitur Paulus distinguit id quod *licet*, ab eo quod *expedit*? Certè scortari aut inebriari non licet, quomodo igitur licent omnia? Quòd si Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult esse licentiam, non possum satis ex ipso loci tenore divinare, quodnam sit illud genus. Ex iis quæ

mox

¹ Concludas quid sit ex p. 54. n. 4.

² Id est, frugale quam maxime, Carmelitæ enim monachi sunt mendicantes, qui ex instituto frugalissime vivere debeant; sic dicti sunt autem à Carmelo monte in Phœnicia, ubi Elias ignem e cœlo devocavit, ibique collecti sunt ab Almerico, An. Dom. 1121. at postea, relictis monte & deserto, in maximis Europæ urbibus sedes posuere.

³ In vino veritas.

⁴ Propter confessionem auriculari, de qua nihil divulgare debent.

⁵ Siquidem periculosum est effundere secreta principum.

⁶ Non insolubilis in his erit diffi-

cultas, si per hæc omnia intelligas omnia quæ per se mala non sunt, & si, sub nullius redigar potestatem, interpreteris, non patiar me ita esse astrictum cuiquam rei ejusmodi per se non malæ, ut ab ea non possim abstinere, si evenierit, ut non expediat, & contra: hæcque libertas est Evangelica, nempe, jus habere agendi in his omnibus, prout expedit, quam non habebant Judæi, utpote astricti legibus positivis, in rebus per se non malis à quibus abstinere, vel non, prout expediebat, vel non, non poterant: sed tamen audi Eulalium, & alios super citato loco.

nox huic loco subjiuntur, conicere licet eum loqui de ciborum delectu. Quidam enim abstinebant ab idolothytis, quidam à cibis per Mosen interdictis. Et de idolothytis agit, cap. viii. Rursus cap. x. velut explicans hujus loci sententiam, ait: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. Omne quod in macello venit, manducate.* Hoc, quod hîc subjiçit Paulus, congruere videtur cum eo quod supra dixerat, *Escæ ventri, & venter escis, & hunc & has destruet Deus.* Quod autem respexit hîc etiam ad Judaicum ciborum delectum, indicat clausula cap. x. *Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & ecclesiæ Dei; sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* Nam quod ait, *Gentibus*, pertinere videtur ad idolothytum; quod ait, *Judæis*, referri videtur ad delectum ciborum; quod ait, *ecclesiæ Dei*, pertinet ad infirmos ex utraque gente collectos. Licebat igitur vesci quibuscumque cibis, & omnia munda mundis. Verum incidit casus, ut non expediat. Quod omnia licebant, libertatis erat Evangelicæ: sed charitas ubique spectat quid conducat ad salutem proximi, eoque frequenter abstinere & à licitis, malens obsecundare commodo proximi, quam suâ uti libertate. Sed hîc mihi geminus obstreperit scrupulus: primum, quod in sermonis contextu nihil præcedat, aut sequatur, quod cum hoc sensu cohæreat. Nam objurgârat Corinthios, quod essent seditiosi, quod scortationibus, adulteriis, atque etiam incestis impuri; quod litigarent apud judices impios. Cum his quî cohæret, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt?* Et in his quæ sequuntur, redit ad causam impudicitiae, quam repetierat & ante, intermisso negotio litium. *Corpus autem, inquit, non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.* Verum hunc quoque scrupulum possum utcumque discutere, quod paulo superius in catalogo vitiorum meminisset & idololatriæ: *Nolite errare; neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri.* Porro esus idolothytorum vergebat ad speciem idololatriæ. Et idèd mox subdit: *Escæ ventri, & venter escis*; significans pro necessitate corporis, pro tempore licere vesci quibuscumque, nisi aliud suaserit charitas proximi; sed impudicitiam semper & ubique detestandam esse. Quod vescimur, necessitatis est, quæ tollitur in resurrectione mortuorum: quod libidinatur, malitiæ est. Sed alterum scrupulum non quo dissolvere, quomodo ad hæc quadret illud, *Sed ego sub nullius redigar potestatem.* Ait enim, sibi potestatem esse omnium, se tamen in nullius potestate fore. Si is dicitur esse in potestate aliena, qui ne offendant, abstinere; idem capite nono de se prædicat: *Cum liber essem ab omnibus, omnium me servum feci, ut omnes*

1 Dubiæ Latinitatis vox, idem est quod fornicatores.

lucrifacerem. Hoc, opinor, offensus scrupulo, sanctus Ambrosius¹ putat hunc esse germanum apostoli sensum, ut viam præstruat illi, quod ait cap. ix. sibi quoque potestatem esse faciendi, quod cæteri faciebant vel apostoli, vel pseudapostoli², sumendi victum ab his, quibus prædicabat Evangelium. Sed ab hoc, tametsi licebat, temperabat, quòd sic expedire Corinthiis, quos de tam multis & insignibus vitiis objurgabat. Porro, quisquis accipit, fit quodammodo obnoxius ei à quo accipit, & aliquid decedit de vigore auctoritatis. Siquidem qui accipit, minus liberè objurgat: & qui dedit, non perinde fert objurgari ab eo, cui benefecit. In hoc igitur Paulus abstinuit ab iis quæ licebant, ut consulere apostolicæ libertati, quam in hoc volebat nulli esse obnoxiam, ut liberius, ac majore cum auctoritate, reprehenderet illorum vitia. Mihi sanè non displicet Ambrosiana sententia. Attamen si quis mallet hunc locum ad cibos accommodare, meâ sententiâ, quod ait Paulus, *Sed ego sub nullius redigar potestatem*, sic accipi posset: Tametsi nonnunquam abstineam à cibis immolatiis, aut lege Mosaicâ vetitis, ut consulam saluti proximi, ac profectui Evangelico; tamen animus meus liber est, qui scit sibi licere vesci cibis quibuslibet pro necessitate corpusculi. At pseudapostoli conabantur hoc persuadere, quosdam cibos per se impuros esse, nec abstinendum per occasionem, sed semper ab his temperandum, tanquam naturâ malis, nec aliter quàm abstinemus ab homicidio, & adulterio. Hoc quibus erat persuasum, redacti erant sub alienam potestatem, & exciderant ab Evangelica libertate. Solus, quod quidem meminerim, Theophylactus sententiam³ inducit ab his omnibus diversam: *Licet vesci quibuslibet cibis, sed non expedit immodicè. Nam ex luxu nascitur impudicitia.* Hic sensus, quanquam impius non est, tamen mihi non videtur hujus loci germanus esse. Ostendi quæ me torquant; vestræ charitatis erit, me ex his scrupulis eximere. *Eu.* Næ tu probè tuo respondes nomini⁴. Qui sic novit proponere quæstiones, non opus habet alio qui dissolvat. Sic enim proposuisti dubitationem tuam, ut ego dubitare desierim. Tametsi Paulus in ea epistola, quoniam multa simul decrevit agere, sæpe ab uno argumento in aliud devolvitur, & rursus quod intermiserat, repetit. *Cb.* Nisi vereretur, nè vos meâ loquacitate avocem à capiendi cibo, & si crederem fas esse tam sacris colloquiis admiscere quicquam ex profanis auctoribus, proponerem & ipse quidam, quod hodie legentem me non torfit, sed unicè delectavit. *Eu.* Imò, profanum dici non debet, quicquid pium est, & ad bonos mores conducens.

¹ Mediolanensis fuit archiepiscopus, Theodosii magni tempore, quarto seculo.

² Falsi apostoli.

³ Theophylactus hic Bulgariensis fuit archiepiscopus, qui undecimo se-

culo vixit, commentariolâque super maxima Novi Testamenti parte scripsit.

⁴ Id est, loqueris benè vel optimè, sic enim sonat Eulalii nomen, ut vidimus.

conducens. Sacris quidem Literis ubique prima debetur auctoritas, sed tamen ego nonnunquam offendo quædam vel dicta à veteribus, vel scripta ab ethnicis etiam poetis, tam castè, tam sanctè, tam divinitus, ut mihi non possim persuadere, quin pectus illorum, cum illa scriberent, numen aliquod bonum agitaverit¹. Et fortasse latius se fundit Spiritus Christi, quàm nos interpretamur. Et multi sunt in consortio sanctorum, qui non sunt apud nos in catalogo. Fateor affectum meum apud amicos²: non possum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de Tusculanis quæstionibus, quin aliquoties exosculer codicem, ac venerer sanctum illud pectus, afflatum cœlesti numine³. Contrà, cum hos quosdam recentiores⁴ lego, de republica, œconomica, aut ethica præcipientes, Deum immortalem! quàm frigent præ illis, imò quàm non videntur sentire quod scribunt, ut ego citius patiar perire totum Scotum, cum aliquot sui similibus, quàm libros unius Ciceronis, aut Plutarchi⁵: non quòd illos in totum damnem, sed quod ex his sentiam me reddi meliorem; cum ex illorum lectione surgam, nescio quomodo, frigidius affectus erga veram virtutem, sed irritatior ad contentionem⁶. Quare nè verere, quicquid isthuc est, proponere. *Ch.* Cum plerique libri M. Tullii⁷, quos scripsit de philosophia, divinitatis quiddam spirare videntur, tum ille quem senex scripsit de Senectute, planè mihi videtur *κῶλον εἶναι*⁸, quemadmodum Græcis est in proverbio. Eum hodie relegi, atque hæc verba, quoniam præ cæteris arridebant, edidici: *Quod si quis Deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repuerascam, & in cunis vagiam, valde recusem: nec vero velim, quasi decurso spatio, a calce ad carceres revocari*⁹. *Quid enim habet hæc vita commodi? quid non potius laboris? Sed non habeat sanè: habet certè tamen aut satietatem, aut molestiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & hi docti, sæpe fecerunt. Nec me vixisse pœnitet, quoniam ita vixi, ut frustra me natum non existimem. Et ex vita ista discedo tanquam ex hospitio, non tanquam è domo. Commorandi enim natura diverforium nobis, non habitandi, dedit. O præclarum illum diem, cum ad illud animorum concilium cætumque profisciscar, & cum ex hac turba & colluvione*

H 4

discedam!

¹ They were inspired.

² I speak my mind freely.

³ Amplificatum istud parumper, quanquam fatendum, citatos tractatus eximios esse.

⁴ Scholasticos auctores (qualis Scotus, verbi gratiâ) qui legebantur in publicis scholis Erasmi tempore.

⁵ Auctorum Græcorum doctissimi & jucundissimi.

⁶ Scil. propter intricatas & futes

quæstiones, quæ in eis agitantur.

⁷ Idem qui Cicero, cuius nomen erat, Marcus Tullius Cicero.

⁸ Id est, cygneus cantus; cantus prope mortem; cygnus dicitur enim prope mortem suavissime cantare.

⁹ Proverbialis locutio est, quæ significat, a fine ad principium reverti; a carcere enim incipiebat cursus, & ad calcem seu metam terminabatur; reperies in plurimis dictionariis.

discedam. Haftenus Cato ¹. Quid ab homine Christiano dici potuit sanctius? Utinam talia essent colloquia monachorum omnia, vel cum sacris virginibus, quale fuit illud ethnici senis colloquium cum ethnicis adolescentibus. *Eu.* Jam aliquis causabitur colloquium esse confectum à Cicerone. *Cb.* Isthuc meâ non magni refert, sive hoc laudis tribuatur Catoni, qui talia senserit, dixeritque: sive Ciceroni, cujus animus sententias tam divinas cogitatione complexus sit, cujus calamus res egregias pari facundiâ depinxerit. Quanquam equidem arbitror, & Catonem, etiamsi non dixit eadem, tamen similia dicere solitum in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium Catonem finxerit, quàm fuerit: & in dialogo parum meminerit decori ², quod imprimis spectandum est in hoc scripti genere, praesertim cum ejus viri memoria recens ³ adhuc hæreret animis ejus ætatis hominum. *Tb.* Vehementer probabile est, quod narras: sed dicam quid mihi venerit in mentem, te recitante. Sæpenumero mecum admiratus sum, cum omnes optent longævitatē, & mortem exhorreant, tamen vix quenguam comperiri tam felicem, non dico senem, sed provectioris ætatis hominem, quin rogatus, an, si detur, velit repuerascere, usus per omnia iidem bonis ac malis, quæ illi jam contigissent in vita, responderit idem quod Cato dicit ⁴; praesertim si recolat animo, quicquid annis retroactis seu triste, seu lætum, obtigisset. Nam frequenter & suavium rerum recordatio, vel cum pudore, vel cum conscientiae molestia, conjuncta est; ut animus ab his etiam recolendis non minus abhorreat, quàm à tristibus. Id opinor nobis indicarunt sapientissimi poëtæ, qui scribunt, tum demum animas capi desiderio corporum relictorum, posteaquam ex amne Lethæo longa biberint oblivia ⁵. *Ur.* Est isthuc profectò dignum admiratione, & mihi quoque compertum in nonnullis. Verùm illud quàm mihi blandiebatur; *Nec me vixisse pœnitet!* At quotusquisque Christianorum sic moderatur vitam suam, ut hujus senis vocem sibi possit usurpare? Vulgus hominum existimat, se non frustra vixisse, si per fas nefasque congestas divitias relinquant morientes. At Cato idèd non putat se frustra natum, quod integrum & sanctum civem præstiterit reipublicæ ⁶, quod incorruptum magistratum, quod posteritati quoque virtutis & industriae

¹ Siquidem Cato, qui audiebat Romanorum sapientissimus, supponitur in hoc parvulo tractatu hæc dicere, ultimo quorum nihil fere melius potest dici ab homine Christiano, animarum immortalitatem firmissimè tenente.

² Id est, eorum quæ conveniebant cum Catonis charactere.

³ Siquidem Cato paulo ante Tullium obiit.

⁴ Dubium hoc, vita enim per se sola adamanda videtur omnibus fere.

⁵ De Lethæo amne jam, p. 82. n. 5. sed si animæ oblita sunt omnium, quare corporis desiderio capiuntur? ignoti vel omnimodè obliti (quod idem est) nulla cupido; excipiat ergo existentia præcedens in corpore.

⁶ *Behaved himself as an honest and good citizen.*

dustriæ suæ monumenta reliquerit. Jam illo quid dici potuit divinius? *Discedo tanquam ex hospitio, non tanquam è domo.* Hospitio tantisper uti licet, donec hospes jubeat exire. E domo sua nullus facillè pellitur. Et tamen hinc quoque sæpenumero propellit vel ruina, vel incendium, vel alius casus quispiam. Ut horum nihil accadat, tamen senio collabens ædificium admonet esse demigrandum. *Neph.* Non minus elegans est, quod apud Platonem loquitur Socrates, *Animam humanam in hoc corpore velut in præsidio positam esse, unde fas non sit discedere injussu imperatoris, nec diutius in eo immorari, quàm visum sit ei, qui collocavit.* Illud significantius est in Platone, quod pro domo dixerit *præsidium*: siquidem in domo tantum commoratur, in præsidio destinati sumus functioni, quam nobis delegavit imperator noster: non abluens à nostris Literis¹, quæ vitam hominis nunc *militiam*, nunc *certamen* esse dicunt. *Ur.* At mihi quidem oratio Catonis pulchrè congruere videtur cum oratione Pauli, qui scribens Corinth. cælestem mansionem, quam expectamus post hanc vitam, *οἰκίαν* vocat, & *οἰκητήριον*, hoc est, domum, sive domicilium². Cæterum hoc corpusculum appellat *tabernaculum*, Græcè *σκήνη*. Nam *Es* qui sumus, inquit, *in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati.* *Neph.* Nec abludit à sermone Petri: *Iustum autem, inquit, arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commotione; certus quod velox est depositio tabernaculi mei.* Quid autem aliud clamat nobis Christus, *Matth. xxiv. Marc. xiii. & Luc. xxi.* quàm ut sic vivamus ac vigilemus, tanquam illico morituri? sic incumbamus honestis rebus, tanquam semper victuri? Jam illud cum audimus, *O præclarum diem!* nonne videmur audire Paulum ipsum, *Philip. i. 23.* loquentem, *Cupio dissolvi, & esse cum Christo?* *Ch.* Quàm felices sunt, qui tali animo mortem expectant! Sed in oratione Catonis, quanquam præclara est, tamen fiduciam aliquis taxare posset, ut ab arrogantia profectam, quam multum oportet abesse ab homine Christiano³. Proinde mihi nihil unquam legisse videor apud ethnicos, quod aptius quadret in hominem verè Christianum, quàm quod Socrates paulo post bibiturus cicutam⁴, dixit Critoni⁵: *An opera, inquit, nostra sit probaturus Deus, nescio: certè sedulo conati sumus, ut illi placeremus. Est mihi tamen bona spes, quod ille conatus nostros sit boni consulturus.* Vir ille sic diffidit factis suis, ut tamen, ob animi propensam voluntatem obtemperandi voluntati divinæ, bonam spem conceperit, fore, ut Deus pro sua bonitate, boni consulturus esset, quod studuisset benè vivere. *Neph.* Profectò mirandus animus in eo, qui Christum ac Sacras Literas non noverat. Proinde cum hujusmodi quædam lego de talibus viris,

¹ Subaudi *sacris*, Novi Testamenti præsertim.

² 2 Cor. v.

³ Talis confidentia convenit præsertim homini Christiano.

⁴ Ad hoc enim supplicium damnatus est ab Atheniensibus.

⁵ Qui Socrati usque ad finem fuit conjunctissimus.

viris, vix mihi tempero, quin dicam, *Sancte Socrates, ora pro nobis*². *Cb.* At ipse mihi sæpenumero non tempero, quin benè ominer sanctæ³ animæ Maronis & Flacci. *Neph.* At ego quot vidi Christianos quàm frigide morientes! Quidam fidunt in his rebus, quibus non est fidendum⁴: quidam ob conscientiam scelerum & scrupulos, quibus indocti quidam obstrepunt morituro, pæne desperantes exhalant animam. *Cb.* Nec mirum, eos sic mori, qui per omnem vitam tantum philosophati sunt⁵ in ceremoniis. *Neph.* Quid isthuc verbi est? *Cb.* Dicam, sed illud etiam atque etiam præfatus, me non damnare, imò vehementer probare sacramenta & ritus ecclesiæ; sed quosdam vel improbos, vel superstitiosos, vel, ut mollissimè dicam, simplices & indoctos, qui docent populum hisce rebus fidere, prætermisiss his quæ nos verè reddunt Christianos. *Neph.* Nondum satis intelligo quorsum eas. *Cb.* Faxe ut intelligas. Si vulgus Christianorum spectes, nonne prora & puppis⁶ vitæ illis in ceremoniis est? In baptismo quantâ religione⁷ repræsentantur prisca⁸ ritus ecclesiæ? Commoratur infans extra fores templi, peragitur exorcismus, peragitur catechismus, suscipiuntur vota, abjuratur Satanas cum pompis & voluptatibus suis⁹; tandem ungitur, consignatur, salitur¹⁰, tingitur: datur negotium susceptoribus, ut puerum curent instituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem¹¹. Et jam puer Christianus dicitur, & est aliquo modo. Mox rursus ungitur, tandem discit confiteri, sumit eucharistiam, consuecit quiescere diebus festis, audire sacrum, jejunare nonnunquam, abstinere à carnibus. Et hæc si servat, habetur absolutè Christianus. Ducit uxorem, accedit aliud sacramentum¹²: initiatur sacris¹³, rursus ungitur & consecratur, mutatur vestis, dicuntur preces. Atque hæc quidem omnia¹³, quòd fiunt, probò: sed quòd hæc fiunt magis

1 Impetus rhetoricus censeatur.

2 Quamquam hæc vox non æquè alte sonet Latinâ linguâ, quàm nostrâ vernaculâ, de talibus hominibus tamen non satis congrue prædicatur, de Horatio præsertim; at longe minus male de Virgilio seu Marone, viro optimo.

3 Respicit ad futilia externa, quibus fidunt pontificiorum plurimi, ut mox videbis, & forsân ad indulgentias, & similia.

4 Id est, occupati sint, speculative & practice.

5 Vide pag. 22. num. 1.

6 Ostentatione.

7 Non tam prisca sunt, quæ sequuntur plurima, exorcismus scil. duplex unctio, & salitio.

8 Per susceptores.

9 Infans scil. qui conspergitur sale, &c.

10 Id est, susceptores, datâ modicâ pecuniâ sacerdoti (at non nominat expresse sacerdotem odii metu) liberantur à promisso vel voto instituendi infantis.

11 Nempe matrimonium, cui tale nomen dant pontificii, & sensus est, quod vere sic denominari mereatur, siquidem per illud conjuncti, mutuo veluti sacramento, i. e. juramento sese obstringunt sibi invicem fideles fore.

12 Subintelligitur ordinibus scil. si debeat fieri sacerdos.

13 Dixisse debuisset plurima tantummodò, exorcismus enim certe non comprobabat auctor, nec libertatem susceptorum redimi pecuniâ, ut concludere est ex modo quo rem enarravit; at metus odii rursus in causâ est, quòd sic generaliter loquutus sit.

magis ex consuetudine, quàm ex animo, non probo: quod nihil aliud adhibetur ad Christianismum, vehementer improbo. Siquidem magna pars hominum, dum his fudit, nihilo secius interim per fas nefasque congerit opes, servit iræ, servit libidini, servit livori, servit ambitioni: sic tandem venit¹ ad mortem. Hic rursus ceremoniæ paratæ. Adhibetur confessio semel atque iterum, additur unctio, datur eucharistia, adsunt cerei sacri, adest crux, adest aqua sacra, adhibentur indulgentiæ; expromitur, aut illic etiam emitur, morienti diploma pontificis; ordinantur parentalia magnificè celebranda, fit rursus stipulatio solennis; adest qui clamet ad aurem morientis; imò nonnunquam occidit ante tempus, si contingat, ut sæpe fit, vocalior, aut benè potus². Hæc ut rectè adhibentur, præsertim quæ nobis tradidit ecclesiastica consuetudo³; ita sunt alia quædam reconditiora, quæ nobis hoc præstant, ut cum alacritate spiritûs, ut cum Christiana fiducia migremus hinc. *Eu.* Piè tu quidem ista verèque concionaris, sed interim nullus admo- vet manum cibis. Caveat quisque ne se fallat⁴. Ego prædixi, nihil expectandum præter secundas mensas, easque rusticanas; ne quis sibi promittat phasides aves⁵, aut attagenas, aut Attica bellaria⁶. Hæc amoveto, puer; &, quod restat, apponito. Videtis non copiæ, sed inopiæ nostræ cornu⁷. Hic est proventus hortulorum, quos vidistis. Nè parcite, si quid aridet. *Ti.* Tanta varietas est, ut vel ipso recre- emur aspectu. *Eu.* Atqui nè planè contemnatis frugalitatem meam, hæc patina exhilarasset Hilarionem⁸ monachum evangelicum, comita- tum vel centum monachis illius seculi. Paulo vero atque Antonio⁹, vel menstruus commeatus esse potuisset. *Ti.* Imò nec Petrus ille princeps¹⁰ apostolorum fastidisset, opinor, cum apud Simonem coria- rium

¹ Sic impersonaliter uti licet passi- vâ voce verbi *venio*.

² Sacerdos est hic vocalis & benè potus, sed non enunciat, rursus odii metu.

³ Hinc concludas auctorem bene sensitse, quædam ex præcedentibus, ut jam diximus, ab ecclesiastica con- suetudine antiqua non manasse.

⁴ Scil. non edendo prout satis.

⁵ Id est, phasianos, sic dictos a Pha- si Colchorum fluvio, ubi multos esse ferebatur.

⁶ Vidisti jam bellaria, sunt non- nunquam *the desert*, vulgatiùs *sweet meats*; Attica vocantur autem, quòd in Attica apud Athenienses pararen- tur optima, atque etiam forsan apud antiquos *Atticum* sonabat veluti *opti- mum* atque *elegans*, propter elegantiam Atheniensem.

⁷ Alludetur ad id quod olim dice- batur, & nunc dicitur etiam, de ho-

mine cui omnia abundant, cum ha- bere *copiæ cornu*, ex fabula quæ de Jo- ve fertur, nempe quod Nymphis Cre- tensibus in præmium curæ sui, dederit alterum cornu Amaltheæ capræ, cujus lacte nutritus fuerat, adjiciens, hanc fore ejus cornu facultatem, ut quicquid exoptassent, ex eo pullula- ret.

⁸ Notum anachoretam, qui in de- sertis Syriæ degebat.

⁹ Paulus hic censetur anachoreta- rum primus, anno 253, mortuus in quarto seculo, cui tunc fere successit hic Antonius, qui plurimos ad suum vitæ genus pertraxit in Thebaide.

¹⁰ Titulus est fastuosus nimis, quí huic apostolo constanter datur a pon- tificiis, ferri potest si nihil aliud quam primus intelligatur, & nihil aliud, credo intendebat Erasmus, censendus est ergo sic loqui, ut sequatur usitatum morem.

rium diversaretur. *Eu.* Imò nec Paulus, opinor, cum coactus egestate, sutoriam ¹ nocturnis horis exercebat. *Ti.* Debemus benignitati divinæ. Sed ego malim esurire cum Petro ac Paulo, modo quod deesset corporis alimonix, abundaret in delicias animi. *Eu.* Imò discamus à Paulo, & abundare, & penuriam pati ². Cum deerit, gratias agamus Jesu Christo, qui nobis suppeditet & frugalitatis & patientiæ materiam. Cùm supererit, gratias agamus illius munificentix, qui nos suâ liberalitate invitet ac provocet ad amorem sui: ac modicè parcèque fruentès iis, quæ largiter præbuit divina benignitas, pauperum memorès simus, quibus Deus deesse voluit, quod nobis superest; ut utrisque per alteros sit occasio virtutis. Siquidem nobis largitur, subvenientes egestati fraternæ, misericordiam ipsius promereamur: & illi, nostrâ liberalitate recreati, gratias agunt Deo pro bona mente nostra, nòsque precibus suis illi commendant. Et rectè venit in mentem. Heus, puer; dic uxori, ut ex assis, quæ superant, mittat Gudulæ nostræ. Est vicina quædam gravida, tenui fortunâ, sed animo beatissima. Maritus nuper decessit, homo profusus & ignavus, qui nihil uxori reliquit, præter liberorum gregem. *Ti.* Christus iussit ³ dare omni petenti: id si facerem, intra mensem ipsi mihi mendicandum esset. *Eu.* Opinor Christum sentire de his, qui petant necessaria. Nam qui petunt, imò qui flagitant, vel extorquent potius, magnas summas, quibus extruant cœnationes Lucullianas ⁴, aut, quod pejus est, quibus alant luxum ac libidinem suam, iis negare, quod petunt, eleemosyna est: imò rapina est largiri malè usuris, quod debebatur præsentī necessitati proximorum. Unde mihi videntur vix excusari posse à peccato capitali, qui sumptibus immodicis aut extruunt, aut ornant, monasteria seu templa; cùm interim tot viva Christi templa fame periclitentur, nuditate horreant, rerumque necessariarum inopiâ discrucientur. Cùm essem apud Britannos, vidi tumbam divi Thomæ ⁵ gemmis innumeris summiq; pretii onustam, præter alia miracula divitiarum ⁶. Ego malim ista, quæ superflua sunt, elargiri in usus pauperum, quàm servare satrapis, aliquando semel omnia direpturis; ac tumbam ornare frondibus ac flosculis: id opinor gratus esset illi sanctissimo viro. Cùm essem apud Insabres ⁷, vidi monasterium quoddam ⁸ ordinis Carthu-

¹ Subintelligitur *artem*, siquidem tentoria faciebat Paulus apostolus, quæ ex pellibus suebantur, ut patet ex Act. xvii & 1 & 2 Thess. iii.

² Phil. iv, 12.

³ Matt. v, 42.

⁴ Vid. pag. 77 num. 2.

⁵ Becketi nostri Cantuariensis archiepiscopi, qui sub Henrico secundo

ab aulicis trucidatus est Cantuariæ in ipsa ecclesia, ubi sepultus: à papa in divorum numerum relatus est.

⁶ Alias mirandas divitias.

⁷ Populos Mediolanensis Ducatus in Italia, *Lombardy*.

⁸ Conditum a Galeacio primo Insabrum duce.

Carthusiani¹, non ita procul à Papia²: in eo templum est, intus ac foris, ab imo usque ad summum, candido marmore constructum, & fere quicquid inest rerum, marmoreum est, velut altaria, columnæ, tumbæ. Quorsum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi solitarii canerent in templo marmoreo? quibus ipsis templum hoc oneri est, non usui, quod frequenter infestentur ab hostibus, qui non ob aliud eò se conferunt, nisi ut spectent templum illud marmoreum. Atque illic cognovi, quod stultius etiam est, illis legata³ in singulos annos tria millia ducatorum in structuram monasterii. Et sunt qui putent esse nefas, eam pecuniam in pios usus avertere, præter mentem testatoris: maluntque demoliri, quod instaurent, quam non ædificare. Hæc quoniam insignia sunt, visum est commemorare: quanquam sunt passim in templis nostris exempla permulta similia. Hæc mihi videtur ambitio, non eleemosyna. Divites ambiunt sibi monumentum in templis, in quibus olim nec divis locus erat⁴. Curant se sculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus ac beneficii titulo⁵: atque hisce rebus bonam templi partem occupant, olim opinor postulaturi, ut ipsorum cadavera in ipsis reponantur altaribus. Dicit aliquis; An horum munificentiam exultimas rejiciendam? Nequaquam, si templo Dei dignum sit, quod offerunt. Sed ego, si sacerdos aut episcopus essem, hortarer crassos illos aulicos, aut negotiatores, ut, si vellent sua peccata redimere apud Deum, ista clanculum effunderent in subsidium eorum, qui verè pauperes sunt. Isti putant perire pecuniam, quæ sic frustulatur, & clanculum, in præsentem egestatem tenuium sublevandam dissipatur⁶, cujus nullum extet apud posteros monumentum. Ego puto nullam melius collocari eam, quam ipse Christus sibi vult imputari⁷ certissimus debitor. *Ti.* An non putas rectè collocari, quod datur monasteriis? *Eu.* Et his darem nonnihil, si dives essem, sed darem ad necessitatem, non ad luxum: tum his, inter quos sentirem vigere studium veræ religionis. *Ti.* Multi judicant non admodum bellè collocari, quod datur istis mendicis publicis⁸. *Eu.* Et istis nonnihil dandum est aliquando, sed cum delectu. At mihi consultum videatur, si singulæ civitates suos⁹ alerent, nec ferrentur erronee huc & illuc circumcursitantes, præsertim validi, quibus opus suppeditandum sentio potius, quam pecuniam. *Ti.* Quibus igitur potissimum dandum censes, quantum, & quatenus? *Eu.*

¹ A Brunone instituti, anno Domini 1080, sic dicti a Carthusia, deserto loco in Delphinatu, Galliarum provincia, ubi conditum est primum hujus ordinis monasterium.

² Communius *Pavia*, urbs quæ ab hoc monasterio distat quinque ferme tantum miliaria.

³ A Galeacio.

⁴ Quarto enim seculo habere cœperunt, idque picti tantummodo.

⁵ *With an inscription of their gifts of charity.*

⁶ *Is spent.*

⁷ Vid. Matt. xxv.

⁸ Quos in vicis videmus,

⁹ Tales mendicos.

Eu. Hoc mihi ad unguem ¹ describere difficillimum fit. Primum animum adesse oportet, qui cupiat omnibus subvenire. Deinde pro mea tenuitate, quod possum, impertio, quoties sese offert occasio: præfertim his, quorum & paupertas & integritas mihi nota est: hortor & alios ad beneficentiam, si me defecerint facultates. *Ti.* Sed permitte nobis hîc in tuo regno liberè loqui? *Eu.* Imò liberius quàm si domi vestræ sitis. *Ti.* Non probas in templis sumptus immodicos; & has ædes ² multo minoris ædificare poteras. *Eu.* Equidem arbitror, has intra munditiem consistere, aut, si mavis, elegantiam: certè absunt à luxu, ni fallor. Ædificant magnificentius, qui mendicatò vivunt ³. Et tamen hi ipsi horti mei, quales quales sunt, vestigal pendunt egenis: & quotidie sumptibus aliquid detraho ⁴, in me meosque frugalior, quo possim esse in pauperes munificentior. *Ti.* Si istum animum obtinerent omnes, permulti melius haberent, quos nunc egestas gravat indignos ⁵; & ex adverso multi minus essent obesi ⁶, digni quos egestas doceat sobrietatem ac modestiam. *Eu.* Fortasse sic res habet. Sed vultisne ut hæc insipida bellaria re quapiam suavi condiamus? *Ti.* Plus fatis est deliciarum. *Eu.* At ego hinc depromam, quod nè saturi quidem fastidiatis. *Ti.* Quid est? *Eu.* Codex est Evangeliorum, ut, quod lautissimum habeo, vobis depromam in fine convivii. Recita, puer, ab eo loco, ubi proximè destitisti. *Pu.* *Nemo potest duobus dominis servire; aut enim unum odio habebit, & alterum diligit: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & mammonæ. Idèò dico vobis, nè solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori, quid induamini. Nónne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum?* *Eu.* Redde codicem. In hoc loco mihi Jesus Christus videtur bis idem dixisse. Etenim pro eo quod prius dixit, *odio habebit*, mox ponit, *contemnet*: & pro eo quod prius posuerat, *diligit*, mox vertit, *sustinebit*: commutatis personis existit eadem sententia. *Ti.* Non satis assequor, quid velis. *Eu.* Demonstramus igitur ratione mathematicâ ⁷, si videtur. In priore parte pro uno pone *A*, pro altero *B*: rursus in posteriore pro uno pone *B* ⁸, pro altero *A*, verso ordine. Aut enim *A* odio habebit, & *B* diligit: aut *B* sustinebit, & *A* contemnet: Nónne hîc palam est, *A* bis odio haberi, & *B* his diligi? *Ti.* Perspicuum est. *Eu.*

¹ Facile, sine præcedenti cogitatione.

² Scil. in quibus nunc accumbimus.

³ Mendicantes monachi, qui habent superbissima monasteria.

⁴ Subaudi, propter has quas vocas ædes.

⁵ Id est, qui pauperiem suam non meriti sunt.

⁶ Rich, fat, and abounding.

⁷ Matt. vi, 24.

⁸ Id est, quæ in usu est apud mathematicos, denotando res per literas.

⁹ Tautologia erit nulla, si observes (sicut res se habet) hunc unum in disjunctionis membris esse unum eundemque dominum, quem cum semel vocaveris *A*, denominandus est semper eodem caractere; sed Timotheus rem peroptime explicabit, uti videbis infra.

Eu. Atqui hæc conjunctio, aut, præsertim repetita, habet emphasim sententiæ contrariæ, aut certè diversæ: alioqui nōne absurdè diceretur, *Aut Petrus me vincet, & ego cedam; aut ego cedam, & Petrus me vincet?* *Ti.* Lepidum, ita me Deus amet, sophisma. *Eu.* At tum demum mihi videbitur lepidum, si hoc ex vobis didicero¹. *Th.* Animus somniat ac parturit mihi nescio quid: si jubetis, quicquid est, proferam in medium, vos eritis vel oniropoli², vel obstetrices³. *Eu.* Quanquam vulgò mali ominis habetur, somniorum meminisse in convivio, & parùm sit verecundum coram tot viris factum eniti⁴; tamen nos istud somnium, sive mavis partum animi tui, libenter excipiemus. *Th.* Mihi videtur in hoc sermone res commutari potius, quàm persona. Et hanc vocem, *unum & unum*, non referri ad *A* & *B*, sed utraque pars refertur ad utrumlibet, ut utrumcunque delegeris, ei jam opponatur, quod significatur per *alterum*. Quasi dicas; aut excludes *A*, & admittes *B*: aut *A* admittes, & excludes *B*. Hic videtis, manente personâ, rem esse translatam. Atque hoc ita dictum est de *A*, ut nihil referat, si idem enuncies de *B*, hoc pacto: aut *B* excludes, & admittes *A*; aut admittes *B*, & excludes *A*. *Eu.* Sanè argutè tu quidem problema nobis explicuisti, neque quisquam mathematicus melius depinxisset in pulvere⁵. *Soph.* Illud me magis movet, quod prohibet esse sollicitos de crastino, cùm Paulus ipse laborarit manibus⁶, victus parandi causâ; atque idem acriter increpet otiosos, & ex alieno vivere gaudentes, admonens ut laborent, ac manibus operentur quod bonum est, ut sit unde tribuant aliquid necessitatem patienti. An non pii sanctique labores sunt, quibus maritus tenuis alit uxorem sibi charissimam, dulcèssque liberos? *Ti.* Ista quæstio, meâ sententiâ, variis modis dissolvi potest. Primum, ut ad illa tempora potissimum pertineat: apostolis ob Evangelii prædicationem latè vagantibus, eximenda erat sollicitudo victûs undecunque suppeditandi, quibus non vacabat operâ manuariâ cibum quærere, præsertim cùm nullam artem scirent, præter piscationem. Nunc alia ratio temporum est, & otium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera dissolvendi ratio est: Christus non interdixit industriam, sed sollicitudinem; & sollicitudinem intellexit, juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii sunt, quàm de parando victu, ut, omnibus rebus omisissis, hoc solum agant, huic uni curæ sint addicti. Id propemodum indicat ipse

Domi-

¹ Scil. quod sit sophisma.

² Græcum est, ab *ὄνειρος*, somnium, & *πολίς*, versio, i. e. somniorum meorum examinatores.

³ Id est, mihi auxilium feretis in proferendo quod habeo in mente, obstetrices enim mulieres sunt gravidis auxilium ferentes in pariundo.

⁴ Congruens locutio cum meta-

phora à partu sumpta.

⁵ Ex eo quod olim mathematici describerent in pulvere figuras, quæ ad suas demonstrationes faciebant, magnûsque Archimedes scribatur, captâ Syracusâ, à milite interfectus, dum figuras suas describeret in pulvere.

⁶ Vidimus jamjam, pag. 108. n. 1.

Dominus, cū negat *eundem duobus dominis servire posse*. Servit enim qui toto pectore addictus est. Præcipuam igitur curam vult esse Evangelii propagandi, non solam. Ait enim: *Primum quærite regnum Dei, & hæc adjicientur vobis*. Non dicit solum *quærite*, sed *primum quærite*. Cæterum in voce *crastini* puto hyperbolen esse, cū significet in longinquum¹; qui mos est avaris hujus mundi, ut posteris etiam anxie parent & quærant. *Eu.* Accipimus tuam interpretationem: sed quid sibi vult, quod ait, *Nè solliciti sitis animæ vestræ, quid edatis?* Corpus vestre tegitur, at non edit anima. *Ti.* Animam, ut opinor, hîc *vitam* appellat. Ea periclitatur, si cibum subduxeris: non item, si vestem detraxeris, quæ magis datur pudori, quàm necessitati. Et si quem affligit nuditas, non statim occidit: at inedia certissima mors est. *Eu.* Non satis video, quomodo cohæreat cum hac sententia, quod adjecit: *Nonne anima plus est quàm esca? & corpus plus est quàm vestimentum?* Nam si vita magni pretii est, tanto magis advigilandum ne pereat. *Ti.* Hoc argumentum non adimit nobis sollicitudinem, sed augeat. *Eu.* At non hoc sentit Christus, quod interpretaris; sed hoc argumento nobis addit fiduciam de Patre. Si Pater benignus gratis & de suo dedit id quod carius est; etiam adjiciet id quod vilius est. Qui dedit animam², non negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunde vestem. Illius igitur benignitate freti, non est quod discruciemur sollicitudine curæque rerum infimarum. Quid igitur superest, nisi ut, *utentes hoc mundo tanquam non utamur*, totam curam ac studium nostrum transferamus in amorem rerum cœlestium, atque, rejecto mammona, imò toto Satana cum omnibus suis præstigiis, uni Domino toto & alacri pectore serviamus, qui non destituet filios suos? Sed interim nullus attingit bellaria. His certè cum gaudio vesci licet, quæ non magnâ curâ nobis domi proveniunt³. *Ti.* Abunde satisfactum est corpusculo. *Eu.* Vellem equidem & animo. *Ti.* Atque uberius etiam animo. *Eu.* Hæc igitur tolle, puer; ac labrum appone. Lavemus, amici; ut si quid forte commissum est in hoc convivio, purgati, canamus hymnum Deo. Perficiam, si videtur, quod cœperam ex Chrysostomo⁴. *Ti.* Rogamus. *Eu.* *Gloria tibi, Domine; gloria tibi, sancte; gloria tibi, Rex; quoniam dedisti nobis escas, imple nos gaudio & lætitia in Spiritu Sancto, ut inveniamur in conspectu tuo acceptabiles; nec pudeamus, quando reddes unicuique secundum opera sua.* *Puer.* Amen. *Ti.* Profectò pius & elegans est hymnus. *Eu.* Hunc divus Chrysostomus non dedignatur etiam interpretari. *Ti.* Quonam loco? *Eu.* In Matthæum, homilia lvi. *Ti.* Non omittam quin hodie legam. Sed illud unum interim

ex

¹ *A long while hence.*

² Vitam; secundum observationem Timothei, plana res est.

³ Utpote vel domi nata, vel, si

quid artis est in quibusdam, uxoris est & famulorum.

⁴ Vidisti jam quis sit, pag. 43. num. 3.

ex te cupio discere, cur ter optamus Christo gloriam, idque triplici cognomine, *Domini, sancti, & Regis*? *Eu.* Quoniam illi debetur omnis gloria. Sed nobis triplici nomine potissimum est glorificandus: quod suo sacrosancto sanguine redemerit nos à tyrannide diaboli, si-bique asseruerit; unde & *Dominum* illum vocamus. Deinde, quod non contentus gratis condonasse nobis omnia peccata, per Spiritum suum contulit nobis & iustitiam suam, ut sectemur ea quæ sunt sancti-monix; atque ob id *sanctum* eum vocamus, quod sit sanctificator om-nium. Postremò, quod ab eodem speramus præmium regni cœlestis, ubi ille jam sedet ad dexteram Dei Patris, & hinc nobis *Rex* dicitur. Atque hanc totam felicitatem illius erga nos gratitæ bonitati debe-mus, quod pro domino, vel tyranno potius diabolo, Dominum habe-mus Jesum Christum: pro immunditia & sordibus peccatorum, inno-centiam ac sanctimoniam: pro gehenna, gaudia vitæ cœlestis. *Ti.* Pia profectò sententia. *Eu.* Quoniam nunc primum vos hic accepi convivio, non dimittam vos absque xeniis¹, sed talibus, qualis fuit apparatus. Heus, puer; profer apophoreta² nostra. Sive sortiri placet, sive sibi quisque malit deligere, minimum refert; ejusdem fere pretii sunt omnia, hoc est, nullius. Non enim sunt sortes Helioga-bali³, ut huic obveniant equi centum, illi totidem muscæ. Sunt li-belli quatuor, horologia duo, lucernula, & theca cum calamis Memphi-ticis⁴. Hæc arbitror magis convenire vobis, quàm opobalsamum, aut dentifricium, aut speculum, si vos novi satis. *Ti.* Adeò bella sunt om-nia, ut nobis difficilis sit electio: ipse magis pro tuo arbitrato distribu-ito; sic gratius etiam erit quicquid obtigerit. *Eu.* Hic libellus in mem-branis habet proverbia Salomonis: sapientiam docet, & auro pictus est, quod aurum habeat sapientiæ symbolum. Hoc dabitur cano⁵ nostro, ut, juxta doctrinam Evangelicam⁶, *habenti sapientiam detur sapien-tia, & exuberet*. *Ti.* Certè curabitur ut minus egeam. *Eu.* Sophro-nio congruet horologium, huc ex extrema Dalmatia⁷ profectum, ut vel sic commendem⁸ munusculum meum. Novi enim, quàm ille sit pareus temporis, quàm nullam omninò portionem rei pretiosissimæ si-nat abire sine fructu. *Soph.* Imò pigrum admones diligentix. *Eu.* Hic libellus habet in membranis Evangelium secundum Matthæum; geminâ tegi merebatur, nisi nullum esset illi scrinium aut theca cha-rior,

I

¹ Munuscula quæ dantur hospiti-bus ab amicis.

² Dona quæ dantur in fine convi-viorum auferenda, si cui videatur.

³ Qui fuit imperatoris monstrum, nomen erat Antoninus Varius, sed postquam seipsum constituit solis sa-cerdotem, vocatus est Heliogabalus, ac præter horrenda & abominanda innumera, tales, quales hic memo-rantur, sortes convivis dabat, teste

Herodiano & Lampridio.

⁴ Quoniam olim calami ex urbe Memphi in Ægypto, optimi cen-te-bantur, sicut nunc fere apud nos, *Dutch quills*.

⁵ *Gray headed*.

⁶ Matt. xiii. & xxv.

⁷ Parte Illyrici

⁸ Utpote e longinquo, quod vilissi-mis multoties dat pretium.

rior, quàm pectus hominis. Illic igitur recondito, Theophile, quo magis hoc sis, quod diceris. *Tb.* Efficiam nè prorsus malè collocasse videaris tuum munus. *Eu.* Hic sunt epistolæ Pauli, quas tu lubenter tecum circumfers, Eulali; qui Paulum semper habere soleas in ore: nec haberes in ore, nisi esset in pectore: posthac commodius erit etiam in manibus oculisque. *Eul.* Isthuc non est dare munus, sed dare consilium. Porro bono consilio nullum est munus pretiosius. *Eu.* Lucernula conveniet Chrysoglotto, anagnostæ insatiabili, &, ut *M. Tullius* inquit, librorum heluoni maximo. *Ch.* Bis habeo gratiam: primum, pro munere non vulgariter eleganti: deinde, quod somnulosum admones vigilantia. *Eu.* Theca calamaria debetur Theodidacto felicissimè *πυλυγεφφ*¹: atque hos ego calamos felicissimos esse judico, quibus celebrabitur gloria Domini nostri Jesu Christi, tali præsertim artifice. *Theod.* Utinam & pectus suppeditare possis, quemadmodum suppeditas instrumenta. *Eu.* Hic codex habet aliquot Plutarchi² libellos de moribus, sed selectos, & à quodam Græcæ literaturæ peritissimo non inscitè descriptos; in quibus tantum reperio sanctimoniam, ut mihi prodigio simile videatur, in pectus hominis ethnici, tam Evangelicas potuisse venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni & *εὐέλλως*³. Superest horologium; id cedat nostro Nephelio, parcissimo temporis dispensatori. *Neph.* Habemus gratiam, non solum pro munusculis, verum etiam pro testimoniis. Nam isthuc non tam est distribuere xenia, quàm elogia. *Eu.* Imò ego vobis habeo gratiam duplici nomine. Primum, quòd nostram exilitatem boni consultis. Deinde, quòd eruditis juxta ac piis sermonibus refecistis animum meum. Ego vos quomodo acceptos dimittam, nescio; certè vos relinquam melior ac doctior. Scio vobis non esse cordi fistulas, aut moriones⁴, ac multo minus aleam. Quare, si videtur, fallemus horulam⁵ spectandis reliquis regiae meae miraculis. *Ti.* Isthuc eramus abs te flagitaturi. *Eu.* Apud bonæ fidei promissorem non est opus flagitatore. Hanc aulam æstivam opinor vos jam satis contemplatos. Habet triplicem prospectum; &, quoquo versum desleetas oculos, occurrit viror hortorum gratissimus. Vitreis fenestris volubilibus⁶, si videatur, licet excludere cælum, si nebulis aut ventis sit incommodius: licet & densis valvis, foris admotis⁷, ac tenuibus intus, excludere solem, si quid offendat æstus. Hic cum prandeo, videor in horto prandere, non in domo. Nam & parietes virentes suos habent insperfos flosculos; sunt & picturæ non inveniunt. Hic Christus supremam

compota-

¹ Multum scribenti.

² Notissimi sicuti jam polygraphique auctoris Græci, Trajani tempore.

³ Qui Græca amat.

⁴ Respiciat ad morem antiquum, quique etiam obtinet adhuc apud magnates quosdam Germanos, alen-

di tales domi, ut risum & gaudium sibi & convivis procurent.

⁵ Fallere tempus vel horam, est ita ea transigere, ut tædium in eis non sentiamus.

⁶ Sashes to be put up or down.

⁷ Folding shutters.

computationem ¹ agitat cum electis discipulis. Hic natalitia celebrat Herodes funesto ² convivio. Hic Evangelicus ³ ille dives epulatur splendide, mox descensurus ad inferos. Lazarus repellitur à foribus, mox excipiendus sinu Abrahæ. *Ti.* Hoc argumentum non satis agnoscimus ⁴. *Eu.* Cleopatra est cum Antonio luxu decertans ⁵; jam unionem ebibit, alteri manum admovit detractura. Hic pugnant Lapithæ ⁶. Hic Alexander Magnus hastâ transverberat Clitum ⁷. Hæc exempla nos admonent sobrietatis in convivio, & à crapula luxûque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis instructam libris, sed exquisitis. *Ti.* Locus hic planè divinitatem ⁸ quandam præ se fert, adeò nitent omnia. *Eu.* Hic videtis præcipuam partem opum mearum. Nam in mensa nihil vidistis nisi vitreum ac stanneum; nec est in tota domo vas ullum argenteum, præter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus, qui dono dedit, religiosè servo. Hæc sphaera pensilis totam orbem ponit ob oculos. Hic in parietibus singulæ regiones fusiore spatio depictæ sunt. In reliquis parietibus videtis insignium auctorum imagines; nam omnes depingere fuerat infinitum. Christus primum habet locum, porrectâ manu sedens in monte. Capiti imminet Pater ⁹, dicens: *Ipsam audite.* Spiritus Sanctus expansis alis multâ luce complectitur illum. *Ti.* Opus, ita me Deus benè amet, Apelle ¹⁰ dignum. *Eu.* Adjunctum est bibliothecæ museion ¹¹ quoddam angustum, sed elegans; quod submotâ tabulâ ostendit foculum, si quid offenderit frigus. In æstate videtur solidus paries. *Ti.* Hic mihi gemmea videntur omnia. Est & mira odoris gratia. *Eu.* Hoc mihi præcipuè studio est, ut niteat domus, & benè oleat. Utraque res minimo constat. Habet bibliotheca suum ambulacrum pensile, spectans in hortum, & huic adhæret facellum. *Ti.* Locus Numine dignus. *Eu.* Nunc adeamus illa tria ambulacra, quæ imminet iis quæ vidistis ad hortum domesticum spectantia. In his superioribus utroque prospectus est, sed per fenestras, quæ possunt

I 2

occludi,

¹ Hæc vox mihi non multum hîc arri-det.

² Joanni vulgò cognomniato *Baptista*, antea baptizanti in deserto, tunc in carcere, omnibus tristis historia nota, habetur Matt. xiv.

³ *Id est*, de quo in Evangelio, scil. Luc. xiv. Epitheton tamen non mihi planè arri-det, sensum suum potuisset aliter enunciare Eusebius.

⁴ Supponitur Timotheum observare & commonstrare aliam picturam.

⁵ Notissima hæc Ægypti regina, notissimâque ejus cum Antonio luxus, factumque quod hîc recensetur

notissimum.

⁶ Horum Thessaliciæ populorum pugnam cum Centauris videre potes apud Ovidii Metam. lib. xii. fab. 5.

⁷ Facinus ab Alexandro patratum in vino, indignissimûmque principe, videtur in Quinto Curtio, lib. vii.

⁸ *Id est*, maximâ veneratione dignum quid.

⁹ Vide pag. 87. num. 1.

¹⁰ Notissimus hic eximiusque pictor, à quo solo pingi sustinebat Alexander.

¹¹ Idem quod *museum*, Græca est scriptio.

occludi, præsertim in his parietibus qui non spectant hortum interior-
rem, quo domus sit tutior. Hic ad lævam, quia plus est lucis, &
paries raris fenestris interruptus, ordine depicta est tota vita Jesu, ex
narratione quatuor Evangelistarum, usque ad missum Spiritum Sanc-
tum, & primam prædicationem apostolorum, ex Actis. Additæ sunt
& locis notæ, ut agnoscat spectator, juxta quod stagnum, aut in quo
monte res gesta sit. Additi sunt tituli, paucis verbis subnotantes to-
tum argumentum: velut illud quod dicitur à Jesu, *Volo; mundare*¹.
Ex adverso respondent figuræ² & vaticinia Veteris Testamenti, præ-
sertim è Prophetis & Psalmis, qui nihil aliud habent, quàm Christi
vitam, & apostolorum, aliter narratam. Hic nonnunquam obambulo
mecum fabulans, & animo contemplans illud ineffabile consilium Dei,
quo per Filium suum restituere voluit genus humanum. Nonnun-
quam adest uxor comes, aut amicus quispiam, qui rebus piis delectetur.
Ti. In hac domo cui posset obrepere tædium? *Eu.* Nulli qui didi-
cerit secum vivere. In summa ora picturæ, velut extra ordinem, ad-
dita sunt capita pontificum Romanorum cum suis titulis. Ex adverso
capita Cæsarum, ob memoriam historiæ. In utroque cornu prominet
pensile cubiculum, ubi liceat interquiescere, & unde spectare liceat po-
marium, & aviculas nostras. Hic in extremo angulo prati, videtis aliud
ædificiolum, ubi cœnamus nonnunquam æstivis mensibus, & ubi cura-
tur, si quem forte è familiaribus corripuerit morbus, ob contagium for-
midabilis. *Ti.* Quidam negant hujusmodi morbos esse vitandos³.
Eu. Cur ergo vitant foveam, aut venenum? An hoc minus timent,
quia non vident? Nec basilisei venenum videtur, quod afflat oculis⁴.
Ubi res poscat, non dubitem pro necessariis⁵ venire in vitæ discrimen.
Sine causa subire vitæ periculum, temeritas est: alios in vitæ pericu-
lum adducere, crudelitas. Sunt & alia quædam non injucunda specta-
tu; ea mandabo uxori, ut ostendat. Manete hic vel totum triduum, &
hanc domum putate esse vestram. Pascite oculos, pascite animos. Nam
me negotia quædam aliò vocant. Est equitandum in pagos aliquot vi-
cinos. *Ti.* Ob rem pecuniariam? *Eu.* Ego tales amicos non relinque-
rem pecuniæ gratiâ. *Ti.* Fortassis venatio parata est alicubi. *Eu.* Planè
venatio est: sed aliud venor quàm apros aut cervos. *Ti.* Quid igitur?
Eu. Dicam. In uno pago decumbit amicus quidam non sine periculo
vitæ. Nam corpori metuit medicus; ego magis metuo animæ illius.

Siquidem

¹ Verba sunt Christi ad leprosum, Marc. i, 41.

² Quoniam in Veteri Testamento, præter propria & directa de Christo vaticinia, vita & facta ejus figuris ad-
umbrata sunt, sacrificiis, ceremoniis
aliis, factisque quorundam illustrium,
Abeli, Haac, Josephi, Moysi, Davi-
dis, &c.

³ Duabus de causis: i. Quod tunc
præsertim proximo opitulandum. ii.
Quod querendo vitare tale malum
præ pavore, plerumque citius in nos
erumpat, ac de his Eusebius optime.

⁴ Dicitur hoc de basiliseis, an ve-
rum sit mihi incompertum est.

⁵ Cognatis.

Siquidem mihi videtur parum rectè compositus ad emigrandum, sicut dignum est Christiano: huic adero meis hortatibus, ut sive moriatur, sive revalescat, bono ipsius fiat. In altero dissidium acre natum est inter duos, non malos quidem illos, sed tamen pervicacis ingenii viros. Quod si exasperetur, vereor nè plures secum trahat in consortium simultatis. Adnitar totis viribus ut hos redigam in gratiam. Nam utrique sum veteri necessitudine junctus. Hæc sunt quæ venor. Quòd si venatio successerit ex animi sententia, simul hîc celebrabimus *in vixit*. *Ti.* Pia venatio. Precamur ut tibi pro Delia², Christus aspi-
ret. *Eu.* Hanc prædam ego malim, quàm obvenire mihi hæreditate bis mille ducatos. *Ti.* Mox rediturus? *Eu.* Non nisi tentatis omnibus: quare certum tempus non possum præscribere. Vos interim meis perinde ac vestris fruamini, & valete. *Ti.* Dominus Jesus te feliciter deducat, ac reducat.

APOTHEOSIS CAPNIONIS.

ARGUMENTUM.

Apotheosis Capnionis, seu de incomparabili heroë, Joanne Reuchlino³, in divorum numerum relato⁴, docet quantum honoris viris debeatur egregiis, qui vigiliis suis bene meriti sunt de studiis liberalibus.

I 3

Nec

¹ Id est, epulas propter victoriam.

² Vide pag. 9. num. 5.

³ Docebit se Gualterius eum fuisse discipulum Joannis a Lapide, ac postea professorem Tubingæ in linguis doctissimum, circa Annum 1500; dedit autem sibi nomen *Capnio*, quoniam idem sonat Græcè, quod *Reuchlin* Germanicè, id est *parvus sumus*, hinc, ad exemplum omnium fere editionum, titulus currens paginarum est, *Apotheosis Capnionis*.

⁴ Relatio in divorum numerum, idem est quod Græca vox *apotheosis*, estque res a paganis desumpta; pagani enim bene meritos de republica in numerum divorum referebant, pontificii vero vel papa bene meritos de religione, scil. de partibus suis: i. e. declarant eos esse receptos in beatorum consortium, mererique ut iis supplicetur. Directus autem Erasmi finis in hoc colloquio hic est, ut honorer, quàm maxime posset, hunc vi-

rum probum Reuchlinum, qui (pro-ut isthuc Erasinus maximi faciebat) tantopere meruisset de studiis liberalibus; at suspicor præterea Erasinum duos habuisse magis latentes in eo fines; primum, nobis parum curandum esse de canonizatione vel non canonizatione proborum, dummodo probi vere fuerint, & utiles generi humano, cum hunc Reuchlinum tanto honore prosequatur, qui nunquam a papa in numerum divorum relatus sit; secundum, minimi faciendas esse revelationes, somnia, apparitiones, multaque alia similia, quibus scarent sanctorum Legendæ, cum tam facile tale quid ipse commentus sit (ut ex sequentibus palam est) de viro alioquin probò, sancto, perillustri, reipublicæque literariæ perutili, quod nullum aliud fundamentum habeat, quam ipsius imaginatio, sicut ex Legendis fere omnia, nullum aliud habent, quam monachorum deliria vel commenta.

Nec miserè quisquam, qui benè vixit, obit.

POMPILIUS, BRASSICANUS.

Po. **U**Nde nobis petasatus ¹? *Br.* E Tubinga ². *Po.* Nihilne isthic rei novæ? *Br.* Equidem demiror usque adeò mortales omnes teneri siti quadam rerum novarum. At ego Lovanii ³ Camelum ⁴ quendam audiui concionantem, fugiendum quicquid esset novum. *Po.* Vocem Camelo dignam! Dignus erat homo, si tamen homo fuit, qui nunquam mutet veteres calceos, aut putre subligar, semper vescatur putribus ovis, nec aliud bibat quàm vappam ⁵. *Br.* At idem, nè scis inscius, non usque adeò delectatur rebus veteribus, ut malit jus pridianum ⁶, quàm recens. *Po.* Sed omissio Camelo, dic si quid adfers novi. *Br.* Adfero quidem, sed, ut ille aiebat, malum ⁷. *Po.* Atqui isthuc ipsum olim erit vetus. Ita fieri necesse est, ut, si omnia vetera sint bona, omnia nova mala, quæcunque nunc bona sunt, fuerint olim mala; & quæ nunc sunt mala, sint olim futura bona. *Br.* Ita videtur juxta decretum Cameli. Imò consequitur, ut, qui olim adolescens fuit malus fatuus, quia recens; idem nunc sit bonus fatuus, quia senuit ⁸. *Po.* Sed age, prome quicquid est. *Br.* Egregius ille trilinguis eruditionis phoenix ⁹ Joannes Reuchlinus vitâ defunctus est. *Po.* Rem certam narras? *Br.* Certiorem quàm vellem. *Po.* Sed quid isthuc mali, relictâ posteris honestissimi nominis immortalî memoriâ, ab hujus vitæ malis demigrare in consortium beatorum? *Br.* Quis isthuc tibi indicavit? *Po.* Res ipsa. Nec enim potest aliter mori, qui sic vixit. *Br.* At magis etiam isthuc diceres, si scias, quod ego. *Po.* Quidnam, obsecro? *Br.* Non est fas referre ¹⁰. *Po.* Quam ob rem? *Br.* Quia qui credidit ¹¹, stipulatus est arcani silentium. *Po.* Eadem lege committe & mihi: recipio ¹² tibi silentium optimâ fide. *Br.* Quanquam ista fides me jam sæpenumero fefellit; tamen

¹ Quid sit *petasus* videbis in dictionario, hinc concludas quid *petasatus* sit.

² Sueviæ urbs est, satis nota, ad Neccarum.

³ Vide pag. 62. num. 5.

⁴ An hic *camelus* sit simpliciter Carmelita monachus, ut vulgò creditur, vel quidam concionator qui in Erasimum invehebatur, & ab eo parvi fiebat, cujus nomen proprium erat *Camel*, *Cambel*, vel *Chameau*, lectori determinandam relinquo.

⁵ Siquidem vinum vetus tempore vappa fit.

⁶ *Pottage made yesterday.*

⁷ Quoniam is ille, quicumque sit, judicabat omne novum malum.

⁸ Ne credas, lector, hæc omnia de novis & veteribus casu mero dici, à novitate enim non abhorrebât Erasmus, i. e. a Reformatione, quæ nova censerî potest, si respicias ad tempus illud, & paucis seculis antecedentia; sed omninò antiqua si ad Christi. apostolorum, & discipulorum eorum tempus respicias.

⁹ Vocem *trilinguis* vidisti jam, pag. 5. num. 6. *phœnix* in promptu est in dictionario; hinc concludas, Erasmus sensisse, nullum hætenus extitisse ei parem in linguis.

¹⁰ Nominare.

¹¹ Dixit & declaravit.

¹² Promitto.

tamen age, committam: præsertim cum res sit ejus generis, ut expediat etiam esse notam bonis omnibus. Est Tubingæ quidam instituti Franciscani, vir omnibus habitus eximie sanctimonie, præterquam ipsi. *Po.* Magnum dicis argumentum veræ sanctimonie. *Br.* Agnosceres hominem, & fatereris verum, si nomen ederem. *Po.* Quid, si divinem? *Br.* Licet. *Po.* Admove aurem. *Br.* Quid opus, cum simus soli? *Po.* Ita mos est¹. *Br.* Is ipse est. *Po.* Est homo certissimæ fidei. Mihi Sibyllæ folium² erit quicquid ille dixerit. *Br.* Audi igitur totum dialogum bonâ fide. Ægrotabat noster Reuchlinus, satis quidem periculosè, sed ita ut bona spes esset, fore ut revalesceret; vir dignus qui nunquam senesceret, ægrotaret, aut moreretur. Mane visëbam meum Franciscanum, ut animi mei molestiam oratione suâ leniret. Nam ægrotabam unâ cum ægrotante amico, quem amabam ut patrem. *Po.* Phy³! quis illum usquam non amavit, nisi vir pessimus? *Br.* Hic Franciscanus meus, Brassicane, inquit, emove penitus ex animo morerem omnem, Reuchlinus noster desiit ægrotare. Quid? inquam, an subito revaluit? nam ante biduum non admodum læta promittebant medici. Tum ille, Revaluit, inquit, sed ita, ut posthac non sit illi formidanda valetudo adversa. Noli flere (nam videbat erumpentes lachrymas) prius, quàm audias rem omnem. Sex dies sunt, quod hominem non inviseram, sed tamen quotidianis precibus illius salutem⁴ Domino commendabam. Hodiernâ nocte cum me à matutinis hymnis⁵ in strato composuissem, blandus quidam minimæque gravis somnus obrepit. *Po.* Nescio quid læti mihi præfagit animus. *Br.* Non est tibi læva⁶ mens. Visus sum mihi, inquit, consistere ad ponticulum quendam, per quem transitus erat in pratum quoddam longè amoenissimum. Adeo blandiebatur oculis graminum & frondium plusquam smaragdinus viror, sic arridebant incredibili colorum varietate flosculorum stellulæ; sic spirabant⁷ omnia, ut, quod erat pratorum citra rivum, quo dirimebatur felicissimus ille campus, nec vivere, nec virere, videretur, sed mortua, inamœna, putidæque omnia. Atque interim dum totus sum in eo spectaculo, commodum præterierat Reuchlinus; præteriens Hebraicè precatus est pacem⁸. Jam medium pontis transierat prius, quàm sentirem; parantem accurrere respiciens vetuit. *Nondum fas,* inquit, *Quinto ab hinc anno nos sequeris. Interim eorum quæ aguntur testis ac spectator assistito.* Hic

I 4

ego:

¹ Supponas Pompilium nomen hominis in aurem Brassicano dicere.

² Vid. pag. 52. num. 3.

³ Admirantis est.

⁴ Valetudinem.

⁵ *Mattins, morning prayers*; sed observandum has preces apud monachos fieri post mediam noctem, multo ante lucem, ita ut quis post eas non in-

congruè petat lectum.

⁶ *Id est*, non a vero aberras, ex Virgilio, *Eclog. i, 16. Si mens non læva fuisset.* Hincque apud Gallos veluti proverbialiter dicitur, *donner a gauche*, cùm quis a scopo aberrat.

⁷ *Smelt so sweetly.*

⁸ Siquidem hæc erat Judæorum salutatio, ut vidisti pag. 3.

ego : Nudus erat, inquam, Reuchlinus, an vestitus? solus, an comitatus? Vestitum, inquit, nihil habebat, præter unam candidissimam; Damascenam¹ esse dixisses, candere mirè lucido: ponè sequebatur puer incredibili specie, alatus; suspicabar illius esse genium bonum. *Po.* Sed nullusne comitabatur genius malus? *Br.* Imò aliquot, ut Franciscanus ille arbitrabatur. Procul, inquit, à tergo sequebantur aves aliquot pennis cætera nigris, nisi quòd explicatu alarum gilvas veriùs, quàm candidas plumas, ostenderent. Picæ, inquit, videri poterant colore & voce, nisi quòd singulæ sedecim picas æquarent magnitudine corporis, nihilo minores vulturibus, cristam gestantes vertice, rostris & unguibus aduncis, ventre prominente. Harpyiæ² videri poterant, si tres modò fuissent. *Po.* Quid moliebantur istæ furia? *Br.* Procul, inquit, obstrepebant heroi Reuchlino, & impetituræ videbantur, si licuisset. *Po.* Quì minus licuit? *Br.* Quia versus Reuchlinus, objectâ manu crucis imaginem exprimens, *Abite*, inquit, *quòd dignum est, malæ pestes. Satis sit vobis negotium facessere mortalibus; in me, jam immortalibus adscriptum, nihil habet juris vestra dementia.* Vix ea dixerat, inquit Franciscanus, mox abierant fœdissimæ volucres, sed relicto fœtore, ad quem collatum oletum videri posset sampfucinum, aut soliatum. Dejerabat se citiùs vel ad inferos descensurum, quàm sustineret iterum afflari tali thymiamate. *Po.* Malè sit illis pestibus. *Br.* Sed audi cætera quæ narravit mihi Franciscanus. Dum hæc intentus contempler, inquit, jam ponti vicinùs erat divus Hieronymus³, qui Reuchlinum hisce verbis compellabat: *Salve, collega sanctissime. Datum est hoc mihi negotium, ut te exceptum deducam in consortium cælitum, quod tuis sanctissimis laboribus destinavit divina benignitas.* Simulque vestem protulit, quâ Reuchlinum induit. Tum ego, Dic, inquam, mihi, quo cultu, quâve specie videbatur Hieronymus? Eratne tam senilis, quàm illum pingunt? aut cucullam habebat, aut galerum, ac pallium cardinalitium, aut leonem comitem⁴? Ad hæc ille: Nihil, inquit, istiusmodi. Species erat amœna, quæ sic

¹ *Of Damask*, sericam ex Damasco, urbe Syriæ, olim propter talia celebratissima.

² Aves sunt à poëtis fictæ, qualitatibus a Furiis non absimiles & tantundem numero, tres nempe, sed nomina diversa; Furia sunt Tisiphone, Alecto, & Megæra; Harpyiæ vero, Aello, Ocypete, & Celeno. Sic de his Virgilius *Æn.* iii, 217. *Virginæi volucrum cultus, fœdissima ventris protuberans, uncaeque manus, & pallida semper ora fame.*

³ Is potius quàm alius ex patribus, quoniam versatissimus erat in linguis,

sicut Reuchlinus.

⁴ Quoniam his quatuor modis depingitur apud pontificios; cum cuculla, siquidem existimatur fuisse monachus a plerisque; cum pileo, vel galero, utpote qui tantummodo sacerdotes secularis fuisse judicatur ab aliis; cum pallio cardinalitio, quippe quidam usque adeò insaniverunt, ut contenderint eum fuisse cardinalem, quamvis absurdissimum sit, quippe Hieronymi tempore neque res, neque nomen, nota; at unde leo? nesciam, nisi quod strenuus erat in disputatione.

sic ætatem testabatur, ut nihil haberet squaloris, dignitatis plurimum. Quorsum autem illic opus erat comite leone, quem illi pictores adjunxerunt? vellem gerebat ad tales usque demissam; crystallum diceret pellucidam. Ejusdem erat formæ, quam Reuchlino tradidit. Tota undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quædam pyropon præ se ferebant, nonnullæ smaragdum, tertiæ sapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. *Po.* Conjicio id fuisse insigne trium linguarum, quas calluerunt. *Br.* Non est dubium. Nam & fimbriæ, ut aiebat, trium linguarum literis, triplici colore distinctis, visebantur inscriptæ. *Po.* Num incomitatus aderat Hieronymus? *Br.* Incomitatus, inquis? Totus ille campus obsidebatur myriadibus Geniorum¹, nec aliter oppleverant aërem totum, quàm videmus in solis radiis volitare minuta corpuscula, quæ vocant *Atomes*², si tamen à re tam humili huc ducenda est comparatio. Neque cælum videre licuisset, neque campum, nisi pellucerent omnia. *Po.* Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum est? *Br.* Hieronymus, inquit, honoris gratiâ complexus dextrum Reuchlinum, deduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando osculo complexus est. Atque interea vasto hiatu cælum supernè diduxit sese, majestatem quandam inenarrabilem exhibens, sic ut ad eam speciem cætera pænè sorderent, quæ tamen antea videbantur esse mirifica. *Po.* Non possis aliquam imaginem nobis depingere? *Br.* Quî possum ego, qui non vidi? Is qui vidit, negavit se ullis vocibus vel somnium³ rei posse depingere: tantum hoc aiebat, se vel millies mori paratum, si liceat iterum eo spectaculo, quamlibet exiguo momento, frui. *Po.* Quid tandem? *Br.* Ex hiatu cœli demissa est ingens columna igne pellucido, sed amœno: per eam in complexu duæ sanctissimæ animæ subvectæ sunt in cælum, choris angelicis tantâ melodiâ delinientibus omnia, ut Franciscanus neget, se unquam ejus voluptatis meminisse posse, quin erumpant lachrymæ. Secuta est mira fragrantia. Ubi somnus reliquit hominem, si tamen ille somnus dicendus est, erat dementi similis; non credebat sese esse in cellula sua; requirebat pontem ac pratum suum; nec aliud loqui, nec aliud cogitare, poterat. Seniores ejus collegii, ubi senserunt rem non esse fabulosam (nam compertum est eadem horâ terris excessisse Reuchlinum, quâ visio viro illi sanctissimo apparuit) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta piorum præmiis amplissimis remuneratur. *Po.* Quid igitur superest, nisi ut sanctissimi viri nomen adscribamus calendario sanctorum? *Br.* Id ego facturus eram, etiam si nihil tale vidisset Franciscanus, & quidem aureis

¹ Angelorum.

² *Atomes*, cujus nominativum *atomus* reperies in dictionario.

³ Speciem minimam; sed hac voce utitur, quoniam totum nihil est nisi somnium.

reis literis ¹, proximè divum Hieronymum. *Po.* Emoriar, nisi idem facturus sum in codice meo. *Br.* Quin & in meo larario ² stabit aureus inter divos selectos. *Po.* Stabit & in meo vel gemmeus, si suppetat animo facultas. *Br.* Ponetur in bibliotheca, Hieronymo proximus. *Po.* Addetur & meæ. *Br.* Imò, si grati volent esse, idem facient omnes, qui colunt & amant linguas ac bonas literas, præsertim sacras. *Po.* Dignus est videlicet. Sed nihil te movet ille scrupulus, quòd nondum relatus est in numerum divorum auctoritate Romani pontificis? *Br.* Quis canonizavit ³ (sic enim vocant) divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria sanctior apud pios omnes? horum quos insignis pietas, quos ingenii vitæque monumenta commendant affectibus omnium; an Catharinæ Senensis, quam in divarum numerum retulisse fertur Pius, ejus nominis secundus, in gratiam ordinis & urbis ⁴? *Po.* Vera prædicas. Ille demum verus cultus est, qui sponte cælo dignis meritis defunctorum exhibetur, quorum beneficia perpetuò sentiuntur. *Br.* Quid igitur? Putas tu hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, si quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam intermoritura virtutis sue monumenta. Benefactis consecravit nomen suum immortalitati. Nunc exemptus malis, cælo fruitur, & cum Hieronymo confabulatur. *Po.* At multa passus est in vita. *Br.* Sed plura passus est divus Hieronymus ⁵. Felicitas est, ob bona pati à malis. *Po.* Fateor certè; ob optima à pessimis multa perpeffus est Hieronymus. *Br.* Quod olim fecit Satanas per Scribas & Phariseos in Dominum Jesum, hoc & nunc facit per Phariseos ⁶ quosdam in optimos quosque viros, ac de genere mortalium suis vigiliis benè merentes. Nunc ille metit optimam messem pro semente, quam fecit. Interim nostræ partes crunt, illius memoriam habere sacrosanctam ⁷; illius nomen ferre laudibus; ac subinde illum salutare verbis hujusmodi: *O sancta anima,*

¹ Quod non fit, nisi nobilissimis sanctis, aut divis, ac veluti classis tertiæ & supremæ; qui enim primæ seu inferioris, vulgato colore, qui secundæ rubro, qui tertiæ tandem, aureo colore vel literis aureis inscribuntur in calendario, a curiosis pontificiis.

² *In my chapel.*

³ Vox enim non Latina, sed hæc necessaria, & intelligitur ab omnibus, papa enim (cui jus est canonizandi) nunquam canonizavit Hieronymum, Paulum, vel Mariam.

⁴ Quia nihil præter hæc duo, eam commendabant huic papæ, erat enim hæc Catharina ex Senis vel Sienna, Etruriæ urbe, unde hic quoque papa, & monacha ex Dominici ordine, cui

favebat hic Pius, vocatus ante Papatum (quem obtinuit Anno 1458) Æneas Sylvius, at respicit præterea auctor ad absurda imò & blasphema, quæ de hac Catharina referuntur in Legendis, quod nempe Christo nupserit præsentibus, Maria, Joanne, & Davide, sed tacite metu odii.

⁵ Siquidem propter persecutiones in deserta secessit, unde evocatus Romam, persecutiones iterum vitare non potuit, &c.

⁶ Qui sunt isti Pharisei, videas lector.

⁷ Non tam altè sonat hæc vox lingua Latinâ, quàm sonaret lingua nostrâ vernaculâ.

anima, sis felix linguarum cultoribus, faveto linguis sanctis, perditō malas linguas, infectas veneno gebennæ. Po. Ita faciam, ac sedulō prædicabo cæteris, ut idem faciant. At non dubito, multos futuros, qui precatiunculam aliquam desiderent, quandoquidem hoc receptum, quā sanctissimi herois memoriam celebrent. *Br.* Hoc dicis, quod isti *Collectam*¹ appellant? *Po.* Scilicet. *Br.* Hanc paraveram & ante mortem. *Po.* Recita, quæso. *Br.* *Amator humani generis Deus, qui donum linguarum, quo quondam apostolos tuos ad Evangelii prædicationem per Spiritum tuum Sanctum cælitus intruxeras, per electum famulum tuum Joannem Reuchlinum mundo renovasti*²: da ut omnibus linguis, omnes ubique prædicent gloriam Filii tui Jesu, ut confundas linguas pseudoapostolorum³, qui conjurati substruunt impiam turrem Babel⁴, tuam gloriam obscurare conantes, dum suam student attollere: cum uni tibi debeatur omnis gloria, cum Jesu Filio tuo unigenito, Domino nostro, & Spiritu Sancto, in æterna secula, Amen⁵. *Po.* Elegans professio & pia precatio: dispeream nisi mihi quotidie dicetur. Et hunc occursum mihi felicem duco, qui rem tam lætam ex te didicerim. *Br.* Isto gaudio diu fruire, ac vale. *Po.* Vale tu quoque. *Br.* Valebo, sed non coquus⁶.

PROCUS

¹ Sic & vocatur sermone vulgari apud nos.

² Deberet esse mitigatio quædam assertionis per vocem quodammodo, aut aliquam similem.

³ Jam vidimus, pag. 102. num. 2.

⁴ Audaciâ captâ; ædificatio enim turris Babel ab hominibus post diluvium, ut habetur Gen. xi. cœptum audax in Deum ipsum.

⁵ Obierva, lector, quàm similis sit hæc collecta nostris, in pari casu, quod nihil sit in ea, supplicationem divorum redolens, ac inde certò concludas, ni fallor, auctorem, si licuisset, maluisse tales preces obtinere in ecclesia, quàm supplicationes quibus aliquid a sanctis flagitamus. sed alius obtinebat usus, cui se aliquando conformem dabat auctor, propter rationes quas alibi indicavimus.

⁶ Propter æquivocationem (si ad pronunciationem attendas) vocis ultimæ quoque, a Pompilio usurpatæ; alluditur ad id quod de Cicerone Quintilianus, lib. vi. cap. de risu, scilicet qui-

dam candidatus, Cocci filius, petebat suffragia a quodam, quod observans Cicero, Cocci filium alloquens ei per jocum dixit, *Ego tibi favebo quoque*, quod si, ut jam indicavimus, attendas ad pronunciationem significare poterat, *I will favour you also*, vel, *Cook, I will favour you*. Hinc apparet c, & qu, pronunciata olim eodem modo à Romanis; ambo nunc quoque eodem modo sonant apud Gallos, videlicet cum a, o, vel u, subjunguntur huic c in eadem syllaba; at non inde sequitur Gallos nunc ea pronunciare eodem modo, quo ea pronunciabant Latini; Galli enim ea pronunciant sicuti nos pronunciamus k, at probabile est, Latinos ea pronunciâsse, ut nos pronunciamus ch, hæc satis super his; observemus tamen insuper, gravissimos viros aliquando super vocum ambiguitate joculari non dedignatos, transeat, dum raro, cum sale, & sine injuria in proximum fiat, tandemque fumus præ auro nobis non vendatur.

PROCUS ET PUELLA.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc procreationem exhibet castissimam, philosophica multa joris admiscens. De non precipitando conjugio; de delectu non solum corporum, sed multo magis animorum; de firmitate conjugii, de non contrahendo conjugium sine consensu parentum; de caste colendo matrimonio, de sancte educando liberos. Anima est non ubi animat, sed ubi amat. Viri deformis descriptio. Conjugium virginitati praelatum: non capistrum, ut vulgò. Affectus non adhibendi in consilium, sed ratio.

PAMPHILUS¹, MARIA.

Pa. **S**alve crudelis, salve ferrea, salve adamantina. **Ma.** Salve tandem & tu, Pamphile, quoties & quantum voles, quocunque libet nomine. Sed interim mihi videris oblitus nominis mei; Maria vocor. **Pa.** At Martia dici oportuit. **Ma.** Quid ita, quæso? Quid mihi cum Marte? **Pa.** Quia quemadmodum illi Deo pro ludo est homines interficere; ita & tibi: nisi quod tu Marte crudelior, occidis etiam amantem. **Ma.** Bona verba. Ubinam strages ista mortalium, quos ego occidi? Ubi sanguis interfectorum? **Pa.** Unum cadaver vides exanime, si modò me vides. **Ma.** Quid ego audio? Mortuus loqueris, & obambulas? utinam mihi nunquam occurrant umbræ² formidabiliores! **Pa.** Ludis tu quidem; tamen interim miserum exanimas³, & crudelius occidis, quàm si confoderes telo. Nunc longo cruciatu excarnificor miser⁴. **Ma.** Eho, dic, quot gravidæ ad tuum occursum abortierunt⁵? **Pa.** Atqui pallor arguit exanguem magis, quàm ulla sit umbra. **Ma.** Atqui iste pallor tinctus est violâ. Sic palles ut cerasum maturescens, aut uva purpurascens. **Pa.** Satis procaciter rides miserum. **Ma.** Atqui si mihi non credis, admove speculum. **Pa.** Non optarim aliud speculum; nec arbitror esse clarius ullum, quàm in quo me nunc contemplor. **Ma.** Quod speculum mihi naras? **Pa.** Oculos tuos. **Ma.** Arguator⁶, ut semper tui similis es! Sed unde doces esse exanimem te? An cibum capiunt umbræ? **Pa.** Capiunt, sed insipidum, qualem ego. **Ma.** Quibus igitur vescuntur? **Pa.** Malvis, porris, & lupinis⁷. **Ma.** Atqui tu non abstines à capis & perdicibus. **Pa.** Verum; sed interim nihilo plus sapiunt palato meo, quàm si malvis vescerer, aut betis absque pipere, vino, & aceto. **Ma.** O te miserum! & tamen interim obesulus es. An & loquuntur exanimæ? **Pa.** Sic ut ego, voce perquam exili. **Ma.** Atqui nuper cum

¹ Nomen est amantium commune apud comicos, Terentium præsertim, Græcum est origine, i. e. omnia, vel potius, omnimodæ vel valde amans.

² Mentis separatæ, ghosts.

³ Ex Horatio locutio, Cur me querelis exanimas tuis? Od. ii, 17, 1.

⁴ Parumper amplificatum, sed sic amantes.

⁵ Quoniam Pamphilus seipsum vocaveret cadaver exanime, proindeque spectrum, ad ejus præsentiam ita turbantur gravidæ, ut fœtum immaturum edant.

⁶ Banterev.

⁷ Siquidem hæc omnia vilia & insipida, umbrisque digna, si umbræ aliquid edant.

cum audirem te convitiantem rivali tuo, vox non erat admodum exilis. Sed obsecro te, num etiam ambulant umbræ? num vestiuntur? num dormiunt? *Pa.* Etiam cœunt ¹, sed suo more. *Ma.* Næ tu suavis nugator es. *Pa.* Sed quid dices, si argumentis Achilleis ² evincam, & me esse mortuum, & te esse homicidam? *Ma.* Absit omen ³, Pamphile, sed aggredere sophisma. *Pa.* Primum illud mihi donabis, opinor, mortem nihil aliud esse, quàm abductionem animæ à corpore. *Ma.* Largior. *Pa.* Sed ita, ut ne reposcas quod dederis. *Ma.* Non fiet. *Pa.* Tum haud inficiaberis, eum qui alteri adimit animam, homicidam esse. *Ma.* Accedo. *Pa.* Concedes & illud, quòd à gravissimis auctoribus dictum, tot seculorum suffragiis comprobatum est, animam hominis non illic esse ubi animat, sed ubi amat. *Ma.* Isthuc explana crassius; non enim satis assequor quid velis. *Pa.* Et hoc sum infelicior, quòd isthuc non æquè sentis atque ego. *Ma.* Fac ut sentiam. *Pa.* Eadem operâ fac ut sentiat adamas. *Ma.* Equidem puella sum, non lapis. *Pa.* Verum; sed adamante durior. *Ma.* Sed perge colligere ⁴. *Pa.* Qui corripuntur afflatu divino, nec audiunt, nec vident, nec olfaciunt, nec sentiunt, etiamsi occidas. *Ma.* Audi vi sanè. *Pa.* Quid conjectas esse in causa? *Ma.* Dic tu, philosophe. *Pa.* Nimirum quoniam animus est in cœlis, ubi habet quod vehementer amat, & abest à corpore. *Ma.* Quid tum postea? *Pa.* Quid tum, dura? Illud consequitur, & me esse mortuum, & te esse homicidam. *Ma.* Ubi est igitur anima tua? *Pa.* Illic ubi amat. *Ma.* Quis autem ademit tibi animam? Quid suspiras? Dic liberè, dices impunè. *Pa.* Crudelissima quædam puella, quam ego tamen, ne mortuus quidem odisse possum. *Ma.* Humanum ingenium ⁵. Sed cur illi vicissim non adimis suam animam, par pari, quod aiunt, referens? *Pa.* Nihil me felicius, si quidem liceat facere permutationem, sic ut illius animus vicissim demigret in pectus meum, quemadmodum meus animus totus demigravit in corpus illius. *Ma.* At licètne mihi tecum vicissim sophistam agere? *Pa.* Sophistriam ⁶. *Ma.* Num fieri potest, ut diem corpus

¹ Vox æquivoca, quâ gaudet uti Pamphilus, in strictiori significatione, alludens ad fabulam de Echo apud Ovidium Met. lib. iii. quid enim affinius umbræ quàm Echo? sed quàm concinnius dixerit Ovidius, videat lector. Echo deperibat in Narcissum, Narcissus venabatur, & ad venationis comites, *Huc cocamus ait*, tunc subiungit Ovidius, *nullique libentius unquam responsura sono, Cocamus, rettulit Echo, &c.*

² Fortissimis; fortissimus enim fuit Achilles.

³ *Id est*, res falsa sit, & quod dicturus es, non conducat ad eventum rei, siquidem vulgus putat, quòd loqui de aliqua re, conferat aliquid ad huiusce rei eventum.

⁴ Argumenta scilicet. *Go on with your inferences.*

⁵ *A very kind disposition indeed!*

⁶ Nesciam an vox sit in usu, sed non est *sophista* scemini generis; *sophista* olim idem quod philosophus, sed nunc is est qui fallacibus argumentis deludit.

corpus sit animatum, & exanime? *Pa.* Non eodem quidem tempore. *Ma.* Cum abest anima, tum mortuum est corpus? *Pa.* Est. *Ma.* Nec animat, nisi cum adest? *Pa.* Esto sanè *Ma.* Quî fit igitur, ut, cum ibi sit ubi amat, animet tamen corpus unde demigravit? Quòd si animat, etiam cùm amat alibi, quomodo vocatur exanime corpus, quod animatum est? *Pa.* Argutare tu quidem satis sophisticè; sed me talibus pedicis non capies. Anima quæ moderatur utcunque corpus animantis, impropriè dicitur anima, cum re verà sint tenues quædam animæ reliquiæ, non aliter quàm odor rosarum manet in manu, etiam rosâ submotâ¹. *Ma.* Difficile est, ut video, vulpem capere laqueo². Sed illud responde; Nónne agit, qui occidit? *Pa.* Maximè. *Ma.* Et patitur qui occiditur? *Pa.* Scilicet. *Ma.* Quî fit igitur, ut cùm qui amat, agat; quæ amatur, patiatur; occidere dicatur, quæ amatu, cùm amans potius occidat seipsum? *Pa.* Imò contrà; quî amat, patitur; quæ amatur agit. *Ma.* Isthuc nunquam evinces apud Areopagitas³ grammaticos. *Pa.* At evincam apud Amphictyones⁴ dialecticos. *Ma.* Verùm nè graveris & illud respondere; volens amas, an nolens? *Pa.* Volens. *Ma.* Cum igitur liberum sit non amare, videtur homicida sui, quisquis amat; præterque jus accusat puellam. *Pa.* Atqui puella non idèò occidit, quòd amatur; sed quòd non amat mutuùm. Occidit autem quisquis servare potest, nec servat. *Ma.* Quid si juvenis amet inconcessâ, hoc est, uxorem alienam, aut virginem Vestalem⁵, num illa amabit mutuùm, ut servet amantem? *Pa.* Sed hic⁶ juvenis amat, quod amare fas piùmque est, atque etiam æquum & bonum, & tamen occiditur. Quod si leve est homicidii crimen, & beneficii ream peragam. *Ma.* Isthuc prohibeant superi. An Circen⁷ quampiam ex me facies? *Pa.* Aliquid & istâ crudelius. Nam

porcus

¹ Satis congruè in amante, non item in philosopho.

² Proverbium, hinc quod vulpes sit animalium astutissimum.

³ *Areopagus* Athenis erat vicus, aut collis, Martis, in quo sedebant Areopagitæ, iudices de capitalibus; grammatici ergo Areopagitæ sunt diligentes atque accurati grammatici, qui omnia verba & res ponderant accurate, sicuti faciebant, vel saltem facere debebant, Areopagitæ, iudices de capitalibus.

⁴ Idem sensu quod *Areopagitæ grammatici*, sed cum majori energia; Amphictyones enim erant ex decem Græciæ populis legati, qui conveniebant ad Thermopylas, ad consuendum totius corporis bono, proindeque Areopagitis præponendi: unusquisque præterea scit dialecticos grammaticis

præponendos quoque: vult ergo dicere Pamphilus, se plus facturum quam amica requirat, suamque thesim supra omnem contradictionem probaturum.

⁵ Quoniam ex instituto & voto nunquam habere debebant illæ virgines Vestæ dicatæ cum viro consortium, & si haberent, sepelirentur vivæ; contra jus & fas ergo cum eis congressi, sicut & cum uxoribus alienis.

⁶ Seipsum commonstrat.

⁷ Celebratâ est venefica apud poëtas, quæ cautum Ulyssem præne perdidit, ac socios ejus in porcos, urfos, &c. transformavit, atque ad id alluditur in sequentibus. Veritas historice hæc est, quòd ita capti sint apud eam deliciis, ut admodum ægre ab ea potuerint avelli.

porcus aut ursus esse malim, quàm id quod nunc sum, exanimis. *Ma.* Quo tandem beneficii genere perdo homines? *Pa.* Fascino¹. *Ma.* An igitur vis, ut posthac abs te dessectam noxios oculos? *Pa.* Bona verba. Imò magis adflecte. *Ma.* Si mihi sunt oculi fascinatores, quì fit, ut non contabescant & cæteri, quos obtueor? Itaque suspicor fascinum istud esse in tuis oculis, non in meis. *Pa.* Non sat tibi erat jugulare Pamphilum, ni insultes insuper? *Ma.* O lepidum mortuum! Sed quando parabuntur exsequiæ? *Pa.* Opinione tuâ celerius, ni tu succurras. *Ma.* Egon' rem tantam possum? *Pa.* Potes vel mortuum ad vitam revocare, idque minimo negotio. *Ma.* Si quis mihi porrigat panacen². *Pa.* Nihil opus herbis, tantum redama. Quid autem facilius, imò quid æquius? Non aliter absolvêris ab homicidii crimine. *Ma.* Apud quod tribunal peragar rea? Areopagitarum? *Pa.* Non; sed apud tribunal Veneris. *Ma.* Aiunt deam esse placabilem. *Pa.* Imò nullius ira perinde formidabilis. *Ma.* Habet fulmen? *Pa.* Non. *Ma.* Habet tridentem? *Pa.* Nequaquam. *Ma.* Habet hastam³? *Pa.* Minimè: sed est dea maris⁴. *Ma.* Non navigo. *Pa.* Sed habet puerum. *Ma.* Non est formidabilis ætas. *Pa.* Vindicem ac pervicacem⁵. *Ma.* Quid is mihi faciet? *Pa.* Quid faciet? Prohibeant omnes superi! Nolim enim illi malum ominari, cui benè volo. *Ma.* Tamen effare; nulla mihi superstitio est. *Pa.* Dicam ergo. Si hunc spreveris amantem, non omninò mutuo indignum amore, nisi fallor, ille fortasse jussu matris immittet tibi pessimo veneno tinctum jaculum, ut in fordidum aliquem depereas, qui te tamen non redamet. *Ma.* Supplicium narras abominandum. Ego sanè vel mori præoptârim, quàm perditè amare deformem, nec amore mutuo respondentem. *Pa.* Atqui nuper hujus mali fuit exemplum insigniter editum in puellam quandam. *Ma.* Ubi locorum? *Pa.* Aureliæ⁶. *Ma.* Quot anni sunt? *Pa.* Quot anni? Vix sunt menses decem. *Ma.* Puellæ quod erat nomen? Quid hæres? *Pa.* Nihil; novi tanquam te. *Ma.* Quin igitur edis nomen? *Pa.* Quia non placet omen. Utinam alio quovis nomine dicta fuisset! Idem habebat nomen, quod tu. *Ma.* Pater quis erat? *Pa.* Vivit adhuc inter jureconsultos præcipui nominis, re splendidâ. *Ma.* Adde nomen. *Pa.* Mauritius. *Ma.* Cognomen. *Pa.* Aglaius. *Ma.* Vivitne mater?

¹ Species est veneni, quod oculis inesse dicitur, non absimile huic quod a vulgo basilisco tribuitur, intelligit ergo, quod oculis amicæ pereat.

² Herba, quæ prout nomen, quod Græcum est, sonat, dicitur vel supponitur curare omnes morbos; at ubi talis herba?

³ Hæ quæstiones omnes, ex eo quod à poetis tribuatur fulmen Jovi,

tridens Neptuno, hasta Palladi, filius Veneri, sed qui præ omnibus his timendus, propter jacula, ut infra videbis.

⁴ Quoniam ex spuma maris nata dicitur.

⁵ Habet scil. puerum.

⁶ Orléans, urbs est non longè distans à Parisiis.

ter? *Pa.* Nuper reliquit superos ¹. *Ma.* Quo morbo periit? *Pa.* Quo morbo rogas? mœrore. Et pater, tametsi vir cum primis fortis, periclitabatur. *Ma.* Licétne scire matris quoque nomen? *Pa.* Maximè. Sophronam nemo non novit. Sed quid sibi vult ista percontatio? An me putas apologum comminisci? *Ma.* Egon' de te suspicarer hoc? Hæc suspicio pronior ² est in sexum nostrum. Sed narra, quid acciderit puellæ? *Pa.* Puella erat honesto loco nata, ut dixi, ré lautâ, formâ perquam eleganti: quid multis? digna principe marito. Hujus nuptias ambiebat procus quidam, illi non dissimilis. *Ma.* Quo nomine? *Pa.* Hei mihi, offendor omine; Pamphilus & ille dictus est. Illi nihil non tentantem pertinacissimè sprexit. Juvenis dolore contabuit. Nec ita multo pòst, illa deperire cœpit in quendam, simium veriùs quàm hominem. *Ma.* Quid ais? *Pa.* Adeo perditè, ut fatis dici non queat. *Ma.* Tam elegans puella tam deformem ³? *Pa.* Vertice acuminato, raro capillitio ⁴, eoque lacero & impexo, fursure ac lendibus oppleto: plerumque cranii cutem nudaverat alopecia; oculis refugis ⁵, naribus fimis ac sursum hiantibus, ore sparso ⁶, dentibus putridis, balbutiente linguâ, mento scabioso; scapulas deformabat gibbus; venter prominulus, crura vara. *Ma.* Therliten ⁷ quempiam mihi depingis. *Pa.* Imò aiunt illi non fuisse nisi unam auriculam. *Ma.* Altera perierat illi fortasse in bello. *Pa.* Imò in pace. *Ma.* Quis hoc ausus est? *Pa.* Dionysius carnifex. *Ma.* Fortasse formæ intelluctatem pensabat res ampla domi. *Pa.* Imò decoxerat, ac plus quàm animam ⁸ debebat. Cum hoc marito tam insignis puella nunc degit ætatem, ac subinde vapulat. *Ma.* Rem miseram narras, *Pa.* Sed veram. Sic visum est Nemesi ⁹ juvenis spreti contumeliam ulcisci. *Ma.* Ego citiùs optarem extingui fulmine, quàm talem ferre maritum. *Pa.* Ergo nè provoca Nemefin, & amantem redama. *Ma.* Siquidem isthuc satis est, redamo. *Pa.* Sed optârim istum amorem esse perpetuum ac proprium; conjugem ambio, non amicam. *Ma.* Neque me id fugit; sed diu deliberandum est in eo, quod semel cœptum rescindi non potest. *Pa.* Apud me quidem nimium diu deliberatum est. *Ma.* Vide autem, ne tibi imponat amor, non optimus consultor. Nam cæcum esse ferunt. *Pa.* Sed oculatus est, qui ex judicio nascitur.

Non

¹ Nos supra terræ superficiem degentes; i. e. ergo mortua est; cum enim inferi sint manes, i. e. mortuorum mentes, ut vidimus pag. 19. num. 2. necesse est ut superi sint ii, qui adhuc vivunt in terra.

² Ut pote mulieres magis ad comminiscendum pronæ, quàm viri.

³ Supple amabat?

⁴ With a long and pecked visage, and a bald pate.

⁵ Hollow eyed.

⁶ Wide mouthed.

⁷ Famofum apud Græcos propter deformitatem.

⁸ Id est, plusquam omnes facultates ejus, itemque pretium sui ipsius, si venderetur; etenim apud antiquos, cum cui non erant solvendi æris alieni facultates, vendebatur & ipse homo in creditoris beneficium; anima autem hîc est vita seu totum hominis.

⁹ Eadem est quæ Rhamnusia, quam vidisti pag. 17. num. 8. vindictæ dea.

Non ideo mihi talis videris, quòd amem te, sed ideò te amo, quòd talem te conspexerim. *Ma.* At vide nè non satis me perspectam habeas. Si calceum induisses¹, tum demum sentires, quâ parte te urgeret. *Pa.* Jacienda est alea², quanquam ego multis auguriis colligo, rem melius cessuram. *Ma.* Etiam augur es? *Pa.* Sum. *Ma.* Quibus igitur auguriis colligis? An volavit noctua? *Pa.* Illa volat stultis³. *Ma.* An à dextris advolavit jugum columbarum⁴? *Pa.* Nichil istiusmodi. Sed mihi jam annis aliquot perspecta est probitas tuorum parentum: ea primùm avis⁵ est non pessima, è bonis prognatam esse. Neque me clam est, quàm salubribus monitis, quàm sanctis exemplis, apud hos sis instituta. Et plus est benè institui, quàm benè nasci. Habes alterum augurium. Ad hæc meis majoribus non omninò malis, ni fallor, jam olim cum tuis amicitia non vulgaris intercedit: quin & nos inter nos à teneris, quod aiunt, *unguiculis*⁶ noti sumus; nec malè convenit gentis nostris. Jam ætas inter nos, res, dignitas, nobilitas, inter utriusque parentes pæne paria sunt. Demum, quod est in amicitia præcipuum, tui mores mihi videntur non pessimè quadrare ad meum ingenium. Potest enim per se præclarum esse, quod tamen non sit aptum. Quàm mei vicissim tuo congruant, nescio. Hæc videlicet aves, mea lux, mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum, ac lætum jucundumque connubium, modò nè tuus animus mali ominis cantionem⁷ nobis occinat. *Ma.* Quam cantilenam optas? *Pa.* Ego præcinam; Sum tuus: tu succine; Sum tua. *Ma.* Brevis quidem cantioncula; sed longum habet epiphonema⁸. *Pa.* Quid refert, quàm longum, modò lætum? *Ma.* Adeò mihi es invisus, ut nolim te committere, cujus in posterum pœniteat. *Pa.* Desine malè ominari. *Ma.* Fortassis alia tibi videbor, ubi morbus aut ætas hanc formam immutârît. *Pa.* Nec hoc corpus, ô bona, semper erit æquè succulentum. Sed ego non contemplor tantum istud undique florens & elegans domicilium; hospitem magis adamo. *Ma.* Quem hospitem? *Pa.* Animum istum tuum, cujus decor semper cum ætate crescet.

K

¹ Alludit ad id quod Paulus Æmilius dixit, repudiatâ uxore; quibusdam enim mirantibus, quòd eam repudiâisset, *Videtis*, inquit, *calceum*, sed ubi *Et quomodo ledat me, non videtis*.

² Phrasis est notissima, hinc quod Julius Cæsar (trajecto Rubicone (quod ei prohibitum à senatu) dixit, *Facta est alea*.

³ Respondet ad simplicem & naturalem phrasis sensum, non ad eum quem obtinebat apud Athenienses, ut jam bis vidimus, pag. 17. num. 10. & pag. 90. num. 4. Vult ergo dicere Pamphilus, aves volantes, & similia,

nullius esse significationis apud mente sanos.

⁴ Quoniam id augurium apud antiquos judicabatur optimum.

⁵ *Id est*, res est optimi augurii; cui nulla avis in augurando sit comparanda.

⁶ *Id est*, a prima pueritia; locutio vulgaris est apud Latinos, sumpta à catulis, quorum, cum nuper nati, ungues sunt mollissimi.

⁷ Recusationis scil. aut averfationis à proposito meo.

⁸ *Id est*, plures cautiones seu conclusiones continet.

crescet. *Ma.* Næ tu plus quàm lynceus ¹ es, si istum perspicis per tot tectoria. *Pa.* Animum animo perspicio. Ad hæc, in communibus liberis subinde repubescemus. *Ma.* Sed interim perit virginitas. *Pa.* Verum. Sed eho! dic mihi, si tibi esset elegans pomarium, optares illic nihil unquam gigni præter flores: an malles, delapsis floribus, videre arbores maturis pomis gravidas? *Ma.* Ut argutatur! *Pa.* Saltem illud responde, utrum est elegantius spectaculum; vitis humi jaccens, & computrescens; an amplexa palum aut ulmum ², eamque purpureis uvis degravans? *Ma.* Responde tu mihi vicissim; utrum spectaculum amœnius, rosa nitens & lactea in suo frutice; an decerpta digitis, ac paulatim marcescens? *Pa.* Ego rosam existimo feliciorē, quæ marcescit in hominis manu, delectans interim & oculos & nares, quàm quæ senescit in frutice: nam & illic futurum erat, ut marcesceret; quemadmodum felicius est vinum, quod bibitur ante, quàm acefcat. Quamquam non statim marcescit flos puellæ, si nupserit: imò video multas, quæ ante nuptias pallebant, languebant, ac velut extabescebant, ex congressu viri sic enituisse, ut tum demum florere cœperint. *Ma.* Attamen favorabilis ac plausibilis apud omnes est virginitas. *Pa.* Elegans quidem res puella virgo; sed quid juxta naturam prodigiosius anu virgine? Nisi matri tuæ defluxisset flos ille, nos istum flosculum ³ non haberemus. Quòd si, ut spero, non sterile fuerit nostrum conjugium, pro una virgine multas dabimus. *Ma.* Attamen aiunt, rem Deo gratissimam esse castitatem. *Pa.* Et ideò castam puellam mihi cupio nubere, ut cum illa castè vivam. Magis erit animorum, quàm corporum, conjugium. Gignemus reipublicæ, gignemus Christo. Quantum aberit hoc matrimonium à virginitate? Et fortasse olim sic convivemus, quemadmodum vixit cum Maria Joseph ⁴. Sed interim discemus virginitatem ⁵. Non enim statim pervenitur ad summum ⁶. *Ma.* Quid ego audio? Violanda virginitas, ut discatur? *Pa.* Quid nū? Quemadmodum paulatim bibendo vinum parcius, discimus esse abstemii. Uter tibi videtur temperantior, qui in mediis deliciis accumbens abstinet, an qui semotus ab his quæ provocant intemperantiam? *Ma.* Arbitror eum fortius temperantem, quem parata copia non potest corrumpere. *Pa.* Utri veriùs debetur laus castitatis? eïne qui semet exfecat; an qui, membris integris, tamen abstinet à Venere? *Ma.* Equidem posteriori, meo calculo, tribuerim laudem castitatis, priori dementiam. *Pa.* An qui voto adstricti abjurant matrimonium ⁷, nōne quodam

¹ Jam vidisti.

² Siquidem his olim Romani vites adjungebant. Viget etiam hic mos apud Italos adhuc multis in locis, sed nunc apud Gallos vites palis vulgo adjunguntur.

³ Te scil. quæ flos es, vel flosculus.

⁴ Quoniam creditur Josephum cum

Maria nunquam congressum, & sic fere transigitur senium inter matrimonio conjunctos.

⁵ Castitatem.

⁶ Subauditur *gradum*.

⁷ Perstringit monachos & sacerdotes Papisticos.

quodam modo exsecant sese? *Ma.* Videtur. *Pa.* Jam¹ non est virtus non coire. *Ma.* An non est? *Pa.* Sic accipe. Si per se virtus esset, non coire, vitium esset coire. Nunc² incidit, ut vitium sit non coire, coire virtus³. *Ma.* Quando hoc incidit? *Pa.* Quoties ab uxore jus suum petit maritus, præsertim si prolis amore quærit complexum. *Ma.* Quid, si lasciviat? non est fas negare? *Pa.* Fas est monere, vel rogare potius blandiùs, ut temperet: pernegare instanti fas non est. Quanquam hac quidem in parte raras audio querelas maritorum de suis uxoribus. *Ma.* At dulcis est libertas. *Pa.* Imò gravis est sarcina virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperabimus familiæ nostro arbitratu; an tibi videtur ista esse servitus? *Ma.* Vulgus conjugium capistrum vocat. *Pa.* Sed ipsi vero capistro digni sunt, qui sic vocant. Dic mihi, quæso, an non animus tuus est alligatus corpori? *Ma.* Videtur. *Pa.* Non aliter quàm avicula caveæ. Et tamen consule illum, an cupiat esse liber. Negabit, opinor. Quam ob rem? Quia libenter est alligatus. *Ma.* Res est utrinque modica⁴. *Pa.* Tanto tutior. Eam tu domi augebis *parsimoniâ*, quæ non sine causa dicta est, *magnum vestigal*; ego foris industriâ. *Ma.* Innumeras curas secum adferunt liberi. *Pa.* Sed iidem innumeras voluptates, ac sæpenumero multo cum scœnore reponunt parentibus officium. *Ma.* Misera quædam res est orbitas⁵. *Pa.* An nunc orba non es? Quid autem opus in re dubia malè ominari? Dic mihi, utrum malles nunquam nasci, an nasci moritura? *Ma.* Equidem malim nasci moritura. *Pa.* Sic miserior est orbitas, quæ prolem nec habuit, nec habitura est: quemadmodum feliciores sunt, qui vixerunt, quàm qui nec nati sunt, nec nascentur unquam⁶. *Ma.* Qui sunt isti, qui non sunt, nec erunt? *Pa.* Quanquam qui recusat ferre casus humanos, quibus omnes ex æquo sumus obnoxii, sive plebei sumus, sive reges, is è vita migret oportet; & tamen quicquid acciderit, tu non feres nisi dimidium, ego majorem portionem in me transferam. Ita si quid acciderit læti, gemina fiet voluptas: si quid mali, societas adimet dimidium ægritudinis. Mihi vero, si fata vocent⁷, dulce fuerit vel immori tuis complexibus. *Ma.* Facilius ferunt homines, quod juxta communes naturæ leges accidit; sed video, quanto plus molestiarum adferant nonnullis paren-

K 2

tibus

¹ Ergo.

² *Id est*, at aliquando, &c. Nimirum cum alter ex conjunctis jus petit, ut dicit mox infra.

³ Hæc non bene sonarent linguâ vernaculâ, debuissetque tantummodo dicere præterea, cœundi necessitas imposita est, si vir flagitet, & nefas negare, uti subinde declarabit. Sed aliquid condonetur amanti.

⁴ Objectio nova ab opum tenuitate.

⁵ *Id est*, privari marito per mortem, cui omnes subijcimus.

⁶ Nulla bene potest institui comparatio de nihilo, quales hi sunt, qui nec sunt, fuerunt, aut erunt unquam; hinc ne mireris, si Pamphilus nullo modo respondeat ad questionem immediate subsequentem, *Qui sunt isti, qui non sunt, nec erunt?*

⁷ Phrasis est poetica, quâ mortis momentum instare significatur.

tibus liberorum mores, quàm mortes. *Pa.* Istius rei nè quid accidat, maxima ex parte in nobis situm est. *Ma.* Quí sic? *Pa.* Quoniam fere boni nascuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. Neque enim è columbis nascuntur milvii¹. Dabimus igitur operam, ut ipsi boni simus. Deinde curabimus liberos nostros, ab ipso statim lacte, sanctis præceptis & opinionibus imbuendos. Plurimum refert, quid infundas rudi testulæ². Ad hæc curabimus, ut domi habeant exemplum vitæ, quod imitentur. *Ma.* Difficile est quod narras. *Pa.* Nec mirum; quia pulchrum est³; atque ob hoc ipsum tu quoque difficilis es. At tanto studiis acrioribus huc enitemur. *Ma.* Habebis sequacem materiam, tu vide, ut me formes, fingásque. *Pa.* Sed interim pronuncia tria verba. *Ma.* Nihil facilius; sed verba simul atque semel evolârint, non revolant⁴. Dabo consilium utrique commodius. Ages cum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res transigatur. *Pa.* Ambire me jubes; tu potes tribus verbis rem certam reddere. *Ma.* An possim, nescio; mei juris non sum. Nec sine majorum auctoritate olim coibant conjugia. Verùm, utcunque est, arbitror auspicacius fore nostrum conjugium, si parentum auctoritate coëat. Et vestrum est ambire, nobis decorum non est. Gaudet enim rapi virginitas⁵, etiamsi nonnunquam vehementius amemus. *Pa.* Non pigebit ambire, modò nè me frustretur tuum unius suffragium. *Ma.* Non frustrabitur, bono animo esto, mi Pamphile. *Pa.* Tu mihi hîc religiosior es, quàm vellem. *Ma.* Imò tu tuum ipsius suffragium apud te prius expende. Nec affectum istum tuum adhibe in consilium, sed rationem. Quod affectus decernit, temporarium est: quod autem dicitur ratio, perpetuò solet placere. *Pa.* Næ tu pulchrè philosopharis; itaque parere certum est tuis consiliis. *Ma.* Non poenituerit obsequi. Sed heus tu, incidit interim scrupulus, qui meum animum malè habet. *Pa.* Valeant scrupuli. *Ma.* Vin' me nubere mortuo? *Pa.* Nequaquam; sed revixero. *Ma.* Amovisti scrupulum. Benè vale, mi Pamphile. *Pa.* Isthuc tu cura. *Ma.* Precor tibi lætam noctem. Quid suspiras? *Pa.* Lætam noctem ais? Utinam largiarc quod precaris. *Ma.* Ne quid præpro-

¹ Proverbium est, quo innuitur, patres sui similes procreare, sic habet Horatius, Od. iv, 4, 29. *Fortes creantur fortibus & bonis; est in juvenis, est in equis patrum virtus; nec imbellem seroces progeniant aquile columbam.*

² Alluditur rursus ad aliud ejusdem Horatii, nempe, *Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu*, Epist. i, 2, 69 etenim rudis & recens, idem sunt, i. e. quæ nihil adhuc recepit, infantes sunt ejusmodi testula.

³ Vidisti jam pag. 47. num. 1. Fertur sapiens Solon auctor hujus vulgati

dicti, quod dixit in Pittacum, qui propter difficultates & pericula se abdicaverat imperio.

⁴ Respicit ad tritum, *Volat irrevocabile verbum*.

⁵ Erat usitatissima locutio apud Romanos, hinc quod apud eos, sponsus sponsam e sinu matris noctu, & quasi vi, domum adducebat; at origo moris, credo, hinc, quòd primi Romanorum sub primo rege Romulo suas uxores ex vicinis populis vi rapuerint, ut videre est in Floro.

præproperè; adhuc *tua messis in herba est*¹. *Pa.* Nihilne tui mecum auferam? *Ma.* Hunc patillum, qui tibi cor exhilaret. *Pa.* Adde saltem osculum. *Ma.* Cupio tibi virginitatem integram & illibatam tradere. *Pa.* An osculum aliquid decerpit virginitati? *Ma.* Vis igitur ut aliis quoque largiar oscula? *Pa.* Nequaquam: mihi servari volo mea oscula. *Ma.* Tibi servo. Quanquam est aliud, cur in præsentia non ausim dare osculum. *Pa.* Quid isthuc? *Ma.* Ais tuum animum pæne totum demigrâsse in corpus meum; in tuo quàm minimum superesse: vereor itaque ne in osculo hoc ipsum, quod in te superest, transfiliat in me, tûque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amoris symbolum, ac benè vale. Tu gnaviter rem gere. Ego interim Christum comprecabor, ut, quod agitur, utrique nostrum velit esse felix ac faustum.

VIRGO ΜΙΣΟΓΑΜΟΣ².

ARGUMENTUM.

Virgo abhorrens à nuptiis fieri vult monacha. Suadetur in contrarium, ut suis hac in re moderetur affectibus, neque invitis parentibus tentet quippiam; potius ut nubat. Virginitas enim potest esse in vita conjugali. Mores monachorum in cœnobiis suis perstringuntur. Liberi unde dicantur. Detestatur plagarios istos, qui adolescentes & puellas in monasteria pelliciunt, quasi nulla alibi daretur salus: unde multa felicissima ingenia sepeliuntur viva.

EUBULUS³, CATHARINA⁴.

Eu. **G**Audeo tandem finitam esse cœnam, ut liceat hac frui deambulatione, quâ nihil amœnlius. *Ca.* Et me jam tædebat fessio-
nis. *Eu.* Quàm vernal, quàm arridet undique mundus! Hæc nimirum est illius adolescentia⁵. *Ca.* Sic est. *Eu.* At cur tuum ver⁶ non æquè arridet? *Ca.* Quam ob rem? *Eu.* Quia subtristis es. *Ca.* An videor alio vultu quam soleo? *Eu.* Vis ostendam te tibi? *Ca.* Maximè. *Eu.* Vides hanc rosam, sub imminentem noctem foliis contractioribus⁷? *Ca.* Video. Quid tum postea? *Eu.* Talis est vultus tuus. *Ca.* Bella collatio. *Eu.* Si mihi parum credis, in hoc fonticulo contemplare teipsam. Quid sibi tandem volebant & inter cœnandum ista tam crebra suspiria? *Ca.* Define percontari, quod tuâ non refert scire. *Eu.* Imò meâ refert maximè, qui non possum esse hilares, nisi te quoque videam hilarem. Ecce autem iterum suspirium, hui quam ex imo pectore ductum! *Ca.* Est quod angat animum,

K 3

mum,

¹ Ex Ovidio, Epist. Hel. ad Parid.
^{263.} Sed nimium properas, & adhuc tua messis in herba est; i. e. nihil habes adhuc nisi spem, frui nondum adhuc tempus.

² Id est, abhorrens à nuptiis, à matrimonio. odi, & pæne, nuptiæ.

³ Græcum quoque, ab ἴω, bene, & βούλη, consilium, i. e. ergo, Vir boni

consilii.

⁴ Pura; à καθαρὸς, purus.

⁵ Supponas ver adhuc esse, sed ætate imminente.

⁶ Id est, flos ætatis tue.

⁷ Imminere noctem supponendum est, quo tempore florum plurimi, rosa præsertim, folia contrahit, minisque patet.

mum, sed effari non est tutum. *Eu.* Mihi non dices, qui te chariorum habeo sorore propria? Mea Catharina, nè verere quicquid est rei; tutò depones his auribus. *Ca.* Ut ¹ tutò dicam, vereor nè frustra dicam non auxiliaturo. *Eu.* Quì scis? Si non re ipsâ, fortassis consilio consolandòque juvero. *Ca.* Non possum eloqui. *Eu.* Quid isthuc est rei? odisti me? *Ca.* Sic odi, ut mihi minus charus sit meus germanus: & tamen animus non fert ut eloquar. *Eu.* Fateberis igitur, si divinâro? Quid tergiversaris? Promitte, alioqui non omittam urgere. *Ch.* Age, promitto. *Eu.* Prorsus ego non video quid tibi desit ad summam felicitatem. *Ca.* Utinam vera prædicares! *Eu.* Primum adest ipse flos ætatis. Nam, nisi fallor, agis annum jam decimum septimum. *Ca.* Sic est. *Eu.* Nondum igitur, ut opinor, discruciat te metus senectæ. *Ca.* Nihil minus. *Eu.* Adest forma nullâ parte non felix; est & istud præcipuum Dei donum. *Ca.* De forma, qualis qualis est ², nec gloriôr, nec queror. *Eu.* Tum color & habitudo corporis indicat te esse prosperâ valetudine, nisi quid est morbi occultioris. *Ca.* Nihil istiusmodi, gratia Deo. *Eu.* Fama est integra ³. *Ca.* Ita confido. *Eu.* Adest ingenium isto dignum corpore, felicissimum, & quale mihi optem ad liberales disciplinas. *Ca.* Si quod est, Dei munus est. *Eu.* Nec deest morum amabilis gratia ⁴, quam in felicissimis etiam formis non rarò desideramus. *Ca.* Optârim equidem mores me dignos. *Eu.* Multorum animos dejicit generis infelicitas: tibi parentes sunt & benè nati, & probi, & re lautâ, & tui amantissimi. *Ca.* Hinc nihil queror. *Eu.* Quid multis? Ego mihi ex omnibus puellis, quas habet hæc regio, non delegerim aliam sponsam, quàm te, si quod sidus ⁵ mihi prosperum affulgeret. *Ca.* Nec ego deligerem alium sponsum, si placeret ullum conjugium. *Eu.* Et tamen magnum quiddam esse debet, quod sic discruciat animum tuum. *Ca.* Est omninò non leve. *Eu.* Non ægrè feres, si divinem? *Ca.* Jam pollicita sum. *Eu.* Expertus novi, quanta crux sit amor. Age, fatere nunc, promissisti. *Ca.* Amor est in causa, sed non ejus generis, cùjus tu suspicare. *Eu.* Quod genus tu mihi narras? *Ca.* Divina. *Eu.* Equidem consumpsi omnem divinationem meam. Et tamen non omittam hanc manum ⁶, donec extorsero quid sit. *Ca.* Ut violentus es! *Eu.* Depone in sinum meum, quicquid isthuc est curæ. *Ca.* Quando sic urges, dicam. Jam inde à tenebris annis me mirus quidam affectus habebat. *Eu.* Quis, obsecro? *Ca.* Ut adjungerer collegio sacrarum virginum. *Eu.* Ut fices monacha

¹ Quamvis.

² Such as it is.

³ Sine ulla labe.

⁴ A good and agreeable humour.

⁵ Hæc est amantium præsertim di-

alectus. Quid impellit eos ad amandum? Sidus. Quid impedit, quo minus in amore succedant? Sidus rursus.

⁶ Manum Catharinæ, quam supponas Eubulumprehendisse.

cha? *Ca.* Sic habet. *Eu.* Hem! *pro thesauro carbones*? *Ca.* Quid ais, Eubule? *Eu.* Nihil, mea lux; tussiebam³: sed perge dicere. *Ca.* Huic animo meo semper pertinacissimè resistere parentes. *Eu.* Audio. *Ca.* Ego contra precibus, blanditiis, lachrymis oppugnabam parentum pietatem⁴. *Eu.* Res mira. *Ca.* Tandem cum ego nullum facerem finem orandi, obsecrandi, obtestandi, lachrymandi, polliciti sunt, ubi pervenissem ad annum decimum septimum, sese obtemperaturos voluntati meæ, si modò tum idem perflaret animus. Venit is annus, manet idem animus, parentes tamen contra promissum pernegant: hoc est quod disruiat animum meum. Aperui morbum meum: tu nunc medicum age, si quid potes. *Eu.* Primum, illud dabo consilium, suavissima virgo, ut modereris affectibus tuis; & si id non continget quod vis, id velis quod possis⁵. *Ca.* Emoriar, nisi, quod volo, assequar. *Eu.* Et unde cepisti istum fatalem affectum? *Ca.* Olim admodum puella ducta sum in quoddam virginum collegium; circumducebamur, ostendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, videbantur angelæ⁶: in templo nitebant omnia, atque etiam fragrant, nitebant horti cultissimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocunque vertebam oculos. Accedebant ad hæc blandissima virginum colloquia. Unam atque alteram illic reperi, quæcum olim infantula lustrare consuevi. Ex eo tempore cœpit animus ardere ejus vitæ desiderio. *Eu.* Non sum improbaturus⁷ sacrarum virginum institutum: quanquam non omnia conducunt omnibus: sed habitâ tui genii ratione, quem mihi videor ex vultu moribusque tuis collegisse, suaferim, ut nubas marito tui simili, tuæque domi novum instituas collegium, ejus maritus agat patrem, tu matrem. *Ca.* Emoriar citiùs, quàm virginitatis propositum deseram. *Eu.* Res est egregia virginitas, si pura sit: sed nihil necesse est, ut hac gratiâ dedas te in collegium, unde non possis postea eximi. Licet apud parentes virginitatem tueri tuam. *Ca.* Licet, at non perinde tutò. *Eu.* Imò, ut ego arbitror, aliquanto tutiùs, quàm apud illos crassos, semper cibo distentos monachos⁸. Nec enim castrati sunt, ne tu scis iniciens. Patres vocantur⁹, ac frequenter efficiunt, ut hoc nomen verè

K 4

competat

¹ Forsan bona Latina vox non est, at hæc maxime congrua.

² Subauditur *invenisti*; proverbium est, cum quid invenitur longe aliud, quàm expectabatur, vilia pro rebus magni pretii; originem duxit a quodam olim, qui spe inveniendi thesauri fodiens, carbones invenit.

³ Quoniam, ne offenderet, submissâ voce dixerat, *pro thesauro carbones*.

⁴ Observa semel pietatem apud Latinos referri ad parentes & liberos præcipuè, ac fere unicè.

⁵ Ex Terentio, Andr. ii, 1, 6.

⁶ Aptissima hæc, quamvis non omnimode Latina vox, nullusque certe sexus differentia inter hos spiritus, sed de puellis angelis agitur.

⁷ Officiosum credo procemium.

⁸ Quoniam in hisce virginum monasteriis plurimum frequentant, sub confessoriorum & directorum titulo & prætextu.

⁹ His enim constanter datur hic titulus, etiam cum eos alloqueris.

competat in ipsos¹. Olim nūquam virgines honestiūs vivebant, quàm apud parentes; nec alium habebant patrem, quàm episcopum. Sed obsecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegisti, cui te addicas in servitutem? *Ca.* Chrysercium². *Eu.* Agnosco, ædibus paternis vicinum. *Ca.* Rectè. *Eu.* Atqui pulchrè novi totum hoc sodalitium, dignum vero ob quod patrem, ac matrem, & cognatam tibi, honestamque familiam repudies³! Nam ille patriarcha⁴ jam pridem & ætate, & vino, & naturâ delirus est; nec illi quicquam jam sapit præter vinum. Habet duos sodales se dignos, Joannem & Jodocum. Quorum Joannes, ut fortasse vir malus non est, ita nihil habet viri, præter barbam; eruditionis ne pilum quidem⁵, prudentiæ non multo plus. Jodocus adeò stupidus est, ut nisi veste sacrâ commendaretur, obambulet publicitùs in cuculla fatui, cum auriculis ac tintinnabulis⁶. *Ca.* Mihi videntur viri boni. *Eu.* Melius istos novi, quàm tu, mea Catharina. Isti fortasse sunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te profelytam suam⁷. *Ca.* Jodocus maximè favet. *Eu.* O fautorem! sed fac⁸ istic nunc esse viros doctos ac bonos, cras erunt indocti ac mali; & quicunque obtigerint, tibi erunt ferendi. *Ca.* Offendunt me in ædibus paternis crebra convivia; nec semper virginea sunt quæ illic dicuntur inter conjugatos. Et aliquoties fit, ut osculum negare non possim. *Eu.* Qui vitare studet quicquid offendit, is è vita migret oportet. Ita sunt aures assuefaciendæ, ut audiant omnia, nec tamen nisi bona transmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum peculiare. *Ca.* Maximè. *Eu.* Eò te subducas licebit, si quod convivium acciderit turbulentius: & dum illi potant ac nugantur, tu confabulare cum sponso tuo Christo⁹; ora, psalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna, sed tu reddes eam puriorem. *Ca.* Attamen tutius est esse in sodalitis virginum. *Eu.* Non improbo castum sodalitium, nolim tamen te falli falsâ imaginatione. Ubi illic

¹ Per stuprum, apud eos nimis frequens.

² Suspicor esse fictitium nomen, quod præ studio dat puella, sonat enim Græcè veluti *aureum*, i. e. optimum.

³ Ironicè.

⁴ Is qui præest huic monasterio; qui vulgatus tamen vocatur *abbas*, *prior*, vel *provincialis*, quanquam communius *patriarcha* audiat, veluti supereminens episcopus qui sub jurisdictione sua alios habet episcopos, ipse vero nulli subditur, quales olim quinque præsertim numerabantur. Antiochenus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, Constantinopolitanus, & Romanus. At si quod faciat patriarcham isthuc sic, quod multis episco-

pis præsit, ipse sub nullo sit, non video quare his solis quinque hic titulus tribuatur.

⁵ *Not a bit.*

⁶ Siquidem sic adornantur insani vagantes, sicque à pictoribus in tela depinguntur.

⁷ Vox non verè Latina, sed congruentior non poterat dari; alludit præterea ad dictum Christum in Pharisæos, *Matt. xxiii. 15. quod circumceant terram & maria ad profelytum faciendum, ut postea duplo plus fiat gebennæ filius, quam erat antea.*

⁸ Supponas.

⁹ Christus enim est totius ecclesiæ verè sponsus, ergo pudicæ Christianarum mulierum.

illic versata fueris aliquamdiu, ubi propius inspexeris, fortassis non perinde nitebunt omnia, ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines sunt, mihi crede, quæ velum¹ habent. *Ca.* Bona verba. *Eu.* Imò bona verba sunt, quæ vera sunt: nisi fortasse elogium², quod nos hætenus judicavimus esse Virgini matri proprium, ad plures transiit, ut dicantur & à partu virgines³. *Ca.* Abominor. *Eu.* Quin insuper, nec alioqui inter illas virgines sunt omnia virginea. *Ca.* Non? Quam ob rem, obsecro? *Eu.* Quia plures inveniuntur, quæ mores æmulentur Sapphûs⁴, quàm quæ referant ingenium. *Ca.* Isthuc quid sit, non satis intelligo. *Eu.* Atque ideò hæc verba facio, ne quando intelligas⁵, mea Catharina. *Ca.* Attamen animus eò fertur⁶: atque hinc colligo hunc spiritum à Deo proficisci, quòd tot jam annis perseverat, & indies fit acrior. *Eu.* Imò mihi hoc nomine suspectus est iste tuus spiritus, quòd sic repugnant optimi parentes. Afflasset & illorum animos Deus, si pium esset, quod moliris. Sed istum spiritum hausisti ex illis nitoribus⁷, quos admodum puella vidisti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres sodales, ex cultu sacro, ex ceremoniis sanè quàm speciosis, ex improbis hortatibus stultorum monachorum, & qui in hoc te venantur⁸, ut largiùs potent. Sciunt patrem esse liberalem ac benignum: aut illum habebunt convivam, sed hac lege, ut secum adferat vinum, quod decem strenuis potoribus sat sit: aut ipsi potabunt apud illum. Quare tibi fuerim auctor⁹, ne quid novi tentes invitis parentibus, in quorum potestate nos Deus esse voluit. *Ca.* In hoc negotio pium est contemnere patrem & matrem¹⁰. *Eu.* Christi usà pium est alicubi negligere patrem & matrem, neque enim piè faciat, qui Christianus patrem ethnicum, cujus omne vitæ præsidium pendeat à filio, deferat, sinatque perire fame. Si nondum esses professus Christum in baptismo, & parentes vetarent te baptizari, piè faceres, si Christum præferres impiis parentibus. Aut si nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda esset illorum auctoritas. Sed quid hoc ad collegium¹¹? Et domi

1 Moniales enim virgines hunc ornatum habent, ex Vestalibus sumptum, sæpiusque corporibus peccant.

2 Encomium, honorificus titulus.

3 Sola enim Maria meretur dici virgo mater, matres hæc sunt aliquando, at multum abest, ut mereantur dici virgines.

4 Græcus est genitivus, ex *Sappho*, quæ mulier fuit notissima, propter versus elegantes, at propter impudicitiam, aliquid pejus de ea fertur quàm de simplici meretrice, quod nobis verbis enunciare non vacat; ex *Leucade* sese dedit præcipitem in un-

das, præ *Phaonis* amore, qui eam contempsit.

5 Aliquando. Sicque facias nunquam, sicut hæc moniales faciunt.

6 Ad monasterium.

7 *Fine things.*

8 *Strive to make you a proselyte.*

9 *Id est, tibi consilium do.*

10 Cantilena est monachalis, quæ supponitur capi puella, alludens ad dictum Christi, *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non me dignus est*, Matt. x. 37.

11 Monasterium, ut ibi te includas, &c.

mi Christum habes. Natura dicitur, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ fanciunt, ut filii obediant parentibus: & tu te subduces ab auctoritate parentum optimorum, ut pro vero patre te dedas factitio ¹, & pro vera matre tibi adsciscas alienam ²: aut potius, ut pro parentibus tibi dominos ac dominas ³ adsciscas ⁴? Nam parentibus ita es obnoxia, ut tamen te liberam esse velint. Unde & *liberi* vocantur filiifamilias, quod absint à conditione servorum. Nunc te pro libera tendis ultrò servam reddere. Christiana clementia maxima ex parte submovit omnem illam veterum servitutem, nisi quod in paucis regionibus adhuc resident vestigia ⁵. At inventum est, sub prætextu religionis, novum servitutis genus, ut nunc sanè in plerisque monasteriis vivitur. Nihil ibi licebit, nisi ex præscripto: quicquid obvenerit tibi, illis accrescet ⁶: si quo pedem moveris, retraheris è fuga ⁷, perinde quasi parentem veneno necaveris. Quoque sit evidentior servitus, commutant vestem, quam dedere parentes, & ad exemplum priscum eorum, qui olim servos essent mercati, commutant nomen in baptismo inditum, ac pro Petro sive Joanne, vocant Franciscum, aut Dominicum, aut Thomam. Petrus dedit nomen Christo ⁸, & Dominico initiandus ⁹ vocatur Thomas. Si militaris servus abiciat vestem à domino datam, videtur abdicasse dominum; & nos applaudimus illi, qui vestem accipit, quam Christus omnium Dominus non dedit ¹⁰; & ob hanc mutatam graviùs punitur ¹¹, quam si centies abiciat vestem imperatoris ac domini sui ¹², quæ est mentis innocentia. *Ca.* Atqui hoc ipsum aiunt eximii meriti, si quis se sponte dedit in hanc servitutem. *Eu.* Illa verò doctrina Pharisaica ¹³ est. Paulus contra docet,

¹ Patriarchæ vel abbati, qui præerit huic monasterio, quique nihil est nisi factitius pater.

² Abbatissam, quæ præerit monasterio, in quo teipsam includes.

³ Siquidem, ut infra videbis, servitus est vera, vivere sub talibus patribus, & matribus, etenim præter regulas quasdam severiores ex statuto, imperant sæpe duriora pro lubitu; ita ut nullus detur locus oppositioni, recusationi, vel moræ. Scilicet cum puella vota suscepit, quod vulgò fit post explorationis annum, jurejurando Deo & omnibus divinis, manu imposita statutorum libro: vota vero tria, paupertatis, castitatis & tandem cæcæ obedientiæ.

⁴ Nimis verum adhuc.

⁵ Quoniam munera, quæ tibi dabuntur à cognatis & amicis, illi patres & matres sibi servabunt in suos

usus.

⁶ Veluti si esses serva fugitiva.

⁷ Non mirum si principi papæ se conformes dent in ea re, qui mutat nomen, cum ad papatum accersitur.

⁸ *Id est*, cum baptizatus est, vocatus est Petrus.

⁹ *Id est*, qui in Dominicalem intrat ordinem, dat sibi ipsi nomen Thomas verbi gratiâ.

¹⁰ Monachalem scilicet. quæ à Christo inuncta non est

¹¹ Quoniam si monachus aufugerit ex monasterio, abieceritque, ut dicunt, cucullam, pœnæ plusquam capitalis metu, fugiat oportet, nullaque in papistica regione securus esse potest.

¹² Christi nempe.

¹³ Hypocritica & superba, Pharisæis digna.

docet, ut qui liber vocatus sit, ne velit fieri servus, sed potius operam det, ut fiat liber ¹. Atque hoc infelicioꝝ est servitus, quòd pluribus dominis tibi serviendum sit, quòd plerumque stultis & improbis, quòd incertis, ac subinde novis ². Illud mihi responde: Emancipant te leges à jure parentum ³? *Ca.* Nequaquam. *Eu.* Licétne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus? *Ca.* Minimè. *Eu.* Unde igitur tibi jus, ut te ipsam dedas nescio quibus, invitis parentibus? An non tu illis charissima, maximèque propria es possessio? *Ca.* In negotio pietatis cessant naturæ leges. *Eu.* Negotium pietatis potissimum agitur in baptismo: hic tantum agitur de velle mutanda, deque genere vitæ, quod per se neque bonum est, neque malum. Jam illud mihi considera, quantum commoditatum simul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum est in tuo cubiculo legere, orare, psallere, quantum & quando gratum est animo tuo. Quòd si tædet cubi- culi, licet audire cantiones ecclesiasticas, adesse sacris, audire sacras conciones: & si quam videris matronam, aut virginem egregiè probam, ex ejus colloquio fieri meliorem: si quem virum insigni probitate præ- ditum, ex eo discere, quod te reddat meliorem: licebit & conciona- torem deligere, qui purissimè Christum doceat. Has res omnes, ex quibus præcipuus est profectus ad veram pietatem ⁴, amittis semel ad- dicta ⁵ collegio ⁶. *Ca.* Sed interim non ero monacha. *Eu.* Adhuc te movent nomina: rem ipsam perpendito. Illi jactant obedientiam. Num ea laus tibi deerit, si obedias parentibus tuis, quibus Deus jubet obediri? si episcopo tuo, & pastori tuo? Num paupertatis ⁷, cùm in parentum manibus sint omnia? Quanquam olim in sacris virginibus præcipuè laudabatur à sanctis viris liberalitas in pauperes: eam præ- stare non poterant, si nihil possidebant. Porro castitati tuæ nihil de- cedet, etiamsi vivas apud parentes. Quid igitur superest? Velum, li- nea vestis ⁸ ex intima versa in extimam, ceremoniæ quædam quæ per se nihil faciunt ad pietatem, neque quenquam commendant oculis Christi, qui spectat animi puritatem. *Ca.* Nova prædicas. *Eu.* Sed verissima. Cùm igitur non sis emancipata à jure parentum, cùm tibi jus non sit vendendi vestem aut agrum, quo modo tibi jus facis deden- di te in servitutem alienam? *Ca.* Jus parentum, ut aiunt, non impe- dit ingressum religionis? *Eu.* In baptismo nōne professæ es religi- onem! *Ca.* Sum. *Eu.* Nōne religiosi sunt, quicunque sequuntur præcepta

¹ Cor. vii, 21.

² Quoniam patriarchæ & abbatif-
sæ morte mutantur.

³ Do any law discharge you from
your duty to your parents?

⁴ Which chiefly promote true piety.

⁵ As soon as you are entred.

⁶ Monasterio, ut jam vidimus.

⁷ Laus tibi deerit, scil. Can you be

said to be without the profession of pover-
ty?

⁸ Quoniam plurimæ moniales ve-
stem habent ex lino, nos vero indusi-
um tantummodo.

⁹ Id est, in monachalem ordinem,
sic dicitur etiam adhuc Gallice, de
homine qui vitam monachalem am-
plexus est, Il est entre en religion.

præcepta Christi? *Ca.* Maximè. *Eu.* Quæ est igitur ista nova religio, quæ facit irritum, quod & naturæ lex sanxit, & vetus lex docuit, & Evangelica lex comprobavit, & apostolica doctrina confirmavit¹? Istud decretum non est à Deo proditum, sed in monachorum senatu repertum. Sic definiunt quidam² & matrimonium esse ratum, quod insciis, aut etiam invitis, parentibus, inter puerum & puellam per verba *de præfenti*³ (sic enim illi loquuntur) contractum est. Atqui istud dogma nec naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec Moses ipse, nec Evangelica aut apostolica doctrina⁴. *Ca.* An igitur putas mihi non esse fas nubere Christo⁵, nisi comprobantibus parentibus? *Eu.* Jam, inquam, nupsisti Christo, & illi nupsimus omnes. Quæ bis nubit eidem viro? Tantum agitur de loco, de veste, de ceremoniis. Ob has res non arbitror esse contemnendum jus parentum. Et videndum est, nè dum paras nubere Christo, nugas aliis⁶. *Ca.* At isti prædicant nihil esse sanctius, quàm hîc contemnere parentes. *Eu.* Ab istis igitur doctoribus exige, ut proferant aliquem è sacris libris locum⁷, qui hoc doceat; quod si non poterunt, jubeto eos e-bibere calicem vini Belnensis⁸; hoc poterunt. Ab impiis parentibus ad Christum confugere pietatis est. Sed à piis ad monachismum, hoc est (quod non rarè usu venit) à probis ad improbos, quæ, rogo, pietas est? Quanquam & olim ad Christum à paganismo conversus, idololatriis parentibus debebat obsequium, quatenus citra pietatis iacturam fieri poterat. *Ca.* Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? *Eu.* Nequaquam. Verùm quemadmodum nemini suadere velim, ut quæ se in hoc vitæ genus coniecit, luctetur emergere⁹: ita non dubitem hortari puellas omnes, præsertim indolis generosæ, nè se temerè eò præcipitent, unde post se non possint explicare; præsertim cum in ipsis collegiis sæpe gravius periclitetur virginitas, ac domi præstare valeas, quicquid ibi præstatur. *Ca.* Urges tu quidem multis ac magnis

¹ Jus parentum in liberos scil.

² De monachis intelligit præsertim, idem tamen sentiunt aut sentire videntur alii, at nesciam quo jure.

³ Ut hoc intelligatur, observandum, duas esse (ut loqui amant iurisperiti) verborum species in hoc negotio, scil. verba de futuro, & verba de præfenti; verba de futuro sunt, cum quis juvenis promittit puellæ se fore ei sponsum, vel maritum; verba de præfenti sunt, cum quis juvenis dicit puellæ, *Te pro sponsa accipio, facio te uxorem meam*; dicunt illi ergo hanc ultimam speciem verborum facere ratum matrimonium, vel invitis parentibus, etiam si nihil aliud intercedat.

⁴ Vide Deut. vii. & xxii., & 1 Cor. vii.

⁵ Dialectus monachalis, ut vidimus pag. 13. num. 6.

⁶ Monachis scil qui nihil intentatum relinquent, ut tuam castitatem perdant.

⁷ Videas, lector, an verè Papista sic loqueretur.

⁸ Quod vocat *Belnene*, pag. 62. num. 6. sarcasmi species hæc est in monachos omnem exprobrationem sumperans.

⁹ Credo: sed si non possit ferre, postquam se iniecit, quid faciat? emergat necesse est: illicitum enim erat per se votum; at non aliter, ni fallor, sentiebat vel ipse Erasmus.

nis argumentis, tamen hic affectus meus eximi non potest. *Eu.* Si non persuadeo, quod tamen optârim, saltem illud fac memineris, Eubulum monuisse. Interim pro meo in te amore precor, ut tuus iste affectus felicior sit meo consilio.

VIRGO POENITENS.

ARGUMENTUM.

Virgo poenitens ante peractam professionem ad parentes suos domum revertit. Deteguntur hic monachorum prastigia, qui spectris & visis terrent & impellunt rudis animos in sua cœnobia.

EUBULUS, CATHARINA.

Eu. **T**Ales janitrices¹ mihi semper optârim. *Ca.* Et ego semper tales pulsatores². *Eu.* Sed vale, Catharina. *Ca.* Quid ego audio? Valebo prius quàm salveam³? *Eu.* Non huc veni, ut te viderem lachrymantem. Quid sibi vult, quòd protinus me conspecto, lachrymis suffusi sunt oculi⁴? *Ca.* Quò fugis⁵? mane, mane, inquam, sumam alium vultum, & ridebimus affatim. *Eu.* Quas aves⁶ hîc video? *Ca.* Est illius collegii patriarcha⁷. Ne subducito te; jam perpotârunt; accumbe paulisper; illo digresso confabulabimur nostro more. *Eu.* Age, obtemperabo tibi, quæ mihi nolui⁸. Nunc soli sumus, narra totam fabulam, malim enim ex te cognoscere. *Ca.* Ex tot amicis, quos putabam sapere plurimùm, nunc sentio nullum fuisse, qui mihi prudentius ac senilius⁹ consilium dedit, quàm tu omnium natu minimus. *Eu.* Dic quo modo expugnâsti parentum affectum? *Ca.* Primùm, improbis hortatibus monachorum, ac monacharum, deinde etiam meis precibus, ac blandimentis, labefactatus¹⁰ matris est animus: pater nullo pacto quibat percelli. Tandem omnibus admotis machinis, & his victus & oppressus est potiùs, quàm assensit. Id factum est inter pocula: minitabantur homini malum exitium, si Christo suam sponfam pernegaret. *Eu.* O improbitatum stolidorum! Quid fit deinde? *Ca.* Servor triduo domi clam: interim semper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi *Conversas*¹¹ vocant, hortatibus suis addentes animum, ut persiste-

¹ Supponitur Eubulum pulsâsse ostium domus patris Catharinæ, quo ipsa revererat ex monasterio, Eubuloque eam obvenire aperturam ostium.

² *Such persons to knock at my door, such visitors.*

³ Quoniam communiùs *salve* locum habet in congressu, *vale* in digressu.

⁴ *The tears stand in your eyes?*

⁵ Supponas Eubulum simulatum ab ea profugere.

⁶ Quoniam monachi, quos videbat

in domo patris Catharinæ, habebant inusitatam vestem.

⁷ Jam vidisti pag. 136. num. 4.

⁸ *Obtemperare* scilicet

⁹ Dignius sene, homine sapiente, & perito.

¹⁰ *Wrought upon.*

¹¹ Mulieres sunt, quæ postquam non vixerunt in mundo sine culpa, in monasteria se ablegant, & dicuntur renunciâsse mundo: credo, quoniam mundus ipsis renunciavit.

perfliterem in ſancto propoſito; ac ſolicitè caventes, ne qua cognatarum, aut ſodalium, adiret me, quæ mentem videretur mutatura. Interim adornabantur veſtes ¹ aliaque quæ ad convivium ² attinebant. *Eu.* Tibi quid interim erat animi? Num vacillabas ³? *Ca.* Non; ſed paſſa ſum quiddam tam horrendum, ut malim emori decies, quàm iterum perpeti. *Eu.* Quæſo, quid iſthuc erat? *Ca.* Non poſſum effari. *Eu.* Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. *Ca.* Promittis ſilentium? *Eu.* Id præſtiturus eram, etiamſi nulla ⁴ fuiſſes ſtipulata. Quafi verò me nondum nôris? *Ca.* Apparuit mihi ſpectrum horribili ſpecie. *Eu.* Is nimirum erat genius tuus malus, qui te eò inſtigabat. *Ca.* Prorſus opinor fuiſſe cacodæmonem. *Eu.* Dic mihi, quæ ſpecies erat? Eſtne talis, qualis pingitur? roſtro adunco, longis cornibus, harpyiarum unguibus, prælongâ caudâ? *Ca.* Tu ludis. At ego malim mihi terram dehiſcere, quàm denuò tale videre ſpectrum. *Eu.* Interim aderant illæ mulieres hortatrices? *Ca.* Non; nec unquam illis indicavi, tametſi valde ſciſcitantibus quid eſſet mali, eùm me totam exanimatam offenderent ⁵. *Eu.* Vis tibi dicam, quid fuerit? *Ca.* Si quidem potes. *Eu.* Illæ mulieres incantaverant te, vel potiùs excantaverant tibi cerebrum ⁶. Sed interim tu perſiſtebas in ea ſententia? *Ca.* Maximè, nam aiebant id multis accidere, qui ſe conſecrant Chriſto: verùm ſi primo illo congreſſu ſuperetur tentator, poſt tranquilla fore omnia. *Eu.* Quâ pompâ producta es? *Ca.* Adornant me toto mundo ⁷ meo; demittunt capillos: itaque non aliter quàm nuptura ſponſo. *Eu.* Craſſo monacho? hem! malè fit huic tuſſi. *Ca.* Ex ædibus paternis clarâ luce deducor ad collegium, multis ad ſpectaculum concurrentibus. *Eu.* O ſcitos hiſtriones, ut nôrunt agere ſuas fabulas ſimplici popello! Quot dies egifti ⁸ in illo ſancto virginum collegio? *Ca.* Ferme duodecim. *Eu.* Sed quæ res verterat animum tuum tam pertinacem? *Ca.* Non dicam quid ſit, ſed aliquid magni fuit. Poſt ſex ab ingreſſu dies, accerſo matrem, obteſtans, obſecrans, ſi me vivam vellet, ut me eximeret ab eo collegio. Illa reluſtatur animo meo ⁹, & hortatur ad conſtantiam. Poſt accerſo patrem. Ille etiam objurgat, addens ſe ægrè viciffe ſuos affectus, ut viciffim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus conciliarum ſibi, quòd reſiliſſem ab inſtituto ¹⁰. Tandem ubi video me nihil proficere, reſpondeo parentibus, me, ſi ita jubeant, in gratiam illorum morituram: nam hoc mihi certum eſſe, niſi maturè eximerer.

Hoc

¹ *Habit.*² Quoniam divites patrifamilias parant in hoc caſu monachis convivium amplum.³ *Was your reſolution ſhaken? Did your mind miſgive you?*⁴ *Id eſt*, Nullo modo; eundem lo-

quendi modum jam vidifti.

⁵ *Invenirent.*⁶ *Conjured your brains out of your head.*⁷ *Ornatu.*⁸ *Manſiſti?*⁹ *My inclination.*¹⁰ *Start from my purpoſe.*

Hoc audito, reduxerunt domum. *Eu.* Benè habet, quòd maturè *ref-*
fiseris; prius quàm servitutem æternam effies *professa*¹. Sed nondum
 audio, quæ res mutârît animum tuum tam subitò. *Ca.* Hoc nemo
 mortalium ex me scit hæctenus, nec tu scies. *Eu.* Quid si divinem²?
Ca. Nec divinabis, sat scio: & si divines, non dicam. *Eu.* Tametsi
 conjecto. Verum interim periit sumptus. *Ca.* Plus quàm quadra-
 ginta coronati. *Eu.* O comessatores nuptiales³! Gaudeo tamen pe-
 riisse pecuniam, te nobis incolumi: posthac ausculta melioribus con-
 siliis. *Ca.* Ita faciam, &, cum piscatore, *ictus sapiam*⁴.

Conjugium, sive UXOR MEMΨITAMΟΣ⁵.

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium, quod inscribitur Conjugium, sive Uxor *Μεμψιταμος*, multa tra-
 dit, quæ ad mutuam conjugum benevolentiam alendam pertinent. De celandis
 maritorum vitiis; de non interrumpenda conjugum benevolentia; de sarciondis
 offensis; de corrigendis maritorum moribus; de obsequiis erga maritos. Orna-
 tus mulierum qualis. Seipsam debonestat, quæ maritum debonestat. Uxorem
 marito cedere æquum est. Iratâ uxore non irascendum marito, & contra. Con-
 cordiæ studendum, quoniam non detur jam consilio locus. Vitia novisse oportet
 conjugum, non odisse. Penes uxorem esse ut maritus sit bonus, quæ debet esse ju-
 cunda marito, observans illius affectum, quibus rebus vel irritetur, vel delin-
 iatur. Omnia placeant domi, cibus paretur quo delectatur. Si maritus sit tristis,
 uxor ne rideat; si iratus, blanditiis alloquatur, aut silentio concedat irascenti.
 Absque testibus sit monitio. Methodus admonendi. Non querendum aliis, nisi
 parentibus mariti; aut amicis, qui suâ prudentiâ maderi queant vitiis. Ex-
 emplum prudentis viri juvenulam uxorem morosam optimè tractantis delatâ ad
 socerum querelâ. Uxoris item prudentis, quæ maritum suum mæchantem suâ
 correxit humanitate. Item viri, qui uxorem percusserat iratus. Mansuetudine,
 comitate, & officiis vincendi mariti. Non rixandum in lecto, aut cubiculo,
 sed curandum ut illic omnia festiva sint ac jucunda. Cæsus Veneris est suavitatis.
 Proles mutuam conciliat gratiam. Nihil femina divulgata marito. Sit semper
 memor reverentiæ viro debita.

EULALIA⁶, XANTIPPE⁷.

Eu. **S**alve multum, exoptatissima mihi Xantippe. *Xa.* Salve tan-
 tundem, mihi charissima Eulalia. Videre mihi solito formosi-
 or. *Eu.* Itâne statim me scommate excipis⁸? *Xa.* Non profectò; sed
 ita mihi videris. *Eu.* Fortasse nova vestis commendat⁹ formam.
Xa. Rectè conjectas. Nihil jam diu vidi elegantius. Suspicio pan-
 num

¹ Siquidem, ut jam diximus, vul-
 gò datur annus explorationis, ad pro-
 fitendum, vel suscipiendum vota; quo
 facto, nullus est regressus.

² Should guess?

³ Gutting nuptials!

⁴ Id est, meo malo edocta cavebo
 in posterum: Piscator *ictus sapit* au-
 tem proverbium est, hinc quod olim
 piscatore quidam, admotis manibus ad
 rete, intra quod multos tenebat pis-
 ces, à scorpione ictus est, dixitque

ictus sapiam. Angl. *The burnt child
 dreads the fire.*

⁵ Querens de conjugio, *μειψις* e-
 nim est questus, & *μειψις* conjugium.

⁶ Bene loquens femina, ut conclu-
 dere est ex eo quod diximus de Eula-
 lio.

⁷ Id est, rixosa mulier, vide pag.
 97. num. 8.

⁸ Do you banter me?

⁹ Setteth off.

num esse Britannicum ¹. *Eu.* Lana Britannica est, tinctura Veneta ².
Xa. Mollities byssum superat. Quàm vero blandus purpuræ color!
 Unde tibi tam egregium munus? *Eu.* Unde decet honestas matronas
 accipere, nisi à maritis suis? *Xa.* O te felicem, cui talis contigit
 sponfus! At ego vellem me nupsisse fungo, cum meo nuberem Ni-
 colao ³. *Eu.* Quid ita, quæso te? tam cito malè convenit inter vos ⁴?
Xa. Nec unquam conveniet ⁵ cum tali. Vides quàm sim pannosa ⁶,
 sic patitur uxorem suam incedere: dispeream, nisi sepe pudeat me pro-
 dire in publicum, cum video quàm cultæ ⁷ sint aliæ, quæ multo pau-
 perioribus nupsere maritis. *Eu.* Matronarum ornatus non est in ve-
 stibus, aut reliquo corporis cultu, quemadmodum docet divus Petrus
 apostolus ⁸ (nam id audiui nuper in concione) sed in castis ac pudicis
 moribus, & in ornamentis animi. Meretrices coluntur oculis multo-
 rum ⁹. Nos satis cultæ sumus, si placeamus uni marito. *Xa.* Sed
 interim ille bonus vir, tam in uxorem parcus, strenuè prodigit ¹⁰ dotem,
 quam ex me non mediocrem accepit. *Eu.* Quibus rebus? *Xa.* Qui-
 bus ipsi visum fuerit ¹¹, vino, scortis, aleâ. *Eu.* Bona verba ¹². *Xa.*
 Atqui sic res habet. Deinde cum mihi temulentus ad multam noctem
 redit domum diu exspectatus, desertit noctem totam, nonnunquam
 & lectum convomens, ut ne quid addam ¹³. *Eu.* St ¹⁴! teipsam de-
 honestas, cum dehonestas maritum. *Xa.* Emoriar, nisi mallet dormi-
 re cum scropha, quàm cum tali marito. *Eu.* Non tu tum illum
 excipis jurgio ¹⁵? *Xa.* Ita ut dignus est: sentit me non esse mutam.
Eu. Quid ille contrà? *Xa.* Initio reclamabat sævissimè, credens fore,
 ut me sævis verbis protelaret ¹⁶. *Eu.* Nunquàmne rixa incruduit us-
 que ad verbera? *Xa.* Semel duntaxat eò incaluerat utrinque conten-
 tio, ut minimum res abfuerit à pugna. *Eu.* Quid ego audio? *Xa.*
 Librabat ¹⁷ fustem, sævis interim clamoribus intonans, ac dira mini-
 tans. *Eu.* Non ibi metuebas tu? *Xa.* Imò ego vicissim corripiebam
 tripodem: si contigisset me digito, sensisset mihi non deesse manus.
Eu. Novum clypei genus. Deerat colus lanceæ vice. *Xa.* Sensis-
 set sibi cum viragine ¹⁸ rem esse. *Eu.* Ah, mea Xantippe, non ita
 decet.

¹ Omnibus notum, elegantiores ex Anglia provenire.

² Venetiis optime tingitur purpureo præsertim colore.

³ Marito, cui dat hoc nomen, quod quanquam præclarum in se (significat enim victorem populorum vel populi) tamen satis male sonat apud Gallos & Germanos, cum mulier hoc modo illud dat suo marito.

⁴ Do you disagree?

⁵ I can never agree.

⁶ How ragged.

⁷ How fine.

⁸ 1 Pet. iii. 3.

⁹ Splendide ornantur. ~~oc.~~ oculis multorum placeant.

¹⁰ Lavishly squandereth.

¹¹ Libuerit, voluerit.

¹² Loquere scil.

¹³ Quid velit, divina.

¹⁴ Interjectio ejusdem sensus in lingua Latina ac in vernaculis, quæ silentium requiritur.

¹⁵ Scold at him?

¹⁶ Terreret.

¹⁷ Held up, shook.

¹⁸ A woman of spirit.

deceat. *Xa.* Quid deceat? Si ille me non habet pro uxore, nec illum habitura sum pro marito. *Eu.* At Paulus docet ¹, uxores oportere *subditas esse viris cum omni reverentia.* Et Petrus nobis exemplum proponit Saræ ², quæ maritum suum Abraham *dominum* appellabat. *Xa.* Audivi ista. Sed idem Paulus docet ³, ut *viri diligant uxores suas; sicut Christus dilexit sponsam suam ecclesiam.* Meminerit ille officii sui, ego meminero mei. *Eu.* Sed tamen ubi res in eum statum devenit, ut alteri cedendum sit, æquum est uxorem marito cedere. *Xa.* Si modò ille maritus est appellandus, qui me habet pro ancilla. *Eu.* Sed dic, mea Xantippe, post desit minitari verbera? *Xa.* Desit, & sapuit, alioqui vapulasset. *Eu.* Sed tu non desisti rixari cum illo? *Xa.* Nec desinam. *Eu.* Quid ille interea? *Xa.* Quid? nonnunquam dormit, somnium hominis ⁴; interdum nihil aliud quàm ridet; aliquoties arripit testudinem ⁵, in qua vix tres habet fides ⁶; eam quantum potest pulsans ⁷, mihi vociferanti obstrepit. *Eu.* Ea res malè urit te? *Xa.* Sic, ut dici vix possit. Aliquando vix tempero à manibus. *Eu.* Mea Xantippe, permittis mihi ut liberiùs loquar apud te? *Xa.* Permitto. *Eu.* Idem jus erit tibi apud me. Hoc certè postulat nostra necessitudo, ab ipsis pæne incunabulis inter nos inita. *Xa.* Vera narras, nec ulla sodalium unquam charior fuit animo meo. *Eu.* Qualis qualis est tuus maritus, illud cogita, non esse jus permutandi. Olim immedicabilibus diffidiis remedium extremum erat divortium ⁸: nunc hoc in totum ademptum est, usque ad extremum vitæ diem ille tuus sit maritus oportet, & tu illius uxor. *Xa.* Superi malè faxint ⁹, qui jus hoc nobis ademerunt. *Eu.* Bona verba: sic visum est Christo ¹⁰. *Xa.* Vix credo. *Eu.* Sic habet. Nunc nihil superest, nisi ut uterque ad alterius mores & ingenium accommodando sese, concordiae studeatis. *Xa.* An ego possum illum refingere? *Eu.* Non minimum momenti est in uxoribus, quales sint mariti. *Xa.* Pulchrè convenit tibi cum tuo? *Eu.* Nunc tranquilla omnia. *Xa.* Ergo turbarum nonnihil erat initio? *Eu.* Nihil unquam tempestatis; sed tamen, ut sit inter homines, nonnunquam nubeculæ quædam oboriebantur, quæ poterant gignere tempestatem, nisi commoditate morum fuisset occursum. Habet suos quisque mores, & est sua cuique sententia; &, si verum fateri volumus, sunt sua cuique vitia; quæ si usquam, certè in matrimonio novisse oportet, non odisse. *Xa.* Rectè mones. *Eu.*

L

Fit

¹ Ephes. v. 22. & Col. iii. 19.

² 1 Pet. iii. 6.

³ Ephes. v. 25.

⁴ Vid. pag. 28. num. 1.

⁵ *His fiddle.*

⁶ *Fiddle strings.*

⁷ *Scraping.*

⁸ Apud Judæos, Græcos, Romanos, & omnes fere nationes paganas,

sed inter Christianos tali remedio non debet dari locus, nisi in adulterii casu, prout sancitum est à Servatore & legislatore nostro benedicto & sapientissimo Christo, uti videbis infra.

⁹ Fecerint; est conquerentis & impotentis mulieris.

¹⁰ Matt. xix, 9.

Fit autem frequenter, ut diffiliat ¹ benevolentia mutua inter maritum & uxorem, antequam alter alteri satis notus sit. Id est in primis cavendum. Semel enim ortâ simultate, ægrè sarcitur gratia, præsertim si res ad atrocia convitia processerit. Quæ glutino committuntur, si statim concutias, facilè distrahuntur: cæterum ubi siccato glutino semel cohæserint, nihil firmitus. Proinde in initio nihil non faciendum, ut inter uxorem & maritum coalescat confirmeturque benevolentia. Id maximè sit obsequio, morumque commoditate. Nam benevolentia, quæ sola formæ gratiâ conciliatur, ferme ² temporaria est. *Xa.* Sed narra nobis, obsecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores. *Eu.* Dicam in hoc, ut imiteris. *Xa.* Si queam. *Eu.* Facillimum erit, si velis; nec adhuc serum est. Nam & ille juvenis est, & tu puella; ac nondum annus, opinor, expletus est a nuptiis. *Xa.* Vera prædicas. *Eu.* Dicam igitur, sed taciturræ. *Xa.* Maximè. *Eu.* Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus essem jucunda marito, ne quid esset quod illius animum offenderet; observabam affectum ac sensum ³ illius; observabam & tempora, & quibus rebus deliniretur ⁴, quibus irritaretur: quemadmodum facere solent ii, qui elephantos ac leones cicurant, aut similia animantia, quæ vi cogi non possunt. *Xa.* Tale animal mihi domi est. *Eu.* Qui adeunt elephantos, non gestant vestem candidam; nec puniceam, qui tauros: quod his coloribus compertum sit ea animantia efferari. Quemadmodum & tigres tympanorum sonitu sic aguntur in rabiem, ut seipsas dilanient ⁵. Et qui tractant equos, habent voces, habent poppysmata, & palpum, aliæque, quibus ferocientes mitigent. Quanto magis decet nos his artibus uti erga maritos, quibuscum nobis, velimus nolimus, per omnem vitam est tectum ac lectus communis? *Xa.* Perge quod cœpisti. *Eu.* His animadversis, attemperabam me illi, cavens ne quid offensæ nasceretur. *Xa.* Quinam id poteras? *Eu.* Primum in cura rerum domesticarum, quæ peculiaris est provincia matronarum, advigilabam, non solum cavens, nè quid esset prætermisum, verum etiam ut omnia congruerent ad illius sensum, in rebus etiam minutissimis. *Xa.* Quibus? *Eu.* Puta, si maritus hoc aut illo cibo peculiariter delectetur, si cibus placeat hoc aut illo modo coctus, si lectus hoc aut illo modo stratus. *Xa.* At quo pacto attemperares te ei, qui domi non esset, aut esset ebrius? *Eu.* Mane; isthuc ibam ⁶. Si quando maritus videbatur admodum tristis, nec esset appellandi tempus, nequaquam ridebam ac nugabar, quemadmodum nonnullæ mulieres solent; sed fumebam & ipsa vultum submœstum ac sollicitum. Quemadmodum enim speculum, si probum est, semper reddit imaginem intuentis: ita decet matremfamilias ad affectum mariti congruere, ne sit alacris illo

¹ Is broken, coolish.

² Omnino; ut jam vidimus alibi.

³ His inclination and temp.

⁴ He might be wheedled with.

⁵ Dubium hoc.

⁶ De hoc eram dictura.

illo mœrente, aut hilaris illo commoto ¹. Quòd si quando commotior erat, aut blando sermone leniebam, aut silentio concedebam iracundiæ, donec eâ refrigeratâ, tempus se daret vel purgandi, vel admonendi. Idem faciebam, si quando plus æquo potus redibat domum; nec id temporis nisi jucunda loquebar illi; tantum blanditiis pertrahebam ad lectum. *Xa.* Infelix verò uxorum conditio, si iratis, ebriis, & quicquid libet patrantibus maritis tantum obsequuntur. *Eu.* Quasi vero hoc non sit mutuum obsequium! Coguntur & illi multa ferre in moribus nostris. Est tamen tempus, cum in re seria fas est uxori monere virum, si quid est alicujus momenti: nam ad levia præstat convivere. *Xa.* Quod tandem? *Eu.* Cum erit animo vacuo, nec commotus, nec sollicitus, nec potus, tum absque testibus blandè monendus vel rogandus potius, ut in hoc aut illo melius consulat rei, aut famæ, aut valetudini suæ. Atque hæc ipsa admonitio leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo stipulari soleo, nè mihi succenseret, si quid stulta mulier admonerem, quod ad illius honorem, aut valetudinem, aut salutem ² facere videretur. Ubi monuissem quæ volebam, amputavi sermonem illum, & ad alia jucundiora deflectebam. Est enim fere hoc nostrum vitium, mea Xantippe, ut semel exorsæ loqui, finem facere nequeamus. *Xa.* Aiunt. *Eu.* Illud in primis cavebam; ne præsentibus aliis maritum objurgarem, aut ne quid querelarum domo efferrem ³. Facilius sarcitur, si quid inter duos commissum est. Quod si quid extiterit ejus generis, ut nec ferri possit, nec uxoris admonitione sanari, civilius est, ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti, quam ad suos, & ita querelam temperet, nè videatur odisse maritum: sed vitium potius mariti. Nec tamen effutiat omnia; ut hic quoque tacitus agnoscat & amet uxoris civilitatem. *Xa.* Philosopham esse oportet, quæ ista præstet. *Eu.* Imò talibus factis maritos ad similem civilitatem invitabimus. *Xa.* Sunt quos nullâ civilitate corrigas. *Eu.* Equidem non arbitror; sed fac esse, primum illud cogita, maritus ferendus est, qualis qualis est. Præstabilius igitur est ferre vel sui similem ⁴, vel paulo commodiorem factum nostrâ civilitate, quam nostrâ sævitia pejorem indies. Quid si proferam maritos, qui simili civilitate correxerunt sponsas suas? Quanto magis decet nos idem præstare adversos maritos? *Xa.* Narrabis igitur exemplum meo marito dissimillimum. *Eu.* Est mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto, singularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem, annos natam decem & septem, ruri in parentum ædibus perpetuò educatam, ut nobiles fere ⁵ gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quo facilius illam ad suos mores fingeret: cœpit eam instituere literis ac musicâ,

L 2

paula-

¹ Sollicitudine vel irâ scil.⁴ Non mutatum.² Welfare.⁵ Plerumque.³ Dicerem aliis, vicinis nempè.

paulatimque assuefacere, ut redderet ea quæ audisset in concione, cæterisque rebus formare, quæ post essent usui futuræ. Hæc, quoniam erant nova puellæ, quæ domi suæ fuerat in summo otio, & inter famulorum colloquia lususque educata, cœperunt esse tædio. Detrectabat obsequium, & cum maritus urgeret, illa sine fine flebat, nonnunquam & in terram abiciebat sese, occipitium illidens solo, quasi mortem optans. Earum rerum cum nullus esset finis, maritus, dissimulato stomacho¹, invitabat uxorem, ut animi relaxandi gratiâ unâ proficerentur rus ad ædes soceri. Ibi lubens obtemperabat uxor. Eò cum ventum esset, maritus reliquit uxorem apud matrem & sorores, ipse cum socero prodibat venatum. Ibi, submotis testibus, denarrat focero, se sperasse jucundam vitæ sociam; nunc habere perpetuò lachrymantem, ac sese discruciantem, nec ullis monitis sanabilem: orat ut sibi adsit in medendo filix morbo. Socer respondet, se semel² illi tradidisse filiam: quòd si illa non obtemperaret verbis, uteretur suo jure, & verberibus eam emendaret. Tum gener, Novi, inquit, jus meum; sed malim eam tuâ vel arte, vel auctoritate, sanari, quàm ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus est se curaturum. Post unum atque alterum diem captat tempus ac locum, ut solus esset cum filia: ibi, vultu ad severitatem composito, incipit commemorare, quàm illa esset infelici formâ, quàm non amabilibus moribus, quàm sæpe metuisset, nè nullum illi posset invenire maritum. At ego meò maximò labore, inquit, talem inveni tibi, qualem nulla non optaret sibi, quantumvis felix³. Et tamen tu, non agnoscens quid pro te fecerim, nec intelligens te talem habere maritum, qui, nisi esset humanissimus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebellas illi. Ne longum faciam, sic incanduit patris oratio, ut vix videretur manibus temperare. Est enim vir ingenio mirè vafro⁴, qui citra personam⁵ omnem posset quamvis agere comœdiam. Ibi puella partim metu, partim veritate, commota, accidit ad patris genua⁶, rogans ut præteritorum vellet oblivisci, se in posterum memorem fore officii sui⁷. Ignovit pater, pollicitus se quoque fore patrem amantissimum, si, quod polliceretur, præstaret. *Xa.* Quid deinde? *Eu.* Puella, digressa à colloquio parentis, rediit in cubiculum, offendit maritum solum; accidit illi ad genua, & ait: Marite, hætenus non novi neque te, neque meipsam; posthac videbis me aliam factam; tantum obliviscere superiorum. Hanc vocem maritus excepit osculo, & omnia pollicitus est, si illa persisteret eo animo. *Xa.* Quid? perstitit?

¹ Irâ.

² Absolutè & in totum.

³ Formâ scil. moribus, aliisque dotibus.

⁴ *Cunning; and putting on any form and face.*

⁵ *Without any mask or disguise.* Quoniam antiqui nullas sine persona fabulas agebant.

⁶ *Fell down at her father's feet.*

⁷ *Premittens scil.*

stitit? *Eu.* Usque ad mortem: neque quicquam erat tam humile, quod illa non alacris ac volens obiret volente marito. Tantus amor inter eos natus est, & confirmatus. Post annos aliquot puella crebrò sibi gratulata est, quòd contigisset tali marito nubere; qui nisi contigisset, eram, inquit, omnium mulierum perditissima. *Xa.* Talium maritorum non minus rara est copia, quàm alborum corvorum¹. *Eu.* Jam si molestum non est, referam tibi quiddam de marito, commoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipsa civitate. *Xa.* Nihil est quod agam, & perquam grata mihi est tua confabulatio. *Eu.* Est vir quidam non postremæ nobilitatis; is, ut solet hoc hominum genus, plerumque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ mulierculæ filiam: in eam cœpit deperire, homo jam provectioris ætatis. Atque hujus gratiâ frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio. Uxor hujus, mulier insigni probitate, nescio quid suspicatus, pervestigavit furta mariti sui²: & eò³ profecta, nescio quo, adiit casam illam rusticanam; expiscata⁴ est de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis esset apparatus convivii. Nihil erat ibi suppellectilis, sed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, secum adducens lectum commodum & apparatus; vasa aliquot argentea; addidit pecuniam, admonens, ut si quando rediret ille, tractarent eum civilius, dissimulans interim sese uxorem esse, ac sororem esse simulans⁵. Post dies aliquot redit eò furtim maritus; videt autam suppellectilem, & apparatus lautiolem. Rogat unde is nitor insolitus: aiunt, matronam quandam honestam illi cognatam hæc advexisse, ac mandasse ut honestiùs posthac acciperetur. Illico tetigit animum illius suspicio, uxoris hoc esse factum. Reversus domum, rogat num illic fuisset: illa non negat. Rogavit, & quo tandem consilio misisset eò suppellectilem. Mi vir, inquit, assuetus es vitæ commodiori. Videbam illic te durius accipi; putabam esse officii mei, ut quando ita tibi cordi est, lautius illic habereris. *Xa.* O matronam nimium bonam! Ego citiùs pro lecto substravissem illi fasciculum urticarum ac tribulorum. *Eu.* Sed audi finem. Vir, perspectâ tantâ probitate, tantâque mansuetudine conjugis suæ, nunquam deinde usus est furtivo concubitu, sed domi semet oblectavit cum sua⁶. Scio tibi notum esse Gilbertum Batavum. *Xa.* Novi. *Eu.* Is, ut scis, flo-

L 3

renti

¹ At sunt quidam; alluditur ad finem Juvenalis versus Sat. vii, 202. *Corvo quoque ravior albo.*

² Ex Ovidio, qui de Junone dicit, Met. lib. i, 606. *Deprensi toties bene nosset furta mariti.* Et congruentissima locutio, qui enim cum aliena muliere congregitur, furtum facit uxori,

utpote dans alienæ, quæ uxoris sunt. ³ Id est, ut pervestigaret mariti furta.

⁴ *Fished out, discovered.*

⁵ *Observe femel differentiam inter simulare, & dissimulare, simulantur falsa, dissimulantur vera.*

⁶ *Supple uxore,*

renti ætate duxit uxorem jam provectiorem ac vergenti¹ ætatē. *Xa.* Dotem fortasse duxit, non uxorem. *Eu.* Sic est. Is, fastidiens uxoris, ad mabat mulierculam, cum qua se subinde oblectabat foris. Rarò domi prandebat, aut cœnabat. Quid tu hîc eras factura? *Xa.* Quid? ego illi adamatæ involâssem in capillos, & maritum exeuntem ad illam perfudissem lotio², ut sic unctus³ iret ad convivium. *Eu.* At quanto hæc prudentiùs? Invitabat mulierculam domum suam, comiter accipiebat. Ita maritum quoque sine veneficiis domum pertraxit. Et si quando foris cœnabat cum illa, misit eò missum⁴ aliquem elegantiore, jubens ut suaviter viverent. *Xa.* Ego malim mori, quàm esse lena mei mariti. *Eu.* Verùm interim rem ipsam expende. Nõne hoc multo satius erat, quàm si sævitiâ suâ prorsus alienâsset maritum, ac totam ætatem in jurgiis exegisset? *Xa.* Fateor minus esse mali, sed ego non possem. *Eu.* Unum adjiciam, atque ita discedam ab exemplis. Hic vicinus noster, vir probus & integer, sed paulo iracundior, quodam die pulsaverat⁵ uxorem suam, scēminam laudatissimam. Ea se recepit in intimum conclave, atque illic lachrymans, atque singultiens, decoquebat⁶ animi ægritudinem. Aliquanto pòst per occasionem eodem ingressus est maritus; reperit uxorem flentem. Quid, inquit, hîc lachrymas, ac singultis, puerorum more? Tum illa prudenter: Quid? inquit, an non hoc satius, ut hîc deplem malum meum, quàm si in via vociferer, quemadmodum solent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio fractus ac victus hominis animus, datâ dextrâ pollicitus est uxori se posthac nunquam in illam conjecturum manus: nec fecit. *Xa.* Ego idem impetravi à meo diversâ ratione⁷. *Eu.* Sed interim est inter vos bellum perpetuum. *Xa.* Quid igitur velles me facere? *Eu.* Primùm mussanda est⁸ tibi omnis injuria mariti, & animus illius officiis, comitate, mansuetudine paulatim est conciliandus: aut vinces tandem, aut certè multo commodiore uteris, quàm nunc uteris. *Xa.* Ille ferocior est, quàm ut ullis officiis mansuescat. *Eu.* Eja, nè dixeris. Nulla est fera tam immanis, quin officiis cicuretur; nè desperes in homine. Fac periculum menses aliquot; me accusa, nisi senseris consilium hoc tibi fuisse bono. Sunt etiam quædam vitia, ad quæ tibi convivendum est, Illud ante omnia tibi cavendum censeo, nè quid rixæ moveas in cubiculo, aut in lecto: sed curandum est, ut illic omnia sint festiva ac jucunda. Etenim si is locus,

qui

¹ *Declining*, sumptum à sole, qui aliquot horas post meridiem dicitur *vergere* scilicet *ad occasum*.

² Hoc isti suggerit auctor, quoniam Xantioppe, Socratis uxor, sic Socrati fecisse fertur; specimen aliud morum ejus jam vidisti p. 97. num. 8.

³ Siquidem antiqui non ibant ad convivium inuncti.

⁴ Vocamus etiam nos *a mess* ad huc, ambo à *mitio*.

⁵ Verberaverat.

⁶ Intellectu facillimum est, & sumitur à eibis quos decoquimus in stomacho; *ventes*.

⁷ Nempe pensans verbera verberibus.

⁸ *Passed by in silence*.

qui diluendis offensis, farciendæque gratiæ, consecratus est, lite aut ægritudine quapiam profanetur¹, jam² sublatum est omne remedium benevolentia reconciliandæ. Sunt enim sœminæ quædam tam morosæ, ut in ipso etiam coitu querantur ac rixentur, eamque voluptatem, quæ diluere solet ex animis virorum, si quid inerat molestiæ, morum fastidio reddant insuavem; pharmacum ipsum vitiantes, cum³ licuisset mederi offensis. *Xa.* Istud mihi frequenter accidit⁴. *Eu.* Atqui tametsi semper est cavendum uxori, nè qua re molesta sit viro; tamen id maximè studere debet, ut in eo congressu se viro præbeat modis omnibus commodam & jucundam. *Xa.* Viro! mihi cum bellua res est. *Eu.* Mitte malè loqui: sere nostrâ culpâ viri mali sunt. Sed ut ad rem redeam: qui versantur in priscis fabulis poetarum, narrant Venerem (eam faciunt deam connubii præsidem) habere cestum⁵ arte Vulcani confectum: in eo intextum esse quicquid est amatorii medicamenti; eo se cingit, quoties congressura est cum marito. *Xa.* Fabulam audio. *Eu.* Verum: sed audi, quid sibi velit fabula. *Xa.* Dic. *Eu.* Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere, ut in congressu connubiali jucunda sit marito, quo recalescat ac redintegretur amor ille maritalis; & discrucietur ex animo, si quid erat offensionis aut tædii. *Xa.* Sed unde nobis cestus ille? *Eu.* Nihil opus veneficiis aut incantamentis. Nullum incantamentum efficacius, quàm morum probitas cum suavitate conjuncta. *Xa.* Ego tali marito blandiri non possum. *Eu.* At hoc tuâ refert, ut desinat esse talis. Si Circes artibus posses maritum vertere in suum aut ursum⁶, faceres? *Xa.* Nescio. *Eu.* Nescis? An malles habere suum maritum, quàm hominem? *Xa.* Equidem malim hominem. *Eu.* Age, quid si Circes artibus posses ex temulento reddere sobrium, ex prodigo frugalem, ex cessatore diligentem; nōne faceres? *Xa.* Planè facerem; sed unde mihi istæ artes? *Eu.* Atqui istas artes habes in te, si modo velis adhibere. Tuus, velis nolis, sit oportet. Quo meliorem eum reddideris, hoc magis consulueris tibi. Tu tantum oculos habes defixos in illius vitia; eaque tibi exaggerant odium; & hac ansâ tantum arripis illum, quâ teneri non potest⁷. Illa potius contemplare, quæ bona sunt in illo; hac ansâ prehendere illum, quâ teneri potest. Antequam illi nuberet, tempus erat expendi,

L 4

dendi,

¹ Quoniam lectus conjugalis & facer habendus est, & talis habebatur à paganis, Plautus enim & Plutarchus *sacrum* eum vocant.

² Tunc.

³ Quo.

⁴ Sincera confessio.

⁵ Zonam; famosa est hæc zona apud poetas, quæ miram elegantiam Veneri addere dicebatur, imo & omnibus etiam viris, qui eam à Venere

mutuabantur.

⁶ Vide pag. 126. num. 7.

⁷ Id est, respicis ad eum, quâ minime commodus, odiosusque tibi videtur; alluditur autem ad dictum Epicteti, *Unaqueque res duas habet ansas, alteram quâ teneri possit, alteram quâ non.* Hoc est, res quævis comoda habet & incommoda, sapientis est comoda carpere, præterire vero incommoda.

dendi, quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis solum, verum etiam auribus ¹ maritum deligere: nunc medendi tempus est, non accusandi. *Xa.* Quæ mulier unquam auribus cepit maritum? *Eu.* Oculis capit, quæ nihil aliud spectat, quàm corporis formam: auribus, quæ diligenter observat, quid fama de illo prædicet. *Xa.* Pulchrè mones, sed serò. *Eu.* At non serum est studere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, si quid pignoris ² ex te natum fuerit viro. *Xa.* Jam natum est. *Eu.* Quando? *Xa.* Jam pridem. *Eu.* Quot menses sunt? *Xa.* Ferme septem. *Eu.* Quid ego audio? Tu nobis trimestris sætùs ³ jocum renovas? *Xa.* Nequaquam. *Eu.* Ita necesse est, si tempus à nuptiarum die supputas. *Xa.* Imò ante nuptias fuerat mihi cum eo colloquium. *Eu.* An ex colloquio nascuntur pueri? *Xa.* Forte solam nactus cœpit alludere, titillans axillas, ac latera, quo me provocaret ad risum. Ego non ferens titillationem, me resupinabam in lectum; ille incumbens figebat oscula, nec satis scio quid egerit præterea: certè paucis post diebus uterus cœpit intumescere. *Eu.* I nunc, & maritum contemne; qui si lusitans gignit liberos, quid faciet cùm seriò rem aget? *Xa.* Suspicio & nunc me gravidam esse. *Eu.* Euge! contigit felici fundo bonus cultor. *Xa.* Hac in parte plus præstat, quàm vellem. *Eu.* Ista querela tibi cum paucis uxoribus est communis. Sed inter vos intercesserat pactum connubiale? *Xa.* Intercesserat. *Eu.* Levius igitur peccatum est. Estne proles mascula? *Xa.* Est. *Eu.* Illa vos rediget in gratiam, si tu vel paululum temet accommodes. Quid alii prædicant de tuo marito sodales, & quibuscum habet commercium foris? *Xa.* Prædicant eum esse moribus commodissimis, comem, liberalem, amicum amico. *Eu.* Et ista mihi bonam spem faciunt, illum fore qualem volumus. *Xa.* At mihi uni talis non est. *Eu.* Sed tu te illi præbeto, qualem dixi, mèque pro Eulalia, voca Pseudolaliam ⁴, nisi tibi quoque talis esse cœperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem esse, nondum opinor egressum annos viginti quatuor: nondum novit quid sit esse patremfamiliàs. Jam non est tibi cogitandum de divorcio. *Xa.* At frequenter cogitavi. *Eu.* Verùm ea cogitatio, si quando tibi inciderit in mentem, primùm reputa tecum quam nihili res sit

fœmina

¹ Perge, & intelliges.

² Liberi vocantur, præsertim à pœtæ, *pignora conjugalis amoris*, imò cum epitheto *dulcia*.

³ Quoniam, ut jam dixerat, nondum annus exactus erat à nuptiis, decem menses aut circiter tantummodo, sicque, si nihil factum ante nuptias, infans erat trium tantum mensium sætùs; sed hîc duo observes, lector: primum, alludi ad Livie historiam, quæ peperit tertio mense, post-

quam Cæsari Augusto nupsisset, ex quo tunc temporis evasit veluti proverbium, *Fortunatis filios esse trimestres*, ut videre est apud Suetonium in Claudii vita. Secundum, nobis velle indicare auctorem, quòd plerumque connubia satis male succedant, cum conjungendi congregiuntur ante tempus, sicut hîc supponitur accidisse inter hanc Xantippem & maritum.

⁴ Falsa loquentem; vanam, & mendacem.

scemina divulsa à viro. Summum decus matronæ est, morigeram esse suo conjugii. Ita naturâ comparatum est, ita voluit Deus, ut mulier tota pendeat à viro¹. Tantum cogita id quod res est: maritus est, alius non potest obtingere. Deinde veniat in mentem puellus ille duobus communis. Quid de illo statues? Auferes tecum? Fraudabis maritum suâ possessione? Relinques apud illum? Spoliabis teipsam eo, quo nihil habes charius? Postremò, dic mihi, habésne quæ tibi malè velint? *Xa.* Habeo novercam germanam²; præterea socrum huic simillimam. *Eu.* Adèd tibi malè volunt? *Xa.* Cuperent extinctam. *Eu.* Et istæ tibi fac ut in mentem veniant³. Quid enim illis possis facere gratius, quàm si videant te divulsam à marito, viduam, imò plus quàm viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. *Xa.* Equidem probo tuum consilium, sed tædet diutini laboris. *Eu.* At reputa quantum laborum sumpseris prius, quam hunc psittacum⁴ docueris quædam humana verba sonare. *Xa.* Plurimum profectò. *Eu.* Et piget operam sumere in fingendo marito, quicum perpetuò suaviter degas ætatem? Quantum laboris sumunt homines, ut equum sibi commodum reddant? & nos pigebit adlaborare, ut maritis utamur commodioribus? *Xa.* Quid faciam? *Eu.* Jam dixi. Cura ut domi niteant omnia, ne quid molestiæ, quod illum exigit ex ædibus. Tu te illi comem præbe, semper interim memor reverentiæ cuiusdam, quam uxor debet marito. Absit tristitia; sed absit & petulantia: nec putida sis, nec lasciva. Sit apparatus domi lautus. Nôsti palatum mariti: quod illi suavissimum est, id coquito. Quin etiam iis, quos ille amat, comem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito, ut læta plenâque hilaritatis sint omnia. Denique si quando ille vino lætior pulsabit suam testudinem, tu voce accinito. Sic assuesfacies maritum manere domi, & minues impensas. Sic enim ille cogitabit tandem: Næ ego insigniter infanio, qui foris magnâ rei famæque jacturâ visitem cum scorto, cùm domi habeam uxorem multo lepidiorem, meique amantiorem, apud quam nitidiùs ac lautius accipi liceat. *Xa.* An credis successurum, si tentem? *Eu.* Me vide. Ad me recipio⁵. Interim & maritum tuum aggrediar; admonebo & illum sui officii. *Xa.* Laudo consilium: at
vide

¹ Ephes. v, 22.

² Veram, i. e. odio maximo habentem me, nocentemque quantum potest, sic enim audit novercæ nomen apud antiquos, ut patet ex Plinio, *Sunt herba quædam*, inquit, *quibus umbra noverca est*.

³ Hæc est ratio cur ab ea petiit, an haberet quas, quæ ipsi male vellent, ut novâ ratione suaderet bene vivere cum marito; quoniam si non gratum faceret sibi male volentibus, quâ ulti-

ma ratione victam tandem Xantipem statim videbis, quæ nullâ aliâ potuerat adhuc vinci, quippe bene noverat auctor, mulierum plerasque ita veluti à natura compositas, ut quidvis faciant potius, quàm gratum, mulieribus quas sibi infestas credunt.

⁴ Qui supponitur esse in eodem loco, ubi colloquuntur, quemque demonstrat Eubula.

⁵ Depend on me for that; I engage for it.

vide ne quid hujus rei ¹ suboleat ipsi; misceret cœlum terræ ². *Eu.* Nè metue. Ita per ambages ³ temperabo sermonem, ut ipse mihi narret, quid inter vos sit turbarum. Hoc facto, meo more tractabo illum blandissimè, &, ut spero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occasionem mentiar, quàm amanter de illo sis locuta. *Xa.* Christus benè fortunet quod agimus. *Eu.* Aderit, modò ne desis tibi.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc juvenum depingit insaniam ad bellum procurentium, & pii Carthusiani vitam, quæ sine studiorum amore non potest non esse triftis & inamœna. Mores militum; mores & vîctus Carthusianorum. Consilium in vitæ genere diligendo. Commodi quid ex rasura. Vestis ad duplicem usum adhibetur. Solitudinis commoditas, ut lectiōi & meditationi vacemus. Milites profani ob vilem saps mercedulam jugulant homines. Bellum quomodo gerendum. Periculum militiae quotidianum.

MILES ET ⁴ CARTHUSIANUS.

Mi. **S**alve, mi frater. *Ca.* Salve & tu, germane charissime. *Mi.* Vix te agnosco. *Ca.* Adeone consenui intra biennium? *Mi.* Non: sed caput rasum, nova vestis, faciunt, ut mihi videaris aliud quoddam animal. *Ca.* Itane non agnosceres uxorem tuam, si tibi occurreret induta novâ veste? *Mi.* Non, si tali. *Ca.* At ego te probè agnosco, cui non solùm vestis mutata est, verùm etiam facies, totusque corporis habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis æquè variat plumas suas. Tum, quàm omnia secta, quàm nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonsum-verticem, barbam semirasam, silvam ⁵, quæ supra labrum superius est, pèrplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem, quàm solent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix fœdavit vultum; ut *Samius* quispian *lîteratus* ⁶ videri

¹ Confabulationis nostræ.

² Horrendâ irâ excandesceret, contrabaretque omnia; ex Juvenali, Sat. ii, 2. *Quis Cœlum terris non misceat, & mare cœlo?*

³ By round about stories.

⁴ De hoc monachorum ordine jam p. 109. n. 1. Sed prædictis isthuc nunc addamus nempe, quòd institutor Bruno (ut sci. apud illos fertur) cùm Parisiis degeret, præsensque adfuisset funeri cujusdam professoris, qui dum vixerat veluti sanctus existimabatur, at mortuus, Brunone adstante, ter se e feretro erexit, terque voce clarâ exclamavit, *Condemnatus sum.* quo stupendo eventu ita perculsus fuit Bruno, ut unicè salutis tutius operandæ causâ mundo renunciâns, Carthusiam se contulerit; durissimò-

que vitæ genere cum sodalibus se obstrinxerit, æternam abstinentiam à carnibus & ære, itemque altum per plurimas diei horas silentium inter alia observans.

⁵ Talem barbam, aut certe non admodum absimilem, quædam nationes alunt adhuc, ut videantur asperiores, & terribiliores in bello.

⁶ A man of the isle of Samos, in the Archipelago. burnt in the hand or forehead, or in both. Hinc quòd Athenienses quondam Samios omnes in bello captos ferro candenti inurerent, clarigatione vindici, ex eo quòd Samii ipsi antea, post excessum ex oris suis Periclem, Atheniensium ducem, Athenienses omnes, quos ceperant, fronti inusserant.

deri possis, de quo jocus est proverbii. *Mi.* Sic decet redire è bello. Sed dic mihi, erat hîc tanta bonorum medicorum inopia? *Ca.* Quam ob rem? *Mi.* Quia nulli commiseris sanandum cerebrum tuum prius, quam in hanc servitutem ¹ te præcipitem dares. *Ca.* Itâne videor insanisse? *Mi.* Maximè. Quid erat necesse hîc ² te sepeliri ante tempus, cùm esset unde commodè viveres in mundo? *Ca.* An nunc non videor tibi in mundo vivere? *Mi.* Non, per Jovem. *Ca.* Dic quam ob rem? *Mi.* Quia non licet ambulare quò velis. Huic loco velut caveæ includeris: adde rasuram, vestem prodigiosam, solitudinem, piscium perpetuum esum, ut mirer teipsum non verti in piscem. *Ca.* Si verterentur homines in omnia quibus vescuntur, tu jam pridem porcus esses; nam suillâ ³ soles delectari. *Mi.* Non dubito quin jamdudum pœniteat te instituti: paucos enim comperio, quos non capiat pœnitudo. *Ca.* Hoc illis usu venit, qui se in hoc vitæ genus velut in puteum præcipitant: ego descendi sensim & consultò, prius explorato me ipso, perspectâque totâ hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo, quâ ætate sibi quisque notus esse potest. Quod ad locum attinet, tu quoque loco angusto concluderis, si totius mundi consideres amplitudinem. Nec refert quàm spatiosus sit locus, modò nihil desit ad vitæ commoditatem. Multi rarò aut nunquam exeunt civitatem, in qua nati sunt: qui, si vetarentur ⁴ exire, magnopere sibi displicerent, & incesceret illis mira libido relinquendæ civitatis; hic affectus vulgaris est, quo ego careo. Imaginor hîc totum esse mundum, & hæc tabula ⁵ mihi totum terrarum orbem repræsentat, quem ego cogitatione jucundiùs simul & tutiùs perambulo, quàm is qui navigavit ad novas insulas ⁶. *Mi.* Hic tu propemodum dicis verum. *Ca.* Rasuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique commoditatis gratiâ. Mihi rasura, si nihil aliud, certè reddit caput purius, ac fortasse salubrius. Venetiæ quam multi patricii totum etiam caput radunt? Quid autem habet prodigiosum vestis? Nónne tegit corpus? Ad duplicem usum adhibetur vestis, ut depellatur injuria cœli, eaque velet quæ pudor jubet tegi. An non hos usus præbet hæc vestis? Sed offendit color. Quis color magis decet omnes Christianos, quàm is qui datus est omnibus in baptismo ⁷? Dictum est tibi quoque: *Accipe vestem candidam.* Hæc itaque vestis admonet me, quid promiserim in baptismo; nimirum innocentiae ⁸ perpetuum studium. Porro solitudinem

¹ Ordinis scil. Carthusianorum.

² In hoc monasterio, ubi fratres colloqui supponuntur?

³ Carne scil.

⁴ Juxta illud, *Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata*, & alluditur forsân præterea ad historiam Shimhi, quæ habetur 1 Reg. ii.

⁵ Quæ supponitur suspensa parieti.

⁶ Americam.

⁷ Quoniam albi coloris est vestis Carthusianorum, quondamque apud Christianos à tertio sæculo scil. cujusvis ætatis baptizandi albis induebantur, quod & observatur adhuc a pontificiis.

⁸ Est enim albus color innocentiae signum.

solitudinem si vocas turbæ fugam, hoc exemplum est non nostrum, sed veterum prophetarum ¹, atque etiam philosophorum ² ethnicorum, & quibuscunque bonæ mentis cura fuit; imò poëtæ, astrologi, ac similibus artibus dediti, quoties aliquid magni ac supra vulgus hominum moliuntur, secessum querere solent. Cur autem voces hanc solitudinem? Unius amiculi confabulatio pellit solitudinis tædium. Hic habeo sodales omnium rerum plus quàm sedecim. Ad hæc intervenerunt amici crebrius quàm vellem, aut expedit; & tibi videor in solitudine vivere? *Mi.* At non semper licet cum his confabulari ³. *Ca.* Nec semper expedit. Atque hoc jucundior est confabulatio, quòd voluptatis gratiam augeat interrupta copia. *Mi.* Non pessimè conjectas. Nam mihi quoque suaviores sunt carnes revoluta Pascha post Quadragesimam ⁴. *Ca.* Nec interim tamen, cùm maximè videor solus, defunt mihi confabulones, longè festiviores ac suaviores istis vulgaribus congerronibus. *Mi.* Ubi sunt? *Ca.* Vides hîc codicem Evangelicum? in hoc mecum fabulatur ille, qui, olim additus facundus comes in via duobus discipulis proficiscentibus in Emauntē, effecit, ut non sentirent itineris laborem, sed sentirent dulcissimum cordis ardorem, inhiantes mellitis illius sermonibus ⁵. In hoc mihi loquitur Paulus, in hoc Esaias, cæterique prophetæ. Hic mecum confabulatur dulcissimus ille Chrysostomus, hîc Basilîus, hîc Augustinus, hîc Hieronymus, hîc Cyprianus, cæterique non minus eruditi quàm facundi doctores ⁶. An nôsti ullos tam amœnos confabulones, quos cum his conferas? An in tali sodalitiō, quod mihi nunquam non adest, reputas obrepere posse solitudinis tædium? *Mi.* Mihi frustra loquerentur non intellecturo. *Ca.* Jam quid refert, quibus rebus hoc corpusculum alatur? cui minimo satis sit, si juxta naturam vivamus. Uter nostrum habitior? tu, qui vesceris perdicibus, phasianis, & capis; an ego, qui vivo piscibus? *Mi.* Si tibi esset uxor, ut mihi est, minus haberes succi. *Ca.* Et idè sufficit quilibet cibus, & quantumvis exiguus. *Mi.* Sed interim agitas vitam Judaicam ⁷. *Ca.* Bona verba: Christianam, si non assequimur, certè sequimur. *Mi.* In veste, cibo, preculis, cæterisque ceremoniis ponitis fiduciam, neglecto studio pietatis Evangelicæ. *Ca.* Quid alii faciant, non est meum judicare: ego his rebus nequaquam confido, minimùmque tribuo; sed in animi puritate, & in Christo, colloco fiduciam. *Mi.* Cur igitur observas?

¹ Eliæ nempe & Joannis qui dicitur vulgò Baptista, sed hi neque monasterio se incluserunt, neque statuta fecerunt sibi & aliis necessariò observanda.

² Multi solitudinem laudârunt, veluti Cicero & Seneca, sed pauci sequuti sunt.

³ Ex ordinis statutis scil.

⁴ Dignum tali milite responsum.

⁵ Luc. xxiv, 13.

⁶ Commonstrat horum patrum ecclesiæ opera.

⁷ In ceremoniis occupatam; si pergas, videbis hunc esse militis sensum, qui à vero non abhorret.

observas ? *Ca.* Ut mihi pax sit cum fratribus meis ; & nè cui quoquo modo sim offendiculo. Nolim autem offendere quenquam ob hujusmodi res leviculas, quas nihil est negotii servare. Ut sumus homines quacunque veste testi ; minutissimarum etiam rerum similitudo aut dissimilitudo conciliat aut dirimit concordiam. Rasum caput, aut vestis color, per se quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus, si comam alerem, aut tuam istam vestem sumerem ? Reddidi tibi rationem mei consilii : nunc quaeso ut mihi vicissim tui consilii rationem reddas, dicásque, ubi cessarint omnes boni medici, cum, relictâ domi uxore juvenculâ & liberis, profiscisceris in militiam, vili salario conductus ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi res erat cum fungis aut papaveribus, sed cum armatis viris. Utrum verò putas infelicius, jugulare Christianum hominem ob mercedulam, à quo nunquam sis læsus, an te ipsum simul, & corpus, & animam, in æternum exitium mittere ? *Mi.* Fas est occidere hostem. *Ca.* Fortassis est, si impetat patriam tuam. Tum pium videri potest, pugnare pro liberis & uxore, pro parentibus & amicis, pro aris & focis ², pro tranquillitate publica. Quid isthuc ad tuam militiam mercenariam ? Ego, si perisses in hoc bello, non redemissem animam tuam ³ vitiosâ nuce ⁴. *Mi.* Non ? *Ca.* Non, ita me Christus benè amet. Jam utrum existimas durius, obedire bono viro, quem nos *priorem* vocamus, qui vocet ad preces, ad sacram lectionem, ad doctrinam salutarem, ad psallendum Deo ; an obedire barbaro cuiquam centurioni, qui sæpe magnis ac nocturnis itineribus vocet quò lubet, ac revocet ; qui bombardarum ictibus objiciat, qui jubeat te stare loco aut occisurum, aut occidendum ? *Mi.* Minus narras, quàm res habeat, malorum. *Ca.* Si quid ego deflexero à disciplina hujus instituti, pœna est admonitio, aut aliud leve quiddam : tibi, si quæ committas adversus leges imperatorias, aut pendendum est, aut nudo inter intentatas in te lancearum cuspides eundum ⁵. Nam plecti capite beneficium est. *Mi.* Non possum refragari veris. *Ca.* Jam cultus iste satis indicat te non multum nummorum referre domum. *Mi.* Nummorum mihi jam pridem nè pilus quid-

dera

¹ Supple tales ceremonias.

² Ad tuendam religionem & rem. Phrasis est usitatissima.

³ Salutem tuam in seculo futuro.

⁴ Re omnium vilissimâ, & nullius omnino pretii ; quid vilius enim nuce vitiosâ ? Totus ergo sensus est, *I would have thought you irrecoverably lost to all eternity*, locutio serè proverbialis est, eamque hausit auctor ex Plauto in *Mil. Vitam tuam vitiosâ nuce non emam*.

⁵ Pœna est militaris in delinquentes, olim in usu apud nos Europæanos, nunc non : cui suffectum est, Anglice, *To run the gantlope*, Gallice, *Passer par les baguettes*. Quod notum omnibus ; at vestigium remansit in lingua Gallica, obsoletum supplicium fuisse olim in usu, siquidem dicitur & adhuc figurato sensu, de homine qui adiit multa pericula, *Il a passé par les piques*.

dem fuit, imò multum æris alieni conflavi ¹. Proinde huc deflexi, ut me instruas viatico ². *Ca.* Utinam huc deflexisses, cum properares in sceleratam istam malitiam! Sed unde tanta nuditas? *Mi.* Rogas unde? Quicquid ex salario, quicquid ex prædationibus, sacrilegiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum abiūnebatur in vina, scorta, & aleam. *Ca.* O te miserum! Et interim uxorcula, cujus gratiā Deus jussit relinqui patrē & matrem, domi mœrebat deserta cum parvis liberis. Et interea tibi videbaris vivere in tantis miseriis, in tantis sceleribus? *Mi.* Hoc fallebat ³ sensum malorum, quod innumeros haberem malorum focios. *Ca.* Quin illud vereor, nē uxor te non agnoscat. *Mi.* Quī sic? *Ca.* Quia sic cicatrices pinxerunt tibi novam faciem. In fronte quam fossam ⁴ habes? Videtur tibi exsecutum fuisse cornu. *Mi.* Imò, si rem nōsses, gratulareris mihi hanc cicatricem. *Ca.* Quam ob rem? *Mi.* Minimo minus aberat, quin perierim. *Ca.* Quid erat mali? *Mi.* Cuidam tendenti rupta est balista chalybea ⁵; ejus fragmentum ⁶ insiliit in frontem. *Ca.* Et in bucca cicatricem habes palmo longiorem. *Mi.* Hoc vulnus accepi in pugna. *Ca.* Bellicā? *Mi.* Non: inter aleam ortum est diffidium. *Ca.* Jam & in mento video nescio quid gemmarum. *Mi.* Nihil est. *Ca.* Suspicio tibi contractam scabiem, quam vocant Hispanicam ⁷. *Mi.* Rectē divinas, mi frater. Tertiūm ea laboravi usque ad vitæ periculum. *Ca.* Unde hoc mali accidit tibi, ut sic incurvus incedas, quasi esses nonagenarius, aut quasi messor quispiam, aut quasi delumbatus esses fuisse? *Mi.* Morbus ita contraxit nervos. *Ca.* Næ hīc magnificam passus es metamorphosin. Antehac eras eques, nunc ex centauro ⁸ factus es animal semireptile ⁹. *Mi.* Hæc nimirum est alea ¹⁰ Martis. *Ca.* Imò hæc est insanīæ tuæ mentis. Quas vero manubias uxori tuæ liberisque tuis referes domum? lepram? Nam ista scabies nihil aliud est, quam lepræ species ¹¹; nisi quod ideò non vitatur, quia multorum est communis, præcipuè nobilium: at ob hoc ipsum magis debebat vitari. Nunc istud malum affricabis iis, qui tibi debebant esse charissimi ¹²: & ipse per omnem vitam putre cadaver circumferes. *Mi.* Quæso te, frater, ut desinas: fatis malorum est, etiam si

¹ *Have not had not a farthing of money, but have run much into debt.*

² *You may furnish me with money to bear my charges.*

³ *Adimebat.*

⁴ *How great a slash?*

⁵ *As a person was drawing a steel crossbow, it brake.*

⁶ *A splinter.*

⁷ *Nos vocamus Gallicam, alii Neapolitanam.*

⁸ *Siquidem eques iverat in militiam, ut jam dixit. Centauri pingun-*

tur a poetis velut animalia, parte superiore viri, inferiore equi, sed re verà fuerunt Thessaliæ populi, qui primi in bello equis usi sunt.

⁹ *Percommode composuit hīc hanc vocem auctor, sensusque ejus planissimus.*

¹⁰ *Sors belli.*

¹¹ *Proprie non, at aliquid forsan pejus in frigidis & humidis regionibus.*

¹² *Uxori & liberis, totique proli tuæ.*

amfi non accedat objurgationis molestia. *Ca.* Quotam autem malorum partem commemoravi? Ista corporis duntaxat sunt. Jam animam verò qualem reportas, quantâ scabie putrem, quot vulneribus fauciam?

Mi. Tam puram refero, quam est cloaca Parisiis, in via quæ dicitur vulgo *Maberti*¹, aut latrina publica. *Ca.* Vereor ne multo pejus oleat apud Deum & angelos ejus. *Mi.* Sed jam rixæ satis est: dic aliquid de farciendo viatico. *Ca.* Mihi nihil est quod dēm, experiar quid velit Prior. *Mi.* Atqui si quid daretur, essent tibi paratæ manus: nunc multæ obstant difficultates, quando numerandum est aliquid². *Ca.* Quid alii faciant, ipsi viderint: mihi nec ad accipiendum, nec ad dandum, sunt manus³. Verùm de his à prandio; nunc tempus monet ut accumbamus.

A R G U M E N T U M.

Colloquium Pseudochei & Philetymi mendacis ingenium & naturam depingit, qui natus videtur ad mentiendum pro lucro subdole. Mendax est furax: lucrum ex mendacio turpius, quàm ex lasio. Egregius fallendi mos aperitur. Fraudulenti mercatores suavius agunt, quàm veraces.

PSEUDOCHEUS⁴ ET PHILETYMUS⁵.

Ph. **U**Nde tibi scatet tanta mendaciorum vis⁶? *Pf.* Unde suppetunt aranæ fila? *Ph.* Non est igitur artis, sed nature. *Pf.* A natura profecta sunt semina; ars & usus auxere facultatem. *Ph.* Non te pudet? *Pf.* Non magis quàm coccyem suæ cantionis. *Ph.* At tibi in manu⁷ est mutare cantionem tuam; & in hoc est homini data lingua, ut vera prædicet. *Pf.* Imò ut conducibilia. At non semper expedit vera dicere. *Ph.* Ita nonnunquam conducit habere manus furaces. Et hoc vitium esse tuo cognatum testatur etiam popolare⁸ proverbium. *Pf.* Utrumque vitium honestis nititur auctoribus: illud habet Ulyssē⁹ tantopere laudatum ab Homero; hoc Mercurium¹⁰ etiam deum, si poëtis credimus. *Ph.* Cur igitur vulgus execratur mendaces? fures etiam subiguntur in crucem¹¹? *Pf.* Non ideo quòd mentiantur, aut furentur; sed quod inscitè inentiantur aut furentur; vel quia præter naturam¹², vel quia non satis callentes

¹ *Maubert.*

² *To be lent.*

³ Quoniam ex ordinis instituto Carthusianis non licet pecuniam contrahere, habent ad hanc rem procuratores.

⁴ Mendax.

⁵ Amans veritatem, honorem, vel probitatem.

⁶ Copia. *From whence flow these many falsities?*

⁷ Facile & promptum est tibi, si velis.

⁸ Hoc nempè, *Shew me a liar, and I will shew you a thief.*

⁹ Quoniam non solum cantus & disertus fuit Ulyssēs, sed mendax quoque.

¹⁰ Mercurius non solum deorum nuncius, & deus eloquentiæ, ut vidimus; sed est deus quoque furum & negotiatorum.

¹¹ *Are hanged?*

¹² *Id est, non habentes naturalia dona ad id requisita.*

callentes artem. *Pb.* Estne scriptor quispiam, qui tradit artem mentiendi? *Pf.* Bonam artis partem monstravêre tui rhetores. *Pb.* Hi quidem tradunt artem benè dicendi. *Pf.* Verum; sed bona pars benè dicendi est scitè mentiri. *Pb.* Quid est scitè mentiri? *Pf.* Vis definiam? *Pb.* Volo. *Pf.* Est ita mentiri, ut lucro sit, nec deprehendi possis. *Pb.* At quotidie deprehenduntur multi. *Pf.* Isti non sunt artifices absoluti. *Pb.* Es igitur tu absolutus artifex? *Pf.* Propemodum. *Pb.* Experire an me possis mentiendo fallere. *Pf.* Et te quoque possim, vir optime, si libeat. *Pb.* Dic igitur aliquod mendacium. *Pf.* At jam dixi¹. Non deprehendisti? *Pb.* Non. *Pf.* Age, fac sis attentus. Nunc incipiam mentiri. *Pb.* Sum attentus: dic aliquid. *Pf.* At jam iterum mentitus sum, te non deprehendente. *Pb.* Equidem nihil adhuc audio mendacii. *Pf.* Audisses, si calleres artem. *Pb.* Proinde commonstra tu. *Pf.* Primùm appellavi te virum optimum. An non isthuc est insigne mendacium, cum nè bonus quidem sis? & si bonus esses, optimus dici non possis, cum sint innumeri te meliores. *Pa.* Hic planè sefelleras. *Pf.* Jam fac periculum, an possis alterum mendacium ex te deprehendere. *Pb.* Non possum. *Pf.* Hic desidero ingenium, quod alibi præstas. *Pb.* Fateor; ostende tu. *Pf.* Cùm dicerem, *Nunc incipiam mentiri*, nōne magnificè mentiebar, cùm tot annos assueverim mentiri, & paulo ante quàm hoc dicerem, essem mentitus? *Pb.* Mirum præstigium! *Pf.* Sed nunc saltem monitus arrige aures, ut deprehendas mentientem. *Pb.* Arrexī; dic. *Pf.* Imò jam dictum est, & tu meum mendacium es imitatus². *Pb.* Tu mihi persuadebis, quòd nec aures habeam, nec oculos. *Pf.* Cùm homini sint aures immobiles, ut nec arrigi possint, nec demitti, mentiebar te arrecturum aures. *Pb.* Talibus mendaciis plena est omnis hominum vita. *Pf.* Non talibus tantum, ô bone. Nam hæc ludicra sunt: sunt quæ rem³ adferant. *Pb.* Turpius est lucrum ex mendacio, quàm ex lotio⁴. *Pf.* Verum est, inquam; sed iis qui mentiendi nesciunt artem. *Pb.* Quam igitur tu calles artem? *Pf.* Non æquum est, ut te gratis doceam: numera⁵, & audies. *Pb.* Non emo malas artes. *Pf.* Donas igitur gratis fundum tuum? *Pb.* Non sic insanio. *Pf.* At ego ex hac arte mea certiores capio fructus, quàm tu ex tuo fundo. *Pb.* Manebit tibi ars tua; tantum profer specimen, ut intelligam non omninò vanum esse quod dicis. *Pf.* Accipe igitur specimen. Multis multorum negotiis

¹ *Mendacium* scil. & si pergas, percipies; notula hæc habeat locum in sequentibus.

² Quoniam Philetymus dixerat in imitationem ejus, *Arrexī aures*, quæ non possunt propriè arrigi.

³ Opes, pecuniam, lucrum.

⁴ Alluditur ad Vespasiani impera-

toris dictum & factum, qui, cùm in manibus haberet pecuniam ex lotio collectam, dixit Tito filio, ut olfaceret. Tito vero nihil odoris ingrati in ea observante, tunc ei dixit Vespasianus, *Fili, lucri odor bonus ex re qualibet.*

⁵ *Give me something.*

negotiis memet admisceo : emo, vendo, recipio, sumo mutuo, accipio depositum. *Pb.* Quid tum postea? *Pf.* Atque hîc potissimum capto eos, à quibus non facîle deprehendar. *Pb.* Quos? *Pf.* Stupidos, obli-
viosos, incogitantes, longè semotos, & mortuos. *Pb.* Certum est mor-
tuos neminem redarguere. *Pf.* Si quid cui vendo in diem¹, diligenter
annoto in libellis rationum². *Pb.* Quid deinde? *Pf.* Ubi reddenda
est pecunia, plus imputo mercium emptori, quàm acceperit. Is si
incogitans est, aut obliviosus, mihi certum est lucrum. *Pb.* Quid si
deprehendat? *Pf.* Profero librum rationalem. *Pb.* Quid si is doceat
& evincat, se non accepisse quod imputas? *Pf.* Reclamo quantum
possum. Nam in hac arte prorsus inutilis est pudor. Denique ex-
trema anchora³ est, ut aliquid comminiscar. *Pb.* Quid palam depre-
hensus? *Pb.* Nihil est facilius⁴, erravit famulus; aut, ipse lapsus
sum memoriâ. Scitum est, multas simul miscere rationes: hîc facilius
est imponere. Exempli causâ; sunt quædam dispuncta⁵, quod soluta
sit pecunia: sunt alia pro quibus nihil numeratum est. Hæc in po-
sterioribus codicillis misceo, sic ut nihil dispungam. Ubi supputatur,
contendimus, & vinco plerumque, vel perjurio. Est & hoc artis:
fere rationem in eo cum accincto ad iter, & imparato. Nam mea mihi
semper parata sunt. Deponitur aliquid apud me, servo clam apud me,
nec reddo. Longum est priusquam resciscat ille, ad quem res missa
est. Tandem si non licebit inficiari, dico mihi perîsse: aut contendo
me misisse, quod non misi: incuso aurigas. Postremò, si vitare non
possum, quin reddam, reddo accisum⁶. *Pb.* Bella verò ars! *Pf.*
Nonnunquam eodem nomine⁷ bis accipio pecuniam, si liceat: pri-
mùm domi, deinde illic quò proficiscor: & nusquam non sum. Inter-
rim tempus inducit oblivionem, confunduntur rationes, aliquis mori-
tur, aut suscipit longinquam peregrinationem: ut⁸ omnia pessimè ca-
dant, saltem interim usus sum alienâ pecuniâ. Nonnullos etiam cap-
to specie benignitatis, ut faveans mentienti, sed semper de alieno: de
meo nec matri darem teruncium. Quanquam autem in singulis vide-
atur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim memet, ut dixi,
misceo) nascitur acervus haudquaquam pœnitendus⁹. Porrò, ne de-
prehendar, cum multæ sint technæ, tum illa præcipua: omnes om-
nium epistolas, quas possum, intercipio, resigno, ac lego. Si quid
obfuturum suspicor, premo¹⁰; aut si reddo, reddo meo tempore. Ad
hæc, inter longo semotos intervallo, mendaciis meis fero simultatem.
Pb. Quis isthinc usus? *Pf.* Geminus, primùm, si non præstatur

M

quod

1 If I sell any thing upon credit, to be paid at a future day.

2 Of accounts.

3 Vide pag. 96. num. 3.

4 Supple dictu.

5 Crossed out.

6 I return only a part.

7 Nomen hîc titulus est debiti, unde & pro debitoribus accipiuntur nomina.

8 Licet, quamvis.

9 A good round sum.

10 I smother and hide it.

quod alterius nomine promisi, & quo nomine munus etiam accepi; nam *fumos*¹ huiusmodi magno *vendo*: fingo, per illum aut illum stetitisse², quod minus perfectum sit. *Ph.* Quid si neget ille? *Pf.* Is procul abest, puta Basileæ; ego polliceor in Anglia: deinde fit, ut ortâ similitudine neuter alteri credat³, si quid incuser. Habes specimen artis. *Ph.* At istam artem nos crassiores solemus vocare *furtum*, quicquid vocamus ficum, & scapham scapham⁴. *Pf.* O hominem iuris Cæsarei rudem⁵! An licet intendere actionem furti ei qui suppressit depositum, aut qui abjurat mutuum, aut simili technâ imposuit? *Ph.* Oportuit. *Pf.* Proinde vide prudentiam artificum. Ex his⁶ plus est lucri, aut certè tantundem; & minus est periculi⁷. *Ph.* Malè sit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere, Vale. *Pf.* Tu ringere cum tua pannosa veritate: ego interim suaviter agam cum meis furtis ac mendaciis, dextro⁸ Ulyssè ac Mercurio⁹.

NAUFRAGIUM.

ARGUMENTUM.

Naufragium hic navigantium pericula, varias & stultas nautarum superstitiones, explicat. Tempestatis descriptio elegans. Facturam verè faciunt, qui res suas & merces pretiosas in mare jaciunt. Nauta B. V. Mariam. D. Christophorum, imò ipsum mare impie inclamant. Non invocandi Sancti, sed unus Deus.

ANTONIUS, ADOLPHUS.

An. **H**Orrenda narras¹⁰. Est isthuc navigare? Prohibeat Deus, nè mihi quicquam unquam tale¹¹ veniat in mentem. *Ad.* Imò quod hætenus memoravi, lusus merus est, præ his quæ nunc audies. *An.* Plus fatis malorum audiui; inhorresco te memorante, quasi ipse periculo interfim. *Ad.* Imò mihi *jucundi sunt æsti labores*¹². Eâ nocte quiddam accidit, quod magna ex parte spem salutis ademit nauclero. *An.* Quid, obsecro? *Ad.* Nox erat sublustris¹³, & in summo malo stabat quidam è nautis in galea¹⁴ (sic enim vocant, opinor) circumspectans, si quam terram videret: huic cœpit adfiscere sphaera quædam

¹ Promissâ inania; locutio, credo, obtinet in linguis omnibus.

² *That it was long of this or that person.*

³ Hic est secundus usus.

⁴ Proverbiales sunt locutiones apud Latinos, cuius similes habent fere omnes linguæ, i. e. *We that do call every thing by its right name.*

⁵ Jam vidisti pag 45. num. 3.

⁶ Furandi modis, scil. in supprimendo depositum, & abjurando mutuum.

⁷ Quoniam nullus propter eos capite plectitur, at sit bene, propter vulgares furandi modos.

⁸ Favente.

⁹ Priore mendace, posteriore deo furum, ut vidisti jamjam.

¹⁰ Supponitur Adolphum plurimam de suo naufragio Antonio enarrasse.

¹¹ Ut unquam navigare instituiam.

¹² Fere proverbialis est locutio apud omnes gentes, siquidem verissima, & alluditur ad versum Senecæ Tragœdiarum auctoris, *Quæ fuit durum pati, meminisse dulce est*, Herc. fur. 656. vel potius ad illud Virgillii, *Æneid.* i. 207. *Forſan & hæc olim meminisse juvabit.*

¹³ Moonſhine.

¹⁴ Main top-mast.

dam ignea; id nautis tristissimum ostentum est, si quando solitarius ignis est; felix, cum gemini. Hos vetustas credidit Castorem & Pollucem¹. *An.* Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil? *Ad.* Sic visum est poetis. Naucerus, qui clavo affidebat, Socie, inquit (nam eo nomine se mutuò compellant nautæ) vidēsne quod sodalitium tibi claudat latus? Video, respondit ille; & precor ut sit felix. Mox globus igneus delapsus per funes, devolvit sese usque ad naucerum. *An.* Num ille exanimatus est metu? *Ad.* Nautæ assuevere monstris². Ibi paulisper commoratus, volvit se per margines totius navis: inde per medios foros dilapsus evanuit. Sub meridiem cœpit magis ac magis incrudescere³ tempestas. Vidistine unquam Alpes⁴? *An.* Vidi. *Ad.* Illi montes verrucæ sunt, si conferantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuisset lunam digito contingere: quoties demittebantur, videbamur, dehiscēte terrâ, rectâ ire in Tartara⁵. *An.* O insanos qui se credunt⁶ mari! *Ad.* Nautis frustra luctantibus cum tempestate, tandem naucerus totus pallens nos adiit. *An.* Is pallor præfagit aliquod magnum malum. *Ad.* Amici, inquit, desii esse dominus navis meæ; vicere venti; reliquum est ut spem nostram collocemus in Deo, & quisque se paret ad extrema. *An.* O vere Scythicam⁷ concionem! *Ad.* In primis autem, inquit, exoneranda est navis; sic jubet *necessitas, durum telum*⁸: præstat consulere vitæ, dispendio rerum, quàm simul cum rebus interire. Persuasit veritas: projecta sunt in mare plurima vasa plena

M 2

pretiosis

1 Accipe quid notandum sit super his ignibus & diis. Ignes illi ignes sunt fatui, frequentes satis versantibus in mari, vocamus eos linguâ vernaculâ, *the fire saint Helmo*, vel *Jack in a lanthorn*. Quando unicus erat, judicabatur ominosus ab antiquis, & vocabatur *Helena*, quippe quæ, ut omnibus notum, innumera mala attulerit Græcis & Trojanis. Sed quando erant duo, bene præfagientes judicabantur, vocabanturque *Castor & Pollux*. Porro, *Helena*, *Castor*, & *Pollux*, nati sunt ex *Læda* Tyndari uxore. per ovum vel duo ova, quæ peperit ex Jove, qui se transformaverat in cygnum, ut eam comprimeret; de *Helena* nihil amplius habeo dicendum, quod ad rem faciat, sed de *Castore* & *Polluce* dicendum, quod, quamvis alter fuerit eques, alter vero pugil, nihilominus, favente patre Jove, in cœlum translati sint, efficiant signum Gemini in Zodiaco, & tan-

dem evaserint navigantium dii; hinc Horatius Od. i, 3, 2. eos propitios Virgilio navigaturo precatur, vocatque, *Eratres Helena lucida sidera*.

2 Verum ad literam, & figuratè.

3 In plurimis dictionariis vox non occurrit, sed vere Latina est, idem quod *increfcere*.

4 Montes sunt excelsi valde, separantes Galliam ab Italia.

5 Locos infirmos, & subterraneos, ubi manes impii degunt, ex Ovidio locutio, *Jamjam taëtivas Tartara nigra putes*, Trist. i, 2, 22. longè concinnius Virgilius, *Æneid.* i, 110. *Hi summo in fluctu pendent, his unda debiscens, terram inter fluctus aperit*.

6 Trust themselves.

7 Duram, feram. Scythæ enim (qui nunc Muscovitæ & Tartari) ferissimi olim habebantur.

8 Proverbialis est locutio, intellectu facillima, propter ejus veritatem.

pretiosis mercibus. *An.* Hoc erat verè jacturam ¹ facere. *Ad.* Ad-
erat Italus quidam, qui legatum egerat apud regem Scotiae; huic
erat scrinium plenum vasis argenteis, annulis, panno, ac vestimentis
fericis. *An.* Is nolebat decidere ² cum mari? *Ad.* Non; sed cu-
piebat aut perire cum amicis opibus suis, aut simul cum illis servari.
Itaque refragabatur. *An.* Quid naclerus? *Ad.* Per nos, inquit,
liceret tibi cum tuis perire solum: sed æquum non est, ut nos omnes
tui scrinii causâ periclitemur: alioqui te unâ cum scrinio dabimus in
mare præcipitem. *An.* Orationem verè nauticam ³. *Ad.* Sic Italus
quoque jacturam fecit, multa mala precans & superis & inferis, quòd
suam vitam elemento tam barbaro credidisset. *An.* Agnosco vocem
Italicam ⁴. *Ad.* Paulo post, venti nihilo mitiores facti nostris mu-
neribus, rupere funes, disjecere vela. *An.* O calamitatem! *Ad.* Ibi
rursus nos adit nauta. *An.* Concionaturus? *Ad.* Salutat: *Amici*,
inquit, *tempus hortatur ut unusquisque Deo se commendet, ac morti se*
præparet. Rogatus à quibusdam nauticæ rei non imperitis, ad quot
horas se crederet posse tueri navem, negavit se posse polliceri quic-
quam, sed ultra tres horas non posse. *An.* Hæc concio durior etiam
erat priore. *Ad.* Hæc ubi locutus est, jubet incidi funes omnes, ac
malum usque ad thecam, cui inferitur, incidi ferrâ, ac simul cum an-
tennis devolvi in mare. *An.* Cur hoc? *Ad.* Quoniam sublato aut
lacero velo, erat oneri, non usui: tota spes erat in clavo. *An.* Quid
interea vectores? *Ad.* Ibi vidisses miseram rerum faciem: nautæ ca-
nentes, Salve regina ⁵, implorabant matrem Virginem, appellantes
eam *stellam maris, reginam cæli, dominam mundi, portum salutis*,
aliisque multis titulis illi blandientes, quos nusquam illi tribuunt Sa-
cræ Literæ ⁶. *An.* Quid illi cum mari, quæ nunquam, opinor, na-
vigavit? *Ad.* Olim Venus ⁷ agebat curam nautarum, quia nata cre-
debatur ex mari: ea quoniam desit curare, suffecta est huic matri non
virgini Virgo mater ⁸. *An.* Ludis ⁹. *Ad.* Nonnulli procumbentes
in tabulas, adorabant mare, quicquid erat olei effundentes in undas,
non aliter illi blandientes quàm solemus irato principi. *An.* Quid
aiebant? *Ad.* O clementissimum mare, ô generosissimum mare, ô
ditissimum mare; ô formosissimum mare; mitesce, ferva. Hu-
jusmodi multa occinebant furdo mari. *An.* Ridicula superstitio!

Quid

¹ Dupliciter nempè, & secundum
plenam significationem phrasidis, & se-
cundum originem vocis, jacturam e-
nim faciebant, jaciendo bona in mare.

² Compound.

³ Idem sensu quod *Scythicam* quam
jam vidisti, & propter similem ratio-
nem.

⁴ Ex eo quòd Itali in adversis præ
omnibus populis promiores sunt ad
maledicendum (idque execrandis mo-

dis) Deo, diabolo, & omnibus sanc-
tis.

⁵ Est hymni initium ad Virginem,
in usu apud pontificios.

⁶ Observes isthuc.

⁷ Vidisti eam enim jam ex spuma
maris natam.

⁸ Hoc rursus maxima observatione
dignum.

⁹ *Non banier.*

Quid alii? *Ad.* Quidam nihil aliud quàm vomebant; plerique vota nuncupabant. Aderat Anglus quidam, qui promittebat montes aureos ¹ Virgini Walsinghamicæ ², si vivus attigisset terram. Alii multa promittebant ligno crucis, quod esset in tali loco; alii rursum quod esset in tali loco. Idem factum est de Maria virgine, quæ regnat in multis locis; & putant votum irritum, nisi locum exprimas. *An.* Ridiculum! quasi divi non habitent in cœlis. *Ad.* Erant qui se promitterent fore Carthusianos ³. Erat unus qui polliceretur se aditurum divum Jacobum, qui habitat Compostellæ, nudis pedibus & capite, corpore tantùm loricâ ferreâ tecto, ad hæc cibo emendicato ⁴. *An.* Nemo meminit Christophori? *Ad.* Unum audiivi non sine risu, qui clarâ voce, nè non exaudiretur, polliceretur Christophoro, qui est Lutetiæ ⁵ in summo templo, mons veriùs quàm statua, cereum tantum, quantus esset ipse. Hæc cùm vociferans, quantum poterat, identidem inculcaret; qui forte proximus assistebat illi notus, cubito tetigit eum, ac submonuit: *Vide quid pollicearis; etiamsi rerum omnium tuarum auctionem facias, non fueris solvendo* ⁶. Tum ille voce jam præsiore, ne videlicet exaudiret Christophorus: *Tace, inquit, fatue; an credis me ex animi sententia loqui? Si semel contigero terram, non daturus sum illi candelam sebaceam.* *An.* O crassum ingenium! suspicor fuisse Batavum. *Ad.* Non; sed erat Zelandus. *An.* Miror nulli in mentem venisse Paulum apostolum, qui ipse olim navigaverit, & fractâ navi defilierit in terram ⁷. Is enim haud ignarus mali didicit miseris succurrere ⁸. *Ad.* Pauli nulla erat mentio. *An.* Precabantur interim? *Ad.* Certatim. Alius canebat, *Salve regina*; alius, *Credo in Deum*. Erant qui peculiare quædam preculas habebant, non dissimiles magicis adversus pericula. *An.* Ut afflictio facit religiosos ⁹! rebus secundis, nec Deus, nec divus quiscumque,

M 3

¹ Hyperbole etiam in usu apud nos, at hausit ex Terentio in Phorm. i, 2, 18. *Montes auri pollicens.*

² Quæ colitur Walsinghamicæ, at Walsingham; vicus est in Norfolk comitatu; ante reformationem maximè celebrata hæc virgo apud nos, plurimisque ditata donis, ut alibi videbimus, quamvis apud externos non esset æque celebris ac quædam aliæ virgines, at Anglus est qui hîc ei vover.

³ Quoniam hic ordo, quem jam plus semel vidimus, sanctissimus propter severitatem habeatur.

⁴ Jacobum & Compostellam vidisti jam pag. 20. num. 5. Sed præterea ne dubites, lector, quamvis isthuc locus: recenseatur, à superstitionis & pavilis tales aliquando peregrinatio-

nes voveri, siquidem non inusitatæ erant olim ante reformationem, non multum dissimiles, egoque non admodum ætate provectus, recordor bene, vidisse peregrinatores e Compostella redeuntes in habitu ferme tali, loricâ ferreâ exceptâ, habentes tamen ei analogum, thoracem nempe laminis ferreis & conchis opertum.

⁵ Vide pag. 26. num. 2.

⁶ Subauditur *satis*.

⁷ Act. xxvii.

⁸ Ex Virgilio, *Æneid.* i. ubi de se Dido, *Haud ignara mali miseris succurrere disco.*

⁹ Verum hoc in omnibus periculis, sed verissimum in periculis ex navigatione; hinc dictum tritum, *Qui nescit orare, discat navigare.*

quam, nobis venit in mentem. Quid tu interea? Nulli divorum nuncupabas vota? *Ad.* Nequaquam. *An.* Cur ita? *Ad.* Quia non paciscor cum divis. Quid est enim aliud quàm contractus juxta formulam. *Do, si facias:* aut, *Faciam, si facias; dabo cereum, si enatem; ibo Romam, si serves?* *An.* At implorabas alicujus divi præsidium. *Ad.* Ne id quidem. *An.* Quam ob rem autem? *Ad.* Quia spatiosum est cælum. Si cui divo commendâro meam salutem, puta sancto Petro, qui fortasse primus audiet, quòd adstet ostio: prius quàm ille conveniat Deum, prius quàm exponat causam, ego jam periero¹. *An.* Quid igitur faciebas? *Ad.* Rectà adibam ipsum Patrem, dicens, *Pater noster, qui es in cælis.* Nemo divorum illo citiùs audit, aut libentiùs donat, quod petitur. *An.* Sed interea non reclamabat tibi conscientia? Non verebaris appellare *Patrem*, quem tot sceleribus offenderas? *Ad.* Ut ingenuè dicam, deterrebat nonnihil conscientia; sed mox recipiebam animum, ita mecum cogitans: *Nullus est pater tam iratus filio, quin si videat eum periclitantem in torrente aut lacu, capillis arreptum ejiciat in ripam.* Inter omnes nullus se tranquillius agebat, quàm mulier quædam, cui erat infantulus in sinu, quem lactabat. *An.* Quid illa? *Ad.* Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur: tantum complexa puellum precabatur tacitè. Interea dum navis subinde illideretur vado², nauclerus metuens nè tota solveretur, rudentibus eam cinxit à prora & à puppi. *An.* O misera præsidia! *Ad.* Interim exoritur³ quidam sacrificus senex, annos natus sexaginta; nomen erat Adamus⁴: is, abjectis vestibus usque ad indusium, abjectis etiam ocreis & calceis, jussit ut omnes itidem pararemus ad natandum. Atque ita stans in medio navis, concionatus est nobis ex Gersone⁵ quinque veritates de utilitate confitendi, hortatus omnes, ut se quisque præpararet & vitæ & morti. Aderat & Dominicanus quidam. His confessi sunt qui volebant. *An.* Quid tu? *Ad.* Ego videns omnia plena tumultûs, tacitè confessus sum Deo, damnans apud illum meam injustitiam, & implorans illius misericordiam. *An.* Quo migraturus, si sic perisisses? *Ad.* Hoc committebam judici Deo. Neque enim volebam esse mei ipsius judex: tamen bona quædam spes interim habebat animum meum. Dum hæc aguntur, redit ad nos nauta lachrymabundus: Paret, inquit, se quisque; nam navis non erit nobis usui ad quartam horæ partem. Jam enim locis aliquot convulsa, hauriebat mare⁶. Paulo post nauta renunciat nobis, se videre procul

turrim

¹ Si hæc omnia observes, vix in animum inducas, lector, auctorem supplicationem divorum vel tantilli fecisse, proindeque si ea aliquando usus sit, nihil aliud intendisse quàm se conformem dare usui recepto, rem inutilem, atque operam perditam, hunc cultum existimans.

² Was dashed against the bottom.

³ Starteth up a certain priest.

⁴ Propter ætatem hoc illi fingit nomen.

⁵ Composuit enim librum, cui titulus, *De utilitate confitendi*, fuitque cancellarius universitatis Parisiensis, mortuus autem Lugduni anno 1429.

⁶ She leaked.

turrim sacram ¹, adhortans, ut divi, quisquis esset ejus templi præsens, auxilium implorarem. Procumbent omnes, & orant ignotum divum. *An.* Si nomine compellâsetis eum, fortassis audisset ². *Ad.* Erat ignotum. Interim nauclerus, quantum potest, eò navim dirigit jam laceram, jam undique combibentem undas; ac planè dilapsuram ³, ni rudentibus fuisset succincta. *An.* Dura rerum conditio. *Ad.* Eò provecti sumus, ut ejus loci incolæ prospicerent nos periclitantes; ac procurentes catervatim in extremum litus, sublati togis, & galeris in lanceas impositis, invitabant ad sese; ac jactatis in cœlum brachiis, significabant se deplorare nostram fortunam. *An.* Exspecto quid evenerit. *Ad.* Jam mare totam navim occupârat, ut nihilo tutiores essemus futuri in navi, quàm in mari. *An.* Hîc ad sacram ⁴ anchoram confugiendum erat. *Ad.* Imò ad miseram. Nautæ scapham exonerant aquâ, ac dimittunt in mare. In hanc omnes sese conantur conjicere, nautis magno tumultu reclamantibus, scapham non esse capacem tantæ multitudinis; arriperet sibi quisque quod posset, ac nataret. Res non patiebantur lenta consilia: alius arripit remum, alius contum, alius alveum, alius situlam, alius tabulam; ac suo quisque præsidio nitentes committunt se fluctibus. *An.* Quid interim accidit illi mulierculæ, quæ sola non ejulabat? *Ad.* Illa omnium prima pervenit ad litus. *An.* Quî potuit? *Ad.* Imposueramus eam repandæ tabulæ ⁵, & sic alligaveramus, ut non facile posset decidere: dedimus illi tabelam ⁶ in manum, quâ vice remi uteretur: ac benè precantes exposuimus in fluctus, conto protrudentes, ut abesset à navi, unde erat periculum: illa lævâ tenens infantulum, dextrâ remigabat. *An.* O viraginem! *Ad.* Cùm jam nihil superesset, quidam avulsit ligneam statuam Virginis matris, jam putrem atque excavatam à foricibus; eamque complexus, cœpit natare. *An.* Scapha pervenit incolumis? *Ad.* Nulli prius periere. Porro triginta sese in eam conjecerant. *An.* Quo malo fato id factum est? *Ad.* Prius quàm posset se liberare à magna navi, illius vacillatione subversa est. *An.* O factum male! Quid tum? *Ad.* Ego, dum aliis consulo, pæne perieram. *An.* Quo pacto? *Ad.* Quia nihil supererat aptum natationi. *An.* Illic subera fuissent usui. *Ad.* In eo rerum articulo maluissem vile suber, quàm candelabrum aureum. Circumspicienti tandem venit in mentem de

M 4

ima

¹ *A steeple.*

² Quando ab ironia temperabit auctor! forsitan cùm non prævalebunt in mundo superstitiones & moriæ, quas planè damnare non erit tutum; innumera similiter dicta vidisti jam, & videbis, quæ præterimus innotata, utpote per se visibilia, veluti cùm dixit plus semel homini sceleribus operato, *Non video quomodo purgari possis,*

*nisi eas Romam, &c.*³ *Ready to be shivered in pieces.*

⁴ Idem quod *extrema anchora*, quam jam bis vidisti; at præterea, nautæ sacram anchoram vocant eam quæ validissima est, & quâ ultimâ utuntur, cùm nullum scilicet aliud vident remedium.

⁵ *On a broad plank.*⁶ *A piece of board.*

ima mali parte; eam quoniam solus eximere non poteram, adscisco focium: huic ambo innixi, committimus nos mari, sic ut ego dextrum cornu tenerem, ille lævum. Dum sic jactamur, sacrificus ille concionator nauticus medium iniecit se in humeros nostros. Erat autem ingenti corpore. Exclamamus, *Quis ille tertius? Is perdet nos omnes.* Ille contra placidè, *Sitis, inquit, bono animo; sat spatii est. Deus aderit nobis.* *An.* Cur ille tam serò cœpit esse natator? *Ad.* Imò futurus erat in scapha, unà cum Dominicano: nam omnes hoc honoris illi deferebant; sed quanquam erant invicem confessi in navi, tamen obliiti nescio quid circumstantiarum, rursus ibi in ora navis confitentur, & alter alteri manum imponit, interim scapha perit: nam hæc mihi narravit Adamus. *An.* Quid actum est de Dominicano? *Ad.* I., ut idem narrabat, imploratâ divorum ope, abjectis vestibus, nudum se commisit natationi. *An.* Quos divos invocabat? *Ad.* Dominicum, Thomam, Vincentium¹, & nescio quem Petrum, sed in primis fidebat Catharinæ Senensi. *An.* Christus illi non veniebat in mentem? *Ad.* Ita narrabat sacrificus. *An.* Melius enatâisset, si non abjecisset sacram cucullam: eâ depositâ, quî potuit illum agnoscere Catharina Senensis²? Sed perge narrare de te. *Ad.* Dum adhuc volveremur juxta navim, arbitrio fluctuum huc & illuc se volventem, clavus illifus fregit femur ejus qui tenebat lævum cornu. Sic ille revulsus est³; sacrificus precatus illi requiem æternam, successit in locum illius, adhortans me ut magno animo tuerer cornu meum, ac strenuè moverem pedes. Interim potabamus multum aquæ falsæ. Aded Neptunus nobis non balneum tantum falsum, sed potionem etiam falsam temperârat, quanquam sacrificus ei rei monstraret remedium. *An.* Quod, obsecro? *Ad.* Quoties unda nobis occurreret, ille opposuit occipitium, ore clauso. *An.* Strenuum senem mihi narras. *Ad.* Ubi jam aliquamdiu sic natantes nonnihil promovissemus⁴, sacrificus, quoniam erat miræ proceritatis, Bono, inquit, es⁵ animo; sentio vadum. Ego non ausus tantum sperare felicitatis, Longiùs, inquam, absumus à litore, quàm ut vadum sperandum sit. Imò, inquit, sentio pedibus terram. Est, inquam, fortassis e scriniis aliquod, quod

¹ Dominicum, Thomam, & Catharinam hanc jam vidisti, at quod attinet hunc Vincentium, non faciliè est determinare quis hic intelligatur, an sit Vincentius Diaconus, qui mortuus est anno 308. ejusque reliquiæ, falsæ vel veræ, ostenduntur in Abbazia de St. Germain des prez, Lutetiæ; vel Rhemensis hujus nominis episcopus, qui hanc sedem tenebat anno 863, at cum hic nullos habeat comites alios, quàm novæ farinæ divos,

mihi verisimilius sit intelligi *Vincetium Fervier*, qui anno 1419 mortuus, & sepultus Venetiæ Armoricorum, *Vanes*, in Gallica Britannia; propter famam miraculorum ad ejus sepulchrum, à Calixto tertio anno 1455, in numerum divorum relatus est.

² Et quî non agnosceret tua scomata. Erasme?

³ Was beat off.

⁴ Had advanced.

⁵ Sis.

quod huc devolvit mare. Imò, inquit, scalptu digitorum ¹ planè sentio terram. Cùm adhuc aliquamdiu natâssemus, ac rursus sentiret vadam, Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi cedo malum totum, & vado me credo; simulque expectato fluctuum decessu, pedibus sequutus est quanto potuit cursu. Rursus accedentibus undis, utraque manu complexus utrumque genu, obnitebatur fluctui, occultans sese sub undis, quemadmodum solent mergi & anates: rursus abeunte fluctu promicabat & currebat. Ego videns hoc illi succedere, sum imitatus. Stabant in arena, qui porrectis inter se prælongis hastilibus, fulciebant sese adversus impetum undarum, viri robusti, & fluctibus assueti, sic ut ultimus hastam porrigeret adnatanti. Eâ contactâ, omnibus in litus se recipientibus, tutò pertrahebatur in ficcum. Hac ope servati sunt aliquot. *An. Quot?* *Ad. Septem*: verum ex his duo soluti sunt tepore, admoti igni. *An. Quot eratis in navi?* *Ad. Quinquaginta octo.* *An. O sævum mare!* saltem decimis fuisset ² contentum, quæ sufficiunt sacerdotibus. Ex tanto numero tam paucos reddidit? *Ad. Ibi experti sumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mirâ alacritate suppeditantis, hospitium, ignem, cibum, vestes, viaticum.* *An. Quæ gens erat?* *Ad. Hollandica.* *An. Istâ nihil humanius, cùm tamen feris ³ nationibus cincta sit.* Non repetes, opinor, posthac Neptunum. *Ad. Non, nisi mihi Deus ademerit sanam mentem.* *An. Et ego malim audire tales fabulas ⁴, quàm experiri.*

DIVERSORIA.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc varios gentium mores & civilitatem in recipiendis & tractandis advenis indicat. Hospitium Lugduni ex solis mulieribus. Gallorum mores in pandochæis suis, qui fabulas narrare solent & jocos. Germani longe inciviliores in advenis tractandis; rudes & plane inhospiti. Hospites ipsi suos curant equos. Mos accipiendi per hypocaustum. Non parant cenam, nisi notis prius hospitibus: quotquot eâ nocte venturi sunt promiscuè discumbunt. Omnes idem solvunt, quantumvis alii plus duplo absorberint vini.

BERTULPHUS, GUILIELMUS.

Be. **C**Ur ita visum est plerisque biduum aut triduum commorari Lugduni ⁵? Ego semel iter ingressus, non conquiesco, donec pervenero quò constitui. *Gu.* Imò ego admiror quenquam illinc avelli posse. *Be.* Quam ob rem tandem? *Gu.* Quia illic locus est, unde non poterant avelli focii Ulyssis; illic Sirenes ⁶. Nemo domi suæ

¹ By the scratching of my toes.

² Debnisset esse.

³ Hoc epitheton non mihi videtur apprimè congruum, nesciamque, quæ nationes illæ sint feræ.

⁴ Historias.

⁵ Lions, urbs est Gallicæ post Lutetiam nobilissima.

⁶ Jam hæc quod ad literam vidisti pag. 45. num. 2. Hæc Sirenes sunt mulieres gratissimæ.

suæ tractatur melius, quàm illic in pandoecheo¹. *Be.* Quid sit? *Gn.* Ad mensam semper adstabat aliqua mulier, quæ convivium exhilararet² facetiis ac leporibus. Et est illic mira formarum felicitas³. Primum adibat materfamilias, quæ salutabat, jubens nos hilares esse, & quod apponeretur boni consulere. Huic succedebat filia, mulier elegans, moribus ac linguâ adeo festivis, ut possit vel ipsum Catonem⁴ exhilarare. Nec confabulantur ut cum hospitibus ignotis, sed veluti cum olim notis ac familiaribus. *Be.* Agnosco Gallicæ gentis humanitatem. *Gn.* Quoniam autem illæ non poterant adesse perpetuò, quòd essent obeunda munia domestica, reliquique convivæ consalutandi, continenter adstabat puellula quædam ad omnes jocos instructa: unâ satis erat omnium jaculis⁵ excipiendis; hæc sustinebat fabulam⁶, donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. *Be.* Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur venter. *Gn.* Profectò lautus; ut ego mirer illos tam vili⁷ posse accipere hospites. Rursus, peracto convivio, lepidis fabulis alunt hominem, nè quid obrepat tædii. Mihi videbar domi esse, non peregrè. *Be.* Quid in cubiculis? *Gn.* Illic nusquam non aderant aliquot puellæ, ridentes, lascivientes, lufitantes: ultrò rogabant, si quid haberemus vestium fordidarum: eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis⁸? Nihil illic vidimus præter puellas ac mulieres, nisi in itabulo: quanquam & huc frequenter irrumpebant puellæ. Abeuntes complectuntur, tantòque affectu dimittunt, ac si fratres essent omnes, aut propinquæ cognationis. *Be.* Fortassis isti mores decent Gallos; mihi magis arident Germaniæ mores, utpote masculi. *Gn.* Mihi nunquam contigit videre Germaniam: quare, te quæso, ne gravere commemorare, quibus modis accipiant hospitem. *Be.* An ubique sit eadem tractandi ratio, nescio: quod ego vidi, narrabo. Advenientem nemo salutat, ne videantur ambire hospitem. Id enim fordidum & abjectum⁹ existimant, & indignum Germanicâ severitate¹⁰. Ubi diu inclamaverit, tandem aliquis per fenestellam æstuarii¹¹ (nam in his degunt fere usque ad solstitium æstivum) profert caput, non aliter quàm è testa

¹ Diversorio; ac Græca vox est origine, à *παντα*, omnes, & *δυναμις*, excipio, quoniam in diversorio omnes promiscue recipiuntur.

² *Diverted the company with jests and witticisms.*

³ *Great beauties.*

⁴ Virum gravissimum, qualis erat Cato.

⁵ Jocis.

⁶ *The discourse.*

⁷ Subauditur pretio.

⁸ *Opus est verbis?*

⁹ *Mean and pitiful.*

¹⁰ Gravitate.

¹¹ *Of the stove*, quod cœnaculum est vel cubiculum universaliter in usu in Germania, caminum non habens, sed quandam thecæ speciem ex marmore vel laterculis, in ipso cœnaculo prominentem, in qua ligna conjiciuntur comburenda; apertura, qua injiciuntur ligna, est extra cœnaculum, clauditurque post combustum lignum, ut calor diutius permanens in theca, per longius temporis interval- lum calefaciat cœnaculum.

testa prospicit testudo. Is rogandus est, an liceat illic diversari. Si non renuit, intelligis dari locum. Rogantibus ubi sit stabulum, motâ manu commonstrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius est diversorium, ibi famulus commonstrat stabulum, atque etiam locum equo minimè commodum. Nam commodiora servant venturis, præsertim nobilibus. Si quid causeris ¹, statim audis; *Si non placet, quære aliud diversorium*. Fœnum in urbibus ægrè ac perparcè præbent, nec multo minoris vendunt, quàm ipsam avenam. Ubi consultum est equo, totus commigras in hypocaustum ², cum ocreis, sarcinis, luto: id est unum omnibus commune. *Gu.* Apud Gallos designant cubicula, ubi sese exuant, extergant, calfaciant, aut quiescant etiam, si libeat. *Be.* Hic nihil tale. In hypocausto exuis ocreas; induis calceos; mutas, si voles, indusium; vestes pluviam madidas suspendis juxta hypocaustum ³; ipse te admoves, ut sicceris. Est & aqua parata, si libeat lavare manus, sed ita munda plerumque, ut tibi post alia quærenda sit aqua, quâ lotionem eam abluas. *Gu.* Laudo viros nullis deliciis effœminatos. *Be.* Quod si tu appuleris ⁴ ad horam à meridie quartam, non cœnabis tamen ante nonam, nonnunquam & decimam. *Gu.* Quam ob rem? *Be.* Nihil apparent nisi videant omnes, ut eadem operâ ministretur omnibus. *Gu.* Quærunt compendium ⁵. *Be.* Tene ⁶. Itaque frequenter in idem hypocaustum conveniunt octoginta aut nonaginta, pedites, equites, negotiatores, nautæ, aurigæ, agricolæ, pueri, fœminæ, sani, ægroti. *Gu.* Isthuc verè cœnobium est. *Be.* Alius ibi pectit caput, alius abstergit sudorem, alius repurgat perones aut ocreas, alius eructat allium. Quid multis? Ibi linguarum ac personarum non minor est confusio, quàm olim in turri Babel ⁷. Quod si quem conspexerint peregrinæ gentis, qui cultu dignitatis nonnihil præ se ferat, in hunc intenti sunt omnes defixis oculis, contemplantes, quasi novum aliquod animantis genus adductum sit ex Africa ⁸; adeo ut posteaquam accubuerint, reflexo in tergum vultu, continenter aspiciant, nec dimoveant oculos, cibi immemores. *Gu.* Romæ, Lutetiæ, ac Venetiæ, nemo quicquam miratur. *Be.* Nefas est interim tibi quicquam petere ⁹. Ubi jam multa est vespera ¹⁰, nec sperantur plures

¹ Reprehendas.

² Idem quod *astuarium*.

³ Hic significat thecam ipsam, in qua lignum comburitur, cui proinde si admoveas, vel supra qua si extendas vestes, &c. exsiccantur.

⁴ Ad diversorium scil.

⁵ *The shortest way.*

⁶ Recte intelligis.

⁷ Vidimus hanc de ædificatione turris Babel historiam, haberi Gen. xi. at ibi forsan confusio & diversitas

non fuit in vocibus, sed in sententiis.

⁸ Veluti proverbio dicebatur olim, *Africa semper aliquid apportat novi*, & vere dicebatur & dicitur etiam adhuc monstrorum patria, hujusque rei datur causa naturalis, venus quippe animantium propter æstum violentior, efficit, ut diversæ speciei animantia copulentur; hinc monstra.

⁹ *To call for.*

¹⁰ *The evening is far advanced.*

plures adventuri, prodit famulus senex, barbâ canâ, tonso capite, vultu torvo, sordido vestitu. *Gu.* Tales oportebat cardinalibus Romanis esse à poculis ¹. *Be.* Is circumactis oculis tacitus dinumerat, quot sint in hypocausto; quo plures adesse videt, hoc vehementius accenditur hypocaustum, etiamsi alioqui sol æstu sit molestus. Hæc apud illos præcipua pars est bonæ tractationis, si sudore diffuant ² omnes. Si quis non assuetus vaporibus, aperiat rimam fenestræ, nè præfocetur, protinus audit, *Claude.* Si respondeas, *Non fero:* audis, *Quære igitur aliud diversorium.* *Gu.* Atqui mihi nihil videtur esse periculosius, quam tam multos haurire eundem vaporem, maximè resolutò corpore ³, atque hîc capere cibum, & horas complures commorari. Jam enim omitto ructus alliatos, & ventris flatum, halitus putres: multi sunt qui morbis occultis laborant, nec ullus morbus non habet suum contagium. Certè plerique scabiem habent Hispanicam, sive, ut quidam vocant, Gallicam, cùm sit omnium nationum commuais. Ab his, opinor, non multo minus esse periculi, quam à leprosis. Jam tu divina, quantum discriminis sit in pestilentia. *Be.* Sunt viri fortes ⁴, ista rident ac negligunt. *Gu.* Sed interim multorum periculo fortes sunt. *Be.* Quid facias? Sic assueverunt: & constantis est animi ⁵ non discedere ab instituto ⁶. *Gu.* Atqui ante annos viginti quinque, nihil receptius erat apud Brabantos, quam thermæ publicæ: eæ nunc frigent ⁷ ubique. Scabies enim nova docuit nos abstinere. *Be.* Sed audi cætera. Post redit ille barbatus Ganymedes ⁸, ac linteis infestnit mensas, quot putat esse satis illi numero. Sed ô Deum immortalem! quam non ⁹ Milesiis! ¹⁰ cannabea ¹¹ diceret ex antennis detracta. Destinavit enim unicuique mensæ convivas, ut minimum octo. Jam quibus est notus mos patrius, accumbunt, ubi cuique libitum fuerit. Nullum enim discrimen inter pauperem & divitem, inter herum ac famulum. *Gu.* Hæc est illa vetus æqualitas, quam nunc è vita submovit tyrannis. Sic opinor vixisse Christum cum suis discipulis. *Be.* Postquam accubuerunt omnes, rursus prodit torvus ille Ganymedes, ac denuò dinumerat sua sodalitia ¹²: mox reversus apponit singulis pinacium ¹³ ligneum, & cochleare ex eodem argento factum,

¹ *Cupbearers.* Sed forsitan tales grati non sunt cardinalitio palato, rationem non allegat auctor, nos quoque non.

² *Run down with sweat.*

³ *When the pores are open.*

⁴ Ironice intelligatur, fortitudo nulla in talibus.

⁵ *Of a mind full of resolution.*

⁶ Alia ironia rursus, vel continuatio ejusdem.

⁷ *Are out of use.*

⁸ Ironice denuò, quoniam Ganymedes stat Jovi à poculis, tali barba-

to dissimillimus, imberbis, formosissimus, quali contenti essent Romani cardinales.

⁹ Subauditur *similibus.*

¹⁰ Iis quibus utebantur Milesii, i. e. optimis byssinis; Miletum enim urbs erat Ionice, propter talia olim celebratissima.

¹¹ *Sails*, siquidem ex crassiore cannabo contexta; vox non occurrit in plurimis dictionariis.

¹² *His gusts.*

¹³ *A trencher*, diminutivum est vocis *pinax*, quæ significat *a board*.

tum, deinde cyathum vitreum; aliquanto post, panem: eum sibi quisque per otium repurgat¹, dum coquuntur pultes. Ita nonnunquam sedetur fermè horæ spatio. *Gu.* Nullus hospitem interim effragitat cibum? *Be.* Nullus, cui notum sit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone! quàm non fumosum! Non aliud oportebat bibere sophistas²; tanta est subtilitas & acrimonia. Quod si quis hospes, etiam oblatâ privatim pecuniâ, roget ut aliunde paretur aliud vini genus, primum dissimulant, sed eo vultu, quasi interfecturi: si urgeas, respondent; Hic diversati sunt tot comites & marchiones, neque quisquam questus est de vino meo: si non placet, quære tibi aliud diversorium. Solos enim nobiles suæ gentis habent pro hominibus, & horum insignia nusquam non ostentant. Jam igitur habent offam, quam obiciant latranti stomacho³: mox magnâ pompâ veniunt disci. Primus fermè habet offas panis madefactas jure carni-um, aut, si dies est pisculentus⁴, jure leguminum. Deinde aliud jus: post aliquid carniû recoctarum, aut salsamentorum recalsactorum; rursus pultis aliquid, mox aliquid solidioris cibi, donec, probè domito stomacho, apponant carnes assas, aut pisces elixos, quos non possis omninò contemnere: sed hîc parci sunt, & subito tollunt. Hoc pacto totum convivium temperant, quemadmodum solent actores fabularum, qui scenis admiscunt choros; ita isti alternis miscunt offas ac pultes. Curant autem, ut extremus actus sit optimus. *Gu.* Et hoc est boni poetæ. *Be.* Porro piaculum sit⁵, si quis interim dicat, *Tolle hunc discum: nemo vescitur.* Desidendum est usque ad præscriptum spatium, quod illi clepsydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barbatus, aut pandocheus⁶ ipse, vestitu minimum à famulis differens; rogat, ecquid animi nobis sit. Mox adfertur vinum aliquod generosius. Amant autem eos qui bibunt largiùs, cùm nihilo plus solvat ille, qui plurimum hauserit vini, quàm qui minimum. *Gu.* Mirum gentis ingenium. *Be.* Cùm nonnunquam sint, qui duplo plus absument in vino, quàm solvant pro convivio. Sed antequam finiam hoc convivium, dictu mirum, quis sit ibi strepitus ac vocum tumultus, postquam omnes cœperunt inclescere potu. Quid multis? Surda omnia. Admiscunt se frequenter ficti moriones; quo genere hominum, cùm nullum sit magis detestandum, tamen vix credas, quantopere delectentur Germani: illi cantu, garritu, clamore, saltatione, pulsu, faciunt, ut hypocaustum videatur corruiurum, neque quisquam alterum audiat loquentem. At interea videntur sibi suaviter vivere:

¹ *Paræth it.*

² De sophistis jam vidisti pag. 125. num. 6. est ergo veluti si diceret sophisticum & fucatum vinum, quod naturali, ingenuo, & benigno opponitur.

³ Elegans locutio, ex Horatio, Sat.

ii, 2, 17. *Cum sale panis latrantem stomachum bene leniet.*

⁴ *A fish day*, i. e. dies in quo per ecclesiam carnibus vesci non licet, sed piscibus bene.

⁵ Est. *It is a great crime.*

⁶ Diversorii magister.

vere : atque illic desidendum est volenti nolenti, usque ad multam noctem. *Gu.* Nunc tandem absolve convivium. Nam me quoque tædet tam prolixi. *Be.* Faciam. Tandem sublato caseo, qui vix illis placet, nisi putris ac vermibus scatens ¹, prodit ille barbatus, adferens secum pinacium escarium, in quo cretâ pinxit aliquot circulos ac semicirculos, id deponit in mensa, tacitus interim ac tristis; Charontem ² quempiam dices. Qui agnoscunt picturam, deponunt pecuniam, deinde alius, atque alius, donec expleatur pinacium. Deinde notatis qui deposuerunt, supputat tacitus : si nihil desit, annuit capite. *Gu.* Quid si quid supersit? *Be.* Fortasse redderet, & faciunt hoc nonnunquam. *Gu.* Nemo reclamât iniquæ rationi ³? *Be.* Nemo qui sapit. Nam protinus audiret, *Quid tu es hominis?* *Nibilo plus solves quàm alii.* *Gu.* Liberum hominum genus narras. *Be.* Quod si quis ex itinere lassus, cupiat mox à cœna petere lectum, jubetur expectare, donec cæteri quoque eant cubitum. *Gu.* Videor mihi videre civitatem Platoniam ⁴. *Be.* Tum suus cuique nidus ostenditur, & verè nihil aliud quàm cubiculum : tantum enim ibi lecti sunt, & præterea nihil quo utaris, aut quod fureris. *Gu.* Illic mundities est? *Be.* Eadem quæ in convivio : linthea forte lota ante menses sex. *Gu.* Quid interim fit de equis? *Be.* Ad eandem disciplinam tractantur, ad quam homines. *Gu.* Sed est eadem ubique tractatio? *Be.* Alicubi civilior est, alicubi durior, quàm narravi : verum in genere talis est. *Gu.* Quid si ego tibi nunc narrem, quibus modis hospites tractentur in ea parte Italiæ, quam Longobardiam ⁵ vocant, rursus in Hispania ; deinde in Anglia, & in Wallia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos, mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. Walli se prædicant *αὐτόχθονες* ⁶ Anglos. *Be.* Quæso tu, ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas ⁷ adire. *Gu.* In præsentia non est otium. Nam nauta jussit, adesset ad horam tertiam, nisi vellem relinqui ; & habet sarcinulam : aliàs dabitur opportunitas ad fatietatem usque garriendi.

A D O L E-

¹ Full of maggots.

² Quoniam Charon est animarum ad inferos portitor, ac ex iis vectigal exigit ; apud poëtas morosus insuper ac tristis depingitur, qualis supponitur ille barbatus senex.

³ Reckoning?

⁴ In qua omnes æquales sunt ; talis enim civitatis, vel potius reipublicæ, ideam nobis dedit Plato, in scriptis, cui par nulla unquam visa est in terris, nec videbitur, credo.

⁵ Periiit fere nomen, sed pars ejus præcipua nunc est Mediolanensis Ducatus.

⁶ Indigenas, veros, veteres Anglos origine ; quod non à vero abhorret, siquidem hi Anglia cedentes, invadentibus eam Saxonibus & aliis exteris, in Walliam secesserunt, sicque minus vel nullo modo his transmarinis commixti sunt.

⁷ Regiones, de quibus jam locutus es.

ADOLESCENS ET SCORTUM.

ARGUMENTUM.

Divinum certe colloquium, quod lupanar ipsum castum facit. Deus non potest falli, ejus oculus in abditiſſima penetrat. Adoleſcentes pudicitiam curare debent. Puella ad quaſtum expoſita ab inſtituto non minus turpi quàm arumnoſo revocatur.

LUCRETIA¹, SOPHRONIUS².

L. E Uge, mi lepidiſſime Sophroni, tandem nobis redditus es? Nam mihi videris abſuiſſe ſeculum. Primâ fronte vix te agnoſcebam. **S.** Quam ob rem, mea Lucretia? **L.** Quia pro imberbi nobis rediſti barbatulus. Quid rei eſt, meum corculum? Nam videre ſolito torvior. **S.** Cupio tecum ſeorſim colloqui familiariùs. **L.** Au, au; non ſolæ³ ſumus, mea mentula? **S.** Secedamus in locum ſecretiorem. **L.** Age, concedamus in cubiculum interius, ſi quid libet⁴. **S.** Nondum hic locus mihi videtur ſatis ſecretus. **L.** Unde iſte novus pudor? Eſt mihi muſeion, ubi repono mundum meum⁵, locus adeo obſcurus, ut vix ego te viſura ſim, aut tu me. **S.** Circumſpice rimas omnes. **L.** Rima nulla eſt. **S.** Nullus eſt in propinquo, qui nos exaudiat? **L.** Nè muſca quidem, mea lux. Quid cunctaris⁶? **S.** Fallemus hîc oculos Dei⁷? **L.** Nequaquam: ille perſpicit omnia. **S.** Et angelorum? **L.** Illorum oculos non licet effugere⁸. **S.** Quî ſit igitur ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei, ac teſtibus ſanctis angelis, quod puderet facere in conſpectu hominum? **L.** Quid hoc novæ rei eſt? veniſti huc concionaturus? Indue cucullam Franciſcanam, conſcende ſuggeſtum, & audiamus te, barbatule. **S.** Nec iſtud gravarer facere, ſi te queam, ab illo vitæ genere revocare, non ſolùm turpiſſimo, verùm etiam miſerrimo. **L.** Quam ob rem, o bone? victus alicunde parandus eſt; ſua quemque alit ars; hoc eſt noſtrum opificium, hic fundus noſter. **S.** Optârim, mea Lucretia, ut, excuſâ pauliſper iſtâ animi temulentiâ,

¹ Lucretia, Lucretii filia, Collatini uxor, propter caſtitem notiffima, abuſive ergo & per ironiam dat hoc nomen ſcorto.

² Nomen Græcum, i. e. vir ſapiens & ſanæ mentis, propter ſana conſilia, quæ Lucretiæ dat

³ Primo aſpectu crederes eam debuiſſe dicere ſoli non ſolæ, ſed ſi reſpicias ad titulum ſœmininum, quem ſine mora amico dat, fatearis neceſſe eſt congrue dictum: ſed regeres, titulum ipſum non tibi aridere, ſed duo obſerves quæſo, i. Scortum ſic loqui ii. Latinis licere propriis verbis uti, & omnia quæque per voces proprias & ſine periphrâſi enunciare, quod nobis non licet, uti jam vidi-

mus plus ſemel.

⁴ Scil. mecum facere, quid intelligat ſcortum divina, ſed longe aberrat, aliter omnino ſentit Sophronius, ut mox videbis

⁵ Muſeion, & mundum, Jam vidiſti; recordare.

⁶ Subauditur, facere mecum quod mihi libet, & tibi, credo.

⁷ Sic in hiſtoria eccleſiaſtica fertur feciſſe ſanctus quidam epifcopus, ut ſcortum converteret, eique rem ſuccēſſiſſe, hinc idem ſuggerit ſuo Sophronio Erasmus.

⁸ Intelligas, non habemus viam quæ effugiamus, ſi præſentes ſint, non enim ſunt omni præſentes, neque omnificii.

lentiâ, rem ipsam mecum confideres. *Lu.* Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc vivamus ¹, mi Sophroni. *So.* Tu quæstus gratiâ facis, quicquid facis. *Lu.* Non multum aberrâsti à scopo. *So.* Nihil decedet tuo lucro; dabo quadruplum, ut auscultes tantum. *Lu.* Dic quæ voles. *So.* Primum illud mihi responde: Habésne quæ tibi malè volunt? *Lu.* Non unam. *So.* Et quas tu vicissim odisti? *Lu.* Ut merentur. *So.* Proinde si possis illis facere rem gratam, facerésne? *Lu.* Citiùs miscerem illis toxicum ². *So.* Atqui cogita nunc, an illis quicquam potueris facere gratius, quàm quòd vident te vivere hanc vitam dedecorosam ac miserrimam? Quid autem poteras facere molestius iis, qui tibi benè volunt? *Lu.* Sic erat fatum meum. *So.* Jam quod esse solet omnium difficillimum ³ iis qui deportantur in insulas, aut relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte sponte fumpisti. *Lu.* Quidnam est istud? *So.* An non sponte renunciâsti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, sororibus, amitæ, materteræ, cæterisque quoscunque tibi natura conjunxit? Nam & illos tui pudet, nec tu sustines in illorum venire conspectum. *Lu.* Imò feliciter commutavi affectus meos; pro paucis enim nunc habeo plurimos, quorum tu es unus, mihi fratris loco semper habitus. *So.* Mitte jocos, ac rem ipsam, ut habet, expende seriò. Quæ tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te commeant, non habent te pro amica, sed pro matula potius. Vide quo te ipsam dejeceris, misera. Christus te tam charam habuit, ut te suo sanguine redemerit, ut te cœlestis hæreditatis consortem esse voluerit; & tu te facis cloacam publicam, ad quam commeant quilibet sordidi, impuri, scabiosi, suamque spurcitiam in te repurgant. Quòd si nondum ejus lepræ contagium, quam vocant scabiem Hispanicam, attigit te, non diu poteris effugere. Quod si fiat, quid te infelicius, etiam si cætera essent secunda, puta res & fama? quid aliud eris, quàm vivum cadaver? Matri gravabaris esse morigera; nunc servis lenæ turpissimæ. Parentis audire monita tædebat, hîc sæpe tibi vapulandum est ab ebriis & insanis scortatoribus. Pigebat aliquid operis facere domi, quo victum quærereres; hîc quos tumultus, quæ pervigilia, sustines! *Lu.* Unde nobis hic concionator novus? *So.* Jam mihi & illud fac cogites: Ille formæ flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluxerit. Quid tum facies, misera? Quod sterquilinum te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit ista dignitas: & si contingat, quid sceleratius, aut quid diabolicæ malitiæ vicinius? *Lu.* Vera sunt, mi Sophroni, pro-

pemodum,

¹ Vitam agamus lætam.

² Consule pag. 153. num. 3. & videbis mulieres quicquid citius facere, quàm gratum sibi infestis, proindeque validissimum esse apud eas argumen-

tum, quo eas ab aliqua re deterreas, si ostendas eas, si faciant, facturas gratum sibi infestis.

³ Perge, & intelliges.

pemodum, quæ dicis, omnia. Sed unde tibi ista nova sanctimonia, qui soleas esse nugator omnium nugacissimus? Nemo te uno frequentius aut intempestivius huc commeabat. Audio te fuisse Romæ. *So.* Fui. *Lu.* Atqui inde solent redire deteriores¹. Quo pacto tibi diversum accidit? *So.* Dicam: quia non eodem animo modoque Romam adii. Cæteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rem ibi suppetunt affatim occasiones. Ego cum probo viro profectus sum, cujus hortatu pro lagenâ² libellum mecum attuli, Novum Testamentum ab Erasmo versum. *Lu.* Ab Erasmo? Aiunt illum esse sesquihæreticum³. *So.* Num & huc pervenit illius viri nomen? *Lu.* Nullum celebrius apud nos. *So.* Vidistin' hominem? *Lu.* Nunquam; sed optârîm vidisse, de quo tam multa audiavi mala. *So.* Fortassis à malis. *Lu.* Imò à viris reverendis⁴. *So.* A quibus? *Lu.* Non expedit dicere. *So.* Quam ob rem? *Lu.* Quia si tu effutires, & res permaneret ad illos, meo quæstui non minima portio decederet. *So.* Nè metue; lapidi⁵ dixeris. *Lu.* Admove aurem. *So.* Inepta, quid opus est admotâ aure, cum simus soli? an, nè Deus exaudiat? Proh Deum immortalem! video te piam meretricem, quæ mendicos⁶ subleves eleemosynâ⁷. *Lu.* At ego ex istis mendicis plus capio lucri, quàm ex vobis divitibus. *So.* Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. *Lu.* Sed perge de libro. *So.* Faciam, & præstat. Ibi me docuit Paulus, qui nescit mentiri, quòd *nec scorta, nec scortatores, regni cælestis hæreditatem consequentur*⁸. Hoc ubi legissem, sic cœpi cogitare apud me: Modica res est, quam expecto ex hæreditate paterna, & tamen malim renunciare scortis omnibus, quàm à patre exhæredari; quanto magis cavendum est, nè me exhæredet pater cælestis? Et adversus exhæredantem aut abdicantem patrem aliquod præsidium porrigunt humanæ leges⁹; adversus exhæredantem Deum nihil est suffragii¹⁰. Itaque mihi protinus interdixi omnem scortorum usum. *Lu.* Si quidem possis continere. *So.* Bona continentia pars est,

N

est,

¹ Res fere in proverbium abiit; ad hoc accipe Baptistæ Mantuani versus, *Roma, vale, vidi, satis est vidisse, revertar, Cum leno, cum meretrix, scurra, cinadus, ero.*

² Perstringit morem mendicantium monachorum, qui in itineribus suis amplissimam lagenam ex pelibus circumferunt, quâ domant sitim in via, quamque pii in ordinem nunquam hauriri sinunt.

³ Sic audit etiam adhuc apud quosdam.

⁴ Monachis; quippe qui patres reverendi etiam in sermone familiari vocentur, qui dente maligno Erasmi

nostrum carpebant, & non minus propterea lagenâ & scorto gaudebant, ut ex infra & supra dictis patet.

⁵ Muto; proverbialis locutio est.

⁶ Monachos scilicet.

⁷ Digna scorto, in tales pauperes eleemosyna!

⁸ Ephes. v, 5.

⁹ In plurimis enim regionibus jus non habet pater filium omnino exhæredare.

¹⁰ Id est, nullus datur locus oppositioni & contradictioni, prout datur in suffragiis, quæ cæteris quivis daturus est, in favorem alicujus candidati. *Al. suffragii.*

est, ex animo continentem esse velle. Postremò, superest extremum mali remedium, uxor. Romæ in pœnitentiarum sinum totum Augiæ stabulum¹ effudi: is multis prudenter hortatus ad puritatem animi & corporis, ad sacram lectionem, ad crebras preces, ad vitæ sobrietatem; pro pœna nihil aliud indixit, quàm ut flexis genibus ad summum altare² dicerem psalmum, *Miserere mei, Deus*³; &, si mihi suppeteret pecunia, darem egenti cuiquam Carolinum⁴ unum. Admiranti mihi quòd pro tot scortationibus tantillum pœnæ infligeret, satis facetè respondit; *Fili, inquit, si verè pœnitet, si vitam commutas, nihil moror pœnam*⁵: *sin perges, ipsa libido tandem abs te plus satis pœnarum exiget*⁶, *etiamsi sacerdos non indicat. Me vide lippum, tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hactenus fuisse prædicas.* Sic ego resipui. *Lu.* Ergo, ut video, perdidisti meum Sophronium. *So.* Imò lucrificasti. Nam antè perierat, nec sibi amicus, nec tibi. Is nunc te verè amat, ac tuam sitit salutem. *Lu.* Quid igitur suades, mi Sophroni? *So.* Ut quàm primùm te subducas ab ista vita. Adhuc puella es; quod contractum est labis, potest elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus; aut confer te in collegium aliquod sacrum, quod lapsas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honestæ matronæ. Ad horum quodlibet offero tibi operam meam. *Lu.* Amabò te, mi Sophroni, circumspicito; sequar tuum consilium. *So.* Sed interim hinc⁷ te submove-to. *Lu.* Hui tam citò? *So.* Cur non potius hodie, quàm cras, si dilatio damnum habet, mora periculum? *Lu.* Quò me vertam? *So.* Colliges omnem mundum tuum; eum trades mihi vesperi: famulus clam deferet ad fidelem matronam; aliquanto post ego te producam, veluti deambulandi gratiâ; apud eam matronam latitabis meo sumptu, donec tibi prospexero: id fiet brevi. *Lu.* Age, mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. *So.* Gaudebis olim factò.

C O N -

¹ Mea omnia impura peccata; hinc quod Augias Elidis rex haberet stabulum, in quo aleret tria boum milia, quodque per triginta annos non fuerat repurgatum, tandem tamen repurgatum est ab Hercule.

² Utpote locum magis afficientem hominis conscientiam, quàm alium.

³ Psalmum li, præcipuum ex septem pœnitentialibus.

⁴ Gallica est moneta olim in usu, à Carolo octavo hujus nominis Francorum rege excusa, quam nunc videre non est in specie, quanquam nomen ejus Gallicum sit adhuc in usu apud vulgus, in plurimis Galliæ provinciis, videl. *un Carolus*: nunc vero,

Carolinus, vel *Caroleus*, Latine, & *un Carolus*, Gallice, sunt decem denarii Gallici, i. e. *Three farthings*, and the *third part of a farthing*; at hæc summa tam exigua in oppositionem earum, quas monachi quidam confessarii exigunt in monasteriorum usus.

⁵ Credo, sed qui sic sentit, parvi facit peregrinationes, macerationes externas, & infinitas repetitiones precationum cum globulis.

⁶ Nihil verius, peccatum enim pœna est in se, peccatorum ipsorum conscientiam obtestor.

⁷ Ex hoc lupanari, in quo sub lena vivebat Lucretia, & in quo colloqui supponuntur.

CONVIVIVM POETICUM¹.

ARGUMENTUM.

*Convivium poeticum docet studiosos convivari; inter quos parsimonia cum festi-
tate, hilaritas sine turpiloquio, literatis fabulis, condire debet convivium. Iambi
cruenti. Poeta viri iudicio parum admirando. Bona famula tres dotes prima-
riae, fidelitas, deformitas, ferocitas. Locus ex Eunuchi Terentiani prologo il-
lustratur. Locus in Epodis Horat. ad Canidiam. Locus Seneca, Aliud agere,
nihil agere, male agere. Locus Aristot. Elenchor. explicatur. Thema poeticè
variatur, diverso metro. Sententiae desumuntur ex floribus & arboribus in horto.
Carmina item Græca componuntur.*

HILARIUS, LEONARDUS, CRATO, CONVIVÆ,

MARGARETA, CARINUS, EUBULUS,

SBRULIUS, PARTHENIUS: MUS servus Hilarii.

Hi. **L** Evis apparatus, animus est lautissimus².

Le. Cœnam sinistro es auspicatus omine.

Hi. Imò absit omen triste. Sed cur hoc putas?

Le. Iambi cruenti³ haud congruunt convivio.

Cr. Euge, certum est adesse Musas, effluunt carmina imprudentibus⁴.

Hi. Si rotatiles⁵ trochæos mavelis, en, accipe:

Vilis apparatus hic est, animus est lautissimus.

Quamquam & Iambi olim ad rixas ac pugnas nati, post didicerunt omni servire materiæ. O pepones! habetis pepones in horto nostro natos. En lactucas sessiles⁶, succo tenerrimo, suo nomini respondent-tes. Has delicias quis sanus non præferat apris, murænis, & attage-nis? Cr. Si licet in convivio poeticò vera loqui, quas tu lactucas vocas, betæ sunt. Hi. Hoc omen⁷ avertant superi. Cr. Sic res

N 2

habet;

¹ Plurima sunt in hoc convivio pu-
erorum captum superantia, utpote
poëtica & critica, sed præsertim so-
phisticodialectica, quorum ultimo-
rum difficultas augetur Græco idio-
mate, cui plerumque bene responde-
re non potest neque Latinus, neque
noster vernaculus sermo, utcunque sit,
quam plana (ut poterimus paucis) ea
reddemus. Si velis interim, puer,
plurima tibi non perire, discas (si jam
nescias) à præceptore. dictionario, vel
quovis super hac re tractatu, quid sint
versus Iambici, Trochaici, Hexame-
tri, pedes, quos in eis videre est, mo-
dum scandendi versus, & alia quæ ad
id pertinent. Nunc vero, ut vere po-
etice incipiat convivium, observes,
lector, duos primos interlocutores da-
re unumquemque duos versus Iambi-
cos interfertos.

² Ad lauta vobis danda propensus,
si suppetant.

³ Quoniam, uti videbis infra, quan-
quam successione temporis versus I-
ambici cuiusvis materiæ, imò comicæ
aptati sint, inventi sunt tamen pri-
mo ad convitia, rixam, & pugnas;
eorum inventor, Archilochus, dicitur
per eos focerum Lycambem ad laque-
um impulisse, hinc Horatius, Art.
Poet. 79. *Archilochum proprio rabies ar-
mavit Iambo.*

⁴ Non cogitando de componendis
versibus; signum certum Musas no-
bis eos inspirare.

⁵ Qui voluntur instar rotæ; ana-
logica enim cum motu rotæ est tro-
chæorum pronunciatio, constant si-
quidem duabus syllabis, prima longa,
secunda brevi, & motus rotæ tardior
in principio quàm in progressu.

⁶ Cabbage lettices, quoniam veluti
sedent humi.

⁷ Vide pag. 125. num. 3.

habet; vide figuram. Tum ubi succus lacteus? ubi molles aculei?¹ *Hi.* Facis ut addubitem. Heus, accerse huc famulam. Margareta, Tisiphone², quid tibi venit in mentem, ut pro lactucis nobis apponeres betas? *Ma.* Datâ operâ³ feci. *Hi.* Quid ais, venesica? *Ma.* Volebam experiri, an inter tot poëtas esset, qui lactucam dignosceret à beta: nam scio te non posse dignoscere. Dicite mihi bonâ fide, quis animadvertit esse betas? *Co.* Crato. *Ma.* Facile divinabam non fuisse poëtam. *Hi.* Si quid tale posthac designâris, ego te pro Margareta vocabo Bliteam. *Co.* Ha, ha, hæ! *Ma.* Istæ nomenclaturæ nec obesiorem me reddunt, nec macilentiozem. Sæpe vicies in die mihi commutat nomen: ubi quid cupit eblandiri, vocat me Galateam, Euterpen, Calliopen, Callirrhoën, Melissam, Venerem, Minervam⁴. Quid non? Ubi quid stomachatur, repente fio Tisiphone, Megæra, Aleëto, Medusa, Baucis⁵, aut aliud, quicquid illi suggererit splendida bilis⁶. *Hi.* Abi hinc cum tuis betis, Blitea. *Ma.* Quorsum attinebat huc evocare? *Hi.* Ut redires unde veneras. *Ma.* Vetus dictum est, *Proclivius est evocare cacodæmonem, quàm abigere.* *Co.* Ha, ha, hæ; appositè. Ut tibi res habet, Hilari, opus est aliquo carmine magico, quo illam hinc abigas. *Hi.* Habeo in promptu:

Φερόμεν καὶ θαυρίδες λύκα ἄγρι· ὅμμε δίακαί⁷.

Ma.

1 Siquidem eos videre est in lactucis, non in betis.

2 Nomen unius e Furiis; hoc præ ira poetica.

3 *Ευρησέλη.*

4 Siquidem hæc omnia dulcia nomina. Prima, pulcherrima nymphea à Polyphemo adamata. Secunda & tertia, Musæ. Quarta, Phœci filia innumeros amantes habens propter formam eximiam. Quintam vidisti pag. 63. num. 1. Duæ postremæ tandem jam tibi notæ.

5 Odiosa nomina, tres primæ Furis sunt. Quarta, monstrum scæminæ, cujus crines angues erant. Quinta tandem, anus decrepita.

6 Ex Horatio, Sat. ii, 3, 141. *Sive aliud nomen, jussit quod splendida bilis.*

7 Versus est, quem videre est in Plinio, sed longe illo antiquior, & quo utebatur antiquitas in magicis, verba sunt, *Fugite, Cantharides, lupus ferus vos persequitur.* Cantharides muscarum genus sunt, corpulentius nostris vulgaribus, aculeo instructum maxime pungenti, hominibus, in regionibus calidis, ubi regnant, maxime incommodum: in magicis autem interveni-

unt, quoniam cacodæmones seu maligni censentur esse earum domini, utpote causæ malorum quæ homines cruciant, sic in Scriptura Belzebul (qui sonat apud nos veluti magnus cacodæmon) significat proprie *Cantharidum Deum*. Nunc quod attinet ad vocem λύκα, quam vertimus (prout communius significat) *lupus*, observes eam significare quoque *solem* aliquando, proindeque, si supponere debeamus rationi consentanea in magicis, non dubitandum, quin hic significet *sol-em*, lupus enim cantharides non persequitur: sed de sole potest dici bene satis, cum ardet enim, his muscis cruciatum affert, proindeque aufugiunt ab eo, & ad umbram confugiunt latitantes, unde non prodeunt nisi post hujus astri occasum, acerba incommoda per vesperam & noctem hominibus & bestiis allaturæ. At quoniam necesse non sit supponere, dici rationi consentanea in magicis, plurimaque quæ extant adhuc fragmenta, eorum quæ in his adhibebantur olim, adhibenturque etiam nunc, nullum rationalem sensum nobis exhibeant, non inficiabor, si contendas, quod λύκα debeat hinc *lupus* intelligi.

Ma. Quid ais, *Æsop*¹? *Cr.* Cave tibi, Hilari: impinget colaphum; sic abegisti tuo Græco carmine. O magum egregium! *Hi.* Quid tu credis, Crato, esse hanc? Ego tali carmine abegissem decem magnos cacodæmones. *Ma.* Pili non facio tuos versus Græcanicos. *Hi.* Adhibendus est igitur, ut video, bombus magicus, aut, si nec hic sufficiet, Mercurii caduceum². *Cr.* Mea Margareta, scis poëtarum genus esse afflatum, non ausum dicere furiosum; rogo te, ut istam rixam in aliud tempus proroges: nōsque hac cœnâ, vel meâ causâ, suaviter tractes. *Ma.* Quid mihi cum istius versiculis? Sæpenumero, cū est eundem ad macellum, non habet quod numeret, & interim cantillat versiculos. *Cr.* Sic sunt poëtæ. Sed age, fac sodes quod dico. *Ma.* Equidem faciam in tuam gratiam, quoniam novi te probum, qui nunquam contriveris cerebrum tuum in ejusmodi deliramentis: ac demiror, quo fato in hunc incideris chorum. *Cr.* Unde id conjectas? *Ma.* Quia nasus obesor, & oculi nitentes, & corpus succulentum³. Nunc mihi hujus nasum contemplare, & risum Sardonium⁴. *Cr.* Sed obsecro, meum suavium, ut istam iram mihi condones. *Ma.* Abeo; nec postulo ut quisquam cæterorum hoc nomine mihi gratias agat. *Hi.* Abiitne jam? *Ma.* Non tam procul, quin audiat te. *Mus.* Jam est in culina, secum nescio quid murmurans. *Cr.* Famulam habes minimè mutam. *Hi.* Aiunt bonam famulam oportere tribus dotibus esse præditam; ut sit fidelis, ut sit deformis, ut sit ferox, quàm vulgò *malam* vocant. Fidelis non diminuit rem, deformem non ambiunt proci, ferox facillè tuetur jus heri sui. Nam aliquoties opus est non solum linguâ, verum etiam manibus. Hæc mea, è tribus duas habet virtutes, deformis juxta ac mala; de fide dubito. *Cr.* Linguam audivimus, sed ego metuebam tibi à manibus⁵. *Hi.* Admove'te manus peponibus, de lactucis actum est. Etenim si nunc juberem apponi lactucas, sat scio, carduos apponeret. Sunt & melones⁶, si quis hoc genere magis capitur. En fici recentes: modò

N 3

decerptos

¹ *Id est*, fabulator, vel potius homo de ormis, qualis insuper audit *Æsopus*.

² Virga est, quam poëtæ Mercurio dant, quâ dat vel adimit somnum, animas evocat, vel mittit in Tartara, ut videtur apud Virgilium *Æneid.* iv.

³ Raro enim talia videntur in poëtis.

⁴ Qui spontaneus non videtur, sed aliquam ægritudinem animi indicat; ex more Sardico olim in usu, qui obtinet etiam adhuc apud quasdam barbaras nationes: filii enim olim incolarum Sardiniae insulæ patres grandævos, senesque confectos, fustibus & aliis hujusmodi trucidabant, ut à doleribus, aliisque miseriis hujus mun-

di, eos liberarent, ferunturque isti tunc patres miseri moriendo ridere soliti, ac credendum eos tunc ex animo non risisse.

⁵ Margaretae scilicet.

⁶ Planum est hæc intelligi, quod vocamus *Musk melons*, vel *Melons* simpliciter, atque in his auctor recte. Pepon enim est proprie a *cucumber*, atque eum Latini intelligebant, quod vocamus a *melon*, melonera vel malopeponera dicebant. Porro non norant certe hos deliciosos melones, quos videre est in *Peru*, quorum quidam adæquant centum librarum pondus, nesciamque an nuquam norint illos, quos vocamus *auster melon*.

decerptos à matre ¹, testatur lac in pedunculo ². A ficis solet aqua sumi, nè quid obliment ³ stomachum. En, habetis è limpidissimo fonticulo vivam ac frigidissimam, utilem & vino diluendo. *Ch.* At ego nescio, utrum utro diluam, vinum aquâ, an aquam vino; adeò mihi hoc vinum videtur haustum ex eodem fonticulo Musarum. *Hi.* Tale vinum conducit acuendis ingeniis poëtarum, vos crassi crassis delectamini. *Cr.* Utinam Crassus ⁴ essem ille beatus! *Hi.* Ego malim esse Codrus ⁵, aut Ennius ⁶. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos, tamque insigniter eruditos, non committam, ut nihilo doctior eos dimittam. Est locus in prologo Eunuchi, qui multos torquet. Nam plerique ⁷ codices sic habent:

— *Sic existimet, sciat,*

*Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
Qui bene vertendo, & eas describendo malè, &c.*

In his verbis desidero sensum argutum, ac Terentio dignum. Nec enim ideo læsit prior, quia malè vertit Græcas fabulas ⁸; sed quia Terentianas carperat. *En.* Juxta vulgò jactatum proverbium, *Qui pessimè canit, primus incipiet.* Cum essem Londini apud Thomam Linacrum ⁹, virum sic in omni genere philosophiæ doctissimum, ut nihilo secius has grammaticorum minutias ad unguem calleat, ostendit mihi codicem mirâ vetustate, in quo sic habebatur scriptum:

— *Sic existimet, sciat,*

*Responsum, non dictum esse, quale sit, prius
Qui bene vertendo, & eas describendo malè,
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri phasma nunc nuper dedit.*

¹ The very tree.

² The stalk.

³ Id est, relinquunt aliquid fæcis & limi in stomacho.

⁴ Qui fuit forsitan Romanorum omnium ditissimus, triumviratum iniit cum Julio Cæsare & Pompeio, postea in Parthico bello interfectus est.

⁵ Codrus hic, non ille de quo Juvenalis, Sat. i, 2. *Vexatus toties ranci Theseide Codri.* Et rursus Sat. iii, 10. *Tota domus Codri rheda componitur una.* Qui succinit Marialis, Lib. iii. Epigr. xv. Quippe ex his apparet eum fuisse poëtam ignobilem, & pauperem, duo quæ sani cerebri ambit nemo; sed est Codrus, rex ille nobilis Atheniensium, populique sui amantissimus, qui certissimæ morti sese obtulit pro ejus salute, & cujus historiâ videbis in omni fere dictionario.

⁶ Fuit hic poëta prænobilis, de

quo tamen nihil habemus nisi fragmenta; charissimus vixit huic Romanorum dignissimo Scipioni Africano, ac propter mutuam amicitiam, in eodem tumulto sepultus est.

⁷ Omnes, quos novi.

⁸ Error hîc inest, ni fallor, mihi videtur enim hilariùs supponere, quod si legatur, ut supra, Terentius dicat Lavinium adversarium læsisse se priorem, quia fabulas Græcas malè descriperat, falsum hoc; dicit enim tantummodo Terentius, Lavinium, qui prior læserat, detractionibus scilicet, malè descripsisse Græcas fabulas, quæ duo differunt, prius cum ratione non congruit, posterius bene.

⁹ Qui sub Henrico octavo vivebat, ac præter ea quæ hîc de eo prædicantur, fuit quoque medicus celeberrimis.

Sic autem ordinandus est sermo, ut *quale sit* indicet subjiendum exemplum prioris dicti. Minitabatur se vicissim reprehensurum aliquid in fabulis ejus, à quo fuerat reprehensus. Atque hic negat videri debere *convitium*, sed *responsum*. Qui *laceffit*, jacit dictum; qui regerit *laceffit*, *respondet*. Hujus rei promittit exemplum, *quale sit*, quod Græcis dicitur *κῶν*, Latinis *quod genus*, aut *veluti*, sive *videlicet*, aut *puta*. Deinde subjiicit reprehensionem, in qua *prius* adverbium respondet ad alterum adverbium, veluti *diversum*, quod sequitur, *nuper*: quemadmodum pronomen *qui* respondet ad dictionem *idem*. Veteres enim Lavinii fabulas in totum damnat, quoniam jam exciderant ex hominum memoria. In his, quas nuper dedisset, certa notat loca. Mihi videtur hæc germana lectio¹, verusque comici sensus, nisi quid dissentit senatus populûsque poëticus². Co. Imò pedibus omnes in tuam discedimus sententiam³. Eu. At ego vicissim à vobis quiddam leve ac facillimum discere cupiam; quo pacto metiendus sit hic *verficulus*:

Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Micate digitis⁴. Hi. Opinor more veterum elidi s, ut secundo loco sit anapæstus. Eu. Accederem, nisi casus auferendi desineret in *is*, naturâ longum. Itaque submotâ consonante, nihilo minus manet longa vocalis. Hi. Vera prædicas. Cr. Si quis illiteratus & ignotus ingrederetur, planè crederet nos inter nos micatione digitorum rusticorum ludum renovare. Le. Nos, quantum video, frustra micamus

N 4

digitis:

1 At mihi non, cum Erasmi venia, nulla enim editio hanc lectionem habet, nullusque interpret ejus mentionem facit, ac quamquam tolerabilis satis sensus per hanc lectionem detur, non admodum planus, elegans, argutus, Terentioque dignus est, ut auctoris verbis utar. Sensus imò æque bonus, si non melior, per vulgatam lectionem nobis potest dari: utque rem facilius percipias, lector, recordare notulæ quam jamjam scripsimus, Terentium nempe non dicere adversarium læsisse priorem, quia male descripserat fabulas, sed læsisse priorem derectationibus scil. & præterea male descripsisse fabulas: sicque tota difficultas in hoc versu, *qui bene vertendo, & eas describendo male*. At tandem difficultas omnis evanescet, si cum eruditissima Daceria observemus, *bene* hîc significare, *multum* vel, *multas* (quoniam refertur ad fabulas) sicuti sonat aliquoties linguâ Gallicâ, & multoties sonat linguâ Latinâ ut in-

dubitate patet ex ipso Cicerone, qui multoties dicit *benè mane*, *benè ante lucem*. Terentianorum ergo tunc sensus hic erit: Respondeo tantum, non laceffo, siquidem Lavinius me læsit prior, ille qui præterea in eo culpandus est, quod verterit Latine multas quidem Græcas fabulas, sed eas vertendo male, ex Græcis bonis fabulis Latinas fecerit non bonas; qui sensus Terentio dignus satis, optimeque coheret cum præcedentibus. & subsequen-
tibus.

2 Jocosâ est imitatio usus olim apud Romanos in decretis publicis, in his præfabantur enim, *Senatus populusque Romanus*, &c.

3 Vide pag. 20. num. 4.

4 Non agitur hîc de lusu puerili vel rustico, quem vidisti pag. 47. num. 4. sed de motu digitorum in metiendis & scandendis versibus, sicque intelligendum infra, ubi, *micamus digitis*, & *coepimus micare digitis*.

digitis: tu, si potes, expedi. *Eu.* Videte, quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos: præpositio *ex* pertinet ad finem carminis præcedentis:

Qui bene vertendo, & eas describendo male, ex

Græci: bonis Latinas fecit non bonas.

Ita nihil est scrupuli. *Le.* Sic est, per Musas¹. *Ca.* Quandoquidem cœpimus micare digitis, velim ut aliquis mihi versum hunc ex Andria digerat in suos pedes:

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Nam mihi sæpe tentanti non successit. *Le.* Sine in iambus est: *vi-*
dia, anapæstus: *laudem in*, spondæus: *venias*, anapæstus: & *ami*,
rursus anapæstus. *Ca.* Habes jam pedes quinque, & supersunt tres
syllabæ, quarum prima est longa; ut nec iambum facere possis, aut
tribrachyn. *Le.* Profectò vera prædicas. Hæremus in vado²; quis
nos expediet? *Eu.* Nemo melius, quàm qui induxit in hoc vadum.
Age, Carine, nè cela, si quid habes, inter candidos amiculos. *Ca.*
Nisi me fallit memoria, videor mihi quiddam tale legisse apud Priscia-
num³, qui docet apud Latinos comicos *v* consonantem perinde elidi
ut vocalem, quemadmodum frequenter in hac dictione, *enimvero*, sic
ut pars *enime*, faciat anapæstum. *Le.* Itaque metire nobis. *Ca.* Fa-
ciam. *Sine invidi* proceleusmaticus est; nisi mavis elidi *i*, per synæ-
resin: ut cum Virgilius, *aureo* ponit in fine carminis heroici, pro *auro*.
Quod si placet, erit primo loco tribrachys; *a lau*, spondæus est; *d'*
inveni dactylus: *as* & *a*, dactylus: *micos* spondæus: *pares* iambus.
Sb. Carinus nos explicuit ex hoc sanè vado. Sed est in eadem scena
locus, quem haud scio an quisquam animadverterit. *Hi.* Obsecro,
profer. *Sb.* Illic hunc in modum loquitur Simo:

Sine ut eveniat, quod volo,

In Pamphilo ut nihil sit moræ, restat Chremes.

Hi. Quid hic te offendit? *Sb.* Cùm *sine* sit minitantis, nihil hîc fe-
quitur, quod faciat ad minas. Proinde suspicor à poëta scriptum fuisse,

Sin⁴ eveniat quod volo;

ut *sin* respondeat ad *si*, quod præcessit,

Si propter amorem uxorem nolit ducere.

Proponit enim senex duas partes inter se diversas: “ Si Pamphilus ob
“ amorem Glycerii recusat nuptias, erit quod cum illo exoptulem:
“ *sin* ille non recusarit, tum mihi restat exorandus Chremes. Porro
hyper-

¹ Cum eadem asseveratione poeti-
ca mihi dicere liceat, sic, per Musas,
habent omnes quas nunc videre est e-
ditiones, i. e. vox *ex* est finis versus,
non vox *male*, at ea laus, credo, no-
stro Erasmo debetur.

² Proverbialis est locutio, sumpta
à pavio, quod illidens & hærens va-

do cursum institutum tenere non po-
test. *We are run aground.*

³ Qui grammaticus fuit Athenis
percelebris, imperatoris Justiniani
tempore.

⁴ Nullam vidi editionem quæ sic
non haberet, ibique nulla difficultas,
si observes, *sin* significare *but if*.

hyperbaton longius fecit interpellatio Sofiæ, & stomachus¹ Simonis in Davum. *Hi.* Mus, porrige mihi codicem. *Cr.* Committis tu muri² codicem? *Hi.* Tutius quàm vinum. Dispeream nisi verum dixit Sbrulius. *Pa.* Trade mihi codicem, ut ostendam alium scrupulum. In prologo Eunuchi versus hic non constat:

Habeo alia multa, quæ nunc condonabuntur.

Quanquam enim comici Latini præcipuè sumunt sibi multam libertatem in hoc genere carminis, tamen nusquam memini illos senarium claudere spondeo: nisi forte legendum est, *condonabitur*³, *diægonias*⁴, aut *condonabimus*, mutato numero personæ. *Ma.* O mores verè poëticos! In ipso limine convivii micant digitis, & librum adhibent. Lusus⁵ & literas præstat servare in mensas secundas. *Cr.* Non omnino pessimum consilium dat Margareta; obtemperabitur: placato stomacho revocabimus lusum, interim digitis micabimus in disco. *Hi.* Videte luxum poëticum. Habetis triplex ovorum genus, elixa, assa, frixa: omnia recentissima sunt, intra biduum nata. *Pa.* Ego butyri esum non fero: si frixa sunt oleo, perplacebunt. *Hi.* Abi, puer, disce ex Margareta, in utro frixa sint. *Mus.* In neutro, inquit. *Hi.* Nec in butyro, nec in oleo? In quo igitur? *Mus.* In lixivio, ut ait. *Cr.* Qualis percontatio, talis responsio. Quid negotii est dignoscere butyrum ab oleo? *Ca.* Præsertim his, qui tam facile discernunt lactucam è beta. *Hi.* Habetis ovationem, sequetur aliquando triumphus⁶. Heus, puer, circumfer oculos. Nihilne vides hic deesse? *Mus.* Permulta. *Hi.* Hæc ova desiderant condimentem, quo temperetur calor. *Mus.* Quodvis? *Hi.* Dic ut ex contusis vitis claviculis mittat nobis succum. *Mus.* Dicam. *Hi.* Quid huc redis inanis? *Mus.* Negat è clavis⁷ succum exprimi solere. *Le.* O famulam! *Sb.* Certè fabulis condiemus ova nostra. In Epodis Horatianis offendi locum quandam, non depravatum⁸ quod ad scripturam attinet, sed depravatè interpretatum, nec a Mancinello⁹ solum, cæterisque recentioribus,

¹ Ira.

² *Mus* enim nomen pueri, significat, a rat, animal corrodens codices, inter alia.

³ Hæc est vulgatio & Latinior lectio, ibique non major difficultas, quàm in hac Phrasi, *vere poenitens peccata condonabitur*, quæ vel à pueris facile satis intelligitur, quanquam cum regulis grammaticæ non facile quadraret, sed sic valet usus, apud purissimæ Latinitatis auctorem nostrum nunc Terentium.

⁴ Impersonaliter, at isthuc error est, sic enim proprie verbum non accipitur, etenim ex præcedenti nota intelligere potes, personam verbi sub-

intelligi, quæ est adversarius Terentii.

⁵ Supponitur ancilla credere, eos ludere lutum digitorum puerilem & rusticum. de quo alibi jam.

⁶ Vide pag 96. num. 7. & intelliges verborum ludum.

⁷ Illudit morosa ancilla dominum, quasi crediderit claviculas esse diminutivum clavi, prout res potest esse, si ad vocis formationem & sonum solum attendas.

⁸ At depravate, credo, legit bonus & doctus Erasmus, ut videbis infra.

⁹ Qui scripsit notas super aliis auctoribus.

bus, verum etiam ab ipso Porphyryone¹. Locus est in carmine, quocanit palinodiam² Canidiæ veneficæ:

*Tuusque venter Partumeius*³, & tæo

Cruore rubros obstetrix pannos lavit,

Utcunque fortis exilis puerpera.

Existimant enim omnes hic *exilis* nomen esse, cum sit verbum. Adscribam verba Porphyryonis, si tamen illius esse credendum est, *Exilem autem*, inquit, *sub illa specie, quasi puerperio facta sit deformis: per exilitatem corporis maciem naturalem dicit.* Pudendus lapsus, si vir tantus non sensit metri legem reclamare huic sensui. Neque enim quantus locus admittit spondæum. Verum poëta jocatur illam verè peperisse, quanquam non diu languisset, ac decubuisset à partu, sed statim exilisset è lecto, quemadmodum solent quædam fortes puerperæ. *Hi.* Habemus tibi gratiam, Sbruli, qui tam lautè condieris ova nostra. *Le.* Isti non dissimile est, quod legitur in primo Odarum libro⁴, odæ initium est, *Tu ne quæsieris.* Sic autem habet constans lectio: *Neu Babylonios tentâris numeros, ut melius quicquid erit pati.* Hunc locum ita transiliunt veteres interpretes, quasi nihil habeat scrupuli: solus Mancinellus, sentiens orationem imperfectam, jubet addi *possis.* *Sb.* Habes aliquid de hac re compertius? *Le.* Nescio; sed mihi videtur Horatius Græci sermonis idioma reddidisse, quod nullus poëtarum facit libentiùs aut frequentius: nam Græcis est familiare aporemphaton⁵ adungere huic dictioni *ut & uti.* Sic Horatius, *ut pati pro ut patiaris.* Quanquam, quod divinat Mancinellus, non est prorsus absurdum. *Hi.* Mihi vehementer arridet quod dicis. Curre, Mus, & adfer, si quid est reliquum. *Cr.* Quid istud est novarum deliciarum? *Hi.* Hic est cucumis sectus in laminulas: hoc est jus ex coctis intestinis cucurbitæ; conducit lubricandis intestinis. *Sb.* O cœnam verè medicam! *Hi.* Boni consulite. Mox aderit gallina ex corte nostra. *Sb.* Commutabimus tibi nomen, & pro Hilario vocabimus Apicium⁶. *Hi.* Age, nunc ridete quantum voletis; cras fortasse

¹ Alio antiquissimo Horatii interprete.

² Quid *palinodia* sit, discas ex dictionario, sed originem accipe; Stesichorus poëta, postquam Helenam carmine vituperasset, visu orbatus est, monitu ergo Achillis palinodiam cecinit, i. e. Helenam prius vituperatam, carmine contrario laudavit & celebravit, quo recuperavit visum.

³ Legendum, ut jam indicavimus, cum omnibus novis interpretibus, non *Partumeius* (cum qua voce nullus Horatianis tolerabilis sensus potest ad-

scribi) sed *Partumeius*, i. e. qui æquè facile parit ac meit, tuncque nulla ferè difficultas in Horatianis, si observas omnia hæc ironice dici de venefica, vel in veneficam, quæ simulabat peperisse, cum nulla peperisset; fecundæ enim veneficæ nullæ censentur, nec fuerant unquam; versus autem ap. Epod. xvii. 50.

⁴ Od. xi.

⁵ Infinitivum; vox Græca est propria.

⁶ Vide pag. 60. num. 2.

tasse seriò laudabitis hanc cœnam. *Sb.* Quî sic? *Hi.* Cùm senferis tibi probè conditum esse prandium. *Sb.* Fame? *Hi.* Scilicet. *Cr.* Scis, Hilari, quid provinciæ te vellem fuscipere? *Hi.* Sciam, si dixeris. *Cr.* Chorus ¹ canit hymnos quosdam non indoctos, sed per indoctos multos locis depravatos; eos cuperem tuâ operâ nobis restitui. Ut autem exemplum proferam, ita canimus:

Hostis Herodes impie,

Christum venire quid times?

Ordo dictionis unius inversus geminum vitium invexit carmini. Nam *hostis*, cùm trochæum efficiat, nullum habet locum in carmine iambico: & *Hero*, spondæus, non recipitur in sede secunda. Nec dubium est, quin versus ita primùm scriptus sit: *Herodes hostis impie*. Jam epithetum *impie* molliùs cohæret cum *hostis*, quàm cum *Herodes*. Porro, quoniam *Herodes* dictio Græca est, *η* vertitur in *ε* in casu vocandi, ut, *Ἡρώδης*, & *Ἡρώδης*, quemadmodum & in *Ἀράμηνον*, *ω* mega recti ² casus vertitur in *ο* micron. Rursum ita canimus hymnum:

Jesu corona virginum,

Quem mater illa concepit,

Quæ sola virgo parturit.

Dubium non est, quin *concepit* sit pronunciandum. Nam temporis hypallage gratiam etiam addit sermoni. Ridiculum autem est nos offendi in *concepit*, cùm sequatur *parturit*. *Hi.* Istius generis & ipse permulta offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum opellam dare. Nam mihi videtur Ambrosius ³ in hoc carmine non parum habere gratiæ: adeò fere finit dimetrum dictione trisyllabâ, & cæsura fere collocat in fine dictionis. Id crebriùs apud eum fit, quàm ut casus videri possit. Si quæritis exemplum: *Deus creator*, hîc est penthemimeris, accinitur, *omnium*: *Polique rector*, accinitur, *vestiens*: *Diem decoro*, accinitur, *lumine*: *Noctem seporis*, accinitur, *gratia*. Sed adest gallina satis obesa, quæ mihi totis decem annis peperit ova, & exclusit pullos ⁴. *Cr.* Indigna erat quæ necaretur. *Ca.* Si licet aliquid admiscere de studiis severioribus, habeo quod proponam. *Hi.* Modò nè nimium sit tetricum. *Ca.* Non est. Cœpi nuper legere Senecæ epistolas, & in ipso statim portu, quod aiunt, impegi ⁵. Locus est in prima epistola: *Et si volueris*, inquit, *attendere, magna vitæ pars elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus*. In hac sententia affectat nescio quid argutiæ, quod ego non fatis assequor. *Le.* Divinabo, si voles. *Ca.* Maximè. *Le.* Nemo perpetuò peccat. Et tamen luxu, libidine, ambitione, cæterisque vitiis,

¹ Ecclesiæ scil.

² Nominativi.

³ Eum vidisti pag. 102. num. 1. & est horum hymnorum auctor.

⁴ Digna poetis esca.

⁵ Hæsi in principio; à portu enim incipit navigatio, & citatus locus habetur in Epistolarum prima, ad Lucilium.

vitiis, magna vitæ portio perit nihil agentibus. Porro *nihil agere dicuntur*, non qui vivunt in otio, sed qui rebus frivolis & nihil ad felicitatem conducentibus occupantur: inde proverbium, *Satius est cessare, quàm nihil agere*¹. Sed tota vita perit aliud agentibus. *Aliud agere* dicitur, qui non est attentus ad id quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam, dum vacamus vitiis, aliud agimus: dum vacamus frivolis, aliud agimus: dum studemus philosophiæ, quoniam id facimus supinè & oscitanter, aliud agimus, parum attenti, velut ad rem minime seriam. Hæc interpretatio si parum arridet, numeretur hæc sententia Senecæ inter eas, quas in hoc scriptore damnat A. Gellius², ut frivole argutas. *Hi*. Mihi sanè satis arridet (Sed interim strenuè ad gallinam. Nolim vos falli, nihil præterea parati est) quadrat enim ad id quod præcessit: *Turpissima est jactura, quæ per negligentiam fit*. Id autem declarat hac trimembri sententiâ. At paulo post videor mihi videre mendum; *Mortem non prospicimus, magna pars ejus jam præteriiit*. Nam legendum arbitror, *Mortem prospicimus*³. Prospicimus enim quæ procul absunt, cum mors magna ex parte præterierit nobis. *Le*. Si sibi permittunt philosophi, ut aliquando divertant in prata⁴ Musarum, fortasse non videbitur absurdum, si nos aliquando vel animi gratiâ divertamus in illorum regionem. *Hi*. Quidni? *Le*. Cum nuper relegerem librum Aristotelis, quem inscripsit Περὶ τῆς ἀληθείας⁵, quorum argumentum est rhetoribus cum philosophis magna ex parte commune, comperi insignes errores interpretum. Neque dubitandum est, quin hic qui Græcè nesciunt, in multis locis egregiè delirarent. Aristoteles enim proponit hujusmodi genus ambigui, quod nascitur ex voce, quæ eadem declarat diversa⁶: "Ὅτι μὲν δὲν οὐκ ἔστι μὲν

¹ Vide pag. 14. num. 9.

² Hunc vidisti pag. 52. num. 2. plurimæque vere reprehendenda sunt in Seneca, isthuc præsertim quod omnia velit veluti per sententias enunciare, affectans salem quandam sibi peculiarem, atque antithesin in omnibus; uno verbo, ejus stylus neque simplex, neque ingenuus satis.

³ Nullam vidi editionem, quæ non haberet simpliciter *mortem prospicimus*, sine particula *non*, at Erasmus fortan ipse in causa est.

⁴ Siquidem omnia vernant, veluti in pratis, apud poetas, Musarum filios, vel potius discipulos.

⁵ De argumentis, vel de argumentationibus.

⁶ In omnibus linguis ejusmodi sunt voces æquivocæ, impossibile est ergo phrasas, ubi reperiuntur (cum datâ scil. operâ æquivocatio his inest, si qui-

dem tunc æquivocatio est pars essentialis auctoris sensû) bene vertere in alias linguas, nisi illæ aliæ linguæ habeant quoque voces similiter omnino æquivocas, hisque perfecte respondentes; ad id ergo debent interpretes attendere, at cum non faciant plerumque, & forsitan plerumque æquivocationem quæ intenditur non percipiunt, non mirum si mancas, quales hic nobis interpretationes, dent. Nunc autem si velis, lector, me verbum facere de immediate subsequenti æquivocatione, res omnis huc redit, quod scil. verbum μὲν δὲν sit æquivocum, significans, ut plurimis placet, *docere*, & *discere* vel, ut magis nostro Erasmo arridet, *noscere jam rem aliquam*, & *ad eam cognoscendam animum appellere*, intricatus enim & confusus hic, sicut alibi, parumper est, arguti Aristotelis

μῆτις τὰ γὰρ ἀποστομαζίζοντα μαρτυροῦν οἱ γραμματικοί. τὸ γὰρ μαρτυροῦν ὁμῶς, τὸ τε εὐνίσιναι χρῆμα τῆς ἐπιστήμης, καὶ τὸ λαμβάνειν τὴν ἐπιστήμην. Id verterunt in hunc modum: *Quoniam discunt scientes: nam secundum os grammatici discunt. Discere enim æquivocum, ad intelligere eum qui utitur disciplinâ, & accipere disciplinam.* Hi. Visus es mihi nunc Hebraicè loqui, non Latinè. *Le.* Estne quisquam vestrum, qui audivit hic ullam vocem æquivocam? *Hi.* Nullam. *Le.* Quid igitur stultius, quam id velle vertere, quod verti non poterat? Neque enim quemadmodum Græcis μαρτυροῦν sonat μαρτυρεῖν & μαρτυρεῖν, ita Latinis *discere*, doctrinam accipere, aut tradere; quanquam an hoc sit verum, nescio: magis arbitror sic, μαρτυροῦν, esse anceps apud Græcos, quemadmodum *cognoscere* apud Latinos. Cognoscit enim qui novit; & cognoscit iudex qui discit causam. Sic, opinor, Græcis μαρτυροῦν dicitur præceptor, qui exigit prælecta pueris, & pueri quibus prælegitur. Quam vero venustè reddidit, τὰ γὰρ ἀποστομαζίζοντα μαρτυροῦν οἱ γραμματικοί, nam secundum os grammatici discunt; cum vertere debuerit, nam grammatici quæ dicunt, docent. Hic interpretis erat aliud exemplum supponere, quod non eadem verba, sed eandem rei speciem exhiberet. Quanquam hoc loco suspicor etiam in Græca scriptura nonnihil esse mendæ; scribendum autem, ὁμῶς, τὸ τε εὐνίσιναι καὶ τὸ λαμβάνειν. Paulo post subjicit aliud exemplum ambigui, quod nascitur non ex vario vocis ejusdem significato, sed ex diversa connexionē: πῆ, βέλιδου λαβὴν μετὰ τοὺς πολεμίους³, *Velle me accipere pugnantes.* Sic enim vertit, pro eo quod erat, *Velle me capere hostes.* Et si legas βέλιδου, sermo sit dilucidior: *Vultis me capere hostes?* Nam pronomen potest præcedere verbum *capere*, & potest sequi. Si præcedat, hic erit sensus: *Vultis ut ego capiam hostes?* Si sequatur, erit hic; *Vultis ut hostes me capiant?* Subjicit ejusdem generis aliud exemplum, ἂν οὐ πῆ γινώσκῃ, οὐ πῆ γινώσκῃ⁴; id est, *An quod*

ristotelis Græcus sermo, at propterea hic & in similibus culpā non vacant interpretes: cum phrasen, vel verba, datā operā æquivoca, per alia non æquè æquivoca nobis reddant, sine ulla animadversione, qua de differentia edocæamur.

1 Ironice dictum intelligatur, siquidem pessime reddita sunt quæ sequuntur, ut auctor observat bene.

2 De hac æquivocationis specie dicendum venit, quod diverso modo possit habere locum in diversis linguis, imò generaliter loquendo locum habeat in omnibus; nulla enim, credo, est fere lingua, in qua aliquando eadem vox cum diversis vocibus vel modis loquendi junctā, diversa non significet, sed in hac specie, quæ hic po-

tissimum intenditur, longe majorem affinitatem lingua Græca habet cum Latina, quàm cum ulla alia quavis, quam nôrim.

3 Hæc species locum habet perunque in lingua Latina, æque ac in Græca, exemplumque hic citatum omnino simile est huic tam noto oraculo, quod Pyrrho ab Apolline datum fertur; *Aio te, Æacida, Romanos vincere posse*, cujus ambiguitatem, & in quo sita sit, quivis puer tantisper Latinis edoctus novit.

4 Super hoc secundo exemplo nihil habeo dicendum, siquidem res peroptime & planissime ab auctore explicatur: habeatque locum notula hæc in tertio subsequenti exemplo, utpote omnino simili.

quis novit, hoc novit? Ambiguitas est in τῷτο. Id si sumatur accusandi casu, sensus erit: *Quicquid alicui cognitum est, id illi cognitum esse.* Sin nominandi casu, sensus hic erit: *Quam rem quis intelligit, ea intelligit?* quasi cognosci non possit, nisi quod vicissim cognoscat. Rursus aliud subjicit, Ἀλλ' ὅ τις ὁρᾷ, τῷτο ὁρᾷ; ὁρᾷ δὲ τὴν κίονα, ὡς ὁρᾷ ὁ κίων; an quod quis videt, id videt? sed videt columnam; columna igitur videt. Rursus in τῷτο est ambiguitas, quam prius indicavimus. Verum hæc utcunque reddi poterant Latinis auribus: quod sequitur, nullo modo reddi poterat: Ἀλλ' ὁ σὺ φῆς εἶναι, τῷτο σὺ φῆς εἶναι. φῆς δὲ λέγον εἶναι σὺ ἄρα φῆς λίθον εἶναι¹. Quod illi sic reddiderunt: *Putas quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse; dicis autem lapidem esse, tu ergo lapis dicis esse.* Obsecro, quis omnino sensus humanus ex his verbis percipi possit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Græci sermonis, quæ est in majore ac minore: quanquam in majore est & alia ambiguitas, in duabus dictionibus ὁ & τῷτο, quæ si capiantur nominandi casu, sensus erit: *Quicquid te dicis esse, hoc tu es.* Sin accusandi, sensus erit: *Quamcunque rem tu dicis esse, eam dicis esse, & ad hunc subsumit, λέγον εἶναι.* Sed ad priorem colligit, σὺ ἄρα φῆς λίθον εἶναι. Græci sermonis proprietatem semel ausus est imitari Catullus²:

Phæelus iste, quem videtis, hospites,

Ait fuisse navium celerrimus.

Sic enim ferebatur hic versus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, necesse est multis modis delirare eos, qui in hæc loca scribunt commentarios. Nè id quidem, quod inibi continenter sequitur, Latino potest esse perspicuum: Καὶ ἄρα ἴσσι σὺ γῶντα λέγειν, δῖπτον γὰρ ἴσσι, τὸ σὺ γῶντα λέγειν, πὶ πὶ τὴν λέγοντα σὺ γῶν, καὶ τὸ τὰ λεγόμενα³. Id reddiderunt hunc in modum: *Et putas, est tacentem dicere? Duplex enim est, tacentem dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicuntur.* An non hæc Sibyllæ foliis⁴ obscuriora? Mihi nec Græca satis liquent. Le. Exponam pro mea divinatione: *An possibile est tacentem dicere?* Hæc interro-

¹ Super hoc quarto exemplo mihi dicendum venit, quod sicut præcedens, sit fallax syllogismus, sed longe magis æquivocus, imò mire, propter Græci sermonis proprietatem, eoque supra omnia probare intendit sophista, ex eo quod quis dixerit lapidem existere, cum dixisse se esse lapidem: intelligenti Græca res palam est, non intelligenti pluribus verbis opus esset, quàm quæ velimus super talibus congerere, & dubitandum forsitan, an candidus lector, post magnam Græcanicam battalogiam, rem melius, quàm per hæc pauca nunc verba intelligeret.

² Poeta notissimus Marii & Syllæ tempore, versus citati bene sciunt quidem, proprietatemque Græci sermonis bene imitantur, sed si nullos alios scripsisset Catullus, non apud me audiret, fere poetarum Romanorum jucundior, ingeniosior, & elegantior.

³ Hoc totum, prout hic scribitur merum Babel est, proindeque observabo tantum, σὺ γῶντα λέγειν esse verè æquivocam locutionem; potest enim significare, vel quod homo filens loquitur, quo sensu falsa propositio est, vel quod quis dicat alium filere.

⁴ Vide pag. 52. num. 3.

interrogatio duplicem habet sensum; quorum alter est falsus & absurdus; alter esse potest verus. Nam fieri non potest, ut qui loquitur, non dicat ea quæ loquitur, hoc est, ut loquendo taceat: sed fieri potest, ut is qui loquitur, taceat eum qui loquitur. Quanquam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paulo post subjicit. Rursum illud admiror¹: quod mox in genere ambiguitatis, quæ nascitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutarint Græci vocem *seculi* in literas, *ἡν-αδαι τὰ γέγονατα*, cum Latini codices habeant, *scire seculum*. Hic enim duplex sensus nascitur, vel ut ipsum seculum sciat aliquid, vel ut aliquis sciat seculum. Verum hoc mollius est in *αἰῶνα*, sive in *κόσμον*, quam in *γέγονατα*. Nam literæ dicuntur absurdè scire quippiam. Verum nihil absurdi sit, si quis dicat, aliquid nostro seculo notum esse; aut aliquem nosse suum seculum. Jam aliquanto post, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu², non veritus est interpret pro verbis Homeri, supponere Virgiliana, cum eadem fuerit necessitas in illo exemplo, *Quicquid dicis esse, hoc est*. Ex Homero refert Aristoteles, *ἡ γὰρ ἀνδρῶν ἐμπρο*. Si *ἡ* adspiretur ac circumflectatur, sonat, *Cujus computrescit pluvia*: sin *ἡ* sit exile & acutum, sonat, *Non computrescit pluvia*. Atque hoc quidem sumptum est ex Iliad. *†* Alterum est, *Διδόνει δὲ αἰ εἰς ἄχθον ἀπιδαι*, accentu collocato super penultimam, sonat, *concede illi*: sin super primam, *διδόνειν*, sonat, *damus*. At poëta non sentit Jovem dicere, *concedimus illi*: sed Jupiter mandat ipsi somnio, ut illi, ad quem mittitur, concedat potiri voto. Dictum est nim *διδόνειν* pro *διδόναι*. Pro his duobus Homericis subjecerunt hæc ex nostris poetis, velut illud ex Odis Horatii:

*Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis.*

Etenim si accentus sit in *me* correpto, & *tu* sit grave, unica dictio est, *metuo*, id est, timeo. Quanquam hæc ambiguitas pendet non solum ex accentu, verum etiam ex compositione. Alterum supposuerunt ex Virgilio:

Heu! quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi!

Quanquam hæc quoque ex compositione nascitur ambiguitas. *Hi*. Sunt ista quidem arguta³, dignaque cognitu⁴, Leonarde; sed interrim

¹ Non sine causa certè, nam immutatio, quam miratur, repugnat sensui communi, etenim si ponas *γέγονατα*, non *αἰῶνα*, vel *κόσμον*, nullus erit locus æquivocationi quæ intenditur, ut auctor observat benè.

² Hæc ambiguitatis species Græcæ linguæ est fere propria, utpote quæ sola accentibus hujusmodi utatur, affine quid tamen in quibusdam vocibus habemus nos, cum habeamus verba, quæ non differunt, nisi quod vel cum aspiratione vel sine aspirati-

one pronunciantur. Cæterum, cum huic rei affinia quatuor subsequencia citata exempla, duo Græca & totidem Latina magni momenti non sint, imò fere nulla sit æquivocatio in duobus Latinis, cum scribuntur, taliumque jam nos tædeat, ea præteribimus innotata, ut citius ad jucundiora procedamus.

³ Nimis forsan.

⁴ Modo scilicet. quis non utatur ipse, & non patiatur sibi fucum per ea fieri ab aliis.

rim vereor, nè cui convivium hoc Sophisticum¹ videatur magis quam poëticum: aliàs, si videbitur, vel totum diem venabimur Elenchos in Elenchis². *Le.* Hoc est, in luo ligna, in mari quæremus aquam. *Hi.* Ubi est, meus Mus? *Mus.* Abest. *Hi.* Mone Margaretam, ut tradat bellaria. *Mus.* Adeo. *Hi.* Rursum ades vacuus? *Mus.* Negat se de bellariis cogitasse, & ait satis diu fessum esse. *Hi.* Vereor ne si diutiùs hìc philosophemur, illa nobis mensam subvertat, quemadmodum Xantippe³ Socrati: consultius est igitur ut bellaria sumamus in horto; ibi simul & ambulabimus, & liberi nugabimur. Interea sibi quisque decerpit ex arbore quod lubet. *Co.* Placet consilium. *Hi.* Est illic fonticulus quovis vino suavior. *Ca.* Quì sit, ut hortus tuus magis niteat, quàm aula? *Hi.* Quia hìc versor frequentius. Si quid arridet hìc, nè parcite nostris opibus hortensibus. Jam si satis videtur deambulatum, quid si considamus hìc sub tilia, & Musas⁴ cieamus? *Pa.* Age, fiat. *Hi.* Thema suppeditet hortus ipse. *Pa.* Si præcesseris, sequemur. *Hi.* Age, faciam. *Præposterè facit, cui variis deliciis niteat hortus, cum animum habeat nullis disciplinis, nullis virtutibus excultum.* *Le.* Credemus adesse Musas, si reddideris eandem sententiam carmine. *Hi.* Hoc mihi longè proclivius, pro sam orationem vertere carmine, quàm argentum commutare auro, *Le.* Dic igitur.

*Hi. Cui renidet hortus undiquaque flosculis,
Animùmque nullis expolitur dotibus
Squallere patitur, is facit præposterè.*

Habetis carmen Musis & Apolline nullo⁵. Sed elegans fuerit, si singuli hanc sententiam diverso genere carminis reddatis. *Le.* Qui vicerit, quid præmii feret? *Hi.* Hunc calathum onustum malis, aut prunis, aut cerasis, aut mespilis, aut piris, aut si quid aliud magis ad blanditur⁶. *Le.* Quis erit arbiter certaminis? *Hi.* Quis nisi Crato? Et idcirco solus non certabit, quò magis auscultet. *Cr.* Vereor nè talem sitis habituri iudicem, qualem olim habebant coccyx & luscinia⁷, inter se de canendi gloria decertantes. *Hi.* Sat est, si places omnibus. *Co.* Placet arbiter. Incipe Leonarde.

Le.

¹ Quidni magna ex parte? nec aliter credo censebat Erasmus ipse, sed voluit nos de omnibus fere edocere, hæc vera causa, credo, cur talia in hoc colloquio nobis dederit, & forsan non inutile erit, talia novisse tantisper.

² Quid aliud ibi velles venari, quæso?

³ Jam vidisti plus semel.

⁴ Ut juvent nos in condendis car-

minibus.

⁵ Carmen contemnendum, quod Musæ & Apollo non afflaverunt, ex Martiali, Lib. ii. Epig. lxxxix. *Carmina quod scribis, Musis & Apolline nullo Laudari debes: hoc Ciceronis habes.*

⁶ Placet.

⁷ Indoctum atque ineptum iudicem ergo, siquidem apologus notus fert eos habuisse asinum iudicem de cantu.

*Le. Cui tot deliciis renidet hortus,
Herbis, floribus, arborumque sætu,
Et multo & vario; nec excolendum
Curat pectus & artibus probatis,
Et virtutibus, is mihi videtur
Lævo iudicio, parumque recto. Dixi.*

Hi. Carinus arrodit unguem; exspectamus aliquid elaboratum. Ca.
Nulla adeit Musa:

*Cura cui est, ut niteat hortus flosculis ac sætibus,
Negligenti excolere pectus disciplinis optimis;
Hic labore, mihi ut videtur, ringitur præpostero.*

*Hi. Non frustra arrosus est unguis. Eu. Quoniam ordo me vocat,
ne nihil adferam¹:*

*Qui studet, ut variis niteat cultissimus hortus
Deliciis, patiens animum squallere, nec ullis
Artibus expoliens, huic est præpostera cura.*

*Hi. Non est, cur exstimulemus Sbrulium; nam ille sic scatet versibus,
ut plerumque vel imprudens effundat carmina.*

*Sb. Cui vernal hortus cultus & elegans,
Nec pectus ullis artibus excolit,
Præpostera² is curâ laborat.*

Sit ratio tibi prima mentis.

*Pa. Quisquis accurat variis ut hortus
Floribus vernet, neque pectus idem
Artibus sanctis colit, hunc habet præ-*
postera cura².

Hi. Nunc experiamur, cui hortus suppeditet plures sententias. Le.
Quidni faciat tam dives? Vel hoc rosetum mihi suggeret quod dicam.
Ut brevis est rosæ nitor, ita fugax est juvenus; properas carpere ro-
sam prius, quam marcescat: magis adnitendum est, nè sine fructu tibi
effluat juvenus. Hi. Thema satis aptum carmini. Ca. Ut inter ar-
borea suus cuique sætus est, ita inter homines suæ cuique dotes sunt. Eu.
Ut terra, si excolatur, varias opes gignit in usus humanos, neglecta
spinis ac vepribus obducitur: ita hominis ingenium, si excolatur opti-
mis studiis, plurimas edit virtutes: sin negligas, variis occupatur vitiis.
Sb. Hortus quotannis colendus est, ut niteat: animus, semel excultus
honestis studiis, perpetuò floret ac vernal. Pa. Ut amœnitas hortorum
non avocat animum ab honestis studiis, sed ad hæc invitat potius; ita
quærendi sunt lusus ac joci, qui non absunt à literis. Hi. Euge, vi-
deo examen³ sententiarum. Nunc ad versus: sed antequam id ag-
grediamur, meâ sententiâ, fuerit exercitatio nec inelegans, nec infru-
gifera, si primam sententiam toties reddamus Græcis versiculis, quo-
ties

O

¹ Subauditur dicam sequentia, vel aliquid simile.

² Usus est satis frequens apud Ho-

ratorum præsertim, sic vocem dividere, cum versus necessitas requirit.

³ A socrum, ne erres.

ties reddidimus Latinis. Hic auspicabitur Leonardus, jam olim familiaris Musis Græcanicis. *Le.* Ineptiam, si jubes. *Hi.* Jubeo atque impero.

Le. Ὁ κῆπος ἐστὶν ἀνέστην γαλῶν καλῶς,
Ὅ ὃ νῦν μάλ' αὐχμῶν, τοῖς καλοῖς μαθήματι
Οὐκ ἐστὶ κομψός, ἔτι ὅτι ἐκ ὁρῶς φραγεί,
Περὶ πλείονος ποτὶν τὰ φαῦλ', ἢ κρεϊττονα ¹.

Ego præfulem egi ²; succedet qui volet. *Hi.* Carinus. *Ca.* Imò Hilarius. *Le.* Sed video Margaretam intervenire: adfert nescio quid deliciarum. *Hi.* Si id fecerit, me sefellerit mea furia. Quid adfers? *Ma.* Sinapi, quo condiatis vestra bellaria. An non pudet hîc garrire in multam noctem, & postea vos poëtæ multa blateratis in loquacitatem scëminarum? *Cr.* Haud malè monet Margareta: jam tempus est, ut suum quisque nidum adeat, alias in hoc pulcherrimo certaminis genere vel solidum ³ diem consumemus. *Hi.* Sed cui addicis præmium? *Cr.* In præsentia quidem mihi ipsi addico. Nullus enim vicit præter unum me. *Hi.* Quî vicisti, qui non certaveris? *Cr.* Vos certastis, at non decertastis ⁴. Ego, quod nemo vestrûm potuit, vici Margaretam. *Ca.* Hilari, æquum postulat; auferat calathum.

INQUISITIO DE FIDE.

ARGUMENTUM.

Inquisitio de fide summam continet & synopsis catholica professionis. Inducit Lætheranum, ut sic, ex orthodoxa ejus fide utramque partem trahat in concordiam. De excommunicatione, & brutis papæ fulminibus. Etiam cum impiis & hereticis consuescendum, si spes sit ulla corrigendi. Symbolum verbum est militare. Paraphrasis divinißima & elegantissima in symbolum apostolicum.

AULUS, BARBATIUS.

Au. **P**uerorum ⁵ est cantilena, *Saluta libenter*: verûm haud scio, an mihi fas sit tibi dicere salutem. *Ba.* Equidem malim qui det salutem, quàm qui dicat. Sed quam ob rem isthuc ais, Aule? *Au.* Quam ob rem? Quia, si scire vis, oles aut sulphur, aut fulmen Jovis ⁶. *Ba.* Sunt & Vejoves ⁷, sunt bruta ⁸ fulmina, multùm etiam origine dissidentia à fatidicis ⁹. Nam, ut suspicor, tu de anathemate ¹⁰ sentis.

¹ Id est, Cui hortus ridet bellis floribus, mens verò nudata est bonis præceptis, non elegans est, neque rectè sapit, cum potioribus viliâ præponat.

² Quoniam dat primus Græca carmina, quanquam nullus post eum, ut videbis.

³ Totum.

⁴ *In hæc contendet indeed, but not tryed it out.*

⁵ Quoniam Caro, qui scripsit, *Saluta libenter*, legendus datur pueris.

⁶ Perge & intelliges.

⁷ Joves mali.

⁸ Quæ cadunt sine ratione & de-

lectu.

⁹ Iis quæ futura præfagiunt.

¹⁰ Siquidem hic Barbatius esse Lætheranus supponitur, a papa excommunicatus cum anathemate, quod vocatur Varicanum fulmen, quoniam in Vaticano sedet papa, talique anathemate, vel fulmine, non solum homines ab ecclesia expellit, & declarat inimicos Dei, sed etiam prohibet ab omni Christianorum consortio, excirac omnes in eos humanas potestates, & tandem persepe tradit, quantum in se est, vel ipsi diabolus.

sentis. *Au.* Rem conjectas. *Ba.* Audivi quidem horrenda tonitrua : fulminis ictum non sensi. *Au.* Qui sic? *Ba.* Quia nihilo pejus concoquo, neque irrequietius dormio. *Au.* Sed hoc periculosius solet esse malum, quia non sentitur. Verum hæc bruta fulmina, quæ tu vocas, feriunt montes & maria. *Ba.* Feriunt, sed irritis ictibus. Est & fulgur è vitro, seu vase æreo¹. *Au.* Certè territat & hoc. *Ba.* Verum, sed pueros. Solus Deus habet fulmen, quo feriat animam. *Au.* Quid si Deus est in suo vicario²? *Ba.* Utinam sit³! *Au.* Imò multi demirantur te jamdudum non esse quovis carbone atriores⁴. *Ba.* Finge me talem. Atqui tanto magis erat optanda salus perditio, si placet Evangelica doctrina⁵. *Au.* Optanda quidem, at non dicenda. *Ba.* Cur ita? *Au.* Quo pudeat ictus fulmine, ac resipiscat. *Ba.* Si sic nobiscum egisset Deus, perieramus omnes. *Au.* Quam ob rem? *Ba.* Quia cùm essemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in castris Satanæ, hoc est, modis omnibus excommunicatissimi, tum ille maximè nobiscum confabulatus est per Filium suum, suoque colloquio nos restituit in vitam, cùm essemus mortui. *Au.* Ista quidem verè narras. *Ba.* Imò malè ageretur cum omnibus ægrotis, si medicus fugeret alloquium, quoties ingens morbus gravat miserum : imò cùm maximè conveniebat adesse medicum. *Au.* At ego metuo, nè tu mihi citius adfles aliquid tui mali, quàm fiat ut tuo morbo medear; nonnunquam usu venit, ut pro medico fiat palæstrites⁶, qui visit ægrotum. *Ba.* Ita quidem usu venit in corporum morbis; verùm in animi malis est tibi parata antidotus adversus omne contagium. *Au.* Quænam? *Ba.* Adamantinum⁷ propositum, non divelli à sententia semel infixâ. Deinde cur palæstram metuis, ubi res verbis agitur? *Au.* Est aliud quod dicis, si modo ipse sit profectus. *Ba.* Proverbio dicitur, *Donec spirat homo, sperandum esse.* Et juxta Paulum, *Charitas nescit desperare*⁸, quia sperat omnia. *Au.* Non pessimè mones, atque hac spe puto mihi fas esse tecum miscere sermonem aliquantisper : ac, si pateris, medicum agam. *Ba.* Licet. *Au.* Vulgo sunt, invisî percontatores⁹. Et tamen in medicis probantur, qui percontantur

O 2

tantur

¹ Quoniam inane & innocuum tale fulgur est.

² Papa, qui sibi hunc titulum arrogat; at hîc, suspicor, ironiæ granum est.

³ Id est, utinam hic vicarius agat prout Dei vicario dignum est.

⁴ Siquidem ictum fulmine : Carbone atrior, præterea, proverbialis est locutio.

⁵ Siquidem, ut jam alibi vidimus, dixit Christus ipse, *Non veni vocaturus justos, sed peccatores, ad penitentiam.*

⁶ Id est, medicus cogatur agere palæstritem, seu luctatorem, quo se ab ægroto invadenti tueatur.

⁷ Firmissimum; nihil enim durius & firmitus adamante.

⁸ 1 Cor. xiii. 7. at non ibi dicitur quòd charitas nesciat desperare, sed concluditur hîc, ex eo quod ibi dicitur charitatem omnia sperare.

⁹ Etenim veluti proverbio olim dicebatur, *Percontatorem fugito, nam garrulus idem est.*

tantur de singulis. *Ba.* Percontare à cœlo usque ad terram ¹, si libet? *Au.* Experiar; modo fidem des te responsurum ex animo. *Ba.* Do; modo sciam qua de re velis percontari. *Au.* De symbolo apostolorum. *Ba.* Audio militare ² verbum, nec recuso haberi pro hoste Christi, si quid hic sefellero. *Au.* *Credis in Deum Patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum & terram* ³? *Ba.* Et quicquid cœlo terræque continetur, atque etiam mentes angelicas. *Au.* Cùm *Deum* dicis, quid sentis? *Ba.* Sentio mentem esse quandam æternam, quæ nec initium habuerit, nec finem sit habitura, quâ nihil esse potest nec majus, nec sapientius, nec melius. *Au.* Ista quidem satis piè. *Ba.* Quæ nutu suo omnipotenti condidit quicquid est rerum visibilium aut invisibilium: quæ sapientiâ mirabili moderatur ac gubernat universa, suâ bonitate pascit ac servat omnia, atque hominum genus collapsum gratuito restituit. *Au.* Sunt quidem ista tria præcipua in Deo: sed quid fructus capis ex istorum cognitione? *Ba.* Cùm *omnipotentem* cogito, me totum illi submitto, ad cujus majestatem nihil est hominum aut angelorum sublimitas. Deinde plenâ fiduciâ credo, quod ab illo factum tradunt Sacræ Literæ, simulque futurum, quicquid ille promisit, quando nutu, quicquid vult, potest, quantumvis homini videatur impossibile. Ita fit, ut meis viribus diffusus, totus ab illo pendeam, qui potest omnia. Ubi sapientiam illius intueor, nihil tribuo meæ sapientiæ, verùm credo omnia rectissimè justissimèque ab eo fieri, etiam si juxta sensum humanum videantur absurda, aut iniqua. Cùm *bonitatem* considero, video nihil esse in me, quod illius gratiæ beneficentiæ non debeam: & nullum arbitror esse tantum crimen, quod ille nolit ignoscere resipiscenti: neque quicquam esse, quod ille non sit largiturus cum fiducia petenti. *Au.* Num satis esse putas, quod credis illum esse talem? *Ba.* Nequaquam, sed sincero affectu totam fiduciam ac spem in illum unum transfero, detestans Satanam, omnemque idololatriam, & quicquid est artium magicarum. Illum solum adoro, nihil illi nec præferens, nec æquans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non voluptates: paratus & vitam illius causâ perdere, si iusserit; certus eum non posse perire, qui se totum illi tradiderit. *Au.* Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, nisi unum Deum? *Ba.* Si quid veneror, si quid metuo, si quid amo præter eum, ejus causâ amo, metuo. colo, omnia ad illius gloriam referens, semper illi gratias agens, siue læta contingunt, siue tristia, siue mori datur, siue vivere.

¹ Omnia & singula quævis; omnia enim continentur intra cœlum & terram; Plauti locutio est.

² *Symbolum* enim vox est ex militia desumpta, idem quod signum & vexillum; *symbolum* autem isthuc verbi vexillum est, imperatoris nostri

Jesu Christi, sub quo militaverunt ipsi apostoli, consistentes palam omnia quæ in eo continentur.

³ Super his, & similibus sequentibus nihil notamus, utpote quæ nota sint Christianis omnibus.

verè. *Au.* Sana quidem est hætenus tua oratio. De secunda persona¹ quid sentis? *Ba.* Sciscitare. *Au.* Credis Jesum fuisse Deum & hominem? *Ba.* Maximè. *Au.* Quì fieri potuit, ut idem sit Deus immortalis, & homo mortalis? *Ba.* Istud illi facile fuit efficere, qui quicquid vult, potest. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum Patre, quicquid magnitudinis, sapientiæ, & bonitatis attribuo Patri, idem tribuo & Filio: quicquid debeo Patri, debeo & Filio: nisi quod ita visum est Patri, ut per Filium conderet ac donaret nobis omnia. *Au.* Cur igitur Sacræ Literæ Filium frequentius appellant *Dominum*, quàm *Deum*? *Ba.* Quia *Deus* auctoritatis, hoc est, principatûs, est nomen, quæ Patri præcipuè convenit: qui simpliciter principium est omnium, atque ipsius etiam Deitatis fons. *Dominus* redemptoris & assertoris vocabulum est. Quanquam & Pater redemit per Filium, & Filius Deus est, sed ex Deo Patre. Solus autem Pater à nullo est, & in personis divinis principem locum obtinet. *Au.* Ergo & in Jesu collocas tuam fiduciam? *Ba.* Quidni? *Au.* Sed propheta *maledictum dicit, qui fudit in homine*². *Ba.* Sed huic uni homini *data est omnis potestas in cælo & in terra*³: ut in nomine ejus *flectatur omne genu, cælestium, terrestrium, & inferorum*⁴. Quanquam nec in hoc fiduciæ speique meæ sacram, ut aiunt, anchoram figerem, ni Deus esset. *Au.* Cur eum *filium* appellat? *Ba.* Ne quis somniet est creaturam. *Au.* Cur unicum? *Ba.* Ut discernat naturæ Filium à filiis adoptivis, cujus cognominis honorem nobis etiam impertit, ut neminem præter hunc alium expectemus. *Au.* Cur⁵ eum, qui Deus erat, hominem fieri voluit? *Ba.* Ut homines homo reconciliaret Deo. *Au.* Credis conceptum citra virilem operam, opificio Spiritûs Sancti, ac natum ex incorrupta virgine Maria, de illius substantia sumpto mortali corpore? *Ba.* Maximè. *Au.* Cur sic nasci voluit? *Ba.* Quia sic decebat nasci Deum; sic decebat nasci, qui nostræ conceptionis ac nativitatis sordes purificaret. Hominis Filius nasci voluit Deus, ut nos, in illum renascentes, efficeremur filii Dei. *Au.* Credis illum versatum in terris, ea gessisse miracula, ea docuisse, quæ prodita sunt Literis Evangelicis? *Ba.* Certiùs quàm te credo esse hominem. *Au.* Non sum inversus Apuleius⁶, ut suspiceris asinum latere sub hominis specie. Sed credis hunc eundem esse Messiam illum, quem delineabant figuræ legis, quem promiserant oracula prophetarum, quem tot seculis expectabant Judæi? *Ba.* Nihil habeo persuasius. *Au.* Credis hujus doctrinam ac vitam sufficere ad perfectam pietatem? *Ba.* Admodum. *Au.* Credis eundem vere comprehensam à

O 3

Judæis,

¹ Subauditur *Divinitatis*.² Jerem. xvii. 5.³ Matt. xxviii. 18.⁴ Phil. ii. 10.⁵ Subauditur *Pater*.⁶ Siquidem Apuleius, de quo jam, de se scribit in libro cui titulus, *Asinus aureus*, quod transformatus in asinum, quod ad formam externam, servasset tamen hominis sensum.

tantur de singulis. *Ba.* Percontare à cœlo usque ad terram ¹, si libet? *Au.* Experiar; modo fidem des te responsurum ex animo. *Ba.* Do; modo sciam qua de re velis percontari. *Au.* De symbolo apostolorum. *Ba.* Audio militare ² verbum, nec recuso haberi pro hoste Christi, si quid hîc sefellerò. *Au.* *Credis in Deum Patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum & terram* ³? *Ba.* Et quicquid cœlo terræque continetur, atque etiam mentes angelicas. *Au.* Cùm *Deum* dicis, quid sentis? *Ba.* Sentio mentem esse quandam æternam, quæ nec initium habuerit, nec finem sit habitura, quâ nihil esse potest nec majus, nec sapientius, nec melius. *Au.* Ista quidem satis piè. *Ba.* Quæ nutu suo omnipotenti condidit quicquid est rerum visibilium aut invisibilium: quæ sapientiâ mirabili moderatur ac gubernat universa, suâ bonitate pascit ac servat omnia, atque hominum genus collapsum gratuito restituit. *Au.* Sunt quidem ista tria præcipua in Deo: sed quid fructus capis ex istorum cognitione? *Ba.* Cùm *omnipotentem* cogito, me totum illi submitto, ad cujus majestatem nihil est hominum aut angelorum sublimitas. Deinde plenâ fiduciâ credo, quod ab illo factum tradunt Sacræ Literæ, simulque futurum, quicquid ille promissit, quando nutu, quicquid vult, potest, quantumvis homini videatur impossibile. Ita fit, ut meis viribus diffusus, totus ab illo pendeam, qui potest omnia. Ubi sapientiam illius intueor, nihil tribuo meæ sapientiæ, verùm credo omnia rectissimè justissimèque ab eo fieri, etiam si juxta sensum humanum videantur absurda, aut iniqua. Cùm *bonitatem* considero, video nihil esse in me, quod illius gratiæ beneficentiæ non debeam: & nullum arbitror esse tantum crimen, quod ille nolit ignoscere resipiscenti: neque quicquam esse, quod ille non sit largiturus cum fiducia petenti. *Au.* Num satis esse putas, quod credis illum esse talem? *Ba.* Nequaquam, sed sincero affectu totam fiduciam ac spem in illum unum transfero, detestans Satanam, omnemque idololatriam, & quicquid est artium magicarum. Illum solum adoro, nihil illi nec præferens, nec æquans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non voluptates: paratus & vitam illius causâ perdere, si iusserit; certus eum non posse perire, qui se totum illi tradiderit. *Au.* Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, nisi unum Deum? *Ba.* Si quid veneror, si quid metuo, si quid amo præter eum, ejus causâ amo, metuo, colo, omnia ad illius gloriam referens, semper illi gratias agens, siue læta contingunt, siue tristia, siue mori datur, siue vivere.

¹ Omnia & singula quævis; omnia enim continentur intra cœlum & terram; Plauti locutio est.

² *Symbolum* enim vox est ex militia desumpta, idem quod signum & vexillum; symbolum autem isthuc veluti vexillum est, imperatoris nostri

Jesu Christi, sub quo militaverunt ipsi apostoli, consistentes palam omnia quæ in eo continentur.

³ Super his, & similibus sequentibus nihil notamus, utpote quæ nota sint Christianis omnibus.

verè. *Au.* Sana quidem est hæc tua oratio. De secunda persona¹ quid sentis? *Ba.* Sciscitare. *Au.* Credis Jesum fuisse Deum & hominem? *Ba.* Maximè. *Au.* Qui fieri potuit, ut idem sit Deus immortalis, & homo mortalis? *Ba.* Istud illi facile fuit efficere, qui quicquid vult, potest. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum Patre, quicquid magnitudinis, sapientiæ, & bonitatis attribuo Patri, idem tribuo & Filio: quicquid debeo Patri, debeo & Filio: nisi quod ita visum est Patri, ut per Filium conderet ac donaret nobis omnia. *Au.* Cur igitur Sacræ Literæ Filium frequentius appellant *Dominum*, quàm *Deum*? *Ba.* Quia *Deus* auctoritatis, hoc est, principatûs, est nomen, quæ Patri præcipuè convenit: qui simpliciter principium est omnium, atque ipsius etiam Deitatis fons. *Dominus* redemptoris & assertoris vocabulum est. Quanquam & Pater redemit per Filium, & Filius Deus est, sed ex Deo Patre. Solus autem Pater à nullo est, & in personis divinis principem locum obtinet. *Au.* Ergo & in Jesu collocas tuam fiduciam? *Ba.* Quidni? *Au.* Sed propheta *maledictum dicit, qui fidit in homine*². *Ba.* Sed huic uni homini data est omnis potestas in cælo & in terra³: ut in nomine ejus *flectatur omne genu, cælestium, terrestrium, & inferorum*⁴. Quanquam nec in hoc fiduciæ speique meæ sacram, ut aiunt, anchoram figerem, ni Deus esset. *Au.* Cur eum *filium* appellat? *Ba.* Ne quis somniet est creaturam. *Au.* Cur unicum? *Ba.* Ut discernat naturæ Filium à filiis adoptivis, cujus cognominis honorem nobis etiam impertit, ut neminem præter hunc alium exspectemus. *Au.* Cur⁵ eum, qui Deus erat, hominem fieri voluit? *Ba.* Ut homines homo reconciliaret Deo. *Au.* Credis conceptum citra virilem operam, opificio Spiritûs Sancti, ac natum ex incorrupta virgine Maria, de illius substantia sumpto mortali corpore? *Ba.* Maximè. *Au.* Cur sic nasci voluit? *Ba.* Quia sic decebat nasci Deum; sic decebat nasci, qui nostræ conceptionis ac nativitatis sordes purificaret. Hominis Filius nasci voluit Deus, ut nos, in illum renascentes, efficeremur filii Dei. *Au.* Credis illum versatum in terris, ea gessisse miracula, ea docuisse, quæ prodita sunt Literis Evangelicis? *Ba.* Certiùs quàm te credo esse hominem. *Au.* Non sum inversus Apuleius⁶, ut suspiceris asinum latere sub hominis specie. Sed credis hunc eundem esse Messiam illum, quem delineant figuræ legis, quem promiserant oracula prophetarum, quem tot seculis expectarant Judæi? *Ba.* Nihil habeo persuasius. *Au.* Credis hujus doctrinam ac vitam sufficere ad perfectam pietatem? *Ba.* Admodum. *Au.* Credis eundem vere comprehensam à

O 3

Judæis,

¹ Subauditur *Divinitatis*.² Jerem. xvii. 5.³ Matt. xxviii. 18.⁴ Phil. ii. 10.⁵ Subauditur *Pater*.⁶ Siquidem Apuleius, de quo jam, de se scribit in libro cui titulus, *Asinus aureus*, quod transformatus in asinum, quod ad formam externam, servasset tamen hominis sensum.

Judæis, vinctum, colaphis & alapis cæsum, consputum, irrisum, flagellatum sub Pontio Pilato, ac denique suffixum in crucem, atque inibi mortuum? *Ba.* Maximè. *Au.* Credis illum ab omni lege peccati¹ cujuscunque fuisse immunem? *Ba.* Quidni? Agnum abique macula. *Au.* Credis illum suâ sponte hæc omnia perpeffum? *Ba.* Imò libenter, atque etiam sitienter, sed ex voluntate Patris. *Au.* Cur Pater Filium suum unicum, innocentem, sibi que charissimum, hæc tam atrocia pati voluit? *Ba.* Ut hac victimâ nos nocentes sibi reconciliaret, in illius nomen collocantes fiduciam ac spem nostram. *Au.* Cur Deus passus est sic collabi totum humanum genus? Et, si passus est, non patuit alia via fariendi ruinam nostram? *Ba.* Hoc mihi persuasit, non humana ratio, sed fides, nullâ ratione potuisse fieri melius, neque ad salutem nostram utilius. *Au.* Cur hoc mortis genus illi potissimum placuit? *Ba.* Quia juxta mundum erat probroffissimum: quia diri lentique cruciatus: quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris, omnes orbis nationes invitaret ad salutem, & homines terrenis curis affixos evocaret ad cælestia. Denique ut referret nobis serpentem æneum, quem Moses suspenderat in stipite², ut quicunque defigerent in illum oculos, sanarentur à vulnere serpentum: fidemque prophetæ liberaret, qui prædixerat, *Dicite in nationibus, Regnavit à ligno Deus*³. *Au.* Cur & sepeliri voluit, idque tam accuratè, oblitus myrrhâ & unguentis, inclusus novo monumento è solido vivòque saxo exciso, obfignato ostio, adhibitis etiam custodibus publicis? *Ba.* Quo magis constaret esse verè

¹ *Id est*, peccato, vel propensione ad peccatum, ex eo quod Paulus, Rom. vii. vocet propensionem ad peccatum *legem peccati*.

² Num. xxi. & Joh. iv.

³ Manifestè falsum hic supponitur, verba sunt Psalmi xvi. vers. 10. *Dicite in nationibus, Regnat Deus*. At ibi videre non est *a ligno*, neque in textu Hebraico, neque in ulla alia versione quavis: certum tamen est, Justinum Martyrem, & ex eo & post eum Tertullianum, Augustinum, Leonemque papam, locum citasse cum additamento *a ligno*, non, ut jam dixi, ex textu Hebraico, vel ulla quavis ex his antiquis versionibus, quæ venerabiles Christianis omnibus sunt, sed ex nimio & præpostero in Christianismi gratiam studio, uti rem peroptimè enarrat doctus atque sagax Tanaquillus Faber, Epist. xliii; quam præest perlegere lector. Attamen duo mihi, credo, observanda sunt. Primum,

Justinum eo usque processisse, ut dixerit, additamentum isthuc fuisse in Septuaginta interpretum sui temporis versione, & ex Hebraico textu à Judæis erasum, quæ omnia prorsus omni verisimilitudine carent, at non hæc sola sunt incompertissima, quæ bonus Pater allegavit. Secundum, aliquid aliud verisimiliter, præter partium Christianarum studium, dedisse locum additamento, hoc nempe, quod in eodem Psalmo, vers. 12. dicatur (quod est prosopopœia) *Tunc omnes arbores, vel, omnia ligna sylvæ, gaudio clamabunt, vel, exultabunt, ad præsestiam Domini*. Ibi *lignum* ergo, imò & *laudans Dominum*; at duos versus ante, *Regnabat Deus*, hoc satis fuit pio cuidam antiquitatis incautæ, ut duo hæc diversa & sejuncta conjungeret, enunciaretque modo Christianissimum maximè redolenti, per hæc verba nempe, *regnavit a ligno Deus*.

verè mortuum. *Au.* Cur non statim revixit? *Ba.* Hac ipsa de causa. Etenim si mors fuisset ambigua, fuisset & ambigua resurrectio: sed hanc voluit esse certissimam. *Au.* Credis hujus animam descendisse ad inferos? *Ba.* Hanc particulam non fuisse quondam additam¹, nec in symbolo Romano, nec in symbolo orientalium ecclesiarum, testis est Cyprianus, nec recensetur apud Tertullianum vetustissimum scriptorem; ego tamen & hoc firmiter credo, vel quia congruit cum prophetia Psalmi; *Non derelinques animam meam in inferno*², & rursus *Domine, eduxisti ab inferno animam meam*³; vel quia Petrus apostolus in epistolæ prioris (de cujus auctore nunquam fuit dubitatum) capite tertio scripsit hunc in modum; *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu: in quo & his, qui in carcere erant, spiritu veniens prædicavit*⁴. Verùm, ut credo descendisse ad inferos, ita non credo illic aliquid esse passum: descendit enim, non ut illic cruciaretur, sed ut nobis frangeret⁵ regnum Satanæ. *Au.* Nihil adhuc impium audio: sed mortuus est, ut nos peccato mortuos revocaret ad vitam. Cæterum cur revixit? *Ba.* Tribus potissimum de causis. *Au.* Quibus? *Ba.* Primùm, ut nobis certam spem faceret resurrectionis. Deinde, ut sciremus, eum immortalem esse, nec unquam morituram, in quo præsidia salutis nostræ collocavimus. Postremò, ut

O 4

nos

¹ *Id est*, scriptam in symbolo, & recitatam in ecclesia; sed datâ operâ hic utitur voce *additam* Barbatius, indicans articulum hunc de descensu Christi ad inferos non fuisse in symbolo à primitivo principio (si ita loqui liceat) sed additum postea; in quo fere omnes consentiunt docti: at est antiquitatis miræ, neque nobis datur auctorem aut auctores additamenti demotare, tempusque additionis ad lustrum determinare; atque ut paucis absolvam, quæ mihi dicenda credo, super hoc symboli articulo; duos sensus recipere potest; primus receptissimus apud reformatos hic est, nempe, quod corpus Christi non solum aromatis oblitum sit, linteis circumvolutum, & alia id genus ad sepulturam conducentia, quod intelligitur per *sepultus* præcedentis articuli, sed etiam positum sit in monumento, in sepulchro, ubi mortuorum corpora depunantur, quodque in Scripturis plerumque *infernus* nominatur. Secundus vero sensus hic est, quod scilicet post mortem, mens Christi se contulerit & ad loca, ubi quiescunt fidelium ani-

ma in beatæ resurrectionis spem, itemque ad illa alia loca, ad quæ relegate sunt reprobatorum mentes, rursus corpus induturæ, in die judicii, ut debitas luant pœnas, quæ duo loca sunt inferi, utpote inferorum duæ, quamvis distinctæ partes; quo ultimo sensu acceptus est articulus à multa antiquitate, accipitur adhuc à quibusdam ex protestantibus, & tandem ab omnibus fere papistis, & nostro nunc Lutherano Barbatio, sætem quoad dimidiam & potiore sensus partem. Quis genuinus sensus articuli sit, lectori Christiano determinandum relinquo, sed observet, nihil hic ad purgatorium, imò vel limbos papisticos facere.

² Psalm. xvi. 10.

³ Psalm. xxx. 3.

⁴ Non certum est hunc versum, si eut & duos præcedentes, debere intelligi, prout eos intelligere videtur Barbatius; at de his nobis cum eo disputare non vacat, neque disputandum est, cum satis sit, quoad eum, si sensu quo eos accipit faciant ad ejus thesaurum.

⁵ Frangeret, etiamsi non ivisset.

nos quoque per pœnitentiam mortui peccatis, per baptismum unà cum illo sepulti, per gratiam ejus revocemur ad vitæ novitatem. *Au.* Credidne, quod idem corpus, quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in sepulchro, quod visum & contrectatum est discipulis, subvexerit in cœlum? *Ba.* Maximè. *Au.* Cur voluit relinquere terras? *Ba.* Ut illum omnes spiritualiter amaremus, neque quisquam in terris sibi Christum propriè vindicaret, sed omnes ex æquo tolleremus animos in cœlum, scientes illic esse caput nostrum. Etenim, si nunc homines tantopere sibi placent ob vestis colorem ac figuram, cùmque sic quidam ostentent sanguinem, aut præputium Christi, & lac matris Virginis¹: quid credis futurum, si mansisset in terris vestitus, comedens, loquens? Quæ dissidia parâssent ista corporis peculiariora? *Au.* Credis illic immortalitate donatum assidere dextrum Patri? *Ba.* Quidni? ut rerum omnium dominum, & totius regni paterni consortem. Hoc ipse discipulis promiserat futurum, atque hoc spectaculum exhibuit Stephano martyri suo². *Au.* Cur hoc exhibuit? *Ba.* Nè nos ulla in re trepidaremus, gnari quàm potentem patronum ac dominum habeamus in cœlis. *Au.* Credis illum eodem corpore reditum, ut judicet vivos & mortuos? *Ba.* Quàm habeo certum esse hæcenus peracta, quæ prophetæ de Christo prædixerant; tam habeo certum, fore, quicquid in posterum voluit nos expectare. Prior adventus exhibitus est juxta vaticinia prophetarum, quo venit humilis, ut nos institueret ac servaret. Exhibebitur & secundus, quo veniet sublimis in gloria Patris: ante cujus tribunal sisti cogentur omnes homines cujuscunque nationis, cujuscunque statûs, sive reges, sive plebei, sive Græci, sive Scythæ: nec solum hi, quos adventus ille deprehendet vivos, verum etiam omnes, qui ab initio mundi usque ad illud tempus mortui fuerint, subito reviviscunt, & suo quisque corpore conspiciet judicem. Aderunt & angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt & dæmones judicandi. Tum è sublimi pronuntiabit illam inevitabilem sententiam, quæ diabolum, cum his qui illi adhæserunt, tradet æternis suppliciis, ut postea nulli possint nocere: pios transferet in consortium regni cœlestis, tutos ab omni molestia: quantum hujus adventûs diem nobis ignotum esse voluit. *Au.* Nihil adhuc audio morbi³. Veniamus igitur ad tertiam personam⁴. *Ba.* Ut videtur. *Au.* Credis in Spiritum Sanctum? *Ba.* Credo hunc esse verum Deum, unà cum Patre & Filio. Credo hoc Spiritu afflatus fuisse, qui nobis Veteris ac Novi Testamenti libros tradiderunt, sine cujus ope nemo pervenit ad salutem. *Au.* Cur appellatur *Spiritus*? *Ba.* Quia quemadmodum corpora nostra vivunt halitu, ita

tácito

¹ Nihil verum est, de his & similibus jaculare pontificios sacerdotes, adorandæque ea plebi credulæ exhibere, at nihil novi scire nisi & com-

miseratione dignius.

² Act. vii.

³ Matæ & lethalis doctrinæ.

⁴ Subauditur rursus *Divinitatis*.

tacito Sancti Spiritus afflatu vivificantur animi nostri. *Au.* An non licet Patrem vocare *Spiritum*? *Ba.* Quidni? *Au.* Annon igitur confunduntur personæ? *Ba.* Non. Nam Pater *Spiritus* dicitur, quod sit incorporeus: id quod omnibus personis est commune, juxta naturam divinam; sed tertia persona dicitur *Spiritus*, quod alicunde spiret, & per animos sese transfundat insensibiliter, velut à terra seu fluviis spirant auræ. *Au.* Cur personæ secundæ tribuitur nomen *Filii*? *Ba.* Ob perfectam naturæ & voluntatis similitudinem¹. *Au.* Est Filius similior Patri, quam Spiritus Sanctus? *Ba.* Non, juxta naturam divinam; nisi quod hoc magis refert proprietatem Patris; quod ab ipso quoque procedat Spiritus Sanctus. *Au.* Quid igitur prohibet Spiritum Sanctum appellari Filium? *Ba.* Quia cum divo Hilario² nusquam hunc lego genitum, nec hujus lego Patrem; Spiritum & procedentem lego. *Au.* Cur in symbolo solus Pater dicitur Deus? *Ba.* Quod hic, ut dixi, simpliciter sit auctor omnium quæ sunt, ac totius Deitatis fons. *Au.* Dic clariùs. *Ba.* Quoniam nihil nominari potest, cujus origo non manat à Patre. Siquidem hoc ipsum, quod Filius ac Spiritus Sanctus Deus est, Patri acceptum referunt³. Præcipua igitur auctoritas, hoc est, originis ratio, est in Patre solo, quod unus ille à nullo est. In symbolo tamen sic accipi potest, ut Dei nomen non sit personæ proprium, sed in genere positum, quod mox per Patris, Filii, & Spiritus Sancti vocabulum distinguatur in unum Deum: quæ naturæ vox comprehendit Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, hoc est, tres personas. *Au.* Credis in sanctam ecclesiam? *Ba.* Non. *Au.* Quid ais? non credis? *Ba.* Credo sanctam ecclesiam, quæ est corpus Christi, hoc est, congregatio quædam omnium per universum orbem, qui consentiunt in fide Evangelica, qui colunt unum Deum Patrem, qui totam suam fiduciam collocant in ejus Filio, qui eodem hujus Spiritu aguntur; à cujus consortio rescatur quisquis admittit crimen lethale⁴. *Au.* Cur horres dicere; *Credo in sanctam ecclesiam*? *Ba.* Quia sic me docuit divus Cyprianus, in solum Deum esse credendum, in quo simpliciter omnem fiduciam reponimus. Ecclesia vero propriè dicta, quanquam non constat nisi ex bonis, tamen ex hominibus

¹ Subauditur, *cum Patre*.

² Hic fuit origines Pictus, & ex officio Pictaviensis episcopus, propter disputationes adversus Arianos notissimus, quarto seculo.

³ Id est, à Patre acceperunt.

⁴ An omnimode eodem sensu intelligat Barbatus, distinctionem peccatorum, in venialia & lethalia, quo pontifici, nesciam, proindeque eum non absolute damno; nam si non abirentur pontifici, non vereretur ip-

se hac ipsa distinctione uti; omnia peccata enim certè æqualia non sunt, quedam magis frangunt communionem nostram cum Deo quam alia, omnia venialia tamen per misericordiam Dei, omnia lethalia sine ejus misericordia; hæc meum lectorem semel observasse velim, super hac distinctione peccatorum, quæ plus semel in hoc libro se offeret. Sed de qua nihil dicam amplius.

hominibus constat, qui ex bonis possunt fieri mali, qui falli possunt & fallere. *Au.* Quid sentis de communione sanctorum? *Ba.* Hic articulus omnino non attingitur apud Cyprianum; cum ille nominatim indicet, quid in quibus ecclesiis plus habeatur, aut minus. Sic enim ille connectit; *Sequitur namque post hanc sermonem, sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, hujus carnis resurrectionem.* At nonnullis videtur hæc pars non esse diversa à superiore, sed explicare & insigere quod modo dictum erat, *sanctam ecclesiam*: ut nihil aliud sit *ecclesia*, quam unius Dei, unius Evangelii, unius fidei, unius spei professio, ejusdem Spiritus, eorundem sacramentorum participatio: breviter, talis quædam communio bonorum omnium inter omnes pios, qui fuerunt ab initio mundi usque ad finem, qualis est membrorum corporis inter ipsa societas; sic ut aliorum benefacta subveniant aliis, donec viva sunt membra corporis. Cæterum extra societatem hanc nè propria quidem benefacta conducunt cuiquam ad salutem, nisi reconcilietur sanctæ congregationi; & ideo sequitur, *Remissionem peccatorum*: quia extra ecclesiam non est ulla peccatorum remissio, quantumvis homo maceret se pœnitentiâ, aut exerceat opera misericordiæ. In ecclesia, inquam, non hæreticorum, sed sancta; hoc est, Spiritu Christi congregata, est remissio peccatorum per baptismum: &, post baptismum, per pœnitentiam & claves¹ ecclesiæ datas. *Au.* Ista sunt adhuc sani hominis². Credisne futuram carnis resurrectionem? *Ba.* Frustra crederem cætera, si hoc, quod est omnium caput, non crederem. *Au.* Quid sentis, cum dicis *carnem*? *Ba.* Corpus humanum,

¹ Potestatem remittendi peccata intelligere videtur, & super hoc mihi animadvertendum credo, Barbathum videri duo vel tria confundere, quæ forsan distinguenda sunt, nimirum claves regni cælorum, & potestates ligandi & solvendi, itemque dimittendi peccata; quod attinet enim regi cælorum claves, datæ sunt soli Petro, & nihil aliud sunt, quam privilegium & honor aperiendi primus omnium januam ecclesiæ, Judæis & gentibus qui honor soli competit Petro, ut videre est in Actis, estque res omnibus aliis incommunicabilis, quod omnia jura papalia evertit: at quod attinet potestates ligandi & solvendi, itemque remittendi & retinendi peccata; datæ sunt quidem omnibus apostolis, sed quoniam forsan sint unum & idem, forsan quoque inter se differunt, ita ut prior sit potestas declarandi quid licitum, & quid non; posterior verò potestas (ut ordinatio

accipitur) remittendi peccata, verò pœnitentibus scil. nulla enim aliis peccatorum remissio: vel etiam forsan solummodò potestas liberandi homines à morbis, & eis mala insigendi. At, ut nihil super hac re omitam, quod attinet tandem excommunicationem, sive ejectionem ex ecclesia consequentia est juris naturalis omnis societatis, quo membra noxia & indigna ex se ejicere potest, ac privilegium erat apostolicum, talia membra, si videretur necessarium, tradere præterea Satanae, ad pœnam temporalem in carne; quod nobis non datur, & censetur pars potestatis remittendi & retinendi peccata, ultimo sensu acceptæ.

² In fide nempe, i. e. ergo hominis non hæretici, utpote in capitalibus non errantis. Hincque concludas certò, quid judicabit Erasmus de secedentibus à Romana ecclesia, quamvis ipse plane non secesserit.

num, humanâ animâ animatum. *Au.* Num unaquæque anima recipiet suum corpus, quod exanime reliquerat? *Ba.* Idem hoc, unde demigrârat. Et ideo in symbolo Cypriani additum est, *Hujus carnis.* *Au.* Quî fieri potest, ut corpus jam toties ex aliis in alia versum, possit idem reviviscere? *Ba.* Qui potuit quicquid vult ex nihilo creare; an huic difficile sit, quod ex sua forma mutatum est, in pristinam naturam restituere? Non anxîe disputo, quibus modis id fiat: mihi satis est, quod qui promisit hoc futurum, sic verax est, ut mentiri non possit; sic potens est, ut quicquid velit, nutu valeat efficere. *Au.* Quid opus erit tum corpore? *Ba.* Ut totus homo glorificetur cum Christo, qui hîc totus afflîctus erat pro Christo. *Au.* Quid sibi vult, quod addit; *Et vitam æternam?* *Ba.* Nè quis suspicetur nos sic revicturos, quemadmodum sub vernum tempus reviviscunt ranæ, rursus morituræ¹. Nam hîc duplex mors est: corporis, bonis ac malis omnibus communis; & animi. Mors autem animi peccatum est. At post resurrectionem piis erit æterna vita, tum corporis, tum animi. Nec enim corpus erit amplius obnoxium morbis, senio, fami, siti, dolori, lassitudini, morti, aut ulli incommodo; sed spirituale² factum; spiritûs arbitrio movebitur: nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus sollicitabitur, sed sine fine fruetur summo bono, qui est Deus. Contra, impios mors æterna possidebit, tum corporis, tum animi. Nam & corpus habebunt ad æternos cruciatus immortale, & animum peccatorum stimulis, semper afflîctum absque spe veniæ. *Au.* Credis hæc ex animo, ac seriò? *Ba.* Sic, inquam, ut mihi minus certum sit, te mecum colloqui. *Au.* Ego, cùm essem Romæ, non omnes reperi æquè sincerè credentes³. *Ba.* Imò, si excutias, reperies & alibi multos, quibus hæc non æquè persuasa sunt. *Au.* Cùm in tam multis & arduis consentias nobiscum, quid obstat quo minus totus sis noster? *Ba.* Istud ex te audire cupio. Nam ipse mihi videor orthodoxus⁴, etiamsi vitam meam nolim præstare⁵; tametsi sedulò conor, ut professioni respondeat. *Au.* Unde igitur tantum bellum inter vos⁶ & orthodoxos⁷? *Ba.* Exquire. Sed heus, medice, si non pœnitet hujus procemii, sumes nobiscum prandiolum, & à prandio per otium percontaberis de singulis; præbebo brachium utrumque: inspicies excrementa, tum crassiora, tum liquidiora. Denique facies, si videbitur, totius hujus pectoris anatomiam, quo certius de me judices. *Au.* At religio

¹ Subauditur *in hyeme*, sed duo notanda sunt. i. Plusquam incertum esse, ranas omnimode sic mori. ii. Nobiliorem comparisonem potuisse adhiberi.

² *Id est*, habens immortalitatis proprietatem, quæ præcipue convenit spiritibus.

³ Credam facile,

⁴ Græcâ vox origine, i. e. rectas habens opiniones.

⁵ *Supple ad fidem faciendam orthodoxie meae*, siquidem forsân vita professioni non omnimode respondeat.

⁶ Lutheranos, vel novarum opinionum sectatores.

⁷ Quî hîc papistæ supponuntur.

religio¹ est tecum mensam habere communem. *Ba.* Atqui id solent medici, quo melius observent, quid affectent aut peccent ægroti. *Au.* Sed vereor nè videar favere hæreticis. *Ba.* Imò nihil est sanctius, quàm favere hæreticis. *Au.* Quis sic? *Ba.* Nónne Paulus optavit anathema fieri² pro Judæis plusquam hæreticis? An non favet ille, qui studet ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? *Au.* Maximè. *Ba.* Sic igitur fave; nec erit quod metuas. *Au.* Nunquam audiivi ægrotum commodius respondentem. Age; duc me ad prandium. *Ba.* Medicè accipieris, & ut decet apud ægrotum; & sic curabimus corpuscula cibo, ut nihilo seciùs animus idoneus sit ad disputandum. *Au.* Fiat bonis avibus. *Ba.* Imò malis piscibus³ fiet: nisi forte nunc oblitus es esse diem Veneris. *Au.* Id quidem est præter symbolum⁴ nostram.

Γεροντολογία⁵, sive Ὀχημα⁶.

ARGUMENTUM.

Γεροντολογία, sive Ὀχημα, velut in speculo exhibet, quæ vel fugienda sunt in vita, vel vitam reddunt tranquilliorē. Senes hic, è pueris olim familiares, post quadraginta jam elapsos annos conveniunt, Antæcepiam projecturi simul. Qui æquales olim annis, nunc magna videtur in his inequalitas. Polygamus valde senex. Glycion nihil contraxit sentii, annos licet 66 natus; qui methodum retardandi senectutem proponit; viz. i. Consilium capit de eligendo vita instituto, usas iudicio viri senis prudentissimi, qui suadet uxorem ducere parem; quam diligat iudicio prius, quam diligat. ii. Munere sanctus est publico; molestis tamen negotiis non obnoxio. iii. Res agit invidia non obnoxias. iv. Linguam cohibet. v. Nihil vehementer expetit, aut aversatur. Moderatur affectibus. Nullum patitur dolorem pernoctare apud illam. vi. A vitiiis abstinet, renovata indies patientiâ. vii. De morte nihil sollicitus. viii. Non peregrinatur in alias regiones. ix. Nihil ei cum medicis negotii. x. Oblectat se studiis, non macerant. Polygamus, contra, senium accessit intemperantiâ juventutis, potatione, scortatione, aled, avis alieni constatione. Oclies uxorem duxerat Pampirus fit negotiator, sed naufragium rei familiaris facit aled; tum fit Canonius, tum Carthusianus, mox Benedictinus, tum Bernardinus, & vidit Hierosolymam, postremò militiam. Eusebius sacerdotium nactus concionatur.

EUSEBIUS, PAMPIRUS, POLYGAMUS, GLYCION 7.

En. **Q**uas novas aves hîc ego video? Nisi me fallit animus, aut parum prospiciunt oculi, video tres veteres congerrones meos

¹ Nefas mihi; ut jam alibi vidimus, quoniam excommunicatus es.

² Rom. ix. 3.

³ Quoniam nihil habebat nisi pisces ad prandium, utpote die Veneris, ut mox subicitur, in quo non licet carnibus vesci per ecclesiam.

⁴ Id est, de prohibitione esus carniū diebus Veneris nihil est in symbolo apostolorum, cujus sensum mihi dedisti: hoc ab auctore notatum, quoniam piscium esum nullo modo ferebat per stomachum, & opresset, cre-

do, ecclesiam talem non fecisse prohibitionem, propter aliam rationem quoque.

⁵ Senum colloquium.

⁶ Currus, vel vehiculum; quoniam colloquium habetur in vehiculo.

⁷ Quid significet Eusebius primus interlocutorum jam vidimus in principio Convivii religiosi. Secundus est, Omnia expertus. Tertius, Qui duxit multas uxores. Quartus tandem, Dulcis, seu suaviter vivens.

meos confidentes, Pampirum, Polygamum, & Glycionem. Certè ipsi sunt. *Pa.* Quid tibi vis cum tuis vitreis oculis¹, fascinator²? Congredere propius, Eusebi. *Po.* Salve multum, exoptate Eusebi. *Gl.* Benè sit tibi, vir optime. *Eu.* Salvete vos omnes unâ salute, pariter mihi charissima capita. Quis Deus, aut casus Deo felicior³, nos conjunxit? Nam nemo nostrum vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. Mercurius caduceo⁴ suo non potuisset melius nos in unum contrahere. Quid hic agitis? *Pa.* Sedemus. *Eu.* Video; sed qua de causa? *Po.* Operimur currum, qui nos devehat Antuerpiam⁵. *Eu.* Ad mercatum? *Po.* Scilicet, sed spectatores magis, quàm negotiatores: quanquam aliis aliud est negotiū. *Eu.* Et nobis eodem est iter. Verum quid obstat, quo minus eatis? *Po.* Nondum convenit cum aurigis. *Eu.* Difficile genus hominum. Sed visne, ut illis imponamus? *Po.* Liberet, si liceret. *Eu.* Simulemus nos velle simul abire pedites. *Po.* Citiùs credant caneros volaturos, quàm nos tam grandes⁶ pedibus hoc iter confecturos. *Gl.* Vultis rectum verumque consiliū? *Po.* Maximè. *Gl.* Illi potant: id quo faciunt diutius, hoc plus erit periculi, necubi nos dejiciant in lutum. *Po.* Admodum diluculo venias oportet, si sobrium aurigam velis. *Gl.* Quo maturius perveniamus Antuerpiam, nobis quatuor solis currum stipulemur. Contemnendum censeo tantillum pecuniæ. Hoc damni multis commoditatibus pensabitur, sedebimus commodius, ac mutuis fabulis suavissimè transigemus hoc iter. *Po.* Rectè suadet Glycion; ut in vehiculo quoque jucundus comes pro vehiculo sit⁷. Quin & juxta Græcorum proverbium, liberiùs loquemur, non de plauistro, sed in plauistro⁸. *Gl.* Transégi, conscendamus. Vah, nunc mihi libet vivere, posteaquam ex tanto intervallo videre contigit mihi charissimos olim sodales. *Eu.* Ac mihi videor repubescere. *Po.* Quot annos supputatis, ex quo Lutetiae conviximus? *Eu.* Arbitror haud pauciores quadraginta duobus. *Pa.* Tum videbamur omnes æquales. *Eu.* Ita fermè eramus, aut si quid erat discriminis, perpusillum erat. *Pa.* At nunc quanta inæqualitas!

Nam

1 Quia propter ætatem supponitur uti perspicillis.

2 Hic titulus, ex eo quod fascinatio dicitur esse in oculis.

3 Ethnica locutio quàm imitatus est ex Ovidio, Metam. i, 21. *Hanc Deus & melior litem natura diremit*

4 Tribuunt enim poëtae Mercurio caduceum, quo animas evocet, ut jam vidimus.

5 Urbem Brabantiae nobilissimam, Erasmi tempore, & totius Europæ emporium.

6 *Ætate* scil.

7 *Id est*, faciat peregrinationem &

vehiculum jucundiora, quod verissimum.

8 *Id est*, colloquemur suaviter inter nos, non jacentes convicia in prætereuntes, hinc quod apud antiquos, ut patet ex Horatio in Arte Poëtica, comædi agerent ex plaustris suas fabulas; in quibus populum, primates, imò & aliquando deos ipsos, conviciabantur; hinc mos obtinet adhuc apud plurimas Europæ nationes prætereuntes ex plaustris & curribus sibi invicem atrocissima debacchari, mosque generalis fere ubique est ex cymbulis in ænvis.

Nam Glycion nihil habet senii, & hujus avus videri queat Polygamus. *Eu.* Profectò sic res habet. Quid rei in causa? *Pa.* Quid? aut hic cessavit ac restitit in cursu, aut ille antevertit. *Eu.* Ohe, non cessant anni, quantumvis cessent homines. *Pa.* Dic bonâ fide, Glycion, quot annos numeras? *Gl.* Plures quàm ducatos¹. *Pa.* Quot tandem? *Gl.* Sexaginta sex. *Eu.* O verè Τιβωνί² γῆρας³, quod aiunt. *Pa.* Sed quibus tandem artibus remoratus es senectutem? Nam neque canities adest, neque rugosa cutis: vigent oculi, nitet utrinque dentium series; color vividus est, corpus succulentum. *Gl.* Dicam artes meas; modo tu vicissim narres nobis artes tuas, quibus senectutem accelerasti. *Pa.* Recipio³ me facturum. Dic igitur, quò te contulisti, relictâ Lutetiâ? *Gl.* Rectâ in patriam. Illic commoratus ferè annum, dispicere cœpi de deligendo vitæ genere; quam ego rem non leve momentum habere credo ad felicitatem: circumspiciebam quid cuique succederet, quid secus. *Pa.* Miror tibi tantum fuisse mentis, cùm Lutetiæ nihil fuerit te nugacius. *Gl.* Tum ferebat ætas. Et tamen, ô bone, non hîc meo Marte⁴ rem omnem gessi. *Pa.* Mirabar. *Gl.* Priusquam quicquam aggrederer, adii quandam è civibus natu grandem, longo rerum usu prudentissimum, totiusque civitatis testimonio probatissimum, ac meo quidem iudicio etiam felicissimum. *Eu.* Sapiebas. *Gl.* Hujus usus consilio, duxi uxorem. *Pa.* Pulchrè dotatam? *Gl.* Dote mediocri, ac planè, juxta proverbium, τὸ κατ' ἰκανότην⁵. Nam & mihi res erat mediocris. Ea res mihi planè cessit ex animi sententia. *Pa.* Quot annos tum eras natus? *Gl.* Viginti fermè duos. *Pa.* O te felicem! *Gl.* Non totum hanc fortunæ debeo, nè quid erres. *Pa.* Quî sic? *Gl.* Dicam. Alii prius diligunt, quàm deligant, ego iudicio delegi, quàm diligerem: & tamen hanc magis duxi ad posteritatem, quàm ad voluptatem. Cum ea vixi suavissimè annos non plures octo. *Pa.* Reliquit orbem? *Gl.* Imò superest quadriga liberorum: filii duo, filiæ totidem. *Pa.* Privatûsne vivis, an magistratu fungeris? *Gl.* Est mihi munus publicum, poterant contingere majora: verùm hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignitatis, ut me vindicaret à contemptu; cæterùm minimè molestis negotiis obnoxium. Ita nec est, quod quisquam objiciat, me mihi vivere; & est unde nonnunquam & amicis dem operam. Hoc contentus, nihil unquam magis ambii. Verùm sic gessi magistratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulchrius duco, quàm ex mune-

ris

¹ Jam vidisti.

² Tithoni senectus, i. e. longæva & florida, qualis Tithono obtigit, ita ut haberetur olim veluti in proverbio; hic tamen Auroræ maritus fato victus tandem est, hincque ingenuè de eo scripsit Horatius, *Ode* ii, 16, 30. *Longa Tithonum minuit senectus.*

³ Promitto, polliceor.

⁴ Per meipsum solum, *by my own conduct only*, jam vidisti.

⁵ Secundum me; i. e. fortis equalis cum mea, respiciens ad Pittaci monitum, *Æqualem tibi ducito*, vel ad Ovidii versum notissimum, *At si cui voles nubere, nube pari.*

ris splendore dignitatem mutuò sumere. *Eu.* Nihil verius. *Gl.* Sic inter cives meos consensui, charus omnibus. *Eu.* Isthuc vero difficillimum est, cum non abs re dictum sit: *Qui neminem habet inimicum, cum nec amicum habere quenquam; & Felicitatis semper invidiam esse comitem.* *Gl.* Insignem felicitatem comitari solet invidia: mediocritas tuta¹ est. Et hoc mihi perpetuum studium fuit, nè quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem. Illam, quam Græci vocant *ἀρετή*², quantum licuit, amplexus sum. Nullis negotiis ingessi memet; sed præcipuè continui me ab his, quæ sine offensa multorum suscipi non poterant. Itaque si juvandus erit amicus, sic illi benefacio, ut hac de causa nullum mihi parem inimicum. Et si quid ortum fuerit simultatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiis extinguo, aut dissimulatione patior intermori; à contentione semper abstinco; quæ si inciderit, malo rei, quàm amicitiae, facere jacturam. In cæteris Mitionem³ quendam ago; nulli lædo os, arrideo omnibus, saluto ac resaluto benigniter; nullius animo repugno, nullius institutum aut factum damno, nemini me præfero; patior suum cuique pulchrum esse⁴. Quod taceri velim, nemini credo⁵. Aliorum arcana non scrutor; & si quid forte novi, nunquam effutio. De his qui præsentibus non sunt, aut taceo, aut amicè loquor, ac civiliter; magna pars simultatum inter homines nascitur ex linguæ intemperantia. Alienas simultates nec excito, nec alo; sed ubicunque datur opportunitas, aut extinguo, aut mitigo. His rationibus hætenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. *Pa.* Non sensisti gravem coelibatum? *Gl.* Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita, unquam uxoris morte; ac vehementer optâssem illam unâ mecum consensescere, liberisque communibus frui: sed quando aliter visum est superis, judicavi sic magis expedire utrique; neque causam putavi, cur me inani luctu discruciarer, præsertim cum is nihil prodesset defunctæ. *Pa.* Nunquàmne incessit libido repetendi matrimonii, præsertim cum istud tibi feliciter cessisset? *Gl.* Incessit: sed liberorum causâ duxeram uxorem, liberorum causâ rursus non duxi. *Pa.* At miserum est cubare solum totas noctes. *Gl.* Nihil est difficile volenti. Tum cogita, quantas etiam habeat commoditates coelibatus. Quidam omni ex re decerpunt si quid est incommodi; qualis fuisse videtur Crates ille⁶, cujus titulo fertur epigramma, vitæ mala colligens.

¹ Secundum dicta ab Horatio, Od. ii, 10, quam potes consulere.

² Abstinentiâ à negotiis; iis scilicet quæ, ut mox subjungit, ipsi inimicos creare poterant.

³ Vide pag. 66. num. 2.

⁴ Jam non ab simile vidisti, nempe, Satis est, si suo regi placeat regere, i. e. ergo, non contemno quæ aliorum

sunt, non quisque enim, quæ sua sunt magni facit, vel quoniam bona, vel quoniam sua.

⁵ Turius hoc, & sapiente dignum.

⁶ Philosophus, qui in epigrammate congegit omnia hominum mala, idque hoc dicto clausit, Optimum non nasci.

colligens. Nimirum his placet illud, *Optimum non nasci*. Mihi magis arridet Metrodorus¹, undequaue decerpens si quid inest boni. Sic enim fit vita dulcior. Et ego sic induxi animum, ut nihil vehementer vel oderim, vel expetam. Ita fit, ut si quid obtingat boni, non efferar, aut insolescam: si quid decedat, non admodum crucier. *Pa.* Næ tu philosophus es, vel ipso Thalete² sapientior, si quidem istud potes. *Gl.* Si quid ægritudinis obortum est animo, ut multa fert hujusmodi vita mortalium, protinus ejicio ex animo, siue sit ira ex offensa, siue quid aliud indignè factum. *Pa.* At sunt quædam injuriæ, quæ vel placidissimo mōveant stomachum: tales sunt frequenter & famulorum offensæ. *Gl.* Nihil ego patior residere in animo meo. Si mederi queam, medeor: sin minus, sic cogito, Quid proderit me ringi re nihilo melius habiturâ? Quid multis? Patior, ut hoc mox impetret à me ratio, quod paulo post tempus esset impetraturum. Certe nullus est tantus animi dolor, quem patiar mecum ire cubitum. *Eu.* Nihil mirum, si tu non senescis, qui tali sis animo. *Gl.* Atque adeo, ne quid reticeam apud amicos, cum primis cavi, ne quid flagitii committerem, quod vel mihi, vel liberis meis, probro esse posset. Nihil enim irrequietius animo sibi male conscio. Quod si quid culpæ admissum est, non eo cubitum prius, quàm me Deo reconciliâro. Veræ tranquillitatis, seu, ut Græcè dicam, εὐθυμίας³ fons est, benè convenire cum Deo. Nam qui sic vivunt, his nec homines magnopere nocere possunt. *Eu.* Num quando te cruciat metus mortis? *Gl.* Nihilo magis quàm macerat dies nativitatis. Scio moriendum: ista sollicitudo fortassis adimat mihi aliquot vitæ dies, certè nihil possit adjicere⁴. Itaque totam hanc curam superis committo: ipse nihil aliud curo, quàm ut benè suaviterque vivam. Non potest autem suaviter, nisi qui benè. *Pa.* At ego senescerem tædio, si tot annos degerem in eadem urbe, etiam si Romæ⁵ contingat vivere. *Gl.* Habet quidem loci mutatio voluptatis nonnihil; longinquæ vero peregrinationes, ut prudentiam addunt fortassis; ita plurimum habent periculorum. Mihi videor tutius totum orbem obire in tabula geographica, neque paulo plus⁶ videre in historiis, quàm si viginti totos annos, ad Ulyssis⁷ exemplum, per omnes terras mariæque volitarem. Habeo prædiolum, quod abest ab urbe non plusquam duobus millibus passuum;

¹ Crati contrarius, qui bona ex omnibus decerpi posse contendebat, quæ longe vincerent mala.

² Vide pag. 46. num. 2.

³ Animi bene compositi.

⁴ Videtur respicere ad Matt. vi. 27. & locum intelligere, prout nunc doctiores apud nos, ita ut non agatur ibi de additione cubiti ad staturam, sed de additione minimi spatii ad vitæ

mensuram.

⁵ Quoniam tunc supponebatur jucundiora ibi agi vitam, quàm in quovis alio loco. ac plusquam dubitatur nunc à multis nostram.

⁶ Multo plus.

⁷ Siquidem, ex Homeri Odyssea, per viginti annorum spatium orbem pererravit.

passuum; ibi nonnunquam ex urbano fio rusticus; atque ibi recreatus, redeo novus hospes in urbem; nec aliter saluto ac salutor, quàm si renavigàssem ex insulis nuper inventis ¹. *Eu.* Non adjuvas valetudinem pharmacis? *Gl.* Nihil mihi rei cum medicis. Nec intēdi venam unquam, nec devoravi catapotia; nec hausi potiones. Si quid oboritur lassitudinis, moderatione victus, aut rusticatione propello malum. *Eu.* Nihilne tibi cum studiis? *Gl.* Est. Nam in his est præcipua vitæ oblectatio: verùm his oblecto me, non macero. Siquidem vel ad voluptatem studeo, vel ad utilitatem vitæ, non autem ad ostentationem. A cibo sumpto ² aut pascor literatis fabulis, aut lectorem adhibeo: nec unquam incumbo libris ultra horam; tum surgo, & arreptâ testudine, paulisper obambulans in cubiculo, vel cantillo, vel repeto mecum quid legerim; &, si in promptu est congerro, refero; mox ad librum redeo. *Eu.* Dic mihi bonâ fide, nullâne sentis incommoda senectutis, quæ feruntur esse plurima? *Gl.* Somnus aliquanto deterior est, nec perinde tenax memoria, nisi quid infixero. Liberavi fidem meam ³. Exposui vobis magicas artes meas, quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis pari fide Polygamus, unde tantum collegerit senii. *Po.* Equidem nihil celabo tam fidos sodales. *Eu.* Narrabis etiam tacituris. *Po.* Cùm agerem Lutetiæ, quàm non abhorruerim ab Epicuro ⁴, nôstis ipsi. *Eu.* Sanè meminimus; sed arbitrabamur te mores eos unâ cum adolescentia Lutetiæ relicturum. *Po.* Ex multis, quas illic adamâram, unam mecum abduxi domum, eamque gravidam. *Eu.* In ædes paternas? *Po.* Rectâ; sed mentitus eam esse conjugem cujusdam amici mei, qui mox esset venturus. *Gl.* Id credidit pater? *Po.* Imò rem olfecit intra quatridduum. Mox sæva jurgia. Nec tamen interim temperabam à conviviis, ab alea, cæterisque malis artibus. Quid multis? Cum pater non faceret objurgandi finem, negans se tales gallinas ⁵ alere velle domi; ac subinde minitans abdicationem; verti solum ⁶, & cum gallina mea gallus ⁷ aliò demigravi: ea mihi genuit aliquot pullos. *Pa.* Unde res suppetebat? *Pa.* Unde res suppetebat? *Po.* Nonnihil furtim dabat mater, ac præterea conflatum est æris alieni plus satis. *Eu.* Reperiebantur tam fatui, ut tibi crederent? *Po.* Sunt qui nullis credant libentius. *Pa.* Quid tandem? *Po.* Tandem, ubi pater seriò pararet abdicationem, intercesserunt amici, ac bellum hoc his legibus composuerunt,

P

ut

¹ Americanis, Erasmi enim tempore Europæanis innotuere hæc insulæ.

² After my meals.

³ I have performed what I promised you. Phrasis est Latinitatis purissimæ, sensuque clarissima.

⁴ Id est, quantopere sectarer voluptatem, ut concludere est ex iis quæ

diximus alibi.

⁵ Vox congruentissima, ex eo quod mulier, de qua agitur, supponitur esse Gallica mulier.

⁶ Id est, in aliam regionem migravi. Phrasis est mere Latina, & dicebatur præsertim de exulibus.

⁷ Jucundissime luditur in ambiguitate vocum.

ut nostratem uxorem ducerem, cum Galla ¹ divortium facerem. *Eu.* Erat uxor? *Po.* Intercesserant verba futuri ² temporis, sed accesserat congressus præsentis temporis. *Eu.* Quî licuit igitur ab illa divertere? *Po.* Post rescitum est, meâ Gallæ Gallum esse maritum, unde pridem se subdlexerat. *Eu.* Ergo nunc habes uxorem? *Po.* Non, nisi præter hanc octavam. *Eu.* Octavam? Non sine augurio dictus es Polygamus. Fortassis steriles omnes decessère. *Po.* Imò nulla non reliquit aliquot catulos domi meæ. *Eu.* Ego malim totidem gallinas, quæ mihi ponerent ova domi. Non tædet polygamia? *Po.* Adeò tædet, ut si hæc octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imò hoc me malè habet, quòd non liceat habere binas, aut ternas, cùm unus gallus gallinaceus tot gallinas possideat. *Eu.* Equidem haud miror, gallinacee, si parum pinguiſti, quòdque tantum senii tibi collegeris. Nihil enim æquè accelerat senectutem, quàm immodicæ atque intempestivæ computationes, impotentes amores mulierum, & salacitas immoderata. Sed quis alit familiam? *Po.* Ex obitu parentum accessit res mediocris, & gnaviter laboratur manibus. *Eu.* Descivisti igitur à literis? *Po.* Planè ab equis, quod aiunt, ad asinos ³; ex heptatechno factus monotechus faber ⁴. *Eu.* Miser, toties tibi ferendus erat luctus, toties cœlibatus? *Po.* Nunquam vixi cœlebs ultra dies decem, sempërque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bonâ fide vitæ meæ summam. Atque utinam Pampirus narret nobis suæ quoque vitæ fabulam, qui satis bellè portat ætatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis est grandior. *Pa.* Dicam equidem, si vobis audire vacat tale somnium. *Eu.* Imò volupe fuerit audire. *Pa.* Ubi domum rediſsem, statim pater senex urgere cœpit, ut aliquod vitæ genus amplecterer, unde nonnihil quæstus accederet rei familiari: ac post longam consultationem placuit negotiatio. *Po.* Miror hoc vitæ genus arrisſisse potissimum. *Pa.* Eram naturâ ficiens cognoscendi res novas, varias regiones, urbes, linguas, ac mores hominum. Ad id maximè videbatur appositâ negotiatio. Quibus ex rebus nascitur & prudentia. *Po.* Sed misera, videlicet quæ plerumque magnis malis fit illis emenda ⁵. *Pa.* Sic est. Itaque pater numeravit sortem ⁶ satis amplam, ut dextro ⁷ Hercule ⁸, ac benè

fortu-

¹ Vide pag. 69. num. 6.

² Id est, promiseram me ei fore sponſum; & vide pag. 140. num. 3.

³ Vide pag. 73. num. 10.

⁴ Idem sensu quod immediatè præcedens proverbium, heptatechnus enim is est, qui callet artes septem, liberales scilicet, monotechus faber verò, qui callet unicam tantum, eamque illiberalem.

⁵ Alluditur ad versum notissimum,

Felix quem reddunt aliena pericula tantum.

⁶ Summam; prout videbis mox. *Periit fors & usura, both principal and interest.*

⁷ Favente; favet enim qui stat à dextris alicujus.

⁸ Hercules enim non solum habitus est fortissimus, sed & magnus peregrinator & negotiator. sic sonat nomen lingua Phœnicia, sicque fuere cer-

fortunante Mercurio¹ negotiationem auspicarer. Simulque ambiebat uxor cum amplissima dote, sed eâ formâ, quæ vel indotatam commendare poterat. *Eu.* Succesit? *Pa.* Imò priusquam redirem domum, periit & fors & usura. *Eu.* Naufragio fortassis. *Pa.* Plane naufragio. Nam impigimus in scopulum quavis Malea² periculosiorem. *Eu.* In quo mari occurrit iste scopulus, aut quod habet nomen? *Pa.* Mare non possum dicere, sed scopulus plurimorum infamis exitiis, Latine dicitur *alea*; quomodo vos Græci nominetis, nescio. *Eu.* O te stultum! *Pa.* Imò stultior pater, qui tantam summam crederet adolescenti. *Gl.* Quid deinde factum est? *Pa.* Nihil actum: sed cœpi cogitare de suspensio. *Gl.* Adeon' erat pater implacabilis? Nam res sarciri potest, & venia datur ubique protopiro³; multo magis Pampiro⁴ debebatur. *Pa.* Verum fortasse narras; sed interim miser excidi ab uxore. Nam parentes puellæ, simul atque cognoverunt hæc auspicia, renunciârunt affinitatem. Et amabam, ut qui perditissime⁵. *Gl.* Miseret me tui. Sed quid interim consilii tentatum est? *Pa.* Id quod solet in rebus desperatis. Pater abdicabat, perierat res, perierat uxor; undique audiebam⁶, gurgēs, nepos, helluo. Quid plura? Serio mecum deliberabam, an suspenderem me, an aliquò conicerem memet in monasterium⁷. *Eu.* Crudele consilium. Scio utrum elegeris, mitius mortis genus. *Pa.* Imò, quòd mihi tunc visum est crudelius; adeò mihi displicebam totus. *Gl.* Atqui complures eò se dejiciunt, ut suavius vivant. *Pa.* Corraso viaticulo⁸, furtim me subduxi procul à patria. *Gl.* Quo tandem? *Pa.* In Hiberniam; illic factus sum Canonicus, ex horum genere, qui extrinè linei sunt, intime lanei. *Gl.* Apud Hibernos igitur hibernâsti⁹? *Pa.* Non, sed duos menses apud hos versatus, navigavi in Scotiam. *Gl.* Quid te offendit apud illos? *Pa.* Nihil, nisi quod institutum illud mihi videbatur mitius, quàm pro meritis ejus, qui non uno suspensio dignus erat. *Eu.* Quid in Scotia designatum est? *Pa.* Illic ex lineo factus sum pelliceus¹⁰ apud Carthusios. *Eu.* Homines plane mundo mortuos. *Pa.* Ita mihi visum est, cùm audirem illos canentes. *Gl.* Quid?

P 2

canunt

te multi *Hercules*; utcumque sit, *Hercules* habitus est, inter alia, negotiatorum deus, eique negotiatores vovebant decimam lucri.

¹ Vide pag. 159. num. 10.

² Promontorium est in Laconia, olim naufragiis notissimum, sed isthuc nominat præ aliis, propter nominis affinitatem cum *alea*, scopuli specie, in quam impigit, & impingunt multi.

³ Primum experiēti; proverbialis erat locutio apud Græcos, *Ignoscendum primum experiēti*.

⁴ Facile percipies dictum bene, si recorderis Pampirum significare *omnia expertum*, ad quod respicitur.

⁵ *I was over head and ears in love.*

⁶ *I was every where called.*

⁷ Est enim perditorum multorum extrema anchora, quod sic loquendo indicat auctor.

⁸ *Having packed up my awls.*

⁹ Jucundus observeretur verborum ludus.

¹⁰ Siquidem Carthusiani in tuuntur veste, cujus textum interius pellis est.

canunt etiam mortui? Quot menses apud illos egisti Scotus? *Pa.* Propemodum sex. *Gl.* O constantiam! *Eu.* Quid illic offendit? *Pa.* Quia mihi visa est vita segnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum sani cerebri; ob solitudinem, ut arbitror. Mihi parum erat cerebri; verebar ne totum periret. *Pa.* Quo deinde devolâsti? *Pa.* In Galliam. Illic reperi quosdam totos pullatos, ex instituto divi Benedicti¹, qui colore vestis testantur se lugere in hoc mundo; & inter hos, qui pro summa veste cilicium ferrent reti simile. *Gl.* O gravem corporis macerationem²! *Pa.* Hic egi menses undecim. *Eu.* Quid obstitit, quo minus illic maneres perpetuò? *Pa.* Quia plus illic reperi cereimoniarum, quàm veræ pietatis. Præterea, audieram esse quosdam his multo sanctiores, quos Bernardus³ ad severiorem disciplinam revocâisset, pullâ veste mutatâ in candidam; apud hos vixi menses decem. *Eu.* Hic quid offendeat? *Pa.* Nihil admodum. Nam hos reperi sat commodos sodales. Sed movebat me Græcorum proverbium; *δὲ τὰς χλῆδας ἡ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν*⁴. Itaque decretum erat aut non esse monachum, aut insigniter esse monachum. Acceperam esse quosdam Brigidenses⁵, homines planè cœlestes; ad hos me contuli. *Eu.* Quot menses illic egisti? *Pa.* Biduum, nec id sanè totum. *Eu.* Usque adeò placuit hoc vitæ genus? *Pa.* Non recipiunt, nisi qui mox obstringat se possessioni. At ego nondum adeò insaniebam, ut facilè me præberem capistro, quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animum uxor erepta. *Gl.* Quid deinde? *Pa.* Ardebat animus amore sanctimonix, nec usquam satisfiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quosdam præferentes crucem⁶. Hoc signum mihi protinus arrisit;

¹ Qui fundator fuit Benedictinorum ordinis anno 529, super monte Cassino in Neapolis regno, & mortuus est anno 543, ac postea in divorum numerum relatus; ordo nobilis est præ multis aliis, latissime patet, ac in plurimos ramos dividitur.

² Ironice dicitur, hi siquidem vestibus non egent sub tali cilicio.

³ Bernardinorum ordinis fundator, anno 1113, abbas erat cœnobii Cisterciensis, at anno 1115, cum monachis suis ad Clarevallum se contulit, primusque fuit abbas hujus notissimi monasterii, mortuus est anno 1153 ac postea in numerum divorum relatus est; ferrur a papistis, plura miracula dum viveret patrâsse, quàm quivis alius divus, summa enim dicitur 250, ex quibus 39 in unico die peracta sint, hincque a quibusdam *Thaumaturgus Occidentalis* vocatus est.

⁴ Vertantur sic hæc Græca, *Oportet testudines edere*, i. e. multum edere, *vel non edere*, persuasum enim habebant Græci, quòd si modicè ederetur testudinis caro, ventris tormina faceret; at si copiosè, ventris dolores sedaret; & si pergas, videbis quid intendat per proverbium.

⁵ *Id est*, ex ordine sanctæ Brigidæ; Brigida autem suum ordinem Romæ instauravit, diciturque accepisse regulas ab ipso Christi ore, mortua est anno 1373, & à Bonifacio nono in numerum divarum relata est, anna 1391.

⁶ Qui vocantur *cruciferi*, Gallice *Porteroix*. Clemens quartus caput ordinis Bononiæ in Italia constituit, at ordo in Italia abolitus est ab Alexandro septimo, anno 1456; nihilominus sunt & adhuc monasteria ejus ordinis in Belgio, Gallia, & Portugallia.

arrit; sed remorabatur electionem varietas: alii gestabant albam, alii rubram, alii viridem, alii versicolorem, alii simplicem, alii duplicem, nonnulli quadruplicem, alii aliâ atque aliâ figurâ variatam. Ego, nè quid intentatum relinquerem, omnes ferme formas gessi. Verùm ipsâ re comperi, longè aliud esse circumferre crucem in pallio seu tunica, quàm in corde. Tandem fessus inquirendo sic mecum cogitabam: ut semel omnem sanctimoniam assequar, petam terram sanctam, ac redibo domum sanctimoniâ onustus. *Pa.* Num eò profectus es? *Pa.* Maximè. *Pa.* Unde suppetebat viaticum? *Pa.* Demiror istud nunc denique tibi venire in mentem ut rogares, ac non multo ante percontatum fuisse. Sed nōsti proverbium, τὸ πλεονεκτήσει γὰρ τριπλῆς¹. *Gl.* Quam artem circumferebas? *Pa.* Chiromanticam. *Gl.* Ubi eam didiceras? *Pa.* Quid refert? *Gl.* Quo præceptore? *Pa.* Eo, qui nihil non docet, ventre. Prædicebam præterita, futura, præsentia. *Gl.* Et sciebas? *Pa.* Nihil minus: sed divinabam audacter, idque tutò, videlicet priùs accepto pretio. *Pa.* An ars tam ridicula poterat alere te? *Pa.* Poterat, & quidem cum duobus famulis. Tantum est ubique fatuorum & fatuarum. Attamen cùm Hierosolymam adirem, addideram me in comitatum cujusdam magnatis prædixit, qui natus annos septuaginta, negabat se æquo animo moriturum, nisi priùs adisset Hierosolymam. *Eu.* Ac domi reliquerat uxorem? *Pa.* Atque etiam liberos sex. *Eu.* O senem impiè pium! Atque illinc redisti sanctus? *Pa.* Vis verum fatear? Aliquanto deterior, quàm iveram. *Eu.* Sic, ut audio, excussus est religionis amor. *Pa.* Imò magis incanduit. Itaque reversus in Italiam, addixi me militiæ. *Eu.* Itâne religionem venabaris in bello? quo quid esse potest sceleratius? *Pa.* Erat sancta militia. *Eu.* Fortassis in Turcas. *Pa.* Imò sanctius quidam, ut tum quidam prædicabant. *Eu.* Quidnam? *Pa.* Julius² secundus belligerabatur adversus Gallos. Porro militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experientia. *Eu.* Multarum, sed malarum, *Pa.* Ita pòst comperi. Et tamen hìc duriùs vixi, quàm in monasteriis. *Eu.* Quid tum postea? *Pa.* Jam mihi vacillare cœpit animus, utrum ad negotiationem intermissam redirem, an religionem

P 3

fugien-

¹ *Quævis terra alit artem, i. e.* nulla est terra, in qua qui artem haber, non possit sibi viaticum suppeditare arte suâ.

² *Hic ille est Julianus Roveranus, qui ex animo bellicoso, ac veneratione in Julium Cæsarem, sibi Julii nomen indidit, cùm ad pontificatum e- vectus est, anno 1203, præterque alia plurima similia, Gallorum regem optimum, Ludovicum duodecimum ex- communicavit, ac non solum bellum*

ei indixit, sed præterea totum ejus regnum sub interdicto posuit, propter concilia Pisæ & Cæsaroduni; præerat papa tunc exercitiis, atque pug- nabat in castris hincque Erasmus ipse, Epist. ad Busid. de eo eleganter di- cit, Julius belligeratur, planèque Julium agit. Ob talia, in hunc rex optimus hanc notam epigraphen sibi cœpit, Perdam Babylois nomen; hoc illud est sanctius bellum, de quo nunc agitur.

fugientem persequeretur. Interim venit in mentem, utrumque alteri posse conjungi. *Eu.* Quid? ut simul esses & negotiator & monachus? *Pa.* Quidni? Nihil religiosius ordinibus mendicantium: & tamen nihil si nilius negotiationi. Volitant per omnes terras ac maria, multa vident, multa audiunt: penetrant omnes domos, plebeiorum, nobilium, atque regum. *Eu.* At non cauponantur. *Pa.* Sæpe nobis felicius. *Eu.* Quod genus ex his delegisti? *Pa.* Omnes formas expertus sum. *Eu.* Nulla placuit? *Pa.* Imò perplacuerant omnes, si licuisset statim negotiari ¹. Verùm perpendebam mihi diu sudandum in choro, priusquam crederetur mihi negotiatio ². Jamque cogitare cœpi de venanda abbazia: sed primùm, non omnibus hîc favet Delia ³, & sæpe longa est venatio. Itaque consumptis hunc in modum annis octo, cùm esset nunciata mors patris, domum reversus, ex consilio matris duxi uxorem, & ad veterem negotiationem redii. *Gl.* Dic mihi, cùm tam subinde novam vestem sumeres, ac velut in aliud animal transformareris, quî potuisti servare decorum ⁴? *Pa.* Quî minus quàm hi qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam sumunt personam? *Eu.* Dic nobis bonâ fide, qui nullum vitæ genus non expertus es, quod omnium maximè probas? *Pa.* Non omnibus omnia congruunt: mihi nullum magis arridet, quàm hoc quod secutus sum. *Eu.* Multa tamen incommoda habet negotiatio. *Pa.* Sic est. Sed quando nullum vitæ genus omnibus caret incommodis, hanc Spartam, quæ contigit, orno ⁵. Verum nunc superest Eusebius, qui non gravabitur apud amicos vitæ suæ scenam aliquam explicare. *Eu.* Imò totam fabulam, si videtur: nam habet actus non multos. *Gl.* Erit magnopere gratum. *Eu.* Ubi redissem in patriam, annum apud me deliberavi quodnam vitæ genus amplecti vellem; simulque me ipsum exploravi, ad quod genus essem propensus aut idoneus. Interim oblata est *præbenda*, quam vocant, satis opimi proventus ⁶: accepi. *Gl.* Vulgo malè audit ⁷ hoc vitæ genus. *Eu.* Mihi, ut sunt res humanæ, satis exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem esse putatis, subito velut è cœlo dari tot commoda, dignitatem, ædes honestas, benèque instructas, annuos redditus satis amplos, sodalitiū honorificum, deinde templum, ubi, si libeat, vaces religioni? *Pa.* Illic me
luxus

¹ *Id est*, tractare negotia vel causas horum monachorum, quâ viâ mihi possem conciliare multa commoda, imò & divitias forsan, veluti per negotiationem.

² Credam facile, monachi enim non facile sua negotia credent, nisi suo ordini devotis.

³ Vide pag. 9. num. 5.

⁴ Vide pag. 10; num. 2.

⁵ *Id est*, fungor officiis conditionis meæ: sic veluti proverbio loquebantur Græci, hinc quod apud Euripidem, Agamemnon Menelao dicat, *Spartam nactus es, hanc gubernas*; porro erat Sparta urbs & respublica nobilissima Peloponnesi, cujus rex fuit Menelaus.

⁶ *Of a good revenue.*

⁷ *Is ill spoken of.*

luxus offendebat, & concubinarum infamia¹; tum quod plerique istius generis odere literas. *Eu.* Ego non specto quid agant alii, sed quid mihi sit agendum: & melioribus me adjungo, si non possum alios meliores reddere. *Po.* In isto genere vixisti perpetuò? *Eu.* Perpetuò, nisi quòd interim quatuor annos primum egi Patavii². *Po.* Quam ob rem? *Eu.* Hos annos ita partitus sum, ut sesquiannum darem studio medicinæ, reliquum tempus theologiæ. *Po.* Cur id? *Eu.* Quo melius & animum & corpus meum moderarer, nonnunquam & amicis consulerem. Nam & concionor nonnunquam pro mea sapientia. Sic hætenus satis tranquillè vixi, contentus unico sacerdotio, nec præterea quidquam ambiens, recusaturus etiam si offeratur. *Pa.* Utinam liceret discere, quid agant cæteri nostri sodales, quibuscum tum familiariter viximus. *Eu.* De nonnullis possum commemorare quædam; sed video nos non procul abesse à civitate: quare, si videtur, conveniemus in idem diversorium: ibi per otium de cæteris conferemus assatim. *Huiguitio auriga*³. Unde tam miseram sarcinam nactus es, lusce? *Henricus auriga*. Imò quo tu desers istud lupanar⁴, ganeo? *Hug.* Debueras istos frigidos senes alicubi effundere in urticetum, ut calefcerent. *Hen.* Imò tu istum gregem cura ut præcipites alicubi in profundam lamam, ut refrigerentur; nam calent plus satis. *Hug.* Non soleo præcipitare sarcinam meam. *Hen.* Non? Atqui nuper vidi te sex Carthusienses dejecisse in cœnum sic, ut pro candidis emergerent nigri; tu interim, quasi re bene gestâ, ridebas. *Hug.* Nec injuria; dormiebant omnes, ac multum ponderis addebant curruî meo. *Hen.* At mei senes egregiè sublevârunt currum meum, per totum iter perpetuò garrientes. Nunquam vidi meliores. *Hug.* Non soles tamen talibus delectari. *Hen.* Sed hi seneculi boni sunt. *Hug.* Quî scis? *Hen.* Quia per eos ter bibi per viam cerevisiam insigniter bonam. *Hug.* Ha, ha, hæ. Sic tibi boni sunt.

ΠΤΟΧΟΠΛΟΥΣΙΟΙ⁵.

ARGUMENTUM.

Franciscani πτοχολόγοι non excipiuntur tecto a quodam pastore rusticano. Pandochæus falsè jocatur in illos. Vestis non odio habenda. Mors & vita Franciscanorum. De stulta gloria vestium. Monachorum vestis per se non mala. Qualis debeant

P 4

¹ Si quis de his dubitet, adeat regiones mere papisticas, Italiam, Hispaniam, & Portugalliam præsertim, videbit optimum morem non esse abolitum, quem taxat hic noster Erasmus.

² Padua, urbs est Italiæ propter collegium medicum notissima.

³ Supponitur hic esse auriga alius currus prætercurrentis, & deinde fidem fieri moris vetustî, quem indi-

cavit auctor in principio hujus colloquii, cum dixit, *Non de plauastro, sed in plauastro*; de plauastro ergo sibi atrociam canunt aurigæ.

⁴ Supponas Huiguitionem habere mulieres in curru.

⁵ Id est, pauperes divites, quoniam Conradus & Bernardinus, qui supponuntur monachi mendicantes, habent tamen assatim omnia.

debeant esse monachi. Vestium usus, ad necessitatem & decorum. Decorum quid. Unde tot habitus & vestium genera apud monachos.

CONRADUS, BERNARDINUS, PASTOR, PANDOCHEUS¹, UXOR.

Co. **A**Tqui pastorem decet hospitalitas². **Pas.** Pastor sum ovium; non amo lupos³. **Co.** At non perinde fortassis odisti lupos⁴. Sed quo tandem merito sic abhorres à nobis, ut ne recto quidem digneris⁵? Neque enim te gravabimus cœnâ. **Pas.** Dicam, quia si conspiceretis in ædibus meis gallinam aliquam, aut pullos gallinaceos, cras in concione traducerer apud populum⁶. Hanc soletis referre gratiam communicati hospitii. **Co.** Non omnes sumus istiusmodi. **Pas.** Sitis cujusmodi voletis; ego vix sancto Petro fiderem, si tali cultu veniret ad me. **Co.** Si ita stat sententia, saltem indica diversorium aliud. **Pas.** Est in hoc vico diversorium publicum. **Co.** Quod habet signum? **Pas.** In tabula pensili videbitis canem os inferentem in ollam; hoc agitur in culina⁷. Ad abacum rationalem⁸ sedet lupo. **Co.** Signum inauspicatum. **Pas.** Fruamini. **Be.** Quod genus pastoris hoc est? per illum liceret perire fame. **Co.** Si non melius pascit oves, quàm nos, oportet esse parum obesas. **Be.** In malis rebus opus est bono consilio. Quid fiet? **Co.** Perfricanda frons⁹ est. **Be.** Nimirum inutilis est pudor, cum urget necessitas. **Co.** Admodum; sanctus Franciscus¹⁰ aderit nobis. **Be.** Pro fortuna. **Co.** Non expectabimus Pandochei responsum pro foribus, sed rectà irrumpemus in ipsum vaporarium¹¹, nec facile patiemur nos ejici. **Be.** O facinus impudens! **Co.** Hoc satius, quàm noctem agere sub dio, ac perire frigore. Interim depone pudorem in sacculo, cras resumpturus, ubi videbitur. **Be.** Scilicet, sic res ipsa suadet. **Pan.** Quod animantium genus hîc video? **Co.** Servos Dei, filios sancti Francisci, vir optime. **Pan.** An Deus talibus servis delectetur, nescio: ego mihi nolim multos esse domi. **Co.** Quam ob rem? **Pan.** Quia ad edendum & bibendum plusquam viri estis, ad laborandum nec manus habetis, nec pedes,

¹ Vide pag. 70. num. 1.

² Supponitur pastorem illum parochiæ, quo adventarant imminente nocte Conradus & Bernardinus, ipsis denegare hospitium in sua domo.

³ Sic loquitur, quoniam multi pastorum non amant monachos, eosque cum concionentur existiment veluti lupos qui non intrant per portam ad gregem.

⁴ Significat enim hæc vox plerumque scortum.

⁵ Subaudi nos recipere.

⁶ Id est, in concione vestra crastina apud populum pingeretis me sicut hominem in deliciis viventem propter

talia: & forsan non immerito, si respicias ad ambiguitatem quæ inest in vocibus *gallinam* & *pullos*, quibus significari possunt concubina, & pueri.

⁷ Picta scilicet in tabula pensili, quem admodum canis ipse pingitur & olla, &c.

⁸ At the bar.

⁹ Id est, abjiciendus est pudor, & induenda audacia, jam vidisti phraim.

¹⁰ Siquidem fundator ordinis nostri, ut jam vidimus & sic decet loqui Franciscanos.

¹¹ In Germania res transigi supponitur, ubi vaporaria plurimum in usu.

pedes. Ohe vos estis filii sancti Francisci? Soletis prædicare eum esse virginem¹, & ille habet tot filios? *Co.* Spiritus filii sumus, non carnis. *Pan.* Infelix genitor ille. Nam quod in vobis pessimum est, animus est: corpore nimium valetis, planèque melius habetis istâ parte, quàm expediat nobis, qui alimus uxorem, & filias². *Co.* Tu forte suspicaris nos esse ex eorum genere, qui degenerant à progenitoris instituto: nos sumus Observantes³. *Pan.* Ego igitur observabo, ne quid adferatis detrimenti. Nam istud genus ego odi pessimè. *Co.* Quam ob rem, te quæso? *Pan.* Quia circumfertis dentes, nec circumfertis pecuniam. Hoc genus hospitum mihi est ingratisimum. *Co.* At laboramus vobis. *Pan.* Vultis ostendam vobis quomodo laboretis? *Co.* Ostende. *Pan.* Inspicite picturam vobis proximam ad lævam: illic videtis vulpem concionantem, sed à tergo anser collum profert è cuculla. Rursum videtis lupum absolventem confessum, sed prominet pars ovis occultatæ sub veste. Videtis simiam assidentem ægroto in veste Franciscana; alterâ manu præfert crucem, alteram habet in crumena ægotantis⁴. *Co.* Non inficiamur hac veste nonnunquam tegi lupos, vulpes, ac simias; sed fatemur etiam sæpe tegi porcos, canes, equos, leones, ac regulos⁵: quin eadem vestis tegit multos bonos viros. Vestis, ut neminem reddit meliorem, ita nullum reddit deteriolem. Proinde iniquum est, quenquam ex veste assimare: alioqui tua vestis, quâ nonnunquam uteris, esset execranda, quæ multos tegit fures, homicidas, veneficos, & adulteros. *Pan.* De veste cedam, si numeretis⁶. *Co.* Rogabimus Deum pro te. *Pan.* Ego vicissim pro vobis, operam operâ pensans. *Co.* Atqui non ab omnibus accipiendum⁷. *Pan.* Cur vobis religio est contingere pecuniam? *Co.* Quia pugnat cum professione nostra. *Pan.* Idem cum mea professione pugnat, admittere gratuitum hospitem. *Co.* At nos cogit regula non contingere pecuniam. *Pan.* At mea regula diversum præcipit. *Co.* Ubi est tua regula? *Pan.* Lege versus istos:

Hospes, in hac mensa fuerint cum viscera tensa⁸,

Surgere ne properes, ni prius annumeres.

Co.

¹ *Id est, eum mulierem attigisse nunquam; sed hoc suggerit auctor Pandocheo propter illud ridiculum quod de Francisco fertur, isthuc nempe, quod ad obtundendos Veneris stimulos sese in nive volutare solitus fuerit.*

² *Nimis forsân verum quod indicat hic Pandocheus.*

³ *Ordo enim in plurimos ramos dividitur, & quidam sibi dederunt nomen Observantes, quoniam perpendunt se præ cæteris regulas fundatoris observare.*

⁴ *Quid severius in hos dixisset Calvinista? Pandocheus est, fateor, qui sic loquitur, sed hoc illi suggerit Erasmus.*

⁵ *Basiliscos.*

⁶ *I will dispense with your dress, if you pay but your reckoning.*

⁷ *Id est, non accipienda est pecunia ab his qui dare non possunt, quales nos sumus, qui ex instituto pecuniam nunquam debeamus contrahere, ut videbis mox.*

⁸ *When you have eat your belly full*

Co. Nos non erimus tibi sumptui. *Pan.* At qui mihi non sunt sumptui, nè quæstui quidem sunt. *Co.* Deus abundè pensabit, si quid officii nobis præstiteris. *Pan.* Istis verbis non alo familiam. *Co.* Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus molesti. *Pan.* Non fert tales homines hoc vaporarium. *Co.* Itane nos ejicis, fortassis hac nocte devorandos à lupis? *Pan.* Lupus lupinam¹ non est², ut nec canis caninam. *Co.* Crudelis esses, si hoc faceres Turcis: quales quales sumus, homines sumus. *Pan.* Surdo canitis. *Co.* Tu molliter foves corpus tuum, nudus³ recubans post vaporarium; & nos extrudis frigore nocturno perituros, etiam si parcant lupi. *Pan.* Sic vixit Adam in paradiso. *Co.* Vixit, sed innocens. *Pan.* Et ego innocens. *Co.* Fortassis detracta syllaba prima⁴. At vide, si tu nos nunc extrudis è paradiso⁵ tuo, nè Deus te non recipiat in suum. *Pan.* Bona verba. *Ux.* Mi vir, tot tua malefacta saltem hoc beneficio pensa: patere hos hac nocte tecto nostro uti: sunt viri boni, senties quæstum hinc fieri uberiores posthac. *Pan.* Ecce deprecatricem; suspicor convenire inter vos; nec admodum lubens audio hoc elogium à muliere, *viri boni*⁶. *Ux.* Hau: non ita est, sed cogita quoties peccâris aleâ, temulentia, rixis, pugnis; saltem hac eleemosynâ redime tua peccata, nec ejicias hos, quos optâris tibi adesse morienti. Scurras & faniones recipis sæpenumero; & hos extrudis? *Pan.* Unde illa concionatrix nobis? Abi tu, & cura rem culinariam. *Ux.* Id quidem fiet. *Be.* Mitefcit, & sumit indusium⁷ lineum, spero fore rectè. *Co.* Et mensam insternunt pueri. Benè habet, quod nulli veniunt hospites; alioqui nobis erat exulandum. *Be.* Feliciter cecidit, quod è proximo oppidulo retulimus nobiscum lagunculam vini, & agni coxam assam: alioqui hîc, ut video, ne scœnum quidem impertisset nobis. *Co.* Jam accubuerunt pueri; adjungamus nos in mensæ partem, sic tamen, nè cui incommodemus. *Pan.* Vobis imputandum arbitror, quod hodie nullum habeo convivam, præter domesticos & vos inutiles. *Co.* Nisi frequenter hoc accidit, imputa nobis. *Pan.* Frequentius quàm vellem. *Co.* Noli laborare; vivit adhuc Christus, qui non deseret suos. *Pan.* Audiavi vos dici Evangelicos: & Evangelium prohibet⁸ per viam circumferri peram aut panes: vos manicas habetis pro pera, ut

¹ Subauditur *carnem*.

² Edit Proverbialis autem locutio hæc est, *Canis caninam non est*.

³ *Id est*, depositâ veste tuâ, nos vero nunquam deponimus nostram, at in ea recubamus.

⁴ Nocens ergo, *i. e.* multorum criminum reus.

⁵ Domo tua.

⁶ Quoniam potest significare, quod hi, de quibus agitur, sint homines

validi, & robusti, qui se viros præstant mulieribus, & non amat Pandocheus, quod uxor talia cogitet de his, hinc responsum uxoris, *Hau: non ita est*, *i. e.* non cogito de his rebus.

⁷ *His linen frock*, scil. ut adhibeat manus alicui rei faciendæ, vel accumbat cum suis.

⁸ Matt. x, 9. Marc. vi, 8. & Luc. ix, 3. sed hæc respiciebant tempus illud, at satis bene in Pandocheo.

ut video : nec panes modo circumfertis, verum etiam vinum, & delicias carnum. *Co.* Fruere nobiscum, si libet. *Pan.* Meum vinum ad istud collatum, vappa est. *Co.* Gusta & de carnibus ; nobis enim superest. *Pan.* O felices mendicos ! uxor mea nihil hodie coxit, præter caules & laridum rancidum. *Co.* Communicemus, si videtur, nostros apparatus. Nam nostrâ nihil refert, quibus vescamur. *Pan.* Cur igitur non circumfertis caules & vappam ? *Co.* Quoniam hæc nobis obtrudere maluerunt, apud quos hodie pransi sumus. *Pan.* Gratis pransi ? *Co.* Maximè. Imò gratias etiam egerunt, & abeuntes his apophoretis onerârunt. *Pan.* Unde venitis ? *Co.* E Basilea¹. *Pan.* Hui, è tam longinquo ? *Co.* Sic est. *Pan.* Quod tandem genus hominum estis vos, qui sic oberratis sine jumento, sine crumena, sine fantulitio, sine armis, sine commeatu ? *Co.* Vides qualecunque vestigium Evangelicæ vitæ. *Pan.* Mihi videtur errorum vita, qui vagantur cum reticulo². *Co.* Tales erronei erant apostoli : talis erat & Dominus Jesus. *Pan.* Nôstis artem chiromanticam ? *Co.* Nihil minus. *Pan.* Unde igitur suppetit victus ? *Co.* Ab eo, qui promisit. *Pan.* Quis ille ? *Co.* Qui dixit, *Nolite esse solliciti ; hæc omnia adjicientur vobis*³. *Pan.* Promisit, sed querentibus regnum Dei. *Co.* Id facimus pro virili⁴. *Pan.* Apostoli clarebant miraculis, sanabant ægrotos : proinde non mirum illis ubique suppetisse victum ; vos nihil tale potestis. *Co.* Possemus, si similes essemus apostolis, & si res posceret miraculum. At miracula data sunt ad tempus incredulis⁵ ; nunc nihil opus, nisi piâ vitâ. Et sæpe felicius est ægrotare, quàm valere : sæpe felicius mori, quàm vivere. *Pan.* Quid igitur vos facitis ? *Co.* Quod possumus ; pro sua quisque dote divinitus donata consolamur, exhortamur, admonemus, corripimus ; ubi se dederit occasio : nonnunquam & concionamur, sicubi comperimus pastores mutos : si non datur prodesse, damus operam nè quem lædamus moribus & linguâ. *Pan.* Utinam cras velis nobis concionari.

Nam

¹ *Basil*, urbe notissima apud Helvetios, ubi diu vixit auctor, itemque mortuus & sepultus est.

² Sacculum certe circumferunt monachi, ut potuisti jam observare, ubi ponant necessaria, panem, & carnes præfertim : sed quod sit sacculus iste ad modum retis intertextus, non observavi, neque omnes mendici talem reticulum nunc circumferunt, sed tempore Horatii res erat vulgarissima inter mendicos, & operarios, ut patet Sat. i. 1, 47. *Ut, si reticulum panis, venales inter, onuslo forte vehas humero.* Hac voce propterea usus est auctor ergo.

³ Matt. vi. 33.

⁴ Subauditur *parte*, ut alibi vidisti.

⁵ Sic loquitur Scriptura, ratio, experientia, & protestantium corpus, at vulgo pontificii non sic, qui etiam adhuc sua miracula nobis jactant ; videtur ergo hic Erasmus oblitus, Franciscanum loqui, nimiumque ipse ex sententia loquutus, utpote judicans nulla miracula à monachis patrata, vel ab ordinum eorum fundarioribus, quantumvis jactentur in Legendis ; at aliquando bona & vera proferunt monachi, sicut & hic Conradus sæpe.

Nam dies est apud nos festus. *Co.* Cui divo? *Pan.* Antonio¹. *Co.* Fuit is quidem vir bonus; sed unde dies festus? *Pan.* Dicam; abundat hic vicus subulcis, propter vicinum nemus glandiferum. Et persuasum est, Antonio delegatam curam ejus pecoris: & ideo colunt illum, nè sæviat neglectus². *Co.* Utinam verè colerent illum! *Pan.* Quo pacto? *Co.* Sanctissimè coluit divos, quisquis imitatus est. *Pan.* Totus hic vicus cras perstrepet compotationibus, saltationibus, lusibus, rixis, & pugnis. *Co.* Sic ethnici quondam colebant Bacchum suum. Miror autem, si sic cultus Antonius non sævit in homines ipso pecore stultiores. Qualem habetis pastorem? mutum, ac malum? *Pan.* Qualis sit aliis, nescio; mihi optimus est: nam hic potat totos dies; neque quisquam plures adducit, aut meliores combibones, magno meo bono. Atque adeo demiror illum nunc abesse. *Co.* Nos experti sumus parum commodum³. *Pan.* Quid audio? salutastis hominem? *Co.* Ambivimus apud illum hospitium⁴; ille non aliter quàm lupos abegit à limine, & huc jussit abire. *Pan.* Ha, ha, nunc intelligo. Hinc est, quod noluit adesse, quòd sciret vos hic futuros. *Co.* Estne mutus? *Pan.* Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario; ac strenuè boat in templo: concionantem nunquam audiui. Sed quid pluribus opus? vos ipsi sensistis, ut intelligo, non esse mutum. *Co.* Estne peritus Sacrarum Literarum? *Pan.* Ait se peritissimum: sed quicquid talium rerum didicit, didicit in secreta confessione, sic ut fas non sit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in summa, qualis est populus, talis est sacerdos, & planè nacta est suum patella⁵ operculum. *Co.* Fortasse non dabit locum concionaturo. *Pan.* Dabit, ad me recipio; sed hac lege, nè quid in illum jaculere, quemadmodum plerique soletis. *Co.* Rei make assueverunt, qui hoc solent: ego clam admonéo pastorem, si quid offendit: quod superest, episcoporum est munus. *Pan.* At tales aves huc rarò devolant. Equidem video vos esse viros bonos. Sed quid sibi vult ista vestium varietas? Nam plerique hoc ipso judicant vos esse malos, quòd sic vestiamini. *Co.* Unde id? *Pan.* Nescio, nisi quòd tales multi comperiantur. *Co.* Multi hoc ipso judicant nos esse sanctos, quòd sic vestiamur: peccant utrique; sed tamen humaniùs peccant, qui ex veste benè de nobis suspiciantur, quàm qui malè. *Pan.* Elto sanè. Sed quæ tandem utilitas tot discriminum? *Co.* Quid tu censēs? *Pan.* Mihi quidem nulla videtur,

¹ Eremitæ, qui mortuus est in Thebaide Ægypti anno 356. cuique quanquam in numerum divorum nunquam relatus sit, papistarum vulgus tamen tutelam porcorum ascribit, festumque ejus observat, Januarii decimo septimo,

² Sic pagani olim de suis divis, sic

hodie nationes quædam remotæ à nobis & barbaræ, de diabolo seu malo genio, quem colunt præ metu.

³ Not very hospitable.

⁴ We desired him to let us lodge in his house.

⁵ Jam proverbium vidisti.

videtur, nisi in pompis, aut in bellis; in pompis¹ enim circumferuntur variae personae, sanctorum, Judaeorum, ethnicorum: has ex diverso cultu dignoscimus. In bellis autem hoc praestaret cultuum varietas, ut suum quaque vexillum copiae sequerentur, neque fieret ordinum confusio. *Co.* Pulchrè dicis, & hæc vestis est militaris: alius alium ducem sequimur; sed omnes militamus sub uno Cæsare² Christo. Verùm in veste tria spectanda sunt. *Pan.* Quæ? *Co.* Necessitas, usus, & decorum. Cur sumimus cibum? *Pan.* Nè pereamus fame. *Co.* Sic aliquando sumenda vestis, nè pereamus frigore. *Pan.* Fateor. *Co.* Hoc melius praestat hæc vestis, quàm tua: tegit enim & caput, & collum, & scapulas, unde plurimum est periculū. Usus postulat varia vestium genera. Equitatus convenit brevis, quiescenti longa; in æstate tenuis, in hyeme densa. Sunt Romæ, qui singulis diebus ter commutant vestem: mane sumunt duplicatam pellibus, sub meridiem accipiunt simplicem, rursus sub noctem aliquanto crassiorē. Verùm non omnibus suppetunt mutatoria³: proinde hæc vestis reperta est, una ad plurimos usus accommodata. *Pan.* Quis sic? *Co.* Si fiat boreas, aut si fervet sol⁴, adducimus cucullam: si calor offendit, demittimus in tergum; si quiescendum est, demittimus vestem; si ambulandum, subducimus, aut succingimus etiam. *Pan.* Non pessimè sapuit, quisquis hoc invenit. *Co.* Est autem hoc ad benè vivendum præcipuum, ut homo consuescat esse paucis contentus; alioqui si deliciis aut affectibus indulgere cœperimus, nullus erit finis. At nulla vestis inveniri potuit, quæ una tot commoditatibus subserviret. *Pan.* Assentior. *Co.* Nunc decorum inspiciamus. Dic mihi bonâ fide, si tu sumeres uxoris tuæ vestem, nonne dicerent omnes te facere præter decorum? *Pan.* Dicerent me insanire. *Co.* Quid tu diceres, si illa sumeret vestem tuam? *Pan.* Fortasse nihil mali dicerem, sed contunderem eam bonis⁵ fustibus. *Co.* Atque nihil refert, quâ veste utaris. *Pan.* Hic plurimum refert. *Co.* Nec mirum. Nam & ethnicorum leges puniunt virum ac scēminem, si diversi sexūs cultum sumperint⁶. *Pan.* Nec injuriâ. *Co.* Age, quid si senex octogenarius sumeret sibi vestitum adolescentis quindecim annos nati; aut contra, si juvenis sumeret vestem senis, nonne dicant omnes rem esse fustuario dignam? Aut si anus coleretur ad modum adolescentulæ, & contra? *Pan.* Admodum. *Co.* Itidem, si laicus sumat cultum

¹ Processionibus; quæ quales sint apud pontificios omnibus notum fere.

² Imperatore.

³ Every body hath not such change of garments.

⁴ Nihil subsequētibz facilius intellectu, iis qui tales vestes viderunt, vel nōrunt bene per delineationem, aliis verò pluribus verbis opus esset,

ut perfecte intelligant.

⁵ Sic loquimur & linguis vernaculis.

⁶ Plurimi imperatorum, imò & Tiberius ipse, ut videre est apud Tacitum, Annal. iii. fecerunt de ea re leges, at præsertim Deus ipse Deut. xxii.

tum sacerdotis, contra sacerdos laici. *Pan.* Uterque facerēt indecorē. *Co.* Quid si privatus sumeret ornamentum principis, aut sacerdos privatus episcopi, num faceret indecorē? *Pan.* Scilicet. *Co.* Quid si civis sumeret cultum militis; plumas, cæteraque stultitiæ Thraſonice¹ insignia? *Pan.* Rideretur. *Co.* Quid si inter milites Anglus gestaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram²? *Pan.* Faceret impudenter. *Co.* Quid itaque miraris nostrum hunc cultum? *Pan.* Quid intersit inter privatum & principem, inter virum ac fœminam, scio: quid intersit inter monachum ac non monachum, nescio. *Co.* Quid interest inter pauperem & divitem? *Pan.* Fortuna. *Co.* Et tamen indecorum esset, si pauper imitaretur cultum divitis. *Pan.* Verum, ut nunc ferme coluntur divites. *Co.* Quid inter fatuum & sapientem? *Pan.* Aliquanto plus quàm inter divitem & tuncem. *Co.* Nonne moriones aliter vestiuntur, quàm qui sapiunt? *Pan.* Nescio quid vos deceat, attamen vester cultus non multum abest ab illorum cultu, si quis addat auriculas & tintinnabula³. *Co.* Hoc planè deest; & sumus hujus mundi moriones⁴, si modo verè sumus quod profitemur. *Pan.* Quid vos sitis, nescio: illud scio, multos esse moriones, gestantes auriculas & tintinnabula, qui plus sapiunt iis, qui gestant pilea suffulta pellibus, epomides⁵, reliquaue sapientum insignia. Itaque mihi stultissimum videtur, sapientiam profiteri veste potius, quàm ipsa re. Vidi quendam plusquam morionem, qui gestabat vestem usque ad talos demissam, epomidem magistri nostri⁶; adebat & vultus, qui videri posset gravis theologi; disputabat apud omnes non sine specie gravitatis; magnatibus autem non minus erat jucundus, quàm quivis alius morio, cùm stultitiæ genere superaret omnes. *Co.* Quid igitur tu postulas? ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum illo vestem? *Pan.* Fortassis hoc postularet aliquando decorum, quod tu proponis, si libeat repræsentare veste quicquid est in animo⁷. *Co.* Urges tu quidem, sed tamen arbitror non sine causa vestem suam additam morionibus. *Pan.* Ob quam? *Co.* Ne lædantur à quoquam, si quid imprudenter dixerint, aut fecerint. *Pan.* Non dicam interim, quòd ista res quovis irritat potius ad lædendum, adeò ut frequenter è stultis fiant insani. Nec video cur, cùm bos corrupta, qui occiderit hominem, aut canis, aut sus, qui occiderit infantem, afficiantur supplicio; morio, qui sceleratiora commiserit, præsidio

¹ Jactantis de re bellica; Thraſo enim miles est vanus & gloriosus in Terentio.

² Gestamus enim nos rubram crucem in albo, Galli albam in rubro, Helvetii vero nigram in rubro.

³ Vidisti jam moriones sic adornari.

⁴ Id est, stulti quoad res hujus mundi.

⁵ Hæc sunt enim doctorum insignia apud Germanos præsertim.

⁶ Id est, propter quam ei daretur titulus doctoris vel magistri nostri, hinc Gallicum idhuc *notre maître*.

⁷ Libere loquitur.

præsidio stultitiæ sinatur vivere: illud expeto, cur vos distinguamini cultu à cæteris? Nam si quævis causa sufficit ad diversum cultum, oporteret pistorem aliter vestiri quàm piscatorem, calcearium aliter quàm vestiarium, aliter pharmacopolam quàm cœnopolam¹, aliter aurigam quàm nautam. Vos, si sacerdotes estis, cur secus vestimini quàm reliqui sacerdotes? Si laici, cur à nobis differtis? *Co.* Olim monachi nihil aliud eramus, quàm purior pars laicorum: & hoc intererat inter monachum & alium laicum, quod nunc interest inter frugalem & probum virum, suis manibus alentem familiam, & inter Snaphanum² ex prædationum reditu jactantem sese: post Romanus pontifex addidit nobis suos honores: vestis ex nobis nacta est dignitatem, quæ nunc nec laicorum est, nec sacerdotum; sed tamen hujus, qualis qualis est, non puduit aliquando cardinales & summos pontifices³. *Pan.* At tandem decorum illud unde sumitur? *Co.* Nonnunquam ex ipsa rerum natura, nonnunquam ex consuetudine mortalium & opinione. Nonne judicarent omnes absurdum, si quis tergore butulo sic vestiretur, ut cornua prominerent in capite, & cauda traheretur humi? *Pan.* Ridiculum sanè. *Co.* Rursum si quis vestem haberet, quæ faciem ac manus tegeret, pudenda ostenderet? *Pan.* Multo absurdus. *Co.* Ob id notati sunt ab ethnicis quoque scriptoribus, qui multicia⁴ sumerent scæminis etiam indecora. Verecundius enim est, nudum esse, qualem te offendimus in vaporario, quàm uti velle pelucente. *Pan.* Ego puto totum hoc de cultu pendere à consuetudine ac persuasione mortalium. *Co.* Quæ sic? *Pan.* Non multi sunt dies, quod hîc diversati sunt, qui se prædicarent peragrâsse varias regiones nuper inventas, & quas in priscorum cosmographorum picturis desideramus⁵. Hi se narrabant pervenisse ad insulam quandam cœli temperatissimi, ubi summi dedecoris loca habebatur tegere corpus⁶. *Co.* Illi fortassis belluarum ritu vivebant. *Pan.* Imò, ut aiebant, humanissimam agebant vitam. Degebant sub rege; cum comitabantur ad opus mane, non amplius quàm horam etiam singulis diebus. *Co.* Quid operis faciebant? *Pan.* Eveillebant radicum genus, quod illis tritici loco est⁷, & tritico tum gratius, tum salubrius; quo peracto redeunt

¹ Qui vendit vinum.

² Latina vox non est, sed Germanica, *Snaphan*, i. e. *prædo*. Hoc sciebat auctor optimè.

³ Plurimi enim ex Franciscanorum ordine facti sunt cardinales, imò & papæ.

⁴ His etenim utebantur meretricibus, & homines effeminati, quos carpit Juvenalis, Sat. ii, 65. *Sed quid non facient alii, cum tu multicia sumas?*

⁵ Quidni? cum antiquis essent ignotæ.

⁶ Quam insulam intendat, nescio,

at scio benè permultas esse ubi vestes in usu non sunt.

⁷ Videtur in plurimis Asiæ & Africæ, sed Americæ præsertim, regionibus at duo subsequencia negantur, scil. quod sit gratius & salubrius tritico; radix ex qua (succe extracto, qui venenum est) fit panis, radix Gallice vocatur *Manioc*, panis *de la Cassave*, Anglice *Casside bread*, at longe abest (saltem Europæanis palatis & stomachis) quod talis panis æque sit gratus & salubris, ac ille qui factus est ex tritico.

redeunt ad suum quisque negotium, & quod cuiusque libitum est animo, faciunt. Sanctè educant liberos, vitant & puniunt flagitia, sed nullum acerbius quàm adulterium. *Co.* Quo supplicio? *Pan.* Fœminis ignoscitur; datur hoc sexui: cæterum viris adulterii convictis hæc pœna est, ut per omnem vitam in publicum prodeant, membro pudendo velo obtecto¹. *Co.* O grave supplicium²! *Pan.* Atqui consuetudo persuasit illis, hoc esse quovis supplicio gravius. *Co.* Ubi contemplor quid possit persuasio, propemodum assentior tibi. Etenim si quis vellet furem, aut homicidam, afficere extremâ ignominia, nonne satis esset, si præcideret illi interalam³ supra nates, si partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus convestiret; caligas diversis coloribus variegaret: vestem, quæ thoracem tegit ac brachia, totam conscinderet, veluti rete faciens è veste, scapulas & pectus nudaret; barbam partim demeteret novaculâ, partim demitteret, partim intorqueret; capillos tonderet, adderet pileum undique sectum, cum ingenti fasciculo plumarum, ac sic juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem, quàm si morionis cucullam adderet cum auriculis prælongis ac tintinnabulis? Et tamen sic ultro sese ornant milites⁴, ac sibi placent: & reperiunt quibus hoc pulchrum videatur, cum nihil possit esse infanias. *Pan.* Imò non desunt honesti cives, qui hoc pro viribus æmulentur. *Co.* Atqui si quis nunc conetur Indorum æmulari cultum, qui plumis avium vestiuntur, nonne pueris omnibus videretur insanire? *Pan.* Prorsus. *Co.* Atqui quod nos miramur, etiam longè infanias est illo. Proinde ut verum est, nihil esse tam absurdum, quod non commendet assuetudo: ita negari non potest, in vestibus esse quoddam decorum, quod apud sanos & cordatos semper decorum est: ac rursus indecorum, quod apud omnes qui sapiunt, indecorum videri debet. Quis enim non ridet, quoties videt fœminas onustas longâ vestis coronide⁵, quæ nobilitatem generis caudæ longitudine metiuntur? Quanquam hoc non pudet imitari quosdam cardinales duntaxat in palliis. Et tamen res est adeo violenta consuetudo, ut non sit huic aut illi liberum mutare quod receptum est⁶. *Pan.* Satis de consuetudine. Sed dic tu mihi quid sentias, utrum existimes satius, monachos non differre à cæteris cultu, an differre? *Co.* Equidem arbitror simplicius & Christianius, non æstimari quon-

¹ Certum est quosdam peregrinatores hæc de quibuscumque populis narrasse, sed an vera dixerint, mihi in dubio est.

² Ironicè.

³ Intelligas omne vestis genus, quod hanc partem tegit.

⁴ Hyperboles & αὐτοῦ τοῦ ἡρώδους hic pa-rumper, faciendum tamen militare genus hominum non admodum disti-

militer adornatum fuisse Erasmi tempore, in quo magis quàm nunc ejus ornatus à vulgari diversus erat.

⁵ Anglice, *The train of the gown*; Gallice, *La queue*, i. e. cauda, the tail, mos fastuosus viget adhuc apud nos, & reliquas politiones Europæanas nationes, in aula scilicet & ceremonialibus

⁶ More, scilicet.

quenquam ex cultu, modo sit honestus ac decorus. *Pan.* Cur igitur vos non abjicitis cucullas? *Co.* Cur apostoli non statim vescebantur cibis quibuscumlibet? *Pan.* Nescio: dic tu. *Co.* Quoniam obstabat invicta consuetudo¹. Quod enim penitus infixum est animis hominum, multoque usu confirmatum inveteravit, ac velut in naturam abiit, subito tolli sine magna perniciē tranquillitatis humanæ non potest: sed ita paulatim subinovendum est, quemadmodum ille revulsit pilos caudæ equinae². *Pan.* Tolerarem, si monachorum omnium esset unus cultus: tot discrimina quis ferat³? *Co.* Hoc malum usus invehit, qui nihil non invehit. Benedictus⁴ non commentus est novum cultum, sed is quo tum utebatur cum suis, erat cultus laici simplicis ac probi. Nec Franciscus invenit novam formam, sed hæc erat vestis pauperum ac rusticorum. Posteriores additis quibuscumque verterunt rem in superstitionem. Nonne videmus & hodie quasdam anus tenentes sui seculi cultum, qui magis est diversus à cultu horum temporum, quam meus cultus abest à tuo? *Pan.* Videmus. *Co.* Itaque cum hunc cultum vides, vides reliquias prisce seculi. *Pan.* Ergo nihil habet aliud sanctimonie cultus vester? *Co.* Nihil prorsus. *Pan.* Quidam⁵ jactant istos cultas præmonstratos divinitus à diva Virgine matre. *Co.* Ista sunt hominum somnia. *Pan.* Sunt qui desperent se posse à morbo revalescere, nisi vestiantur cultu Dominicano⁶; imò, qui nè sepeliri quidem velint, nisi in veste Franciscana. *Co.* Ista qui suadent, aut captatores sunt, aut fatui: qui credunt, superstitiosi. Deus non minus dignoscit nebulonem in veste Franciscana, quam in militari. *Pan.* At minor est plumarum varietas in avibus, quam in vobis cultus. *Co.* An non itaque pulchrum est imitari naturam? sed pulchrius vincere. *Pan.* Utinam vinceretis & rostrorum varietate⁷!

Q

Co.

¹ Rectius & planius, ni fallor, propter infirmitatem omnium fere Judæorum, quibus apostoli nolebant esse scandalo, quosque sperabant sic facilius pertrahere ad Christianismum.

² Alluditur ad notam de Sertorio ex Plutarcho historiam. Cum enim Sertorius proscriptione Syllæ exularet, fecissetque sese Lusitanorum ducem, duos equos, alterum infirmum, alterum validum, pilis caudæ explandos proposuit, priorem valido juveni, posteriorem infirmo seni; juveni res non successit, utpote qui uno conatu omnes pilos voluit evelire: at seni res successit bene, siquidem singulos pilos totidem quantumvis infirmis conatibus facile evulsit; consequentia ex hâc historia facile deducitur.

³ Sine dubio; attamen mihi facile persuaderem, scenam fore jucundissimam, si omnium omnino simul haberemus coram oculis specimina; vel per momenti spatium.

⁴ Jam vidisti Benedictum & Franciscum, & vera sunt quæ hîc de eorum vestitu dicuntur.

⁵ Dicendum erat forsan *multi*, plurimi enim ex his ordinibus auctores, at fundatori posteriores, talia jactant in scriptis, tantum mendaciorum parvum zelus incautus suggerit hominibus.

⁶ Vide pag. 8. num. 6.

⁷ Ad nasum vel os respicit, vel ambo, quodcumque sit, dignum est Pandocleo vorum, & scenam miram Christianiano mundo offerret.

Co. Sed age, varietati quoque patrōrum bor, si pateris. Nōne aliter vestitur Hispanus, aliter Italus, aliter Galus, aliter Germanus, aliter Græcus, aliter Turca, aliter Saracenus? *Pan.* Scilicet. *Co.* Et in eadem regione quanta varietas vestium, etiam in ejusdem sexūs, ætatis, & ordinis hominibus? Quanto alius cultus Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque hæc intra unam Italiam. *Pan.* Credo. *Co.* Hinc nata est & nostrā varietas. Dominicus sumpsit cultum à probis agricolis ejus Hispaniæ partis, in qua vixit: Benedictus à rusticis ejus Italiæ partis, in qua vixit: Franciscus ab agricolis diversæ partis: atque idem de cæteris. *Pan.* Proinde, quantum video, vos nihilo estis sanctiores nobis, nisi sanctius vixeritis. *Co.* Imò peiores vobis, qui parum piè viventes, gravius offendamus animos simplicium. *Pan.* Est igitur aliqua spes de nobis, qui nec patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec professionem? *Co.* Habes¹, ô bone; vide ut serves: quare à susceptoribus² tuis, quid professus sis in baptismo, quam vestem illic acceperis. Et humanam regulam desideras, qui regulam Evangelicam professus sis? Desideras hominem patronum, qui patronum haberas Jesum Christum? Cùm duceres uxorem, nihil professus es? Cogita quid debeas conjugi, quid liberis, quid familiæ; & senties, te plus habere sarcinæ, quàm si Francisci regulam³ professus esses. *Pan.* Credisne ullum pandocheum ingredi cælum? *Co.* Quid ni? *Pan.* Multa fiunt ac dicuntur in hac domo, quæ parum respondent Evangelio. *Co.* Quæ? *Pan.* Alius bibit plus satis, alius obscenè loquitur, quidam rixantur, quidam obtrectant: denique an cætera sint casta, nescio. *Co.* His occurrendum est, quantum potes: si non potes, certè nè alas quæstūs causa hæc mala, nève accersas. *Pan.* Nonnunquam parum bonæ fidei sum in vino. *Co.* Quì sic? *Pan.* Ubi sensero illos plus satis incallescere, largiter aquam admisceo⁴. *Co.* Istud quidem levius est, quàm si quibuscumque vendas vinum periculosis medicamentis infectum. *Pan.* Dic mihi seriò, quot dies fuisti in hoc itinere? *Co.* Mensem ferme. *Pan.* Quis interim vos curat? *Co.* Nōne benè curantur, qui habent uxorem, liberos, parentes, & cognatos? *Pan.* Sæpenumero. *Co.* Tu non habes nisi unam uxorem, nos centum; tu non nisi unicum patrem, nos centum; tu non nisi unicam domum, nos centum; tu non nisi paucos liberos, nos innumeros; tu non nisi paucos cognatos, nos infinitos. *Pan.* Quì sic? *Co.* Quia latius se porrigit cognatio Spiritūs, quàm carnis. Et ita nobis pollicitus est Christus, & experimur verum quod pollicitus est. *Pan.* Næ tu mihi prabuisti sat lepidum convivium: emoriar, nisi malim hanc confabulationem, quàm pastoris mei computationem. Cras dignaberis

¹ Regulam scil. præsertim, & videbis quam, si pergas.

² Quos nunc *patrinos* & *matrinas* vocant, qui spondent pro pueris bap-

tizatis.

³ Verum, si Francisci regula liberet à regula Christi.

⁴ Sincere dictum.

ris aliquid dicere populo. Et si posthac continget te hac facere iter scito tibi hîc paratum locum: *Co.* Quid si alii¹ veniant? *Pan.* Non erunt ingrati, modo tui similes. *Co.* Meliores, uti spero. *Pan.* Vtrum inter tam multos malos, quomodo dignoscam bonos? *Co.* Dicam paucis, sed in aurem. *Pan.* Dic. *Co.*² Meminero; & faciam.

ABBATIS ET ERUDITÆ.

ARGUMENTUM.

Abbas quidam heroïnâ domi suæ invisens, eam offendit libros Latinè Græcèque scriptos legentem. Disputatur unde suavitas vivendi permanat; viz. non à voluptatibus extrariis, verum à studiis sapientiæ. Stultus abbas non vult monachos suos esse eruditos, nec habet ille librum aliquem in cubiculo. Pîæ muleres in Sacris olim Literis exercitatissimæ. Monachi literarum oïores; luxui; otio, venerationibus, aleæque dediti, ad aliud studiorum genus ipsis magis congruens extimulantur.

ANTRONIUS³, MAGDALIA⁴.

An. **Q**uam hîc ego supellestilem video? *Ma.* An non elegantem? *An.* Nescio quàm elegantem, certè parum decoram & puellæ; & matronæ. *Ma.* Quam ob rem? *An.* Quia librorum plena sunt omnia. *Ma.* Tu tantus natu, tum abbas, & aulicus, nunquam vidisti libros in ædibus heroïnarum? *An.* Vidi, sed Gallicè scriptos: hîc video Græcos, & Latinos. *Ma.* An soli Gallicè scripti libri docent sapientiâ? *An.* Sed decet hoc heroïnas, ut habeant quo delectent⁵ otium. *Ma.* An solis heroïnis licet sapere, & suaviter vivere? *An.* Malè connectis, sapere, & suaviter vivere: non est muliebre sapere; heroïnarum est suaviter vivere. *Ma.* Nónne omnium est benè vivere? *An.* Opinor. *Ma.* Qui potest autem suaviter vivere, qui non vivat benè? *An.* Imò qui potest suaviter vivere, qui vivat benè? *Ma.* Ergo tu probas⁶ eos, qui vivunt malè, modo suaviter? *An.* Arbitror illos benè⁷ vivere, qui vivunt suaviter. *Ma.* Sed ista suavitas unde proficiscitur; è rebus extrariis, an ex animo? *An.* E rebus extrariis. *Ma.* O subtilem abbatem, sed crassum philosophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris suavitatem? *An.* Somno⁸, convivis, libertate faciendi quæ velis, pecuniâ, honoribus.

Q²*Ma.*

¹ Monachi scil. ex nostro ordine.

² Recte, quod in aurem dicat, vel potius nihil dicat, etenim certum signum dare, quo bonos à malis dignoscas, non admodum in promptu, hæc erat sine dubio auctoris nostri sententia, & ratio cur signum, quo dignoscantur, non dederit, paucos bonos esse prædicans.

³ Id est, stupidus. ignarus, & prægrandi corpore; qualis hic supponitur, ex proverbiali locutione *ἀντρώπος ὡς ὄνος*, *Antronus asinus*, hinc quod Antron urbs esset Thessaliæ, in cuius territorio asini alebantur prægrandes.

⁴ Magnifica, i. e. *Nolly spirited woman.*

⁵ Supponit libros Gallicè scriptos non esse ad scientiam, quod tunc verum fatis.

⁶ Comprobas?

⁷ Si per suaviter non intelligeret, in deliciis plerumque divinâ lege prohibitis, non à vero aberraret.

⁸ Digna tali præfule sententia, multa alia non absimilia videbis: sic nostro Erasino libuit, tales præfules irridere, qui certe nimis frequenter sunt in ecclesiâ Romana.

Ma. Verum, si istis rebus Deus addiderit sapientiam, num vives suaviter? *An.* Quid appellas sapientiam? *Ma.* Hoc est, si intelligeres hominem non esse felicem, nisi bonis animi; opes, honores, genus, neque feliciorem reddere, neque meliorem. *An.* Valeat¹ ista quidem sapientia. *Ma.* Quid si mihi suavius sit legere bonum auctorem, quàm tibi venari, potare, aut ludere aleam; non videbor tibi suaviter vivere? *An.* Ego non viverem. *Ma.* Non quero, quid tibi sit suavissimum, sed quid deberet esse suave. *An.* Ego nolim meos monachos frequentes esse in libris. *Ma.* At meus maritus hoc maximè probat. Sed quam ob rem tandem non probas hoc in monachis tuis? *An.* Quoniam exuperior illos minus morigeros: respondent ex Decretis², ex Decretalibus³, ex Petro, ex Paulo⁴. *Ma.* Imperas igitur quæ pugnant cum Petro & Paulo? *An.* Quid illi doceant, neicio⁵: sed tamen non amo monachum responsorem: neque velim quenquam meorum plus sapere, quàm ego sapiam. *Ma.* Istud ita vitari possit, si tu des operam, ut quàm plurimum sapias. *An.* Non est otium. *Ma.* Quì sic? *An.* Quia non vacat. *Ma.* Non vacat sapere? *An.* Non. *Ma.* Quid obstat? *An.* Prolixæ preces, cura rei domesticæ, venatus, equi, cultus aulae⁶. *Ma.* Itane ista tibi sunt potiora sapientiâ? *An.* Nobis sic usu venit. *Ma.* Jam illud mihi dicito, si quis Jupiter⁷ hanc potestatem tibi daret, ut possis & monachos tuos, & te ipsum, vertere in quodcunque animal velles, an illos in porcos verteres, te ipsum in equum? *An.* Nequaquam. *Ma.* Atquì sic vitares, ne quis plus te uno saperet. *An.* Meâ non magni referret, quod genus animantis essent monachi, modo ipse essem homo. *Ma.* An hominum esse censes, qui nec sapiunt, nec velit sapere? *An.* Mihi sapio. *Ma.* Et sibi sapiunt sues⁸. *An.* Videre mihi sophistria⁹ quæpiam, ita argutaris. *Ma.* Non dicam quid tu mihi videaris. Sed cur hæc displicet supellex? *An.* Quia fusus & colus sunt arma muliebria. *Ma.* Nónne matronæ est administrare rem domesticam, erudire liberos? *An.* Est. *Ma.* An rem tantam existimias administrari posse sine sapientia? *An.* Non arbitror. *Ma.* At hanc sapientiam docent me libri. *An.* Ego domi habeo sexaginta duos monachos, tamen nullum librum reperies in meo cubiculo¹⁰. *Ma.* Benè itaque prospectum est monachis illis. *An.* Feram¹¹ libros,

¹ Id est *farewel* to.

² Conciliorum scilicet.

³ Quæ sunt veluti ecclesiæ Romanæ canones.

⁴ Id est, ex Scriptura ipsa, quæ non aridet tali præfati.

⁵ Bella confessio.

⁶ Talem morem cum sale iucundissimo taxavit *des Preaux*, his duobus Gallicis versibus, *Mais à l'ambition*

d'opposer la prudence, c'est aux prelates de cour prêcher la résilience.

⁷ Sic loquuntur purissimæ Latinitatis auctores.

⁸ Proverbialis est locutio intellectui facillima.

⁹ Vide pag. 125. num. 6.

¹⁰ Belle.

¹¹ Subaudi, *te habere*, vel *legere*.

libros, non fero Latinos. *Ma.* Quapropter? *An.* Quia non convenit ea lingua sceminis. *Ma.* Expecto causam. *An.* Quia parum facit ad tuendam illarum pudicitiam¹. *Ma.* Ergo nugacissimis fabulis pleni libri Gallicè scripti faciunt ad pudicitiam? *An.* Aliud est. *Ma.* Dic istud, quicquid est, apertè. *An.* Tutiores sunt à sacerdotibus², si nesciant Latinè. *Ma.* Imò isthinc minimum est periculi vestra operâ. Quandoquidem hoc agitis sedulò, nè sciatis Latinè. *An.* Vulgus ita sentit, quia rarum & insolitum est, sceminam scire Latinè. *Ma.* Quid mihi citas vulgum, pessimum benè gerendæ rei auctorem? Quid mihi consuetudinem, omnium malarum rerum magistrâ? Optimis assuescendum: ita fiet solitum, quod erat insolitum; & suave fiet, quod erat insuave; fiet decorum, quod videbatur indecorum. *An.* Aud'o. *Ma.* Nónne decorum est, sceminam in Germania natam discere Gallicè? *An.* Maximè. *Ma.* Quam ob rem? *An.* Ut loquatur cum his, qui sciunt Gallicè. *Ma.* Et mihi putas indecorum, si discam Latinè, ut quotidie confabuler cum tot auctoribus, tam facundis, tam eruditis, tam sapientibus, tam fidis consultoribus? *An.* Libri adimunt multum cerebri sceminis, cum alioqui parum illis superfit. *Ma.* Quantum vobis supersit, nescio; certè mihi quantulumcumque est, malim in bonis studiis consumere, quàm in precibus sine mente³ dictis, in pernoctibus conviviis, in exhaustis capacibus pateris. *An.* Librorum familiaritas parit insaniam. *Ma.* An colloquia combibonum, scurrarum, & sannionum, tibi non pari untinsaniam? *An.* Imò depellant tædum⁴. *Ma.* Quí fiat igitur, ut tam amœni confabulones mihi parant insaniam? *An.* Sic aiunt. *Ma.* At aliud ipsa loquitur res. Quanto plures videmus, quibus immodica potatio & intempestiva convivia, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentes affectus pepererunt insaniam? *An.* Ego sanè nollem uxorem doctam. *Ma.* At ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui dissimilis. Nam & illum mihi, & me illi chariorem, reddit eruditio. *An.* Immenfis laboribus comparatur eruditio, ac post moriendum est. *Ma.* Dic mihi, vir egregie, si cras tibi moriendum esset, utrum malles mori stultior, an sapientior? *An.* Si citra laborem contingeret, sapientior⁵. *Ma.* Sed nihil homini citra laborem contingit in hac vita⁶: & tamen quicquid paratum est, quantisvis laboribus comparatum est, hic relinquendum est: cur pigeat nos in re omnium pretiosissima sumere laboris aliquid, cujus fructus nos in alteram quoque vitam comitatur? *An.* Frequenter audiavi vulgò dici, sceminam sapientem

Q 3

bis

¹ Respicit ad plurimas doctas, quæ non fuerunt admodum castæ, & quarum caput censenda Sappho; at fuerunt multæ doctæ & castæ simul.

² Quoniam sacerdote, tunc eis possent quære plurima, ad aliis non intellecta, at sic taxantur vel ipsi sacer-

dotes.

³ Isthuc observa.

⁴ Perge, præsul.

⁵ Supple. *Maiorem mori sapientior.*

⁶ Secundum notissimum dictum, *Dii laboribus omnia quadrant.*

ABBATIS ET ERUDITÆ.

bis stultam esse. *Ma.* Isthuc quidem dici solet, sed à stultis. *Fœmina*, quæ verè sapit, non videtur sibi sapere; contrà, quæ, cum nihil sapiat, sibi videtur sapere, ea demum bis stulta est. *An.* Nescio quomodo fit, ut quemadmodum clitellæ non conveniunt bovi¹, ita nec literæ mulieri. *Ma.* Atqui negare non potes, quin magis quadrent clitellæ bovi, quàm mitra² asino, aut sui. Quid sentis de Virgine matre? *An.* Optimè. *Ma.* Nónne versabatur in libris? *An.* Versabatur; at non in istis. *Ma.* Quid igitur legebat? *An.* Horas canonicas³. *Ma.* Ad quem usum? *An.* Ordinis Benedictini. *Ma.* Sit ita sanè⁴. Quid Paula⁵ & Eustochium⁶? nonne versabantur in Sacris Libris? *An.* Verum isthuc nunc rarum est. *Ma.* Sic olim rara avis⁷ erat abbas indoctus, nunc nihil vulgatus: olim principes & Cæsares eruditione non minus quàm imperio, præminebant. Neque tamen usque adeò rarum est, quàm tu putas: sunt in Hispania, sunt in Italia, non paucae mulieres apprime nobiles, quæ cum quovis viro queant contendere: sunt in Anglia Moricæ⁸, sunt in Germania Bilibaldicæ, & Blaureicæ. Quòd nisi caveritis vos, res eò tandem evadet, ut nos præfideamus in scholis theologicis, ut concionemur in templis: occupabimus mitras vestras. *An.* Ista Deus avertat. *Ma.* Imò vestrum erit hoc avertere. Quod si pergetis, ut cœpistis, citius anseres⁹ concionaturi sint, quàm vos mutos pastores ferant. Videtis jam inverti mundi scenam: aut deponenda est persona¹⁰, aut agenda sunt suæ cuique partes. *An.* Unde incidi in hanc scēminam? Si quando vises nos, ego te suavius accipiam. *Ma.* Quibus modis? *An.* Saltabimus, bibemus affatim, venabimur, ludeamus, ridebimus¹¹. *Ma.* Mihi quidem jam nunc ridere libet¹².

EPI-

¹ De non congruentibus dicitur proverbio, ut *clitella bovi*. Angl. *As a sow doth a fide saddle*.

² Quoniam abbates censu & auctoritate distincti, mitras habent, sicut episcopi, & hic abbas supponitur indoctus æque ac asinus.

³ Preces sunt quædam, quas ex canonibus ecclesiæ Romanæ præ vulgo religiosi legere debent, ad certas horas, sed sic loquente n. inducit Erasmus abbatem, ut crassam ejus indicet ignorantiam; hæ preces enim nullo modo in usu beatæ Virginis tempore, utque res magis palam fiat, subiungitur ordinis Benedictini. cujus fundator Benedictus natus est, ut jam vidimus, 500 annos post Virginem, utque totum recitatur insulsius tandem, repositum est quæstioni *ad quem usum*.

⁴ Postquam ironice.

⁵ Quæ, mortuo marito, facultates in egenos erogabat, totamque se li-

teris dabat.

⁶ Filia fuit hujus Paulæ eruditissima Hieronymoque charissima, hinc concludas earum tempus.

⁷ Res; ex Juvenali locutio, Sat. vi, 164. *Rara avis in terris, nigroque similima cygno*.

⁸ Nota nobis hæc peroptime, nam *Margareta Moor* cancellarii nostri filia, præ pietate in patrem, & literarum studio; duas sequentes mihi ignotas fateor, in causa sunt forsan Latina nomina mirum in modum genuina nomina propria immutantia.

⁹ Id est, nos mulieres eruditæ, quas vos anseres vocatis.

¹⁰ *The mask*.

¹¹ Compleitur his hujus abbatis character, & sub eo omnium præsum in ignorantia versantium, & delictis deditorum.

¹² Scil. cum videam in te tam indigna tuo characterē.

EPITHALAMIUM PETRI ÆGIDII¹.

ARGUMENTUM.

Musæ & Gratiæ Petri Ægidii epithalamia canentes describuntur. Alypius vidit novem Musas cum tribus Gratiis è nemore prodeuntes, quas Balbinus videre nequit; proficiscuntur Antuerpiam ad nuptias Ægidii, quibus felicitatem omnem apprecantur; ne quid ira tediis illis præstet oboriri. Quæ nuptia Gratiis iratis coeant. Carmina votiva.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSÆ.

Al. **D**euum immortalem! quod ego novum spectaculum hîc video?
Ba. Aut tu vides quod nusquam est, aut mei parum prospiciunt oculi. **Al.** Atqui mirum spectaculum est & amabile. **Ba.** Enecas: dic, ubi vides? **Al.** Ad lævam in hoc colle nemoroso. **Ba.** Collem video. **Al.** Non vides puellarum chorum? **Ba.** Quid tibi venit in mentem, ut nos ad istum modum ludos facias? Ego nè muscam quidem puellam usquam conspicio. **Al.** Tace: prodeunt è nemore. Papæ, qui nitor, quæ gratia! non humanum est hoc spectaculum. **Ba.** Quæ hunc agitant intemperiæ? **Al.** Agnosco; novem sunt Musæ, cum tribus Gratiis²; demiror quid agant; nunquam vidi cultiores aut magis alacres: omnes sunt redimitæ lauro; & suum quæque gerit organum. Porro Gratiæ quàm amabiliter sibi hærent! quàm decet nullo adstricta cingulo vestis, ac liberis diffuens laciniis! **Ba.** At ego nunquam audivi quenquam magis delirantem, quàm te. **Al.** Imò neminem vidisti me feliciorem. **Ba.** Cur hîc solus habes oculos? **Al.** Quia non bibisti ex fonte Musarum³: nam his solis conspicuæ sunt Musæ. **Ba.** Ego affatim hausi è fonte Scoti⁴. **Al.** Non ille fons est Musarum, sed lacus ranarum⁵. **Ba.** Non potes efficere, ut & ipse videam hoc spectaculi? **Al.** Possem, siquidem adesset laurus: nam liquor è fonte limpidus, ramo lauri aspersus, oculos reddit hujusmodi spectaculorum perspicaces⁶. **Ba.** Ecce laurus: ecce fonticulus. **Al.** Commodum profectò. **Ba.** Asperge⁷. **Al.** Intende: vidésne? **Ba.** Quantum antea. Asperge rursus. **Al.** Jàmne vides? **Ba.** Tantundem. Asperge copiosius. **Al.** Jàm vides, opinor. **Ba.** Imò vix te video. **Al.** Miser quàm penitus oculos tuos obsedit

Q 4

70

¹ Bussidii, vel Bussidiani, Erasmo amicissimi, ac eruditissimi, qui tunc degebat Antuerpiæ.

² De Musis jam, quæ novem, & earum nomina videbis in hoc ipso colloquio; Gratiæ vero sunt tres, Aglaia, Thalia, & Euphrosyne. Porro præsens commentum, de earum hîc visione, res est plusquam licita in pari casu.

³ Hippocrène, per cujus hauritum quivis fiebat poëta, vel idoneus ad commenta poetica faciendâ; fons autem erat in Boëtia, fingiturque à po-

ëtis ex ungulæ equi Pegasi ictu, e terra exsiluisse, quod indicat Persius in prologo, *Nec fonte labra prolui Caballino*.

⁴ Ad quid hic Scotus nisi ridendi causâ? & quod nomen relationem habeat cum tenebris, σκοτος enim sunt tenebræ.

⁵ Quoniam ranæ vocem fere nunquam emittunt nisi nocte seu in tenebris, εν σκοτει, quasi in Scoti.

⁶ Commenta sunt hæc poetarum.

⁷ Me scilicet.

τὸ σκότος ¹! Hæc ars vel aurigæ ² daret oculos. Verùm, non est quod crucieris: præstiterit fortasse non videre, nè tali præmio videas Mutas, quali Actæon ³ vidit Dianam. Periculum enim esset, nè te vertant in hircem, aut aprum silvestrem, aut porcum, aut camelum, aut ranam, aut graculum. Efficiam tamen ut audias, modo nè obstrepas. Jam huc descedunt viam: occurramus. Χαίρετε, τεισπόνητοι ὄναι ⁴. *Mu.* Καὶ τὸ μέγα χαῖρε, φίλοι μου ⁵. *Al.* Quid vellicas? *Ba.* Non præstas quod promiseras. *Al.* An non audis? *Ba.* Audio; sed velut asinus lyram ⁶. *Al.* Loquar igitur Latine. Quoniam est iter tam cultis, tamque alacribus? Num invisitis Lovaniensium academiam? *Mu.* Bona verba. *Al.* Quam ob rem? *Mu.* Quis nunc illic nobis locus, ubi tot porci obgrunniunt, obrudunt asini, oblaetiunt cameli, obstre-punt graculi, obgarriunt ⁷ picæ? *Al.* Atqui sunt & illic quibus vestrum numen esse venerandum. *Mu.* Scimus: eoque post annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta seculorum periodus di-em illum fatalem ⁸ advexit. Erit enim qui ⁹ illic nobis amicum ex-struct domicilium, vel templum potius, quo vix alibi magnificentius ac sanctius. *Al.* Non est fas scire quisnam tantum decus investurus sit nostræ ditioni? *Mu.* Tibi fas est, nostrorum sacrorum mystæ. Non dubium est, quin tibi notum sit toto orbe celebre Bussidianorum nomen. *Al.* Heroicum genus nominasti, & ornandis summorum principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum illum Franciscum Bussidium Besontina ¹⁰ ecclesiæ præfulem, qui unus non unum Nestorem ¹¹ præstitit Philippo maximi Maximiliani filio, Caroli, qui major futurus est, patri ¹²? *Mu.* O felices nos, nisi fata virum

¹ Tenebræ.

² An old coachman. Quoniam aurigæ tanto impetu iter persequuntur, ut oculis uti non videantur.

³ Id est, vertaris in cervum, siquidem, ut habetur apud Ovidium Met. lib. iii. cum Actæon vidisset Dianam nudam, ex deæ indignatione in cervum conversus est, & à canibus dilaniatus.

⁴ Avete optatissimæ deæ.

⁵ Et tu multum ave, Musarum amator.

⁶ Id est, nullo modo; lyra sonum enim non discernit asinus. Proverbialis est locutio intellectu facillima, maximeque congrua.

⁷ Verba sunt clamori horum animalium propria, sed quatuor ex his Erasmus præposuit præpositionem ob, quæ non sic videre est in dictionariis, ut auget ingrati ideam quam nobis suggerere vult quorundam Lovaniensium doctorum, quos contemne-

bat, & forsan nomina eorum, horum animalium nominibus erant affinia, unus certe ex his, ut jam vidimus, vocabatur Camel vel Chameau, alius Geay, credo, quod est Graculus, & forsan alii tres vocabantur similis speciei nominibus, quæ certo non novi.

⁸ Id est, a fati decretum.

⁹ Perge, & videbis quis ille sit.

¹⁰ Of Besançon, urbis principis Burgundiæ comitatus.

¹¹ Conularium prudentissimum: sic enim audit Nestor triseclus apud Homerum.

¹² Ut hæc omnia paucis expediam, Philippus, de quo hic agitur, fuit primus nom. nis archidux Austriæ, dux Brabantie, Hollandicæque comes, filius imperatoris Maximilianæ ex Maria Burgundicæ filiorum hæredi, duxitque uxorem Joannam Ferdi-

virum illum terris invidissent ! Quantus erat ille Mecænas ! honestorum studiorum ! quàm candidus fautor ingeniorum ! Sed reliquit fratres duos, Ægidium ², admirabili judicio prudentiâque virum, & Hieronymum ³. *Al.* Hieronymum novimus, omni literarum genere perpolitum, omni virtutum genere decoratum. *Mu.* Nec eum fata longævum esse patientur, tametsi nemo dignior est immortalitate. *Al.* Unde ista nôttis ? *Mu.* Apollo nobis dénarravit ⁴. *Al.* Quanam est iste fatorum invidia, ut optima quæque protinus subducant ⁵ ? *Mu.* Id quidem non est hujus temporis philosophari : sed Hieronymus hic summa cum laude moriens, universas opes suas destinabit instituendo Lovanii collegio, in quo gratis & publicitùs tres linguas eruditissimi viri profitebuntur ⁶. Ea res magnum ornamentum adjunget & studiis, & Caroli gloriæ. Tum non ilibenter versabimur Lovanii. *Al.* Quo nunc igitur est iter ? *Mu.* Antuerpiam. *Al.* Musæ & Gratiae ad mercatum ⁷ ? *Mu.* Nequaquam ; imò ad nuptias. *Al.* Quid virginibus cum nuptiis ? *Mu.* Ad tales nuptias non est indecorum ire virgines. *Al.* Quas igitur nuptias narras ? *Mu.* Sanctas, puras, castas, ad quas non puderet ipsam adire Palladem ⁸, & arbitror adfuturam. *Al.* Non est fas scire sponsi nomen & sponsæ ? *Mu.* Arbitror tibi non ignotum esse candidissimum ⁹ illum juvenem, & omnibus politioris literaturæ deliciis expolitissimum, Petrum Ægidium. *Al.* Germanam nominasti, non hominem. *Mu.* Ei nubit Cornelia, virguncula vel ipso digna Apolline ¹⁰. *Al.* Ille quidem vestri cultor eximius à teneris annis fuit. *Mu.* Huic igitur canemus epithalamium. *Al.* Et saltabunt Gratiae ¹¹ ? *Mu.* Non modo saltabunt, verùm etiam duo candidissima pectora indissolubilibus mutuæ benevolentiae nodis copulabunt, ut nihil unquam inter illos possit incidere vel iræ, vel tadii ¹². Illa perpetuùm nihil audiet, nisi, *mea lux* : ille vicissim nihil, nisi *anime mi*. Atque huic jucunditati nè senectus quidem quicquam detrahet, imò potius adjunget aliquid. *Al.* Demirarer, si, qui

Ferdinandi Hispaniarum regis filiam, ex qua Carolum, de quo nunc genuit, qui dictus postea Carolus quintus, quintus quippe hujus nominis Germaniæ imperator, & dicitur nunc futurus major patre vel avo, si quidem per avum & patrem hæres Austriacarum ditionum, per avam & patrem Burgundicarum, per matrem Hispanicarum

¹ Fautor ; ut jam vidimus.

² Cujus nunc epithalamium.

³ Ad quem scripsit Erasmus once vidimus pag. 212. num. 2. de Julio secundo papa, qui antea Julianus de la Rovere.

⁴ Apollo enim futura prædicebat.

⁵ Vulgata est hominum querela.

⁶ Factum est.

⁷ Quoniam, ut vidimus, Antuerpia erat tunc totius Europæ emporium

⁸ Dearum castissimam, semperque virginem

⁹ Purissimis moribus.

¹⁰ Divorum siquidem pulcherrimo.

¹¹ Saltare enim Gratiis à poetis tribuitur, hinc Horatius, Od. i. 4. 6.

Junctæque Nymphis Gratia accentes, alternò terram quatiant pede

¹² Exoptandum hoc credo. non sperandum, ut sunt res mortalium.

qui sic vivunt, possint senescere. *Mu.* Rectè mones: nam maturitas erit potius, quàm senectus. *Al.* Atqui novi permultos, quibus intra menses tres istæ verborum blanditiæ longè in diversum versæ sunt, & in convivio pro lepidis jocis volitabant disci & quadrulæ¹; maritus, pro *anime mi*, audiebat, *fungus, lagena, sponsia*: uxor *scropha, Acco², Vomica*. *Mu.* Vera prædicas: sed istiusmodi nuptiæ Gratiis iratis coierant; hîc perpetuò morum jucunditas alet mutuam benevolentiam. *Al.* Narras tu quidem raram matrimonii felicitatem. *Mu.* Tam raras virtutes rara decet felicitas. *Al.* Quid? coibunt nuptiæ absque Junone³ & Venere? *Mu.* Juno quidem non aderit, rixosa dea⁴, & cui rarò benè convenit cum suo Jove⁵. Ne Venus quidem illa terrestris & ebriosa; verùm altera illa cœlestis⁶, quæ conciliat formas animorum. *Al.* Proinde sterile matrimonium mihi narras. *Mu.* Nequaquam; imò felicissimè sæcundum. *Al.* Quid illa cœlestis gignit, nisi animos? *Mu.* Imò addit & corpora, sed ipsis animis morigera, perinde quasi gemmeo myrothecio⁷ indas opobalsamum. *Al.* Ubinam est ea? *Mu.* En tibi procul adventat. *Al.* Video: Deum immortalem, qui fulgor! quæ formæ majestas! ad hanc quidem altera Venus invenusta est. *Mu.* Vides quàm modesti Cupidines, nequaquam cæci, quemadmodum illi, quibus altera demeritat animos mortalium, sed oculatissimi: nec habent insanas faces, sed ignes placidissimos, nec habent plumbeas cuspides, quibus immittunt odium amantis, ac miseros animos amore non mutuo discruciant⁸. *Al.* Planè matrem referunt. O felicem illam domum, & superis egregiè charam! Cæterum licètne audire epithalamium carmen, quod illi destinastis? *Mu.* Imò rogamus, ut libeat audire.

CLIO⁹.

*Candida laurigero¹⁰ nubit Cornelia Petro,
Auspiciis adsint numina dextra bonis.*

MELPOMENE.

*Contingat illis turturum¹¹ concordia,
Corniculæ vivacitas¹².*

THALIA.

¹ Frequentius hoc.

² *Id est*, stupida, siquidem nomen est mulieris quæ suam imaginem alloquatur in speculo.

³ Juno enim nuptiis adesse ferebatur, hinc passim apud poëtas vocatur *procuratrix* suo.

⁴ Propter hanc rationem adest frequentius, quàm par sit.

⁵ Oidium legas, plusquam verum invenies.

⁶ Duas enim Socrates & Plato Ve-

neres faciunt, sicut & duos Cupidines, & non sine causa.

⁷ Vas est

⁸ Vide pag. 127.

⁹ Hæc hîc recensentur Musarum prima, octo reliquæ subsequuntur.

¹⁰ Supponitur enim Ægidius, & poëta, & literarum amator.

¹¹ Nobilitata enim hæc avis præ diuturnitate amoris in comperem.

¹² Longa vita; dicitur enim hæc avis diu vivere, præ omnibus avibus.

THALIA.

*Ille charitate¹ Graccham Tiberium² præcesserit,
Qui suæ vitam anteposuit conjugis Cornelie.*

EUTERPE.

*Ille charitate superet conjugem³ Admeti ducis,
Quæ volens mortem mariti morte mutavit sua.*

TERPSICHORE.

*Ille non flagret levior flammâ,
Attamen fato meliore, quàm olim,
Plancius⁴ raptæ sociæ gravatus
Esse superstes.*

ERATO.

*Ille non flagret levior flammâ,
Attamen longe meliora fato,
Casta quàm sanctum⁵ deamavit olim
Porcia⁶ Brutum.*

CALLIOPE.

*Sponsum moribus undiquaque sanctis,
Nec Nascia⁷ probatus antecellat.*

URANIA.

*Uxor moribus undiquaque castis
Vincat Sulpitiam⁸ Paterculanam.*

POLYHYMNIA.

*Laudetur simili prole puerpera.
Accrescat domui res simul & decus,
Sed livore vacet, si fieri potest,
Factis egregiis debita gloria.*

Al.

¹ Amore.

² Videre est in Plutarcho de hoc Tiberio Graccho, quod cum ab haribolis accepisset, necesse esse, ut ex duobus anguibus secum in lecto, alterum interficeret, alterum dimitteret, si marem interficeret, moreretur ipse, si foeminam, uxor; marem maluit interficere, sicque paulo post mortuus est.

³ Videre est apud Valerium Maximum, lib. iii. cap. iv. quod Alceste Admeti Theſſalorum regis uxor, ex oraculo sese morti obtulerit, ut maritus revalesceret.

⁴ Rursus apud eundem Valerium videbis lib. iv. cap. vi. quod Plancus vel Plancius contemplans uxorem longo impostam, ita tali visu commotus fuerit, ut seipsum gladio interfecerit,

dehinc humatus est ab amicis cum dilecta conjugis Orestilla.

⁵ Venerandum.

⁶ Omnibus fere notus est exitus Porcie, filie Catonis & uxoris Bruti, quæ victo extinctoque Philippis Bruto marito, ferro negato, ardentes carbones hausit, quibus mortem sibi conscivit.

⁷ Scipio Nascia, qui à senatu Romanorum judicatus est optimus, solusque dignus, qui matrem deorum, quæ nuper advecta erat Romam, apud se reciperet.

⁸ Legitur enim apud Livium, de hac filia Patereuli, uxore Fulvii Flacci, quod ob pudicitiam delecta sit eorum matronis, ad dedicandum Romæ Veneris simulachrum.

Al. Prorsus inviderem illi Petro Ægidio, nisi tantus esset hominis candor, ut ipse nemini possit invidere. *Mz.* Sed jam tempus est, ut cœptum carpamus iter. *Al.* Nunquid est quod interim vetitis renunciari Lovanium? *Mz.* Ut nostro nomine salutes amicos omnes candidos, ac nostri studiosos, sed præ cæteris vetustissimum nostri chori cultorem Joannem Paledanum, Jodocum Gaverium, Martinum Dorpium, & Joannem Borsalum. *Al.* Id quidem fiet diligenter. Quid cæteris? *Mz.* Dicam in aurem¹. *Al.* Res non est magni sumptûs, itaque fiet quàm primum.

EXORCISMUS, SIVE SPECTRUM.

ARGUMENTUM.

Exorcismus, sive Spectrum, impostorum technas detegit, qui credulis & simplicibus illudant, fingentes apparitiones demonum & animarum, vocesque divinas. Polus fuit auctor rumoris, spectrum exaudiri animæ curspiam in jundis suis misere ejulantis (fingit alias se videre mediâ jam luce draconem in calo; quod idem aliis etiam persuasit) & Fauno sacerdoti, parcho villa vicinæ, jociu suadet, ut istius rei certitudinem experiatur. Qui annuit, & exorcismum parat. Polus conscendit equum nigrum, ignem jactat, & variis aolis creantium Faunum aliosque viros parum nascutos, jallit egregie.

THOMAS, ANSELMUS.

Th. Quid est bonæ rei, quod tecum rides tam suaviter, quasi thesaurum nactus sis? *An.* Non procul aberrat à scopo tua divinatio. *Th.* At non imperties sodali quicquid isthuc est boni? *An.* Imò jam dudum optabam mihi dari quempiam, in cujus sinum effunderem hoc meum gaudium. *Th.* Age igitur, imperti. *An.* Audi vi modo fabulam lepidissimam, quam jures esse comicum figmentum, nisi mihi locus, personæ, totaque res esset tam nota, quàm tu notus es mihi. *Th.* Audire gestio. *An.* Nôtime Polum² Fauni generum? *Th.* Maximè. *An.* Is est & auctor & actor hujus fabulæ. *Th.* Facile crediderim. Nam ille vel absque persona³ possit quamvis agere fabulam⁴. *An.* Sic est. Nôti, opinor, & prædium quod habet non ita procul à Londino? *Th.* Phy: non semel illic computavimus. *An.* Agnoscis igitur viam utrinque arboribus pari digestis intervallo septam. *Th.* Ad lævam ædium partem, altero fere balistæ jactu. *An.* Tenes. Alterum viæ latus habet alveum siccum, dumis ac vepribus.

¹ Bis jam simile vidisti, sic utitur auctor cum nihil vult dicere, aut habet dicendum aliquid, quod taceri tutius est; probabile est enim cæcos non nominatos ipsi non admodum fuisse cordi, esseque illos porcos obgrunientes, &c. quos jam vidisti in hoc colloquio.

² *Idol* apud nos nomen satis notum; Anglia nostra ergo est teena fabulæ, mihi probabile tamen, totum

esse commentum ingeniosum, quod ad locum, nomina personarum, & circumstantias quasdam; at cum innumera similia evenerint, & alibi & apud nos, non admodum inficiat, si quis contendat veram esse in omnibus historiam.

³ *A mask.*

⁴ Vox æquivoca est, est enim vel historia vera, vel hutoria conficta, vel comœdia; hæc comœdia est.

tribus oblitum: è ponticulo iter est in apertam planitiem. *Tb.* Memini. *An.* Janipridem vagabatur rumor ac fabula, per ejus loci rusticos, juxta ponticulum hunc observari spectrum quoddam, cujus subinde exaudirentur miserandi ejulatus: suspicabantur animam esse cuiuspiam, quæ diris cruciatibus torqueretur. *Tb.* Quis auctor erat illius rumoris? *An.* Quis, nisi Polus? Hoc procœmium præstruxerat suæ fabulæ. *Tb.* Quid illi venit in mentem, ut ista confingeret? *An.* Nescio; nisi quia sic est hominis ingenium; gaudet hujusmodi commentis ludere stultitiam populi. Dicam quid nuper designarit hujus generis. Simul equitabamus aliquam multi Richemondam¹; inter quos erant quos tu diceres cordatos homines. Cœlum erat mirè serenum, nec ullâ usquam nubeculâ suffuscatum. Ibi Polus, intentis in cœlum oculis, signavit totam faciem ac scapulas imagine crucis: & vultu ad stuporem composito, ita tecum: *Deum immortalem, quid ego video!* Rogantibus qui proximè equitabant, quid videret, rursus obliquans se majore cruce: *Avertat, inquit, clementissimus Deus hoc ostentum!* Cùm intarent aviditate cognoscendi, ille denixis in cœlum oculis, ac digito commonstrans cœli locum, *Nonne, inquit, videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, caudâ in circulum retortâ?* Cùm negarent se videre, atque ille jussisset, oculos intenderent, ac locum subinde commonstraret, tandem unus quispiam, nê videretur parum oculatus, affirmavit se quoque videre. Hunc imitatus est unus item atque alter: pudebat enim non videre quod tam esset perspicuum. Quid multis? Intra triduum rumor hic totam Angliam pervaserat, tale portentum apparuisse. Mirum autem, quantum fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant qui, quid sibi vellet hoc ostentum, interpretarentur seriò². Horum stultitiâ, ille qui commentus fuerat argumentum, magna cum voluptate fruebatur. *Tb.* Agnosco hominis ingenium. Sed redi ad spectrum. *An.* Interea commodum divertit ad Polum Faunus quidam sacerdos, ex eorum genere, quibus non satis est appellari Latine regulares, nisi Græce cognomen³ idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is sibi non vulgariter videbatur sapere, præsertim in rebus sacris. *Tb.* Intelligo; repertus est actor fabulæ. *An.* Super cœnam ortus est sermo de rumore spectri. Cum Polus sentiret Fauno rumorem hunc non solum auditum esse, verum etiam creditum; cœpit hominem obtestari,

¹ Credo, non esse vicum illum Londino proximum, nunc & antehac notissimum, nobilem præsertim propter regiam Henrici septimi; sed urbem olim notissimam, atque amplæ negotiationis apud nos Anglos, in septentrionali parte regionis, quam vocamus *Yorkshire*.

² Nota & certa sit res, antequam

de causa vel de ratione ejus inquiras. ³ *Id est*, qui velint vocari *Canonici*, à Græca voce *κανον*, quæ est regula; sed recorderis, lector, hunc plurimorum apud nos, & aubi, Græcorum naminum pruritus, quem ingenue axant auctores quidam recentiores, forsitan enim hoc nobis erit usui alicubi.

testari, vir doctus ac pius succurreret animulæ tam dira patienti : & Si quid dubitas, inquit, explora rem; obambula ad decimam juxta ponticulum illum, & audies miserum ejulatum: adjuuge tibi quem voles comitem; ita & tutior audies, & certior. *Tb.* Quid deinde? *An.* Cænâ peractâ, Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans, cùm jam tenebræ fustulissent certum de rebus judicium, tandem audit miserandos gemitus: hos Polus artifex mirè effingebat, abditus illic in vepreto, adhibitâ ad id ollâ fictili: quo vox è cavo reddita, lugubriùs quiddam sonaret. *Tb.* Hæc fabula, ut video, vincit Phasma Menandri¹. *An.* Magis isthuc dices, si totam audieris. Faunus domum se recepit, narrare cupiens quid audisset. Polus aliâ viâ compendiariâ jam anteverterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, & aliquid etiam affingit², quo res esset admirabilior. *Tb.* Poterat interim Polus tenere risum? *An.* Illène? Vultum habet in manu³. Dixisses rem seriò agi. Tandem Faunus, vehementer obtestante Polo, suscepit negotium exorcismi, ac totam eam noctem agit insomnem, dum dispicit quibus modis rem aggredieretur tutò: nam sibi quoque miserè metuebat. Primùm itaque congesti sunt exorcismi⁴ efficacissimi, & additi novi nonnulli, per viscera beatæ Mariæ, per ossa beatæ Werenfridæ⁵. Deinde delectus est locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus est circulus⁶ satis amplus, qui crebras haberet cruces, variâque notulas. Hæc omnia peragebantur verbis conceptis⁷. Adhibitum est vas ingens, plenum aquæ consecratæ⁸. Addita est in collum sacra stola⁹, quam vocant, unde pendebat initium Evangelii secundum Joannem¹⁰. In oculis habebat cerulam, à Romano pontifice quotannis consecrari solitam, quæ vulgò dicitur *Agnus Dei*¹¹. His armis olim se muniebant

1 Comœdia est hujus Græci poetæ, ex quo nihil habemus nisi fragmenta, habet autem fabula hunc titulum *Phasma*, quoniam Phasma, seu Spectrum, in ea supponebatur, quod erat totius fabulæ ratio.

2 Sic ordinario fit.

3 *Id est*, induit quemcunque vultum velit; maxime elegans est & congrua locutio.

4 *Id est*, exorcismorum formulæ, quas omnes credam æque efficaces, at non ita sentiunt superstitioni, vel sentire videntur impostores.

5 Olim credo in honore apud nos Anglos, quamvis exteris parum nota sit; sed observes, quæso, ridicula hæc, viscera beatæ Mariæ, ossa Werenfridæ, ratio in promptu est, siquidem efficaces formulæ credantur, quo barbariores.

6 Magicus est mos, atque idem dicendum de cruce & notulis, valde, sicut & circulus, contra dæmonas efficacibus.

7 *Id est*, using a certain set or form of words for every thing, isthuc enim si non observes bene, nullus fit exorcismus.

8 Utpote rei perquam efficacie.

9 Ut diabolus nōset bene cum quo haberet rem.

10 Abutuntur, credo, in hunc usum hac Sacræ Scripturæ parte, præ aliâ quavis, quoniam in ea sublimiter, magnifice, & veluti ex abrupto, sermo fiat de verbo Dei, quo omnia peracta sunt.

11 Sic vocatur, quoniam in hac cerula depingitur Christus, sub agni imagine, stola lepida res, & non portentosa, in toto opere.

bant adversus noxios dæmones, priusquam illis Francisci cuculla cœpit esse formidabilis¹. Hæc omnia procurata sunt, nè, si spiritus malus esset, impetum faceret in exorcismam. Nec tamen ausus est se solum huic circulo committere: sed decretum est, adhibendum esse sacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, nè, si nasutior adjunctus fuisset, proderetur fabulæ mysterium, adjungit parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit: sic enim postulabat actio fabulæ; & erat is qui à tali ludo non abhorreret. Postridie rebus omnibus ritè præparatis, sub horam decimam Faunus cum parcho circulum ingreditur. Polus, qui præcesserat, è vepreto gemit miserabiliter. Faunus auspicatur exorcismum. Interim Polus clam per tenebras subducit se in villam proximam. Illinc abducit aliam personam fabulæ: nec enim poterat nisi per multos agi. *Tb.* Quid faciunt? *An.* Conscendunt equos nigros, ignem occultum secum ferunt. Ubi non procul abessent à circulo, ignem ostentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. *Tb.* Quantum operæ sumpsit Polus ille, ut falleret! *An.* Sic est homo. Verùm ea res propemodum pessimè cesserat illis. *Tb.* Qui sic? *An.* Nam equi subito prolato igne consternati, parum abfuit quin & se præcipitarent, & sessores. Habes primum actum fabulæ. Ubi reditum est in colloquium, Polus, velut ignarus omnium, rogat quid esset actum. Ibi Faunus narrat sibi conspectos duos teterrimos cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribus spirantes ignem; qui tentassent ingredi circulum, verùm efficacibus verbis abactos in malam rem. His rebus cùm accrevisset animus² Fauno, postero die summo cum apparatu rediit in circulum: cùmque diu multis obtestationibus provocasset spectrum, Polus rursus cum collega suo procul ostendit sese ex equis atris horrendo fremitu, quasi cuperent irrumpere in circulum. *Tb.* Nihil habebant ignis? *An.* Nihil; nam id malè cesserat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque se proripit, velut abacti exorcismis Fauni, sacerdotem utrumque, unà cum vase quod habebant aquæ sacræ plenum, provolvunt in terram. *Tb.* Hoc præmii tulit pro sua actione parochus? *An.* Tulit: & tamen maluit hoc perpeti, quàm deserere cœptam fabulam. His ita gestis, ubi reditum est ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus, quanto fuisset in periculo, & quam fortiter utrumque cacodæmonem suis verbis profligasset: jamque certam conceperat fiduciam, nullum esse tam noxium aut impudentem dæmonem, qui posset in circulum irrumpere. *Tb.* Faunus ille non multum abest à fatuo³. *An.* Nihil adhuc audisti. Hucusque progressa fabula,

¹ Quidam enim ex ejus ordine monachi nos versime & utilissime edocuerunt, cucullam hanc dæmonibus esse præ omni aqua consecrata fami-

dabilem, imò vel præ ipsa cruce.

² *Received new encouragement.*

³ Certe non, neque re, neque nomine.

fabula, commodum supervenit Poli gener: nam ejus filiam duxerat natu maximam, juvenis, ut scis, ingenio mire festivo. *Tb.* Scio, nec abhorrens ab hujusmodi jocis. *An.* Abhorrens? Nullum ille vadium non deferret¹, si talis vel spectanda, vel agenda esset, fabula. Huic focer rem omnem denarrat; atque illi delegat partes ut animam² agat. Sumit ornatum, ac lubens; convolvit se linteo, quemadmodum apud nos solent funera³: habet prunam⁴ vivam in testa, quæ per linteum reddebat speciem incendii. Sub noctem itum est ad locum, ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus expedit⁵ exorcismos omnes. Tandem procul inter vepretum ostendit sese anima, subinde ostentans ignem, ac misere suspirans. Hanc cum Faunus obtestaretur, ut eloqueretur quisnam esset, subito profiliit e vepreto Polus ornatu cacodæmonis, fictoque fremitu: Nihil, inquit, tibi juris est in hanc animam; mea est: ac subinde procurrit usque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorcistam; moxque velut submotus verbis exorcismi, & vi aquæ sacræ, quam illi multam asperfit, retrocessit. Tandem abacto pæd. gogo⁶ dæmone, nascitur dialogismus Fauni cum anima. Percontanti, & obtestanti, respondit se esse animam hominis Christiani. Rogata, quo nomine vocaretur, respondit, *Faunus*; Faunus inquit, idem mihi nomen est. Jamque ex communi nomine res cæpit illi magis esse cordi, ut Faunus Faunum liberaret. Cum Faunus multa percontaretur, nè diutina confabulatio proderet fucum, subducebat sese anima, negans sibi fas esse diutius colloqui, quod tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet dæmoni; pollicita tamen est sese postridie redituram, horâ quâ fas esset. Rursus convenitur in ædibus Poli, qui choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorcistâ, quid esset gestum, nonnulla etiam admentiens, quæ sibi tamen persuadebat esse vera. Adeo favebat negotio, quod agebatur. Jam hoc compertum erat, scilicet, animam esse Christianam, quæ sub inclementissimo dæmone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorcismo proximo ridiculum quiddam accidit. *Tb.* Obsecro, quidnam? *An.* Cum Faunus evocasset animam, Polus, qui dæmonem agebat, prorsus sic affiliit, quasi intra circulum irrupturus: cunque contra Faunus pugnaret exorcismis, multamque vim aquæ aspergeret, tandem exclamat dæmon, se ne pili quidem facere ista omnia: *Rm.* inquit, *habuisti cum puella; mei juris es.* Id cum Polus joco diceret, tamen forte

¹ He would leave the most important business.

² Id est, ut agat veluti si esset anima mortui cruciata

³ Mortuorum corpora; & subauditur adornari.

⁴ Veluti concomitationem eorum

qui sunt in gehenna, vel saltem sub cacodæmonis impetio.

⁵ Uttereth.

⁶ Principe vel domino animæ; quoniam in tali casu talem dæmonem animam comitari supponitur.

forte fortuna verum dixisse visus est: nam exorcista hoc dicto tactus, illico recepit se in centrum circuli, & nescio quid immussavit¹ in aurem paracho. Id Polus sentiens, recepit sese²; nè quid audiret, quod audire fas non esset³. *Tb.* Sanè Polus religiosum ac verecundum agebat dæmonem. *An.* Sic est, reprehendi poterat actio, quod parum meminisset decori. Exaudivit tamen parochi vocem, indicientis satisfactionem⁴. *Tb.* Quam? *An.* Ut ter diceret præcationem Dominicam; ex hoc coniciebat, illum ter habuisse rem eadem nocte. *Tb.* Hoc sanè regularis ille præter regulam⁵. *An.* Homines sunt, & lapsus erat humanus. *Tb.* Perge, quid deinde factum? *An.* Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, & ultrò provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat, Fefellisti me, inquires: si sapuissem, non monuissem te. Persuasum est hoc multis, quæ semel sacerdoti confessus sis, prorsus abolita esse è memoria dæmonis⁶, nè possit opprobare. *Tb.* Jocum planè ridiculum narras. *An.* Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum colloquium habitum est cum anima. Summa huc evasit. Roganti exorcistæ, num quâ viâ posset à cruciatu liberari; respondit illa, posse, si pecunia, quam reliquisset fraude partam, restitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, si per bonos viros dispensaretur in pios usus? Respondit, & hoc profuturum. Hic exhilaratus exorcista, summâ diligentia percontatus est, quanta esset summa. Illa dixit ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, sed procul disitum, ubi thesaurus hic defossus esset. Præscripsit in quos usus vellet impendi. *Tb.* In quos? *An.* Ut tres susciperent peregrinationem, quorum unus adiret limina Petri⁷, alter iret salutatum Jacobum Compostellanum, tertius oscularetur pectinem Jesu, qui est Treviris. Deinde per aliquot monasteria magna vis psalteriorum ac missarum perageretur. Quod superesset, ipse pro suo arbitratu dispensaret. Jam totus erat in thesauro Fauni animus; illum toto pectore devorarat.

R

Tb.

¹ Verbum non reperies in tuo *Litlaton*, sed significat, submissâ voce dixit in aurem, uti faciunt qui confitentur.

² *Retired.*

³ Siquidem hæc immussatio erat veluti confessio, quam audire nefas apud pontificios.

⁴ *Id est*, declarantis, & injungentis Fauno quid faceret, ut absolutionem ratam quam ipsi dabat mereretur, hoc enim pontificii vocant satisfactionem.

⁵ S ne dubio; sed regulares irregularia facere non est novum.

⁶ Non minus hinc enim solati,

quàm ex certissima ipsius Dei remissione; at rideas quantum voces, Erasme, talibus adhuc pascitur populus.

⁷ *Id est*, adiret templum Romæ Petro dicatum; de Compostella & Compostellano jam Treviri vero est *Treves* vel *Trier*, urbs ad Mosellam, ipsâ Româ antiquior, ubi pectus Salvatoris, inter alias hujus farinae reliquias, asservari dicitur; nunc si quis falsus peregrinationes religionis ergo & reliquias ridere velit, faciat quæso. At cantiones, & missæ in defunctorum gratiam, non minus irrisorie sine mora tractantur.

Th. Vulgaris morbus est, quanquam hoc nomine peculiariter male audiunt sacerdotes. *An.* Ubi nihil esset omissum, quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorcista submonitus à Polo, cœpit animam de curiosis artibus percontari, de alchimistica, deque magia. Et ad hæc anima quædam respondit pro tempore, cæterum pollicita se plura indicaturam, simul atque illius operâ liberata fuisset à pædagogo dæmone. *Sit hic, si videtur, tertius fabulæ actus. In quarto Faunus cœpit ubique seriò prædicare rem prodigiosam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis, polliceri monasteriis magnifica quædam : & omninò nihil jam humile loquebatur. Adiit locum, reperit signa, non ausus tamen est effodere thesaurum, quòd anima iniecisset scrupulum, ingenti periculo facturum, si priùs, quàm essent peractæ missæ, thesaurus attingeretur. Jam multis nasutioribus¹ subolebat fucus. Cùm tamen ille nusquam non deprædicaret suam stultitiam, clam admonitus est ab amicis, præsertim ab abbate suo, ne, qui hætenus habitus esset vir prudens, nunc diversum de se specimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet rem esse seriam : adeoque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter spectra & malos genios nihil somniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipsam faciem, quæ sic pallescebat, sic erat extenuata, sic dejecta, ut larvam esse diceres, non hominem. Quid multis ? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio succursum fuisset. *Th.* Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. *An.* Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujusmodi technam comimenti sunt. Effinxerunt epistolam raris² literis descriptam, idque non in chartis vulgaribus, sed in his, in quibus aurifices reponunt bracteas auri, subrubentibus, ut scis, luto³. Epistolæ sententia hæc erat : *Faunus dudum captivus, nunc liber, Fauno liberatori suo optimo salutem æternam. Non est, mi Faune, cur te diutius in hoc negotio maceres ; respexit Deus animi tui piam voluntatē ; & illius merito me liberavit à suppliciis : ego nunc feliciter ago inter angelos. Te manet locus apud divum Augustinum, qui proximus est apostolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coram. Interim cura ut vivas suaviter. Datum è cælo empyreo, Idibus Septembribus, anno millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, sub sigillo annuli mei.* Hæc epistola clam posita est in altari, ubi facturus erat rem divinam Faunus. Eâ peractâ subornatus est, qui eum submoneret de re, quasi casu deprehensa. Nunc eam circumfert epistolam, & ostentat ceu rem sacram : nihilque

¹ Of the wiser sort of people.

² Id est, raris formæ, & speciei ; istuc observamus, quoniam vox potest aliter accipi, si veris Virgillii versum, Apparent rari nantes in gurgite vasto. Rari enim ibi sunt, pauci &

distantes ab invicem.

³ Scripsit, suspicor, luto, pro luto, quodcumque sit, luto, aut luto, hæc sunt unum & idem, nunc a. 17. luto sort of people.

nihilque credit certius, quàm eam è cœlo perlatam ab angelo. *Tb.* Istud non est liberâsse hominem insanîâ, sed mutâsse insanîæ genus. *An.* Sic est profectò, nisi quod nunc insanit suaviùs. *Tb.* Antehac non soleo multum tribuere fabulis, quæ vulgo feruntur de spectris, sed posthac multo minus tribuam : suspicor enim ab hominibus credulis, & Fauni similibus, multa pro veris prodita literis, quæ simili artificio sunt adsimulata. *An.* Ego pleraque hujus generis esse credo.

ALCUMISTICA¹.

ARGUMENTUM.

Alcumistica ostendit delirium senis aliqui prudentis, qui in hanc artem insanivit; deceptus à sacerdote per duplicem viam hujus artis, longationem & curtationem. Longatione autem egregie fallit senem Balbinum. Causatur alcumista carbo-nes, vitra. Virgini sacra mittuntur dono aurei, ut suis illa faveret ceptis. Aulici quidam subodorati Balbinum hanc illicitam artem exercere, corrumpuntur muneribus. Dimittitur tandem alcumista, numerato viatico.

PHILECOUS², LALUS³.

Pb. Quid est novæ rei, quòd sic Lalus apud se audit, ac pæne in cachinnos solvitur⁴, subinde signans se cruce? Interpellabo⁵ felicitatem hominis. Salve multum, amicissime Lale. Videre mihi admodum felix. *La.* Atqui felicior ero, si te impertiam hoc gaudio. *Pb.* Fac igitur quamprimum me bees. *La.* Nôsti Balbinum? *Pb.* Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? *La.* Sic est; ut dicis : sed nullus est mortalium, qui sapiat omnibus horis⁶, aut qui sit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi⁷; jam olim insanit in artem, quam vocant alcumisticam. *Pb.* Haud tu quidem nævum narras, sed insignem morbum. *La.* Utcunque est, ille toties delusus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirificè passus est sibi dari verba⁸. *Pb.* Quo pacto? *La.* Adiit illum sacerdos quidam; salutavit honorificè; mox sic exorsus est : Doctissime Balbine, mirabere fortassis, quòd ignotus sic interpellem te, quem scio nunquam non sanctissimis studiis occupatissimum. Annuit Balbinus : qui mos est illi; nam verborum est mirè parcus. *Pb.* Prudentiæ narras argumentum. *La.* Verum alter prudentior⁹ sic pergit. Ignosces tamen huic meæ importunitati, si cognôris cau-

R 2

sam;

¹ Ars subintelligitur; idem judicandum credo de hujus colloqui commento (seu mavis historia) quod de præcedenti, nisi quod dubium an Anglia nostra fabulæ scena supponatur, mihi verisimile non sit; suspicor ergo Germaniam vel Italiam præbere scenam, ex eo quòd præcipuus actor fabulæ Balbinus sit, quo cognomine patria nostra non abundat, at Germania, & Italia bene,

² Audiendi amans.

³ Loquax.

⁴ Phrasis est morè Latina, *To burst with laughing.*

⁵ Rogabo quæ sit ejus felicitatis causa.

⁶ Semper; proverbialis est locutio.

⁷ *This fault.*

⁸ Vide pag. 32. num. 7.

⁹ Astutior.

sciam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, sed paucis, si potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctissime, esse varia mortalium fata: ego nescio, utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Etenim si meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulchrè felix; sin¹ ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino, ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctissime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium sic notum est, ut nulli notius. *Pb.* Rhetorem mihi depingis, non alcumistam. *La.* Mox audies alcumistam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas, ut artem omnium maximè expetendam discerem: illam, inquam, totius philosophiæ medullam², alcumisticam. Ad nomen alcumistices nonnihil experre³ctus est Balbinus, gestu duntaxat: cæterum gemitu iussit ut pergeret. Tum ille: Sed ô me miserum, inquit, qui non inciderim in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogasset, quasnam vias diceret: Scis, inquit, optime (quid enim te fugit³, Balbine, virum undiquaque doctissimum?) duplicem esse hujus artis viam, alteram, quæ dicitur *longatio*: alteram, quæ dicitur *curtatio*⁴. At mihi malo quodam fato contigit in longationem incidere. Balbine sciscitante, quod esset discrimen viarum: Impudentem me⁵, inquit, qui hæc apud te loquar, cui sciam hæc omnia sic esse nota, ut nulli notiora. Itaque supplex huc ad te accurri, ut miseris nostri, digneris impertire nobis viam illam felicissimam *curtationis*. Quo peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ita te Jesus Christus semper majoribus locupletet dotibus. Cùm hic non faceret obtestandi finem, Balbinus fateri coactus est, se prorsus ignorare, quid esset *longatio* aut *curtatio*; jubet exponat ipse vim harum vocum. Tum ille: Quanquam, inquit, scio me loqui peritiori; tamen, quando ita jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt, duabus rationibus vertunt rerum species; altera, quæ brevior est, sed plusculum habet periculi: altera, quæ longior est, sed eadem tutior. Ego mihi videor infelix, qui hæcenus sudârim in ea via, quæ meo animo non arridet, neque quenquam nancisci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immisit in mentem, ut te adirem, virum, non minus pium, quàm doctum. Doctrina tibi præstat, ut facilè possis dare quod peto: pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus filius tibi in manu est. Ne longum⁶ faciam, cùm hujusmodi sermonibus veterator ille amovisset à te suspicionem fuci, fidemque fecisset,

sibi

¹ *But if.*

² At ita interna & occulta est, ut nulli ad eam penetrare debeat, autem intelligo transformandi metalla.

³ Quid ignoras?

⁴ Barbaræ sunt voces tali scientiæ dignæ.

⁵ Tibi liceret vocare scilicet.

⁶ Sermonem subaudi.

sibi viam alteram esse perspectissimam : jam pridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans sibi, Valeat, inquit, illa *curtatio*, cujus ego nè nomen quidem unquam audiui, tantum abest ut teneam : dic mihi bonâ fide, *longationem* tenes exactè? Phy, inquit ille, ad unguem ; sed displicet longitudo ¹. Cum Balbinus rogâisset, quantum temporis requireretur : Nimum, inquit ; totus pæne annus ; sed interim tutissima est. Nè labora, inquit Balbinus, etiamsi toto biennio sit opus, modo fidas ² arti tuæ. Ut rem in paucâ conferam, convenit inter eos, ut negotium aggredierentur clam in ædibus Balbini : hac lege, ut ille suppedicaret operam, Balbinus sumptum ; lucrum ex æquo ac bono ³ divideretur : quanquam impostor modestus, ultrò totum lucrum, quod provenisset, Balbino deferebat ; utrinque juratum est de silentio, quod faciunt qui mysteriis initiantur ⁴. Jam illico numeratur pecunia, unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquaque, quæ ad instruendam officinam pertinent. Ibi noster alcumista suaviter in scorta, aleam, & computationes decoquit eam pecuniam. *Ph.* Hoc nimirum est vertere ⁵ rerum species. *La.* Urgente Balbino ut rem aggredieretur : An non tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui benè cæpit, habet* ⁶? Magnum est benè præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hic rursus erat opus novo auro, velut illecebra venturi auri. Siquidem ut piscis non capitur absque esca, ita aurum alcumistis non provenit, nisi pars auri admisceatur. Interea Balbinus totus erat in supputationibus : subducebat enim, si unica pareret quindecim, quantum esset lucri redditurum ex unciiis bis mille ⁷ : tantum enim decreverat insumere. Cum hanc quoque pecuniam decoxisset alcumista, jamque mensem unum atque alterum multum operæ simulâisset circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium ; primum obmutuit : urgenti tandem respondit, *Sicut solent res præclaræ, quæ semper difficiles habent aditus* ⁸. Causabatur erratum in emendis carbonibus : quernos enim emerat, cum abiegnis esset opus, aut columnis. Ibi perierant aurei centum ; nec eo segnius redditum est ad aleam ⁹. Datâ

R 3

novâ

¹ *Id est*, Longum tempus requisitum ad perficiendum opus per longationem.

² Certus sis de arte tua.

³ Æqualiter ; phrasis est Latinis propria.

⁴ Siquidem olim apud paganos nemo, nisi juratus silentium, mysteriis initiabatur.

⁵ Qui singula auctoris Attico sale confecta annotare velit, finem faceret nunquam, notula hæc referatur ad innumera fere innotata, prout sup-

ponimus lectorem ea ex se percipere, utpote facilia.

⁶ *What is well begun is half ended.*

⁷ Hæc arithmeticæ regula, quæ vulgo vocatur *regula trium*, & aliquando *aurea*, meretur hic certe aurea vocari.

⁸ Respicitur ad proverbium, quod jam vidisti, *Difficilia qua pulchra*.

⁹ *Id est*, ad susceptam operationem ; sed observes, quæso, quam bene vox congruat.

novâ pecuniâ, mutati carbones. Jamque majore studio res cœpta est, quàm antea; quemadmodum in bello milites, si quid secus accidit, quàm vellent, virtute sarciant. Cùm menses jam aliquot serbuisset officina, & exspectaretur scetus aureus, ac nè mica quidem auri esset in vasis (jam enim & illud omne decoxerat alcumista) inventa est alia causatio, nimirum vitra, quibus usus fuerat, non fuisse temperata sicut oportuit. Etenim, ut non ex quovis ligno Mercurius fingitur¹, ita non quibuscumque vitreis conficitur aurum. Quo plus erat impensum, hoc minus libebat defiltere. *Pb.* Sic solent aleatores; quasi non multo satius sit hoc perdere, quàm totum. *La.* Sic est. Dejerabat alcumista, nunquam sibi sic impositum fuisse: nunc errore deprehenso cætera fore tutissima, & hoc dispendii magno cum scœnore farturum sese. Mutatis vitreis, tertia instaurata est officina. Admonebat alcumista, rem feliciter successuram, si Virgini matri, quæ, ut scis, *Paraliis*² colitur, mitteret aliquot aureos dono: artem enim esse sacram, nec absque favore numinum rem prosperè geri. Id consilium vehementer placuit Balbino homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem, quin perageret rem divinam. Suscepit religiosam professionem alcumista, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reversus domum, nunciat sibi summam esse spem, negotium ex animi sententia successurum, adeò divam Virginem votis suis visum annuere. Ubi multo jam tempore sudatum esset, ac ne mica quidem auri nasceretur usquam, expostulanti Balbino respondit, sibi nihil unquam tale accidisse in vita, toties artem experto, nec satis posse conjectare quid esset in causa. Cùm diu divinatum esset, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermisisset audiri sacrum, aut dicere preces horarias³, quas vocant: nam nihil succedere his omisissis. Ibi impostor, Rem, inquit, acu tetigisti. Me miserum, semel atque iterum id admissum est per oblivionem, & nuper à prolixo convivio surgens, oblitus sum dicere

¹ Proverbialis est locutio intellectu facillima.

² Subintelligendum *locis*; locis ergo maritimis, *i. e.* prope mare; jam autem, si Anglia nostra præberet scenam fabulæ, non dubitandum quin hæc virgo esset Walsinghamica nostra; at cùm mihi probabilius sit, Italianam aut Germaniam præbere scenam fabulæ, sic probabilius Loretanam intelligi. Duoque sunt præterea, quæ mihi isthuc suadeant: Primum, quod auctor dixerit, *ut scis*, quod denotat, rem de qua agitur esse universaliter notam, jam autem quamvis Walsinghamica nostra apud nos esset olim notissima, fere ignota

erat exteris, vicinisque nostris. Secundum, quod dixerit auctor *Paraliis* in plurali, alludens sine dubio ad id quod Loretana loca habitationis suæ prope mare, persæpe mutârît, sicut est notissimum omnibus; nullus enim fere, credo, non audivit de transportatione case ejus, ex loco in locum, sed semper in loca prope mare; ridet hanc virginem auctor ergo, sed tuto ridere vult, quippe ejus honoris papa & pontificii fere omnes sint valde zelotypi; sed aliquid specialius videbimus in Peregrinatione religionis ergo.

³ Vide pag. 230. num. 3.

dicere salutationem Virginis ¹. Tum Balbinus, Non mirum, inquit, si res tanta non succedit. Recipit artifex se pro prætermisissis sacris duobus duodecim auditurum, & pro unica salutatione decem repositurum. Cum alcumistam prodigum subinde defecisset pecunia, nec suppeterent petendi causæ, tandem hanc technam commentus est: rediit domum admodum exanimatus, ac voce lamentabili, Perii, inquit, funditus, Balbine, perii; actum est de capite meo. Obstupuit Balbinus, & tanti mali causam avebat cognoscere. Subodorati sunt, inquit, aulici quod egimus; nec aliud exspecto, quàm ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam serio Balbinus. Nam scis, apud nos capitale ² esse, si quis alcumisticam exerceat absque principis permissu. Pergit ille: Non, inquit, metuo mortem; utinam illa contingat! metuo quiddam crudelius. Roganti quid hoc esset: Rapiar, inquit, aliquo in turrin: illic per omnem vitam cogar his laborare, quibus non libet. An ulla mors est, quæ non potior esse debeat, quàm talis vita? Ibi res ventilata est consultatione. Balbinus, quoniam callebat artem rhetoricam, pulsavit omnes status ³, si qua periculum vitari posset. Non potes, inquit inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regios satellites res sparsa est: & habent argumenta, quæ dilui non possint. Ne defendi quidem factum poterit ob legem manifestam. Cum multis in medium adductis ⁴, nihil videretur firmi præsidii, tandem alcumista, cui jam opus erat præsentì pecuniâ: Nos, inquit, Balbine, lentis consiliis agimus; atqui res poscit præsens remedium. Jam arbitror adfuturos, qui me abripiant in malam rem. Denique cum nihil occurreret Balbino, tandem alcumista, Nec mihi quicquam occurrit, inquit, nec quicquam superesse video, nisi ut fortiter peream: nisi forte hoc placet, quod unum superest, utile magis quàm honestum, nisi quod durum est telum necessitas ⁵. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum esse pecuniæ; eo-que facilius corrumpi posse, ut fileant. Quævis durum sit illis furciferis dare quod profundant, tamen, ut nunc res sunt, nihil video melius. Idem visum est Balbino; ac numeravit aureos triginta, quibus redimeret silentium. *Pb.* Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. *La.* Imò in re honesta citius dentem extudisses ab eo, quàm nummum. Sic prospectum est alcumistæ, cui nihil erat periculi, nisi quod non haberet quod daret amicæ. *Pb.* Demiror Balbino in tantum nihil esse nasi ⁶. *La.* Hic duntaxat naso caret, in cæteris nasutissimus.

R 4

¹ Id est, Ave Maria, &c.

² Apud omnes fere olim, quoniam sub alcumisticæ prætextu tegitur ars fabricandi falsam monetam, plurimique alcumistæ inventi sunt rei criminis istius, siquidem prònum est, ex una arte in aliam delabi; præterea omnes fere olim alcumistæ judica-

bantur magis dediti.

³ Jurisprudentiæ phrasis est, quæ significat, to examine a thing or question on every side.

⁴ Being proposed.

⁵ Jam vidisti.

⁶ That Balbinus did not discover the cheat in so long a time.

tissimus. Rursum novâ pecuniâ instruitur fornax, sed præmissâ ad Virginem matrem precatiunculâ, ut cœptis faveret. Jam totus exierat annus, dum, illo nunc hoc nunc illud causante, luditur opera, & perit impenta. Interim existit casus quidam ridiculus. *Pb.* Quisnam? *La.* Alcumista furtivam consuetudinem habebat cum uxore cuiusdam aulici: maritus conceptâ suspitione cœpit hominem observare. Tandem cum illi nunciatum esset, sacrificum esse in cubiculo, præter expectationem rediit domum, pulsat ostium. *Pb.* Quid facituri homini? *La.* Quid? nihil suave: aut occisurus erat, aut exsecturus¹. Ubi maritus astans minitaretur, se vi effracturum ostium, ni aperiret uxor, magnopere trepidatum est, & circumspicitur præsentaneum aliquod consilium. Nec erat aliud, quàm quod ipsa dabat res. Abiecit tunicam, ac per fenestram angustam deiecit sese, non abique periculo, nec sine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas illico spargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinaret artifex. *Pb.* Hic itaque medius² tenetur. *La.* Imò felicius elapsus est hinc, quàm è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil exposulabat Balbinus, sed nubilo vultu satis indicabat se non ignorare, quod vulgò ferebatur. Noverat ille Balbinum esse virum pium, in nonnullis pæne dixerim superstitiosum. Et qui tales sunt, in quavis magno peccato facilè condonant supplici. Itaque datâ operâ injicit mentionem de successu negotii, queritans non perinde succedere, ut solet, aut vellet: addebat se vehementer mirari, quid esset in causâ. Ibi per occasionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur destinasse silentium, & erat qui facilè commoveretur: Non est, inquit, obitcurum, quid obset; peccata obstant, quo minus succedat, quod à puris purè tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, subinde tundens pectus, & vultu voceque lachrymabili: Verissimum, inquit, dixisti, Balbine; Peccata, inquam, obstant; sed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud sacerdotem sanctissimum, confiteri. Vicerat me curnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos suos. Et ô me miserum! è sacrificio factus sum adulter. Non tamen omninò periit hoc munus, quod misimus Virgini matri. Perieram certo exitio, ni illa succurrisset. Jam maritus effringebat fores, fenestra erit arctior quàm ut possem elabi: in tam præsentaneo periculo venit in mentem sanctissimæ Virginis; procidi in genua, obtestatus sum, si gratum fuisset munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto fenestram (sic enim urgebat necessitas) & satis amplam reperi ad effugium. *Pb.* Credidit ista Balbinus? *La.* Credidit? Imò etiam ignovit³, & admonuit religiosè, nè se praberet ingratum beatissimæ Virgini. Numerata est rur-

sua

¹ Vides bene quid.² Was caught; à gladiatoribus, qui iudicabant se vicisse adversarium,

cum enim medium prehendissent.

³ Pardoned him.

sus pecuniâ danti fidem se posthac rem sacram purè tractaturum. *Pb.* Quis tandem hæc? *La.* Perlonga est fabula: sed ego paucis absolvam. Cùm ejusmodi commentis diu lussisset hominem, neque mediocre pecuniarum vim ab eo extorsisset, tandem venit illò qui nebulo-nem à puero noverat. Is facillè divinans illum idem agere apud Balbinum, quod nusquam non egerat, clam aggreditur illum; exponit qualem artificem domi suæ foveret, monet ut quamprimum ableget hominem, ni mallet ipsum aliquando compilatis scriniis fugere. *Pb.* Quid hic Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem. *La.* In carcerem? Imò numeravit viaticum, obtestans per omnia sacra, nè quod accidisset, effutiret. Et sapuit, meà quidem sententiâ, qui hoc maluerit, quàm esse fabula conviviorum & fori¹; deinde venire in periculum confiscationis². Nam impostori nihil erat periculi, artis tantum tenebat, quantum asinus quivis; & in hoc genere favorabilis³ est impostura. Quod si furti crimen intentasset, à suspendio tutum reddebat unctio⁴; neque quisquam lubens gratis alat talem in carcere. *Pb.* Miseresceret me Balbini, nisi ipse gauderet deludi. *La.* Nunc mihi properandum est in aulam: aliàs referam his etiam multo stultiora. *Pb.* Cùm vacabit, & audiam lubens, & fabulam fabulâ pensabo.

HIPPOPLANUS 5.

ARGUMENTUM.

Hippoplanus narrat fraudes eorum qui vndunt aut locant equos, docetque ipsis quomodo impostoribus aliquoties imponatur.

AULUS, PHÆDRUS.

Au. **D**Eum immortalem, *ὁς οὐρανὸν ἰσοῦσιν*⁶ noster Phædrus, & subinde in cælum suspicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei, Phædre? *Pb.* Quam ob rem istud interrogas, Aule? *Au.* Quoniam è Phædro mihi videris factus Cato⁷; tanta est in vultu severitas. *Pb.* Non mirum, amice; modo confessus sum peccata mea⁸. *Au.* Phy.

¹ *A table and town talk.*

² Propter leges in alchimisticam, quæ supponuntur valere in loco ubi fabula peragitur

³ *Id est, facile condonatur.*

⁴ Sacerdotis character; siquidem sacerdotes unguntur apud pontifices, raro capitali pœnâ afficiuntur, fere nunquam suspendio, tandem si qui sint necessario capitali pœnâ puniendi, degradantur ante de charactere suo, fas enim non est carnificem manus imponere sacerdoti.

⁵ *Cheater in horses.*

⁶ *Id est, præfert vultum viri gravis.*

⁷ Qui fuit Romanorum gravissimus, maximeque serius, & severus.

⁸ Isthuc propter duas rationes, vel quoniam qui nuper confessus est, debeat cogitare de nova vivendi ratione, vel potius ut ex sequentibus patet, quoniam qui ita confessus est, non potest quin anxius sit de validitate absolutionis, siquidem valida non est, si quorundam peccatorum oblitus sit, at quis certus est se non oblitum quædam?

Phy, jam desino mirari: sed dic age, bonâ fide confessus es omnia?
Pb. Omnia quæ quidem in mentem veniebant, unico duntaxat excepto. *Au.* Cur unum hoc reticuiisti? *Pb.* Quia nondum potuit mihi displicere. *Au.* Oportet esse peccatum suave. *Pb.* An peccatum sit, nescio: sed tamen, si vacat, audies. *Au.* Audiam equidem lubens. *Pb.* Scis quanta sit impostura apud nostros in his qui vendunt aut locant¹ equos? *Au.* Plus scio quàm vellem, non semel ab illis delusus. *Pb.* Nuper incidit mihi iter², cum satis prolixum, tum etiam accelerandum. Adeo quendam ex illis³, quem dixisses ejus generis minime malum; & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiae. Narro mihi rem esse seriam; opus esse præstrenuo equo: si unquam præbuisset se mihi bonum virum, nunc præstaret. Ille pollicetur sese sic mecum acturum, ut ageret cum fratre suo charissimo. *Au.* Fortassis & fratri impositurus. *Pb.* Inducit in stabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans eum equum frequenter à multis expetitur esse; se eum maluisse servare amico singulari, quàm ignotis addicere. Conventum est de pretio: numeratur pecunia præsens, conscendo⁴. Mirâ alacritate gestiebat equus in egressu; dixisses feroculum esse: nam erat obesus & pulchellus. Ubi jam equitâsem sesquihoram, sensi planè lassum, nè calcaribus quidem impelli posse. Audieram tales ab illis ad imposturam alii, quos e specie judicares insignes, cæterum laboris impatientissimos. Ego continuo mecum, Captus sum⁵. Age, par pari referam, ubi rediero domum. *Au.* Quid hic consilii capiebas eques absque equo? *Pb.* Id quod res dabat: deflexi in proximum vicum, illic clam apud quendam mihi notum deposui equum, & conduxì alterum; profectus sum quò destinâram; reversus sum, reddito conductitum equum, reperio meum sophistam⁶, ut erat, obesum & pulchre requietum: eo vestus, redeo ad impostorem; rogo ut in stabulo suo alat dies aliquot, donec repetiero. Percontatur quam commode me gesserit: Ego vero dejero per omnia sacra, me nunquam in vita conscendisse tergum equi felicioris; volâsse potius, quàm ambulâsse, nec tam longo itinere unquam sensisse lassitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cum illi persuasissimè esse vera, tacitus secum cogitabat, equum illum alium esse, quàm hætenus suspicatus esset. Itaque priusquam abirem, rogabat num mihi venalis esset equus: primò negabam: quod si incideret iter denuò, non facile fore, nancisci similem: attamen nihil esse mihi tam charum, quod non esset venale pretio largo, etiam si quis me ipsum, inquam, cuperet emptum. *Au.*
 Næ

¹ Let out.

² Subintelligitur faciendum.

³ Qui vendunt vel locant equos.

⁴ Equum scil.

⁵ I am choused.

⁶ My cheat, vel cheater, siquidem equus ille strenuus apparebat, & non erat.

Næ tu pulchre Cretensem agebas cum Cretensi¹. *Ph.* Quid multis? Non dimittit me, nisi pronuntiata equi indicaturâ². Indicavi non paulo pluris quàm emeram. Digressus ab homine, mox suborno, qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulchre instructum atque edoctum: is ingressus domum, inclamat locatorem³, ait sibi opus esse insigni equo, & laboris egregie patienti. Alter ostendit multos, & pessimum quemque maxime prædicat; solum illum quem mihi vendiderat, quoniam existimabat vere talem, qualem prædicaveram, non laudat. At alter illico rogat, num & ille venalis esset, nam describeram illi formam equi, & locum indicâram. Locator primum obticescere, atque alios ambiciose prædicare. Cum iste, cæteris utcunque probatis, semper ageret de uno illo, tandem locator apud se; Plane fefellit me iudicium de illo equo, siquidem hic peregrinus statim agnovit hunc inter omnes. Cùm instaret ille, tandem hic, Venalis est, inquit, sed pretio fortasse deterreberis. Non est, inquit ille, magnum pretium, si rei dignitas respondeat: indica. Indicavit aliquanto pluris, quàm indicâram ipsi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio, datur arrha satis magna, nempe regalis aureus⁴, ne qua suspicio incideret simulatæ emptionis. Emptor jubet equo dari pabulum; se mox ait rediturum, & abducturum, dat etiam stabulario drachmam. Ego simul atque cognovi pactionem esse firmam, sic ut rescindi non posset, rursus ocreis & calcaribus armatus, redeo ad locatorem, anhelus clamo, Adest ille: rogat quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus; nam e vestigio proficiscendum est ob rem maxime seriam⁵. Atqui modo, inquit, mandabas, ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam, sed præter expectationem objectum est negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Hic ille: Eliges ex omnibus, quem voles; tuum habere non potes. Rogo quam ob rem? Quoniam venditus est, inquit. Ibi ego simulatâ magnâ perturbatione, Prohibeant, inquam, superi quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiam si quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo me perditum. Tandem incaluit & ille; Quid opus, inquit, his jurgiis? Indicâsti equum, ego vendidi: si numero pretium, nihil habes quod mecum agas; sunt in hac urbe leges: ad exhibendum equum me non potes compellere. Cùm diu clamâssem, aut equum exhiberet, aut emptorem, tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æstimâram

¹ Deceptorem cum deceptore; *Cretisare* veluti proverbio dicebatur. pro fallere, adeo Cretenses olim audiebant falsi & mendaces, imò res ex ipsa Scriptura patet, Paulus enim Epist. Tit. cap. 1. cum probatione citat Epimenidis verbum, qui habet

Cretenses sunt mendaces.

² Till I had set a price upon the horse.

³ The horse-buyer.

⁴ Nummum intelligit, credo, qui Gall. un ecu d'or, worth half a pistole.

⁵ An affair of great moment.

ram viginti sex. Ille aestimârat triginta duobus. Cogitabat apud se, præstat hoc lucri facere, quàm equum reddere. Abeo dolenti simili, ac vix placatus etiam datâ pecuniâ. Ille rogat ut boni consulam; se aliis in rebus pensaturum hoc incommodi. Sic impositum est impostori. Habet equum nullius pretii. Exspectat ut qui arrham dedit veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec unquam venturus est. *Au.* Interim nunquam tecum exposulavit? *Ph.* Quâ fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem semel atque iterum, conquestus est de fide emptoris. Verùm ego ultro exposulavi cum homine, dicens illum eo malo dignum, qui præpropere venditione tali equo me spoliârit. Hoc est crimen tam benè collocatum, meâ sententiâ, ut non possim inducere animum confiteri. *Au.* Ego mihi statuat¹ poscerem, si quid tale designâssem; tantum abest, ut confesurus sim. *Ph.* An ex animo loquaris, nescio; mihi tamen addis animum, quo magis lubeat talibus facere fucum².

ΠΤΟΧΟΛΟΓΙΑ³.

ARGUMENTUM.

Πτοχολογία fraudes mendicorum & varias technas depingit, qui, fictâ sæpe personâ, ulcerosos sese ostentant. Alcumisticam & alias profitentur artes, quibus imponunt plurimis. Nihil regno similis quam mendicitas.

IRIDES⁴, MISOPONUS⁵.

Ir. QUam ego huc novam avem video advolare? Agnosco faciem, sed vestis non convenit. Aut ego prorsus hallucinor, aut hic est Misoponus. Audendum est: compellabo hominem, quamlibet pannosus. Salve, Misopone. *Mi.* Iridem video. *Ir.* Salve, Misopone. *Mi.* Tace, inquam. *Ir.* Quid? an salvere non vis? *Mi.* Non isto quidem nomine⁶. *Ir.* Quid accidit? an non es idem qui fueras? An cum veste mutatur & nomen? *Mi.* Non; sed vetus⁷ receptum est. *Ir.* Quis tum⁸ eras? *Mi.* Apitius⁹. *Ir.* Nè te pudeat veteris sodalis, si quid melioris obtigit fortunæ; non diu est quòd eras ordinis nostri. *Mi.* Concede huc fodes, & audies rem omnem.

¹ Quoniam benè de republica emeritis itatue erigebantur apud Græcos & Romanos.

² Imponere.

³ *Id est*, colloquium inter mendicantes, & de mendicitate.

⁴ Nomen est quod grammatici vocant patronymicum, i. e. ergo filius Iri; Irus autem ita fuit pauper, ut ad indicandam alicujus supra modum pauperiem, diceretur, *Iro pauperior*.

⁵ Laborem odii habens.

⁶ *Id est*, nomine Misoponi; quoni-

am nomen isthuc nunc ipsi videtur decorosum, utpote quod haberet, cum inter mendicos viveret, imò mendicum fere sonat, omnes enim fere Misoponi fiunt tandem mendici, & omnes mendici sunt vere Misoponi.

⁷ *Id est*, cepi nunc verum nomen familiæ meæ.

⁸ *Id est*, cum te adjunxisti nobis.

⁹ *Id est*, natus ex familia nobili, item re lautâ, quam tunc decoxeram, vivendo sicut Apitius olim; in dilapidatione.

omnem. Non pudet ordinis vestri, sed pudet primi ordinis ¹. *Ir.* Quém ordinem narras? Franciscanorum? *Mi.* Nequaquam, ô bone, sed decoctorum. *Ir.* Næ tu istius ordinis sodales habes quamplurimos. *Mi.* Etam te lautâ ², prodegi strenuè, ubi res defecit, nullus agnoscebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad vestrum collegitum: hoc malui quàm fodere. *Ir.* Sapuisti. Sed unde subito novus nitor corporis? Nam de veste mutata non perinde miror ³. *Mi.* Quam ob rem? *Ir.* Quia Dea Laverna ⁴ multos subito ditat. *Mi.* An suspicaris me furto parâsse rem? *Ir.* Hoc fortassis ignavius. Rapinâ igitur. *Mi.* Non per vestram Peniam ⁵, neque furto, neque rapinâ. Sed de nitore corporis prius expediam, quod tibi videtur mirabilius. *Ir.* Nam apud nos eras totus ulcerosus. *Mi.* Nimirum sum usus amicissimo medico. *Ir.* Quonam? *Mi.* Non alio quàm me ipso, nisi si quem arbitraris mihi me ipso amiciosem. *Ir.* Atqui nesciebam te callere rem medicam antehac. *Mi.* Totum illum ornatum ipse pigmentis affixeram, thure, sulphure, resinâ, visco, linteis, cruore. Ubi visum est, quod affixeram detraxi. *Ir.* O impostorem! nihil te videbatur miserabilius. Poteras in tragœdia sustinere personam Job ⁶. *Mi.* Sic tum ferebat egestas; quanquam fortuna nonnunquam & cutem mutare solet. *Ir.* Dic igitur de fortuna. Repertus est thesaurus aliquis? *Mi.* Non; sed repertus est quæstus vestro paulo commodior. *Ir.* Quî potuisti facere quæstum, cum non suppeteret fors ⁷? *Mi.* Artem quævis terra alit ⁸. *Ir.* Intellego. Dicis artem incidendi loculos ⁹. *Mi.* Bona verba. Dico artem alcumisticam. *Ir.* Vix quindecim dies sunt, quod nos reliquisti, & artem assequutus es, quam alii vix multis annis perdiscunt? *Mi.* Naetus sum viam compendiarum. *Ir.* Quam, obsecro? *Mi.* Ars vestra conflaverat mihi quatuor ferme aureos, bonâ quadam fortunâ incidi in veterem congeronem, qui nihilo felicius rem administrârat quàm ego. Compotabamus: cœpit, ut sit, narrare suas fortunas: paciscor hac lege, ut ille biberet immunis ¹⁰, mihi communicaret artem. Communicavit bonâ fide: ea nunc vestigal ¹¹ est mihi. *Ir.* Non licet discere? *Mi.* Tibi vel gratis impertiam, ob prittinum sodalitiuni. Scis nusquam non inveniri plurimos hujus artis avidissimos. *Ir.* Audiui, & credo. *Mi.*

¹ Decoctorum scil. ut videbis mox, ² e. pudet decoxisse sortem meam, quo redactus sum aliquamdiu vivere vobiscum.

³ I had a good fortune

⁴ Perge, & intelliges mox.

⁵ Ut pote Dea furum, quæ pannos multos et novas & bellas vestes suppeditat.

⁶ Dea est paupertatis apud Aristophanem.

⁶ Vetus, credo, Jobi titulo habetur tragœdia, Latine, & Gallice, utunque sit, sufficit quod Job, non solum pauper, verum etiam ulcerosus audiat.

⁷ When you had no stock.

⁸ An artist will live any where.

⁹ Of picking pockets.

¹⁰ Id est, nihil solvendo pro portione vini.

¹¹ Is my livelihood.

Mi. In horum familiaritatem quacunque occasione memet insinuo; jacto artem. Ubi sensero larum¹ hiantem, escam paro. *Ir.* Quo pacto? *Mi.* Ultro eos moneo, nè temere credant ejus artis professoribus; nam plerosque esse impostores, id agentes præstigiis suis, ut exhauriant loculos incautorum. *Ir.* Illuc procemii parum accommodum tuo negotio. *Mi.* Imò illud etiam addo, nè quid mihi ipsi credant, ni rem certam oculis ac manibus deprehenderint. *Ir.* Miram artis fiduciam mihi narras. *Mi.* Jubeo illos adesse, dum peragitur metamorphosis; jubeo attentos esse; quoque² minus dubitent, jubeo ut ipsi manibus rem omnem peragant, me procul spectante, nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo ut purgent ipsi, aut aurifici purgandam deferant: prædico quantum argenti aurive sit eliquandum: denique quod eliquatum est, jubeo ut pluribus aurificibus deferant ad Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatissimum aurum aut argentum: nihil enim refert, nisi quòd minore periculo mihi quidem res tentatur in argento. *Ir.* Proinde nihil habet ars tua fuci? *Mi.* Imò merus fucus est. *Ir.* Nondum video præstigium. *Mi.* Fazo ut videas. Primum paciscor de mercede; eam nolo mihi numerari, nisi prius edito artis experimento. Trado illis pulvisculum, quasi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, nisi magnâ mercedè redemerint. Exigo jusjurandum, ne proferant arcanum artis, intra sex menses, cuiquam mortalium aut immortalium. *Ir.* Nondum audio fucum. *Mi.* Fucus omnis est in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem; in eum infero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum: post infusum pulverem, sic instruo vas, ut non solum infernè & à lateribus cingatur prunis, verum etiam supernè: persuadeo hoc esse artis. Inter carbones, qui supernè imponuntur, unum admisceo, qui tegit argentum; aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liquescit, puta stannum, aut æs: repurgatione factâ invenitur quod admixtum est. *Ir.* Ars expedita: sed quomodo fallis, si alter rem agat suis manibus? *Mi.* Cùm is me præscribente perfecit omnia, priusquam moveatur vas alcumisticum, accedo tandem, & circumspicio; nè quid forte sit omissum. Aio mihi videri supernè deesse unum atque alterum carbonem, clam appono meum; fingo me eum tollere ex acervo reliquorum, aut illic ante sic positum, ut nulli possit agnosci, & illum fallere. Tollo. *Ir.* Cæterum, cùm illis absque te periculum facientibus non succedit, quid adfers? *Mi.* Mihi nihil est periculi, jam numeratâ pecuniâ³. Aliquid comminiscor, aut ollam fuisse insinceram, aut carbones vitiosos, aut ignem parum scitè temperatum. Denique pars

cit

¹ Ad prædam scil. proverbialis est locutio, quia larus avis est rapacissima.

² And to the end that.

³ Having already got my money.

est artis, quam profiteor, non diu hærere in eodem loco? *Ir.* An tantus est proventus istius artis, ut te possit alere? *Mi.* Et quidem splendè: posthac tu quoque, si sapias, relinques istam miseriam, & nostro accedes ordini. *Ir.* Imò citius illud agam, ut te revocem in nostrum ordinem. *Mi.* Ut volens repetam quod semel effugi, ac deseram bonum, quod inveni? *Ir.* Habet hoc nostra professio, dulcescit assuetudine. Proinde cum multi sint, qui deficiant ab instituto divi Francisci, aut Benedicti; quem unquam vidisti, qui diutius versatus in ordine nostro defecerit? Nam tam paucis mensibus vix gustare potueras, quid esset mendicitas. *Mi.* Is gustus me docuit, esse rem omnium miserrimam. *Ir.* Cur igitur nemo deficit? *Mi.* Fortasse quia naturâ miseri sunt. *Ir.* Ego hanc miseriam nè cum regum quidem fortuna commutârim. Nihil enim regno similis, quàm mendicitas. *Mi.* Quid ego audio? nihil nivi similis, quàm carbo. *Ir.* Dic mihi, qua re potissimum beati sunt reges? *Mi.* Quia faciunt quod animo collubitum est. *Ir.* Ista libertas, quâ nihil suavius, nemini regum magis adest, quàm nobis. Nec dubito, quin multi reges sint, qui nobis invident. Sive bellum est, sive pax, nos tutò vivimus: non describimur ad militiam¹, non vocamur ad munia publica², non censetur: cùm populus expilatur exactionibus, nullus inquit in vitam nostram: si quid admissum est etiam atrocius, quis dignetur in jus vocare mendicum? Etiam si pulsamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace, nec in bello licet suaviter agere: & quo majores sunt, hoc plures metuunt. Nos veluti Deo sacros etiam religione quadam metuit vulgus offendere. *Mi.* Sed interim sordescitis in pannis, & casulis. *Ir.* Quid ista faciunt ad veram felicitatem? Extra hominem sunt, quæ narras. His pannis debemus nostram felicitatem. *Mi.* At vereor pè vobis brevi peritura sit felicitatis istius bona pars. *Ir.* Quî sic? *Mi.* Quia jam hoc mussant civitates, nè mendicis liberum sit quò libet evagari, sed unaquæque civitas suos alat mendicos, & in his, qui valent, adigantur ad laborem. *Ir.* Cur hoc moliantur? *Mi.* Quia comperiunt ingentia facinora sub mendicitatis prætextu perpetrari. Deinde non minimam perniciem ex vestro ordine nasci. *Ir.* Istiusmodi fabulas frequenter audi. Id fiet ad Calendas Græcas³. *Mi.* Fortasse citius, quàm velles.

CONVIVIIUM FABULOSUM.

ARGUMENTUM.

Convivium fabulosum varias historias & jucundas fabulas continet. Maccus fallit calcearium. Oporapolis de sicubus fallitur; sacerdos de pecunia, fraude perquam facta. Ludovicus Gallorum rex undecimus, vestigiis rapis refectur; rapam unam prægrandem dono oblatam mille coronatis aureis remunerat. Pediculus

¹ Are not pressed for soldiers.

² Parish officers.

³ Nunquam; quoniam Græci non habent Calendas.

culum è veste regia cepit quidam. Et accepit à rege 40 coronatos. Aulici delinuntur dolo. Quidam petit officium, seu munus publicum. Citò negare est beneficium. Maximilianus clemens in debitores suos. Sacrificus quidam egregie fallit foeneratorem. Antonius salutat quandam crepitu ventris, dicentem esse podicem partem corporis honestissimam.

POLYMYTHUS¹, GELASINUS², EUTRAPELUS³:
ASTÆUS⁴, PHILYTHLUS⁵, PHILOGELOS⁶,
EUGLOTTUS⁷, LEROCHARES⁸, ADOLESCHE⁹.

Po. **U**T non decet civitatem benè institutam esse sine legibus ac principe, ita nec convivium oportet *ἀναρχον*¹⁰ esse & *ἀνομιαν*¹¹. Ge. lithuc verò perplacet, ut unus totius populi nomine respondeam. Po. Heus puer, adter huc talos¹²; horum suffragiis decerneretur regnum, cuicumquenaverit Jupiter. Eu. Euge, Eutrabelo favit Jupiter. Non fuere fortes cæcæ; non poterat magis idoneus eligi, etiam si per singulas tribus viritim collecta fuissent puncta¹³. Vulgo jactatur proverbium non tam vanum, quam parum Latinum, *Novus rex, nova lex*¹⁴. *Νομὸς ἄνδρῶν, ὃ βασιλεὺς*¹⁵. Eut. Quod felix faultumque sit huic convivio¹⁶: Primum edico, nè quis hîc proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit fabula, drachmâ multator; ea pecunia in vinum infumitor. Atqui in legitimis fabulis, etiâ extempore confictæ, habentor, modo servetur *τὸ πᾶν*, & *τὸ ἀπὸ πρῶτον*¹⁷. Si nulli defuerit fabula, duo quorum alter lepidissimam, alter frigidissimam fabulam dixerit, vini pretium pendunto. Convivator à vini sumptu immunis esto; ciborum sumptum unus suppeditato: hujus rei si quid inciderit controversiæ, Gelasinus arbiter ac judex esto. Hæc si vos sciveritis¹⁸, rata sunt. Qui legi parere noluerit, abito: sic tamen ut postredie ad computationem redire jus fasque sit. Ge. Legem à rege latam noltris suffragiis ratam esse volumus. Sed unde proficiscetur fabula-

1 Multarum fabularum homo.

2 Ridiculus.

3 Facetus.

4 Urbanus.

5 Nugarum amans.

6 Rîsus amator.

7 Bene linguax.

8 Nugis gaudens.

9 Garrulus.

10 Sine principe.

11 Sine lege.

12 Quoniam apud antiquos talorum jactu creabatur rex convivii, at de his alibi.

13 Though there had been made a general poll, man after man. Ex eo quod in comitiis olim suffragia tributim in candidatorum quorumvis gratiam punctis darentur, numerarenturque

per ejusmodi punctorum appositorum numerum: sic Cicero, in orat. pro Mur. *Recordor quantum hæc quæstiones in senatu habita punctorum nobis detraxerint.* Hinc tandem notissimum isthuc, *Omne tulit punctum, &c.* quod idem, ac si diceretur, *adæptus est, vel meretur omnia suffragia, &c.*

14 Quoniam nova debet dici, at verus est locutionis, quæ obtinuit, ut sono quadraret cum primo membro *novus rex.*

15 Id est, rex igitur leges statuit.

16 Proæmium hoc hinc, quod antiqui sic solent autpicari fere omnia, quæ ad rempublicam pertinebant.

17 Verisimile & decorum.

18 Comproberis; à *fisco.*

fabularum circulus? *Eut.* Unde, nisi à convivatore? *As.* Licétne, rex, dicere tria¹ verba? *Eut.* An tu credis nefastum esse convivium²? *As.* Jureconsulti negant legem esse, quæ non sit æqua³. *Eut.* Assentior. *As.* At tua lex æquat optimam fabulam pessimam. *Eut.* Ubi voluptas quæritur, ibi non minus laudis promeretur, qui pessimè dixit, quàm qui optimè, eò quòd non minus delectet. Vellut inter cantores, nemo voluptati est⁴, nisi qui aut insigniter benè cecinerit, aut egregiè malè. Nónne plures rident audito coccyce, quàm audita luscinià? Hic mediocritas laudem non habet. *As.* At cur plectuntur qui laudem auferunt? *Eut.* Ne nimia felicitas provocet illis Nemesim aliquam, si simul & laudem auferrent, & immunitatem. *As.* Per Bromium⁵, Minos⁶ ipse nunquam tulit legem æquiores. *Phily.* Nullam feres legem de modo bibendi? *Eut.* Dispectâ re, sequar exemplum Agesilai⁷ Lacedæmoniorum regis. *Phily.* Quid is fecit? *Eut.* Is, cùm tempore quodam symplosiarchus⁸ talorum arbitrio delectus esset, rogante architriclino, quantum cuique vini juberet apponi: Si largior, inquit, vini copia parata est, dato cuique quantum poposcerit: si malignior⁹, omnibus ex æquo distribuito. *Phily.* Quid sibi voluit Lacon ille cùm hæc diceret? *Eut.* Hoc agebat, ut neque remulentum, neque rursum querulum, esset convivium. *Phily.* Quì sic? *Eut.* Quia sunt qui gaudent largiùs bibere, sunt qui gaudent parciùs: reperiuntur & abstemii, qualis dicitur fuisse Romulus¹⁰. Itaque si nulli datur vinum nisi poscenti, primùm nemo compellitur ad bibendum; & tamen nihil desiderant, quibus grata est largior potatio. Ita fit ut nemo trillis sit in convivio. Rursus, si parciore copia vini distribuitur æquis portionibus in singulos, satis habent qui bibunt moderatiùs: neque quisquam in æqualitate potest obmurmurare, quando qui largiùs erat hausturus, æquo animo componit sese ad temperantiam. Hoc exemplum si placet, utar. Volumus enim hoc convivium fabulosum esse, non vinosum. *Phily.* Quid igitur bibebat Romulus? *Eut.* Idem quod bibunt canes¹¹. *Phily.* An non istud indignum rege? *Eut.* Nihilò magis quàm quòd reges spirant aëre cum canibus communi: nisi quod illud interest¹²,

S

rex

¹ Pauca.

² Jocandi causâ, detorquet dictum ab Aſſæo, ad Romanorum usum; apud eos enim erant dies nefasti, in quibus jus populo non dabatur, proindeque non licebat prætori tria hæc verba dicere, *Do, di-o, addico*. Ut ex Ovidio patet Fasti i, 47 *Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur; Fastus erit, per quem lege licebit agi*.

³ Siquidem iniusta non ligant.

⁴ Canesitò miris.

⁵ Bacchum; Bacchus enim Bromius quoque vocatur.

⁶ Rex Cretensium qui ob justitiam iudex inferorum factus est à poetis.

⁷ Ob temperantiam & justitiam notissimi.

⁸ Convivii princeps.

⁹ Parciore.

¹⁰ Si pergas, & attentas, intelliges.

¹¹ Aquam; nullus enim canis adhuc potuit vino assuescere.

¹² Hoc est differentia.

rex non bibit eandem aquam, quam biberet canis: sed aërem quem afflavit rex, haurit canis; & vicissim quem efflavit canis, haurit rex. Plus gloriæ¹ tulisset Alexander ille magnus, si cum canibus bibisset². Nihil enim pejus regi, qui tot hominum millibus vigilat, quàm vinolentia. Cæterum Romulum abstemium fuisse declarat apophthegma non infestiviter ab illo dictum. Etenim cùm quidam, videns illum abstinere à vino, dixisset: *Vinum vile futurum, si omnes biberent quemadmodum ille*: Imò, inquit, tum arbitror fore charissimum, si biberent omnes vinum quemadmodum ego. *Bibo enim quantum libet*. *Ge.* Utinam hîc adesset noster Joannes Botzemus Canonicus Constantiensis³, qui nobis Romulum quendam referret! nam & is abstemius non minus est, quàm dicitur; alioqui comis ac festivus conviva. *Po.* Age, si simul potestis, non dicam *sorbere & flare*⁴, quod Plautus ait esse difficile, sed edere & audire, quod est persfacile, bonis avibus auspicabor fabulandi munus. Si parum erit lepida fabula, scitote Batavam⁵ esse. Opinor aliquot vestrâ auditum Macci nomen. *Ge.* Non ita diu est quod periit. *Po.* Is cum venisset in civitatem quæ dicitur Leydis⁶, ac vellet novus hospes innotescere joco quopiam (nam is erat homini mos) ingressus est officinam calcearii: salutatur. Ille cupiens extrudere merces suas, rogatur nunquid vellet. Macco conjiciente oculos in ocreas ibi penfiles, rogatur sutor num vellet ocreas. Annuente Macco, querit aptas tibiis illius; inventas alacriter protulit, &, ut solent, inducit illi. Ubi jam Maccus esset eleganter ocreatus, Quàm bellè, inquit, congrueret his ocreis par calceorum duplicatis soleis. Rogatus an & calceos vellet, annuit. Reperti sunt, & additi pedibus. Maccus laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacitè gaudens, succinebat illi laudanti, sperans pretium æquius, posteaquam emptori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Hîc Maccus: Dic mihi, inquit, bonâ fide, nunquamne usu venit tibi, ut, quem sic ocreis & calceis ad cursum armâsses, quemadmodum nunc armâsti me, abierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui si forte, inquit, veniat usu, quid tu tum faceres? Consequeretur, inquit calcearius, fugientem. Tum Maccus, Serione ista dicis, an joco? Planè seriò, inquit alter, loquor; & seriò facerem. Experiar, ait Maccus. En, pro calceis præcurro, tu cursu sequere. Simulque cum dicto conjecit se in pedes. Calcearius è vestigio confectus est, quantum poterat: clamitans, Tenete furem, tenete furem. Ad

¹ Id est, minus invidia.

² Siquidem vinum non bibisset, quo ad Clitum aliosque amicissimos occidendos impulsus est.

³ Of *Constance*, quæ urbs est notissima apud Helverios, super lacu ejusdem nominis, & non multum distat à Basilea, ubi degebat auctor.

⁴ Proverbialis locutio est, ad denotandum impossibilia, *to drink and to blow*.

⁵ Gens enim faceta non censetur, quanquam sensu communi eximio prædita sit.

⁶ Alio nomine, *Lugdunum Batavorum*, *Leiden*.

Ad hanc vocem cūm cives undique profiliissent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Nē quis, inquit, remoretur cursum nostrum; certamen est de cupa cerevisiæ. Itaque jam omnes præbere se sē certaminis spectatores. Suspiciabantur autem calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hac occasione anteverteret. Tandem calcearius cursu victus, sudans & anhelus domum rediit. Maccus tulit brabeum¹. *Ge.* Maccus iste effugit quidem calcearium, at non effugit furem. *Po.* Quam ob rem? *Ge.* Quia furem ferebat secum. *Po.* Forte tum non erat ad manum pecunia, quam postea resolvit. *Ge.* Verum erat actio furti. *Po.* Ea quidem post intentata est, sed jam magistratibus aliquot innotuerat Maccus. *Ge.* Quid attulit Maccus? *Po.* Quid attulit, rogas, in causa tam vincibili? Magis periclitatus est actor, quàm reus. *Ge.* Qui sic? *Po.* Quia gravabat illum actione calumniæ, & intendebat legem Rhemiam², quæ dictat, ut, qui crimen intenderit, quod probare non possit, pœnam ferat quam laturus erat reus, si convictus fuisset. Negabat se contrectasse rem alienam invito domino, sed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem intercessisse. Se provocasse calcearium ad certamen cursus; illum accepiisse conditionem; nec habere quod queratur, cūm esset cursu superatus. *Ge.* Hæc actio non multum abest ab umbra asini³. Quid tandem? *Po.* Ubi satis risum est, quidam è iudicibus vocavit Maccum ad cœnam, & numeravit calceario pretium. Simile quiddam accidit Daventriæ⁴, me puero. Erat tempus illud, quo regnant piscatores, frigent lanii⁵. Quidam adstabat ad fenestram fructuariæ, sive Græcè mavultis, *eporapolidis*⁶,

S 2

fœminæ

¹ Idem quod *bravium*, quod reperies in dictionario.

² Multi eam cum *Memmia* confundunt, creduntque duas esse tantummodo ejusdem legis denominationes, at si Manutio credamus iusto iudici, ut patet ex Rosino, duæ sunt diversæ & de diversis rebus leges; *Memmia* de reis in rempublicam, *Rhemia* de calumniatoribus, per quam calumniatorum fronti, aut capiti, imprimebatur litera, quæ eos convictos esse calumniatores denotabatur; at probabile est legem sanxisse præterea, quod hîc recenset Erasmus, nihilque justius, observaturque ubique fere terrarum, præterquam apud nos.

³ Ridicula lis est, quæ in proverbium evaserat apud antiquos, de Agastone quodam, qui coram iudice contendebat, contra juvenem quendam, qui in via usus fuerat umbra asini, ut

a meridiano sole se defenderet, se ei locasse quidem asinum, sed non umbram ejus, propter quam additamentum pretio locationis asini requirebat; fertur præterea Demosthenes, agens causam capitalem coram iudicibus Atheniensibus minimè attentis, fabulam hanc de lite super umbra asini inæcepisse, & nondum narratione peracta e rostris seu suggesto descendisse, ac deinde iudices ex eo flagitasse, quis tandem exitus de lite super umbra asini? Tunc vero oratorum princeps, *Libet audire de umbra asini, & causam civis de vita periclitantis audire gravamini?* At nimium his forsitan similes sunt ubique iudices.

⁴ Quæ urbs est provinciæ *Ovenissæ*, ubi Erasmus puer literis operam dedit.

⁵ *Lent time*, ergo.

⁶ Fructum vendentis.

fœminæ vehementer obefæ, oculis intentis in ea quæ propofita venum erant : illa ex more invitavit, fi quid vellet; & cùm videret hominem intentum ficis: Vis, ait, ficos? funt perquam elegantes. Cùm ille annuiffet, rogat quot libras vellet: Vis, inquit, quinque libras? Annuenti, tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa reponit lances, ille fe subducit, non curfu, fed placidè. Ubi prodiffet acceptura pecuniam, vidit emptorem abire, insequitur majore voce, quàm curfu. Ille diffimulans pergit quò cœpit ire: tandem multis ad fœminæ vocem concurrentibus, refistit. Ibi in populi corona agitur caufa; rifus oboritur; emptor negabat fe emiffè, fed quod ultro delatum fuiffet, accepiffè; fi vellet experiri apud judices, fe compariturum. *Ge.* Age, narrabo fabulam tuæ non admodum diffimilem fortaffe, nec inferiorem, nifi quod hæc non habet auctorem perinde celebrem atque eft Maccus. Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera; quorum alii prodiiffent ut venderent, alii ut emerent: hoc utrumque genus aiebat follicitum effè, proinde nec felix: alios non ob aliud venire in forum, quàm ut fpectent quid illic proferatur, aut quid agatur; hos solos effè felices, quod vacui curis, gratuiâ voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat philofophum verfari in hoc mundo, quemadmodum illi verfarentur in mercatu. Verum in noftris emporiis quartum hominum genus obambulare folet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otiofi contemplantur, fed obfervant follicitè fi quid poffint involare¹. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mirè dextri, dicas effè Mercurio² favente natos. Convivator dedit fabulam cum coronide³, ego dabo cum procemio. Nunc accipite quod nuper accidit Antuerpiæ. Sacrificus quidam receperat illic mediocrem⁴ summam pecuniæ, fed argenteæ. Id impoftor quidam animadverterat. Adiit facrificum, qui geftabat in zona crumenam nummîs turgidam; falutat civiliter; narrat fibi datum negotium à fuis, ut vici fui parocho mercaretur novum pallium⁵ facrum, quæ fuma veftis eft facerdoti rem divinam peragenti. Rogat, hac in re commodaret fibi tantillum operæ, ut fecum iret ad eos qui vendunt hujufmodi pallia, quo videlicet ex modo corporis ipfius fumeret majus aut minus; nam fibi videri ftaturam ipfius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium, cùm leve videretur, facilè pollicitus eft facrificus. Adeunt ædes cujuſdam. Prolatum eft pallium, facrificus induit, venditor affirmat mirè congruere. Impoftor, cùm nunc à fronte, nunc à tergo, contemplatus effet facrificum, fatis probavit pallium: fed caufatus eft à fronte brevius quàm par effet. Ibi venditor, nè non procederet contractus, negat id effè pallii vitium,

¹ *Filch.*

² Quoniam, ut jam vidimus, eft Deus furum.

³ *Id eft*, fecunda fabula fimili pri-

mæ, ſiquidem fabula fruſtrariæ non multum à fabula calcearii differt.

⁴ *A pretty large ſum.*

⁵ *A ſurplice.*

tium, sed crumenam turgidam efficere, ut eâ parte offenderet brevit-
tas. Quid multa? Sacrificus deponit crumenam: denuò contem-
plantur. Ibi impostor, averso sacrificio, crumenam arripit, ac semet
in pedes conjicit. Sacerdos cursu insequitur, ut erat palliatus, & sa-
crificum venditor. Sacrificus clamat, *Tenete furem*: venditor clamat,
Tenete sacrificum: impostor clamat, *Cobibete sacrificum furem*: &
creditum est, cùm viderent illum sic ornatum in publico currere. Ita-
que dum alter alteri in mora est, impostor effugit. *Eut.* Dignus qui
non simplici suspendio pereat tantus artifex. *Ge.* Nisi jam pendet.
Eut. Utinam non solus, sed una cum illo qui talibus portentis favent
in perniciem reipublicæ. *Ge.* Non favent gratis. Catena est, quæ
demissa in terras pertingit ad Jovem¹. *Eut.* Ad fabulas redeundum.
As. Ad te redit ordo, si fas est regem in ordinem cogere. *Eut.* Non
cogar; imò volens veniam in ordinem; alioqui tyrannus essem, non
rex, si leges, quas aliis præscribo, recusem². *As.* Veruntamen ai-
unt³ principem esse supra leges. *Eut.* Isthuc non omnino falsò dictum
est, si principem accipias summum illum principem, quem tum vo-
cabant *Cæsarem*⁴. Deinde si sic accipias superiorem legibus, quod
alii coacti utcunque servant, illum suapte sponte multa cumulatius
præstare⁵. Quod enim animus est corpori, hoc est bonus princeps
reipublicæ. Quid opus erat addere, *bonus*, quando malus princeps
non est princeps: quemadmodum spiritus impurus, qui invasit cor-
pus hominis, non est animus? Sed ad fabulam; & arbitror conve-
nire, ut rex regiam fabulam adferam. Ludovicus Galliarum rex,
ejus nominis undecimus, cùm rebus domi turbatis peregrinaretur apud
Burgundiones⁶, occasione venationis nactus est familiaritatem cum Co-
none⁷ quodam, homine rustico, sed animi simplicis ac sinceri. Nam
hoc genus hominibus delectantur monarchæ. Ad hujus ædes fre-
quenter diverterat rex⁸ ex venatu; &, ut plebeiis rebus nonnunquam
delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate vesce-
batur rapis. Mox ubi Ludovicus restitutus, jam rerum potiretur apud
Gallos, submonuit Cononem uxor, ut regem veteris hospitii commo-
nesceret; adiret illum, & rapas aliquot insignes illi dono adferret.
Tergiversatus est Conon, se lusurum⁹ operam: principes enim non

S 3

memi-

¹ Argentea scil. ac de ea Home-
rus, quo innuitur, præmiis, argento
& auro, reges & principes magistra-
tus capi.

² Alluditur ad Pittaci dictum, *Pa-
reto legi, quisquis legem sanxeris*. At-
que majoris est momenti, cùm pluri-
mi reges vel principes existimare vi-
dentur, si se legibus conformes dede-
rint.

³ Non omnes.

⁴ Minus ille jure, quàm nostri reges.

⁵ Nulla gens est, quæ tales reges
non cupiat.

⁶ Quoniam tunc ipsi cum patre
Carolo septimo hujus nominis Galli-
arum rege non conveniebat.

⁷ Nomen est hic fictitium, quan-
quam sit antiqui honesti Græci, sed
fabula verissima fertur, imò & se-
quentes.

⁸ Nondam tunc erat.

⁹ Perditurum.

meminisse talium officiorum. Sed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot insignes, accingitur itineri. Verum ipse per viam captus illecebra cibi, paulatim devoravit omnes, unâ duntaxat exceptâ insigniter magnâ. Ubi Conon prorepisset in aulam, quâ rex erat iturus, statim agnitus est à rege, & accersitus. Ille magna cum alacritate detulit munus; rex majore cum alacritate accepit; mandans cuidam è proximis ut diligenter reponeretur inter ea, quæ haberet charissima. Cononem jubet secum prandere: à prandio egit Cononi gratias; & cupienti repetere rus suum jussit pro rapa numerari mille coronatos aureos¹. Hujus rei fama cum, ut fit, per omne regis famulitium esset pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex intelligens illum, provocatum benignitate quam præstiterat Cononi, captare prædam; vultu majorem in modum alacri, accepit munus; & convocatis primoribus consultare cœpit, quo munere pensaret equum tam bellum, tamque pretiosum. Interim, qui donârat equum spes opinas animo concipiebat, sic cogitans: Si sic pensavit rapam donatam à rustico; quanto munificentius pensaturus est equum talem, oblatum ab aulico? Cum regi veluti de re magna consultant, alius aliud responderet, diuque vanâ spe lætatus esset captator; tandem rex: Venit, inquit, in mentem, quod illi donem: & accersito ex proceribus quopiam, dicit in aurem, ut adferat id quod reperiret in cubiculo (simulque locum designat) ferico diligenter obvolutum. Adfertur rapa: eam, ut erat obvoluta, rex suâ manu donat aulico; addens, sibi videri benè pensatum equum cimelio, quod sibi constitisset mille coronatis. Digressus aulicus, dum tollit linteum, pro thesauro reperit, non carbonem, quod aiunt, sed rapam jam subaridam. Ita captator ille captus risui fuit omnibus. *At* Jam, si permittis, rex, ut plebeius loquar regalia, referam quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut ansa ansam, ita fabula trahit fabulam. Quidam famulus, cum vidisset pediculum repentem in veste regia, flexis genibus, ac sublatâ manu, significat, se nescio quid officii præstare velle. Ludovico præbente se, sustulit pediculum, & clam abiecit. Rogante rege quid esset, puduit fateri. Cum instaret rex, falsus est fuisse pediculum. Latum, inquit, omen est; declarat enim me esse hominem, quod hoc genus vermiculorum peculiariter infestet hominem, præsertim in adolescentia. Jussitque pro officio numerari coronatos quadraginta. Post dies aliquam multos alter quidam, qui viderat illi feliciter cessisse tam humile officium; nec animadvertens, plurimum interesse, ex animo facias quid, an arte; simili gestu aggressus est regem, ac rursus illo se præbente, simulabat se tollere quiddam

¹ Isti sunt, *des ecus d'or couronnez*, utiales adhuc sub hoc rege, quamvis primum cusi sub Carolo sexto, minoris ponderis quam *les ecus d'or sol*, vel

les ecus d'or simpliciter (ambo enim idem nunc) memorati pag. 251. num. 4. duos credam ex his æquare pondus trium ex illis.

quiddam è veste regia, quod mox abjiceret. Cùm urgeret rex tergiversantem, ut diceret quid esset, mirè simulato pudore, tandem respondit esse pulicem. Rex intellecto fuce, Quid, inquit, an tu me facies canem¹? Jussit tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis, infligi quadraginta plagas. *Phily.* Non tutum est, ut audio, cum regibus facietis ludere. Quemadmodum enim leones se nonnunquam placidè præbent fricanti, iidem, ubi lubitum est, leones sunt, & jacet collusor; itidem favent principes. Sed adferam tuæ fabulæ fabulam non dissimilem, nec recedamus interim à Ludovico, cui pro delectamento erat, corvos hiantes fallere². Dono acceperat alicunde decem millia coronatorum (quoties autem principibus obligit nova pecunia, venantur omnes officarii, & captant aliquam prædæ partem; id non fugiebat Ludovicum) cum igitur ea pecunia exprompta esset in mensa, quo magis irritaret spem omnium, sic loquutus est circumstantibus: Quid? an non videor vobis rex opulentus? Ubi collocabimus tantam pecuniæ vim? Donatitia est, donari vicissim convenit. Ubi nunc sunt amici, quibus pro suis in me officiis debeo? Adfint nunc, priusquam effluat hic thesaurus. Ad hanc vocem accurrere permulti: nemo non sibi sperabat aliquid. Rex cùm vidisset aliquem maximè inhiantem, & jam oculis devorantem pecuniam; ad eum conversus, Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemorabat se diu aluisse falcones regios summâ fide, nec sine gravibus impendiis: alius aliud adferebat; suum quisque officium verbis quantum poterat exaggerabat, idque non sine mendaciis. Rex omnes benignè audiebat, & singulorum orationem comprobabat. Hæc consultatio dilata est in longum tempus, quò diutius spe metuque torqueret omnes. Adstabat inter hos primus cancellarius: nam & hunc jusserat acciri. Is, cæteris prudentior, non prædicabat officia sua, sed agebat spectatorem fabulæ. Ad hunc tandem conversus rex: Quid, inquit, narrat meus cancellarius? Solus ille nihil petit; nec prædicat officia sua. Ego, inquit cancellarius, plus accepi à benignitate regia, quàm promeruerim: nec ulla de re magis sollicitus sum, quàm ut regiæ in me munificentia respondeam; tantum abest ut velim flagitare plura. Tum rex: Unus igitur, inquit, omnium non eges pecuniâ? Nè egerem, inquit alter, jam tua præstitit benignitas. Ibi rex versus ad alios: Næ ego sum, inquit, regum omnium magnificentissimus, qui tam opulentum habeam cancellarium. Hic magis accensa spes est omnibus, futurum ut pecunia cæteris distribueretur, quandoquidem ille nihil ambiebat. Ad hunc modum, ubi satis diu lussisset rex, coëgit cancellarium, ut totam eam summam domum auferret. Moxque versus

S 4

ad

¹ Canes enim pulicibus maximè infestantur.

² Quippe hic rex maximus simulator & dissimulator fuit; phrasis au-

tem ex Horatio, Sat. ii, 5, 56. *Corvum deludentem.* Corvus autem hians idem quod latus hians, quem jam vidisti,

ad cæteros jam mæstos, Vobis, inquit, erit alia exspectanda occasio, *Pbi.* Fortasse frigidius videbitur quod narraturus sum; proinde deprecor doli mali suspicionem, furtive; nè videar de industria ambiisse immunitatem¹. Adiit eundem Ludovicum quidam, petens ut munus, quod forte vacabat in eo pago in quo habitabat, juberet in ipsum transferri. Rex, auditâ petitione, expeditè respondit, *Nihil efficies*; videlicet amputans omnem spem impetrandi quod petebatur. Petitor item, mox actis regi gratiis, discessit. Rex ex ipsa fronte colligens hominem esse non omnino sinistri ingenii, suspicansque illum non intellexisse, quid respondisset, jubet eum revocari. Redit. Tum rex, Intellexeras, inquit, quid tibi responderim? Intellexi. Quid igitur dixi? *Me nihil effecturum.* Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit, est domi quod agam²: proinde magno meo incommodo persequuturus eram hîc spem ancipitem: nunc beneficium interpreteror, citò negâsse beneficium; meque lucratum quicquid eram perditurus, si vanâ spe lactatus fuisssem. Ex eo responso rex conjectans hominem minimè segnem, ubi pauca percontatus esset, Habebis, inquit, quod petis, quo mihi bis gratias agas; simulque versus ad officarios, Expediantur, inquit, huic sine mora diplomata, nè hîc diu suo damno hæreat. *Eug.* Non deest quod referam de Ludovico³, sed malo de nostro Maximiliano⁴; qui ut nequaquam solitus est defodere pecuniam, ita clementissimus erat in eos, qui decoxerant; modo nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cùm cuidam juveni vèllet opitulari, mandavit illi legationem, ut à civitate quadam, titulo nescio quo, peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut si quid impetratum esset dexteritate legati, pro lucro duci posset. Legatus extorsit millia quinquaginta; Cæsari reddidit triginta. Cæsar lætus insperatâ prædâ, dimisit hominem, præterea nihil inquirens. Interea quæstores & rationales olfecerant plus acceptum fuisse quàm exhibitum. Interpellant Cæsarem, ut accerferet hominem. Accitus est; venit illico. Tum Maximilianus: Audio, inquit, te accepisse millia quinquaginta. Fassus est. Non exhibuisti nisi triginta millia. Fassus est & hoc. Reddenda est, inquit, ratio. Promisit se facturum; ac discessit. Rursum cùm nihil esset actum, interpellantibus officiariis, revocatus est. Tum Cæsar, Nuper, inquit, jussus es reddere rationem. Memini, inquit ille; & in hoc sum⁵. Cæsar suspicans, illi rationem nondum satis esse subductam, passus est illum sic abire. Cùm sic eluderet, officarii vehementer instabant; clami-

¹ Ex eo quod qui frigidiorē dedisset fabulam, immunis esse deberet, *i. e.* nihil solvere.

² *I have some business to do at home.*

³ Siquidem innumera jactantur de eo, apud vulgus, scripta & non scrip-

ta, quibus anus in Gallia pueros pastunt, & vulgo vocatur apud eas, *Le roy grand nez.*

⁴ Jam vidisti pag. 232. num. 12.

⁵ Horatiana phrasis est, *Et totus in hoc sum.*

clamitantes, non esse ferendum, ut ille tam palam illuderet Cæsari. Persuaserunt, ut accersitus juberetur inibi præsentibus ipsis exhibere rationem. Annuit Cæsar. Accitus venit illico, nihil tergiversatus. Tum Cæsar, Nónne, inquit, pollicitus es rationem? Pollicitus, respondit ille. Jam, inquit, opus est: en adsunt qui excipient; nec est diutius tergiversandi locus. Assidebant officarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis sat dextrè; Non detrecto, inquit, rationem, invictissime Cæsar; verum hujusmodi rationum non sum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: isti qui assident, talium rationum sunt peritissimi; si vel semel videro quemadmodum illi tractent hujusmodi rationes, ego facillè imitabor. Rogo jubeas illos vel exemplum edere; videbunt me docilem. Cæsar sensit dictum hominis, quod non intelligebant hi, in quos dicebatur; ac subridens, Verum, inquit, narras; & equum postulas. Ita juvenem dimisit. Subindicabat enim, sic illos Cæsari solere reddere rationem, quemadmodum ipse reddiderat; nimirum ut bona pecuniæ portio penes ipsos remaneret. *Le.* Nunc tempus est, ut ab equis, quod aiunt, ad asinos ¹ descendat fabula; à regibus ad Antonium sacrificum Lovaniensem, qui Philippo cognomento Bono ² fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucundè dicta, vel jocosè facta, sed pleraque fordiora. Nam ple-rosque lusus suos condire solitus est unguento quodam, quod non admodum eleganter sonat, sed pejus olet ³. Deligam unum ex mundioribus. Invitârat unum atque alterum bellum homunculum forte obvios in via. Cùm redisset domum, reperit culinam frigidam, nec erat nummus in oculis; quod illi nequaquam erat insolens. Hic opus erat celeri consilio. Subduxit se tacitus: & ingressus culinam sceneratoris, quicum illi erat familiaritas, quod frequenter ageret cum illò; digressa famula, subduxit unam ex ollis æneis una cum carnibus jam coctis, ac veste tectam deferabat domum; dat coquæ; jubet protinus effundi carnes & jus in aliam ollam fictilem, simulque sceneratoris ollam defricari donec niteret. Eo facto mittit puerum ad sceneratorem, qui deposito pignore drachmas duas à sceneratore sumat mutuò, sed accipiat chirographum, quod testaretur talem ollam missam ad ipsum. Scenerator non agnoscens ollam, utpote defricatam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, & numerat pecuniam; eâ pecuniâ puer emit vinum. Ita prospectum est convivio. Tandem cùm appareretur prandium sceneratori, desiderata est olla. Hic jurgium adversus coquam. Ea, cùm gravaretur ⁴, constanter affirmavit, neminem eo die fuisse in culina præter Antonium. Improbam videbatur hoc suspicari de sacrificio. Tandem ium est ad illum; exploratum, an

apud

¹ Vide pag. 73. num. 10.

² Is est ille Dux Burgundiæ, ad quem cum patre dissidens confugerat Ludovicus undecimus; ubi tunc An-

tonius ille, de quo nunc agitur.

³ Divina.

⁴ Was hardly put to it.

apud illum esset olla: ne musca¹ quidem olla reperta. Quid multis? Serio flagitata est ab illo olla, quod solus ingressus esset culinam, quo tempore desiderata est. Ille fassus est sumpsisse commodatò ollam quandam, sed quàm remisisset illi, unde sumpserat. Id cùm illi pernegarent, & incaluisset contentio; Antonius adhibitis aliquot testibus, Videte, inquit, quàm periculosum est cum horum temporum hominibus agere sine chirographo: intenderetur mihi propemodum actio furti, ni manum² haberem sceneratoris. Et protulit syngropham. Intellectus est dolus: fabula magno cum risu per totam regionem dissipata est, ollam oppignoratam ipsi cujus erat. Hujusmodi dolis libentiùs favent homines, si commissi sint in personas odiosas, præsertim eos qui solent aliis imponere. *Ad.* Næ tu nobis mare³ fabularum aperuisti, nominato Antonio: sed unam duntaxat, eamque brevem referam, quam audiui nuperrimè. Agitabant simul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi; quibus nihil prius in vita, quàm ridere⁴. Inter hos erat Antonius, atque alter item, & ipse celebris hoc genere laudis, ac velut æmulus Antonii. Porro, quemadmodum inter philosophos, si quando conveniunt, proponi solent quæstionculæ de rebus naturæ; ita hîc statim nata est quæstio, quænam esset hominis pars honestissima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrum, alius item aliud: & suæ quisque divinationis rationem adferebat. Antonius jussus dicere sententiam, dixit os sibi videri partem omnium honestissimam; & addidit causam nescio quam. Tum alter ille, nè quid ipsi conveniret cum Antonio, respondit, eam partem, quâ sedemus, sibi videri honestissimam. Cùm id videretur omnibus absurdum, attulit hanc causam, quod is diceretur vulgo honoratissimus, qui primus consideret: hoc honoris competere parti quam dixisset. Applausum est huic sententiæ, & risum est affatum. Placuit homo sibi de hoc dicto; visusque est in eo certamine victus Antonius. Dissimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honestatis laudem, nisi quod sciret illum velut æmulum suæ gloriæ, diversam partem nominaturum. Post dies aliquot, cùm rursus uterque vocatus esset ad idem convivium, ingressus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur cœna: & aversus emisit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi, inquit, scurra, ubinam didicisti mores istos? Tum Antonius, Etiam indignaris, inquit? Si te salutâssem ore, resalutâsses: nunc te saluto parte corporis, vel te iudice, omnium honestissimâ, & scurra vocor. Sic recuperavit prius amissam gloriam Antonius. Diximus omnes, nunc superest ut pronunciet iudex. *Ge.* Id faciam, sed non

¹ Id est, nulla prorsus, ex Plauto locutio, *Quas tu mulieres mihi narras? quæ musca nulla femina est in adibus.*

² Syngropham.

³ Veluti fontem, qui nobis innumeras fabulas suppeditabit.

⁴ *Who love merriment as they love their lives.*

non prius, quàm suum quisque cyathum ebiberit. En auspicor: sed lupus in fabula ¹. *Po.* Haud lævum omen adfert Levinus ² Panagathus. *Levi.* Quid actum est inter tam lepidos congerrones? *Po.* Quid aliud? Certatum est fabulis, donec lupus intervenires. *Levi.* Huc igitur adsum, ut perficiam fabulam: volo vos omnes cras apud me prandere prandium theologicum ³. *Ge.* Scythicum ⁴ promittis convivium. *Levi.* *Αὐτὸ δὲ αἶψά* ⁵. Nisi fatebimini hoc fuisse vobis fabuloso convivio jucundius, non recuso dare pœnas in cœna. Nihil jucundius, quàm cum seriò tractantur nugæ.

PUERPERA.

ARGUMENTUM.

Puerpera ob masculum partum magis gaudet. Mos impius tyrannus. Mulier contendit, se non esse marito suo inferiore. Dignitas utriusque comparatur. Lingua invictum mulieris telum. Nutricem non debere esse aliam quam ipsam matrem. Non est mater quæ gignit, sed quæ nutrit. Ipse fere fœtus suos lacte suo nutriunt. Lac sæpe nutricum infantis & ingenium & corporis habitudinem vitiat. Animus quorundam malè habitat. Cato primam felicitatis partem judicabat bene habitare. Vix semimater est quæ recusat alere quod peperit. Mater talis dicitur à τῆς μητρός. Breviter præter multarum naturalium rerum cognitionem, multa occurrunt hic moralia.

EUTRAPELUS, FABULLA.

Eu. **S**Alva fit optima Fabulla. *Fa.* Salve multùm, Eutrapele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quòd nunc saluator insolens adveneris, quem hoc triennio toto nemo nostrùm vidit? *Eu.* Dicam; forte præteriens has ædes, vidi cornicem obvinctam candido linteo: demirabar quid esset causæ. *Fa.* Adeone hospes es in hac regione, ut ignores hoc esse symbolum puerperii ⁶ in ædibus? *Eu.* Eho, an non prodigium est videre cornicem albam? Sed extra jocum; sciebam maximè: verum suspicari non potui, te puellam vixdum ingressam decimum sextum annum, tam maturè didicisse difficillimam artem gignendi liberos, quam ægre discunt quædam ante annos triginta. *Fa.* Ut tu semper es quod diceris, Eutrapele ⁷! *Eu.* Ut nunquam deest Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodùm occurrit Polygamus.

¹ Vide pag. 15. num. 1.

² Nomen Romanum. & apud nos nunc vulgatum satis. Sed *Panagathus* Græcum est, i. e. omnimodè bonus.

³ *Id est*, in quo tractetur, non de fabulis, sed de quæstionibus theologicis.

⁴ Quoniam multi, per quosdam de omnibus judicantes, theologos fere omnes existimant contentiosos disputatores irreconciliabiles, imo & crudelissimos in dissentientes (Barbari

enim & crudeles Scythæ audiunt) sed Levinus aliter censet, & vere multa exceptio facienda.

⁵ *Id est*, res ipsa indicabit.

⁶ Ejusdem rei signum est adhuc apud nos, vel saltem ægrotantibus alicujus in domo.

⁷ Ludus in verbo, cornix enim significat vel avem quæ nigra est, vel porcæ malleolum, qui hæc supponitur linteo albo involutus.

⁸ *Id est*, facetus, sic enim significat *Eutrapelus*.

mus. *Fa.* Is qui nuper extulit¹ uxorem decimam? *Eu.* Is ipse, sed quod te fugit, opinor, rursus tam ambitiosè procum agit, quasi hætenus vixerit cœlebs. Hic percontanti quid accidisset novæ rei, Muliebre corpus, inquit, in his ædibus per medium sectum est in duo². Ob quod, inquam, facinus? Si verum est, inquit, quod rumore populari jactatur, hic materfamilias sustinuit deglubere maritum suum: simulque cum risu subduxit sese. *Fa.* Homo crassè facetus³. *Eu.* Ego me protinus intro conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. *Fa.* Salutem mihi gratulare, si voles, Eutræpele; felicem partum tum gratulaberis, cum quod enixa sum videris de se præbere specimen boni viri. *Eu.* Piè tu quidem & verè, mea Fabulla. *Fa.* Nullius Fabulla sum, nisi Petronii. *Eu.* Unì quidem Petronio paris; at non unì vivis, opinor. Cæterum hoc quoque gratulor, quod puerum enixa es. *Fa.* Sed quâs ob causas felicius judicas peperisse masculum, quàm fœminam? *Eu.* Quin tu potius, Fabulla Petronii (jam enim vereor, mea, dicere) illud mihi expedis, quas ob causas vos magis gaudetis peperisse masculos, quàm fœminas? *Fa.* Quid aliæ sentiant, nescio; ego nunc me gaudeo peperisse masculum, quia sic visum est Deo: si maluisset ille puellam, maluissem & ipsa. *Eu.* An putas Deo tantum esse otii, ut etiam parturientibus obstetricetur⁴? *Fa.* Quid agat ille potius, Eutræpele, quàm ut propagatione fervet quod condidit? *Eu.* Quid agat, ô bona? Imò, ni Deus esset, non arbitror suffecturum tot negotiis. Exultat Christiernus⁵ Danorum rex, pius Evangelii fautor: Franciscus⁶ Galliarum rex hospes est Hispaniarum, nescio quam ex ipsius animi sententiâ, vir certè dignus meliore fortunâ: Carolus⁷ molitur monarchiæ proferre pomœria: Ferdinandus⁸ rerum suarum satagit in Germania: Bulimia⁹ pecuniarum urget aulâs omnes: periculosos motus concitant agricolæ¹⁰, nec tot stragibus ab instituto deterrentur: populus meditatur anarchiam; periculosis factio-

nibus

¹ Sepelivit.

² Hujus dicti, sicut & rationis subsequentis non difficile est sensum percipere.

³ Benè observatum, nesciamque præterea, an in Eutræpelo bene sit, talia talibus verbis Fabullæ enarrasse.

⁴ Parum decore, etiamsi non seriò dictum.

⁵ Secundus nomine, qui anno 1523, ex regno, cum uxore & liberis, sese in Hollandiam contulit, deinde in regnum reversus, detentus est captivus à Frederico, privatusque obiit.

⁶ Primus nomine, literarum fau-

tor dictus, captus ab Austriacis, ut jam vidimus, Pavianâ pugnâ, ac deinde in Hispaniam translatus.

⁷ Quintus huius nominis imperator, rexque Hispaniarum, de quo jam.

⁸ Frater hujus Caroli & Romanorum rex electus, ut fratri in Imperio succederet, quique ei successit.

⁹ Id est, difficultas nummaria quam magna est, nec mirum in tantis bellis.

¹⁰ Qui in Franconia & Suecia, Duce Munzero, vastas in Germania fecere depopulationes, anno 1525, & sequentibus.

nibus collabitur ecclesiæ domus ¹; hinc atque hinc distrahitur illa Jesu tunica inconsutilis. Vineam Domini non ab uno jam apro vallatur; simulque periclitatur sacerdotum cum decimis auctoritas, theologorum dignitas, monachorum majestas: nutat confessio, vacillant vota, labascunt leges pontificiæ: vocatur in discrimen eucharistia, expectatur Antichristus ²; totus orbis parturit nescio quid magni mali. Interim superant & imminet Turcæ ³, nihil non populaturi, si succederit quod agunt: & tu rogas quid agat potius? Imò tempus arbitror, ut suo quoque regno prospiciat in tempore ⁴. *Fa.* Quod hominibus videtur maximum, id fortasse videtur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula ⁵ Dei personam; si vis, secludamus. Dic quæ te causæ moveant, ut felicius existimes peperisse catulum, quàm catellam. *Eu.* Piæ mentis est, hoc judicare optimum, quod dedit Deus citra controversiam optimus. Verum si Deus tibi daret poculum crystallinum, nōne maximas ageres gratias? *Fa.* Agerem. *Eu.* Quid si idem daret vitreum; num pares ageres? Sed vereor nē tibi molestiam adferam pro solatio, hæc apud te philosophans. *Fa.* Imò Fabullæ nihil est jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo: satisque valeo vel ad luctam. *Eu.* Quin igitur è nido provolas? *Fa.* Vetuit rex. *Eu.* Qui rex? *Fa.* Imò tyrannus. *Eu.* Qui quæso? *Fa.* Syllabâ dicam, mos ⁶. *Eu.* Heu quam iste rex multa præter æquum exigit! Pergamus igitur philosophari de crystallo, & vitro. *Fa.* Marem, uti conjicio, natura præstantiorem, ac firmiorem, judicas, quàm scēminam. *Eu.* Sic arbitror. *Fa.* Nimirum viris auctoribus. Num igitur viri vivaciores sunt, quàm scēminæ? Num à morbis immunes? *Eu.* Nequaquam, sed in genere viribus antecellunt. *Fa.* Sed ipsi rursus superantur à camelis. *Eu.* Imò prior cre-

atus

¹ Hoc, & sequentia usque ad verba *expectatur Antichristus*, respiciunt Romanam ecclesiā, ejus auctoritatem & dogmata, quæ tunc nutabant, per Lutherum, & qui eum sequuti sunt, quæ omnia intellectu facillima, nihilque notam specialem meretur, nisi verba hæc, *Jesu tunica inconsutilis*, quibus ecclesiā intelligitur, quam, quamvis in ea menda observaret, nolebat Erasmus in partes distrahi, volebatque proinde, ut sine scissione reformaretur.

² Quo fundamento nitatur hæc opinio, nesciam, nisi quod vulgò credatur in confusionibus paulo ante mundi finem, adventare debere quandam specialem Antichristum.

³ Ut pote tunc in Christianam Europam ulterius quàm antea inumpen-

tes, ad id inducti per Franciscum illum primum Francorum regem, de quo jam, quippe qui primus rex Christianissimus societatem & fœdus cum Turcis pepigerit in Austriacos.

⁴ Non mihi multum arridet hoc, etiam si non seriò dictum.

⁵ Confabulatione

⁶ Idem ridiculus (& quidem incommodus credo) mos diu servandi lectum post puerperium valet quoque nunc apud nos, inter mulieres fortis distinctæ, imò & satis mediocris: at quid ridiculius, si, cum bene habeas, facias veluti si malè haberes! sed viget stultus mos, vigebitque, credo, diu, tam difficile est, ut quæ speciem quandam fasti & dignitatis præferunt, aboleantur, inter mulieres præsentim.

atus est masculus. *Fa.* Prior conditus est Adam, quàm Christus. Et solent artifices in posterioribus se ipsos vincere. *Eu.* At Deus mulierem viro subjecit. *Fa.* Non statim melior est qui imperat; & nuptam subjecit, non scēminam: ac rursus nuptam ita subjecit, ut cūm utrique sit potestas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere, non ut præstantiori, sed ut ferociori. Dic, Eutrapele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? *Eu.* Tibi quidem hīc cedam, si mihi declarāris, quid senserit Paulus, scribens Corinthiis ¹, cūm *viri caput* dicit esse *Christum, mulieris caput virum*: rursus, cūm *virum* dicit *imaginem & gloriam Dei; mulierem gloriam viri*. *Fa.* Istud expediam, si mihi declarāris, an solis viris datum sit esse membra Christi. *Eu.* Absit: id quidem datum est omnibus hominibus per fidem. *Fa.* Quī sit igitur, ut caput unum cūm sit, non habeatur omnibus membris commune? deinde, cum Deus hominem fingeret ad imaginem sui, utrum hanc imaginem expresseit in corporis figura, an in animi dotibus? *Eu.* In animi dotibus. *Fa.* At in his quid tandem habent viri nobis præcellentius? In utro sexu plures sunt temulentia, rixa, pugna, caedes, bella, rapina, & adulteria? *Eu.* At soli viri bellum gerimus pro patria. *Fa.* Sed iidem sæpius deserto loco turpiter fugitis: nec semper pro patria, sed frequentius pro sordido salariolo ² deseritis uxorem & liberos, & peiores gladiatoribus, ultro corpora vestra traditis in servilem necessitatem vel moriendi, vel occidendi. Jam, ut maximè jactes mihi virtutem bellicam, nemo vestrum, si semel esset expertus quid sit parere, non mallet decies in acie stare, quàm subire semel, quod nobis toties est experiendum. In bello non semper venit ³ ad manus, & si venit, non in quavis exercitūs parte discrimen est. Tui similes ⁴ disponuntur in acie media, alius est in subsidiis, alius tutò sedet post principia ⁵; denique plurimos servat deditio & fuga: nobis cominus cum morte conflictandum est. *Eu.* Ista non nunc primū audio, verum suntne hæc vera, quæ dicuntur? *Fa.* Nimum vera. *Eu.* Visne igitur, Fabulla, ut marito tuo persuadeam, nè posthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab isto discrimine. *Fa.* Equidem nihil malim, si possis. *Eu.* Quid præmii feret orator hic, si persuaserit? *Fa.* Dabo decem linguas bubulas fumo duratas. *Eu.* Iltas malim, quàm decem linguas lusciniarum. Non rejicio conditionem: verū contractum hunc ratum esse nolim, priusquam intercesserit stipulatio. *Fa.* Addatur, si libet, & si qua est alia cautio. *Eu.* Id fiet ex animi tui sententia post mensem exactum. *Fa.* Quin potius nunc sit ex animi mea sententia? *Eu.* Dicam; quia vereor nè post mensem non sit eadem animi tui sententia. Itaque & tibi solvendum

¹ Prima epist. scil. cap. xi.

² Non immeritò præ contemptu diminutivo hoc inusitato utitur.

³ Sic impersonaliter hac passiva hu-

jus verbi voce uti licet.

⁴ Id est, timidi.

⁵ Vidisti pag. 9. num. 3.

dum esset duplex præmium, & mihi duplex esset sumenda opera, persuadendi, ac dissuadendi. *Fa.* Age, fiat ut voles. Sed interim perge demonstrare, quare virilis sexus sit præstantior scæmineo. *Eu.* Video te meditatam hanc monomachiam¹: quam ob rem in præsentia quidem consultius arbitror tibi concedere. Congrediar aliàs, sed armatus, nec absque subsidiario milite. Nam ubi linguâ res geritur, nè septem quidem viri pares sunt uni scæminæ. *Fa.* Nimirum hoc telo armavit nos natura: quanquam nè vos quidem elingues estis. *Eu.* Fortassis: sed ubi puellus? *Fa.* In conclavi proximo. *Eu.* Quid illic? coquit olus²? *Fa.* Nugator, apud nutricem est. *Eu.* Quam mihi nutricem narras? an est alia nutrix, quàm ea quæ mater est? *Fa.* Quid ni? vulgò fit. *Eu.* Pessimum mihi nominas auctorem rei bene gerendæ vulgum, Fabulla. Vulgò peccant, vulgò luditur aleâ, vulgò commatur ad fornices, vulgò fraudatur, potatur, insanitur. *Fa.* Sic amicis visum est: censuerunt enim, parcendum huic ætati tam teneræ³. *Eu.* Atqui si natura dedit vires ad concipiendum, haud dubie dedit & ad lactandum. *Fa.* Probabile quidem est. *Eu.* Dic mihi, nõne sentis, esse dulcissimum matris vocabulum? *Fa.* Sentio. *Eu.* Itaque, si fieri posset, patereris aliam mulierem esse matrem tui partûs? *Fa.* Minimè gentium. *Eu.* Cur igitur volens plusquam dimidiatum matris nomen transfers in scæminam alienam? *Fa.* Bona verba, Eutrapele; non divido filium; sola totaque sum mater. *Eu.* Imò hîc tibi, Fabulla, reclamationem in os ipsa natura. Cur terra dicitur omnium parens? an quòd gignat tantum? imò multo magis quòd nutriet ea quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus nascitur, quod eadem terra succo suo non alat: nec est ullum animantis genus, quod non alat suos fœtus. Ullæ, leones, & viperæ educant partus suos; & homines suos fœtus abijciunt? Obsecro te, quid crudelius iis qui prolem educationis tædio dicuntur exponere⁴? *Fa.* Abominanda dicis. *Eu.* Atqui non perinde factum abominantur homines. An non expositionis genus est, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem spirantem, matris opem eâ voce implorantem, quæ movere dicitur & feras, tradere mulieri, fortassis nec corpore salubri, nec moribus integris, denique cui pluris sit pecuniæ pauxillum, quàm totus infans tuus? *Fa.* Delecta est mulier salubri corporis temperaturâ. *Eu.* Hoc medici certius judicent, quàm tu. Sed finge hîc illam tibi vel parem, vel aliquanto, si vis, superiorem: an nihil interesse censēs, utrum infans tenel-

¹ Singulare certamen.

² Quoniam infantium excrementa ad viridem, seu olerum, colorem accedunt.

³ De se loquitur.

⁴ Barbarus mos erat plurimum in

uso apud antiquos paganos, at quod horrendum, non absumile faciunt nunc plurimi patres & matres in magnis civitatibus, & Christiani nominari volunt.

tenellus cognatum illum & familiarem hauriat succum, & caloré janti assuetu foveatur, an alienis cogatur assuescere? Triticum in aliud solum jactum degenerat ¹ in avenam, aut filiginem; vitis in alium collem translata mutat ingenium: plantula revulsa à parente terra flaccescit, ac velut emoritur; eoque, quantum fieri potest, cum terra nativa transferunt ². *Fa.* Imò narrant plantas translatas & ipsitas exuere silvestre ingenium, & fructus edere generosiores. *Eu.* At non protinus ut nate sunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, si Deus voluerit, ut adolescentem tuum ableges ab ædibus, literis jam ac severioribus disciplinis imbuendum, quæ functio patris est potius, quàm matris. Nunc ætas tenera fovenda est. Porro, cum ad salubritatem firmitatemque corporis plurimum refert qualis sit alimonia, tum vero præcipuè quo succo tenerum illud ac molle corpusculum imbuatur. Nam hîc quoque locum habet illud Flacci dictum, *Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu* ³. *Fa.* De corpore non ita multum laboro, modo sit animus qualem optamus. *Eu.* Piè tu quidem, sed parum philosophicè. *Fa.* Quam ob rem? *Eu.* Cur tu igitur quoties concidis olus, quereris aciem cultri retusam esse, & jubes exacui? Cur acum rejicis obtusâ cuspide, cùm ea res non adimat artem? *Fa.* Non deest ars, sed obstat instrumentum parum idoneum. *Eu.* Cur quibus est opus oculorum acie, vitant lolium & cæpas? *Fa.* Quia vitiant oculos. *Eu.* Nónne animus est qui cernit? *Fa.* Est; nam nihil vident axanimes. *Eu.* Sed quid agat faber, vitiata securi? Agnoscis igitur corpus esse mentis organum? *Fa.* Apparet. *Eu.* Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut incommodius agere? *Fa.* Non dissimile veri dicis. *Eu.* Age, videor mihi nactus ingenium philosophicum. Finge igitur animum hominis demigrare in corpus galli gallinacei; num ederet vocem quam nunc edimus? *Fa.* Nequaquam. *Eu.* Quid obstaret? *Fa.* Quia desunt labra, dentes, & lingua similis: nec epiglottis, nec tres adsunt cartilagine, à tribus motæ musculis, ad quos pertinent nervi à cerebro demissi, nec fauces, nec os simile. *Eu.* Quid si in corpus suis? *Fa.* Grunniret suillo more. *Eu.* Quid si in corpus cameli? *Fa.* Caneret, ut canit camelus. *Eu.* Quid si in corpus asini, quod evenit Apuleio ⁴? *Fa.* Ruderet, opinor, ut asinus. *Eu.* Nimirum fatetur hoc ille, cùm cupe- ret inclamare Cæsarem, contractis quantum potuit labris, vix O ⁵ sonuit; Cæsarem nullo pacto potuit exprimere. Idem, cùm fabulam auditam, nè excideret, describere cuperet, damnavit cogitationem

¹ Plusquam incertum hoc, sed cum tritico sapius avena & siligo feruntur, quæ vulgo melius crescunt, quàm ipsum triticum.

² Subaudi, *eam*, scil. plantulam.

³ De hoc verissimo & utilissimo pro-

nunciato Horatiano diximus jam pag. 132. num. 2.

⁴ Hominem ejusque fictionem jam vidimus quoque.

⁵ Quoniam volebat dicere, O Cæsari

tam asininam, cum ungulas intueretur solidas. *Fa.* Et meritò. *Eu.* Ergo lippientibus oculis, minus videt animus; oppletis sordibus auribus, minus audit; ubi cerebrum occupat pituita, minus olfacit; ubi stupet membrum, minus sentit, ubi malis humoribus vitata est lingua, minus gustat. *Fa.* Negari non potest. *Eu.* Non ob aliud, nisi quia vitiatum est organum. *Fa.* Arbitror. *Eu.* Nec inficiaris, plerumque vitari cibo potuque. *Fa.* Fateor; sed quid isthuc ad bonam mentem? *Eu.* Proinde quid lolium ad perspicaces oculos? *Fa.* Quia vitiat organum animi. *Eu.* Probè respondes. Verum illud expedi: unde fit quod alius alio celerius intelligit, ac tenacius meminit? alius alio citius irascitur, aut moderatius odit? *Fa.* Sic conditus est animus. *Eu.* Non sic elaberis. Unde fit, ut qui prius fuit ingenio celeri, felici memoriâ, postea fiat obliviosus ac tardus, sive plagâ, sive casu, sive morbo, sive senio? *Fa.* Tu nunc mihi videre sophistam agere. *Eu.* Proin tu contra fac agas sophistriam. *Fa.* Opinor hoc te velle dicere; quod animus, quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, irascitur, & placatur. *Eu.* Rectè conjectas. *Fa.* Quæ tandem sunt ista organa? & ubi sunt? *Eu.* Oculos ubi sunt vides. *Fa.* Et aures, & nares, & palatum ubi scit, scio. Et toto corpore contactum esse video, nisi cum stupor occupat membrum. *Eu.* Amputato pede, tamen intelligit animus. *Fa.* Intelligit; itidem & manu¹. *Eu.* Et qui vehementem plagam accipit in tempus capitis, aut in occipitium, concidit mortuo similis, omnique sensu suo vacat. *Fa.* Isthuc aliquoties vidi. *Eu.* Ex hoc colligis, intra cranium esse intellectûs, voluntatis, ac memoriæ organa, minus quidem crassa, quam sunt aures & oculi, sed tamen materialia. Quandoquidem & spiritus, quos habemus in corpore subtilissimos, corporales sunt. *Fa.* An ista quoque vitantur cibo potuque? *Eu.* Maximè. *Fa.* Cerebrum procul abest à stomacho. *Eu.* Ita summa fumarii pars abest à foco; tamen illi si infideas, senties vaporem. *Fa.* Non experiar. *Eu.* At si mihi non credas, sciscitare è ciconiis². Itaque refert qui spiritus, qui vapores à stomacho subvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi, si crudi sint ac frigidi, recidunt in stomachum. *Fa.* Næ tu mihi metam distillatoriam describis, quâ ex floribus herbisque succum exhalantem excipimus. *Eu.* Haud ita malè conjectas. Nam hepar, cui fel adhæret, ignis loco est; stomachus patella; cranium summæ metam colophon, atque adeò, si vis, nasus fistulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu ac refluxu humorum nascitur fere quicquid est morborum, ut variè delabitur varius humor, nunc in oculos, nunc in stomachum, aliàs in scapulas, interim in cervicem, aliove. Quoque magis intelligas; cur, qui vino immodico sese ingurgitant, sunt

T

malè

¹ Amputatâ, scil.

² Quoniam hæ aves fere semper sedent in fumarii summa parte.

malè memores? Qui cibis aluntur subtiliorum spirituum, minus torpent ingenio? Cur coriandrum memoriam emendat¹? elleborus mentem purgat? Cur expletio vehemens epilepsim adducit, quæ stuporem adfert simul omnibus sensibus, quemadmodum & somnus profundus? Denique, ut immodica sitis aut inedia ingenii memoriæque vim elidit in pueris; ita cibus immodicus in pueris gignit ingenii stuporem, si credimus Aristoteli, nimirum igniculo mentis velut obruto ingestâ materiâ. *Fa.* Estne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficiatur? *Eu.* Animi rationalis natura non corrumpitur quidem ipsa, sed organis vitiatis impeditur illius vis & actio: velut artifex frustra valet arte, si destituatur idoneis instrumentis. *Fa.* Quantâ, quâve specie est animus? *Eu.* Ridiculè percontaris de magnitudine aut figura, cum fatearis incorporeum. *Fa.* Ego corpus intelligo, quod sentitur. *Eu.* Imò quæ non sentiuntur, perfectissima sunt, veluti Deus & angeli. *Fa.* Audio Deum & angelos spiritus appellari; at spiritum² sentimus. *Eu.* Hac voce Literæ Sacræ ob rudes homines balbutiunt³, mentem significantes puram ab omni commercio rerum sensibilibus. *Fa.* Quid igitur interest inter angelum & animum? *Eu.* Hoc ipsum quod inter limacem⁴ & cochleam, aut, si mavis, testudinem. *Fa.* Corpus igitur domicilium est animi magis, quàm instrumentum. *Eu.* Nihil vetat instrumentum adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant philosophorum sententiæ. Sunt qui dicant corpus esse vestem animæ, sunt qui domicilium, sunt qui instrumentum, sunt qui harmoniam. Horum quodcunque dixeris, consequitur actiones animi corporis affectionibus impediri. Primum, si quod vestis est corpori, idem corpus est animo; quantum ad corporis valetudinem faciat vestis, declaravit Hercules⁵: ne quid de coloribus, aut pilorum pelliûmque generibus referam. Cæterum, an eadem anima sufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit vestes; viderit Pythagoras⁶. *Fa.* Non incommodum foret, si juxta Pythagoram liceret, ut vestibus, ita corporibus mutatoriis uti: sic ut mensibus hibernis fumeretur corpus obesum, crassæque texturæ; æstivis, rarius & gracilius. *Eu.* Atqui parum, opinor, esset commodum; si quemadmodum multis vestibus detritis, tandem & corpus deterimus; ita multis corporibus detritis, tandem

¹ Dubium hoc credo; elleborum vidimus.

² Vox enim spiritus significat propriè ventum aut flatum.

³ *Make use of these low Expressions because of the dull apprehensions of men.*

⁴ Siquidem limax non habet crustam, quâ tegatur, sic angelus non habet corpus quo veluti crustâ tegetur.

⁵ Quoniam Hercules, indutâ veste Centauri Nessi sanguine infectâ, in rabiem versus est.

⁶ Siquidem Metempsychosin, i.e. transmigrationem animarum ex corpore in aliud corpus propugnavit, dicens (ut refertur) se fuisse quondam Æthalidem, dehinc Euphorbum, Hermotimum, Pyrrhum, Delium piscatorem, tandemque Pythagoram.

tandem & anima senesceret, deficerétque. *Fa.* Non sanè. *Eu.* Jam quemadmodum & ad corporis salubritatem agilitatémque refert, quâ veste sit amictum; ita refert, quod corpus circumferat anima. *Fa.* Profectò si corpus vestis est animæ, video multos homines admodum variè cultos. *Eu.* Sic est. Et tamen nonnulla pars hujus rei sita est in nobis, quàm commodè vestiatur anima. *Fa.* Valeat igitur vestis, dic aliquid de domicilio. *Eu.* Atqui nè, quod dico, tibi videatur commentum, Fabulla, ipse dominus Jesus suum corpus *templum*¹ appellat; & Petrus apostolus suum corpus *tabernaculum*² appellat. Nec defuerunt, qui corpus dixerunt *animæ sepulchrum*, *σῶμα*³ dictum arbitantes quasi *σῶμα*⁴; alii *carcerem*⁵ mentis appellârunt, nonnulli *præsidium*⁶, velut arcem munitam. Quorum animus est undequaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporalium, horum animus agit in tabernaculo, libenter exsiliturus, si vocet imperator. Qui prorsus excæcati sunt vitiis spurcissimis, ut nunquam adspirent ad auram libertatis Evangelicæ, horum animus jacet in sepulchro. Cæterum, qui molestè luctantur cum vitiis, nec adhuc possunt quod volunt, horum animus habitat in carcere, subinde clamans ad liberatorem omnium, *Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, Domine*⁷. Qui graviter pugnant cum Satana, vigilantes & excubantes adversus insidias illius, *qui circumit, ut leo, quærens quem devoret*; horum animus versatur in præsidio, unde injussu imperatoris non licet discedere. *Fa.* Si corpus est animi domicilium, plurimos video, quorum animus malè habitat. *Eu.* Sic est, videlicet in ædibus perstillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiiis, fumosis, pituitosis, laceris, ac ruinosis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat, benè habitare. *Fa.* Tolerabilis res, si liceret in aliud immigrare domicilium. *Eu.* Emigrare non licet, nisi cùm evocat locator⁸. Veruntamen, si non licet emigrare, licet arte curâque nostrâ domicilium animi commodius redere, quemadmodum in ædibus mutantur fenestræ, attollitur solum, incrustantur aut convestiuntur tabulatu parietes, situs igni suffitûque purgatur. Id in senili corpore jamque ruinam minitante difficillimum est. Plurimum autem conducit, si puerile corpus ab ipso protinus ortu, sicut oportet, curetur. *Fa.* Tu quidem matrem ac nutricem medicam esse jubes. *Eu.* Planè jubeo, quod attinet ad delectum ac moderationem cibi, potûsque, motûs, somni, balneorum, unctio-num, frictionum, vestitûs. Quàm multos esse censes, qui gravissimis morbis ac vitiis obnoxii sunt, epilepsiæ, gracilitati, imbecillitati, sorditati, fractis lumbis, distortis membris, infirmo cerebro, stupori mentis

T 2

¹ Joann. ii. 21.

² 2 Pet. i. 13.

³ Corpus.

⁴ Sepulchrum.

⁵ Plato inter alios.

⁶ Non ita res est.

⁷ Psalm. cxlii. 7.

⁸ Qui Deus est.

mentis, non ob aliud, nisi quòd à nutricibus indiligenter curati sunt ? *Fa.* Demiror te non pro pictore factum fuisse Franciscanum, qui tam bellè concioneris, *Eu.* Ubi te Claranam ¹ videro, tum ego tibi Franciscanus concionabor. *Fa.* Ego sanè libens scire cupiam, quid sit anima, de qua tam multa audimus, dicimusque, cùm nemo viderit. *Eu.* Imò nemo non videt, cui sunt oculi. *Fa.* Video pictas animas infantuli specie. Verum cur non adduntur alæ, quemadmodum angelis ? *Eu.* Quoniam delabentibus è cœlo fractæ sunt alæ ², si qua Socraticis fabulis habenda fides. *Fa.* Quomodo igitur subvolare dicuntur in cœlum ? *Eu.* Quoniam fides & charitas faciunt, ut illis renascantur alæ. Has alas petebat ille, pertæsus domicilium sui corporis, dum clamat, *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam* ³ ? Nec enim alias alas habet anima, cùm sit incorporea ; nec ullam habet speciem, quæ corporis oculis sit conspicua ; sed certius cernuntur ea, quæ vidimus animo. Credisne Deum esse ? *Fa.* Maximè. *Eu.* At nihil minus videri potest, quàm Deus. *Fa.* Videtur in rebus conditis. *Eu.* Itidem videtur animus ex actione. Si quæris, quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cùm vides hominem sentire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminisse, ratiocinari ; certius vides animam adesse, quàm nunc vides hunc cantharum : potest enim falli sensus unus ; tot argumenta sensuum non fallunt. *Fa.* Proinde, si non potes ostendere animam, sic illam notis quibusdam pingere, quasi mihi velis describere Cæsarem ; quem nondum vidi. *Eu.* Aristotelis definitio in promptu est. *Fa.* Quæ ? Nam aiunt istum esse probum rerum omnium depictorem ⁴. *Eu.* Anima est actus corporis organici, physici, vitam habentis in potentia. *Fa.* Cur actum vocat potius, quàm iter aut viam ? *Eu.* Non hîc cavetur ⁵ aurigis aut equitibus, sed animæ ratio ⁶ definitur. Et actum vocat formam, cujus natura est agere, cùm materiæ ratio sit pati. Omnis autem corporis motus naturalis ab animo proficiscitur ⁷. Est autem varius corporis motus. *Fa.* Intelligo. Sed cur addit organici ? *Eu.* Quoniam anima nihil agit, nisi per organa, hoc est, instrumenta corporis. *Fa.* Cur addit physici ? *Eu.* Quia Dædalus ⁸ frustra fingeret

¹ Monacham ex ordine sanctæ Claræ ; quæ coarctata fuit Francisco, jam autem ordo satis severus est.

² Istud Socratis erat metaphoricum, optimeque quadrat cum Cartesiana hypothesis de animarum natura, per conjunctionem enim earum cum corpore de conceptionis acumine saltem in spiritualibus (quod est illarum agilitas) perdere aliquid supponendæ sunt.

³ Psalm. lv. 6.

⁴ Si ex sequenti definitione iudices, dicas obscurissimum depictorem, mihi- que persuasum habeo illum hunc titulum vere mereri.

⁵ Id est, lex non fit vel datur in gratiam aurigarum aut equitum.

⁶ Natura.

⁷ Plusquam dubium hoc.

⁸ Hic enim Atheniensis faber miras statuas faciebat, quibus dabat aliquem motum.

fingeret tale corpus. Ideoque addit, *vitam habentis in potentia*. Forma non agit in quidvis, sed in materiam capacem. *Fa.* Quid si angelus immigraret in corpus hominis? *Eu.* Ageret quidem, sed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, si abesset anima. *Fa.* Habeone jam totam animæ rationem? *Eu.* Habes Aristotelicam. *Fa.* Equidem accepi celebrem esse philosophum; & vereor nè sapientum centuriæ¹ mihi scribant hæreseos dicam, si quid refrager². Alioqui quicquid adhuc dixit de anima hominis, competit in asinum & bovem. *Eu.* Imò in scarabæum quoque & limacem. *Fa.* Quid igitur interest inter animam bovis & hominis? *Eu.* Qui dicunt animam nihil aliud esse, quàm harmoniam qualitatum corporis, faterentur non ita multum interesse, videlicet harmoniâ solutâ, perire animas utriusque. Nè ratione quidem distinguitur bovis ab hominis anima, sed quòd boum minus sapit, quàm hominum; quemadmodum videre est & homines, qui minus sapiunt quàm bos. *Fa.* Næ isti bubulam habent mentem. *Eu.* Attamen illud ad te pertinet, quod pro testudinis qualitate modulatio est harmonia. *Fa.* Fateor, *Eu.* Nec parvi refert ex quo ligno, quave figurâ sit facta testudo. *Fa.* Verisimile dicis. *Eu.* Nec ex quorumlibet animantium intestinis fiunt canoræ fides. *Fa.* Audivi. *Eu.* Atque hæ quidem ex aëris circumfusi madore aut ficcitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam & rumpuntur. *Fa.* Isthuc vidi non semel. *Eu.* Hic igitur potes opem præstare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius testudinem³ habeat benè temperatam, minimèque viciatam, nè laxâ sit segnitie, nè stridulâ sit iracundiâ, nè raucâ sit temulentia. Nam hos affectus inserit in nobis nonnunquam educatio, victusque ratio. *Fa.* Admonitionem accipio; sed exspecto quo pacto tuearis Aristotelem. *Eu.* Ille quidem descripsit in genere, animam animantem, vegetantem, ac sentientem. Anima dat vitam, sed non protinus animal est, quod vivit. Vivunt enim & senescunt, & emoriuntur arbores, at non sentiunt; quanquam his quoque nonnulli sensum tribuant stupidum⁴. In adhæsis vix deprehenditur sensus,

T 3

¹ *Id est*, totum fere corpus doctorum & professorum, qui in hoc casu, veluti per centurias numerari possunt, adeo consentiunt inter se.

² Cum hic ironiæ granum sit, suspicor nobis his indicari veram Erasmi sententiam: nempe, primo, quod parvi faceret supra memoratam & notissimam Aristotelicam mentis vel animæ humanæ definitionem. Secundò, quod omnino damnaver, tunc ab omnibus ubique theologiæ & philosophiæ professoribus morem receptum jurandi scilicet veluti per verba Aristotelis, ita ut ob-

stringerentur professores non solum nihil contra ejus positiones affirmare, verum etiam eis omnino se conformes dare. Sicque tunc sine dubio is omnium doctissimus habendus esset, qui melius sententiam Aristotelis interpretaretur, præ omnibusque aliis dignus esset fungendi professoris officio; hæcque una ex causis fuit, credo, cur professoris cathedram adeptus sit Erasmus nunquam.

³ *Id est*, organa, vel corpus.

⁴ Quid sit sensus stupidus plantarum me non intelligere fateor; primus sic locutus est Pythagoras.

fus, in spongia deprehenditur ab avulforibus, in arboribus materiâ cæsores sensum comperiunt, si quid illis credimus. Aiunt enim, si palmâ ferias truncum arboris, quam velis cædere, quemadmodum fere solent materiarii, difficilius arbor inciditur, ut semet contraxit metu ¹. Quod autem vivit, ac sentit, animal est. Nihil autem prohibet esse vegetabile, quod non sentit, veluti fungi, betæ, caules. *Fa.* Ista si vivunt utcunque, si sentiunt utcunque, si moventur cùm adolescunt; quid prohibet eadem dignari animalis cognomine? *Eu.* Non ita visum est maioribus ², neque nobis fas est ab illorum placitis discedere, ac nè refert quidem ad hoc, quod nunc agimus. *Fa.* Atqui non feram eandem esse animam scarabæi & hominis. *Eu.* Non est eadem, ô bona, sed ratio quadantenus communis est. Animat, vegetat, sensibile reddit corpus tuum anima tua. Idem agit scarabæi anima in suo corpore. Nam quod quædam aliter, aut aliud agit anima hominis, quàm scarabæi, partim in causa est materia. Non canit, non loquitur scarabæus, quia caret organis ad hæc idoneis. *Fa.* Illud igitur dicis, si anima scarabæi demigraret in corpus hominis, idem ageret quod agit anima humana. *Eu.* Imò nè si mens quidem angelica, quemadmodum dixi. Nihil autem interest inter angelum & animam humanam, nisi quòd hominis anima in hoc condita est, ut agat corpus humanum naturalibus organis instructum; quemadmodum anima scarabæi non movet, nisi corpus scarabæi: angelus non in hoc conditus est, ut animet corpus, sed ut absque corporalibus organis intelligat. *Fa.* Num idem potest anima? *Eu.* Potest quidem à corpore semota. *Fa.* Non est igitur sui juris, dum est in corpore. *Eu.* Non profectò: nisi si quid accadat præter communem naturæ cursum. *Fa.* Verum tu mihi pro una anima plures animas effudisti, animantem, vegetantem, sensibilem, intelligentem, memorem, volentem, irascentem, concupiscentem. Mihi satis erat una. *Eu.* Eiusdem animæ diversæ sunt actiones ³: ex his varia sortiuntur cognomina. *Fa.* Non satis assequor, quod dicis. *Eu.* At faciam ut assequaris. Tu in cubiculo es uxor, in officina es textrix aulæorum, in taberna es aulæorum venditrix, in culina es coqua, inter famulos & famulas es domina, inter liberos es mater: & tamen hæc omnia es eadem in domo. *Fa.* Satis tu quidem pingui Minervâ ⁴ philosopharis. Sic igitur est animus in corpore, quemadmodum ego in domo? *Eu.* Sic. *Fa.* Atqui dum ego texo in officina, non coquo in culina. *Eu.* Neque enim tu es anima

¹ Nihil metûs in hac re, effectum est naturale, si verum sit.

² Non hoc solum in causa est, ut enim aliquid animal vocetur, requiritur ut indubitata vitæ sensitivæ criteria det, quod non faciunt caules.

³ Non omnia jam enumerata; Car-

tesiani certè non assentientur, & hi qui persuasum habent animam esse planè immaterialem, saltem si benè ponderent suam sententiam.

⁴ Simpliciter & crasse; locutio est merè Latina, ex eo quod Minerva sit scientiarum dea.

anima tantum, sed anima corpus circumferens: corpus autem non potest simul pluribus inesse locis; anima, quoniam est forma simplex¹, sic est in toto corpore, ut in singulis corporis partibus sit tota, quamvis non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomodolibet affectus. Nam sapit ac meminit in cerebro, irascitur in corde, concupiscit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, gustat in palato & lingua, sentit in omnibus partibus corporis, quæ nervaceum² aliquid habent adjunctum. Neque enim sentit in pilis, nec summis unguibus; ac nè pulmo quidem per se sentit, nec hepar, fortasse nec lien. *Fa.* Proinde in quibusdam partibus animat tantum ac vegetat. *Eu.* Ita videtur. *Fa.* Si in uno homine facit hæc omnia eadem anima, consequitur, ut fœtus in utero materno statim ut augefcit, quod est vitæ signum, simul & sentiat, & intelligat; nisi forte unius hominis initio plures sunt animæ, deinde cæteris cedentibus, una peragit omnia. Ita ut primum homo fuerit planta, mox animal, postremò homo. *Eu.* Quod dicis, fortasse non absurdum videatur Aristoteli. Nobis probabilius est, simul cum vita infundi rationalem animam; sed quæ, velut igniculus, immersa materiæ supra modum humidæ, nondum queat exerere vires suas. *Fa.* Animus igitur illigatus est corpori, quod agit movetque? *Eu.* Non aliter quàm testudo domui, quam circumfert. *Fa.* Eam movet quidem, sed sic, ut simul moveatur; quemadmodum gubernator flectit navem, quo vult, sed ipse interim cum navi movetur. *Eu.* Imò quemadmodum sciurus volvit caveam rotatilem, mobilis interim & ipse. *Fa.* Sic & afficit anima corpus, ac vicissim afficitur? *Eu.* Sanè quod ad operationes attinet. *Fa.* Ergo quod ad naturam pertinet, par est anima motionis animæ Solomonis. *Eu.* Nihil absurdum. *Fa.* Itaque pares sunt & angeli, quandoquidem carent materiâ, quæ parit, ut ais, inæqualitatem. *Eu.* Jam satis philosophiæ. Quin potius hæc theologos torqueant: nos hoc agamus, quod cœpimus. Si tota mater esse vis, cura corpusculum infantuli tui, quo posteaquam sese explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis & commodis organis utatur. Quoties audis puerum tuum vagientem, crede illum hoc abs te flagitare. Cùm vides in pectore duos istos veluti fonticulos turgidos, ac lacteo liquore vel suapte sponte manantes, crede naturam admonere te tui officii. Alioqui cùm infans jam fari meditabitur, ac blandâ

T 4

balbutie

¹ Hic difficultas, ut concipiatur scilicet quid sit talis forma simplex à materia separata, vel cum ea conjuncta; si corporea sit, quomodo cogitet: aut potius, cum spiritualis, quomodo corpori veluti immergatur; Aristoteles, Cartesius, Lockius, in angustiis nos reliquerunt: ad Christianismum confugiatur ergo, qui, re-

lictis omnibus his disputationibus, non minus forsan captum doctorum quàm vulgi superantibus, de immortalitate, imò de resurrectione nos certos fecit.

² *Nervaceum* reperies in dictionario, *nervaceus* idem est. At ubi nervi nulli, ibi nec sensus ullus.

balbutie te mammam ¹ vocabit, quâ fronte hoc audies ab eo, cui mam-
mam ² negâris, & ad conductitiam mammam relegâris, perinde quasi
capræ aut ovi subiecisses? Ubi jam erit fandi potens, quid si te pro
matre vocet semimatrem? Virgam expedies ³, opinor. Atqui vix
semimater est, quæ recusat alere, quod peperit. Potior genituræ pars
est nutritio teneri puelli. Alitur enim non solum lacte, sed & fra-
grantia materni corporis; requirit eundem liquorem jam notum & fa-
miliarem, quem hausit in corpore, & unde coaluit. Atque ego qui-
dem sum in hac sententia, ut existimem in pueris ex lactis natura &
indolem vitiari, non aliter quàm in frugibus & plantis, terræ succus
mutat ingenium ejus quod alit. An putas temerè vulgo dici, *Iste ma-
litiam cum lacte nutricis imbibit?* Nec illud quidem opinor, quod à
Græcis dici solet, *Ut nutrices* ⁴: cùm significant aliquem malè pasci:
paululum enim præmansi in os inferunt infantis, maximam partem
deglutiunt ipsæ. Proinde nè peperit quidem, quæ quod enixa est, mox
abjicit. Istiuc enim abortire ⁵ est, non parere. Et in tales scēmi-
nas mihi competere Græcorum videtur etymologia, qui μήτηρ ⁶ dici
putant à μή τηρεῖν, hoc est, à non servando. Nam prorsus conductiti-
am nutricem infantulo adhuc à matre tepenti adsciscere, genus est ex-
positionis. *Fa.* Accederem, ni delecta esset mulier, in qua nihil de-
sideres. *Eu.* Ut nihil referat, quod lac bibat mollis infantia, quàm
salivam cum præmanso cibo deglutiat; ut talis contigerit Nutrix, qua-
lem haud scio an ulla reperiatur; an putas ullam esse, quæ nutriti-
onis omne tædium devorare possit quemadmodum mater? sordes, af-
fessiones, vagitus, morbos, servandi nunquam satis diligentem curam?
Si est quæ pariter amet ut mater, erit quæ pariter curet. Quin & il-
lud fiet, ut segnius amet te filius, nativa illa charitate velut in duas
matres distracta: nec tu simili pietate ducaris erga filium, ut jam gran-
dior minus libenter sit obtemperaturus jussis tuis; & tu frigidius illius
curam habitura, in cujus moribus fortasse videbis nutricem. Præci-
pius autem discendi gradus est, mutuus inter docentem ac discentem
amor. Ergo si nihil decesserit illi nativæ pietatis fragrantia, facilius
illi instillabis præcepta rectè vivendi. Neque enim hîc parum valet
mater, vel ob hoc, quod materiam tractet mollissimam, & in omnia
sequacem. *Fa.* Ut video, non tam facilis est res peperisse, quàm
vulgus existimat. *Eu.* Si mihi parum habes fidei, en tibi Paulus a-
pertè de muliere loquens: *Salva*, inquit, fiet per liberorum generati-
onem ⁷. *Fa.* Salva est igitur, quæ peperit? *Eu.* Nequaquam; sed
addit,

¹ *Mama* vulgatissima vox est, qua
infantuli matrem vocant apud omnes
Europæanas gentes.

² *Uber*.

³ *Thou wilt take into your hand.*

⁴ Subauditur, *nutriant infantes.*

⁵ Sic enim infans abjicitur à matre,

ferme veluti si exanimis natus esset.

⁶ *Mater.*

⁷ *1 Tim. ii. &c.* quamvis statum ma-
trimonii inear, quo subjicitur viro quem
seduxit, itemque partus doloribus, quæ
duo consequentia sunt primi mulieris
peccati.

addit, *si liberi*¹ *permanferint in fide*. Nondum absolviſti genitricis munus, niſi primum tenerum corpusculum filii, mox animum æquè mollem, rectâ educatione finxeris. *Fa.* Atqui iſthuc matribus in manu non eſt, ut filii perfeverent in pietate. *Eu.* Fortaſſis; ſed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Paulus exiſtimet matribus imputandum, ſi liberi degenerent à piis moribus. Denique, ſi præſiteris quod in te ſitum eſt, Deus opem ſuam conjunget cum tua diligentia. *Fa.* Mihi quidem, Eutrapele, tua perſuaſit oratio, ſi queas idem perſuadere parentibus & marito. *Eu.* Iſthuc ad me recipio, modo tu me tuo juves ſuffragio, *Fa.* Polliceor. *Eu.* Sed licétne videre puellum? *Fa.* Licet maximè. Heus Syriſca, voca nutricem unà cum infante. *Eu.* Scitus admodum puer. Vulgo dicitur, *veniam deberi primum experiēti*. At tu primâ ſtatim experiētiâ ſummam artis expreſſiſti. *Fa.* Non eſt ſculptilis imago, ut arte ſit opus. *Eu.* Verum; ſed ſufile ſigillum eſt. Utcunque res habet, feliciffime cecidit: utinam pari felicitate cadant imagines, quas intexis aulæis! *Fa.* At tu contra felicius pingis, quàm gignis. *Eu.* Sic viſum eſt naturæ cum omnibus paria facere. Quam ſolicita eſt natura, nè quid pereat! Duos homines² in uno repræſentavit: naſus & oculi patrem referunt; frons ac mentum matrem expriment. An tu poſſes hoc tam charum pignus alienæ fidei concedere? Mihi bis crudeles videntur eſſe, quæ id facere ſuſtinent. Quandoquidem non ſolùm faciunt id, infantis, quem ablegant, periculo: verum etiam ſuo; propterea quòd in his lac averſione³ corruptum, ſæpenumero periculoſos morbos pariat. Itaque ſit, ut dum unius formæ corporis conſulunt, parum conſulant duorum corporum vitæ: dumque cavent, nè contingat præproperum ſenium, conjiciunt ſeſe in mortem præproperam. Quod eſt inditum puero nomen? *Fa.* Cornelius. *Eu.* Hoc erat nomen avi paterni. Utinam virum integerrimum & moribus nobis referat! *Fa.* Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus Eutrapele, unum quiddam obnixè te rogârim. *Eu.* Imò puta me tuum eſſe mancipium; imperabis & impetrabis quæ voles. *Fa.* Proinde non prius te manu mittam, quàm hoc mihi beneficium cœptum abſolvas. *Eu.* Quodnam? *Fa.* Uť præſcribas mihi primùm, quibus rationibus queam infantis valetudini conſulere: deinde cum erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem præparandus ſit rudis animus. *Eu.* Id faciam lubens,
pro

¹ *Liberi* additio eſt Eraſmica, in textu enim perſona verbi non enunciatur, mihi probabilius ſit vocem *mulieres* eſſe perſonam verbi, intelligatur ergo, ſi mulieres (& non liberi) permanferint in fide, quanquam ſine dubio maxime fecerit ad ſalutem matrum, ſi curent ut liberi permaneant in juſticia & fide.

² Quoniam puellus ſupponitur referre patrem & matrem, homo enim vox eſt, quæ convenit viro & mulieri.

³ Quoniam lac ab uberibus averſum ſupponitur in alias corporis partes diſtrahi, quod forſan magis periculoſum quàm vulgò creditur.

pro mea quidem sapientia ; sed proximo colloquio : nunc orator adeo maritum ac parentes. *Fa.* Precor exorator ut fies.

PEREGRINATIO RELIGIONIS ERGO.
ARGUMENTUM.

Ogygius, religionis causâ peregrinatus, redit domum superstitionibus plenus. Divum Jacobum Compostellanum salutârat, quo illum voto uxor & socrus obligârant. Sancti tunc temporis frigidius coli ceperunt. Quâ de re Virgo Maria scribit epistolam plenam querelis, de neglecto divorum cultu. Mendacium de equite servato ope beata Virginis, dilatando angustissimam portam qua erat lapsus. Lac Virginis B. D. Bernardus fingitur suxisse lac ex eadem B. Virginis mamma, qua puer Jesus. Nova gemma bisonites ; gemmarum varia natura. Thoma Beckettii tumultus Cantuariæ. Prodigiousam templorum magnificentiam, luxuriam, & divitias perstringit. Nantarum mores & scelera carpit. Absurditas osculandi sanctorum reliquias, calceos, subligaria. Sancti assimulantur ovibus.

MENEDEMUS, OGYGIUS.

Me. Quid hoc novæ rei ? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totos sex menses non visum cuiquam ? Interiisse rumor erat. Ipsus est, nisi prorsus hallucinor. Adibo ac salvere jubebo. Salvus sis, Ogygi. *Og.* Salve & tu, Menedeme. *Me.* Quæ regio te nobis reddidit incolumem ? Nam tristis rumor hîc sparserat, te navigasse Stygiam paludem¹. *Og.* Imò, gratia superis, sic interim valui, ut vix unquam antehac melius. *Me.* Ita semper vanitatis coarctas ejusmodi rumores. Sed quid isthuc ornatus est ? obfusus es conchis imbricatis, stanneis ac plumbeis imaginibus oppletus undique, culmeis ornatus torquibus : brachium habet ova serpentum². *Og.* Visi divum Jacobum Compostellanum, & hinc reversus, Virginem Parathalassiam³ apud Anglos percelebrem ; quin potius hanc revisi, nam ante annos tres inviseram. *Me.* Animi gratiâ, ut arbitror. *Og.* Imò religionis causâ. *Me.* Istam, opinor, religionem docuerunt te Græcæ literæ⁴. *Og.* Mater uxoris voto sese obstrinxerat, ut si filia peperisset

¹ *Id est*, mortuum esse, quoniam mortui paludem hanc enavigare dicebantur apud poetas, ut ad loca sibi destinata pervenirent.

² Supponitur gestare *beads* vel *chaplets*, quæ facta sunt ex globulis ab ovis serpentum non absumilibus ; observa porro, omnes fere peregrinatores, à Compostella redeuntes, adornari, ut hîc depingitur Ogygius.

³ Walsinghamicam, quam jam vidisti in *Naufragio*, nulla enim alia percelebris fuit apud nos præter hanc ; non quòd, ut in quibusdam forsan habetur dictionariis, *Parathalassus* sit nomen proprium quod significet *Walsingham*, sed quod *Walsingham* benè depingatur per vocem origine Græcam *Parathalassus*,

quæ significat locum vel vicum prope mare, qualis est *Walsingham*.

⁴ *Id est*, tua non vulgaris scientia. Quoniam tunc non vulgariter doctus edebatur, qui linguam Græcam intelligeret, sed suspicor aliquid specialius hîc intelligi, Græcas has literas esse Novum Testamentum, quod Græce scriptum est, estque fons omnis veræ scientiæ in divinis ; nunc verò, cùm ironice cerè hîc loquatur auctor, duo hinc concludenda sunt, primùm, eum ejusmodi peregrinationes non comprobâsse, quod quantivis momenti. Secundùm, quod majoris longe eum sensisse, divinorum omnium rationem ex Scriptura petendam.

peperisset masculum vitalem, ego divo Jacobo præsens præsenti salutem dicerem, & gratias agerem¹. *Me.* Salutasti divum tuo duntaxat & focrûs nomine? *Og.* Imò totius familiæ verbis. *Me.* Equidem arbitror nihilo minus salutis futurum fuisse familiæ, etiamsi Jacobum infalutatum reliquisses. Sed obsecro, quid respondit agenti gratias? *Og.* Nihil, sed offerenti munus visus est arridere, & capite leviter annuere²; simulque porrexit hoc imbricatum putamen³. *Me.* Cur ista potius donat, quàm alia? *Og.* Quoniam his abundat⁴, suggerente vicino mari. *Me.* O benignum divum, qui & obstetricatur par-turientibus, & operam dat hospitibus! Verùm quodnam isthuc novum vovendi genus, ut otiosus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto adstringeres, ut si quod ageres feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis me facturum quod vovisses? *Og.* Non credo, etiamsi tu ipse tuo nomine vovisses. Nam tibi divis os oblinere⁵ ludus est. At focrus est; mos gerendus erat! Nôsti mulierum affectus, & meâ quoque referebat. *Me.* Si non præstitisses votum, quid erat periculi? *Og.* Non poterat me divus vocare in jus, fateor: sed poterat in posterum esse surdus ad vota mea, aut tacitus aliquid calamitatis immittere in meam familiam. Nôsti principum mores⁶. *Me.* Dic mihi, quid valet, agiturque vir optimus Jacobus? *Og.* Multo frigidius solito. *Me.* Quid est in causa? senium? *Og.* Nugator, scis divos non senescere. Verùm hæc nova persuasio⁷, quæ latè per orbem divagatur, facit ut infrequentius salutetur solito: & si qui veniunt, salutant tantùm; nihil aut quàm minimum donant, dictitantes eam pecuniam rectius collocari in egenos. *Me.* Impia persuasio⁸! *Og.* Itaque tantus apostolus, qui solet totus gemmis & auro fulgere, nunc stat ligneus, vix sebaceam habens candelam. *Me.* Si verum est, quod audio, periculum est, nè reliquis divis idem veniat usu. *Og.* Imò circumfertur epistola, quam hac de re scripsit ipsa Virgo Maria. *Me.* Quæ Maria? *Og.* Quæ cognomen habet à lapide. *Me.* Apud Rauracos

¹ Talis voti absurditatem ostenderet tibi vel ipsum hoc colloquium, si legere pergas.

² Vidisti jam alibi, non solum paganos talia de simulachris suis olim jactasse, sed eis in talibus non cessasse pontificios.

³ Hoc mendacium est planum, ac sine ulla verisimilitudine, proindeque censeas, lector (& non errabis) auctorem taxare & irridere peregrinatorum plurium religionis ergo mendacia.

⁴ Quid hoc ad rem, si habeat pedes, & ambulare non possit, si habeat manus, & contrectare nequeat?

⁵ Illudere.

⁶ Id est, dives sicut principes propensiores ad vindictam in negligentes: vidisti autem paganos olim sic sensitisse de suis divis, itemque barbaros Americanos, & Africanos sic sentire de cadæmone, quem præ metu colunt, sic aliquando patrocinator auctor ejusmodi papisticis superstitionibus.

⁷ Lutheranismum & reformationem intelligit tunc pullulantes.

⁸ Ironicè dictum: nam maximè piam persuasionem hanc judicabat auctor, ut in ipso hoc colloquio videbis, & alibi.

racos ¹, ni fallor. *Og.* Ea est. *Me.* Lapideam igitur divam mihi narras. Sed cui scripsit? *Og.* Nomen ipsa indicat epistola. *Me.* Per quem missa est? *Og.* Haud dubiè quin per angelum, qui posuerat scriptam in suggesto, unde concionatur is ad quem scripta est. Et nè quid fraudis suspiceris, videbis epistolam *ἀνθράκων* ². *Me.* Itane agnoscis manum angeli, qui est virgini ab epistolis? *Og.* Quid ni? *Me.* Quo tandem argumento? *Og.* Legi epitaphium Bedæ ³, quod ab angelo insculptum est: elementorum figuræ per omnia congruunt. Legi & syngrapham divo Ægidio ⁴ missam; congruunt. An non hæc satis arguunt rem? *Me.* Fasne est inspicere? *Og.* Fas, si dejeres te taciturnum. *Me.* Oh! lapidi dixeris. *Og.* Jam sunt & lapides ⁶ hoc nomine infames, quod nihil celent. *Me.* Muto igitur dicitur, si lapidi parum fidis. *Og.* Hac lege recitabo; tu fac utramque arrigas aurem. *Me.* Arrexi. *Og.* Maria mater Jesu Glauco Pluto ⁷ S. D. ⁸. Quod Lutherum sequutus strenuè suades, supervacaneum esse invocare divos, à me quidem isto nomine bonam magnamque inisti gratiam, scito. Nam antehac tantum non enecabar ⁹ improbis mortalium opplorationibus. Ab una postulabantur omnia, quasi filius meus semper infans esset, quia talis fingitur, pingiturque in sinu meo, ut ex nutu matris adhuc pendeat, neque quicquam ausit negare petenti, videlicet

¹ Qui sunt incolæ regionis prope Basileam, citra Rhenum, Constantiam contra, ibi enim urbs Augusta Rauracorum, *Augst*, ex cujus diminutione crevit ipsa Basilea, at ibi nulla unquam nota & famosa virgo, proindeque planum est totum hujus historiæ esse fictitium; velim tamen lectorem observare, cognomen lapideæ huic virgini datum ab auctore, ut rideret melius, titulus enim per se contemptibilis est, deinde quod lapideum est prorsus sensucaret, at virgo hæc exquisitum videtur habere sensum in eis quæ sua referunt, & minimè lapideam se probat, quod falsus redditur scemma.

² *Id est*, scriptam ab ipso angelo, qui Virgini stat ab epistolis.

³ Qui nostras fuit, itemque mortuus apud nos, & sepultus; at gloriantur Genoveses, *the People of Genna*, se habere corpus venerabilis hujus viri, itemque ostentant tumulum, in quo conditum eum dicunt, & super quo legitur epitaphium, quod jactant ab angelo insculptum.

⁴ Subsequens fabula quoque fertur,

quod scilicet cum Carolus magnus desperaret de peccatorum remissione, Ægidius hic obtinuerit syngrapham ab angelo scriptam, his consolatoriis verbis, *Ægidii merito Caroli peccata remitto*.

⁵ Si non observes, lector, tibi dicam sine mysterio, quid hæc arguant, neque silentium à te requiram, arguunt bonum Erasimum in scommatibus in stultos & stulta persæpe delectari.

⁶ Lapis Lydius præsertim, qui fucata metalla prodit.

⁷ Nomen est fictum, quod significat, *a notable and rich man*. *Plutus* enim est divitiarum deus, *Glauco* vero sonat, *bright like the sky*, vel *of an azure colour*. Sicque hoc ipso sensu in *ἰχθυοφωγία*, idem nomen affingitur cuidam in Eleutheropoli, crederemque ego unum & eundem virum intelligi; at cum videantur tamen in paucis differre, cubitationi locus est, sed de ea re in illo colloquio.

⁸ *Salutem dicit*, hæc enim est epistolæ formula apud Latinos.

⁹ *I was almost wearied out of my list*

delicet metuens, nè si quid neget roganti, ego vicissim ipsi negem mammam sitienti. Et nonnunquam ea petunt à Virgine, quæ verecundus juvenis vix auderet petere à lena, quæque me pudet literis committere. Interim negotiator, lucri causâ navigaturus in Hispaniam, committit mihi pudicitiam suæ concubinæ. Et virgo deo sacra, abjecto velo fugam adornans, deponit apud me famam integritatis suæ, quam ipsa tendit prostituere. Occlamat mihi miles impius, & ad lanienam conductus, *Beata virgo, da prædam opimam*. Occlamat aleator, *Fave diva; pars lucri tibi decidetur*. Et si parum faveat alea, me convitiis lacerant, malèque precantur, quæ non adfuerim sceleri. Occlamat, quæ quæstui turpi semet exponit, *Da proventum uberem*. Si quid negem, illico reclamant, *Ergo ne sis mater misericordiæ*. Aliorum vota non tam impia sunt, quàm inepta. Clamat innupta: *Maria, da mihi formosum ac divitem sponsum*. Clamat nupta: *Da mihi bellos catulos*. Clamat gravida: *Da mihi facilem partum*. Clamat anus: *Da diu vivere sine tussi, sitique*. Clamat senex delirus: *Da repubescere*. Clamat philosophus: *Da nodos insolubiles necere*¹. Clamat sacerdos: *Da sacerdotium opimum*. Clamat episcopus: *Serva meam ecclesiam*. Clamat nauta: *Da prosperos cursus*. Clamat præfectus: *Ostende mihi filium tuum, antequam moriar*². Clamat aulicus: *Da verè confiteri in mortis articulo*³. Clamat rusticus: *Da tempestivam pluviam*. Clamat rustica: *Serva gregem & armentum incolume*. Si quid renuo, illico sum crudelis. Si relego ad filium, audio: *Vult ille quicquid tu vis*. Itâne ego sola & mulier, & virgo, dabo operam navigantibus, belligerantibus, negotiantibus, ludentibus aleam, nubentibus, parturientibus, satrapis, regibus, & agricolis? Atqui, quod dixi, minimum est præ his quæ patior. Sed his negotiis nunc multo minus gravor: quo quidem nomine tibi gratias agerem maximas, nisi commodum hoc incommodum majus secum traheret: plus est otii, sed minus est honorum, minus est opum. Ante salutabar: *Regina cælorum, Domina mundi*: nunc vix à paucis audio, *Ave Maria*; ante vestiebar gemmis & auro, abundabam mutatoriiis⁴, deferebantur aurea gemmeaque donaria: nunc vix tegor dimidiato palliolo, eoque corrosa à muribus. Proventus autem annui vix tantum est, ut alam miserum ædituum, qui accendat lucernulam aut candelam sebaceam. Atque hæc tamen poterant ferri, ni majora

¹ Quoniam tunc philosophorum maximus haberetur, non qui clarius veritatem demonstraret, sed qui intricatiora, & maximum fucum facientia, præponeret.

² Ex eo quodd tales supponuntur habere parum fidei, & credatur tamen suæ fide nullam esse salutem.

³ Eadem est enim aulicorum quæ præfectorum ratio, nolunt, dum vivunt, cogitare de operanda salute, & creditur, per veram confessionem, & deinde absolutionem omnia peccata deleri.

⁴ Vestibus scil.

majora etiam moliri diceris. Huc tendis, ut aiunt, ut quicquid usquam est divorum, exigas ex ædibus sacris. Etiam atque etiam vide quid agas. Non deest aliis divis, quo suam ulciscantur injuriam. Ejectus è templo Petrus potest tibi vicissim occludere regni cœlestis ostium¹. Paulus² habet gladium, Bartholomæus cultro³ armatus est; Gulielmus sub pallio monachi totus armatus est, non sine gravi lancea⁴. Quid autem agas cum Georgio, & equite & cataphracto⁵, hastâ simul & gladio formidabili? Nec inermis est Antonius; habet sacrum ignem⁶. Sunt item & cæteris sua vel arma, vel mala, quæ quibus volunt, immittunt. Me vero quantumvis inermem, non tamen ejicies, nisi simul ejecto filio, quem ulnis teneo. Ab hoc non patiar divelli: aut hunc unâ mecum extrudes, aut utrumque relinques, nisi mavis habere templum sine Christo. Hæc te scire volui: tu cogita, quid mihi respondendum censeas. Nam mihi planè res cordi est. Ex æde nostra lapidea, Calendis Augusti, anno filii mei passî 1524. Virgo lapidea meâ manu subscripta. *Me.* Minax profecto ac formidabilis epistola. Cavebit, opinor, Glaucoplutus. *Og.* Si sapit. *Me.* Quam ob rem non eadem de re scripsit huic optimus ille Jacobus? *Og.* Nescio, nisi quod longius abest, & his temporibus intercipiuntur omnes epistolæ⁷. *Me.* Sed quis Deus te redegit in Angliam? *Og.* Ventus illuc invitabat mirè secundus, atque id propemodum eram pollicitus divæ Parathalassiae, me post biennium ipsam revisurum. *Me.* Quid petiturus ab illa? *Og.* Nihil novi, nisi illa vulgaria, familiam incolumem, rem uberiores, longævam lætâmque vitam in hoc seculo, & perennem felicitatem in futuro. *Me.* Non poterat eadem præstare Virgo mater apud nos? Habet Antuerpiæ⁸ templum longè augustius, quàm in Parathalasso⁹. *Og.* Haud nego posse, verum aliis in locis alia

¹ Vidisti jam hunc apostolum existimari veluti cœli janitorem.

² Sic pingitur enim hic apostolus apud pontificios, quippe qui hortatus sit fideles, ut super omnia gerant Spiritûs enses, at hic ensis est Verbum Dei.

³ Sic pingitur, suspicor, quoniam cultro excoriatus est vivus, sicut ovis.

⁴ Dux Aquitaniae, qui tandem per divi Bernardi ministerium conversus est (ut loqui amant pontificii) ad agnoscendum scilicet pro vero papa Innocentium secundum. Præteritorum ergo poenitentiam agens, plurimas peregrinationes religionis causâ suscepit, tandemque ordinem Eremitarum Regularium in Italia instauravit, qui ab eo *Gulielmitæ* dicti sunt; & depingitur, ut hic habetur nunc, ex eo, quod jussus est ab Ere-

mita quodam sub tali habitu poenitentiam agere, projicereque sese ad pedes Eugenii tertii, qui Innocentio successerat; mortuus est autem hic divus Gulielmus anno 1156.

⁵ Omnibus notum est sic depingi Angliæ nostræ vulgò dictum patronum Georgium.

⁶ Hunc vidisti jam, & ignis sacer ei, credo, tribuitur, ex eo quod pestem infligat pecori & hominibus, si negligatur, quæ est velut ignis ardens in internis.

⁷ Propter bella scilicet.

⁸ Antuerpiæ enim cathedrale templum sumptuosissimum Virgini dicatum est.

⁹ *Walsingham*, ut jam vidimus.

alia largitur; five sic visum est animo illius, five, ut est benigna, semet in hoc nostris affectibus accommodat¹. *Me.* De Jacobo frequenter audiui: sed, obsecro te, describe mihi regnum istius Parathalassiae. *Og.* Equidem expediam quàm potero paucissimis. Celebrerrimum nomen est per universam Angliam, nec temerè reperiās in ea insula, qui speret res suas fore salvas, qui illum quotannis aliquo munusculo pro facultatum modulo non salutārit. *Me.* Ubi habet? *Og.* Ad extremum Angliæ finem², inter occidentem³ & septentrionem⁴, haud procul à mari, passuum fere tribus millibus; vicus est vix aliā re visitans, quam commeantium frequentia. Collegium est Canonicorum, sed quibus à Latinis *regulæ* cognomen additur; medium genus inter monachos, & canonicos, quos *seculares*⁵ appellant. *Me.* Amphibios mihi narras; quod genus est fiber, *Og.* Imò & crocodilus. Sed omisiss cavillis, tribus verbis expediam, quod vis. In odio sis⁶ canonici sunt, in favorabilibus monachi. *Me.* Adhuc mihi quidem ænigma refers. *Og.* Quin addam apodixim mathematicam. Si Romanus pontifex fulmine feriat omnes monachos, tum canonici fuerint, non monachi; sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere, tum fuerint monachi. *Me.* O novos favores: utinam abducant & meam⁷! *Og.* Sed ut ad rem: collegium hoc vix aliōs habet proventus, quàm ex liberalitate Virginis. Nam majora quidem donaria servantur. Cæterum si quid est nummorum, aut levioris pretii, cedit in alimoniam gregis & præfecti, quem illi *priorem* vocant. *Me.* Probæ vitæ? *Og.* Non illaudatæ; pietate ditiores, quàm annuo censu. Templum est nitidum & elegans; verum in eo non habitat Virgo, sed illud honoris gratiā cessit filio. Illa suum habet templum, ut dextrā sit filio. *Me.* Dextrā? Quo igitur spectat filius? *Og.* Benè mones. Cùm occidentem spectat, dextram habet matrem; ubi se vertit ad solis exortum, sinistrā est. Nec hīc tamen habitat; nondum enim ædificium est absolutum, & locus est undique perflabilis, patentibus ostiis, patentibus fenestris; & in propinquo est oceanus ventorum pater. *Me.* Durum; ubi igitur habet illa? *Og.* In eo templo, quod inabsolutum dixi, est facellum angustum, ligneo tabulatu constructum, ad utrumque latus, per angustum ostiolum admittens

¹ Sic vulgò loquuntur divorum patroni, sed nulla ex his credebat auctor.

² Siquidem prope mare, quo Anglia terminatur.

³ Hoc maris, vel potius comitatus seu *shiri* respectu, siquidem maris & comitatus respectu *Walsingham* est ad occidentem.

⁴ Istiuc comitatus & Angliæ ipsi-

us totius respectu, his enim duobus respectibus *Walsingham* respicit septentrionem.

⁵ Vocamus nos *prebends*.

⁶ Supple *partibus*, & subintellige *supponas*; i. e. ergo, supponas, canonicos odio haberi, & monachis faveri, à papa scil. ut mox videbis.

⁷ Uxorem scil. quā non æque gaudet ut gaudere supponuntur monachi.

tens salutatores. Lumen est exiguum, nec fere nisi ex cereis; fragrat odor naribus gratissimus. *Me.* Hæc omnia congruunt religioni. *Og.* Imò si introspicias, Menedeme, dicas divorum esse sedem, adeo gemmis, auro, argentoque nitent omnia. *Me.* Accendis animum, ut eo me conferam. *Og.* Haud pœnituerit itineris. *Me.* Nihil est illic olei facri? *Og.* Inepte ¹, oleum istud non resudat nisi è sepulchris divorum, velut Andreæ & Catharinæ. Maria sepulta ² non est. *Me.* Erravi, fateor. Sed absolve fabulam. *Og.* Quo latius se spargat religio, alia aliis locis ostenduntur. *Me.* Et fortasse ut uberior sit largitio, juxta illud, *Fit cito per multas præda petita manus* ³. *Og.* Et nusquam non præsto sunt mystagogi. *Me.* Ex canonicis? *Og.* Nequaquam: illi non adhibentur, ne per occasionem religionis alienentur à religione, ac dum observant Virginem, parum ipsi consulant suæ virginitati. Tantum in intimo sacello, quod dixi conclave divæ Virginis, adstat altari canonicus quidam. *Me.* In quem usum? *Og.* Ut recipiat servetque, quod datur. *Me.* An dant qui nolint? *Og.* Minimè; sed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent adstante quopiam, non daturi si testis abesset: aut largiùs dant aliquanto, quam erant daturi. *Me.* Affectum humanum dicis, & mihi non inexpectum. *Og.* Imò verò sunt quidam adeo dediti sanctissimæ Virgini, ut dum simulant sese munus imponere altari, mirâ dexteritate suffurentur, quod alius posuerat. *Me.* Fac nullum adstare; an non in tales illico fulminaret Virgo? *Og.* Quî magis id faceret Virgo, quam ipse pater æthereus, quem non verentur nudare suis ornamentis, vel perfoſſo templi pariete? *Me.* Non satis mihi constat, utrum magis debeam admirari, illorûmne impiam confidentiam, an Dei lenitatem. *Og.* Ad latus itaque septentrionale porta quædam est, non templi, nè quid erres, sed septi, quo tota clauditur area templo adjacens: Ea ostiolum ⁴ habet perpoſſilum, quale videmus in valvis ⁵ nobilium, ut qui velit ingredi, primum tibiam periculo exponere cogatur, deinde caput etiam submittat. *Me.* Profectò tutum non fuerit ad hostem ingredi per tale ostiolum. *Og.* Rectè conjectas. Narrabat mystagogus ⁶ olim virum equestris ordinis, equo infidentem, per hoc ostium elapsum è manibus inimici, qui jam fugienti imminebat. Ibi miser desperans sui, subitâ cogitatione salutem suam commendavit divæ Virgini, quæ erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, si valva patuisset. Et ecce rem inauditam. Subitò totus

eques

¹ Quin tu, joculator Erasme, credisne, ex divorum sepulchris, Andreæ puta, vel Catharinæ, oleum sacrum & fragrantissimum fluere?

² Siquidem finxerunt pontificii, eam mortem non vidisse, vivamque sublata in cœlum sine ulla auctoritate, con-

tra necessitatem omnibus hominibus impositam, semel moriendi.

³ Apud Ovidium, *Amor.* i. 8, 92.

⁴ A small wicket.

⁵ The great gates.

⁶ The Virger.

eques erat intra septa templi, altero frustra foris infaniente. *Me.* Et faciebat tam admirandæ narrationis fidem? *Og.* Maximè. *Me.* Id quidem non admodum facile apud te hominem philosophum. *Og.* Ostendebat in ostio laminam cupream clavis affixam, quæ habebat imaginem equitis servati, eoque cultu quo tum Anglica gens utebatur, quem & in vetustioribus picturis videmus: quæ si non mentiuntur¹, frangebant² id ætatis tonsores, & qui pannos tingunt ac texunt. *Me.* Qui sic? *Og.* Quia barbatus erat non aliter quàm capræ³; & universa vestis nullam habebat rugam, adeoque non erat major corpore, ut strictu⁴ corpus ipsum redderet angustius. Erat & altera lamina, cellæ figuram ac magnitudinem referens. *Me.* Jam dubitare fas non erat⁵. *Og.* Subter ostiolum erat cratis ferrea, quæ peditem tantum transmitteret. Non conveniebat, ut equus post eum calcaret locum, quem prior eques Virgini consecrasset. *Me.* Et meritò. *Og.* Hinc ad orientem est sacellum prodigiis plenum: cò me confero. Excipit alius mystagogus. Illic oravimus paulisper. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, è tribus maximi: exosculor; deinde rogo, cujus sint reliquæ. Ait, sancti Petri. Num apostoli, inquam? Aiebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui gigantis videri potuerit: Oportuit, inquam, Petrum fuisse virum prægrandi corpore. Ad hanc vocem è comitibus quidam in cachinnum solutus est: id certè molestè tuli. Nam si is filuisset, ædituus nos nihil celasset reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot drachmis⁶. Ante ædiculam erat tectum, quod aiebat hiberno tempore, cùm nix obtexisset omnia, eo subito fuisse delatum è longinquo⁷. Sub

U

eo

1 Truly represent their faces & habits.

2 Were starved.

3 Supple barbata sunt.

4 Tightness.

5 Qui scommata ejusmodi observare velit, nunquam fere finem faciet.

6 Sic placantur homines hujusmodi.

7 Nusquam alibi quidem vidi, aut legi, imò vel audiui, quod nostrates isthuc de sua Walsinghamica jactaverint, factum tamen mihi probabile fit, cùm tam plane rem auctor enarraret, neque mirum mihi videtur, cum per hoc nostra Walsinghamica in omnibus fere Loretanæ æquiparetur, quod sine dubio à nostratibus intendebatur: at non possum præterea, quin hic referam, quod mihi hinc venerit in mentem, nimirum me suspicari bonum Erasmus sub nostra Walsinghamica Loretanam quoque

& peregrinationes ad eam irridere & traducere voluisse; atque hæc ratio, credo, cur eam nunquam Walsinghamicam vel semel in hoc colloquio nominârit, itemque quod si in paucis locis, ubi vides Anglos aut Angliam, substituas Italos aut Italiam, omnia æquè benè, imò melius cum Loretana quadrabunt tunc, quam cum Walsinghamica nostra nunc: ambæ Parathalassæ, ambæ respectu maris, cui fere insident, ad septentrionem, ambæ nobilissimis donis ditatæ, ambæ miraculis supposititiis nobilitatæ, ambæ peregrinatorum frequentia celebres, ambæ tandem (etenim qui omnia congruentia inter eas recensere vellet, nunquam fere finem faceret) propter translationem cujusdam casæ ab angelis scilicet e longinquo in earum gratiam, præ omnibus aliis vir-

eo tecto putei duo ad summum pleni: fontis venam aiunt esse sacram divæ Virgini: liquor est mirè frigidus, efficax medicando capitis stomachique doloribus. *Me.* Si frigida medetur doloribus capitis & stomachi, posthac & oleum extinguet incendium. *Og.* Miraculum audis, ô bone: alioqui quid esset miraculi, si frigida sedaret sitim? *Me.* Et ista sanè est una pars fabulæ. *Og.* Affirmabant eum fontem derepente profiliisse è terra jussu sanctissimæ Virginis. Ego cuncta diligenter circumspiciens, rogabam quòt essent anni, quòd ea domuncula fuisset eò deportata: dixit aliquot secula. Alioqui parietes, inquam, non præ se ferunt aliquid vetustatis. Non repugnabat. Ne columinæ quidem hæ lignæ: Non negabat esse nuper positas, & res ipsa loquebatur. Deinde hæc, inquam, tecti culmea arundineaque materia videtur esse recentior. Assentiebatur. Ac nè trabes quidem hæ, inquam, transversæ, nec ipsa tigna, quæ culmos sustinent, videntur ante multos annos posita. Annuebat. Atqui cùm jam nulla casæ pars superesset; unde igitur constat, inquam, hanc esse casulam illam è longinquo delatam¹? *Me.* Obsecro, quomodo sese ab hoc nodo expediebat ædituus? *Og.* Scilicet incunctanter ille ostendit nobis per vetustam urfi pellem tignis affixam²; ac propemodum irrifit nostram tarditatem, qui ad tam manifestum argumentum non haberemus oculos. Itaque persuasi³, & tarditatis culpam deprecati, vertimus nos ad cœleste lac beatæ Virginis. *Me.* O matrem filii simillimam! ille nobis tantum sanguinis sui reliquit in terris; hæc tantum lactis, quantum vix credibile est, esse posse uni mulieri uniparæ, etiamsi nihil bibisset infans. *Og.* Idem causantur de cruce Domini, quæ privatim ac publicè tot locis ostenditur, ut si fragmenta conferantur in unum, navis onerariæ justum onus videri possint; & tamen totam crucem suam bajulavit Dominus⁴. *Me.* An non tibi quoque mirum videtur?

Og.

virginibus venerationem populi Christiani merentur, imò in omnibus his Loretana nostram Walsinghamicam superat. Tam particularia ergo de nostra Walsinghamica concessit auctor, ut sub ea Italicam Parathalassiam tutò rideret, sicque abstinuit à nominando, imò vel planè indicando Italicam metu odii scil. papa enim & Romani cardinales, Itali & eorum vicini, qui sunt velut pontificiorum caput, ferent satis forsan alias virgines & peregrinationes adeas irrideri, quoniam quod eis detraheretur, ad suæ Loretanæ honorem & commodum possit redundare, sed sustinebunt nunquam suam Loretanam ad ludibrium Christiano populo exponi: quod sic tamen intenderit Erasmus, absolute

affirmare non ausim, at ausim affirmare bene, quod si Walsinghamica, & quæ de ea hîc, rideri mereantur, non minus meretur Loretana rideri, simile enim simile est ratio.

¹ Eadem observata sunt imò & dicta jam à multis peregrinatoribus in Loretanam casam, at cur, quæso, lector, tam Deo chara casa non possit aliquando virtute divinâ veluti repubescere?

² Æquè validum argumentum ac lamina cellæ figuram referens, quam jamjam vidisti.

³ *Seemingly satisfied.* Fere quoque persuasus sum, Erasme.

⁴ Adjutus Simone ex Cyrene, ut habetur Matt. xxvii.

Og. Novum fortasse dici possit, mirum nequaquam, cùm Dominus, qui hæc auget pro suo arbitrio, sit omnipotens. *Me.* Piè tu quidem interpretaris: at ego vereor nè multa talia fingantur ad quæstum. *Og.* Non arbitror Deum passurum, si quis ipsum ad istum irrideat modum. *Me.* Imò cùm à sacrilegis spoliatur & mater, & filius, & pater, & spiritus, nè tantulum quidem sese commovent interdum, ut vel nutu, vel crepitu, deterreant scelestos. Tanta est numinis lenitas. *Og.* Sic est: sed audi reliqua. Id lac servatur in altari summo; in cujus medio Christus, ad dextram mater, honoris gratiâ. Lac enim matrem repræsentat. *Me.* Conspicuum est igitur. *Og.* Videlicet inclusum crystallo. *Me.* Liquidum igitur. *Og.* Quid liquidum mihi naras; cùm fustum sit ante annos mille quingentos? Concretum est; dicas cretam tritam, albóque ovi temperatam¹. *Me.* Quin igitur nudum ostentant? *Og.* Nè contaminetur virorum osculis lac virgineum. *Me.* Probè dicis. Nam sunt, opinor, qui os admoveant nec purum, nec virgineum. *Og.* Ubi nos videt mystagogus, accurrit, lineam vestem induit, sacram stolam addidit cervici, procubuit religiose, & adoravit; mox nobis lac sacrosanctum osculandum porrexit. Hic in extremo altaris gradu religiosè procubuimus & ipsi; Christoque primum salutato, Virginem oratiunculâ tali, quam in hoc ipsum parâram, appellavimus: *Virgo parens, quæ tuis virgineis uberibus lactare meruisti cæli terræque Dominum filium tuum Jesum, optamus, ut illius sanguine purificati, proficiamus & nos ad felicem illam infantiam columbinæ simplicitatis; quæ nescia malitiæ, fraudis, ac doli, lac Evangelicæ doctrinæ concupiscit assiduè, donec proficiat in virum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi, cujus felici consortio fruëris in æternum, cum Patre, & Spiritu Sancto. Amen.* *Me.* Pia sanè deprecatio. Quid illa? *Og.* Visus est uterque annuere, nisi me fallabant oculi. Nam subsilire videbatur sacrum lac, & candidior aliquanto affulgebat eucharistia². Interim mystagogus ad nos accessit, tacitus quidem, sed tabellam porrigens, qualem apud Germanos afferunt, qui in pontibus telos³ exigunt. *Me.* Equidem sæpenumero malè precatus sum illis petacibus⁴ tabellis, cùm per Germaniam iter facerem. *Og.* Dedimus drachmas aliquot, quas ille obtulit Virgini. Mox per interpretem ejus linguæ pulchrè peritum, & juvenem blandæ cujusdam eloquentiæ (nomen erat, ni fallor, Robertus Aldrisius) percontatus sum, quam potui civilissimè, quibus argumentis cognitum haberet, hoc esse lac Virginis. Id ego sanè pio studio scire cupiebam, quo possem impiis quibusdam hæc omnia ridere solitis os obturare.

U 2

¹ Quidnā? cum nihil aliud sit, vel saltem quid maximè simile, vel ipso auctore judice.

² Talia sæpe asseverant superstitioni, quæ cum ab irridendo abstinebit auctor,

Erasmus esse desinet.

³ Tributum, vestigal; Græcâ vox est origine.

⁴ Vidisti p. 39. num. 3.

obturare. Primùm mystagogus obductâ fronte ¹ obticuit: jussi ut interpret instaret ²; sed blandiùs etiam. Ille vero blandissimè, adeo ut si matrem ipsam nuper puerperam talibus verbis appellâset, non fuerit ægrè latura. At mystagogus, tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis stupentibus, ac velut horrore vocem blasphemam execrantibus: Quid opus, inquit, ista percontari, cùm habeatis tabulam ³ authenticam? Et omnino videbatur nos ut hæreticos ejectionis, nisi drachmæ delinissent hominis ferociam. *Me.* Quid vos interim? *Og.* Nos? quid censes? Non aliter quàm fuste icti, aut fulmine tacti, nosmet illinc subduximus, suppliciter audaciæ veniam comprecati, sic enim convenit in rebus sacris. Inde proficiscimur ad ædiculam, hospitium divæ Virginis. Huc euntibus aperit sese quidam hierophanta ex illis Minoribus⁴; nosque veluti noscitans intuetur: aliquantulum progressis occurrit alius, itidem contemplans nos: post etiam tertius. *Me.* Fortasse cupiebant te pingere. *Og.* At ego longè diversum suspicabar. *Me.* Quid isthuc? *Og.* Sacrilegum quempiam suppilâsse nonnihil ex mundo sacrae Virginis, & in me suspicionem intentam esse. Itaque facellum ingressus, tali precatiunculâ saluto matrem Virginem: *O sola fœminarum omnium mater & virgo, mater felicissima, virgo purissima; nunc te puram impuri visimus, salutamus, donariolis nostris utcunque colimus: utinam donet nobis filius tuus, ut sanctissimos tuos mores imitantes, mereamur & nos per Spiritûs Sancti gratiam spiritualiter Dominum Jesum intimis animi visceribus concipere, semelque conceptum nunquam amittere. Amen.* Simulque exosculatus aram, deposui drachmas aliquot, & abii. *Me.* Quid hic Virgo? Nullone nutu dedit signum auditæ precatiunculæ? *Og.* Lumen, ut dixi, erat ambiguum ⁵, & illa stabat in tenebris ad dextrum latus altaris. Postremò me sic dejecerat oratio prioris mystagogi, ut non auderem oculos attollere. *Me.* Istius igitur profectionis non erat admodum lætus exitus. *Og.* Imò multo lætissimus. *Me.* Reddidisti animum: nam mihi quoque cor in genua deciderat ⁶, ut tuus loquitur Homerus. *Og.* A prandio repetimus templum. *Me.* Audebas, suspectus sacrilegii? *Og.* Fortassis; sed ipse mihi suspectus non eram. Nescit pavorem mens sibi benè conscia. Trahebat me tabulæ visendæ cupiditas, ad quam mystagogus nos relegârat. Eam diu quæsitam tandem invenimus: verum in alto defixam, ut non à quibuscumque oculis legi posset. Mihi tales sunt oculi, ut nec lynceus dici possim, nec omnino lusciosus. Itaque legentem Aldrisium oculis obiter affectatus

¹ *Knitting his brow.*

² *Urge him again to answer that question.*

³ Pensilem scil. parieti; argumentum irrefragabile, uti jam plurima similia vidimus,

⁴ Fratribus, qui iidem alio nomine Franciscani, ut vidimus pag. 8. num. 6.

⁵ *Dim.*

⁶ *Id est, fere exanimis eram præ metu.*

tatus sum, nec illi satis fidens in re tanta. *Me.* Excussa est omnis dubitatio? *Og.* Puduit me mei, qui subdubitâssem; adeo res tota illic ponebatur ob oculos¹, nomen, locus, res ut erat ordine gesta: breviter, nihil omissum. Dictus est Gulielmus Lutetiæ natus, vir pius cum aliâs, tum præcipue religiosus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratis regionibus plurimis, monasteriis, ac templis undique lustratis, tandem pervenit Constantinopolim². Nam hujus Gulielmi frater illic agebat episcopum. Is jam adornantem reditum, admonuit esse virginem quandam Deo dicatam, quæ lac haberet Virginis matris: abundè felicem futurum, si vel precario, vel pretio, vel arte portionem aliquam posset nancisci. Nam cæteras reliquias omnes, quas hætenus collegerat, nihil esse ad tam sacrum lac. Ibi Gulielmus non conquievit, donec exorat dimidium ejus lactis. Eo thesauro plus quam Cræsus³ sibi videbatur. *Me.* Quid ni? & quidem præter spem. *Og.* Rectâ domum properat: in itinere morbus occupat. *Me.* Ut nihil est in rebus humanis nec diu, nec undiqueque felix! *Og.* Ubi videt periculum, accersit clam Gallum, fidissimum ejus peregrinationis comitem. Et religiosè stipulatur silentium: committit illi lac, eâ lege, ut si incolumis domum redeat, deponat eum thesaurum in ara divæ Virginis, quæ colitur Lutetiæ in Augusto⁴ templo, utrinque Sequanam præterlabentem intuens: & amnis ipse videtur honoris gratiâ decedere numini Virginis. Ut rem in pauca conferam, sepultus est Gulielmus, alter properat, & hunc morbus corripit. Is desperans sui, tradit Angelo comiti lac, sed multis obtestationibus adstricto, ut faceret quod fuerat ipse factururus. Moritur hic; recipit ille, & in aram deponit lac, canonicis ejus loci præsentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur *regulares*, quales adhuc sunt apud divam Genovesam⁵. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam, tandem in Parathalassum detulit, huc vocante mentem illius afflatu spiritus. *Me.* Pulchrè⁶ certè sibi constat hæc narratio. *Og.* Imò, nè qua residere posset dubitatio, adscripta erant nomina episcoporum à suffragiis, qui lac illud invisentibus non absque munusculo, tantum impertierunt relaxationis⁷, quantum ex suo dimenso

U 3

menso

¹ Videbis per sequentem historiam, quomodo res ponebatur ob oculos: nulla potest narrari, credo, historia, nisi evidenter repugnans in se, cujus omnes partes majori objectioni sint obnoxie, sed sic ridere libebat bono Erasmo.

² Urbs est nobis omnibus nota, proindeque ejus magna hinc distantia.

³ Divitissimus, Cræsus enim rex Lydiæ habitus est omnium omnino regum ditissimus.

⁴ Templum est enim Lutetiæ præci-

puum, & Virgini dicatum, in insula quæ dicitur *L'Isle de notre Dame*.

⁵ Quæ est Parisiensium patrona notissima, templum ejus proximum est templo de *notre Dame*, quod jam jam vidimus, & reliquæ ejus servantur in superbo ferculo, quod in afflictionis temporibus per urbem in processionem deportatur; obiit anno 499.

⁶ At pulchrius ridet Erasmus.

⁷ Indulgentiarum; quibus animæ liberentur à purgatorio.

menſo¹ largiri poſſunt. *Me.* Quantum id eſt? *Og.* Dierum quadraginta. *Me.* Etiam apud inferos² dies eſt? *Og.* Certè tempus eſt. *Me.* Ubi totum hoc dimenſum ſemel fuerint elargiti, non ſupereſt quod largiantur? *Og.* Minimè. Subſcatet enim ſubinde quod dent, ac planè diverſum quiddam accidit hîc atque in dolio Danaïdum³. Illud enim, cùm continenter impleatur, ſemper tamen inane eſt: hinc ſi ſemper haurias, nihilo tamen minus eſt in dolio⁴. *Me.* Si centum hominum millibus largiantur quadraginta, ſinguli tantundem habent? *Og.* Tantundem. *Me.* Et ſi qui ante prandium acceperunt quadraginta, rurfus ſub cœnam poſcerent quadraginta, præſtòne eſſet, quod daretur? *Og.* Imò ſi horâ eadem decies. *Me.* Utinam mihi tale ſcriniolum eſſet domi; non optârim niſi tres drachmas, modo ſic ſca-teant. *Og.* Quin optas ut totus ſias aureus, tantundem accepturus ex voto. Verum ad fabulam redeo. Addebatur & illud pii cujuſdam candoris argumentum: lac Virginis, quod aliis compluribus in locis oſtendebatur, ſatis quidem eſſe venerandum; hoc tamen cæteris eſſe venerabilius; quod illa abraderentur à ſaxis⁵, hoc ex ipſis Virginis uberibus effluxiſſet⁶. *Me.* Unde id conſtabat? *Og.* Oh! narrârat hoc Virgo Conſtantinopolitana, quæ lac dederat. *Me.* Et illi fortâſſe communicârat divus Bernardus. *Og.* Sic arbitror. *Me.* Cui natu grandi contigit guſtare lac ex eadem mamma, quam ſuxit puer Jeſus⁷. Unde miror, illum mellifluum dici potius, quàm lactifluum. Sed quomodo lac Virginis dicitur, quod non fluxit ex uberibus? *Og.* Fluxit & illud, ſed ſaxo, cui forte lactans infidebat, exceptum concrevit⁸; deinde volente Deo ſic multiplicatum eſt. *Me.* Rectè. Perge. *Og.* His itaque peractis, dum paramus abitum, obambulantes interim, & ſi quid offerretur ſpectatu dignum circumſpectantes, rurfus adſunt myſtagogi, limis⁹ intuentur, digito ſubnotant, accurrunt, abeunt, recurrunt,

¹ *Id eſt*, ſecundum potentiam quam eis dimenſus eſt papa, non poſſunt enim latiores largiri indulgentias, quàm papa eis dare conceſſit.

² Purgatorium intelligitur, erenim qui in purgatorio inferi ſunt, & cum ibi nullus ſol qui diem facit, maxime congrua (quamvis jocoſe intelligatur) quaſtio eſt.

³ Quæ filiz Danai, quinquaginta numero ſictæ ſunt à poetis damnatæ in inferis ad implendum aqua dolium perforarum, propterea quod omnes (Clytemneſtra ſola excepta) occiderint ſuos maritos, primâ nuptiarum nocte; perge ergo & intelliges quid ſibi velit Ogygius.

⁴ Hinc theſaurus ille vocatur inexhausus, at ejus inexhausibilitas (ſi

hac voce mihi uti liceat) ſine mora, prout meretur, maximè irriſoriè tractatur.

⁵ Credam facilè.

⁶ Sicut præcedens certe abraſum ſaxis, aut ex aliqua re non abſimili. Omnia aque genuina cenſebat vel auctor ipſe.

⁷ Bernardum jam vidimus, & verum eſt pontificios fabulam hanc inſuſam de eo ventilâſſe.

⁸ Non minus bella quidem, quàm pia imaginatio, ſicut & ſubſequens de hujus lactis multiplicatione! rideant ea quantum volent audaces hæretici, non minus propterea prædicabunt pii doctores orthodoxi, & recipient ſpiritu pauperes vere catholici.

⁹ *Supple oculis.*

recurrunt, nutant, videbantur compellaturi, si fuisset audaciæ satis. *Me.* Nihil ibi metuebas? *Og.* Imò faciem illis obverti, sic arridens & intuens, quasi ad compellendum invitarem. Tandem unus aggressus, rogat quod mihi nomen esset: edo. Num is essem qui ante biennium affixisset votivam tabellam literis Hebraicis? Fatebar esse me. *Me.* Scribis Hebraicè? *Og.* Minimè; sed isti quicquid non intelligunt, Hebraicum vocant. Mox accersitus, ut conjicio, venit illius collegii *πρωτος ὑσπερ*¹. *Me.* Quod isthuc dignitatis nomen est? Non habent abbatem? *Og.* Non. *Me.* Cur ita? *Og.* Quia nesciunt Hebraicè². *Me.* Non episcopum? *Og.* Nequaquam. *Me.* Quam ob rem? *Og.* Quia virgo pauperior etiamnum est, quàm ut emat pedum ac mitram³ nimio venalem. *Me.* Non saltem præpositum? *Og.* Ne id quidem. *Me.* Quid obstat? *Og.* Quia præpositus dignitatis est nomen, non sanctimonix. Et ideo canonicorum collegia nomen abbatis rejiciunt, præpositi libenter amplectuntur. *Me.* Atqui *πρωτον ὑσπερ* antehac audivi nunquam. *Og.* Næ tu mag-nopere rudis es grammatices. *Me.* *ὑσπερπρωτον*⁴ novi in tropis. *Og.* Tenes. Hic qui Priori proximus est, Prior est posterior. *Me.* Sup-priorem⁵ dicis. *Og.* Is me salutavit satis humaniter. Narrat quan-topere sudatum sit à multis, ut versus eos legerent: quot frustra ex-terfa perspicilla. Quoties advenisset aliquis vetustus theologiæ, aut juris doctör, adductus est ad tabellam: alius dicebat esse literas Ara-bicas, alius fictitias; tandem repertus est qui legeret titulum. Is de-scriptus erat verbis ac literis Romanis, sed majusculis⁶. Græci ver-sus erant descripti Græcis majusculis; quæ primâ specie videntur re-ferre majusculas Latinas. Rogatus descripsi sententiam carminum La-tinè, verbum verbo reddens. Hujus opellæ cum præmiolum obla-tum constanter recusarem, affirmans nihil esse tam arduum, quod in Virginis sanctissimæ gratiam non essem cupidissimè factururus, etiamsi literas juberet illinc perferre Hierosolymam. *Me.* Quid opus te gram-matophoro, cùm illi tot angeli adsint à manibus atque à pedibus? *Og.*

U 4

Ille

¹ Est propriè *primus ultimus*, at in-telligendum *prior posterior*. Veluti si diceretur, *Prior post priorem*, quod est Anglicè, *the under Prior*; Gallice, *le sous-prieur*, hincque infra vocatur *suppri-or*, si pergas, videbis planè sic intelli-gi.

² Abbas enim est vox Hebraica vel Syriaca, significans patrem, optima ra-tio ergo cur abbatem non habeant.

³ Quoniam hæc episcopi titulum comitantur; credis forsan, lector, O-gygius oblitum, quod hanc nostram Parathalassiam depinxit & depinget tanquam divitiis & donis abundan-

tem, erras si sentias sic; sciebat enim optimè Ogygius, ejusmodi divorum & divarum mystagogos eos peregrinato-ribus semper tanquam pauperes re-præsentare, ut ad dandum alliciant, & si dona pretiosissima inficiari neque-ant, clamitare, horrendum esse piacu-lum vel tantillum ex his eradere.

⁴ *Ultimum primum*, quo intelligit rhetorices figuram, qua quod ulti-mum enarrari debeat, primum enar-ratur.

⁵ Jam indicavimus vere Latinam vo-cem non esse, sed Gallicam.

⁶ *Capitals*.

Ille protulit è crumena ligni fragmentum defectum è trabe, in qua Virgo mater visa est consistere. Odor mirus protinus arguebat esse rem oppidò sacram. Ego vero tam insigne munus pronus & nudato capite, summa cum veneratione térque quaterque exoculatus, reposui in crumenam. *Me.* Licétne videre? *Og.* Per me quidem licebit. Cæterum si jejunos non es, aut si nocte proximâ fuit tibi res cum uxore¹, non suaferim ut videas. *Me.* Ostende: nihil periculi. *Og.* En tibi. *Me.* O te beatum isto munere! *Og.* Ego, ne sis inficiens, non permutârim hoc tantillum fragmentulum cum universo auro Tagi²: includam auro, sed sic ut per crystallum pelluceat. Tum Hysteroprotus³ ubi me videt tam religiosè gestientem eo munusculo, judicans non indignum, cui majora quoque committerentur: rogat, num quando vidissem secreta Virginis. Ea vox me nonnihil commovit; non tamen ausus sum percontari, quæ diceret secreta Virginis⁴. Siquidem in rebus tam sacris, etiam linguæ lapsus non vacat periculo. Nego me vidisse, sed videndi cupidissimum esse dico. Inducor jam velut afflatus numine; accenditur una atque altera tæda cerata; ostenditur imaguncula, nec magnitudine, nec materiâ, nec opere præcellens, sed virtute pollens⁵. *Me.* Moles non multum habet momenti ad edenda miracula⁶. Vidi Christophorum Lutetiæ, non hamaxiarum⁷ aut colossæum, sed monti justo parem; nullis tamen illic miraculis nobilem, quod quidem audierim. *Og.* Ad pedes Virginis est gemma, cui nondum apud Latinos aut Græcos nomen inditum: Galli à bufone⁸ dederunt nomen, eo quod bufonis effigiem sic exprimat, ut nulla ars idem possit efficere. Quoque majus est miraculum, pusillus est lapillus; non prominet bufonis imago, sed in ipso gemma velut inclusa pellucet. *Me.* Fortassis imaginantur bufonis similitudinem, quemadmodum in secta filicis stirpe imaginamur aquilam⁹. Et quemadmodum

1 Irrisorie respicitur ad superstitionem pontificiorum, qui pertendunt sacra non debere tractari ab his qui rem habuerint cum muliere, imò cum uxore.

2 Qui fluuius est Lusitanie olim à poetis propter aurum celebratus, testis sit hic notus Ovidii versus, *Quodque suo Tagus amne vehit, fuit ignibus aurum*, Met. ii, 251.

3 Idem qui jam πρῶτος ὄσιππος, the under Prior, inversio ordinis vocum nihil hic mutat in sensu.

4 Propter equivocationem conspiciam in his vocibus, *secreta virginis*, quas, ne credas, lector, casu mero scriptas, scriptæ sunt enim ex coætèmpu Virginis hujus, & omnium

quæ ad eam pertinent.

5 *Virtute pollens imaguncula!* fici ne tractas res virtute pollentes, Ogygi?

6 Bene sic emendaretur imagunculæ titulus, Menedeme, nisi hoc secundo scommate prius scommata adaugeres; imagunculæ & imagines æque pollebant, credo, apud auctorem ac apud me.

7 *Big like a carr.*

8 Galli enim vocant *crapandine*, à voce *crapand*, bufo.

9 Non poterat forsan rectior institui comparatio, videre est enim in filicis radice bene secta, aliquid quod aquilæ speciem referat.

admodum pueri, quid non vident in nubibus? dracones ignem spirantes, montes igni candentes, armatos concurrentes. *Og.* Imò, nè sis nesciens, nullus bufo vivus evidentius exprimit seipsum, quàm illic erat expressus. *Me.* Haftenus pertuli fabulas tuas; posthac alium quære, cui persuadeas de bufone. *Og.* Nihil mirum est, Menedeme, te sic affectum esse. Nec mihi quisquam persuasurus erat, etiamsi totus ordo theologorum asseverâsset, nisi his oculis, hisce, inquam, oculis vidissem, intuitus essem, comperissem. Sed interim mihi videris satis incurius rerum naturalium. *Me.* Quam ob rem? Quia non credo volare asinos? *Og.* An non vides, quàm ludat artifex natura in omnium rerum coloribus ac formis exprimendis, cum aliis quidem in rebus, sed præcipuè in gemmis? deinde quàm admirandas vires gemmis illis indiderit, prorsus incredibiles, ni cominus experientia faceret nobis fidem? Dic mihi, crediturus eras chalybem intactum à magnete attrahi, & rursus ab eodem depelli sine contactu, nisi vidisses oculis? *Me.* Profectò nunquam, etiamsi decem Aristoteles¹ mihi dejerâsset. *Og.* Nè protinus igitur fabulosum clames, si quid audis nondum experimento compertum. In ceraunia² fulminis videmus imaginem, in pyropo vivum ignem; in chalazia grandinis & speciem & rigorem, etiamsi conjicias in medium ignem; in smaragdo profundas ac pellucas maris undas; carcinias canceri marini speciem imitatur; echites, viperæ; scarites, scari piscis; hieracites, accipitris; geranites gruis collum effictum exhibet; ægophthalmus caprinum oculum ostendit; est qui suillum, est qui tres simul hominis oculos; lycophthalmus lupi pingit oculum, quatuor coloribus, rutilo & sanguineo, in medio nigrum candido cingitur; cyameam nigram si aperias, fabam in medio reperies; dryites truncum arboris effingit, & ligni in modum ardet quoque; cissites & narcissites hederam pingit; astrapias fulminis radios è medio candido seu cyaneo jaculatur; phlegontites incendium intus ostendit, quod non exeat; in anthracitide videas scintillas quasdam discurrere; crocias croci colorem reddit; rhodites, rosæ; chalcites, æris; aëtites aquilam exprimit, cauda candicante; taos pavonis picturam habet; chelidonia, aspidis; myrmecites innatam habet formicæ repentis imaginem; cantharias scarabæum totum exprimit; scorpites scorpion mirè depingit. Sed quid ego hæc persequor, quæ sunt innumera; cùm nulla sit naturæ pars vel in elementis, vel in animantibus, vel in plantis, quam illa veluti lasciviens non expresserit in gemmis? Miraris in hac gemma bufonem

¹ Decem eminentissimi philosophi; Aristoteles enim tunc audiebat princeps philosophorum.

² Omnes lapides hic enumeratos reperies in tuo *Littleton*, sine exceptione ulla, nisi quod duo aut tres parumper, ibi aliter inflectantur, quàm

hic; cæterum qui eos omnes annotare velit, nunquam fere finem faceret; observes in genere, plurima quæ hic de his lapidibus enarrantur, esse plusquam incomperta, ac plurimorum causam esse merum fortuitum casum.

bufonem expressum? *Me.* Miror naturæ tantum esse otii, ut sic ludat omnium rerum imitatione. *Og.* Voluit exercere curiositatem humani ingenii, nosque vel sic ab otio propellere. Et tamen quasi nihil sit, quo fallamus tedium temporis, insanimus in moriones, in aleas, in præstigiarum ludibria. *Me.* Verissima prædicas. *Og.* Addunt quidam non leves, hoc gemmarum genus, si admoveas aceto, innatare motis etiam membris. *Me.* Cur bufonem addunt Virgini? *Og.* Quia hæc spurcitiem omnem, virulentiam, fastum, avaritiam & quicquid est terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, extinxit. *Me.* Væ nobis, qui tantum bufonum geramus in pectore! *Og.* Puri erimus, si sedulò colamus Virginem. *Me.* Quomodo gaudet coli? *Og.* Gratissimum illi cultum præstiteris, si fueris imitatus. *Me.* Numero dixisti, sed isthuc perdifficile est. *Og.* Est sanè, sed idem pulcherrimum. *Me.* Age, perge quod cœperas. *Og.* Deinde commonstrat aureas argentæasque statuas. Hæc, inquit, merè aurea est, hæc argentea inaurata: addit singulis pondus, pretium, ac doni auctorem. Cùm ad singula mirabundus gratularer Virgini tam beatam opulentiam, mystagogus, Quoniam, inquit, video te pium spectatorem, non arbitror æquum, ut te quicquam celem; videbis quæ Virginis sunt secretissima, simulque depromit ex ipso altari mundum rerum admirabilium: cujus singulas partes si pergam recensere, dies hic non suffecerit narrationi¹. Sic illa sanè peregrinatio mihi felicissimè cessit. Expletus sum affatim spectaculis, & hoc inæstimabile donum mecum aufero pignus ab ipsa Virgine datum. *Me.* Nullumne fecisti periculum, quid valeat lignum tuum? *Og.* Feci: in diversorio quodam ante triduum, reperi quendam mente captum, cui jam parabantur vincula; lignum hoc suppositum est illius cervicali, clam ipso; obdormiit somno profundo pariter ac prolixo: mane surrexit integræ mentis. *Me.* Non fuerat phrenesis, sed parcenia² fortassis. Huic malo solet mederi somnus. *Og.* Cùm libebit jocari³, Menedeme, fac aliam tibi quæras materiam; in divos jocis ludere nec pium est, nec tutum. Imò vir ipse narrabat sibi in somnis apparuisse mulierem admirandâ specie, quæ poculum ipsi porrexerit. *Me.* Elleborum opinor. *Og.* Isthuc incertum est; illud certissimum, hominem mentis esse compotem. *Me.* Præteristi Thomam⁴ Cantuariensem archiepiscopum? *Og.* Minimè gentium. Nulla peregrinatio religiosior. *Me.* Audire gestio, nisi molestum est. *Og.* Imò te quæso, ut audias:

Cantium

¹ Paucis, summatim, & accuratè.

² Hæc omnia sibi vindicavit, vel familiaribus dedit, uno verbo, diripuit Henricus noster octavus; vix credam tamen divitias fuisse tantas, quales hîc indicantur, suspicor ergo amplificatas parumper, ut melius conveniret cum Loretana, non minus opulenti, quàm

hîc hæc nostra Walsinghamica supponitur.

³ Deliratio à vico procedens.

⁴ At quid aliud intendit Ogygius, & sub eo Erasmus, quàm falsius ridere, per ejusmodi gravitatis affectationem?

⁵ Vide Pag. 108. num. 5.

Cantium¹ dicitur ea pars Angliæ, quæ Galliam & Flandriam spectat. Hujus metropolis est Cantuaria². In ea sunt duo monasteria pene contigua³; utrumque Benedictinos⁴ habet. Id quod habet divi Augustini⁵ titulum, videtur antiquius: hoc quod nunc appellatur divi Thomæ⁶, sedes archiepiscopi fuisse videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodum & hodie præfules⁷ habent ædes ecclesiæ contiguas, sed ab ædibus reliquorum canonicorum semotas. Olim enim fere tum episcopi, tum canonici, monachi erant. Id arguunt manifesta rerum vestigia. Templum autem divo Thomæ sacrum, tantâ majestate sese erigit in cœlum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat⁸. Itaque nunc suo splendore vicini luminibus officit, & locum antiquitûs religiosissimum velut obscurat. Turres sunt ingentes duæ, procul veluti salutantes advenas, miroque notarum ænearum boatu longè latèque regionem vicinam personantes. In vestibulo templi, quod est ad austrum, stant saxo sculpti tres armati, qui manibus impiis virum sanctissimum trucidârunt: addita sunt gentis cognomina⁹, Tusci, Fusci, Berri¹⁰. *Me.* Cur tantum honoris

¹ *Kent county.*

² *Canterbury*, olim Durovernum, vel Danovernum, à Danis.

³ Sic res habebant tunc temporis.

⁴ Vidisti qui sint pag. 212. num. 3.

⁵ Hujus ordinis monachi vel abbatibus, à Gregorio magno papa in Angliam missi, anno 596, ut reliquias paganorum ad Christianismum converteret, Cantii ergo rege Etheldred converso & baptizato, archiepiscopus Cantuariensis consecratus est. Non mirum proinde, si ecclesiam habeat Cantuariæ sibi dicatam.

⁶ Becketi nempe.

⁷ *Deans*, resque se sic habent adhuc in plurimis locis.

⁸ Nunc si libeat, lector, consulere Camdenum nostrum super his, videbis eum non solum cum Erasmo congruere, verum etiam verba Erasmi ipsa ita Camdeno nostro arrisisse, ut ea ipsa mutuârit & scripserit; totum, quod est inter eos differentiarum, isthuc est, quod templum, quod Erasmus vocat Thomæ, Camdenus vocet Christi; at facilis conciliatio, vocatum est Christi post reformationem, & spoliatum divitiis Becketum, proindeque sic vocabatur Camdeni tempore, & vocatur adhuc, imò vocabatur Christi an-

te ipsa Becketi tempora; at vocatum est Thomæ, *Becketi scil.* post Becketum sepultum in eo, & in numerum divorum relatum, obtinuitque denominatio usque ad Erasmi tempora, imò & tantisper ulterius: sicque, si per superstitionem ecclesia Christi celsit Becketo, per reformationem sua ecclesia rursus rediit ad Christum.

⁹ *Id est*, nomina familiarum, ex quibus illi oriundi; vox *gens* etiam si sola esset, istud indicaret clarè satis, etenim sic significat vulgò apud auctores Latinos, imò nostrum Erasmus planè, inter alia loco, in *ἀγαπῶς γαμῶς privatim impii in suam gentem, i. e.* familiarum certè, ut planè percipies, cum huc deveneris; at subsequens vox *cognomina* rem planè evincit, cognomen enim semper denotat nomen familiarum in oppositionem & distinctionem à Christiano nomine, subsequensque tandem nota isthuc totum enucleabit.

¹⁰ Factum hic planum est & circumstantiæ, at hæc non minus plana sunt, imò magis, in nostri Bakeri Chronico, auctoris in his non minus faciendi quàm Erasmus cum suis inscriptionibus & sculptis imaginibus, videntur ergo auctores differre; primo, quòd Bakerus quatuor conjuratos, & percus-

noris habetur impiis? *Og.* Videlicet idem honoris habetur Judæ, Pilato, Caiaphæ, cohorti militum sceleratorum, quos operosè sculptos vides in auratis altaribus. Adduntur cognomina, nè quis posthac usurpet gloriæ causâ. Ingeruntur oculis, nè quis aulicus posthac injiciat manus vel in episcopos, vel in possessiones ecclesiæ. Nam tres illi satellites à peractio facinore versi sunt in rabiem¹; nec reddita mens est, nisi implorato Thomæ sanctissimi favore. *Me.* O perpetuam martyrum clementiam²! *Og.* Ingressis aperit sese spatiosa quadam ædificii majestas. Ea pars quoslibet recipit. *Me.* Nihilne illic visendum?

percursores nominet, Erasmus tres tantum. Secundo, quod nomina à Bakero citato non videantur cum Erasmiis congruere, at speramus nos, veram inter eos conciliationem invenisse, audiamus ergo Bakerum nostrum: *Henricus secundus ex amaritudine cordis & ira in Becketum, propter negotia quæ ipsi facebat, in hanc exclamationem eripuit; Nullusne unquam ab hoc presbytero, vel papa, me liberabit? Quo audito, quatuor equites adstantes, Hugh Mervil, nempe, William Tracy, Reynaldo Fitz-wyse, & Richard Briton, mortem ejus inter se conjurant, confestimque Cantuariam proficiscuntur, Becketumque in ipsa ecclesia trucidant.* Jam autem à quatuor conjuratis auferas, lector, nomina, remanebunt cognomina, *Mervil, nempe, Tracy, Fitz-wyse, Briton.* Rursus supponas, lector, unum ex his *Mervil* scil. (cum scirent enim, ut patet ex Bakero, Becketum esse in ecclesia, res plusquam probabilis est) supponas inquam *Mervil* adstitisse januæ templi, ut securam evasionem sociis & sibi faceret, post patratum facinus; tunc quamvis conjuratus *Mervil* juridice debeat censeri percursor, tres tamen tantum proprie sanguinolentas manus injecerunt in præfulem, tresque tantum præterea probabiliter visi sunt à populo, vel Benedictinorum cœtu Cantuariensi, sicque tantum tres percursores sculpti sunt, eorumque cognomina inscripta; Tuscus nunc ergo est *Tracy*, Fuscus *Fitz-wyse*, Berrus *Briton*; nec objicias lector, hæc cognomina aliquantisper nimis tibi immutata videri Latine ea reddendo, etenim infinita nobis superest adhuc nominum

propriorum copia, quæ non minus, quàm ea, imo magis, per Latinitatem immutata sunt. Hæc ergo nunc in quæstione, Anglica & Latina cognomina congruunt inter se satis, nullique dubitamus ea eadem omnino intelligi, & in Bakero & in inscriptione Cantuariensi Erasimica. Observabit tandem candidus lector, nos non recensuisse conjuratos eodem ordine quo Bakerus, propter hanc rationem solam, ut ejus scil. cum Erasmo concordia facilius perciperetur, & credam nunc percipi plane.

1 Nesciam an hoc à quoquam historicorum nostrorum scriptum sit, ut sit, difficile credam, sicut & quædam alia mira, quæ de his percussoribus nobis tradita sunt, at mihi probabile videtur, quod à plerisque scriptum est, Henricum nempe propter patratum facinus, ita & facinus, & auctores exhorruisse, ut ab ejus præsentia aufugere coacti sint, nullibi terrarum palam versari sustinuerint, omnesque tandem intra triennium misere perierint, per solitam divini numinis in ejusmodi percursores justitiam vindicem.

2 Mihi semel observandum credo, quod in hacce exclamatione, præsulique præcedentibus & subsequenti-
bus elogiis, suspicer valde inesse ironiæ granum, ex auctoris parte. Primo enim, exclamatio ad duo respicit, quæ Erasmus non credidisse mihi persuasum habeo, rabiem nempe horum percursorum, & eorum ab hac rabie sanationem, per imploratum divi favorem. Secundò, non mihi probabile sit, hominem tantopere pacis studio-

visendum? *Og.* Nihil præter structuræ molem, & libros aliquot columnis affixos, in quibus est Evangelium Nicodemi¹, & sepulchrum nescio cuius. *Me.* Quid deinde? *Og.* Cancelli ferrei sic arcent ingressum, ut conspectum admittant ejus spatii, quod est inter extremam ædem & chori, quem vocant, locum. Ad hunc conscenditur multis gradibus, sub quibus testudo quædam aperit ingressum ad latus septentrionale. Illic ostenditur altare ligneum divæ Virgini sacrum, pusillum, nec ullâ re visendum, nisi monumento vetustatis, luxum hisce temporibus exprobrante. Illic vir pius dicitur extremum valedixisse Virgini, cum mors immineret. In ara est cuspis gladii, quo præfectus est vertex optimi præsulis, ac cerebrum contusum, videlicet quo mors esset præsentior. Hujus ferri sacram rubiginem amore martyris religiosè sumus exosculati. Hinc digressi subimus cryptoporticum²; ea habet suos mystagogos; illic primum exhibetur calvaria martyris perforata, reliqua tecta sunt argento, summa cranii pars nuda patet osculo. Simul ostenditur plumbea lamina, Thomæ Acrensis³ titulum habens insculptum. Pendent ibidem in tenebris indusia cilicina, cingula, subligariaque, quibus antistes ille subigebat carnem suam,

studiosum, tantopere factiones abhorrentem, qualis certe erat Erasmus noster, serio tanta encomia congestisse in hominem tantopere sui dissimilem, at utcumque sit, de Erasmi nostri super homine tali sententia, vix sanctissimus & martyr vocari mihi mereri videtur homo, qui partes papales semper sequutus sit, in oppositionem paci & publicæ quieti, juribus & prærogativis regiis, itemque libertatibus & privilegiis populi, prout fecit hic Becketus noster, ut videre est in Nicolao Vignier accuratissimo sui temporis scriptore, in libro cui titulus, Vera ecclesiæ historia per annos digesta; audivique ab eruditissimo viro, acerrime disputatum tunc inter theologos Parisienses, an anima Becketi esset in gehenna vel paradiso; austeritas vitæ ergo, sed studium præferri partium papalium, fecit hunc divum nobis, posteaquam in præludium gratitudinis pontificiæ in eum, coactus sit a papa Henricus ille rex noster, sacramento se purgare de morte hujus Becketi, ac deinde confiteri se regnum à papa tenere; a talibus sanctis libera nos, Domine.

¹ Hujus, qui Joann. iii. noctu venit ad Christum, præfertur eam E-

vangelium, quod nomen habet ab eo, at nulli nisi quidam male feriat illud unquam receperunt.

² *Vault under ground.*

³ Planum est hunc Thomam Acrensensem esse Becketum ipsum, lamina enim hæc ad nihil aliud, quam ut, secundum usum usitatissimum, legenti declaret nativitatem, facta, & mortem ejus de quo agitur; difficultas ergo tota in eo sita est, ut appareat Becketum & Acrensensem esse unum & idem; at spero res plana tibi fiet satis, candide lector, si mecum observes, Becketum Gallice sonare veluti parvulum, vel juvenem *du Bec*, nomen nobilissimæ antiquissimæque Gallicæ familiæ ex Normannia, ex qua oriundum se prædicabat Becketus, ortumque credam, prætereaque mihi plusquam probabile sit, Becketi nostri avum, dum adhuc puellulus esset in Gallia, in ædibus paternis vocatum esse (ut mos frequens est apud Gallos) à parentibus & teneræ ætatis sodalibus per blanditiem, diminutivo hoc cognomine *Becquet*, pro *du Bec*, quod postea perdere non potuit, aut noluit, ut multis usu evenit: utcumque sit de hoc ultimo eventu, quod mihi

suam, ipso adspectu horrorem incutientia, nobisque mollitiem ac delicias nostras exprobrantia. *Me.* Fortassis & monachis ipsis. *Og.* Isthac de re nec affirmare possum, nec negare; nec refert quidem meâ. *Me.* Vera narras. *Og.* Hinc redimus in chori locum. Ad latus septentrionale referantur arcana: dictu mirum, quantum ossium illinc prolatum sit, calvaria, menta, dentes, manus, digiti, integra brachia; quibus omnibus adoratis¹, fiximus oscula; nec erat futurus finis, nisi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parum commodus, interpellâset ostentandi studium. *Me.* Quis iste? *Og.* Anglus erat, nomine Gratianus Pullus, vir eruditus ac pius, sed minus affectus erga partem hanc religionis, quam ego volebam. *Me.* Viclevita² quispiam opinor. *Og.* Non arbitror; etiamsi libros illius legerat, incertum unde nactus. *Me.* Is offendit mystagogum? *Og.* Prolatum est brachium adhuc carnem habens sanguinolentam; hujus osculum exhorruit, ac vultu quoque tædium quoddam præ se ferebat. Mox sua recondidit mystagogus. Hinc spectavimus altaris tabulam & ornamenta, mox quæ sub altari fuerant recondita, opulenta omnia: diceres Midam &³ Cræsum fuisse mendicos, si spectares vim auri atque argenti. *Me.* Hic nihil osculorum? *Og.* Non, sed aliud votorum genus tetigit animum meum. *Me.* Quodnam? *Og.* Suspirabam domi meæ nihil esse talium reliquiarum. *Me.* Sacrilegum votum. *Og.* Fateor; & supplex veniam precatus sum à divo, priusquam pedem efferrem templo. Post hæc ducimur in sacrarium Deus bone, quæ illic pompa vestium holoresericarum, quæ vis candelabrorum

mihi tamen probabilissimum videtur, certum est Anglos nostros, tempore hujus appositæ laminæ, maxime attendisse ad Gallicam significationem nominum, *Becquetumque*, ut jamjam diximus, sonare veluti *du Bec*. Jam autem *du* est *of the*, & *Bec* est *a neck of land pretty visible in the sea, or between two rivers*, quod Græcè dicitur *ἀκρω*; nunc ergo si ad significationem cognominis attendendo, velis secundum vulgatum satis tunc Græcorum pruritus, Græcè dicere cum Latina terminatione *Thomas Becquet*, quomodo, quæso, melius dicere poteris, quam *Thomam Acrenssem*? *Thomas Becquetus* ergo, & *Thomas Acrensis*, sunt unum & idem nomen, at posterius nobilius videtur, siquidem Græcum, itemque planioris significationis, & quæ majorem speciem nobilitatis præ se ferat, hincque insculptum videbatur in illa plumbea lamina, nativita-

tem, facta, & mortem Becqueti exhibente.

1 Procumbentes in genua scil. ad eorum exhibitionem.

2 *Id est*, discipulus Viclefi, erat autem Viclef nostras, Anglus scil. ante Lutherum & reformatores, plurimis papisticis erroribus sese opposuit, idem sentiens fere in omnibus quod nunc protestantium corpus in genere, tandem post longas persecutiones & exilium in patriam reversus, obiit apud nos anno 1384, vel potius 1387. Fit annos quadraginta post, papæ jussu defossus est, & quod ex eo judicatum est remanere, combustum est, cineresque in aera dispersi sunt.

3 Cræsum divitem jam vidisti; Miras autem rex Phrygiæ non poterat quoque quin esset divitissimus, siquidem, si fabulis credamus, à Baccho donum impetrârit, ut quicquid attigisset in aurum converteretur.

1
2
ab E
ni H
tati p
ante c
obiit.
3
Cantu

rum aureorum ! Ibidem vidimus pedum divi Thomæ. Videbatur arundo lamina argentea obvestita, minimum erat ponderis, nihil operis, nec altius quam usque ad cingulum. *Me.* Nulla crux ? *Og.* Nullam vidi. Ostensum est pallium, holosericum quidem, sed crasso filo, nullo auro gemmisve insigne. Aderat & sudarium, sudoris ex collo contracti manifestasque sanguinis notas retinens. Hæc vetustæ frugalitatis monumenta libenter sumus exosculati. *Me.* Ista non ostenduntur quibuslibet ? *Og.* Nequaquam, ô bone. *Me.* Unde tibi tantum est habitum fidei, ut nihil arcani celaretur ? *Og.* Erat mihi non-nihil notitiæ cum R. P. ¹ Gulielmo Waramo archiepiscopo ²; is me tribus verbis commendavit. *Me.* Ex multis audio virum singulari præditum humanitate. *Og.* Quin potius dicas ipsam esse humanitatem, si nôris. Jam ea doctrina, ea morum sinceritas, ea vitæ pietas, ut nullum absoluti præsulis dotem in eo desideres. Ab his igitur deducimur ad superiora. Nam post altare summum, rursus velut in novum templum ascenditur. Illic in sacello quodam ostenditur tota facies optimi viri inaurata, multisque gemmis insignita. Hic casus quidam inopinatus pæne totam illam felicitatem inturbavit. *Me.* Expecto quid mali dicas. *Og.* Hic minimum iniit gratiæ comes meus Gratianus. Is à precatiuncula rogavit mystagogum assessorem : Heus, inquit, bone pater, verumne est quod audio, Thomam, dum viveret, fuisse benignissimum erga pauperes ? Verissimum, inquit ille, cœpitque multa de illius erga tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus : Non arbitror eum affectum in illo mutatum esse, nisi forte in melius. Assensus est mystagogus. Rursum ille : Cum igitur vir sanctissimus tam liberalis fuerit in egenos, cum adhuc pauper ³ esset, & ipse præsidii pecuniarum egeret, ob corpusculi necessitatem ; an non putas æquo animo laturum nunc, cum tam opulentus sit, nec ullius egeat, si qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem, omnibusque præsidii destitutum, precata veniam, detrahat ex his tantis opibus aliquam particulam sublevandæ familiæ, velut à volente sumens vel dono, vel mutuo ? Ad hæc cum nihil responderet assessor ⁴ capitis aurei ; Gratianus, ut est vehemens, Ego, inquit, planè confido sanctissimum virum etiam gavisurum, quod mortuus quoque suis opibus sublevaret inopiam pauperum. Ibi mystagogus

¹ *Id est*, reverendissimo præfule.

² Tempore scil. hujus visitationis ab Erasmo, quod erat sub initium regni Henrici octavi, antequam auctoritati papæ sese hic rex subduxerit, &c. ante quod tempus quoque hic Waramus obiit.

³ Antequam scil. archiepiscopatum Cantuariensem veluti rursus obtinuerit,

quippe ex pauperibus quamvis ex nobili familia natus, & dum exularet sola beneficentia papæ, & regis Galliæ ipsi viaticum suppeditaret, sed propter fines visibiles satis.

⁴ *Id est*, mystagogus ille, qui aderat proximus cranio Thomæ deaurato, & illud ostentabat.

stagnus corrugare frontem, porrigere labra, Gorgoneis¹ oculis nos obtueri: nec dubito, quin sputo conviciisque nos eiekturus fuerit è templo, nisi cognovisset nos ab archiepiscopo commendatos. Equidem utcumque placavi blandis verbis iram hominis, negans Gratianum quicquam horum ex animo loqui, sed suo more ludere, simulque drachmas aliquot deposui. *Me.* Ego sanè tuam pietatem vehementer approbo. Verum mihi nonnunquam seriò venit in mentem, quo colore possint excusari à crimine, qui tantum opum insumunt templis exstruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino sit modus. Fateor in sacris vestibus, in vasis templi, deberi cultui solemnem suam dignitatem: volo & structuram habere majestatem suam. Sed quorsum attinet tot baptisteria, tot candelabra, tot statuae aureae? quorsum organorum, quae vocant, immensi sumptus? nec unicis interim contenti sumus, quorsum ille musicus hinnitus, magno censu conducendus, cum interim fratres & sorores nostrae, vivaeque Christi templa, situ fameque contabescant? *Og.* In his quidem nemo vir pius ac prudens modum² non desiderat: verum quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate nascitur, favorem promeretur, praesertim quoties in mentem venit diversus morbus istorum, qui templa suis opibus spoliunt. Ista fere donantur à potentibus ac monarchis, deterius peritura in aleam ac bellum. Et si quid hinc alienes, primum habetur pro sacrilegio: deinde contrahunt manus suas qui dare solent, insuper & invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi custodes sunt, quam domini. Denique malim videre templum sacra supellestile luxurians, quam, ut sunt quaedam, nuda, sordida, stabulis equorum similiora quam templis. *Me.* At legimus olim laudatos episcopos, quod vasa sacra divendiderunt, eaque pecuniâ subvenerunt egenis. *Og.* Laudantur & hodie, sed laudantur tantum; imitari nec licet, nec libet, opinor. *Me.* Remoror tuam narrationem. Nunc exspecto fabulae catastrophem. *Og.* Accipe; paucis expediam. Inter hæc prodiiit summus ille mystagnus. *Me.* Quisnam? Abbas loci? *Og.* Mirram habet, census habet abbaticos; solo nomine caret, & prior dicitur, ob id, quod archiepiscopus abbatis loco est. Nam antiquitus quisquis erat ejus ditionis archiepiscopus, idem erat & monachus. *Me.* Equidem vel camelus appellari sustineam, si census esset abbate dignus. *Og.* Mihi quidem visus est vir pius juxta & prudens, neque Scoticae³ theologiae rudis. Is nobis aperuit thecam, in qua reliquum sancti viri corpus quiescere dicitur. *Me.* Vidisti ossa? *Og.* Id quidem

¹ Stuporem & tremorem incutientibus; Gorgones enim erant Phorci filiae, aspectu horrendo & terribili, Medusae harum praecipuae caput amputavit Perseus, quo veluti clypeo utens, ejus conspectu adversarios in lapides convertibat.

² Moderationem.

³ Recordare quid dictum de Scoto, talis eruditio conveniebat tempori, quam non maxime arrideret Erasmo, ut vidimus.

dem fas non est; nec liceret, nisi admotis scalis: sed auream thecam theca contegit lignea: ea funibus sublata, opes nudat inæstimabiles.

Me. Quid audio? *Og.* Vilissima pars erat aurum: gemmis raris ac prægrandibus collucebant, nitebant, ac fulgurabant omnia; quædam superabant ovi anserini magnitudinem. Ibi multâ cum veneratione circumstabant aliquot monachi: sublato tegumento adoravimus¹ omnes. Prior candidâ virgâ demonstrabat contactu singulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium, & auctorem doni. Nam præcipuas monarchæ dono miserant. *Me.* Oportuit illum esse præditum insigni memoriâ. *Og.* Rectè conjectas, quanquam juvat & exercitatio; frequenter enim hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo mater, sed subobscurum, semel atque iterum ferreis cancellis circumsepta. *Me.* Quid metuit? *Og.* Nihil, opinor, nisi fures. Nec enim unquam vidi quicquam divitiis onustius. *Me.* Cæcas mihi divitias narras. *Og.* Admotis lucernis vidimus plusquam regale spectaculum. *Me.* Vincit opibus Parathalassiam? *Og.* Specie longè superat², abstrusa novit ipsa. Hæc non ostenditur nisi magnatibus aut præcipuis amicis. Postremo reducimur in sacrarium: illic detractum est scrinium nigro contextum corio, depositum est in mensam; apertum est; mox omnes flexis genibus adorârunt. *Me.* Quid inerat? *Og.* Fragmenta quædam linteorum lacera, pleraque mucci vestigium servantia. His, ut aiebant, vir pius extergebat sudorem à facie sive collo, pituitam à naribus, aut si quid esset similitum sordium, quibus non vacant humana corpuscula. Ibi meus Gratianus rursus non optimam iniit gratiam. Huic & Anglo, & noto, nec mediocris auctoritatis viro, Prior benignus unum è linteolis obtulit dono, credens sese munus longè gratissimum offerre. Sed Gratianus hîc parum gratus, non sine fastidii significatione, digitis contrectavit unum, & contemptim reposuit, porrectis labiis, veluti poppysmum imitans. Nam hic illi mos erat, si quid offenderet, quod tamen contemnendum esse judicaret. Meum animum simul & pudor & timor discruciabant. Prior tamen, ut est homo non stupidus, dissimulabat hoc factum; nosque post oblatum vini poculum humaniter dimisit, cum rediremus Londinum. *Me.* Quid oportuit³, cum jam non procul abesses à litore tuo⁴? *Og.* Sic est: sed ego litus illud⁵ perquam lubens fugi, magis infame fraudibus ac rapinis, quàm ullæ sunt Maleæ⁶ naufragiis. Dicam quod proximâ vidi trajectione. Complures à litore Caletien-

X

letienfi

¹ Procubimus in genua, ut jam vidisti.

² Hæc omnia eandem omnino sortem habuere cum virginis Walsinghamicæ divitiis, expilata sunt tandem & direpta ab Henrico nostro octavo, postquam papæ auctoritati se subduxerit, monachosque & monasteria pe-

nitus è regno delere statuerit.

³ Supple redire Londinum.

⁴ Belgico scil.

⁵ Doveriense & Caletienfe intelligit, ubi expertus erat malum; & vidit factum à nautis pauperculo Gallo.

⁶ Malea promontorium erat Laconiz, olim propter naufragia notum.

letienſi ſcalmo¹ devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidam juvenis, pauper ac pannofus. Ab hoc exigunt dimidium drachmæ. Tantum enim extorquent à ſingulis ob breviffimam vocationem. Ille excuſabat paupertatem; iſti per jocum explorant ſcilicet, ac detractis calceis, inter ſuppactas ſoleas reperiunt decem aut duodecim drachmas; eas eripiunt palam, ridentes, & conviciis ludentes in ſcleratum Gallum. *Me.* Quid juvenis? *Og.* Quid aliud? Flebat. *Me.* Num ex auctoritate faciebant iſta? *Og.* Prorſus eadem, quâ furantur ſarcinas hoſpitem, quâ tollunt crumenas, ſi quando datur opportunitas. *Me.* Mirum eſt iſtos tantum audere facinus, tot teſtibus conſciis. *Og.* Sic aſſueverunt, ut rectè fieri putent. Spectabant è majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiatores, qui fruſtra obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloriabantur, deprehenſum ſcleratum Gallum. *Me.* Ego iſtos maritimos fures ludens ac jocans ſubigerem in crucem. *Og.* Atqui talibus ſcatet utrumque litus. Hic mihi conjecta, *Quid domini faciant, auſint cum talia fures²?* Proinde poſthac quaſlibet ambages malim, quàm illud compendium³. Ad hæc quemadmodum ad inferos facilis deſcenſus, ſed reditus difficillimus; ita per hoc litus ingreſſus non admodum facilis, exitus difficillimus eſt. Hærebant Londini nautæ aliquot Antuerpienſes; cum illis decreveram me mari committere. *Me.* Habet ea regio nautas adeo ſanctos? *Og.* Ut ſimia ſemper eſt ſimia, fateor, ita nauta ſemper eſt nauta: verum, ſi ad hos conſeras qui rapto vivere didicerunt, angeli ſunt. *Me.* Meminero, ſi quando me quoque libido ceperit eam inſulam inviſendi. Sed in viam redi, unde te deduxi. *Og.* Ergo Londinum petentibus, haud procul à reliſta Cantuaria, occurrit via vehementer cava ſimul & anguſta, præterea declivis, ſic utrinque abrupto aggere, ut non poſſis effugere: nec vitari poſteſt, quin hac facias iter. Ad ejus viæ lævum latus eſt mendicabulum aliquot ſeniculorum: ab iis procurrit aliquis, ſimulatque ſentiunt advenientem equitem: conſpergit aquâ ſacrâ, mox offert calcei ſummam partem obvinctam æreo circulo, in quo vitrum eſt gemmæ ſpecie. Exoſculati dant nummulum. *Me.* In ejuſmodi via malim mendicabulum ſeniculorum, quàm gregem valentium latronum⁴. *Og.* Gratianus equitabat mihi ſiniſter, propior mendicabulo: conſperſus eſt aquâ, tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat quid ſibi vellet. Ait calceum eſſe S. Thomæ. Incanduit homo: & ad me verſus, Quid, inquit, ſibi volunt hæc pecudes, ut oſculemur calceos omnium bonorum virorum? Quin eadem operâ porrigunt oſculandum ſputum, aliâque corporis excrementa? Miſerebat me ſeniculi, datoque nummulo conſolatus ſum tristem. *Me.* Meâ ſententiâ, non omnino

¹ *Shalop.*

² Ex Virgilio, Eclog. iii.

³ *Id eſt*, brevem illum trajectum mar-

ris, inter Doveriam & Caletum.

⁴ *Of luſty footpads.*

omnino præter causam incanduit Gratianus. Si calcei soleæque fervarentur, ut argumentum frugalis vitæ, non improbarem; cæterum impudens mihi videtur, soleas, calceos, & subligaria cuiquam osculanda obtrudere. Nam si quis id suâ sponte faciat ex ingenti quodam pietatis affectu, veniâ dignum arbitror. *Og.* Præstabat ista non fieri, nè quid dissimulem: verum ex his rebus, quæ subito corrigi non possunt, soleo, si quid inest, boni decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, virum bonum esse similem ovi; malum, noxiæ bestię. Vipera, posteaquam periit, mordere quidem non potest, odore tamen sanieque inficit; ovis, cum vivit, lacte nutrit, lanâ vestit, fœturâ ditat: mortua porrigit utile corium; totaque esculenta est. Itidem viri feroces, & huic mundo dediti, dum vivunt, omnibus incommodi sunt, mortui strepitu nolarum, ambitiosâ sepulturâ molesti sunt vivis, nonnunquam & successorum inaugurationibus, hoc est, novis exactionibus; probi vero nulla non ex parte magnam omnibus de se præbent utilitatem. Velut hic divus, dum in vivis esset, exemplo, doctrinâ, monitis ad pietatem invitabat, consolabatur destitutos, sublevabat egenos: ac mortui pene major utilitas. Exstruxit hoc locupletissimum templum, sacerdotum ordini per universam Angliam plurimum auctoritatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum². *Me.* Est quidem ista pia contemplatio, sed demiror te, cum isto sis animo, nunquam invivisse antrum³ Sancti Patricii, de quo prodigiosa quædam vulgo jactant,

X 2

nec

¹ *Id est*, in causa fuit cur exstructum sit, vel potius auctum & locupletatum.

² Jocosâ, ni fallor, conclusio piæ meditationis, quam Ogygio suggerit auctor, utpote qui parvi faceret divi calceum & usum ejus, imò & forsân divum ipsum, ut videmus.

³ Alio nomine, Purgatorium Sancti Patricii, quod est parvulum antrum subterraneum in insula *Dabeoc*, quæ est in lacu *Dergh* in *Fermanagh* comitatu, ad partem septentrionalem Hiberniæ nostræ. Locus, de quo, ante reformationem præcipuè, mira jactabantur apud nos, Hibernique nostri jactabant apud exterâs nationes, in suæ patriæ gloriam, scientes non sibi benè posse contradici, cum locus ita remotus esset, ut pauci exteri ad eum penetrarent & peregrinarentur, quidam tamen illuc usque aliquando penetrabant, religionis vel curiositatis causâ, sed frequentissime tunc illuc ibant torius Hiberniæ nostræ incolæ

ob tres notissimas causas; primo, ad satisfaciendum pro peccatis suis, in obedientiam injunctioni confessariorum. Secundo, in spem gratias speciales obtinendi à divo dilecto Patricio, utpote magis ibi præsentem, quam alibi. Tertio, ut pœnitentia ibi peracta, ipsis (prout opinio apud stultos & supersticiosos valebat) teneret vicem purgatorii, post excessum ex hac vita, ita ut qui peregrinationem, cum pœnitentia & preculis injunctis, perficeret, sensurus esset nunquam purgatorii flammâs, sed rectâ & infallibiliter post mortem ad beatificam Dei visionem admitteretur; sed quarto tandem (ne loquar de suspectis & odiosis causis) quidam illuc, credo, proficisciebantur, ut periculum facerent mirandorum illorum, quæ de mirifico antro jactabantur; attamen ne erres, lector, in nullo auctore planè & certo video, quæ sint speciatim miranda illa: totum quod legi redit ad hoc quo

nec mihi satis verisimilia ¹. *Og.* Imò nulla hîc tam prodigiosa potest esse narratio, quin res ipsa superet ². *Me.* Ergo illuc quoque penetrasti? *Og.* Enavigavi paludem verè Stygiam, descendi in fauces Averni: vidi quicquid apud inferos geritur ³. *Me.* Beâris me, si non gravaberis referre. *Og.* Sit hoc colloquii nostri procœmium, satis, ut arbitror, prolixum. Eo domum, ut jubeam adornari cœnam: nam adhuc impransus sum. *Me.* Cur impransus? num religionis gratiâ? *Og.* Minimè: sed invidiæ causâ, *Me.* Num invides ventri tuo? *Og.* Imo rapacibus cauponibus; qui, cùm nolint quod æquum est apponere, tamen non verentur ab hospitibus quod iniquum est exigere:

eos

quod antrum creditum sit proximus ad inferos adytus; hinc quod *Matthem Paris* scripserit, credo, illic semel, per Patricii preces, exhibitam visibilem status inferorum representationem ad incredulorum tunc conversionem scil. ac exhinc confido Hibernos nostros olim ventilare solitos, ex antro plurimis dari, videre genennæ & purgatorii statum, audire animarum ibi ejulatus, imo vel habere colloquia cum eis. Utcunque sit, anno 1497. propter exuberantes superstitiones ejusmodi, vel forsan aliquid pejus, jussu Alexandri sexti antrum obturatum ac fere destructum est, quod tamen ægre ferentibus insulæ nostræ incolis, utpote suis superstitionibus addictissimis, postea restitutum est, obtinuerque rursus pristinae peregrinationes, tandem per reformationis introductionem in insulam, superstitio paulatim vires amisit, amittitque quotidie, quamvis tamen non omnino adhuc abolita sit: at nesciam si qui sint adhuc, qui mira supradicta de antro jactent, totumque quod potui expiscari, huc reducit, quod vulgus nunc credat peregrinationem, cum injuncta externa pœnitentia, tenere purgatorii vicem peregrinatoribus, omnemque infallibiliter salvatum iri, qui bene peregrinationem & pœnitentiam peragant, tandemque antrum esse proximum ad gehennam adytum, ita ut qui vere pœnitentiam non agat in eo, imo vel obdormiat in preculas recitando, &c. vivus ab ipso Satana in gehennam transportetur.

¹ Credam facile.

² Si unquam splendida fuerit ironia, hæc est certè.

³ Duo observes, lector, quæso; primo, quam congrue & ingeniosè hisce tribus phrasibus hîc usus sit auctor, his etenim simul & rem jucundissime ridet, & nobis indicat qualis jactaretur. *Enavigavit Stygiam paludem*, siquidem ut ad antrum pervenias, enavigandus est lacus *Derg*, qui est veluti Stygiæ paludis species; *descendit ad fauces Averni*, quoniam antrum sub terra est, quâ itur ad Avernum, & creditur esse propior qui noscatur ad gehennam adytus; *vidit tandem quicquid apud inferos geritur*, quoniam, ut suspicamur & credimus, jactabatur olim, aliquando, & quibusdam selectis dari, ut per antrum detegerent & viderent statum animarum in purgatorio & in gehenna, quæ sunt inferi. Secundo, quod quam hic *Ogygius* (sub quo hoc respectu intelligendus est *Erasmus* ipse, credo, siquidem alias duas, quæ ad Angliam nostram, supra memoratas peregrinationes suscepit & perfecit) indicet, se in hanc nostram Hiberniam profectum, & invisisse Patricii antrum, nullo modo tamen credam hoc ab *Erasmo* factum, sed animi gratiâ dictum omnimode censeo; nihil enim hujus rei apparet in ejus *l'vita*, cum ipius negotiis non conveniebat tam remota tamque inutilis peregrinatio, nulla loci specialia narrat, in qua re non defecisset, si invisisset, & tandem de his inquirentem confabulatorem ad aliam occasionem amandat, prout faciunt ii, qui animi gratiâ tantum aliquid dixerunt.

eos sic ulcisci soleo. Si spes datur cœnæ lautioris, vel apud notum, vel apud pandocheum paulo minus sordidum, in prandio laborat mihi stomachus. Sin prandium obtulit fortuna quale volo, sub cœnam incipit dolere stomachus. *Me.* Non pudet videri parcum ac sordidum? *Og.* Menedeme, qui talibus in rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, malè collocant sumptum. Ego meum pudorem aliis usibus servare didici. *Me.* Jam sitio reliquum fabulæ, quare me in cœna exspecta convivam; ibi narrabis commodiùs. *Og.* Equidem habeo gratiam, quòd ultro temet offers convivam, cùm multi vehementer rogati pernegent: sed hæc tibi conduplicabitur gratia, si hodie domi cœnes. Nam mihi tempus hoc sumetur salutandæ familiæ. Cæterum habeo consilium utrique nostrum commodius. Cras mihi uxoriq; meæ domi tuæ adornato prandium, tum vel usque ad cœnam proferentur fabulæ, donec te fatearis jam esse saturum: & si voles, nè in cœna quidem te destituemus. Quid scabis caput? Tu para; nos bonâ fide veniemus. *Me.* Malim inemptas fabulas. Verùm age, prandiolum dabitur, sed insipidum, nisi tu bonis fabulis condias. *Og.* Sed heus tu, nōnne titillat te animus, ut has peregrinationes obeas? *Me.* Fortasse titillabit, ubi tu peroraveris¹, nunc ut affectus sum, sat habeo stationes obire Romanas². *Og.* Romanas, qui Romam nunquam videris? *Me.* Dicam. Sic domi obambulo, ingredior conclave, curòque ut salva sit filiarum pudicitia. Rursus hinc in officinam; contemplor quid agant famuli famulæque: inde in culinam, circumspiciens

X 3

¹ Gaudet in æquivocatione verbi *perorare*, quod significat, facere loquendi finem, vel persuadere.

² *Id est*, fungor officiis, quibus me fungi omnino necesse est, & reliqua non necessaria prætermittō, cujusmodi sunt hæc peregrinationes. Planum est hunc esse sensum, sed quomodo congruat cum locutione Erasmica, nunc videndum. *Statio* vox est latissimæ significationis, est enim vel locus ubi statur & pausat, vel pausa ipsi; jam autem apud Romanos antiquos seu paganos, ad duo præsertim referebatur stationis vox, & ad loca ubi conveniebant Romani iudices, ut jura darent circumjacentibus populis, & ad loca quæ Romani milites tenere jubebantur ab imperatoribus suis; ad utrumvis respexerit auctor, planum est eum apprimè & intelligibiliter factis, quamvis figurate loquutum; at suspicor eum respexisse potius ad Romanos recentes, sive pontificios, apud quos stationes sunt posite, quas faci-

unt (vel per ambulationes privatas ac veluti solitarias, vel per publicas, *i. e.* processiones) in certis templis, vel etiam aliquando in viis urbium, coram certis simulacris; ibi orando paulisper suo more, per numeratas scilicet preculas, quo favorem Dei & divorum, sed indulgentias præsertim lucrari sperant; Romanæ hæc censendæ sunt, quæ Romæ peraguntur, & quæ plures ibi quam ubivis terrarum, prout papæ benignitas major est in suam urbem, quam in ullam aliam, ei concedendo plures & faciliores vias lucrandi indulgentias, quam cuivis alii urbi: nunc ergo, præterit Menedemus stationes, quæ non peraguntur Romæ, vel non Romanas, & quas Romanas obeat & intelligat vides, & videbis mox; præterit & contemnit ergo, prout merentur, omnes omnino has, cujusvis loci papisticas supersticiosas, & ineptas stationes, sicut & omnes religionis erga peregrinationes.

ciens si quid opus sit admonitu : hinc alio atque alio, observans quid agant liberi, quid uxor, sollicitus ut omnia sint in officio. Hæ mihi sunt stationes Romanæ. *Og.* At ista pro te curaret divus Jacobus. *Me.* Ut ipse curem ista, præcipiunt Sacræ Literæ, ut divis commit- tam, nusquam legi præceptum ¹.

IXΘΥΟΦΑΓΙΑ².
ARGUMENTUM.

Colloquium hoc elegantem habet disputationem de constitutionibus humanis, quæ non prorsus repudianda sunt, nec adeo tamen magnificiendæ, ut aliquibus usu venit, qui eas divinis propemodum legibus anteponunt. Alii rursus abutuntur & divinis & humanis constitutionibus ad questum & tyrannidem. Quos & quatenus humana constitutiones obligent, ad quid conducunt; quantum distent à divinis; obiter taxatur præposterum mulierum in his iudicium. Nocumenta varia ex piscium esu contingunt, non corporibus solum, verum ipsis etiam animis. Immanis eorum crudelitas, qui esum carnium interdiciunt corporibus valetudinariis. Lex ceremonialis cur partim abolita. Pontificia leges urgent graviora Iudeorum legibus ceremonialibus. Mos baptizandi recens natos infantulos perstringitur. Ceremonia pontificia obstant, quo minus Christianam fidem complectantur plurimi. Generalis pax in Christiano orbe componi posset, si modo Imperator de suo, & Papa de suo iure aliquantillum remitterent. Deus Terminus qualis. Humanae leges non habent ex se vim obligatoriam. Deus nihil mandat adversus valetudinem corporis aut animæ, non jejuniū. Mos omnium familiaris, vereri & revereri Deum ejusque cultum, minus quàm hominem.

LANIO, SALSAMENTARIUS.

La. **D** Ic mihi, insulsissime Salsamentarie; nondum emisti restim? *Sa.* Restim, Lanio? *La.* Ita, restim. *Sa.* Cui tandem rei? *La.* Cui, nisi suspendio? *Sa.* Emant alii; me nondum usque adeo

¹ Quid senserit de supplicatione divorum, itemque de Scripturæ auctoritate & perfectione, qui talia peremptoriè suis confabulatoribus suggerit, iudices, attente lector.

² Piscium esus. Hic mihi veluti vice argumenti observandum existimo præsertim, quòd quanquam plurima hic intricata reperias, tria tamen in hoc colloquio pertractari. Primò, jus eorum qui sunt in auctoritate injungendi, modò vel sancienti, observationem quorundam externorum & ceremonialium, quæ à Deo in Scripturis neque præcipiuntur. neque prohibentur. Secundò, obligationem, seu necessitatem, quæ ex officio & conscientia tenentur privati Christiani, sese ejusmodi injunctionibus & sanctionibus conformes dare. Terriò tandem prava hominum iudicia, quibus

observationem externorum ejusmodi veræ sanctimonie anteponunt, graviusque ferunt observationem horum externorum negligi, quàm observationem essentialium & necessariorum officiorum Christianismi. Nunc, ut à facilioribus incipiam, quod attinet ad hoc ultimum, mihi persuasum habeo, omnia, quæ in hoc colloquio super ea re dicta sunt, ab omnibus protestantibus, promiscuè, & sine ulla exceptione, comprobata iri, siquidem sint indubitata veritatis in se, & principis omnium protestantium congruentissima; at non ita se res habet forsàn de duobus prioribus, ea enim æquè latè non extendunt protestantes omnes, neque inter se, neque cum ipso Erasmo: cautus Erasmus insuper sententiam planè non aperuit suam super his, utpote tantisper periculosis, hinc sub

deo tædet hujus vitæ. *La.* At brevi tædebit. *Sa.* In vatem ipsum ista vertat Deus aliquis potius. Sed quid est mali? *La.* Si nescis; dicam. Instat tibi tuisque planè Saguntina¹, quod aiunt, fames, ut res prorsus sit vobis ad laqueum² reditura. *Sa.* Bona verba, Lanio. Ista sint hostibus nostris. Unde nobis ex Lanio repentè prodisti Pythius³ quispiam, ut divines tantam calamitatem? *La.* Non est divina-tio; nè tibi blandiaris; res ipsa adest in foribus⁴. *Sa.* Enecas: ede rem, si quid habes. *La.* Edam tuo magno malo. A Romano sena-tu venit edictum, ut posthac liberum sit cuique vesci quibus velit. Quid igitur tibi tuoque ordini restat, nisi bulimia cum putribus salsamen-tis? *Sa.* Per me quidem vel limacibus, vel urticis, vescatur, qui volet. At num interdictum est cuiquam nè vescatur piscibus? *La.* Non, sed data potestas vescendi carnibus, quibus fuerit collibitum. *Sa.* Sive vana prædices, tu potius dignus es suspendio: sive vera, tibi potius parandus funis. Nam mihi posthac spero quæstum uberi-orem. *La.* Imò proventum uberrimum, sed esuritionis usque ad sa-turitatem: aut si mavis audire lætiora, posthac longè mundius vives, neque, quod soles, cubito⁵ nasum emunges pituitosum, & scabie fru-ticantem. *Sa.* Ohe, venimus ad summum⁶, cæcus convicia jacet in luscum⁷: quasi vero quicquam apud laniones purius sit eâ parte cor-poris, quæ dicitur semper lotione superior. Utinam verum esset quod

X 4

annun-

sub alienis personis loquutus est, hinc animi & colloquendi gratiâ dicta sunt quædam, hinc utramvis personam auc-tori tribuas, sub neutra vides planè pon-tificium vel protestantem, vel certò di-vinare potes, quid absolutè & præcisè senserit auctor, sive sic lubitum, propter causas sibi bene notas, sive quòdita in ambiguo esset super his, ut non posset melius & planius; utcumque sit, duo di-cam, quæ quamvis non ausim affirmare ab omnibus comprobatum iri, credam tamen ab omnibus probari debere; nempe, quòd quemadmodum non de-cet privatos Christianos sub prætextu libertatis Evangelicæ contentiosos esse, & sine respectu ad pacem & ordinem, indifferentibus per se obstinatè refra-gari; ita non decet quoque eos qui sunt in auctoritate necessariorum nu-merum augere, & pro lubitu indiffe-rentia, tanquam necessaria, vel tan-quam maximè utilia, urgere, non ha-bitâ ratione, vel libertatis Evangeli-cæ, vel infirmitatis conscientiæ eo-rum qui sub ipsis sunt; totum uno verbo ad hæc duo reducitur, quæ in

Scripturis Evangelicis passim, *Liber-tatem suis acquisivit Christus, sed eorum mos non est contentiosos esse, & in nullis paci consulere.* Porro, si quis ægre fe-rat, quod de talibus Lanionem & Sal-samentarium loquentes Erasmus exhib-uerit nobis, consulat tractatum de Colloquiorum utilitate, & recorderetur Horatium, lib. ii. Sat. vii. non admo-dum abfimile fecisse.

1 Intolerabilis; hinc quod urbs Hi-spaniæ, Saguntum, à Carthaginien-sibus obsessa olim ad horrendam famem redacta sit.

2 *Id est*, tam misera fiet fors vestra, ut mortem oppetatis, quam vobis laqueo conscire cogemini.

3 Propheta; hinc quòd Apollo, qui propter interemptum Pythonem serpentem Pythius vocabatur, futura prædiceret.

4 *Id est*, instat, adest; sic & loqui-mur lingua vernacula.

5 *With thy sleeve.*

6 Scil. *malum rerum statum.*

7 Proverbium fere. *The kettle call-eth the p t blackarse.*

annuncias; at vereor nè me conjicias in falsum gaudium. *La.* Tibi quidem nimium vera nuncio. Sed unde tibi quæstum promittis uberioriorem? *Sa.* Quoniam eo video recidisse mores hominum, ut quod vetitum sit, impotentius appetant. *La.* Quid tum postea? *Sa.* Quia plures abstinebunt ab esu carniū, ubi permissa est vescendi potestas, nec ullum erit lautum convivium absque piscibus, quemadmodum apud priscos¹ fieri consuevit. Itaque carniū esum permissum gaudeo; utinam & pisciū esus esset interdictus! avidius his vescerentur homines. *La.* Pium mehercule votum. *Sa.* Hoc optarem, si, quod tu facis, nihil aliud spectarem quàm pecuniæ lucrum, cujus amore tu crassam istam & carnivoram animam diis manibus² devovisti. *La.* Salsus³ es totus, cū insulsa sit oratio. *Sa.* Quæ ratio commovit Romanos⁴, ut tot seculis observatam legem carnariam⁵ relaxarint? *La.* Nimirum hoc ipsa res jamdudum illis persuasit. Reputant id quod est, per falsamentarios inquinari civitatem, infici terram, flumina, aërem, & ignem, & si quod aliud est elementum: corrumpi corpora mortalium: ex pisciū enim esu corpus impleri putribus humoribus: hinc febres, tabes, podagræ, epilepses, lepræ, & quid non malorum? *Sa.* Dic igitur mihi, Hippocrates⁶, cur in civitatibus benè institutis vetitum est intra mœnia mactare tauros ac fues? Retiùs etiam consuleretur salutem civium, si nec pecudes jugularentur. Cur laniis describitur certus locus: nè, si passim vivant, totam urbem reddant pestilentem? An est ullum fœtoris genus corrupto animantium cruore sanièque pestilentius? *La.* Aromata mera sunt, si ad pisciū putorem conferas. *Sa.* Tibi quidem, opinor, aromata mera sunt: at non idem visum magistratibus, qui vos ab urbe submovent. Porro quàm suaviter oleant vestræ istæ lanienæ, declarant ii, qui naribus obturatis prætereunt: declarant vulgò, qui malunt habere vicinos decem lenones, quàm unum lanionem. *La.* At vobis ad ablunda putria falsamenta, nec lacus, nec amnes toti sufficiunt: verèque, quod dici solet, inaniter aquam⁷ consumitis. Semper enim piscis piscem olet, etiamsi unguentis⁸ oblinas. Quid autem mirum, mortuos sic olere; cū plerique vivi, mox ut capti sunt, oleant? Carnes

muriâ

¹ Mos non abolitus est.

² Morti; si sensu Latino accipias, qui enim apud eos morti se devovebant, qualicunque de causa, diis manibus se vovere dicebantur: *damnationi*, si sensu magis apud Christianos vulgato.

³ *Id est*, asperus, pungens sicut sal.

⁴ Pontificios.

⁵ Quæ carniū esum prohibet.

⁶ Medice; Hippocrates enim medicorum princeps, at titulus irrisoriè datur,

quoniam minimè decet lanionem se gerere medicum.

⁷ Quæ hic significatur quoque tempus, hinc quòd in antiquorum clepsydriis, quibus tempus mensurabatur, non contineretur arena, sed aqua; proindeque veluti proverbio dicebatur, aquam (pro tempus) consumere vel perdere, sicque, quod dicit lanio, dupliciter verum est. *You endeavour to wash the blackmoor white.*

⁸ Aromatibus.

muriâ conditæ¹ servantur multos in annos, adeò non putentes, ut aromaticum quiddam redoleant. Rursus vulgari sale conditæ durant absque fœtore. Duratæ fumo ventôve nihil molesti odoris contrahunt. Hæc omnia si pariter adhibeas pisci, nihil aliud quàm piscem olebit. Vel hinc conjice, nullum esse putorem cum piscium fœtore conferendum; quod ab his putrescit etiam ipse sal, in hoc à natura datus, ut à rebus arceat putrefactionem, dum genuinâ vi claudit constringitque, simul & excludens quod extrinsecus noxam afferre possit, & humores intus, unde putrefactio poterat oriri, desiccans: in solis piscibus sal non est sal. Nostros ædes fortassis aliquis delicatior præteriens obturat nares; at nemo sustinet in cymba sedere, in qua vestra sunt falsamenta. Viatori si quando occurrunt plaustra onusta falsamentis, quæ ibi fuga? quæ narium obturatio? quæ sputa? quæ excreatio? Et si qua fieri possit, ut falsamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus, lex non dormiret²: nunc quid facias iis, quæ putria sunt etiam cùm comeduntur? Et tamen quoties videmus ab agoranomis³ damnatas merces vestras conjici in flumen, vobis indictâ multâ? Id vero sæpius etiam fieret, nisi illi, corrupti per vos, magis spectarent privatum commodum, quàm publicam salutem. Nec hac tantum parte nocetis reipublicæ, sed impiâ conspiratione⁴ vetatis, nè aliunde pisces recentiores advehantur in civitatem. *Sa.* Quasi vero nullus unquam viderit multâ percussum⁵ lanionem, quod porcum insincerum⁶, & linguæ maculis lepræ vitium profitentem, vendiderit, aut quod ovem aquis cœnovæ suffocatam, aut alioqui verminantes armos⁷, ac lotione & circumlito recenti cruore vitium dissimulârit. *La.* Atqui nullum ex nobis tale extat exemplum, quale nuper ex vobis: ex unica anguilla, crusto panis incocta, periire novem convivæ. Talibus obsoniis vos instruitis mensas civium. *Sa.* Casum narras, qui nemini vitari possit, si fortuna velit. At vobis pæne quotidianum est pro cuniculis altiles feles⁸ vendere; pro lepore canes, si per auriculas & pedes hirsutos liceret. Quid autem commemorem artocrea⁹ ex humanis carnibus confecta? *La.* Tu quod in me damnabas, casus & hominum vitia mihi opprobras; tueantur ista qui committunt: ego quæstum cum quæstu confero. Alioqui damnentur & olitores, quod interdum imprudentes pro caule vendant

¹ *Pickled.*

² *Id est, secundum legem (quæ valet in plurimis Germaniæ præsertim civitatibus) prospiceretur à magistratu, nè diu servaretis vestra falsamenta, quæ citò putria fiunt, & sic apporant civitatibus magnum malum. Porro, locutio ex Juvenali, Sat. ii. 37. Ubi nunc lex Julia? dormis. Lex autem dormit, cùm negligitur ejus*

observatio, vel etiam usus & finis præcipuus.

³ *The clerks of the markets.*

⁴ *Combination.*

⁵ *Fined.*

⁶ *Measled.*

⁷ *Maggotty shoulders of mutton.*

⁸ *Young cats.*

⁹ *Idem quod artocreas, quod reperies in dictionario.*

vendant cicutam, aut aconitum : damnentur & pharmacopolæ, quòd interdum pro remediis porrigunt venena. Nulla est ars tam inculcata, quin isthæc incidant mala. Vos, cùm omnes officii numeros¹ impleveritis, venenum est quod venditis. Si torpedinem, si hydrum, si leporem marinum retibus admixtum cum cæteris venderetis, casus esset, non crimen : nec magis imputari poterat vobis, quàm medico, qui nonnunquam occidit ægrum, quem curat. Ferri poterat hoc malum, si mensibus duntaxat hibernis extruderetis vestra purulenta ; rigor temporis mitigaret pestilentiam. Nunc æstatis incendio putrem additis materiam ; autumnum, per se nocentem, redditis nocentiorum. Cùmque jam se renovat annus, & humores conditi sese rursus proferunt, non absque corporum periculo, ibi vos totos menses duos² tyrannidem occupatis, & anni renascentis infantiam³, accersito senio, vitiatiss. Cùmque hoc meditetur natura, ut corpora, succis insalubribus purgata, novis succis repubescant, vos ingeritis meros putores, merasque sanies ; & si quid est in corporibus vitii, augetis, malum malo adjicientes, & bonos insuper corporis succos corrumpentes. Tolerari poterat hoc quoque, si tantum corpora vitia retis : nunc quoniam ex ciborum differentiis vitiantur animorum organa, fit, ut ipsi vitientur animi. Tales fere videas homines istos pisculentos⁴, quales sunt ipsi pisces : pallent, olent, stupent, muti sunt⁵. *Sa.* O novum Thaletem⁶ ! Quid igitur sapiunt qui betis victitant ? nimirum quantum ipsæ betæ ? Quid sapiunt qui boves, & oves, & capras devorant ? nimirum quod boves, oves, & capræ ? Vos hædos pro deliciis venditis, & tamen hoc animal, ut est morbo comitiali obnoxium, ita gignit eundem morbum in his qui gaudent esu carniū. An non præstabat falsamentis placare latrantem stomachum ? *La.* Quasi solum hoc mentiti sint rerum naturalium scriptores. Et si maximè verum sit, quod narrant ; corporibus morbo obnoxiiis, sæpe quæ per se optima sunt, pessima sunt : hæcticis ac phthificis vendimus hædos, non vertiginosos⁷. *Sa.* Si piscium esus tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis præsulum ac principum sententiâ licet toto anno nostras merces dividere, vobis bonam anni partem indictæ sunt feriæ⁸ ? *La.* Isthuc quid meâ refert ? Fortassis hoc procuratum est à malis medicis, quo quæstus ipsis esset uberior. *Sa.* Quos malos medicos

¹ Id est, totum quod à vobis possit requiri.

² Siquidem quadragesima, seu *Lentæ*, tantum durat fere, in qua pisces plurimum in usu.

³ In vere enim quadragesima.

⁴ Qui piscibus vescuntur.

⁵ Parumper amplificata hæc, at licent.

⁶ Philosophum, sapientem ; vidisti

enim jam Thaletem fuisse Græcorum sapientum primum.

⁷ Siquidem hædi vertigini obnoxii feruntur, atque hinc eorum carnes vertiginosis noxiæ vulgò creduntur.

⁸ Quoniam per quadragesimam, & dies jejunii, ab ecclesia Romana indicatas, quæ plurimæ sunt, carnes vendere non licet, nisi his lanionibus qui privilegium emerunt.

dicos mihi commemoras, cū nulli sint piscibus hostes æquē capitales? *La.* Nē quid erres, ō bone, non faciunt hoc studio vestri, nec amore piscium; cū ab his nulli religiosius abstineant: suum agunt negotium. Quo plures tussunt, languent, ægrotant, hoc illis annona¹ benignior est. *Sa.* Medicis hīc non patrocinator; ipsi suam vicem ulciscuntur, si quando in casses illorum incideris. Mihi pro mea causa sufficit veterum sanctimonia vitæ, probatissimorum auctoritas, episcoporum majestas, publica Christianarum gentium consuetudo; quos omnes si damnabis infantiæ, malo cum illis insanire, quàm cū laniis esse sobrius. *La.* Tu recusas patronus esse medicis; ego nolim esse criminator aut censor veterum, publicæ consuetudinis. Ista venerari soleo, non incessere. *Sa.* Isto quidem nomine cautus es veriùs, quàm pius lanius; nisi te prorsus non novi. *La.* Meo iudicio sapiunt, qui cavent, nē quid habeant rei cum his, qui fulmen² habent in manibus. Attamen quid ex meis Bibliis, quæ populari linguâ versa nonnunquam lego, sentiam, non tacebo. *Sa.* Ut nunc fies ex laniatione theologus! *La.* Arbitror primos illos homines³ simul atque ex uda argilla prodierunt, fuisse corpore salubri ac succulento. Id declarat illorum vivacitas. Deinde Paradisum⁴ fuisse locum multo commodissimum situ, cœloque saluberrimo. Tali loco talia corpora, vel aëris haustu, herbarum, arborum, ac florum undique aspirantium fragrantia, citra cibum⁵ ullum potuisse vivere: præsertim cū ultro citra sudorem hominis affatim tellus effunderet omnia, nec morbus esset ullus, nec senium. Cultus enim talis horti voluptas erat veriùs, quàm labor. *Sa.* Adhuc verisimilia prædicas. *La.* Ex tam vario horti feracissimi proventu nihil interdictum est præter unicam arborem. *Sa.* Verissimum est. *La.* Idque non ob aliud, nisi ut per obedientiam agnoscerent dominum & conditorem suum. *Sa.* Rectè. *La.* Quin & illud arbitror, recentem terram omnia progenuisse feliciora, meliorisque succi, quàm nunc gignit senescens ac propemodum efficta. *Sa.* Esto. *La.* Idque præcipue in Paradiso. *Sa.* Haud dissimile veri. *La.* Illic igitur vesci, voluptatis erat, non necessitatis⁶. *Sa.* Audivi. *La.* Et abstinere à laniandis animantibus humanitas erat, non sanctitas. *Sa.* Nescio. Animantium esum à diluvio permissum lego, prius interdictum non lego⁷. Quorsum autem attinebat permittere, si jam permissus erat⁸? *La.* Quare non vescimur ranis⁹?
Non

¹ Lucrum.

² Papis; nempe qui Ichthyophagiam sanciverunt.

³ Adamum & Evam, & qui ex his immediatè procreati sunt ante diluvium.

⁴ Hortum Eden, ubi Adam collocatus.

⁵ Plusquam dubium hoc.

⁶ Non minus dubium hoc quoque.

⁷ Vera hæc, & consulas Genesis prima capita.

⁸ Quæstio non incongrua.

⁹ Femoribus earum vesci non ventur Gallis, fatendumque, ea neque insalubria, neque ingrata palato, si bene condiantur.

ranis ? Non quia vetitæ, sed quoniam abhorremus. Quî scis, an Deus illic admonuerit, quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permetteret ? *Sa.* Non sum hariolus. *La.* Atqui in ipso statim conditi hominis initio legimus ; *Dominemini piscibus maris, & volatilibus cæli, & universis animalibus, quæ morventur super terram.* Quis usus dominii, si vesci non licet ? *Sa.* O crudelem herum ? Itane devoras servos & ancillas, tuos liberos & uxorem ? Quin eadem operâ vesceris matulâ² tuâ, cujus dominus es ? *La.* Sed audi vicissim, insulse salsamentarie ; e cæteris usus est, nec est inane dominii nomen. Equus vehit me tergo, camelus gestat sarcinas : è piscibus vero quis usus, nisi vescaris ? *Sa.* Quasi vero non sint innumera ex piscibus remedia. Deinde multa sunt in hoc tantum condita, ut delectent hominem contemplantem, & in conditoris admirationem rapiant. Forte non credes delphinos³ hominem tergo vehere. Denique sunt pisces, qui nobis prædicant imminere tempestatem, velut echinus⁴. An non talem servum optares domi tuæ ? *La.* Verum ut hoc largiamur ante diluvium non fuisse fas vesci cibis, præterquam terræ frugibus ; nihil magni erat abstinere ab iis, quæ non requirebat corporis necessitas, & habebant laniandi crudelitatem : illud fateris, animantium esum initio permissum ob humanorum corporum imbecillitatem. Frigus induxerat diluvium : & hodie videmus in regionibus frigidis nasci homines cæteris edaciores : ac terræ proventum vel extinxerat, vel corruperat, inundatio. *Sa.* Esto. *La.* Et tamen à diluvio præteribant annum ducentessimum. *Sa.* Credo. *La.* Cur igitur Deus, quod illis robustis citra exceptionem permisit, post imbecillioribus ævique contractioris adstrinxit ad certa animantium genera, quemadmodum præcepit Moyses ? *Sa.* Quasi meum sit eorum, quæ Deus gerit, rationem reddere ! Arbitror tamen hoc tum fecisse Deum, quod solent heri, qui contrahunt indulgentiam in servos, ubi vident illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus satis ferocienti subducimus fabas & avenam, parcòque sæno pascimus, frænòque & calcaribus asperioribus subigimus. Excusserat hominum genus omnem reverentiam, in tantamque licentiam sese effuderat, quasi nullus omnino Deus esset. Hîc inventi sunt legis cancelli, ceremoniarum repagula, minarum ac præceptorum fræna, quo vel sic resipiscerent. *La.* Quin igitur manent hodie legis illius repagula ? *Sa.* Quia sublata est carnalis servitutis asperitas, posteaquam per Evangelium adoptati sumus in filios Dei ; detractum est præceptis, ubi contigit uberior gratia.

La.

¹ Gen. i. 28.

² Licet loquatur salsamentarius, æque bene, si non melius, potuisset aliud quid nominare.

³ Vidisti jam de Arione fabulam.

⁴ Est recepta opinio ; piscis hic autem

est piscis marinus, & dicitur, imminente tempestate, profundum maris petere, ibique arenam verrere, quâ onustus, quantum potest, ad maris superficiem ascendit, ubi se in gyrum volvens, & arenâ se exonrans, aquas mire foet.

La. Cùm Deus appellet suum testamentum sempiternum¹, cùmque Christus negarit *se solvere legem, sed consummare*²; quâ fiduciâ posteriores ausi sunt bonam legis partem abrogare? *Sa.* Gentibus ea lex data non erat; & ideo visum est apostolis, eas non onerare circumcisionis molestiâ, nè, quod Judæi faciunt & hodie, in corporalibus observationibus constituerent salutis spem potius, quàm in fiducia & charitate erga Deum. *La.* Omitto Gentes³. Quæ Scriptura manifestè docet, Judæos, si professionem Evangelicam fuerint amplexi, manumissos esse à Mosaicæ legis servitute? *Sa.* Quoniam id fore prædictum erat à prophetis, qui promittunt testamentum novum, & cor novum, inducuntque Deum abominantem festos Judæorum dies, averfantem illorum victimas, detestantem jejunia, rejicientem donaria⁴, desiderantem populum circumciso corde. Confirmavit illorum promissa Dominus ipse, qui porrigens discipulis corpus & sanguinem suum⁵, appellat *testamentum novum*. Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur *novum*? Ciborum Judaicum delectum, non exemplo⁶ quidem, sed sententiâ suâ abrogavit Dominus, cùm negat hominem inquinari cibis qui *mittuntur in stomachum*⁷, & *per secessum repurgantur*. Docet idem Petrus⁸ conspectâ visione; imò Petrus ipse cum Paulo cæterisque vescens cibis communibus, à quibus lex præceperat temperari. Agit hoc ubique Paulus in suis epistolis; nec dubitatur, quin quod hodie sequitur populus Christianus, ab apostolis veluti per manus traditum ad nos denique pervenerit. Itaque, non tam manumissi sunt Judæi, quàm à legis superstitione, velut à lacte consueto quidem & familiari, sed jam intempestivo, depulsi. Neque lex abrogata est, sed ea pars jussa est credere, quæ jam erat otiosa. Frondes & flores pollicentur fructum exoriturum; is ubi gravat arborem, nemo

1 In plurimis sanè locis librorum Veteris Fœderis, sed isthuc nihil nisi longam durationem denotat.

2 Matt. v. 17. *i. e.* si non latius eam extendere, saltem humanam ejus perfectionem veluti enucleare.

3 *The Gentiles.*

4 Hæc à Deo quidem in plurimis Veteris Testamenti locis declarata comparate plerumque intelliguntur, at concludas tamen, Deum de his externis non curâsse, nisi cum circumcisione cordis.

5 Hic duo falsa supponi videntur à falsamentario. Primum, dici in Evangeliiis, quod Christus porrexerit discipulis corpus & sanguinem, falsum hoc; dicitur enim simpliciter, quod Christus porrexit panem, quem vocavit *corpus*, vinum, quod vocavit

sanguinem. Secundum, sanguinem vocatum esse à Christo *testamentum novum*, falsum hoc rursus: etenim non sanguinem, sed calicem, vocavit Christus *novum testamentum*, in suo scil. sanguine: dixit enim, *Hic calix est novum testamentum in meo sanguine*; quod idem est ac si dixisset, hic calix est calix Novi Testamenti, quod sanguine meo sancietur: cui perfecte congruit quod habetur Mat. xxvi. 28. *Bibite ex eo omnes; hoc enim est sanguis meus, sanguis Novi Testamenti, effusus plurimorum gratia in remissionem peccatorum*.

6 Siquidem, quoad vixit, legi se conformem dedit.

7 Mat. xv. 17.

8 Act. x.

mo flores desiderat. Neque quisquam deplorat perisse filii sui pueritiam, ubi jam ad ætatem maturam pervenit. Neque quisquam requirit lucernas & funalia, ubi se terris deprompsit sol. Nec habet quod quærat pædagogus, si filius jam puer suam libertatem sibi vendicat, ac pædagogum in sua vicissim habet potestate. Pignus definit esse pignus, ubi promissa sunt exhibita. Sponsa, priusquam deducatur ad sponsum, epistoliis ab illo missis sese consolatur; exosculatur munuscula ab illo venientia, picturas illum referentes ¹ amplectitur; cæterum ubi jam ipsius sponsi data est copia, præ hujus amore negligit illa prius adamata. At Judæi primùm agrè divellebantur à consuetis, velut si puer assuetus lacti, jam grandis mammam inclamet, cibum solidum fastidiens. Itaque propemodum vi depulsi sunt ab illis vel figuris, vel umbris, vel temporariis solatiis, quo se jam totos convertant in eum, quem lex illa promiserat & adumbrârat. *La.* Quis exspectârat tantum theologiæ à falsamentario ²? *Sa.* Soleo pisculentum comæatum suppeditare nostræ civitatis Dominicano collegio: itaque fit, ut illi frequenter prandeant apud me, ego nonnunquam apud illos. Ex eorum confictationibus hæc decerpsi. *La.* Næ tu dignus es, qui ex falsamentario fias piscium recentium venditor. Verum illud expedi: Si Judæus esses (neque mihi satis liquet an sis) & immineret ex fame certum vitæ periculum, vescereris carne suillâ, an mortem præoptares? *Sa.* Quid factururus essem scio: quid mihi faciendum esset, nondum intelligo. *La.* Deus utrumque vetuit, *Non occides, & non vesceris carne suillâ.* In tali casu, utrum præceptum utri par est cedere? *Sa.* Primùm non constat, an hoc animo Deus vetuerit vesci suillâ, ut mortem vellet oppeti potius, quàm esu vitæ consuli. Nam ipse Dominus excusat ³ David, qui contra legis præceptum ⁴ comederit sacros panes. Et in exilio Babylonica multa non observata sunt à Judæis, quæ lex præscripserat. Proinde, censerem eam legem, quam ipsa quoque natura tulit, eoque perpetua est & inviolabilis, debere potiorē haberi eâ, quæ neque semper fuit, & post erat abroganda. *La.* Cur igitur laudati sunt fratres Macchabæi ⁵, qui maluerunt duris cruciatibus exanimari, quàm carnem gustare suis? *Sa.* Opinor, quoniam hic esus à lege præscriptus complectebatur totius patriæ legis abnegationem; quemadmodum circumcisio, quam Judæi gentibus obtrudere conabantur, continebat totius legis professionem, non aliter quàm arrha data ad universum contractum præstandum obligat. *La.* Itaque si crassior illa legis pars post exortam Evangelii lucem rectè sublata est, quo consilio nunc videmus vel eadem, vel his graviora, revocari ⁶, præsertim cum Dominus jugum suum

¹ Resembling.

² Nec crederem ego possibile, nisi scirem, ab alio suggestum.

³ Mat. xii.

⁴ Exod. xxix.

⁵ 1 Mac. vii.

⁶ Nimis verum forsan hoc, in communionem papisticam,

suum appellet *suave* ¹, & Petrus, in Actis Apostolorum, Judæorum legem appellet *duram*, quam nec ipsi ferre potuerint, nec patres ipsorum ²? Sublata est circumcisio, sed successit baptismus, durior prope dixerim conditione. Illa differebatur in octavum diem, & si quis interim casus intercepisset puerum, votum circumcisionis pro circumcissione imputabatur: nos pueros vixdum à latebris uteri materni egressos, in frigidam aquam, quæque diu in alveo faxeo constitit, non enim dicam, computruit, totos immergimus ³, & si vel primo die, atque adeo in ipso partûs ostio, perierit, nullâ parentum aut amicorum culpâ, deditur miser æternæ damnationi ⁴. *Sa.* Sic aiunt. *La.* Sublatum est sabbatum; imò non sublatum est, sed translatum in diem Dominicum ⁵. Quid refert? Paucorum dierum jejunia indixit lex Mosaica; nos ⁶ illis quantum addidimus numerum? In delectu ciborum quanto liberiores Judæi nobis; quibus licebat vel totum annum vesci ovibus, capis, perdicibus, & hœdis? Illis nullum vestis genus erat interdictum, præter eam quæ esset lana linoque contexta ⁷. Nunc præter tot vestium præscriptas & interdictas formas & colores, accessit capitis rasura, eaque varia ⁸: nè commemorem interim confessionis onus ⁹, & constitutionum humanarum sarcinas, decimationes non simplices, adstrictum arctioribus vinculis matrimonium ¹⁰, novas affinitatis leges ¹¹, aliaque permulta, quæ faciunt, ut hac parte non paulo commodior videatur fuisse Judæorum, quàm nostra conditio. *Sa.* Erras totâ viâ, Lanio: Christi jugum non æstimatur ad istam regulam, quam imaginariis. Pluribus astringitur Christianus, & astringitur ad difficiliora, denique ad pœnam graviolem: sed his adjuncta copiosior vis fidei & charitatis, facit ea suavia, quæ naturâ sunt gravissima. *La.*

1 Matt. xi. 30.

2 Act. xv. 10.

3 Immersio quidem primævæ est institutionis, quam in frigidis hisce regionibus non magis observant pontificii, quàm nos, & propter eandem rationem, periculum scil. cui tunc exponeremus infantium vitam, ablutio ergo immersionis vicem obtinuit apud nos, & persuasum habemus gratam & acceptam Deo & Christo fore, siquidem toti baptismi scopo respondeat, nihilque in nobis pervicacis & spiritus oppositionis mandatis & auctoritati Christi.

4 Videant qui sic judicant, isthuc nihil ad nos, respicit tantum crudelitissimam Christianorum omnium focietatem.

5 Scrupulosa scil. & rigida minorum observatione excepta; itemque

relaxatio amplior est in casibus officiorum charitatis.

6 Pontificii scil. & plurima sequentium iis solis ascribi possunt.

7 Deut. xxii, 11.

8 Hæc ad monachos & pontificios sacerdotes.

9 Onus est papisticum, quod multis non videtur onus.

10 Hoc Christi, at societati, & vitæ sanctimonie utile.

11 Quibus cum affinis in certo gradu à lege divina non prohibito, nobis matrimonio jungi non licet: hoc nihil ad nos, à papis sancitum est, qui nōrunt bene suos fines, sed nè timeas, lector, perpecuniam tibi licebit, vel cum affinis in gradu prohibito conjungi; imò & quando lubebit, à bene junctis disjunga.

La. Atqui cum olim Spiritus, specie linguarum ignearum è cœlo delapsus, copiosissimo dono fidei & charitatis locupletârit credentium pectora, cur detractum est legis onus, velut imbecillibus ac sub iniqua sarcina periclitantibus? Cur Petrus, jam afflatus Spiritu, vocat *onus intolerabile*? *Sa.* Detractum est ex parte, nè Judaïsmus, ut cœperat, obrueret Evangelii gloriam, & nè legis odio, Gentes alienarentur à Christo, inter quas erant infirmi plurimi, quibus instabat duplex periculum: alterum, nè crederent, sine legis observatione neminem posse salutem consequi: alterum, nè potius haberent in paganismo manere, quàm Mosaicæ legis jugum accipere. Horum imbecilles animos oportebat velut escâ quadam libertatis allicere. Rursus, quo mederentur illis, qui negabant ex Evangelii professione salutis esse spem, citra legis observationem; circumcisionem, sabbatismos, delectus ciborum, aliaque id genus aut prorsus sustulerunt, aut in aliud verterunt. Porro, quòd Petrus negat se legis onus portare potuisse, non est referendum ad eam personam, quam tum gerebat, cùm illi jam nihil esset intolerabile, sed ad crassos & infirmos Judæos, qui non sine tædio arrodebant hordei tunicam¹, nondum gustatâ spiritûs medullâ. *La.* Satis tu quidem crassè disseris. Atqui mihi videtur & hodie non minus esse causerum, cur observationes istæ carnales hætenus tolli debeant, ut arbitrarie sint, non obligatorie. *Sa.* Quî sic? *La.* Nuper in linteo² quodam amplissimo vidi totum orbem depictum: illic didici quantula esset mundi portio Christi religionem purè sincerèque profitens; nimirum Europæ particula vergens ad occidentem; rursus altera vergens ad septentrionem; tertia tendens, sed procul, ad meridiem; ad orientem vergentis quartæ postrema videbatur Polonia³. Reliquus orbis aut Barbaros habet, non ita multum à brutis animantibus differentes, aut schismaticos, aut hæreticos, aut utrumque. *Sa.* At non vidisti totum illud litus austrinum, & sparsas insulas Christianis insignibus notatas⁴? *La.* Vidi; didicique illinc avectas prædas; Christianismum inductum non audiui⁵. Cùm igitur tam ampla sit messis, videtur hoc esse consultissimum ad religionem Christianam propagandam; quemadmodum apostoli sustulerunt onus legis Mosaicæ, nè gentes resilirent: ita nunc ad illiciendos etiam imbecilles, tolli quarundam rerum obligationes, sine quibus initio servatus est orbis, & nunc servari posset, modo adsit fides & charitas Evangelica. Rursus audio videoque plurimos esse, qui in locis, vestibus, cibis, jeuniis, gesticationibus, cantibus, summam pietatis constituunt; &

ex

¹ *Id est*, occupabantur in ceremoniis & externis, quæ, veræ pietatis respectu, sunt veluti tunica in hordeo.

² Tabula geographica ex linteo.

³ Muscoviam enim, quæ magis ad o-

rientem, reputat schismaticam & barbaram.

⁴ Americam intelligit, à paucis tunc annis detectam.

⁵ At inductus est postea, sed quis scire definire nolum.

ex his proximum judicant, contra præceptum Evangelicum ¹. Unde fit, ut cùm omnia referantur ad fidem & charitatem, harum rerum superstitione extingatur utrumque. Procul enim abest à fide Evangelica, qui fidit hujusmodi factis; & procul abest à charitate Christiana, qui ob potum aut cibum, quo rectè quis uti potest, exasperat fratrem, pro cujus libertate mortuus est Christus. Quàm amarulentas contentiones videmus inter Christianos? quàm inimicas calumnias ex veste aliter cincta, tinctave, ex cibo quem porrigunt aquæ, & quem porrigunt pascua? Hoc malum, si ad paucos serpsisset, contemni poterat. Nunc videmus universum orbem ob hæc diffidiis exitialibus concuti ². Hæc & hujusmodi si tollerentur, & nos majori concordia viveremus, neglectis ceremoniis, ad ea tantum contendentes quæ docuit Christus, & reliquæ nationes citius amplecterentur religionem cum libertate conjunctam. *Sa.* Extra ecclesiæ domum non est salus. *La.* Fateor. *Sa.* Extra ecclesiam est, quisquis non agnoscit pontificem Romanum. *La.* Non reclamo ³. *Sa.* Sed hunc non agnoscit, qui illius præscripta negligit. *La.* Atque ideo spero futurum, ut hic pontifex nomine Clemens, animo pietatēque clementissimus ⁴, quo magis omnes nationes ad ecclesiæ sodalitatem alliciat, omnia mitiget, quæ hætenus visa sunt aliquot populos à Romanæ sedis fœdere alienare; potiùsque habeat Evangelii lucrum, quàm suum in omnibus jus persequi. Audio quotidie veteres querimonias de annatis ⁵, de condonationibus ⁶, de dispensationibus ⁷, deque reliquis exactionibus, de gravatis ecclesiis: sed arbitror hunc ita moderaturum omnia, ut posthac imprudens ⁸ fit, qui pergat queri. *Sa.* Utinam idem facerent omnes monarchæ! Nihil addubito quin res Christiana, nunc in arctum coacta, felicissimè sit proferenda, si gentes barbaræ senserint sevocari non ad servitutem humanam, sed ad libertatem Evangelii-

Y

¹ Videant sibi conscii, hæc nihil ad nos.

² *To be all in a flame.*

³ At ego reclamo, cum saniore Christianorum parte, si non reclamas, Lanio, credamque auctorem tuum reclamaturum nunc, si viveret, imò & tunc planè reclamasse, si ausus esset.

⁴ Septimus nomine, qui non admodum talis qualis hîc depingitur, audias Austriacos, qui eum obsederunt in ejus Roma; audias Parisienses magistros, credes vix unquam majus monstrum Romanam sedem adeptum esse.

⁵ *Annats*, hæ nobis notæ satis, siquidem evaserunt jus regium apud nos, per secessionem à Papa, at longe mo-

deratius apud nos exiguntur; et tandem, per Annæ Victricis pietatem & liberalitatem, emolumentum, quod ex his in Anglia nostra cessat in usum pauperum ecclesiæ presbyterorum.

⁶ Indulgentiis, de quibus jam plus semel.

⁷ Licentiis; contrahendi matrimonia in gradu prohibito, fruendi sacerdotiis ante tempus à canonibus præscriptum, & aliorum ejusmodi.

⁸ Querimur tamen adhuc de plurimis, & sine impudentia; granum adulationis hîc est, in papæ gratiam, vel nimium credulus noster Lanio; nisi dicere mavis, quod imitatus sit quosdam panegyricos, qui tyrannos laudarunt, ut de officio monerent.

vangelicam; nec ad rapinam expeti, sed ad felicitatis & sanctimonie consortium. Ubi coaluerint, & in nobis mores verè Christianos compererint, ultro plus offerent, quàm ab eis ulla vis queat extorquere. *La.* Id brevi futurum auguror, si pestilens Ate ¹, quæ duos potentissimos orbis monarchas ² funesto bello commisit, abierit *ὁ νόστος* ³. *Sa.* Atque ego demiror jamdudum non esse factum, cùm Francisco nihil fingi possit humanius, & Carolo Cæsari arbitror à præceptoribus ⁴ instillatum, ut quo per fortunam plus accesserit imperii finibus, hoc ipse plus addat clementiæ benignitatisque. Ad hæc, habere solet & ætas ea ⁵ peculiarem facilitatis ac mansuetudinis dotem. *La.* Nihil est quod in utroque desideres. *Sa.* Quid igitur remoratur publicum orbis votum ⁶? *La.* Adhuc jureconsulti de finibus ambigunt; & scis, comædiarum tumultus semper definere in nuptias: itidem principes suas finiunt tragædias; sed in comædiis subito coeunt nuptiæ; hic inter magnos magnis moliminibus res agitur. Et præstat aliquanto seriùs obduci cicatricem, quàm mox interim ulcus erumpere ⁷. *Sa.* An credis istas nuptias esse firma concordie vincula? *Lu.* Vellem quidem: sed ex his video fere nasci maximam bellorum partem; & si quod bellum ortum fuerit, dum affinis adest affini, latius se spargit incendium, & difficiliùs componitur. *Sa.* Fateor, & agnosco verissimum esse quod dicis. *La.* Sed æquùmne tibi videtur, ut ob jureconsultorum rixas & contractuum moras, totus orbis tantum perpetiatur mali? Nunc enim nihil usquam tutum est, & pessimis licet plurimum, dum neque bellum est, neque pax ⁸. *Sa.* De principum consiliis non est meum dicere. Verum si quis me faciat Cæsarem ⁹, scio quid sim factururus. *La.* Eja, facimus te Cæsarem, simulque Romanum pontificem, si libet. Quid facis? *Sa.* Fac me potius Cæsarem & regem Galliæ. *La.* Age, esto utrumque. *Sa.* Protinus concepto pacis voto, edicerem per universam ditionem meam inducias, dimissis copiis, denunciâns poenam capitis, si quis vel gallinam alterius attigerit. Ita pacatis rebus meo commodo, vel, ut melius dicam,

¹ Discordia; hæc enim est discordiæ Dea apud Homerum.

² Carolum quintum, & Franciscum primum, &c. quos jam vidimus.

³ Ad corvos, i. e. ergo extincta sit, corvi enim cadavera devorant. Proverbialis erat locutio apud Græcos.

⁴ Respicit præsertim ad Adrianum papam, filium Florentis; ex Ultrajecto, qui Carolo datus fuerat præceptor ab avo Maximiliano, tunc quidem mortuus erat, sed papæ timendum genus animantium erant, cui præ metu parumper nimis adulabatur auctor.

⁵ Amborum, utpote ambo neque senes, neque admodum juvenes, quamvis junior Carolus.

⁶ Pacem; quæ ab omnibus optari supponitur.

⁷ Id est, præstat eos aliquanto seriùs convenire, ut firmior sit concordia, & rursus bellum non erumpat; intellectu facilis est metaphorica locutio.

⁸ Quippe tunc Franciscus captivus, & de ejus redemptione, & pace universa agebatur.

⁹ Imperatorem.

dicam, publico, transigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. *La.* Habésne firmiora fœderis vincula, quàm matrimonium? *Sa.* Arbitror. *La.* Imperti. *Sa.* Si Cæsar essem, sic absque mora transigissem cum rege Gallorum: Frater, malus quispiam genius bellum hoc inter nos excitavit; neque tamen inter nos certamen fuit de capite, sed de ditione. Tu, quod in te fuit, fortem ac strenuum bellatorem præstitisti. Fortuna mihi favit, téquē ex rege fecit captivum. Quod accidit tibi, mihi potuit accidere; & tua calamitas omnes nos admonet humanæ conditionis. Experti sumus, quàm hoc certaminis genus utrique sit incommodum. Age, diverso genere inter nos conflitemur. *Dono tibi vitam, dono libertatem; pro hoste recipio te in amicum. Sit omnium præteritorum malorum oblivio; redi ad tuos gratis ac liber; habe tibi tua; esto bonus vicinus; & posthac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum fide, officiis, ac benevolentia, vincat; neque certemus uter altero latius regnet, sed uter sanctius administret suam ditionem.* In priori conflictu fortunati laudem tuli: hîc qui vicerit, longè splendidius auferet decus. Mihi quidem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis, quàm si universam Galliam meæ ditioni adjunxissem. Et tibi gratitudinis opinio plus decoris conciliabit, quàm si me totâ Italiâ depulisses. Noli invidere mihi laudem, quam affecto; ego vicissim tuæ sic favebo, ut huic amico libenter sis debiturus. *La.* Profectò sic posset adstringi Gallia, imò totus orbis. Etenim si conditionibus iniquis ulcus hoc obducatur veriùs, quàm sanetur, vereor nè mox per occasionem ruptâ cicatrice, pus vetus erumpat majore cum malo ¹. *Sa.* Quam magnificam, quàmque plausibilem gloriam, hæc humanitas ² per universum orbem pararet Carolo? Quæ natio se non lubens tam humano, tamque clementi principi, submitteret? *La.* Egisti Cæsarem sat feliciter; nunc age pontificem. *Sa.* Perlongum sit singula persequi: dicam compendio. Sic agerem, ut universus orbis intelligeret, esse principem ecclesiæ, qui nihil aliud sitiret quàm Christi gloriam, & salutem omnium mortalium. Ea res verè mederetur invidiæ pontificii nominis, & solidam ac perennem pararet gloriam. Sed interim ab asino ³, quod aiunt, delapsi, multum aberravimus ab instituto. *La.* Ego te mox reducam in viam. Ais igitur obligare pontificum leges omnes qui sunt in ecclesia? *Sa.* Aio. *La.* Ad

Y 2

pœnam

¹ Sic evenit.

² Sed non fuit in Carolo hæc humanitas, hicque mihi dicendum ex-istimo, quod cum ageretur in Caroli concilio, de redemptione Francisci, &c. optimus & sanior Caroli consiliarius ei dixit, vel *Dimitte gratis*, vel *dimitte nunquam*.

³ *Id est*, relicto themate, quod trac-

taturi eramus, tractemus aliud; proverbialis locutionis plures assignantur origines, at mihi probabile fit, esse orientale vel Asiaticum proverbium; orientales enim populi vulgatus suæ itinera super asinis consiciebant, sicque qui ab asino delapsus erat, propositum iter non posse persequi supponebatur,

pœnam gehennæ ¹ ? *Sa.* Aiunt. *La.* Etiam episcoporum ? *Sa.* Sic arbitror ; in sua cujusque ditione. *La.* Etiam abbatum ? *Sa.* Hæreo : nam hi certis conditionibus accipiunt administrationem ; nec possunt suos gravare constitutionibus, nisi ex auctoritate totius ordinis. *La.* Quid si episcopus iisdem conditionibus accipiat suam functionem ? *Sa.* Addubito. *La.* Quod episcopos constituit, pontifex potest rescindere ? *Sa.* Opinor. *La.* Quod pontifex decrevit, nemo potest abrogare ? *Sa.* Nemo. *La.* Unde igitur audimus rescissas pontificum sententias, hoc titulo, quod parum rectè fuerint edocti ; & priorum constitutiones à posterioribus antiquatas, quod à pietate delirarent ? *Sa.* Ista subreptitia sunt ac temporaria. Nam & in pontificem, ut hominem, cadit ignorantia personæ factive. Cæterum, quod ex auctoritate concilii universalis ² proficiscitur, cœleste oraculum est, & pondus habet par Evangeliiis, aut certè proximum ³ *La.* Licetne de Evangeliiis dubitare ? *Sa.* Bona verba ; nè de conciliis quidem ritè in Spiritu Sancto ⁴ congregatis, peractis, editis, & receptis ⁵. *La.* Quid si quis dubitet, an hæc competant in concilium, quod

¹ *Id est*, ad pœnam omnium maximam, quæ æterna mors ; sic sonat enim vox in Novo Testamento, quamvis *gehenna* sit propriè vallis Hinnom, ubi Judæi filios primum Molocho comburebant, & deinde immunditias urbis, quod cum esset vivum statûs damnatorum specimen, statum damnatorum denotat. Porro, mihi semel hîc monendum lectorem existimo, quod quemadmodum in Scripturis nihil de distinctione peccatorum in lethalia & venialia sensu papistico, ita nunquam ibi declarari, quædam obligare ad pœnam gehennæ, & alia non ; sufficiat nobis declarari, quod peccatum summo opere Deus abhorreat, imò vel speciem peccati, ut omnia vitemus scil. & ad perfectionem omnes tendamus, quantum in nobis.

² Hinc concludas certò, auctorem non judicasse papam infallibilem, & quoad majus concilium universale ipsi visum tale, imò videbis infra ne quidem hoc ipsum ipsi visum peremptoriè tale ; utrumque sit, nulli concilio hunc characterem competere, infra evincemus ; nunc autem, semel de papa evincam, resumendo pleraque jam allegata : si ergo papæ constitutiones fecerint à pietate delirantes, quomodo cum valebant, poterat po-

pulus Christianus cognoscere eas esse tantummodo temporarias & subreptitias ? quomodo, si eas supponas tales, supponas tamen papas tunc vere non errasse, & cum erranti papa, totum Christianum populum ei subditum veritatis viam tamen non deseruisse ? ut homo errat papa ; at quid aliud est, quæso ? errat de personis & de factis : at quare, quæso, non errabit & de jure, seu themate ipso ? ratione, Scripturane, fucatam hanc distinctionem suppeditant nobis, quæ destruit quod intenditur, cum infallibilitatem omnem omnino evertat, reddatque nullius usûs ; quod de ea superest, & quæ cum ad praxim revocanda erit, non unus ex mille Christianis eam poterit rectè casibus propositis adaptare, urpote omnium fere captum superantem.

³ Benè fecit quod nobis hanc emendationem dederit, pes enim ipsi non videbatur stare firmiter satis.

⁴ Bene, sed quomodo sciemus conditionem hanc concilio competere ?

⁵ Multa sunt hæc, ultimum præsertim, expostas ergo ut à me & dissentientibus recipiantur, priusquam jus habeant in nos, sed hac via parum per concilia tua lucraberis.

quod obijcitur ¹, quemadmodum audio Basiliense ² concilium à nonnullis rejici, nec omnibus probari Constantiense ³ ? loquor de his, qui nunc habentur orthodoxi; ne quid dicam de proximo ⁴ concilio Lateranensi ⁵. *Sa.* Dubitent qui velint, suo periculo; ego nolo dubitare. *La.* Petrus igitur habuit auctoritatem condendi novas leges? *Sa.* Habuit. *La.* Habuit & Paulus cum cæteris apostolis? *Sa.* Habuerunt in suis quisque ecclesiis ⁶, à Petro, seu Christo ⁷ commissis. *La.* Et Petri successoribus par est potestas cum ipso Petro?

Y 3

Sa.

1 *Id est*, proponitur nunc (cum auctor scriberet hæc colloquia circa annum 1524, & sequentes) ad pacanda religionis dissidia, quodque Tridentinum evasit, non indictum tamen ante annum 1545, neque clausum ante annum 1563; observandum enim, omnes tunc ante clausum concilium disputatos religionis articulos, à plebisque futuro concilio, quod tunc a papæ promittebatur determinandos relinqui, ita ut à plurimis super quavis de religione quæstione, tunc veluti pro verbo diceretur, *Ad futurum concilium*. Quod per reformationis aversefactionem protulerunt, quantum potuerunt, Romani pontifices.

2 Celebratum anno 1431, quo inter alia papa inferior concilio statutus est, imò depositus est Eugenius quartus.

3 Celebratum anno 1413, in quo quoque concilium superioris papæ declaratum fuerat, Huls & Hieronymus contra jus omne gentium condemnati, & calix populo Christiano ademptus.

4 *Id est*, quod celebratum est ultimum.

5 Quinto scil. hujus denominationis, celebrato Romæ in templo Lateranensi Joanni dicato, indicto à Julio secundo, anno 1513, clauso tandem sub Leone decimo, anno 1517, cui non minora, imò plura, obijcienda sunt, quàm vel præcedentibus, quodque inter alia papam concilio superiorem statuit: nunc videas, lector, qualis debeat esse talium conciliorum universalium auctoritas. Hæc pauca verissima simpliciter enarrasse mihi videntur plusquam satis, vel ad evitandam omnino illorum omnium auc-

toritatem, & multo magis infallibilitatem.

6 At unde hausisti, Salsamentarie, singulos apostolos præfuisse particularibus ecclesiis, & veluti tales se gessisse? duo sunt tantum ex his, Petrus nempe & Jacobus, de quibus isthuc possit vel cum minima verisimilitudine dici, ac ne quidem isthuc vel de his duobus possibile credam; siquidem res tere pugnet cum charactere apostolico, qui erat latitudinis & universalitatis majoris, quam rem talem unquam ferat.

7 Rursus Salsamentarie, qui veri papistæ personam hîc nobis velis agere, unde hausisti Petrum tenuisse in terris vicem Christi aliorum apostolorum respectu, ita ut velut Christus eos præfecerit ecclesiis particularibus, prout ipsi visum est? imò quid falsius in totum his omnibus potest excogitari? planum est enim in Scripturis, Christum apostolorum respectu nullum in suam vicem suffecisse præter Spiritum Sanctum. Nihil in illis de data Petro jurisdictione illa, nihil in illis de ejus exercitio; imò in illis infinita huic jurisdictioni planè repugnantia, quæ recensere nimis prolixum esset: uno verbo, nihil datum speciale Petro, præter claves regni cælorum, quo loquendi modo, ut vidimus pag. 202. num. 1. nihil aliud intellectum à Domino, quàm honos, & privilegium, si vis, aperiendi primus omnium januam ecclesiæ, ita ut quemadmodum primus Christum Petrus confessus esset planè, ita & primus quosdam ex Judæis & Gentibus introduceret in ecclesiam Christi, quæ res erat & incommunicabilis cuivis mortalium,

Sa. Quid ni ? *La.* Tantundem igitur honoris debetur rescripto Romani Pontificis, quantum epistolis Petri ; & tantundem constitutionibus episcoporum, quantum epistolis Pauli ? *Sa.* Equidem arbitror etiam amplius deberi, si præcipiant, & legem ferant cum auctoritate ². *La.* Sed fasne est dubitare, an Petrus & Paulus scripserint afflatu Divini Spiritûs ? *Sa.* Imò, hæreticus sit, qui dubitet. *La.* Idem censes de rescriptis & constitutionibus pontificum & episcoporum ? *Sa.* De pontifice censeo ; de episcopis ambigo, nisi quod pi-
um

mortalium, & nullius jurisdictionis omnino, ita ut ea semel & brevi peracta, nihil amplius fuerit Petro speciale: quod fere redit omnino ad notum Tertulliani dictum, *Petrus primus claves imbuir.* Sed claves illas à Christo sibi datas, Petrus, prout res requirebat, veluti reliquit ad januam, cumque postea Paulus, & quidam alii apostoli eas imbuerint (ut Tertullianico idiomate utar) sæpius & efficacius, quam ipse Petrus, per compensationem hanc, ne quidem illi ullo sensu inferiores censendi sunt, tantum abest ut sub ejus jurisdictione vixerint, proindeque videmus eos provinciam sibi vindicasse, prout melius visum est Spiritui Sancto & sibi.

1 Utrem tanti momenti conficiam, tria hîc mihi observanda judico ; primum, quod etiam si supponas successores Petro & aliis apostolis sensu Salfamentarii, nihil tamen debere tribui successoribus Petri, quod non tribuatur aliorum apostolorum successoribus. Secundum, auctoritatem irrefragabilem omnino non fluere necessario ex successione, sed solummodo ex inspiratione infallibili Spiritûs Sancti, proindeque parem, vel fere parem, quæ Petro deberi reverentiam successoribus Petri, verbi gratiâ, si eodem spiritu infallibili agantur, & non aliter. Tertium tandem, quod si à me petatur, an nullo sensu apostoli successores habuerint, & si habuerint quoquo sensu, quomodo illi successores deberent & debeant ecclesiam sub se regere & edocere ? uno verbo dicam ; apostoli verè successores habuerunt, hoc sensu scil. quatenus primos episcopos ecclesiis particu-

laribus ex Christi auctoritate & genio Evangelico præfecerunt, illique episcopi absentibus apostolis eas regere & edocere tenebantur, ex Spiritûs Sancti inspiratione, si certi essent se eam habere (ut sine dubio hisce primitivis temporibus quibuscumque aliis præter apostolos usu eveniebat) at ea deficiente, per genium Evangelicum, secundum ea quæ jam ab apostolis didicissent, at præsertim discerent magis atque magis clarius atque clarius in dies, per monita & scripturas apostolicas. Quæ cum tunc brevi factæ sint amplæ satis, ita ut omnia necessaria Christianismi copiosè & clarissimè contineant, uno verbo, nihil omnino necessarium possit in eis desiderari, modo quis velit bene uti sincerè & sedulò ; deficiente paulatim (ut par erat) inspiratione, evaserunt Christianorum omnium, gregis & pastorum norma certa & adæquata in omnibus : cumque per inspirationem Spiritûs Sancti, exaratae sint, tenent nunc nobis planè vicem inspirationis Spiritûs Sancti, quem solum Christus relinquens terras suffecerat in suam vicem apostolis, *Pax sit ergo omnibus his qui ambulant secundum hanc regulam, totique populo Dei Israelitico.*

2 At, Salfamentarie, si apostoli quid credendum declarent, vel agendum decernant, per suam veram scientiam & auctoritatem apostolicam, minusne tunc illis debebitur honoris, quam tuo pontifici & episcopis ? proindeque censeas, lector, hoc inter ea (quæ multa sunt credo, ut melius verus auctoris sensus lateat) quæ diximus in medium afferri in hoc colloquio, animi & disputandi gratiâ ; siquidem Salfamentarius magis favere Romanis partibus velit,

um est, de nullo perperam suspicari, ni res ipsa palam clamitet ¹. *La.* Cur Spiritus citius patitur errare episcopum, quam pontificem? *Sa.* Quia gravius est à capite periculum ². *La.* Si tantum valent præsulum constitutiones, quid sibi vult quòd Dominus in Deuteronomio ³ tam rigide comminatur, nè quis quid addat aut adimat legi? *Sa.* Non addit legi, qui latius explicat quod latebat, qui ea suggerit quæ spectant ad legis observationem: neque detrahit, qui pro viribus audientium legem dispensat, alia promens, alia celans, pro ratione temporis. *La.* Num obligabant Phariseorum ac Scribarum constitutiones? *Sa.* Non arbitror. *La.* Cur ita? *Sa.* Quia docendi habebant auctoritatem, non condendi leges. *La.* Utra potestas videtur amplior, condendi leges humanas, an interpretandi divinas? *Sa.* Condendi humanas. *La.* Mihi secus videtur. Etenim cui jus est interpretandi, hujus sententia pondus habet legis divinæ ⁴. *Sa.* Non satis assequor quod dicis. *La.* Dicam explanatius. Lex divina jubet subvenire parenti; Phariseus interpretatur hoc esse datum patri, quod missum est in corbonam ⁵, eo quod Deus sit pater ⁶ omnium. Nónne huic interpretationi cedit ⁷ lex divina? *Sa.* Ista quidem falsa interpretatio est. *La.* Sed posteaquam illis semel tradita est interpretandi auctoritas, unde mihi constabit, cujus sit vera interpretatio, maximè si ipsi inter se dissentiant? *Sa.* Si minus satisfecit tibi sensus communis, sequere præsulum auctoritatem; id tutissimum est ⁸. *La.* Ergo Phariseorum & Scribarum auctoritas devoluta est ad theologos & concionatores? *Sa.* Est ⁹. *La.* Sed nullos audio frequentius inculcantes,

Y 4

Audite,

velit, quàm Lanio, ut alibi vidimus. At duo observes præterea, rogo. Primum, pontificios forsan non admodum dissimiliter loqui debere, ex suis hypothefibus. Secundum, quod si parum praxim velis observare, judicabis forsan eos non admodum aliter de seipsis sentire.

¹ Sed si res palam clamitet de episcopis, de papa, de conciliis, quid tunc?

² Quasi Deus graviora pericula, imò vel mala, nunquam permetteret: aut ex officio teneretur, malis quæ nobis graviora videntur, modo irresistibili obviam ire. Bone Deus! quis mala recensere possit, quorum causa fore, & hi qui maligne designarunt aliis imponere, & hi qui stultè passi sunt sibi imponi?

³ Cap. iv.

⁴ Verum isthuc; si jus interpretandi privatim pertineat ad quendam aut quosdam absolute infallibiles; falsum, si, prout res est, pertineat ad omnes promiscue, ita ut quivis bene

quantum potest interpretari, & intelligere debeat.

⁵ Habetur Matt. vii. & significat, *factum est donum Deo.*

⁶ Non mihi apparet quod Pharisei suam interpretationem præcisè super hac æquivocatione stabiliunt; probabilius mihi fit, eos contendisse, ea quæ offerebantur Deo, vicem tenere eorum quibus parentibus nostris opitularemur, utpote quid sic sanctius factum.

⁷ Cedit, sed per errorem, quoniam falsus sensus legis pro vero sensu accipitur. Sicque eveniet cum cujusvis errantis, vel deludentis interpretationem sequeris.

⁸ Pergas, dicam aliquid de his subinde.

⁹ Esto, at cum priores Dominum nostrum benedictum dignum morte judicârunt, quid impedit quo minus posteriores, eum quantum in se est, veluti denuo crucifigant? sequatur qui volet Andabatarum more tales auctoritates, non ego.

Audite, ego dico vobis, quàm eos qui nunquam versati sunt in palæstris theologicis. *Sa.* Audies omnes candidè, sed cum judicio, modò nè simpliciter infaniant. Tum enim oportet populum cum sibilo surgere, quo suam agnoscant dementiam. Cæterum quibus contigit titulus doctoris, his oportet fidere ¹. *La.* Verum in his quoque comperio nonnullos multo rudiores ac stultiores illis, qui prorsus sunt illiterati: & inter doctissimos miram video controversiam. *Sa.* Elige quæ sunt optima; inexplicata ² aliis relinquito, ea semper amplectens, quæ procerum & multitudinis consensus approbavit ³. *La.* Scio isthuc esse tutius ⁴. Sunt igitur & constitutiones iniquæ, quemadmodum sunt interpretationes falsæ? *Sa.* An sint, alii viderint; arbitrari esse posse. *La.* Annas & Caiaphas ⁵ habebant potestatem condendi leges? *Sa.* Habebant. *La.* Num horum quavis de re constitutiones obligabant ad pœnam gehennæ ⁶? *Sa.* Nescio. *La.* Puta Annam constituisse, nè quis reversus à foro sumeret cibum, nisi loto corpore: qui illotus caperet cibum, num crimen gehennâ dignum admitteret? *Sa.* Non arbitror, nisi contemptus publicæ potestatis crimen exacerbaret. *La.* An omnia præcepta Dei obligant ad pœnam gehennæ? *Sa.* Non opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, quamlibet veniale ⁷, si theologis habenda fides. *La.* Fortassis & veniale pertraheret in gehennam, nisi Deus suâ misericordiâ sublevaret imbecillitatem nostram. *Sa.* Non est absurdum dictu; affirmare non ausif.

¹ Bellè, at titulus liberatne certo à simplici infania? isthuc ergo non solum animi gratiâ dictum intelligas, sed etiam per scomma, concludes mox.

² Quæ bene non intelligis.

³ Dicam planè, si intelligat, non facile contradicas, imò vel, non facile venias, amplectar ipse; at si intendat, absolute credas vera, etiamsi tibi falsa videantur, & talia demonstrantur, non recipiam.

⁴ Si intelligatur, minus esse persecutioni obnoxium, nihil verius, si vero, minus errori, non æquè verum. Dicamque quod mihi tutius hoc ultimo respectu videatur, videbaturque credo vel ipsi Erasmo, & saltem aliquid ejusmodi jam indicavit, si recorderis; isthuc nempe; des assensum planis & certis, cohibeas super his quæ non videas planè esse certa, proindeque anteponas societatem in qua minus vel nihil contra conscientiam profiteri & facere tenearis. At si regeratur, quandam vel quasdam esse, quæ te non salvari posse pronuncient, nisi sibi te ad-

jungas; uno verbo dicam; vidèscne clarè quod res ita sint? illis te adjungas, si videas, at si non (prout mihi persuasum habeo, si rem ponderes, & velis sincere loqui) ne magis movearis harum sectarum sycophantia (mihi hîc hoc voce uti liceat) quam si ægrotus esses, haberesque tibi assistentes duos medicos, alterum empyricum, alterum probum, doctum, & cautum; prior tibi diceret te non posse sanari, nisi remediis suis utaris, posterior vero candidè fateretur, te forsân sanatum iri remediis empyrici, quæ tamen periculosa, imò vel mala esse planè persuasum haber, sed longe melius & certius, imò & certe, te per sua sanatum iri: quem ex his duobus, candidè lector, anteponas, quæso? difficilis non est in materia præsentis consequentia.

⁵ Pontifices Judæorum Christi tempore.

⁶ Vidimus, pag. 324. num. 1.

⁷ Vidisti pag. 201. num. 4.

aufim. *La.* Cum Israelitæ exularent in Babylone, præter alia plurima quæ lex præscripsit, in multis fuit omiffa ¹ circumcifio. An omnes hî perierunt? *Sa.* Deus novit. *La.* Si Judæus clam fame periclitans vefceretur carne fuillâ, committerétne crimen? *Sa.* Meâ quidem fententiâ neceffitas excufaret factum: quandoquidem ore Domini defenfus eft David, quod contra legis præceptum comederit panes facros, quos appellant *propositionis*: nec folum comedit ipfe, fed & fugæ comites profanos ² iisdem pavit. *La.* Si quem ea neceffitas constringeret, ut aut pereundum fit fame, aut furtum committendum, utrum eligeret, mortem, an furtum? *Sa.* Forfitan in eo cafu furtum furtum non effet. *La.* Hem quid audio? ovum non eft ovum ³? *Sa.* Præfertim fi caperet animo reddendi, placandique dominum, cùm primùm liceret. *Sa.* Quid fi pereundum effet homini, nifi falſum testimonium ferat adverſus proximum? utrum eligendum? *Sa.* Mors. *La.* Quid fi commiſſo adulterio poſſit ſervare vitam? *Sa.* Potior erit mors. *La.* Quid fi ſimplici ſtupro poſſis effugere mortem? *Sa.* Moriendum potius, ut aiunt. *La.* Cur hîc ovum non definit eſſe ovum; præfertim fi nulla fiat vis aut injuria? *Sa.* Fit injuria corpori puellæ. *La.* Quid fi perjario? *Sa.* Moriendum. *La.* Quid fi ſimplici nulleque noxio mendacio? *Sa.* Docent ⁴ præoptandam mortem. At ego crediderim gravi neceſſitate, aut ingenti propoſitâ utilitate, mendacium hujusmodi aut nullum eſſe crimen, aut leviffimum, niſi quòd, apertâ fenestrâ, periculum eſt, nè diſcamus & pernicioſis mendaciis aſſueſcere. Fingi incidiffe caſum, ut innoxio mendacio poſſit ſervare & corpora & animas totius patriæ ſuæ: utrum eliget vir pius? fugiet mendacium? *La.* Quid alii ſint facturi, nescio: ego vel quindecim Homericæ ⁵ mendacia non verear dicere, moxque labeculam illam abſtergerem aquâ ſacrâ ⁶. *Sa.* Idem ego facerem. *La.* Igitur non quicquid Deus præcipit aut interdicit, obligat ad pœnam gehennæ ⁷. *Sa.* Non videtur. *La.* Modus igitur obligationis non eſt ab auctore legis tantùm, ſed ex materia ⁸. Quædam enim cedunt neceſſitati, quædam non cedunt. *Sa.* Sic videtur. *La.* Quid ſi ſacerdos periclitetur de vita, ſervandus, ſi ducat uxorem, utrum eliget? *Sa.* Mortem. *La.* Cùm divina lex cedat neceſſitati, cur hæc lex humana Terminum

¹ Probabile eſt; ſi per metum male, ſi per negligentiam pejus, ſi per contemptum peſſime, ſi per abſolutam tandem impoſſibilitatem, innocue.

² *Id eſt*, non ex ſacerdotali ordine; jam alibi hiftoriam vidifti.

³ Intellectu facillima proverbialis loquutio.

⁴ Sic loquitur, quoniam omnes non ſic docent, & ſic ipſe non velit doceri; ego de re edoceri velim, at non

aperiatur fenestra, de qua mox.

⁵ Innoxia; qualia innumera nobiſſimus poetarum Homerus nobis dedit.

⁶ Exiguiffima enim peccata eſſe oportet, quæ ſic purgentur, at ſic irridetur aqua benedicta.

⁷ Vide pag. 324. num. 1.

⁸ *Id eſt*, natura rei quam lex præcipit.

num¹ agit, nulli dignans concedere? *Sa.* Non lex obstat, sed votum. *La.* Quid si quis vovisset visere Hierosolymam, nec id posset, nisi certo vitæ dispendio? non ibit? an morietur? *Sa.* Morietur, ni voti relaxationem impetrârit à pontifice Romano². *La.* Cur alterum votum relaxatur, alterum minime? *Sa.* Quia alterum solemne, alterum privatum. *La.* Quid est solemne? *Sa.* Quod solet fieri³. *La.* An non igitur solemne & alterum, quod quotidie fit? *Sa.* Fit, sed privatim. *La.* Proinde monachus, si privatim apud abbatem profiteretur, non esse votum solemne? *Sa.* Nugaris. Ideo facilius relaxatur votum privatum, quia minore offendiculo solvitur, & is qui facit, hoc animo facit, ut si commodum sit, mutet sententiam. *La.* Hoc igitur animo vovent, qui privatim profitentur perpetuam castimoniam? *Sa.* Deberent. *La.* Perpetuum igitur, & non perpetuum⁴? Quid si Carthusianum monachum hic constringat casus, ut aut vescendum sit carnibus, aut moriendum? utrum eligeret? *Sa.* Docent medici, nullas esse carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile & gemmæ⁵. *La.* Utrum igitur conducibilius, gemmis & auro succurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes servare, & ægroto dare pullum gallinaceum? *Sa.* Hæreo⁶. *La.* Atqui piscium aut carniū esus non est ex eorum numero, quæ vocant substantialia⁷. *Sa.* Carthusianos suo iudici relinquamus. *La.* Dicamus in genere. Diligenter, frequenter, multisque verbis inculcatur in lege Moysi sabbatismus. *Sa.* Verum. *La.* Utrum igitur succurram urbi periclitanti, violato sabbato, an non? *Sa.* At interim me vis⁸ esse Judæum? *La.* Volo, & quidem recutitum⁹. *Sa.* Istum nodum secuit ipse Dominus: Sabbatum enim hominis causâ est institutum, non contra¹⁰. *La.* Ista lex igitur valebit in omnibus humanis constitutionibus? *Sa.* Valebit; nisi quid obstat,

¹ *Id est*, nulli cedit, ut mox per viam explanationis additur; locutio hinc, quod Deus Terminus nulli deorum, imò nec Jovi, cedere voluerit, ut videbis in Ovidio, *Fall.* ii, 670.

² Quid opus ejusmodi relaxatione, cum res ipsa clamiter, & unde huic, & huic, soli talis potestas?

³ Addas, & non privatim sit, ut patet ex sequentibus.

⁴ Quidni? sic fert natura rei, at melius est, nulla vota nisi de necessariis facere.

⁵ Bene: actum erat enim de Carthusianorum votis & similibus, sine tali sententia medica.

⁶ At quare Salsamentarie? credisne Carthusianum non liberandum à morte per pullum propter votum? ta-

libus votis vitâ potior. An non liberandum censes, nisi per gemmas & aurum, ut idem votum servetur? omnibus his vitâ potior rursus: at habes in manibus efficacius quid, & minoris sumptus; sine gemmis & auro pullus ematur.

⁷ *Id est*, absolute ad salutem necessaria.

⁸ Supponis?

⁹ *Circumscis*, i. e. ergo non solum intus & ex corde, sed etiam professione externâ, siquidem circumcisio nota est professionis Judaismi; credam facile hic alludi ad proverbialem locutionem, *Intus & in cute*; quæ forsan à Judæis emanavit.

¹⁰ *Marc.* ii. 27.

stet. *La.* Quid si conditor legis non hoc animo ferat legem, ut quendam obliget ad pœnam gehennæ, imò nè ad reatum quidem ullum, sed constitutionem nihilo plus velit habere ponderis, quàm exhortationem? *Sa.* O bone, non est in manu conditoris ¹, quantum obliget lex? usus est suâ potestate ferendo legem; cæterum ad quid obliget, aut non obliget, id Deo in manu est. *La.* Cur igitur audimus quotidie parochos nostros è suggesto clamitantes, *Cras jejunandum sub pœna damnationis æternæ* ²; si nobis non constat, quomodo lex obliget humana? *Sa.* Id faciunt, quo magis terreant contumaces: nam ad hos arbitror ea verba pertinere. *La.* Sed interim an contumaces talibus dictis terrent, nescio: certè infirmos vel in scrupum, vel in periculum conjiciunt ³. *Sa.* Difficile est utrisque ⁴ consulere. *La.* Eadem autem est vis consuetudinis & legis? *Sa.* Aliquando major est consuetudinis. *La.* Proinde tametsi non adest animus consuetudinem inducentibus, injiciendi laqueum cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? *Sa.* Arbitror. *La.* Onus imponere potest, tollere non potest? *Sa.* Admodum. *La.* Jam itaque vides, opinor, quantum sit periculi, novas leges ab hominibus ferri, si nulla necessitas urgeat, aut nulla magna invitet utilitas. *Sa.* Fateor. *La.* Dominus cum ait, *Nolite omnino jurare* ⁵; num quemvis jurantem obnoxium facit gehennæ? *Sa.* Non arbitror ⁶. Consilium est enim, non præceptum. *La.* At istud unde mihi liquet, cum vix aliud accuratius aut severius interdixerit, quàm nè juremus? *Sa.* Disces à doctoribus. *La.* Et Paulus, cum dat consilium ⁷, non obligat ad gehennam?

¹ Humani, scil.

² Qui nisi tyranni sic loquentur? at non excusabuntur, etiamsi aliud intelligant, non sic enim eundum extra metas.

³ Verissimum, isthuc enim est conscientias illaqueare.

⁴ Contumacibus, & infirmis.

⁵ Matt. v. 34.

⁶ Quandoquidem res forsan plus semel recurrit, & recurret, tria mihi hic observanda cenfeo; Primò, consilia posse dari de rebus, quæ, neque malæ, neque bonæ, sunt, per se, quarum quædam tales sint omnibus respectibus, sed quarum aliæ tamen conducant vel ad bonum, vel ad malum: hæc tunc per consequentiam designant esse adiaphoræ, seu indifferentes, siquidem quisvis agere tenetur, prout omnibus ponderatis ipsi videtur optimum, tenemur enim omnes omnia devitare peccata, & quantum possumus ad perfectionem tendere, ut

alibi vidimus. Secundò, nulla consilia dari sensu Papistico, ita ut sint quædam divinâ lege perfectiora, ad quæ nullus absolute teneatur, quibusque magis quàm sibi, mereatur vitam æternam, à Deo gratis nostræ obedientiæ promissam, sic, ut quod nobis superest, ad obtinendam mercedem, aliis communicetur ad eorum bonum; ad liberandum eos saltem à purgatorii pœnis, Pharisaica hæc non solum, verum etiam ridicula, atque imposturam redolentia. Tertiò, quicquid sit de consiliis Papisticis & aliis, isthuc, de quo agitur nunc, consilium non est, sed præceptum; agitur enim in loco jamjam citato, de juramento communi, futili, & non necessario, quod absolute prohibetur & damnatur à Salvatore nostro benedicto.

⁷ Respicere videtur ad 1 Cor. vii. 23. ubi habetur consilium primæ speciei, quam in præcedenti nota observavimus.

nam? *Sa.* Nequaquam. *La.* Cur ita? *Sa.* Quia non vult injicere laqueum infirmis. *La.* Est igitur in manu condentis ¹ legem, obstringere ad gehennam, aut non obstringere. Et sanctum est cavere, nè quibuscumque constitutionibus illaqueemus imbecilles. *Sa.* Est ². *La.* Et, si Paulus hic cautionem adhibuit, multo magis sacerdotibus adhibenda; de quibus incertum, quo spiritu agantur. *Sa.* Fateor. *La.* Atqui paulo ante negabas esse in manu conditoris, quatenus obstringeret lex. *Sa.* Jam ³ consilium est, non lex. *La.* Nihil est facilius, quàm commutare vocabulum. *Noli furari*, præceptum est? *Sa.* Est. *La.* *Noli omnino resistere malo* ⁴? *Sa.* Consilium ⁵ est. *La.* At hoc posterius magis habet speciem præcepti, quàm illud prius. Saltem hoc est episcopis in manu, utrum velint esse præceptum, quod instituunt, an consilium? *Sa.* Est ⁶. *La.* At istud paulo ante fortiter negabas. Etenim qui non vult suam constitutionem quencumque ad ullum crimen adstringere, nimirum vult eam esse consilium, non præceptum. *Sa.* Verum; sed non expedit hoc scire vulgus, nè protinus clamitent esse consilium, quod servare non libet. *La.* At quid interim facies tot infirmis conscientis, tam miserè confusis tuo silentio? Verum age, dic mihi, nullisne notis docti deprehendere possunt, utrum consilii vim habeat constitutio, an præcepti? *Sa.* Possunt, sicut audi. *La.* Non licet scire mysterium? *Sa.* Licet, nisi velis effutire. *La.* Ah pisces ⁷ dixeris. *Sa.* Cum nihil audis, nisi *bortamur, ordinamus, mandamus*, consilium est: cum audis, *jubemus, districte præcipimus*, præsertim si accedant minæ excommunicationis, præceptum est. *La.* Quid si debeam pistori meo, cùmque solvendo non sim ⁸, fugere malim, quàm conjici in carcerem; num pecco criminaliter? *Sa.* Non arbitror: nisi desit solvendi voluntas. *La.* Cur igitur excommunicor ⁹? *Sa.* Istud fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim & apud priscos Romanos fuisse leges diras ac minaces, sed in hoc ipsum ¹⁰ tantummodo latas; qualis illa fertur è duo-

¹ Ita, si Deus sit.

² Scil. *Sanctum cavere*, &c.

³ *Id est*, nunc res, de qua agitur, est consilium, &c. quod vidimus falsum, si intelligatur de juramento.

⁴ Matr. v. 29. & subaudi *quid est*.

⁵ Falsum rursus, præceptum est cuius sensus intelligendus, modo analogico cum præcepto de juramento.

⁶ At teneas, quod naturam rerum non mutat eorum intentio: intendant quicquid velint, ut scil. sint simpliciter consilia, vel non, eorum constitutionibus nos conformes damus, quantum in his nihil est quod voluntati divinæ contradicat, & teneamur ex mandatis

Dei sic obedire præpositis nobis, & querere quæ faciant ad pacem & ordinem.

⁷ Taciturno; ratio in promptu est.

⁸ Vidiſti jam, i. e. non possum solvere.

⁹ Mos erat, credo Erasmi nostri tempore, apud quosdam, at nullibi valet, quod sciam, nunc; apud nos certè non, quod si sic obtineret excommunicatio, forsitan plusquam par est, vulgaris esset, attamen nullum fere peccatorem novi, qui justius excommunicationem mereatur, quàm fraudulentus debitor.

¹⁰ Ad terrorem scil.

è duodecim tabulis ¹, de disseccando corpore debitoris: cujus ideo nullum extat exemplum, quod non in usum, sed ad terrorem esset prodita. Jam ut fulmen non agit in ceram aut linum, sed in æs ²; ita tales excommunicationes non agunt in miseros, sed in contumaces. Et tamen, ut ingenuè dicam, in hujusmodi frivolis adhibere fulmen à Christo ³ traditum, propemodum esse videtur, quod veteres dicebant, *in lente unguentum* ⁴. *La.* Num idem jus patrifamilias in sua domo, quod episcopo in sua diœcesi? *Sa.* Arbitror, proportionem. *La.* Et hujus præscripta similiter obligant? *Sa.* Quid ni? *La.* Edico ⁵, nè quis vescatur cæpis: quomodo periclitatur apud Deum, qui non paruerit? *Sa.* Ipse viderit ⁶. *La.* Posthac non dicam meis, præcipio, sed admoneo. *Sa.* Sapiens ⁷. *La.* Verum perspicio vicinum meum proximum esse periculo, & arreptum clam admoneo, ut sese subducatur ab ebriosorum & aleatorum commercio: ille monitorem aspernatus, perditius incipit vivere, quàm antea; num hîc illum obstringit admonitio? *Sa.* Videtur. *La.* Igitur neque consulendo, neque exhortando, fugimus laqueum. *Sa.* Imò non adfert laqueum admonitio, sed admonitionis argumentum. Etenim si frater admonitus, ut crepidis uteretur, negligeret; nullo crimine teneretur. *La.* Non hîc percontabor, quantum obligent præscripta medicorum. Votum obstringit ad pœnam gehennæ? *Sa.* Maximè. *La.* Omne? *Sa.* Omnisimum ⁸; modo sit licitum, legitimum, ac liberum. *La.* Quid appellas liberum? *Sa.* Quod nulla extorsit necessitas. *La.* Quid est necessitas? *Sa.* Est metus cadens in constantem virum. *La.* Etiam in Stoicum? quem si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ ⁹. *Sa.* Istum Stoicum mihi ostende, & respondebo. *La.* Sed extra jocos; num famis aut infamiæ metus cadit in constantem virum? *Sa.* Quid ni? *La.* Si filia nondum emancipata clam nubat infcîis parentibus, nec passuris si sciant; legitimum erit votum? *Sa.* Erit. *La.* An sit, nescio: certè si qua sunt, hoc est unum ex illorum numero, quæ licet vera sint, tamen ob scandalum imbecillium fienda sunt. Quid si virgo, quæ ex auctoritate parentum contraxit matrimonium cum sponso, clam & invitis parentibus, voto semet addicat collegio sanctæ

¹ Totum enim veluti juris Romani antiqui corpus in duodecim tabulis continebatur, quod decemviri in his congefserant, advexerantque Romam ex Græcis civitatibus; in his tabulis scripta erat lex, quæ hic recensetur, at nusquam legi observatam, prout salsamentarius observat.

² Vulgo dicitur.

³ Excommunicationem; quæ juris naturalis, & usus apostolici.

⁴ Proverbium est; lens est legumen

vilissimum, unguentum hîc est aroma pretiosum, *i. e.* ergo, isthuc est res non congruentes conjungere.

⁵ *Id est*, suppono me esse episcopum, & edicere, &c.

⁶ Qui talia edicit scil.

⁷ Bene, sed sapientia hæc linea sequente vana ostenditur per naturam rerum.

⁸ Rarò videbis tale superlativum, hoc non fugiebat auctorem.

⁹ Ex Horatio Od. iii, 3, 7.

sanctæ Claræ¹ ? eritne licitum & legitimum ? *Sa.* Si fuerit solemne².
La. Num solemne est, quod in agro sit in obscuro monasteriolo ? *Sa.*
 Sic habetur. *La.* Si eadem domi paucis testibus voto profiteatur per-
 petuam corporis integritatem, non erit legitimum³ ? *Sa.* Non. *La.*
 Quam ob rem ? *Sa.* Quia sanctius votum obstat⁴. *La.* Eadem pu-
 ella, si vendat agellum, valebit contractus ? *Sa.* Non opinor. *La.*
 Et valebit si seipsam dederit in potestatem alienam ? *Sa.* Si se Deo
 dicaverit⁵. *La.* An non & votum privatum dicat hominem Deo ?
 Et qui suscipit sanctum conjugii sacramentum⁶, nonne se dicat Deo ?
 Et quos Deus jungit, dicant se diabolo ? De solis conjugibus dixit
 Dominus, *Quos Deus junxit, homo nè separet.* Ad hæc⁷, cùm ado-
 lescens vix dum pubescens, aut puella simplex, minis parentum, fa-
 vitiâ tutorum, improbis instinctibus monachorum, blanditiis & odiis
 protruditur in monasterium ; num liberum est votum ? *Sa.* Si sint doli
 capaces⁸. *La.* Ea ætas maximè capax est doli, ut cui facillimè possis
 imponere. Quid si proponam in animo, diebus Veneris abstinere à
 vino, perinde obstringit propositum ut votum ? *Sa.* Non arbitror.
La. Quid igitur interest inter certum propositum, & votum tacitâ cogi-
 tatione conceptum ? *Sa.* Animus obligandi⁹. *La.* Negabas ante
 hîc valere animum. Propono si queam ; & voveo, siue queam, siue
 non queam ? *Sa.* Habes. *La.* Habeo nebulas in pariete depictas,
 hoc est, nihil. Est igitur & in proposito dispicienda materiæ ratio ?
Sa. Opinor. *La.* Et ut illic¹⁰ à legis, ita hîc¹¹ à voti nomine ca-
 vendum ? *Sa.* Rectè. *La.* Si Romanus pontifex statueret, nè quis
 jungat matrimonium intra septimum propinquitatis gradum, admitteret
 crimen, qui duceret cognatam gradu sexto ? *Sa.* Opinor ; certè
 periclitaretur. *La.* Quid si episcopus suis ediceret, nè quis haberet
 rem cum uxore, nisi die Lunæ, Jovis, & Sabbati ; committeret cri-
 men, qui clam aliis diebus uteretur uxore ? *Sa.* Arbitror. *La.* Quid
 si ediceret, nè quis bulbis vesceretur ? *Sa.* Quid isthuc ad pietatem¹² ?
La.

¹ Hanc & ejus ordinem vidisti pag. 276. num. 1.

² *Id est*, si professâ sit votum in manibus abbatissæ, firmum erit votum.

³ Scil. ita ut sit irrevocabile.

⁴ *Id est*, quoniam sanctius & validius potest fieri votum, in monasterio scil. in manibus abbatissæ, proindeque isthuc in ædibus paternis non est irrevocabile: at intelligas sic loqui pontificio.

⁵ Isthuc est cantilena monachalis & pontificia, de iis qui se addicunt monasteriis, ut jam multoties vidimus, quasi quis non possit Deo se dicare in ædibus paternis ?

⁶ Vidisti jam pontificios nomen ist-

huc matrimonio dare.

⁷ *Beside this.*

⁸ *Supple non liberum est votum*; porro *doli capax* est jureconsultorum locutio quâ intelligitur qui potest decipi facillè, ut pueri & puellæ admodum juvenes.

⁹ *Supple seipsum.*

¹⁰ In mandatis episcoporum.

¹¹ In votis.

¹² Quid magis præcedentia ? nihil est fere, quod quisvis non possit, bene vel malè, contendere facere ad pietatem ; videant qui errant, & gaudent in abusu suæ potestatis, non male tandem talium infanorum tyrannorum jugum excutitur.

La. Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de erucis. *Sa.* Hæreo. *La.* Quid hæres? Unde est humanis legibus obligandi vis? *Sa.* Ex dictis Pauli, *Obedite præpositis vestris*¹. *La.* Hinc igitur obligat omnes episcoporum ac magistratum constitutio? *Sa.* Modo sit æqua, justa, & legitimè lata. *La.* Sed istius rei quis erit iudex? *Sa.* Ipse qui condidit². Nam ejus est interpretari³, cujus est condere legem. *La.* Ergo citra delectum est obediendum quibuscumlibet constitutionibus? *Sa.* Opinor. *La.* Quid, si præpositus stultus & impius ferat legem impiam & iniquam? ipsius judicio standum erit? & populus, cui nullum est judicandi⁴ jus, obtemperabit? *Sa.* Quorsum attinet ea somnare, quæ non fiunt⁵? *La.* Qui subvenit parenti, non subventurus nisi lex cogeret, num implevit legem? *Sa.* Non arbitrator. *La.* Quî sic? *Sa.* Primum non satisfacit animo ejus, qui condidit legem; deinde voluntati impiæ addit hypocrisin. *La.* Qui jejunat, non jejunaturus nisi præciperet ecclesia, num satisfacit legi? *Sa.* Mutas & auctorem legis, & materiam. *La.* Confer igitur Judæum sic jejunantem diebus præscriptis, ut, ni lex huc adigat, non sit jejunaturus, cum Christiano servante jejunium ab hominibus indictum, haudquaquam servaturo, si legem tollas: aut si mavis, Judæum abstinentem à carne suilla, & Christianum abstinentem à carnibus & lactariis die Veneris. *Sa.* Infirmi non nihil reluctanti legi puto paratam esse veniam; certo proposito legem averfanti & obmurmuranti non item. *La.* Atqui fateris leges divinas non semper obligare ad pœnam gehennæ. *Sa.* Quid ni fatear⁶? *La.* Nec audes fateri esse legem humanam, quæ non obligat ad eandem pœnam, sed hominem relinquis in ancipiti? Videris igitur aliquanto plus tribuere legibus hominum, quàm Dei. Mendacium & obrectatio suapte naturâ sunt mala, & à Deo prohibita; & tamen fateris esse aliquod mendacii & obrectationis genus, quod non obliget ad pœnam gehennæ; nec audes eum, qui quomocunque vescitur carnibus in die Veneris, liberare à pœna gehennæ. *Sa.* Non est meum quenquam absolvere, aut damnare. *La.* Si divinæ leges & hu-

¹ Rom. xiii. & præceptum optimum quidem, at jam indicavimus esse regulam generalem ad ordinem, cui quivis probus se conformem dare debeat, sed talia non magis supponunt infallibilitatem in auctoritate ecclesiastica, quàm in seculari, cui non minus jubemur subjici, & obedire.

² Non solus omnino, nam si solus omnino, quare, quæso, requireretur ut constitutio esset æqua, contendet enim æquam quamcunque, si solus sit iudex.

³ Mutat thesim, aut improprie loquitur falsamentarius; nam quæstio erat, quis judicabit, an constitutio sit æqua, &c. & interpretari respicit ad sensum legis.

⁴ Gratis dicitur, gratis negatur.

⁵ Possunt fieri, imò & aliquando usu eveniunt.

⁶ Recordare quæ jam super gehennæ & distinctione peccatorum diximus.

& humanæ pariter obstringunt, quid igitur interest inter has & illas ?
Sa. Nimirum quod qui violat legem humanam, immediatè peccat ad-
 versus hominem (si mihi concedis scholasticorum flosculis uti) mediatè
 adversus Deum ; qui violat legem divinam, contra. *La.* Quid re-
 fert, utrum prius miscueris acetum, an absynthium, cum mihi utrum-
 que sitibibendum ? Aut quid refert, utrum lapis à me vulnerato reper-
 cussus feriat amicum, an ordine verso ? *Sa.* Hoc didici. *La.* Et si
 ex materia circumstantiisq; sumitur obligandi modus in utrisque le-
 gibus ; quid interest inter auctoritatem Dei, & hominum ? *Sa.* Im-
 pia percontatio. *La.* Attamen multi credunt plurimum interesse.
 Deus tulit legem per Moſen, nec licet violare : idem fert leges per
 pontifices, aut certe concilium¹ ; quid interest inter has & illas ?
Lex Moſis per hominem, leges nostræ per homines. Et videntur
 minus ponderis habere quæ Deus tulit per unum Moſen, quàm quæ
 Spiritus Sanctus edit per frequens episcoporum & eruditorum concili-
 um. *Sa.* De Spiritu Moſis dubitare non licet. *La.* Paulus in epis-
 coporum vicem venit. Quid igitur interest inter Pauli præcepta, &
 cujusbet episcopi ? *Sa.* Quia sine controversia Paulus scripsit afflu-
 tus Spiritu. *La.* Hæc scriptorum auctoritas quousque se porrigit ?
Sa. Arbitror non ultra apostolos, nisi quod conciliorum est inviolata
 auctoritas. *La.* Quare de Pauli spiritu dubitare non licet ? *Sa.* Quia
 obstat ecclesiæ consensus. *La.* De episcopis dubitare licet ? *Sa.* De
 his nihil temere suspicandum, nisi res ipsa palam clamitet² quæstum,
 aut impietatem. *La.* Quid de conciliis ? *Sa.* Non licet, si fuerint
 ritè & per Spiritum Sanctum congregata, peractaque³. *Sa.* Est igitur
 aliquod concilium, in quod ista non competunt ? *Sa.* Esse po-
 test. Quod ni esset, theologi nequaquam adderent hanc exceptionem.
La. Videtur igitur & de conciliis dubitari posse. *Sa.* Non arbitror,
 posteaquam fuerint Christianarum gentium judicio consensuque recep-
 ta, comprobataque⁴. *La.* Posteaquam excessimus pomœria, quibus
 Deus voluit circumscribi sacrosanctam illam & inviolabilem⁵ Scriptu-
 rz

¹ Sperandum & augurandum de his
 bene, nisi res palam clamitet ; quando
 Deus dederit illis æquè plana testimo-
 nia cum his quæ dedit Moſi, Christo,
 & apostolis, sequemur vel sine hæſitati-
 one ulla, firmiter persuasum habentes,
 Deum per illa loqui ; at si his criteriis
 destituta, statuunt planè repugnantia cum
 regula infallibili Scripturæ, quæ nobis
 superest, & nobis est super omnia, non
 facile sequemur, quantacunque venerati-
 one ea prosequamur.

² Bene, & quis erit judex, falsa-
 mentarie, nisi Christiani reliqui ?

³ Bene rursus, si sic velis : at quo-

modo credas isthuc competere concilio,
 quod sanciverit planè repugnantia cum
 Scripturis inspiratione Spiritûs Sancti
 certò exaratis ?

⁴ Tantopere nutat in suis hypothesi-
 bus falsamentarius hic noster, quod post-
 quam, relicto Papâ, ad concilia contu-
 gerit, addat hic conditionem, quâ om-
 nia nullius fere redduntur auctoritatis,
 saltem in se, & super dissentientes.

⁵ Bene ; at si inviolabilis sit Scripturæ
 auctoritas, nullis hisce pomœriis circum-
 scribitur, imò hæc pomœria supereminet
 omnia ; & non aliter credo sentiebat
 Erasmus noster.

1
 pis
 2
 futor
 tra

re auctoritatem, videtur mihi & aliud esse discrimen legum divinarum & humanarum. *Sa.* Quod? *La.* Leges divinæ sunt immutabiles, nisi si quæ sunt ejus generis, ut significandi coercendive gratiā videantur ad tempus datæ, quas & prophetæ defituras juxta carnalem sensum prædixerunt, & apostoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas existunt nonnunquam iniquæ, stultæque & pestilentes; unde & abrogantur vel auctoritate superiorum, vel consentiente neglectu populi. Tale nihil est in legibus divinis. Rursus humana lex suapte sponte cessat, ubi cessarit causa propter quam lata est: veluti si constitutio juberet singulos quotannis aliquid conferre in structuram templi, templo absoluto, cessat rigor legis. Ad hæc, lex ab hominibus lata non est lex, nisi fuerit utentium consensu comprobata. Lex divina nec expendi debet, nec potest abrogari. Quanquam & Moses legem laturus, suffragia populi collegit, non quod hoc esset necesse, sed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim est, legem contemnere, quam tuo suffragio comprobâris. Postremò, cum leges hominum, quæ fere corporalia præscribunt, pædagogi sint ad pietatem, cessare videntur, ubi quis profecit ad spiritûs robur, ut jam talibus cancellis non egeat, modo pro virili vitetur scandalum infirmorum, non maliciosè superstitionum. Velut si pater præscribat filiæ impuberi, nè bibat vinum, quo tutior sit illius virginitas usque ad nuptias; cum adoleverit, jamque viro tradita fuerit, non tenetur præcepto patris. Multæ leges habent instar pharmacorum; ea vero mutantur & cedunt pro re nata, ipsis etiam medicis approbantibus; qui si semper iisdem uterentur remediis à veteribus proditis, plures occiderent, quàm sanarent. *Sa.* Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua displicent, quædam non intelligo. *La.* Si lex episcopi quæstum evidenter oleat, hoc est, statuatur, ut singuli parochi bis in anno emant aureo ducato jus absolvendi à casibus, quos vocant episcopales¹, quo plus extorqueat à suis; obtemperandum censet? *Sa.* Censeo, sed interim clamandum adversus legem iniquam, exclusâ semper seditione. Sed unde hic mihi percontator lano? Tractent fabrilia fabri². *La.* Hujusmodi quæstionibus sæpe torquemur in conviviiis; interdum diatriba fervescit ad pugnam & sanguinem. *Sa.* Pugnent qui volent: ego censeo leges majorum esse reverenter suscipiendas, & observandas religiosè, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut ferere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre, quàm seditiosè reluctari³. *La.* Istâ quidem

Z

ratione

¹ Id est, a quibus absolvere episcopis solis licet per canones.

² Proverbium sensu idem, quod *Ne sutor ultra crepidas*, i. e. unusquisque tractet quæ suæ sunt artis, vel quæ ap-

prime intelligit.

³ Istiuc pacifici & probi, fuitque regula ad quam semper respexit Erasmus noster.

ratione fateor bene consultum rebus eorum, qui dignitate pollent; tecum sentio, nec illis invideo. Cæterum lubens audiam rationem, quâ consulatur & populi vel libertati, vel commodis. *Sa.* Deus non destituet populum suum ¹. *La.* Verum ubi interim illa libertas Spiritûs, quam apostoli promittunt ex Evangelio, quam Paulus toties inculcat, clamans, *Regnum Dei non est esca & potus; & quod filii non sumus sub pædago, nec amplius serviamus elementis hujus mundi* ²; aliâque innumera: si tantò pluribus constitutionibus onerantur Christiani, quàm Judæi, & si arctiùs obligant hominum leges, quàm pæraque à Deo tradita præcepta? *Sa.* Dicam, Ianio. Non in hoc est Christianorum libertas, ut liceat illis facere quæ velint, liberis à constitutionibus humanis: sed quòd ex fervore Spiritûs ad omnia prompti, lubentes & alacres ea faciunt quæ præscribuntur, nimirum filii potius, quàm servi ³. *La.* Expedite; sed erant & sub lege Mosaica filii, & sunt sub Evangelio servi ⁴; atque adeo vereor nè maxima pars hominum; siquidem servi sunt, qui lege coacti suum officium faciunt. Quid igitur discriminis inter novam & veterem ⁵? *Sa.* Meo judicio, multum interest. Quòd vetus sub involucris docuit, nova sub oculis posuit: quòd illa sub ænigmatibus prædixit, hæc dilucidiùs ostendit: quòd illa subobscurè promisit, hæc exhibuit maxima quidem ex parte; illa tradita erat uni genti, hæc ex æquo docet omnes salutem: illa paucis prophetis & eximiis viris impertiit insignem illam & spiritua-lem gratiam; hæc omne donorum genus largiter effudit in omnium ætatum, sexuum, & nationum homines, linguas, sanationes, prophetias, miracula. *La.* Ubi nunc igitur ista ⁶? *Sa.* Cessârunt, non interierunt: vel quia non est opus, jam evulgatâ Christi doctrinâ; vel quia plerique titulo tantum Christiani, fide, quæ est miraculorum architectrix, caremus. *La.* Si propter incredulos ac diffidentes opus est miraculis ⁷, talium nunc plena sunt omnia. *Sa.* Est incredulitas simpliciter errans, qualis erat Judæorum obmurmurantium Petro ⁸, quòd Cornelii familiam recepisset ad Evangelii gratiam: qualis erat gentium, quæ religionem, quam à majoribus acceperant, putabant esse salutiferam, & apostolorum doctrinam esse superstitionem peregrinam; hi conspectis miraculis conversi sunt. Nunc qui diffidunt Evangelio, tantâ luce per universum orbem coruscante, non simpliciter errant, sed excæcati malis affectibus nolunt intelligere, ut bene agant:

¹ At non dormiat populus propterea, & qui possunt eum admonere, inque veram veritatis viam reducere.

² Gal. ii. & iii.

³ Bene; attamen ne nimis coarctetur propterea libertas Evangelica, per eos qui sunt in auctoritate, uti factum est in communione Papistica.

⁴ Quidni? cum quidam sub Evangelio

agantur Spiritu legis, & quidam sub lege agerentur Evangelii spiritu.

⁵ Subaudi *legem*, quæstio maxime congrua, & quam optime solvit falsamentarius.

⁶ Miranda vel miracula scil.

⁷ Vidisti pag. 219. num. 5. indicat: que quæstio non incongrua.

⁸ Act. xi.

agant: hos nulla miracula reducerent ad mentem meliorem¹. Et fac-
nandi tempus nunc est, puniendi post futurum est. *La.* Quanquam
multa dixisti satis probabiliter, tamen mihi propositum est, non fide-
re falsamentario; sed adibo theologum quendam eximiè doctum: quic-
quid is de singulis pronunciaverit, cœlestis oraculi vice fuerit. *Sa.*
Quis iste? Pharetrius²? La. Ille simpliciter delirat & ante annos,
dignus qui concionetur deliris aniculis. *Sa.* Bliteus? *La.* An ego
tam loquaci sophistæ credam? *Sa.* Amphicholus? *La.* Nunquam ei
credam in solvendis quæstionibus, cui meo malo credidi carnes meas.
An ille bonâ fide solvat problemata, qui pessimâ fide nondum solvit
pecuniam? *Sa.* Lemantius? *La.* Non utor cæcis ad indicandam
viam. *Sa.* Quis igitur? *La.* Si scire vis, Cephalus est, vir trium
linguarum, & omnis politioris literaturæ perpulchrè gnarus, tum in
sacris voluminibus & vetustis theologis diu studiosèque versatus. *Sa.*
Dabo rectius consilium. Eas ad inferos; illic invenies Rabbinum
Druinum, qui Tenedia³ bipenni dissecabit omnes tuas quæstiunculas.
La. Tu præi, quo mihi viam appares. *Sa.* Sed extra jocos: Estne
verum, quod narras, datam potestatem vescendi carnibus? *La.* Lu-
debam, te ut urerem. Et, si Romanus pontifex id vellet maximè,
ordo falsamentariorum moveret seditionem. Deinde mundus est ple-
nus Pharisaïcis hominibus, qui non aliâ re sibi possunt vindicare sanc-
tinioniam, nisi talibus observatiunculis⁴: hi nec paterentur sibi de-
trahi jam partam gloriam, nec finerent minoribus plus esse libertatis,
quàm ipsis fuit. Ne in lanionum quidem rem esset, permitti liberum
quarumlibet rerum esum. Tum enim varius esset eventus nostræ ne-
gotiationis; nunc certius est lucrum, & minus aleæ, minúsque labo-
rum. *Sa.* Verissima prædicas; sed eadem incommoditas ad nos redi-
ret. *La.* Gaudeo tandem inventum aliquid, in quo falsamentario cum
lanione conveniat. Jam ut incipiam & ipse seriò loqui: quemadmo-
dum fortassis expediret, populum Christianum paucioribus constitu-
tiunculis obstringi, præsertim si quæ non multum, aut nihil, condu-
cunt ad pietatem, nè dicam officiant: ita non libet ab istis stare, qui
omnes omnium hominum constitutiones rejiciunt, neque flocci faci-
unt. Imò ob hoc ipsum multa faciunt, quia præceptum est nè faci-
ant. Attamen demirari non possum in plerisque rebus præpostera
mortalium judicia. *Sa.* Idem nec ego satis admirari possum. *La.*
Cœlum terræ⁵ miscemus, si quid periculi suspicamur, nè quid dece-

Z 2

dat

¹ Nimis verum credo.

² Hoc, & quæ sequuntur nomina
conficta sunt, credo, at pleraque sunt
significationis planæ satis, & forsitan
speciatim quosdam sibi benè notos in-
telligebat Erasmus, quos nobis non datur
certo divinare.

³ Bene secante; hinc quoddam olim rex

quidam Tenedi insulæ lites subditorum
bipenni armatus audiret, caputque sine
mora convicto reo amputaret.

⁴ Non paucos tales adhuc habemus:
pravis affectibus renunciare, hoc opus.

⁵ Jam vidimus phrasim, pag. 1544
num. 2.

dat ponderis sacerdotum constitutionibus auctoritatie: & dormitamus, cū imminet evidens periculum, nē tantum tribuamus hominum auctoritati, ut auctoritati divinæ minus tribuatur, quā oportet. Sic à Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdim ¹, malum exitiabilius. Debetur episcopis suus honos; quis negat? præsertim si agunt quod dicuntur ². Sed impium est, honores soli Deo debitos transferre in homines, & dum impensè reveremur hominem, parum revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; sed interim adhibenda cautio, nē Deus per hanc occasionem suo fraudetur honore. *Sa.* Itidem videmus multos in tantum fidere corporalibus ceremoniis, ut his freti negligant ea quæ sunt veræ pietatis; suis meritis arrogantes quod est divinæ largitatis, & ibi consistentes, unde gradus erat ad perfectiora, & ex his rebus proximum calumniantes, quæ per se nec bonæ sunt, nec malæ. *La.* Quin in eadem re cū duo sint, quorum alterum altero præstantius, semper deterioris est nobis potior ratio. Corpus, & quæ corporis sunt, ubique pluris fiunt, quam ea quæ sunt animi. Et hominem occidisse pro gravi crimine ducitur, ut est: at pestifera doctrina, vipereis instinctibus corrupisse mentem hominis, ludus est. Si sacerdos alat capillitium ³, aut vestem sumat hominis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur: si bibat in lupanari, si scortetur, si ludat aleam, si vitiet alienas uxores, si nihil attingat sacræ lectionis, tamen columna est ecclesiæ. Non excuso mutatam vestem, sed accuso præposterum iudicium. *Sa.* Imò, si non persolvat pensum præcum horariorum, paratum est anathema; si sceneretur, si simoniam admittat, impune est. *La.* Si quis videat Carthusianum aliter vestitum, aut vescentem carnibus, quā execratur, quā horret, quā timet, nē terra dehiscens & spectatorem & spectatum absorbeat! idem si videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifestis dolis imponentem tenui vicino, nemo perinde abominatur. *Sa.* Veluti si quis videat Franciscanum enodi cingulo cinctum, aut Augustinensem ⁴ non corio, sed lanâ, cinctum, aut discinctum Carmelitam, aut cinctum Rhodiensem ⁵: rursus si percalceatum Franciscanum,

¹ Alluditur ad notissimum versum, *Incidit in Scyllam capiens vitare Charybdim. Out of the frying-pan into the fire.* Si quidem Charybdis & Scylla duo erant freti Siculi scopuli oppositi, olim propter naufragia celebratissimi.

² *Id est*, inspiciant in gregem, pro ut vox Græce sonat.

³ *Leteth his hair grow.*

⁴ Ordo est monachorum, cujus nunc sunt varii rami, quique contendunt habere divum Augustinum fundato-

rem, sed totum huc redit ad majus, quod Alexander sextus, multis post divum Augustinum annis, anno scilicet 1256, illis dedit regulam observandam, quæ Augustini dicitur.

⁵ Alius est ordo monachorum, sic dictus, quod sedes olim haberent in Rhodo insula, cū adhuc non esset sub Turcarum imperio, quo facto, in diversis Europæ partibus sedes posuere, ac non multi nunc videntur usquam.

ciscanum, aut femicalceatum Cruciferum; nōne concitaret Tyria¹ (quod dici solet) maria? *La.* Imò, nuper apud nos ex duabus fœminis, quarum utramque dixisses prudentem, altera abortiit, altera concidit syncope², quod conspicerent Canonicum quendam sacris virginibus præfectum, in propinqua vicinia, sed tamen in publico, obambulare, qui vestem lineam non haberet tectam nigro pallio. At eadem crebrò viderant aves ejusmodi comessantes, cantillantes, saltitantes, non addam cætera, nec ullam sentiebant nauseam. *Sa.* Sexui fortasse debetur venia. Opinor tibi notum Polythrescum³. Is ægrotabat periculose: phthisis erat. Medici diu suaferant, ut vesceretur ovis & lactariis; sed frustra: eodem cohortabatur episcopus. Ille cùm esset vir non indoctus, & theologiæ baccalaureus, videbatur citiùs emoriturus, quàm utriusque medici consilio morem gesturus. Ita visum est medicis & amicis ut falleretur; parata est forbitio ex ovis & lacte caprino: dictum est lac amygdalinum. Ille lubens comedit, & idem aliquot diebus faciens, cœpit habere meliusculè, donec puella quædam fucum prodidit. Ibi cœpit quod comederat remove. At idem superstitiosus in lacte, nullâ religione commotus est, quo minus abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam chirographum simpliciter exhibitum clam ungui sciderat. Delatum est jusjurandum; ego illi cessi⁴. Is vero tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejusmodi delationes. Quid hoc judicio perversius? Peccabat adversus mentem ecclesiæ, qui hîc non obtemperârit sacerdoti & medicis: & in perjurio manifesto firmam habebat conscientiam, tam infirmus in lacte. *La.* Hîc mihi succurrit fabula, quam nuper Dominicanus quidam narravit in concione frequentissima, quo sermonis amaritudinem (nam in die parasceves exponebat mortem Domini) jucundiore narratione dilueret. Virginem sacram oppresserat⁵ adolescens: uteri tumor arguit factum, convocatus est virginum chorus, præfedit abbatissa. Accusata est. Inficiali⁶ statui non erat locus. Argumentum erat necessarium. Confugit ad statum qualitatis⁷, nisi mavis translationis⁸. Oppressa sum à valentiore. At saltem exclamâsses⁹. Fecissem, inquit, sed in dormitorio¹⁰ nefas est solvere silentium. Sit

Z 3

hæc

¹ *Id est*, maximos tumultus; isthuc autem mare in proverbio obtinuit potiusquam aliud, quoniam olim celebratissimum ex eo quod Tyrii essent præ omnibus populis navigatores.

² *Fell into a fit.*

³ Confectum nomen, i. e. superstitiosum.

⁴ Ut juraret scil.

⁵ *Had debauched.*

⁶ *Id est*, virgo non poterat inficiari, vel denegare factum; jurisprudentiæ locutio est.

⁷ Ex jurisprudentia rursus, i. e. contendit virgo se non malum fecisse.

⁸ *Id est*, transferebat crimen in alium, in opprimentem scil. ut videbis mox.

⁹ *Id est*, regerebatur virgini, quod exclamare debuisset.

¹⁰ Locus est monasterii in cellulas divisus, ubi recubant monachæ, vel monachi singuli, &, ubi nefas illis inter se colloqui per statuta, at credam facile contra talem casum non statutum fuisse.

hæc fabula : modo fateamur hoc stultiora geri permulta. Nunc dicam quod his oculis vidi. Nomen hominis locique filebitur. Habebam affinem Priorem, abbati proximum, ordinis Benedictini, sed ex eorum numero qui non vescuntur carnibus, nisi extra locum, quem appellant *magnum refectorium*. Habebatur doctus, & ipse volebat haberi, annos natus fere quinquaginta. Certare poculis, & hilarescere vino, erat illi quotidianum. Duodecimo quoque die adibat thermas publicas : illic dabatur opera purgandis renibus ¹. *Sa.* Erat unde id fieret? *La.* Possidebat annè sexcentos florenos ². *Sa.* O paupertatem optabilem! *La.* Ex vino & Venere incidit in phthisin. Desperantibus medicis, abbas imperabat esum carniū, addens illud terribile verbum, *sub pœna inobedientiæ*. Ille vix adigi potuit, ut moriens gustaret carnes, à quibus tot annis non abhorruerat. *Sa.* Prior tali abbate dignus. Divino tamen, quos dicas : nam eandem fabulam & ab aliis audire memini. *La.* Divina. *Sa.* Nōne abbas est prægrandi obesoque corpore, linguâ subblasâ? Prior humiliore staturâ, sed erectâ, gracili vultu? *La.* Divinâsti. *Sa.* Accipe par pari relatum. Audies quod nuper ipse vidi, cuique non interfui solum, verum etiam propemodum præfui. Erant duæ monachæ, quæ vivebant cognatos suos. Ubi venissent quo volebant, famulus per oblivionem reliquerat codicem precum ³ juxta consuetudinem ordinis & loci in quo vivebant. Deum immortalem, quanta illic perturbatio! Non audebant cœnare, nisi dictis precibus vespertinis, nec sustinebant ex alio codice dicere, quàm ex suo. Interim tota domus cœnaturiebat. Quid multis? Cantherio recurrit famulus : sub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, vixque ad decimam cœnavimus. *La.* Hactenus nihil audio quod sit magnopere reprehendendum. *Sa.* Nimirum dimidium duntaxat audisti fabulæ. Inter cœnandum cœperunt illæ virgines hilarescere vino : tandem risu soluto, joci parum pudicis perstrepuerunt convivium ; sed nemo licentius egit, quàm illæ, quæ nisi dictis ex ordinis forma precibus cœnare noluerunt. A convivio lusus, choreæ, cantilenæ ; reliqua non audeo commemorare. Sed planè vereor, nè quid eâ nocte patratum sit parum virgineum, nisi me fallabant procœmia, lascivi lusus, nutus, & suavita. *La.* Istam perversitatem non tam imputo virginibus, quàm sacerdotibus, earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabulâ pensabo, quin potius audies oculatam historiam ⁴. Hisce diebus aliquot conjecti sunt in carcerem, quod ausi sint die Dominico panem coquere, cùm forte deesset. Equidem non damno factum, sed executio judicium,

¹ Parumper æquivocum isthuc, sed sequentia probant satis bene quo sensu intelligi debet.

² Qui singuli sunt viginti asses Bazaravi, nunc circiter *two Shillings of our*

money. At summa tunc temporis optimus proventus erat.

³ *Supple scriptum, aut compositum.*

⁴ *A story I was an eye witness to,*

judicium. Aliquanto post die Dominico, qui vulgo *Palmarum*¹ dicitur, forte erat, cur vicus propinquus mihi esset adeundus. Ibi tum ad horam diei ferme quartam à prandio, obvium habeo, ridiculúmne dicam, an miserandum spectaculum? arbitror nulla Bacchanalia plus habuisse turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino, non aliter quàm navis destituta rectore jactatur ventis & fluctibus. Erant qui complexi brachium alterius sustinebant lapsantem, sed ipsi parum firmi; alii subinde cadebant, ægréque surgebant; nonnulli quernis frondibus erant coronati. *Sa.* Magis conveniebat pampineis; tum addendi thyrsi. *La.* Senior quidam Silenum² agens, sarcinæ in morem sublimis gestabatur humeris, eo gestu, quo solent olim efferri cadavera, pedibus eo porrectis quo ibant, nisi quod pronus bajulabatur, nè vomitu præfocaretur supinus. Is miserè convomebat furas & calcaneos extremorum bajulorum. Nec inter bajulos quisquam erat sobrius; plerique ridebant, sed sic, ut facilè diceres mentem abesse. Bacchi furor habebat omnes. Atque hac pompâ civitatem ingressi sunt, idque clarâ luce. *Sa.* Unde collegerant eam insaniam? *La.* In vico propinquo vinum paulo vilius venditur, quàm in urbe: eo se contulerant aliquot combibones, quo viliùs insanirent, sed largiùs. Non enim minus impensum est pecuniæ, sed plus contractum est dementiæ³. Hi, si gustâssent ovum, velut admissio parricidio pertracti fuissent in carcerem: cùm præter omissam sacram concionem, præter neglectas preces vespertinas, in die tam sacro, tantum intemperantiæ publicitùs esset admissum, nemo puniit, nemo detestatus est. *Sa.* Atqui nè isthuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibet festis potatur, cantatur, saltatur, pugnatur tanto strepitu, tantòque tumultu, ut nec sacrum⁴ peragi, nec sacra concio possit exaudiri. Iidem si eodem tempore consuissent calceum, aut si in die Veneris gustâssent suillam, capitis accerserentur. Et tamen dies Dominicus ob hoc potissimum est institutus, quo vacaret audire doctrinam Evangelicam: & ideo vetitum consueve calceos, ut sit otium concinnandis animis. An non hæc mira judiciorum perversitas? *La.* Prodigiosa. Jam in ipso jejunii præscripto, cùm duo sint; alterum abstinencia cibi, alterum delectus cibi; nemo nescit prius⁵ illud præcepti divini, aut certè juxta præceptum divinum esse; alterum⁶ vero non solum humanum, verùm etiam prope modum pugnans cum apostolica doctrina⁷: utcunque hoc excusamus, tamen hic quoque præpostero judicio cœnare vulgò impunè est, gustâsse

Z 4

¹ Dies est Dominica præcedens ipsum pascha, dicitur *palmarum*, quoniam hac die stratis in via arborum ramis Christus Hierosolymam ivit.

² Qui fertur comes & præceptor Bacchi apud poetas.

³ Elegantissimè dictum.

⁴ *The Divine Service.*

⁵ Abstinenciam a cibo.

⁶ Delectum cibi.

⁷ Ferme credes, si consulas, Col. ii

tâsse cibum ab homine vetitum, à Deo permissum, & item ab apostolis, capitale est. Jejunium tamen non constat esse certo præceptum¹ ab apostolis, tamen illorum exemplis ac literis commendatum est : at interdictum ciborum esum, quos Deus creavit ad vescendum cum gratiarum actione, ut tueamur apud judicem Paulum, quot lemmatis est opus ? Et tamen toto passim orbe cœnatur affatim, nullus offenditur : si valetudinarius gustet pullum gallinaceum, periclitatur Christiana religio. In Anglia vulgus Quadragesimæ tempore justam cœnam apparat alternis diebus, nemo miratur : si febris periclitans tentet attingere jus pulli, plus quàm sacrilegium admissum videtur. Apud eosdem in Quadragesima, quo jejunio ut nihil antiquius², ita nihil sanctius habitum est apud Christianos, impunè cœnatur, ut dixi : si tentes idem extra Quadragesimam die Veneris, nemo feret. Si quæras, quam ob rem ? allegant patriæ consuetudinem. Execrantur eum qui regionis negligit consuetudinem : & ipsi sibi ignoscunt, qui negligant vetustissimam totius ecclesiæ consuetudinem. *Sa.* Nec probandus est, qui sine causa negligit consuetudinem patriæ, in qua vivit. *La.* Nec ego criminor eos, qui Quadragesimam cum Deo ventrequè partiuntur, sed indico præposterum de rebus judicium. *Sa.* Cùm dies Dominicus præcipuè legatur institutus, quo populus simul conveniret ad audiendum sermonem Evangelicum ; qui non audit missam³, abominabilis est : qui negligit concionem, malens pilâ ludere, purus est⁴. *La.* Quantum flagitium admissum existiment, si quis sumat Eucharistiam illotis faucibus ? quàm nihil trepidant, cùm idem faciunt illoto animo, perversisque cupiditatibus sordidato ? *Sa.* Quàm multi sunt sacerdotes, qui citius mortem oppetant, quàm sacrificent⁵ calice & patinâ nondum ab episcopo consecratâ ; aut quàm sacrificent veste quotidianâ ? At inter hos qui sic affecti sunt, quàm multos videmus, qui non verentur ad sacram mensam accedere, noctis proximæ crapulâ adhuc temulenti ? Quanta trepidatio, si forte contigerint corpus⁶ Domini, eâ manus parte, quæ sacro oleo contacta non fuit ? Quin eadem religione dispicimus, nè profanus animus offendant Dominum ? *La.* Vasa sacra non attingimus, & piaculum admissum arbitramur, si id forte acciderit ; & interim viva templa Sancti Spiritûs, quàm securi violamus ? *Sa.* Humana constitutio vetat, nè nothus, claudus, aut luscus recipiatur ad sacra ministeria⁷. Hic quam sumus difficiles ? & tamen interim passim recipimus indoctos, aleatores, temulen-

¹ Præceptum est, iis scilicet qui possunt, & quibus utile est ad spiritualem vitam.

² Multa sunt antiquiora, saltem quoad modum illud observandi in communione Romana, itemque longe multo sanctiora.

³ *The mass.*

⁴ Existimatur ; sic valet adhuc opinio apud pontificios vulgares.

⁵ Sic ex opinione & modo vulgato loquendi pontificiorum.

⁶ Rursus ex modo loquendi vulgari.

⁷ Sic per Canones apud pontificios.

mulentos, milites ¹, & homicidas. Dicunt, *Latent nos animorum morbi*. De occultis non loquor, de his loquor, quæ magis in propatulo sunt, quàm vitia corporis. *La.* Sunt & episcopi, qui ex functionibus nihil sibi vindicant, præter rationes, aliaque fordida: concionandi munus, quæ prima dignitas est episcopi, cedunt quamlibet fordidis; haudquaquam facturi, nisi præpostero iudicio tenerentur. *Sa.* Qui festum diem violat ab episcopo quopiam institutum, rapitur ad poenam. Et satrapæ quidam, qui tot constitutionibus pontificum & conciliorum, tot fulminibus fortiter contemptis, impediunt canonicas² electiones, opprimunt immunitates ecclesiasticorum, nè his quidem parcentes domibus, quæ fovendis senibus, ægrotis, & egenis, ex piorum hominum elemosynis institutæ sunt: abundè Christiani sibi videntur, si sæviant in levissimarum rerum prævaricatores. *La.* Præstat satrapas missos facere, loquique de falsamentis & carnibus. *Sa.* Assentior; redeamus igitur ad jejunium & pisces. Audivi pontificum leges nominatim excipere pueros, senes, ægrotos, invalidos, gravem laborem sustinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer tenues. *La.* Idem & ipse frequenter audiui. *Sa.* Rursus audiui præcellentem quendam theologum, opinor Gersoni nomen esse, hoc addere, si quid extiterit causæ paris momenti, cum his quæ pontificum leges nominatim excipiunt, similiter cessare vigorem præcepti. Sunt enim corporum peculiare habitus, qui reddunt capitaliorem inedia, quàm morbus evidens; & sunt vitia, morbive, qui non apparent, cùm reverâ plus habeant discriminis. Proinde, qui sibi notus est, nihil opus habet consulere sacerdotem; quemadmodum infantes non consulunt sacerdotem, quia causa eximit illos à lege. Et qui pueros, aut vehementer senes, aut alioquin invalidos adigunt ad jejunium, aut esum piscium, bis peccant; primum, adversus fraternam charitatem; deinde adversus mentem pontificum, qui nolunt eos involvi lege, quibus observata perniciem adferret, Christus quicquid instituit, ad sanitatem animi & corporis instituit. Nec ullus pontifex sibi vindicat tantam potestatem, ut suâ constitutione quenquam adigat ad vitæ discrimen. Veluti, si quis ex inedia vespertina contrahat insomniam, & ob insomniam periclitetur paraphronesi³, simul & adversus ecclesiæ mentem, & adversus Dei voluntatem, homicida est sui. Principes, quoties commodum est, editâ lege minantur supplicium capitale. Quid illis liceat, non definio: illud dicam, tutius facerent, si non infligerent mortem corporis, nisi ob causas in Divinis Literis expressas. In odiosis

¹ Qui tempus triverunt in militia; quos magna ex parte parum ab homicidis & prædonibus distinguebat auctor, ut potuisti observare plus semel.

² Id est, impediunt, quominus li-

beræ sint, quales debent esse per Canonos, ut eas scilicet in sua commoda vertant.

³ Insaniâ.

odiosis Dominus ¹ longiùs avocat ab extrema linea ², velut à perjurio, vetans omnino jurare, in homicidio prohibens irasci : nos ob humanam constitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus necessitatem. Imò, quoties apparet causa probabilis, charitatis est ultro hortari proximum ad ea, quæ postulat corpusculi imbecillitas. Et, si nulla apparet causa, tamen Christianæ charitatis est benignè interpretari, quod recto animo fieri potest, nisi qui comedit, præ se ferat manifestum ecclesiæ contemptum. Contumaciter ac seditiosè vescentes rectè punit magistratus profanus : at quid quisque domi suæ pro corpusculi sanitate comedat, medicorum est curare, non magistratuum. Quod si quorum improbitas hinc quoque concitet tumultum, ipsi seditionis accersantur, non is qui servivit valetudini, nec divinâ nec humana ³ lege violata. Hic certè non in loco præteximus auctoritatem pontificum, quorum tanta est humanitas ⁴, ut ubi cognorint causam haud absurdam, ultro invitent ad ea quæ postulat valetudo, diplomatis arment adversus malorum obrectationes. Denique per universam Italiam patiuntur in certis macellis vendi carnes, nimirum illorum saluti consulentes, quos illa lex non adstringit. Quin & in concionibus sacris audiivi theologos paulo minus Pharisaicos dicere, Nihil est quod vereamini cœnæ tempore sumere panem unum, & heminam vini, cerevisiæve, propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum sibi sumunt auctoritatis, ut pro cœna cœnulam indulgeant validis, idque contra præceptum ecclesiæ, quæ jejunium indixit, non cœnulam ; cur non audent justam cœnam permittere iis, quorum imbecillitas hoc requirit, & pontifices expressis causis declarârunt sibi placere ? Dicatur zelus, si quis durius tractet corpus suum ; nam sibi quisque notus est : at ubi pietas, ubi charitas istorum, qui contra legem naturæ, contra legem Dei, contra sensum legis pontificiæ, fratrem imbecillum, spiritu promptum, corpusculo infirmum, ad mortem adigunt, aut morbum morte duriorem ? *La.* Suggestit mihi tua commemoratio quiddam, quod ante biennium vidi. Erotem ⁵ nôsti, virum jam natu grandem, videlicet sexagenarium : valetudine plus quam vitreâ ⁶, tum quotidianis morbis, iisque atrocissimis, gravissimisque studiorum laboribus sic afflictâ, ut vel Milonem ⁷ possint deji-

cere :

¹ Christus.

² *Id est*, summo gradu peccati ; à geometris vel pictoribus sumpta est locutio, itemque Horatiana est, Epist. i. 16, 79. *Mors ultima linea rerum est.*

³ Siquidem, ut observavit bene, nulla de jejunio lex humana supponitur intendere, ut homines ad mortem aut ægritationem adigantur.

⁴ Similia veluti adulationis grana adversus papas jam vidimus plus se-

mel, ut eos, credo, officii memores faciat.

⁵ Hic Erasmus noster ipse est, ut ex ejus vita patet, ambo nomina *ambilem* significant, suntque ex eadem origine, scil. ab *épale*, amo.

⁶ *Of a weak constitution.*

⁷ Robustissimum ; Crotoniates enim Milo propter robur notissimus evasit. *Enough to tire a Horse.*

cere : ad hæc, occultâ quadam naturæ proprietate vel à puero sic & abhorrens à piscium esu, & impatiens inediæ, ut nunquam id tentârit absque capitis¹ discrimine : postremodiplomatis pontificum abundè communitus adversus Pharisaïcas linguas. Is nuper, eò vocantibus amicis, inviserat civitatem Eleutheropolim², non omnino suo nomini respondentem. Erat autem Quadragesimæ tempus ; datus est unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim vescebatur piscibus, nè quem offenderet, cùm haberet præter necessitatem à pontifice diploma, per quod licebat vesci quibuscumlibet. Jam præsentiebat morbum imminens, quem habebat familiarem, sed morte crudeliorem ; parat abitum, & res urgebat, nisi maluisset ibi decumbere. Ibi quidam suspicantes illum hoc maturiùs abire, quòd non ferret esum piscium, effecerunt, ut Glaucoplutus³, vir apprimè doctus, & primæ in ea republica auctoritatis, Erotem invitaret domum suam adjentaculum. Eros jam turbæ satur, quam in publico diversorio vitare non poterat, assensus est ; sed hac lege, nè quis esset apparatus præter ova duo ; quæ stans ubi comedisset, equum conscenderet. Promissum est ita fore. Ubi eò venit, paratus erat pullus gallinaceus. Eros indignè ferens, præter ova nihil attigit ; & abrumpens convivium, conscendit equos, deducuntibus eruditis aliquot. Ejus pulli nidor nescio quo modo pervenerit ad sycophantas. Ab his rumor sparsus est tam atrox, ac si decem homines fuissent veneno necati. Nec ea civitas modo perstrepuerat hac fabulâ ; sed eodem ferme die rumor ad alias civitates transvolârat, quæ aberant itinere tridui. Atque, ut fit, rumor aliquid veris addiderat : Erotem, ni properè fugisset, accersendum fuisse ad magistratû. Hoc ut erat falsissimum : ita verum erat, Glaucoplutum magistratû exostulanti satisfecisse. Jam Eros sic affectus, ut dixi, si vel in publico carnibus vesceretur, quis deberet offendi ? Et tamen in eadem civitate totam Quadragesimam, sed præcipuè diebus festis, bibitur usque ad insaniam, clamatur, saltatur, pugnatur, luditur aleâ proxime templum, ut sacra concio non possit audiri ; & nullum

1 Vitæ.

2 Quæ vox significat liberam civitatem, cùm ergo *Fryburg* id ipsum significet Germanice, mihi videtur hæc intelligi civitas, sed est *Fryburg in Brisgaw*, in Suabia, prope Basileam, quæ quamvis antea libera, Erasmi tempore sub Austriaca dominatione erat, observatque proinde benè, eam nomini suo non omnino respondere.

3 Hujus fidei nominis significationem vidimus pag. 284. num. 7. quanquam autem qui illic videatur supponi sacerdos, propter conciones & suggestum : qui vero hîc, dicatur pri-

mæ in republica auctoritatis : re bene ponderatâ, persuasum habeo, unum & eundem virum partibus Lutheranis faventem hîc & illic intelligi, nihil impedit enim, quominus sacerdos (si plane sacerdotem esse velis) opimi sacerdotii, ex præpotenti in republica familia, cathedramque theologiæ vel philosophiæ in hac civitate (ubi tunc collegium inclytum) obtinens, qualem credam fuisse hunc Glaucoplutum. Glaucoplutus, secundum absolutam significationem nominis, & vir primæ in republica auctoritatis non mereatur appellari.

nullum est offendiculum. *Sa.* Mira iudiciorum perversitas. *La.* Accipe fabulam huic non dissimilem. Jam ferme biennium est, quod idem Eros valetudinis ergo viseret Ferventiam¹; ego officii gratiâ comitatus sum. Divertit in ædes veteris amici²; cujus crebris literis fuerat evocatus. Is est vir præpotens, & illius ecclesiæ procerum unus. Ventum est ad pisces; rursus Eros cœpit periclitari: agmen morborum erat, febris, cephalalgia, vomitus, calculus. Hospes, tametsi videret graviter periclitantem amicum, non ausus est tamen carniū micam dare amico. Quam ob rem? Videbat tot causas curliceret. Viderat diploma, sed metuebat linguas hominum. Et jam eò profecerat morbus, ut frustra daturus fuerit. *Sa.* Quid Eros³? Novi hominis ingenium: emoriatur citius, quàm amicum ullâ gravet invidiâ. *La.* Inclusit se cubiculo, triduum victitavit suo more. Prandium erat ovum unum, potus aqua saccharo decocta. Simul atque se remiserat febris, conscendit equum, secum deferens com meatum. *Sa.* Quem? *La.* Lac amygdalinum in laguncula, & uvas passas in crumena⁴. Ubi domum rediit, tum aperuit⁵ sese calculus, totumque mensem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum, sævus, sed vanus carniū rumor, sequutus est, & Lutetiam usque perlatus, non sine frequenti splendorum mendaciorum comitatu. Quod tu remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? *Sa.* Ut in illorum capita cuncti suas matulas effundant, & si forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quo vel sic agnoscant suam vesaniam. *La.* Certè hanc Pharisaicam impietatem oportebat acrius theologorum conviciis flagellari. De hospite vero illo quid censes? *Sa.* Mihi vir prudens videtur, qui nôrit quàm frivolis de causis quantas tragedias interdum excitet populus. *La.* Sit hoc sanè prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: at quam multi sunt, qui cùm in simili casu fratrem mori patiantur, ecclesiæ consuetudinem & populi scandalum prætexunt? cæterum in vita palam dedecorosa, quam agunt in comestationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in summo contemptu sacrorum studiorum, in rapinis, simoniis, & fraudibus, nihil formidant populi scandalum! *Sa.* Omnino tales sunt quidam. Quod illi pietatem appellant, immanis & impia crudelitas est. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occasione relinquunt hominem in periculo, sed inventis periculis, veluti laqueis, impellunt multos in corporis animique manifestum discrimen, præsertim nullâ publicâ auctoritate pollentes. *La.* Exspecto quid dicas. *Sa.* Ante annos trigin-

¹ Nomen fictum rursus, quo intelligitur urbs Constantia, quam vidisti pag. 258. num. 3. *Constantia* enim & *Ferventia* idem sensu sonant, & usus est vulgaris auctori, sic nomina immutare, ut sub involucri loquatur.

² Borzemus est, credo, canonicus Constantiensis amicus auctori, quem jam vidisti quoque eadem pag. 258.

³ Egit scil.

⁴ In his por'manteau.

⁵ Discovered it self.

ta vixi Lutetiæ in collegio, cui cognomen ab aceto¹. *La.* Sapientia vocabulum² audio. Quid vero narras? Vixit falsamentarius in eo collegio tam acido? Non mirum igitur, si tantum tenet quaestionum theologicarum. Nam illic, ut audio, parietes ipsi mentem habent theologicam³. *Sa.* Sic est, ut dicis; ego tamen præter corpus pessimis infectum humoribus, & pediculorum largissimam copiam, nihil illinc extuli. Verum ut pergam, quod cœpi; in eo collegio tum regnabat Joannes Standoneus, vir in quo non damnâsset affectum⁴, sed iudicium omnino desiderâsset. Etenim quod ipse memor adoleſcentiæ, quam cum extrema paupertate tranſegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Et si juvenum inopiam hætenus sublevâsset, ut honestis studiis suppeteret rerum usus, non ad lasciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Cæterum, quod rem aggressus est cubitu tam duro, victu tam aspero parcôque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum primâ experienciâ multos juvenes, felici indole præditos, ac spem amplissimam præ se ferentes, alios neci dederit, alios cæcitati, alios dementiæ, nonnullos & lepræ, quorum aliquot ipse novi, certè nullus omnium non periclitatus est; quis non intelligat esse crudelitatem in proximum? Nec his contentus, addit pallium & cucullam, ademit in totum esum carniū. Et hujus generis plantaria tranſtulit in longinquas regiones. Quod si quisque tantum permittat suis affectibus, quantum ille permisit, futurum est ut istorum similes totum occupent mundum. Siquidem à talibus initiis primum orta sunt monasteria, quæ nunc minitantur pontificibus & monarchis. In proximi ad pietatem resipiscentis lucro gloriari, pium est; in veste aut cibo gloriam quærere, Pharisaicum est: proximorum inopiam sublevare, pietas est; prospicere, nè liberalitate bonorum abutantur ad luxum, disciplina est. Cæterum in morbos, in delirationem, in mortem his rebus impellere fratrem, crudelitas est, parricidium est. Abest fortasse voluntas occidendi, at non abest homicidium. Quæ igitur istis debetur venia? Nimirum quæ medico, qui per insignem imperitiā occidit ægrotum. Dicit aliquis; Nullus illos cogit ad hoc vitæ genus: sponte veniunt, rogant admitti, & liberum est abire pertæsis. O Scythicam responsionem! Itâne postulant, ut adolēſcentes rectiūs perspiciant quid ipsis conveniat, quàm vir doctus, rerum usu tritus⁵, & ætate provectus? Sic sese excuset lupo, qui famelicum ostensâ escâ pellexit in retia. An qui vehementer

¹ Id est, *le college de Montaign*, quod vidimus plus semel, bene notum nostro Erasmo.

² Irrisoriè; alluditur ad dictum Plauti, Bacch. iii. 3, 1. Sitne acetum tibi *in pectore*? i. e. esse sapiens, & acuti ingenii?

³ Siquidem haberent peniles the-

ſes theologicas: irridet auctor Parisienses magistros, qui nimium theologi, triginta duos articulos fecerant, de iis quæ in Erasmi nostri doctrina reprehenderent.

⁴ Temper.

⁵ A person of experience.

ter esuriēti apponat cibum insalubrem aut lethiferum etiam, ita semet excusabit pereunti, Nemo te coēgit edere; volens ac lubens devorāsti quod erat appositum? Nōne is jure respondeat, Tu nōn cibum dedisti, sed venenum? Telum ingens necessitas, grave tormentum fames. Auferant igitur illa magnifica verba, *Libera erat lectio*. Imò magnam vim admōvet, quisquis talibus utitur tormentis. Nec ea sævitia tantum perdidit tenues; sustulit non paucos divitum filios, & generosam indolem depravavit. Ætatem lascivientem moderatis rationibus cohibere, paternum est. Cæterum in medio hiemis rigore datur postulantibus paululum panis, potus jubetur è puteo peti, qui aquam habet pestilentem, pestiferam alioqui, etiamsi nihil haberet præter rigorem matutinum. Novi multos, qui valetudinem ibi contractam nec hodie possunt excutere. Erant aliquot cubacula humili solo, putri gypso, vicinia latrinarum pestiferâ. In his nullus unquam habitavit, nisi aut mors, aut morbus capitalis, fuerit consequutus. Omitto nunc miram flagrorum carnificinam, etiam in innoxios. Sic aiunt dedisci ferociam; ferociam appellant indolem generosiores, quam studio frangunt, ut eos reddant habiles monasteriis. Quantum ibi devorabatur ovorum putrium! quantum vini putris hauriebatur! sunt fortassis hæc jam correctâ, sed serò, videlicet iis qui perierunt, aut corpus circumferunt infectum. Neque vero hæc commemoro, quòd malè velim illi collegio, sed operæ pretium esse judicavi monere, nè, sub umbra religionis, humanâ sævitiâ corrumpat ætatem imperitam ac teneram. Jam quantum ibi discatur civilitatis aut veræ pietatis, in præsentia non excutio. Quòd, si viderem malitiam exuere, quicumque cucullam induunt, hortarer omnes ad cucullam. Nunc alia res est; proinde non sunt ad hoc vitæ genus frangendi spiritus suppullulantis ætatis, sed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monasterium Carthusianorum, quin illic offenderim unum atque alterum aut simpliciter mente captum, aut delirantem. Verum jamdudum tempus est, ut à tam longa digressione redeamus ad institutum. *La.* Imò, nullum est digressionis dispendium; rem ipsam egimus: nisi si quid tibi fortè succurrit, quod adjiciendum putes iis, quæ disserta sunt de constitutionibus humanis. *Sa.* Mihi quidem nec humanum præceptum implere videtur, qui negligit hoc præstare, quod spectavit is qui præcepit. Etenim qui festis diebus tantum abstinet ab operibus manuariis, nec interim vacat sacris, aut audiendis concionibus, violat festum diem, negligens id, cujus gratiâ festus dies institutus est. Ideo enim interdictum est opus bonum, ut fieret melius. Jam vero qui pro solitis operis vacant popinis, scortis, temulentix, pugnis, & aleæ, his¹ violant idem festum. *La.* Opinor & precum sacrarum pensum in hoc præscriptum sacerdotibus

¹ Siquidem operantur, & operantur mala.

tibus & monachis, ut hac exercitatione confuescerent sustollere mentem in Deum; & tamen qui pensum hoc non absolvit, periclitatur. Qui tantum ore demurmurat voces; nec curat animum ad ea quæ sonat colligere, imò nè literas quidem studet discere, sine quibus quæ sonat intelligi non possunt, vir bonus habetur, ac sibi quoque videtur. *Sa.* Ego multos novi sacerdotes, qui piaculum inexpressibile putant, aliquam partem precum omisisse, aut per errorem dixisse de diva Virgine, cum dicendum esset de sancto Paulo. At iidem pro nihilo ducabant aleam, scortum, ac temulentiam, quæ divinis pariter & humanis legibus vetita sunt. *La.* Nec paucos ego comperi, qui citius mortem oppetissent, quam vel casu gustato cibo, aut dum os proluunt, delapsis in stomachum aliquot aquæ guttis sacrificassent¹: at iidem fatebantur esse sibi cum quibusdam simultatem, quos, si daretur opportunitas, occiderent; nec verebantur cum hoc animo ad sacram Christi mensam accedere. *Sa.* Atqui ut jejuni sacrificent, hominis præceptum est: ut deponant iras priusquam accedant ad sacram mensam, Dei præceptum². *La.* Jam vero de perjurio quam præposterè judicamus! Infamis habetur, qui jurejurando confirmavit se dissolvissse æs alienum, si convincatur non dissolvissse: nec perjurium objicitur sacerdoti, qui palam impudicè vivit, cum jurejurando publicè professus sit castitatem. *Sa.* Quin istam cationem canis episcoporum vicariis, qui coram altari dejerant, se comperissse omnes, quos offerant initiandos³, idoneos ætate, scientiâ, & moribus, cum aliquoties inter hos vix duo trefve sint tolerabiles, plurimi vix ad stivam⁴ idonei? *La.* Vocatur ad pœnam, qui commotus aliquâ causâ pejerat; & non puniuntur, qui tertio cuique verbo admiscent perjurium. *Sa.* Isti non jurant ex animo. *La.* Eodem colore patrocineris licebit ei, qui hominem occidit non ex animo. Pejere nec joco, nec serio, fas est. Et atrocius crimen foret, si quis joco necaret hominem, quam si commotus irâ. *Sa.* Quid si quis ad eandem trutinam expendat jusjurandum principum, quo inaugurantur? *La.* Et ista, cum sint maximè seria, tamen quoniam velut ex more fiunt, non habentur pro perjuriis. Eadem est querimonia de votis. Matrimonii votum est juris sine controversia divini; & tamen dirimitur per monasticæ vitæ professionem ab hominibus repertam⁵. *Sa.* Cum nullum votum religiosius sit, quam baptismi; tamen qui vestem mutat aut locum, perinde quasi patrem veneno necarit, perquiritur, rapitur, stringitur, nonnunquam & occiditur propter honorem ordinis⁶. At quorum tota vita pugnat ex diame-

¹ *Have let a drop or two of water go down their throats.* Locutionem vulgarem plus semel vidimus.

² *Matt. v. 24.*

³ *Supple sacris ordinibus,* & res indicata nimis in usu.

⁴ *Fit for the plough.*

⁵ *Nimis verum hoc: licet Christus fecerit matrimonium nullam propter causam, excepto adulterio, dissolubile.*

⁶ *Exempla multa indubitatæ fidei in medium afferri possent, at quanto plura & atrociora, si sciremus quid agatur inter privatos parietes?*

diametro cum professione baptismi, quippe qui toti serviunt mammonæ, ventri, & hujus mundi pompis, habentur in pretio, nec his obijcitur voti violati crimen, nec exprobratur, nec vocantur apostatæ, sed habentur pro Christianis. *La.* Simile vulgi judicium est de benefactis ac malefactis, deque præfidiis¹ beatitudinis. Quanta infamia sequitur puellam lapsam? at longè gravius crimen est lingua mendax & obtretractrix, & animus odio livoreque corruptus. Ubi non gravius punitur quamvis leve furtum, quàm adulterium? Nemo lubens cum eo consuetudinem habet, qui semel furti aspersus est infamiâ: cum eo qui coopertus est adulteriis, pulchrum est habere familiaritatem. Spiculatori² publico, qui stipendio conductus servit legibus, quemadmodum & judex ipse, nemo dignetur locare filiam; at non detestamur affinitatem militis, qui toties invitis parentibus, & vetante nonnunquam magistratu, subduxit sese ad bellum mercenarium, tot stupris, tot raptibus, tot sacrilegiis, tot homicidiis, aliisque facinoribus impurati, quæ vel in ipsa militia, vel in professione ad bellum, & reditu à bello committi solent: hunc generum adsciscimus, hunc quovis carnifice pejorem adamat virgo, & interpretamur etiam nobilitatem quæsitam scelere. Qui nummum tollit, pendet; qui fraudatâ monetâ publicâ, qui monopolis, qui usuris, qui mille technis ac fraudibus tam multos spoliant, inter præcipuos habentur. *Sa.* Qui uni cuiquam venenum porrigunt, ut venefici dant pœnas legibus; qui vinis infectis, aut oleo vitiato, populum inficiunt, impunè faciunt. *La.* Novi quosdam monachos adeo superstitiosos, ut existiment sese esse in manu diaboli, si vel casu sacra vestis absit: nec metuunt ab unguibus diaboli, si mentiantur, si calumnientur, si inebrientur, si invideant. *Sa.* Istiusmodi licet inter nos idiotas complures videre: non credunt domum tutam à violentia cacodæmonis, nisi paratam habeant aquam consecratam, frondes sacras, ac cereum³: & non metuunt suis ædibus, in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, & colitur diabolus. *La.* Quàm multi sunt qui magis fidunt præsidio Virginis matris, aut Christophori, quàm ipsius Christi! Matrem colunt imaginibus, candelis, & cantiunculis; Christum impiâ vitâ fortiter offendunt. Nauta, cum periclitatur, Christi matrem, aut Christophorum, aut quemvis divorum citius invocatur, quàm ipsum Christum. Et Virginem se credunt habere propitiam, quòd illi sub noctem cantiunculam non intellectam canunt, *Salve regina*; ac non potius metuunt, nè illa se putet irrideri talibus cantiunculis; cum totus dies, magnaue noctis pars, illis transigatur obscœnis sermonibus, temulentis, & factis non referendis. *Sa.* Ita militi periclitanti citius in mentem venit Georgius aut Barbara, quàm Christus. Porro, cum nullus sit cultus divi gratior, quàm imitatio factorum, quibus ipsi Christo plancuerunt, hanc partem forti-

¹ *Id est*, de rebus quibus homines fidunt se adepturos beatitudinem.

² *Executioner.*
³ *Wax tapers,*

ter contemnimus. Et Antonium nobis egregiè faventem fore credimus, si illi porcos aliquot sacros alamus, sique ipsum cum suo porco, igni, & tintinnabulo ¹ pictum habeamus in foribus ac lateribus ædium: nec metuimus, quod magis erat metuendum, nè ille malè velit ædibus, in quibus regnant ea vitia, quæ vir sanctus semper fuit detestatus. Virgini annueramus rosariola ², & salutatiunculas; quin potius annueramus, in illius gratiam coercitum animi tumorem, repressam libidinem, condonatam injuriam? Hujusmodi cantiunculis delectatur Christi mater, his officiis demerueris utrumque. *La.* Itidem morbo periclitanti citius in mentem venit sanctus Rochus ³ aut Dionysius ⁴, quàm Christus unica salus hominum. Quin & hi qui Sacras Literas interpretantur, è suggesto, quas nemo sine Spiritûs afflatu vel intelligere rectè, vel docere potest utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium ⁵, quàm ipsum Christum, aut Christi Spiritum. Et in hæreseos suspicionem vocatur, qui mutire audet adversus hanc consuetudinem, quam vocant *laudabilem*. Atqui laudabilior erat veterum consuetudo, quam obtinuerunt Origenes, Basiliius, Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, qui Spiritum Christi identidem invocant, Virginis auxilium nusquam implorant. Nec in eos stomachantur, qui tam sanctam consuetudinem, & ex Christi & apostolorum doctrina, & sanctorum patrum exemplis desumptam, ausi sunt immutare. *Sa.* Similis error habet complures monachos, qui sibi persuadent, Benedictum esse propitium, donec gestent illius cucullam & pallium; quanquam non arbitror eum virum unquam gestasse tam laciniosam ⁶, magnoque emptam vestem; nec verentur illius iram, quòd in vita nihil habeant cum illo commune. *La.* Francisci germanus est, qui vestem cinericiam & canabeum cingulum non abjicit: vitam confer; nihil pugnantius. De plerisque loquor, non

A a

de

¹ Vidimus hunc divum, porcos, & ignem, at unde tintinnabulum, nisi quòd eo porcos ad se vocasse divus supponitur?

² Sunt *chaplets made of five times or fifteen times ten grains, that they may reckon the easier their Ave Maria's*: quæ cum sic efficacissima, non debent recitari minus quàm decem, sæpius quinquaginta, &c.

³ Gallicus est novæ farinæ divus, non simpliciter insaniens, mortuus in carcere, in provincia *Langnedoc*, anno 1327, dicitur miracula patrâsse, multos præsertim à peste in Italia fânâsse.

⁴ Is intelligitur qui primus vulgò censetur Parisiensem episcopus, quem omnes docti nunc fatentur non esse

Dionysium Areopagitam, de quo in Scripturis; de Parisiensi autem hoc episcopo fertur, quòd capite amputato ambulârit, imò vel (ut additur à quibusdam) caput amputatum manibus portârit: non mirum ergo, si relicto Christo ad talem divum confugiat.

⁵ Mos adhuc obtinet apud pontificios, in concionibus suis, post finem exordii, ante thematis tractationem, dicere *Ave Maria*, &c. dicuntque eruditi, se sic implorare Spiritûs Divini auxilium, per intercessionem Mariæ, quanquam in hoc tam vulgato *Ave Maria*, nè verbum quidem de imploratione auxilii Spiritûs.

⁶ Sine dubio.

de omnibus. Atque hic sermo per omnes ordinum & professionum formas circumferri potest. Ex corruptis judiciis nascitur præpostera fiducia, & ex iisdem nascuntur præpostera scandala. Prodeat Franciscanus coriaceâ zonâ cinctus, qui casu funem suum perdiderit: aut Augustinensis laneum gestans cingulum: aut discinctus, qui cingi soleat; quæ futura est abominatio! quantum periculum, nè mulieres ad hoc spectaculum abortiant! Et ex huiusmodi nugis quanta fraternæ charitatis ruptura? quàm acerba odia? quàm virulentæ obtrectiones? Adversus hæc ¹ clamat Dominus in Evangelio, nec minus gnaviter Paulus apostolus; adversus eadem clamandum esset theologis & concionatoribus. *Sa.* Esset sanè; sed in his multi sunt, quibus expedit talem esse populum; imò tales esse principes, tales episcopos. Et sunt rursus, qui nihilo plus sapiunt in his, quàm populus; aut si quid sapiunt, dissimulant, suo ventri consulentes potius, quàm Jesu Christo ². Itaque fit, ut populus undique corruptus præposteris judiciis, ibi fidat, ubi præsens est periculum; ibi trepidet, ubi nihil est periculi; ibi conquiescat, unde progrediendum erat; eò proficiat, unde erat recedendum. Ab his malè structis si quid tentes convellere, clamant, excitari seditionem: quasi seditio sit, si quis vitiosum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foverit, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere pharmacis melioribus ³. Verum abrumpenda est querimonia, quæ finem non habet. Et periculum sit, si senserit populus hoc nostrum colloquium, nè novum suscitent proverbium, quod hæc curæ sint falsamentario & lanioni ⁴. *La.* Istis ego regeram vetus proverbium: *Sæpe etiam est olitor valde opportuna loquutus* ⁵. Nuper cum ista disererem super cœnam, malis auspiciis aderat quidam pannosus, pediculofus, luridus, vietus, exsuccus, facie cadaverosâ; cranium vix habebat tres pilos: quoties loquebatur, claudebat oculos: aiebant theologum esse. Is me vocabat discipulum Antichristi, aliaque permulta balbutiebat ⁶. *Sa.* Quid ibi tu? mutus? *La.* Ego illi precabar micam sobriæ mentis in tam putido cerebro, si tamen ullum habebat cerebrum. *Sa.* Juvaret & istam audire fabulam ordine. *La.* Audies, si die Jovis veneris ad prandium. Habebis vitulinam ⁷ crusto incoctam, contusam, adeoque teneram, ut possis vel exfugere. *Sa.* Polliceor, hac lege, si die Veneris apud nos prandeas: efficiam

¹ Obtrectiones scil. & odia, & non sic in habentes cingula, vel non, &c.

² Sic res habent adhuc.

³ At quare veritus es, tu vel ipse, Erasme, pharmacis idoneis & valentibus uti? ah si fecisses strenuè, melius forsàn à longo tempore mundus Christianus haberet, *immedicabile vulnus ense recidendum, ne pars sincera trahatur.*

⁴ Respicere videtur ad proverbium notissimum & plus quam semel jam citatum, *Ne sutor ultra crepidas.*

⁵ Quidni? sic aliquando usu evenit, at mirarer, sic hîc evenisse, nisi scirem qui sub falsamentario, lanione, aut si mavis, olitore, lateat.

⁶ Hisce coloribus merentur pingi plurimi persecutores zelotypi.

⁷ Subaudi *carnem*

efficiam ut intelligas falsamentarios non semper vesci putribus falsamentis.

F U N U S.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc in duobus idiotis diversum mortis genus depingit, velut imagine vivâ ponens ob oculos dissimilem excessum eorum qui rebus fidunt commentitiis, & qui spem salutis fixerunt in Domini misericordia. Obiter taxat in Georgio Balearico stultissimam divitum ambitionem; qui luxum ac superbiam suam & ultra mortem proferunt. Iter ad mortem durius ipsa morte. Deus voluit mortem esse tam horribilem, ne vitam facile contemnamus. Medici non solent adesse morientibus. De monachorum ordinibus, qui, sui compendii causa, stultitiâ divitum abutuntur, cum ipsi potissimum debebant corrigere. Pompa Venetorum etiam in eruditionem funere. Cornelius vir vere pius, alio quidem, sed Christianiori, more, se ad mortem componit.

MARCOLPHUS, PHÆDRUS.

Ma. U Nde nobis Phædrus? num ex antro¹ Trophonii? *Ph.* Cur isthuc rogas? *Ma.* Quia præter morem tristis, horridus, squalidus, torvus; in summa, nihil minus quàm quod diceris². *Ph.* Si, qui diutius versantur in officinis fabrorum ærariorum, aliquid nigroris sibi contrahunt; quid miraris, si ego tot dies versatus apud duos ægrotantes, morientes, & sepultos, solito sum mœstior, præsertim cùm uterque mihi fuerit egregiè charus? *Ma.* Quos mihi narras sepultos? *Ph.* Nôsti Georgium Balearicum³? *Ma.* Nomine duntaxat, de facie non novi. *Ph.* Alterum scio tibi prorsus ignotum esse. Is erat Cornelius Montius⁴, quicum mihi plurimis jam annis intercessit arctissima necessitudo. *Ma.* Mihi nunquam contigit adesse morienti. *Ph.* Mihi sæpius quàm vellem. *Ma.* Sed estne mors res tam horrenda, quam vulgo prædicant? *Ph.* Iter ad mortem durius, quàm ipsa mors. Quod si quis horrorem illum & imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem sibi detraxerit. Breviter, quicquid est cruciabile, vel in ægrotatione, vel in morte, longè tolerabilius redditur, si quis se totum tradat voluntati divinæ. Nam quod attinet ad sensum mortis, cùm jam animus distrahitur à corpore, arbitror aut nullum esse, aut perquam stupidum esse sensum, quòd natura,

A a 2

tura,

¹ Quod in Lebadia erat, dicatum huic Trophonio architecto percelebri (si non ab eo constructum) ad quod ibatur ad oraculum consulendum, & ex quo nullus nisi mœstus & tristis redibat.

² Siquidem Phædrus hilarem sonat.

³ Nomen fictitium, quo militiæ deditus quisvis intelligitur, Georgius sic sonat, *Balearicus* magis, *Baleares* enim insulæ sunt, *Majorca*, *Minorca*, & *I-*

vica, olim per prædones illuc transfugas ibiquè degentes celebratissimæ.

⁴ Fictitium aliud nomen, sed longè nobilius, nihil enim nobilius Corneliano nomine, ut jam vidimus, & *Montius*, *Du Mont*, idem est, ac qui rectâ viâ contendit ad cœlos, qui sunt mons Dei, respicitur enim ad Psalm. xv. *Quis habitabit in tabernaculo tuo, quis requiescet in tuo monte sancto? Responde Hic Montius.*

tura, priusquam huc veniatur, consopiat, ac stupefaciat omnes partes sensibiles. *Ma.* Nascimur absque sensu nostri. *Pb.* Sed non absque sensu matris. *Ma.* Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit esse tam cruciabilem? *Pb.* Nativitatem voluit esse gravem ac periculosam matri, quò charius haberet quod peperisset: mortem autem unicuique voluit esse formidabilem, nè passim homines sibi mortem consciscerent. Etenim cùm videamus & hodie tam multos sibi manus adferre; quid censes futurum, si mors nihil haberet horribile? Quoties vapulasset servus, aut etiam filius adolescens, quoties uxor indignaretur marito, quoties perisset res, aut aliud accidisset, quod ægre esset animo, protinus ad laqueum, ad gladium, ad flumen, ad præcipitium, ad venenum currerent homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis reddit chariorem; præsertim cùm medici non queant mederi semel vitâ defuncto. Quanquam ut non omnibus eadem est nascendi fors, ita non est eadem omnibus mortis ratio. Quosdam cita mors protinus liberat; alii lentâ morte contabescunt. Lethargici, quemadmodum & ab aspide percussi, somno consopiti, citra sensum sui moriuntur. Illud observavi, nullum esse mortis genus tam acerbum, quin perferatur, si quis obfirmato animo decrevit exire. *Ma.* Utrius mors visa est Christianior? *Pb.* Mihi quidem Georgii visa est honorificentior¹. *Ma.* Etiâne mors habet ambitionem suam²? *Pb.* Ego nunquam vidi duos tam dispari morte morientes. Si vacat audire, depingam excessum utriusque: tuum erit judicare, utra mors sit optabilior homini Christiano. *Ma.* Imò te rogo, nè graveris narrare. Nam ipse nihil audiero cupidius. *Pb.* Ergo de Georgio prius audi. Ubi mors jam certa sui signa dederat, medicorum chorus, qui diu curârant ægrotum, dissimulatâ³ vitæ desperatione, cœperunt mercedem poscere. *Ma.* Quot erant medici? *Pb.* Aliquando decem, interim duodecim, cum paucissimi, sex. *Ma.* Satis erat ad occidendum vel valentem⁴. *Pb.* Numeratâ pecuniâ, clam submonuerunt proximos, non procul abesse mortem: curarent ea, quæ pertinerent ad animæ salutem; nam de corporis incolumitate nihil esse spei. Per amicos intimos blandè submonitus est & ægrotus, ut corporis curam Deo committeret; ea tantum curaret, quæ pertinerent ad feliciter hinc emigrandum. His auditis, mirâ torvitate Georgius oculos intendit in medicos, velut indignè ferens, quod ab illis destitueretur. Illi responderunt, se medicos esse, non deos; quod artis erat, præstitisse: cæterum adversus fatalem necessitatem nullam valere medicinam. His actis, abeunt in proximum cubiculum. *Ma.* Quid? morantur etiam acceptâ mercede? *Pb.* Inter illos nihil convenerat de morbi

¹ Sanè, at quid ad salutem?

² Nimium sæpius.

³ Benè; quamdiu spes est, pecunia alacrius numeratur.

⁴ Sic loquimur adhuc, at non minus propterea, cùm male habebō, ad eos recurrā ipse, sicut & omnes mente sani.

morbi genere : alius aiebat hydropem, alius tympanitem, alius apostema in intestinis, alius aliud atque aliud malum : totoque hoc tempore, quo tractabant ægrotum, acerrimè disceptârunt de morbi genere ¹. *Ma.* O felicem interim ægrotum! *Pb.* Eam litem ut tandem finirent, per uxorem postulârunt, ut finerent exanimati corporis anatomiam ² fieri : id esse honorificum, & solere vel honoris gratiâ fieri in magnatibus : deinde rem eam fore saluti multis, idque ad meritum ipsius cumulum accessurum : postremò pollicentur suo sumptu se commercaturos triginta missas, cessuras in commodum mortui ³. Id ægrè quidem, sed tandem blanditiis uxoris ac propinquorum impetratum est. His actis, subduxit sese statio ⁴ medicorum. Negant enim fas esse, ut qui vitæ solent opitulari, mortis sint spectatores, aut exsequiis interfint ⁵. Mox accitus est Bernardinus, vir, ut scis, reverendus Franciscanorum custos ⁶, qui confessionem exciperet. Vix peracta est confessio, jam aderat in ædibus turba quatuor ordinum, quos vulgus appellat Mendicantium ⁷. *Ma.* Tot vultures ad unum cadaver ⁸? *Pb.* Deinde vocatus est parochus, qui hominem inungeret ⁹, sacrumque symbolum corporis Dominici porrigeret. *Ma.* Religiosè. *Pb.* Verum ibi minimum absuit, quin inter parochum & monachos cruenta pugna fuerit orta. *Ma.* Apud lectum ægroti? *Pb.* Et quidem spectante Christo ¹⁰. *Ma.* Quid excitavit tantos tumultus subito? *Pb.* Parochus, ubi cognovit ægrotum fuisse confessum Franciscano, negavit se vel unctionis sacramentum, vel eucharistiam, vel sepulturam impertiturum, ni suis auribus audisset ægroti confessionem : se parochum esse, sibi pro sua ovicula reddendam Domino rationem : id non posse, si solus ignoraret arcana conscientie. *Ma.* Nónne visus est æquum dicere? *Pb.* Non illis quidem. Nam strenuè reclamabant omnes, præsertim Bernardinus, & Vincentius Dominicanus. *Ma.* Quid adferebant? *Pb.* Magnis conviciis incessabant parochum, subinde vocantes eum asinum, dignumque qui pastorem ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, sum sacre theologiæ baccalaureus formatus, mox licentiandus ¹¹, atque etiam doctoris titulo insigniendus ; tu vix legis Evangelium ; tantum abest, ut possis excu-

A a 3

tere

¹ Sic res habent adhuc.

² Scil. ut dignoscerent causam morbi & mortis : digna hæc conclusio accipietur mercedis.

³ Ut citius liberaretur, scil. ex purgatorio.

⁴ Quoniam sic vulgò stantes consilium habent medici.

⁵ Huic secundo articulo non avversantur nostrum plurimi, siquidem hinc amiculum funebre colligant.

⁶ *The guardian father.*

⁷ Qui sunt Carmelitæ, Jacobini,

Cordeleriani, & Augustini, sed quos longè plures numero invenias, si ad ramos descendas ; sed hi quatuor ordines primi vocati sunt monachi mendicantes.

⁸ Ad quid, quæso convolent vultures?

⁹ Daret extremam unctionem.

¹⁰ *Id est*, adstante eucharistia : ex usuali apud pontificios loquendi modo.

¹¹ Barbara vox (quod non latebat auctorem) intellectu facilis.

tere secreta conscientiae. Quod si libet esse curiosum, exquire, quid agat uxor ¹ & manzares ² tui domi, aliaque permulta, quae me pudet referre. *Ma.* Quid ille? mutus ad hæc? *Pb.* Mutus? Imò diceres cicadam ³ alâ correptam. Ego inquit, baccalaureos multo te meliores nectam è stipulis ⁴ fabarum. Auctores & principes ordinum vestrorum, Dominicus & Franciscus, ubi didicerunt philosophiam Aristotelicam, aut argumenta Thomæ, aut speculationes Scoti ⁵? aut ubi donati sunt titulo baccalaureorum? Irrepistis in mundum adhuc credulum, sed pauci humiles, quidam etiam docti ac pii: nidulabamini in agris ac vicis, mox in opulentissimas quasque civitates, & in florentissimam civitatis partem demigrastis. Tot sunt agri, qui pastorem alere non possunt; ibi locus erat vestrae operæ: nunc nusquam adestis, nisi in ædibus divitum. Jactatis nomen pontificum; at vestra privilegia nihil valent, nisi cum cessat episcopus, pastor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus vestrum concionabitur me pastore incolui. Non sum baccalaureus, nec sanctus Martinus erat ⁶, & tamen agebat episcopum. Si quid mihi deest doctrinae, à vobis non petam. An creditis etiamnum mundum esse tam stupidum, ut ubicunque viderit vestem Dominici aut Francisci, putet adesse illorum sanctimoniam? Num vestra refert, quid agam domi meae? Quid vos agatis in latebris vestris, quomodo tractetis sacras virgines, etiam populus novit. Jam quam nihilo sint vel feliciores vel puriores divitum domus, quas frequentatis, omnibus & lippis & tonforibus ⁷ notissimum est. Cætera, Marcolphe, non audeo referre: omnino patres illos reverendos minimè reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu motâ signum dedisset, se velle quidpiam dicere ⁸. Ægrè impetratum est, ut rixa tantisper consulesceret. Tum ægrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi parochus denuo confitebor. Deinde pro strepitu nolarum, pro cantionibus funeralibus, pro cenotaphio, pro sepultura numerabitur tibi pecunia, priusquam exeas hanc domum; neque committam ut ulla in parte de me queri possis. *Ma.* Num parochus recusavit tam æquam conditionem? *Pb.* Non; tantum obmurmuravit ⁹ nonnihil de confessione, quam ægroto remisit. Quid opus est, inquit,

¹ Concubinam intelligit.

² Jurisprudentiae vox est, quâ intelliguntur ex incesto nati; respicit ad morem nimis frequentem apud pontificios: quod parochi nempe neptem domi frequenter alant.

³ Siquidem animalculum alâ correptum acriorem & crebriorem sonum edit.

⁴ Ut magis irrideat, siquidem nihil minus aptum ad benè nectendum, quàm fabarum stipulae.

⁵ Hæc omnia vidimus.

⁶ Supple *baccalaureus*; credo equidem, & nihil mirum.

⁷ Vidisti proverbium, *Hoc & tonforibus notum.*

⁸ Factum benè: ubi enim honos & lucrum periclitantur, tales faciliè non facient finem.

⁹ Benè observatum, sic faciunt enim plerumque, qui plusquam mereantur obtinere.

quit, iisdem repetendis fatigare tum ægrotum, tum sacerdotem? Si in tempore mihi confessus fuisset, fortassis sanctius condidisset suum testamentum: nunc vos videritis. Hæc æquitas ægroti pessimè habebat monachos, indignè ferentes eam prædæ partem decidi parocho¹. Et tamen intercessi, fecique ut lis sopiretur. Parochus unxit ægrotum, dedit corpus Domini², & numeratâ summâ³ discessit. *Ma.* Sequita est igitur eam tempestatem tranquillitas? *Pb.* Imò tempestatem hanc sævior tempesta protinus excepit. *Ma.* Obsecro quid causæ? *Pb.* Audies. Confluxerant in ædes quatuor ordines Mendicantium: his adjunxit sese quintus, Cruciferorum. Adversus hunc ceu nothum quatuor illi magno tumultu coorti sunt: rogabant ubi vidissent unquam plaustrum quinque rotarum? aut qua fronte vellent esse plures Mendicantium ordines, quàm sint Evangelistæ⁴? Eadem, inquit, operâ, adducite huc mendicos omnes e pontibus ac triviis. *Ma.* Quid ad hæc Cruciferi? *Pb.* Vicissim rogabant quomodo tum incessisset plaustrum ecclesiæ, cùm nullus esset ordo Mendicantium; deinde cùm unus esset, postea tres? Nam Evangelistarum, inquit, numerus nihilo plus habet affinitatis cum nostris ordinibus, quàm cum alea, quæ undique quatuor ostendit angulos. Augustinenses quis allegit in ordinem Mendicantium, aut quis Carmelitas? Quando mendicavit Augustinus, aut quando Helias? Nam hos faciunt suorum ordinum auctores. Hæc aliaque multa fortiter quidem illi detonabant; sed soli⁵, quatuor exercituum⁶ impressionem non ferentes, cesserunt, dira tantum minitantes. *Ma.* Hic saltem effulsit tranquillitas. *Pb.* Imò syncretismus ille in quintum ordinem versus est in pugnam gladiatoriam. Franciscanus ac Dominicanus contendebant, nec Augustinenses, nec Carmelitas esse germanè mendicos, sed nothos ac supposititios⁷. Hæc rixa sic incruduit, ut planè vereretur, ne veniretur ad manus. *Ma.* Hæccine ferebat ægrotus? *Pb.* Non hæc acta sunt apud lectum; sed in atrio, quod cubiculo adhærebat: voces tamen omnes ad ægrotum permanabant; neque enim mussabant, sed plenis tibiis⁸

A a 4

res

¹ *Id est*, in parochi commodum.

² *The Sacrament.*

³ *Having received his dues.*

⁴ Optima ratio, utque res melius quadret, numerus est realiter plusquam duplo major, quàm Evangelistarum, nam præter quatuor jam prædictos ordines; quid sunt quæso, Capucini, Recollecti, Minimi, & hi nunc Cruciferi, itemque multi alii minus nobis noti?

⁵ Cruciferi nempe.

⁶ Quatuor ordinum mendicantium, scil. quos priores memoravimus, & qui supra alios ramos honorem

mendicitatis sibi arrogant.

⁷ Quod hi germanè mendici, seu pauperes, non mereantur dici, ad alios comparati, nesciam, at scio benè omnes omnino esse vere nothos pauperes.

⁸ Tibia est propriè quædam cava & longa res, & est sæpe propter analogiam a *flute*, hîc significat *the throat-pipe*: jam autem, quandoquidem quo magis, a *flute*, vel *our throat-pipe*, aëre vel halitu repleta sunt, eo altiorē reddant sonum, *plenis tibiis res agebatur*, significat, *they were bawling*.

res agebatur: & seīs, alioqui in ægrotis aurium sensum esse acutiorem. *Ma.* Quis tandem exitus belli? *Pb.* Ægrotus per uxorem denunciavit ut filerent paulisper, se compositurum hoc dissidium. Itaque rogavit, ut tum quidem temporis Augustinenses & Carmelitæ discederent; hoc illos nullo suo damno facturos. Nam tantundem, inquit, cibi mittetur eis domum, quantum hîc daretur remanentibus. In funere verò iussit omnes ordines adesse, etiam quintum, atque ut æqua pecuniæ portio divideretur singulis; ad commune tamen convivium non adhiberentur, nè quid turbæ posset oriri. *Ma.* Virum œconomicum mihi narras, qui vel moriens nôrit tot rerum undas¹ componere. *Pb.* Phy! multis annis gesserat militiæ ducem. Ibi quotidianum est huiusmodi tumultus suboriri inter cohortes. *Ma.* Erat igitur re splendida²? *Pb.* Admodum. *Ma.* Sed malè parta, ut sit, rapinis, sacrilegiis, extortionibus. *Pb.* Ita quidem vulgò faciunt duces; nec ausim dejerare, hunc fuisse ab illorum moribus alienum. Si tamen fatis hominem novi, magis auxit rem ingenii dexteritate, quàm violentiâ. *Ma.* Quî sic? *Pb.* Callebat arithmeticam³. *Ma.* Quid tum postea? *Pb.* Quid tum? apud principem supputabat militum triginta millia, cùm vix essent septem millia. Deinde multis militibus nihil numerabat. *Ma.* Næ tu mihi magnificam narras arithmeticam. *Pb.* Deinde bellum arte ducebat, solitus simul & ab hostium, & amicorum vicis & oppidis pecuniam stipulari menstruam; ab hostibus, ne paterentur hostilia; ab amicis, ut illis liceret cum hoste pacisci. *Ma.* Agnosco morem vulgatum⁴ militum. Sed absolve narrationem. *Pb.* Bernardinus igitur & Vincentius cum aliquot sui ordinis sodalibus remanserunt apud ægrotum; ad reliquos missus est comatus. *Ma.* Satin' inter eos conveniebat, qui remanserunt in præsidio? *Pb.* Non usquequaque. Grunniebant nescio quid de prærogativis⁵ diplomatum: sed nè non perageretur fabula, dissimulatum est. Hîc jam proferuntur cautiones testamentariæ, fiuntque stipulationes, accitis testibus, de iis, quæ inter ipsos ante transegerant. *Ma.* Isthæc audire gestio. *Pb.* Dicam summatim: nam perlonga est fabula. Superest uxor annos nata duodequadraginta, mulier sanè proba cordataque; filii duo, alter annum natus undevigesimum, alter decimumquintum; filiæ totidem, sed impubes utraque. Testamento sic cautum erat, ut uxor, quoniam perpellî non poterat ut fieret monacha,

¹ Motus; siquidem undæ fere semper in motu sunt.

² Had he a good estate?

³ Videbis quam mox intelligat: eam apprime nôrunt nunc vel minimi cohortium nostrarum præfeci.

⁴ Res sic habent adhuc, flavius est Horatianus, qui lubitur & labetur in

omne volubilis ævum.

⁵ Quas pontifices Romani unicuique ordini diplomatibus suis dederunt, earum enim quivis ordo, cùm alii sese comparat, est maximè zelotypus, sed quæstus & honor præsens creat de his nunc silentium.

nacha, fumeret pallium Beghinæ ¹, id est, medium genus inter monachas & laïcas : filius natu major, quoniam nec is induci potuit, ut fieret monachus. *Ma. Vulpes anus non capitur laqueo* ². *Pb.* Mox ab exsequiis patris properaret Romam, ibique ex relaxatione pontificis factus ante legitimam ætatem sacerdos, totum annum singulis diebus sacrificaret in templo Vaticano pro anima patris; & sacros gradus in Laterano, singulo quoque Veneris die, genibus perreptaret ³. *Ma.* Suscepit hæc libenter? *Pb.* Nè dicam dolo, ut asini solent sarcinas impositas ⁴. Filius minor dicaretur S. Francisco, filia major S. Clara, minor Catharinæ Senensi. Hoc tantum potuit obtineri : nam Georgii menserat, quo magis sibi Deum haberet obnoxium, quinque superstites partiri in quinque Mendicantium ordines : & acriter quidem adlaboratum est ; sed ætas uxoris, filiique majoris, nec minis, nec blanditiis cessit. *Ma.* Exhæredandi genus. *Pb.* Universa hæreditas sic erat divisa, ut detractis de solido ⁵ impendiis funeralibus, uncia ⁶ cederet uxori, cujus dimidiâ victitaret ipsa, dimidium cederet loco, cui se foret addictura ; unde si mutato consilio recederet, tota pecunia resideret penes eum gregem ; altera uncia decideretur filio, cui tamen statim numeraretur viaticum, & quod satis esset emendo diplomati, parandoque victui annuo Romæ. Qui si mutatâ sententiâ recusaret initiari sacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciscanos & Dominicanos. Et id nè fiat, vereor ; adeo videbatur adolescens à sacris abhorrere. Duæ unciae cederent monasterio, quod excepisset filium natu minorem : binæ item monasteriis, quæ excepissent puellas ; sed hac lege, ut si illi detrectarent eam vitam profiteri, omnis tamen pecunia penes illos maneret incolumis. Jam una rursus uncia decideretur Bernardino, tantundem Vincentio : dimidium unciae Carthusianis, pro communione ⁷ bonorum operum omnium, quæ toto fierent ordine. Uncia & semis, quæ supererat, distribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicassent Bernardinos & Vincentius. *Ma.* Debebas jureconsultorum more dicere, *quos vel quas.* *Pb.* His igitur verbis stipulati sunt, recitato testamento : Georgi Balearice, vivus & sanæ mentis approbas hoc testamentum,

¹ Mox subjungitur quæ sint, plurimas videre est in Flandria, Picardia, Lotharingia ; operibus manuum vivunt, nomen est à capitis ornatu, qui Gallicè vocatur *Beguin*.

² Proverbium est notissimum & facillimum *There is no catching old birds with chaff*.

³ Vidimus templa hæc, opinionem de purgatorio, itemque hæc & similia pietatis superstitionis specimina.

⁴ Invitus ergo ; alluditur ad Horatii

versus, Sat. i, 9, 20. *Demitto anriculas ut iniquæ mentis asellus, cum gravius dorso subiit onus.*

⁵ Tota hæreditate.

⁶ Duodecimæ pars hæreditatis.

⁷ Benè, quomodo enim non salva-bitur, qui, præter communionem bonorum operum omnium omnino Mendicantium ordinum, emerit sibi quoque communionem bonorum operum ordinis tam severi, qualis est ordo Carthusianorum ?

tum, quod dudum ex animi tui sententia condidisti? *Approbo.* Et hæc est tua suprema & immutabilis voluntas? *Est.* Meque, & hunc Vincentium baccalauréum, instituis ultimæ tuæ voluntatis executores? *Instituo.* Jussus est denuò subscribere. *Ma.* Quî potuit moriens? *Pb.* Bernardinus rexit ægroti manum. *Ma.* Quid subscripsit? *Pb.* *Sanctum Franciscum & sanctum Dominicum iratos habeat*¹, qui tentârit hinc aliquid immutare. *Ma.* At non metuebant actionem testamenti inofficiosi²? *Pb.* Ista actio non habet locum in his quæ Deo dicantur³; neque quisquam libenter cum Deo litem suscipit. His peractis, uxor & liberi, datis dextris ægroti, jurant se servaturos quod recepissent. Post hæc cœptum est agi de pompa funerali, non sine contentione. Tandem hæc vincit sententia, ut ex quinque ordinum singulis adessent novem, in honorem quinque⁴ voluminum Moſis, & angelorum in novem⁵ choros digestorum. Suam quisque ordo crucem præferret, caneréntque funebres nœnias. Ad hæc præter cognatos conducerentur triginta (tot nummis erat venditus Dominus) daduchi pullati, & honoris gratiâ ploratores duodecim (hic est numerus ordini apostolico sacer) comitarentur: à feretro sequeretur equus Georgii pullatus, sic ad genua alligatâ cervice, ut herum humi requirere videretur. Stragula hinc atque hinc ostenderent insignia⁶. Similiter & unaquæque tæda & pulla vestis haberet insignia. Reponeretur autem corpus quidem ipsum ad dextram altaris summi in tymbo marmoreo, qui promineret à solo pedes quatuor; ipse in summo recumberet. Pario⁷ sculptus marmore, totus armatus à vertice usque ad calcaneum; nec deesset galeæ sua crista (crista erat onocrotali collum) nec clypeus lævo brachio, in quo insignia hæc erant, tria capita apri silvestris aurea in planitie argentea: nec lateri gladius inaurato capulo, nec balthæus inauratus, ac gemmeis distinctus bullis, nec pedibus aurea calcaria: erat enim eques auratus: sub pedibus haberet leopardum. Oræ sepulchri titulum haberent tali viro dignum. Cor autem separatim recondi volebat in sacello divi Francisci. Intestina

¹ Quis audebit postea vel minimum punctum tali testamento immutare? quid tremendum, æque ac ira Francisci vel Dominici?

² *Id est,* Pugnantis cum officio, & justitia legitimis hæredibus debita, talia enim testamenta nulla ex se censenda sunt.

³ Istiuc allegatur vulgò, veluti si Deo datum censendum esset quod datur monasteriis, at non minus propere ironice intelligitur ab auctore.

⁴ Tantum enim sunt numero, ut omnibus notum, Genesis, &c.

⁵ Novem enim ordines eorum fa-

ciunt pontificii, qui innumera naturâ suâ ignotissima perfecte nôruunt, & sic absolute definiunt, suntque Seraphini, Cherubini, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Archangeli, & tandem simpliciter Angeli: quod ad me attiner; nihil in illis video, nisi nominis differentiam, oculatiores quæso mihi aliquid aliud amplius detegant.

⁶ Georgii coat of arms, ut planè infra videbis.

⁷ *The finest;* Paros enim insula olim propter marmor pulcherrimum celebratissima.

flina mandavit parcho, honorificè sepelienda in sacello quod est Virgini matri sacrum. *Ma.* Funus nimirum honorificum, sed nimio contentans. Venetiæ vel cerdoni cuiuspiam plus haberetur honoris ¹ minimo impendio. Feretrum elegans dat sodalitas, & unum comitantur aliquando sexcenti monachorum, tunicis palliisve vestiti. *Pb.* Vidimus & nos, risimusque istas pauperum ineptas glorias. Incedunt fuliones & coriarii superne, inferneque cerdones, & medio monachi; chimæras ² esse dices: nec hinc alia res erat, si vidisses. Cautum est & illud Georgio, ut Franciscanus & Dominicanus inter sese forte decernerent, utris primus cederet locus in pompa: post hos cæteri quoque fortirentur, nè quid hinc oriretur tumultus. Parochus & huius clerici locum tenerent infimum, hoc est, primum. Nec enim aliud erant passuri monachi. *Ma.* Non acies tantum, sed & pompas ille callebat ordinare. *Pb.* Cautum est & illud, ut funebre sacrum, quod apud parochum fieret, modulato musicorum concentu perageretur, honoris gratiâ. Dum hæc aliaque tractantur, inhorruit ægrotus, deditque signa certissima, supremum tempus adesse. Adornatur igitur extremus fabulæ actus. *Ma.* Nondum finis? *Pb.* Recitatur diploma pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totusque purgatorii metus adimebatur. Ad hæc justificabantur ³ omnia illius bona. *Ma.* Rapto parta? *Pb.* Certè jure belli ac more militari. Sed forte aderat Philippus jureconsultus uxoris frater, is in diplomate notavit locum secus positum, quàm oportuit, & iniecit suspicionem falsi. *Ma.* Haudquaquam in tempore: dissimulandum erat, etiamsi quid inesset erroris, & nihilo pejus habuisset ægrotus ⁴. *Pb.* Assentior. Et ægrotus sic hac re perturbatus est, ut minimum abesset à desperatione. Ibi Vincentius fortem virum præbuit; jussit Georgium quieto esse animo, sibi esse potestatem ⁵ corrigendi supplendique, si quid in diplomatibus vel erratum esset, vel omissum. Quod si te, inquit, fefellerit diploma, ego jam nunc hanc animam pro tua suppono anima, ut tua petat cœlos, mea dedatur orco. *Ma.* Accipitne Deus tales animarum permutationes? Et, si accipit, num satis cautum videbatur Georgio tali pignore? Quid, si Vincentii anima vel absque

¹ Quoad comitantium numerum scilicet quod verum, ut videbis mox.

² Non incongruè dictum dices, si vidisses illas tam varias, tamque à vulgari cultu abhorrentes, vestium harum monachalium formas omnes.

³ Id est, declarabantur bene parta; huius rei horres forsan, lector, & ego non minus quam tu. Papane jus habebit faciendi, ut quæ injustè parta sint, justè fiant parta? at quomodo, si non justè fiant Georgii, jus habebit

Georgius ea monachis tradendi? huic quæstioni obviam it benigni pontificis diploma; rider, video bene, Erasmus noster, eos, qui sic propter sua commoda nigrum in candida vertunt, at nos execramur.

⁴ Credam æque facile ac tu, Marcolphe; siquidem (ut sic nobis indicas) omnia hæc diplomata, sive vera, sive falsa, sint omnimode inutilia.

⁵ Impudentia monachali dictum dignum,

absque permutatione debebatur inferis ¹ ? *Pb.* Quod gestum est, narro. Hoc certè perfecit Vincentius : ægrotus visus est animum recipere. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio promittebatur societas omnium operum, quæ fierent per quatuor ordines, & quintum Carthusiensem. *Ma.* Ego metuerem, nè deprimerer ad inferos, si tantum sarcinæ bajulandum esset. *Pb.* De bonis operibus loquor : ea non aliter gravant animam subvolaturam, quàm plumæ avem. *Ma.* Mala igitur opera sua quibus legant ? *Pb.* Militibus Germaniæ conductitiis ². *Ma.* Quo jure ? *Pb.* Jure Evangelico : *Habenti dabitur* ³. Simulque recitatus est numerus missarum & psalteriorum, quæ defuncti animam essent comitatura. Erat autem immensus. Post hæc iterata est confessio, dataque benedictio. *Ma.* Ita efflavit animam ⁴ ? *Pb.* Nondum. Strata est humi storea juncis contexta, sic ut ab initio convoluta cervicalis speciem ex sese faceret. *Ma.* Quid nunc futurum est ? *Pb.* Eam consperferunt cinere, sed rarò ; ibi deponere corpus ægroti. Instrata est tunica Franciscana, sed prius consecrata preculis & aquâ lustrali. Cuculla supposita est capiti ; nam tum indui non poterat : una cum illa suppositum est diploma cum cautionibus. *Ma.* Nova mortis species. *Pb.* Atqui confirmant ⁵, demoni nullum esse jus in eos qui sic moriuntur. Sic aiunt præter alios mortuum S. Martinum ⁶ & Franciscum. *Ma.* Sed huic morti illorum vita responderat. Obsecro quid tum postea ? *Pb.* Porrecta est ægroto crucis imago & candela cerea. Ad crucem porrectam dixit ægrotus : Soleo in bellis tutus esse meo clypeo ; nunc hunc clypeum opponam hosti meo : & exosculatus admovit humero lævo. Ad ceream vero sacram, Olim, inquit, hastâ valui in bellis : nunc hanc hastam vibrabo adversus hostem animarum. *Ma.* Satis militariter. *Pb.* Has postremas voces edidit. Nam mox linguam mors occupavit, simulque cœpit animam agere ⁷. Bernardinus à dextris imminebat morienti ; Vincentius à sinistris, uterque pulchrè vocalis ⁸. Alter ostendebat imaginem sancti Francisci, alter Dominici. Cæteri sparsi per cubiculum demurmurabant psalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellerat ⁹ aurem dextram, Vincentius sinistram. *Ma.* Quid occlamabant ? *Pb.* Hujusmodi fermè Bernardinus :

¹ Hæc omnia optime ; proindeque rimeo, ne ambas animas rejiciat iustus Deus ; Georgii, propter scelera & rapinas, Vincentii, propter impudentiam & amorem lucri.

² Rides forsan, lector, in hanc cogitationem incidisse Erasimum, de legandis scilicet & transferendis in alios suis malis operibus, at serio, non video quare mala opera non possint & legari & transferri, si bona legantur & transferantur.

³ Luc. viii. 18. at ironice citatum intelligatur.

⁴ He died ?

⁵ Affirmant.

⁶ Qui fuit Turonensis episcopus, mortuus anno 396, proindeque falsissimum quod hic supponitur, quosdam de eo dicere, quod non fugiebat Erasimum, at cur non ridebit ?

⁷ To be in the agonies of death.

⁸ Very loud.

⁹ Bawled at.

nardinus: Georgi Balearice, si nunc quoque probas ea quæ sunt acta inter nos, flecte caput in dextrum: *flexit*. Vincentius contra: Ne quid trepides, Georgi; habes Franciscum & Dominicum propugnatores. Esto securus. Cogita quantum habeas meritorum, quod diploma; denique memineris meam animam pro tuo oppignoratam, si quid esset periculi; hæc si sentis & probas, flecte caput in lævum: *flexit*. Rursus simili clamore, Si hæc sentis, inquiunt, preme manum meam: *tum manum pressit*. Ita huc & illuc flectendo capite & premendis manibus transactæ sunt horæ ferme tres. Cùm jam inciperet oscitare Georgius, ibi Bernardinus erectus pronuntiavit absolutionem: quam perficere non potuit, quin Georgius efflâset animam. Hæc sub noctis medium: mane peracta anatomia. *Ma.* Quid mali repertum est in corpore? *Pb.* Rectè mones; nam exciderat¹. Fragmentum plumbi² inhærebat diaphragmati. *Ma.* Unde id? *Pb.* Uxor narrabat illum quondam ictum sphærulâ bombardicâ³. Hinc conjectabant medici, plumbi liquefacti particulam resedisse in corpore. Mox corpus lacerum utcunque convestitum est amictu Franciscano. A prandio sepultura peracta est eâ pompâ, quâ decretum erat. *Ma.* Nunquam audiui mortem operosiores, nec funus ambitiosius. Verum istam opinor fabulam nolis evulgari. *Pb.* Quam ob rem? *Ma.* Nè quid irritentur crabrones⁴. *Pb.* Nihil est periculi⁵. Etenim si pia sunt quæ narro, etiam ipsorum interest hæc scire populum: sin minus, quotquot inter illos boni sunt, mihi gratias agent, qui hæc prodiderim, quo pudore correcti quidam desinant similia facere; deinde simplices caveant, nè in similem pertrahantur errorem. Sunt enim & apud istos cordati verèque pii⁶, qui frequenter apud me questi sunt, paucorum vel superstitione, vel improbitate, totum ordinem reddi apud bonos invidiosum. *Ma.* Rectè tu quidem, & fortiter. Sed nunc aveo scire, quomodo decesserit Cornelius. *Pb.* Ut vixit nulli molestus, ita mortuus est. Habebat febrem anniversariam, quæ statim temporibus singulis annis recurreret. Ea tum, sive quia gravabat ætas (nam annum excefferat sexagesimum) sive aliis de causis, solito magis urgebat hominem, & visus est ipse præsentire diem fatalem imminere. Itaque quadriduo priùs, quàm moreretur, erat Dominicus dies; templum adiit, confessus est suo parochio, audivit publicam concionem & sacrum: à sacro, reverenter accepto pignore corporis Dominici, domum se recepit. *Ma.* Non usus est medicis? *Pb.* Unicū

¹ *Ex animo* scil. *I had forgotten.*

² *Of a leaden bullet.*

³ *With a musket shot.*

⁴ *Ex* Plauto locutio; crabrones autem sunt insectorum genus, quod acrius pungit, si irritetur, Angl. *hornets*, per eos intelligas monachos, Erasmo no-

stro plus satis invidios.

⁵ Nimis forsan, auctorque expertus erat satis; dulciaque quæ sequuntur verba parum profecere.

⁶ Quidni? *Sed apparent rari nantes in gurgite vasto.*

cum duntaxat consuluit, sed non minus bonum virum, quàm bonum medicum: ei Jacobo Castrutio nomen est. *Ma.* Novi. Nihil illo fincerius. *Pb.* Is respondit, suam quidem operam amico non defuturam, sed sibi videri plus esse præsidi in Deo, quàm in medicis. Cornelius hanc vocem non minus alacriter accepit, quàm si certissimam vitæ spem ostendisset. Itaque tametsi semper pro suis facultatibus fuisset perbenignus in pauperes, tum quicquid decidi ¹ poterat uxoris & liberorum necessitati, impertiebatur in egenos, non istos ambitiosè mendicos, & nusquam non obvios, sed in probos, qui pro viribus industria laborandi ² cum paupertate pugnabant. Rogabam hominem ut decumberet, & sacerdotem ad sese accerseret potius, quàm tenue corpusculum defatigaret. Respondit, hoc sibi semper studio fuisse, ut amicos suos sublevaret potius, si possêt, quàm gravaret officiis, nec se sui dissimilem esse velle in morte. Ne decubuit quidem nisi postremum diem, & noctis partem, quâ reliquit terras. Interim ob corpusculi lassitudinem baculo nitebatur, aut sedebat in cathedra; rarò componebat se lectulo ³, sed vestitus & erecto capite. Hoc tempore, aut mandabat aliquid de curandis egenis, maximè notis aut vicinis, aut legebat è Libris Sacris, quæ provocant hominis erga Deum fiduciam, quæque illius in nos charitatem declarant. Si per lassitudinem ipse minus poterat, audiebat amicum prælegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuam amorem & concordiam, atque studium veræ pietatis; sollicitosque de morte ipsius amantissimè consolabatur. Identidem admonebat suos, nè quid æris alieni præteriretur indissolutum. *Ma.* Non condiderat testamentum? *Pb.* Jam pridem sanus ac valens id curârat. Negabat enim esse testamenta, quæ fierent ab agentibus animam, sed deliramenta potius. *Ma.* Nihil legârat monasteriis aut egenis? *Pb.* Ne teruncium quidem. Ego, inquit, pro mea portione dispensavi facultatulas meas; nunc ut earum possessionem aliis trado, ita trado & dispensationem. Et confido meos sanctiùs dispensaturos, quàm ipse feci. *Ma.* Non accersebat ad sese pios ⁴ homines, quemadmodum fecit Georgius? *Pb.* Ne unum quidem: præter familiam & duos intimè amicos nullus aderat. *Ma.* Demiror quid fenserit. *Pb.* Negabat se morientem pluribus molestum esse velle, quàm fuisset nascens. *Ma.* Expecto finem istius fabulæ. *Pb.* Mox audies. Venit dies Jovis. Ille stratum non reliquit ⁵, sentiens extremam corpusculi lassitudinem. Accitus parochus impertiit extremam unctionem, ac rursus porrexit corpus Domini, sed citra confessionem.

¹ Could be spared.

² Hi non sunt nothi pauperes, hi sunt verè pauperes Christi, hi toto cœlo à mendicantibus monachis distant, his dandum sicut Christo, & propter Christum,

³ Went into the naked bed.

⁴ Monachos intelligit, qui vocantur pii, & quibus ironice titulum hunc dat.

⁵ Kept his bed.

sionem. Negabat enim quicquam scrupuli refedisse in animo. Ibi parochus agere coepit de sepultura, quâ pompâ, quove loco sepeliri vellet. Sepeli, inquit, me, quomodo sepelires infimæ fortis Christianum : nec meâ refert, ubi seponas hoc corpusculum, æquè inveniendum in extremo die, ubicunque condideris. Pompam funeris nihil moror ¹. Mox injecta mentio de sonitu campanarum, de tricenariis ², & anniversariis ³, de diplomate, de communione meritorum emenda. Tum ille ; Mi pastor, nihilo pejus habebô, etiamsi nulla sonet campana. Si me vel uno funebri sacro dignaberis, plus satis erit. Aut si quid aliud est, quod ob publicam ecclesiæ consuetudinem citra scandalum infirmorum omitti vix potest, id tuo permitto arbitratui. Nec est animus ⁴, cujusquam vel preces commercari, vel meritis quenkam suis spoliare. Satis meritorum exuberat Christo : & confido totius ecclesiæ preces ac merita mihi si modo vivum sum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi tota spes est. Alterum est peccatorum meorum, quod princeps pastorum dominus Jesus abolevit, affigens illud cruci ; alterum quod ipse suo sacrosancto sanguine scripsit & obsignavit, quo nos certos reddidit de salute æterna, si totam fiduciam nostram in ipsum transferamus. Absit enim ut instructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut in iudicium veniat cum servo, certus quod *in conspectu ejus non justificabitur omnis* ⁵ *vivens*. Ergo ab illius justitia appello ad ejusdem misericordiam, quoniam immensa est & ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magnâ spe salutis conceptâ, gaudens & alacer, jubet sibi quædam recitari è Sacris Voluminibus, quæ confirmant spem resurrectionis & præmia immortalitatis : velut illud ex Esaia ⁶ de morte Ezechiæ dilata, una cum cantico ; deinde cap. xv. epistolæ Pauli ad Corinth. prioris ; de morte Lazari ex Joanne ⁷ ; sed præcipuè historiam Christi passæ ex Evangeliiis. Quam hic animo devorabat singula, ad quædam suspirans, ad alia compositis manibus gratias agens, ad quædam hilarescens ac gestiens, ad nonnulla preculas quasdam breves ejaculans ! A prandio cum paululum temporis obdormisset, jubet recitari caput ex Evangelio Joannis duodecesimum, usque ad historiæ finem : hîc dixisses hominem planè transfigurari, afflarique novo spiritu. Jam dies vergebat ad vespèram ; accersit uxorem ac liberos ; ibi erecto quantum licuit corpusculo, sic affatus est suos : Charissima conjux, quos Deus ante conjunxerat, idem nunc separat, sed

¹ *I regard not.*

² Missis scil. quæ per mensem triginta celebrantur, immediate post sepulturam, una unoquoque die ; res est valde in usu apud pontificios, eos scil. quibus non desunt facultates.

³ Quæ missæ sunt rursus, & semel celebrantur in anno, die quo mortu-

us est homo.

⁴ *Nor is it my mind.*

⁵ Psalm. cxliii. 2. sic habetur præcise in textu, hicque & ibi *non omnis est nullus*.

⁶ Cap. xxxviii.

⁷ Cap. xi.

sed corporibus duntaxat, idque ad breve tempus; curam, charitatem, pietatem, quam antehac partiri soles in me & dulcissima pignora ¹, totam in istos transfer. Ne putâris te ullis modis posse magis demereri vel Deum, vel me, quam si istos, quos Deus dedit nobis conjugii fructum, sic educes, foveas, & instituas, ut Christo digni habeantur. In hos igitur conduplica pietatem tuam, & meam portionem in te translatam existima. Id si feceris, ut facturam confido, non erit, cur videantur orphani. Quod si repetas matrimonium. Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, cœpitque dejerare, se nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam ². Hic Cornelius: Soror in Christo mihi charissima, si Dominus Jesus largiri dignabitur tibi propositum istud, ac robur spiritûs, ne desis dono cœlesti. Erit enim hoc tibi pariter ac liberis commodius. Sin aliò vocabit carnis infirmitas, scito, quod mors mea te liberat à jure conjugii, sed non liberat à fide, quam meo tuoque nomine debes curandis communibus liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere libertate quam tibi permisit Dominus. Tantum hoc te rogo moneoque, ut virum tibi deligas iis moribus, tuque te illi talem præbeas, ut possit vel suapte bonitate ductus, vel tua commoditate provocatus, amare privignos. Proinde cave, nè cui voto te obstringas. Serva te liberam Deo & liberis nostris; quos sic institues ad omnem pietatem, ut caveas, nè se cuiquam addicant instituto, donec per ætatem & rerum usum constiterit, ad quod vitæ genus sint idonei. Deinde versus ad liberos, exhortatus est ad studium pietatis, ad obediendum matri, ad mutuam inter ipsos charitatem & concordiam. His peroratis, dedit osculum uxori; liberis, facto signo crucis, precatus est bonam mentem, & Christi misericordiam. Post hæc intuens omnes qui aderant, *Sub crastinam*, inquit, *auroram*, *Dominus*, qui diluculo ³ revixit, pro sua misericordia dignabitur hanc animulam ex hujus corpusculi sepulchro, eque hujus mortalitatis tenebris, evocare in lucem suam cœlestem. Nolo teneram ætatem excubiis inanibus fatigari. Cæteri quoque vicissim dormiant: mihi satis est unum adesse vigilem, qui recitet sacram lectionem. Transactâ nocte sub horam quartam, cunctis præsentibus, jussit recitari psalmum totum, quem ⁴ Dominus orans recitavit in cruce. Eo finito, jussit exhiberi cereum, & crucem; & cereum accipiens, dixit: *Dominus illuminatio mea* & *salus mea*; quem timebo? Crucem exosculatus dixit: *Dominus protector vitæ meæ*, à quo trepidabo? Mox manus super pectus in suppli-

¹ Quæ sunt nati, ut alibi vidimus.

² Nulla fere unquam aliter fecit.

³ Summo mane, ut patet ex Evangeliiis.

⁴ Duo Psalmi sunt quorum partem recitavit Dominus in cruce, vigesimus secundus nempe, & tricesimus

unus; prior intelligitur, at cum improprie loquatur, vel supponat Christum hunc Psalmum recitasse totum, unde hausit? Pontificiorum est traditio, qui plurima (ut jam observavimus) aliis incomperta bene nôrunt.

supplicantis gestum composuit, & oculis in cœlum erectis dixit, *Domine Jesu, accipe spiritum meum* ¹. Et protinus clausit oculos veluti dormiturus, simulque levi flatu emisit spiritum: dixisses illum obdormisse, non exspirasse. *Ma.* Nunquam audiui mortem minus operosam. *Pb.* Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. Fortasse non æquè dijudico, uter decesserit Christianius: tu, qui integer es, rectiùs dispicies. *Ma.* Ita faciam, sed per otium ².

ECHO.

ARGUMENTUM.

Confabulatio inter juvenem & Echo de ratione studiorum, ac optimo vita genere deligendo. Echo facetissimè juvenis interrogatiunculis respondet.

JUVENIS, ECHO.

Ju. **C**Upio paucis te consulere, si vacat. *Ec.* Vacat. *Ju.* Et si venio tibi gratus juvenis. *Ec.* Venis. *Ju.* Sed potesne mihi & de futuris dicere verum, Echo? *Ec.* ^{Exo} ³. *Ju.* Et Græcè nōsti? quid isthuc novi? *Ec.* Novi. *Ju.* Qualia tibi videntur Musarum studia? *Ec.* ^{Δία} ⁴. *Ju.* Censes igitur terendos auctores, qui conducunt ad bonas literas? *Ec.* Teras. *Ju.* Quam igitur mentem habent isti, qui hæc studia linguis traducunt suis? *Ec.* Suis ⁵. *Ju.* Sed utinam harum cultores similiter essent & pietatis studiosi! *Ec.* O si ⁶! *Ju.* Nunc quorundam improbitas omnes reddit invisos. *Ec.* ^{Ἰσως} ⁷. *Ju.* Et multis hominum peccatum confertur in nomen eruditionis. *Ec.* ^{Ὅροις} ⁸. *Ju.* Atqui vulgo videntur nō infimi. *Ec.* Fimi ⁹. *Ju.* Quid facere censes eos, qui terunt ætatem in sophistico doctrinæ genere? *Ec.* Nere. *Ju.* Fortassis telas aranearum.

B b

Ec.

¹ Primario verba habentur Psalmo jam memorato xxxi. at his clausit primus vitam Dominus noster benedictus, & deinde Stephanus ejus protomartyr.

² Dicitur hoc ironicè, vel animi gratiâ, res enim non requirit otium ut determinetur, nec aliter quidem censebat auctor noster, noverat enim bene, *quid distent ara lupinis*. Si quis nostrum tamen ægre ferat, quod in Cornelii morte adhibeatur signum crucis, crux ipsa, & cereum; observet, quæso, hæc hîc adhiberi, sine superstitione, & ut innoxius in se mos servaretur, sine quo tunc si quis moreretur, impiè mortuus à vulgo judicabatur; nihilque magis hanc nostram assertionem probat, quàm notissima locutio quæ apud monachos ob-

tinuit, cùm rumor quamvis falsus ad eos pervenit, de Erasmi nostri morte, Mortuus est, dicebant illi cucullati, tandem Erasmus, *Sine crux, sine lux, sine Deus*, quasi qui sine cruce & cereo moreretur, sine Deo quoque mori censebatur debuisse; at verè mortuus est tandem vir ille magnus, *sine crux, sine lux* (quod evincit eum talia parvi fecisse) at confido, non *sine Deus*, ut monachalibus idiomatibus utar.

³ Habeo, i. e. ergo, possum.

⁴ Divina, pulcherrima.

⁵ Porci.

⁶ Supple essent.

⁷ Vere.

⁸ Ab asinis. Sic fit scil.

⁹ Id est, *They are no more to be valued than dung.*

Ec. Harum. *Ju.* At Penelopes telas ¹ texunt ac retexunt. *Ec.* Texunt. *Ju.* Cui suades ut me dem vitæ instituto? *Ec.* Tuto. *Ju.* Erit auspicatum, si uxorem duxero? *Ec.* Sero. *Ju.* Quid, si mihi veniat usu, quod his qui incidunt in uxores parum pudicas, parumque frugiferas? *Ec.* Feras. *Ju.* Atqui cum talibus morte durior est vita. *Ec.* Vita ². *Ju.* Siccine in rebus humanis dominari Fortunam? *Ec.* Unam ³. *Ju.* Magis fortasse expedit, ut aliquis præ conjugio monachi institutum eligat. *Ec.* Ligat ⁴. *Ju.* Quid superest remedii, ubi quem adstrinxerit jam nodus insolubilis? *Ec.* Bilis ⁵. *Ju.* Attamen miserum est homines vivere solos. *Ec.* Ὀλως ⁶. *Ju.* Cujusmodi censes horum temporum plerosque monachos? *Ec.* Ἀχ ⁷. *Ju.* Quid igitur istos movet, qui suspiciunt illos ut semideos? *Ec.* Δι ⁸. *Ju.* Quid captant plerique, qui ambiunt sacerdotium? *Ec.* Otium. *Ju.* Præterea nihil habet sacerdos? *Ec.* Κέρδ ⁹. *Ju.* Quid bonæ rei contigit illis, qui fiunt episcopi? *Ec.* Κόροι ¹⁰. *Ju.* At nulli magis vivunt in otio. *Ec.* Scio. *Ju.* Quæ res illos admonere poterit, ut intelligant, quantum sustineant onus? *Ec.* Ὁ υῖς ¹¹. *Ju.* Ergo res præclara est sacerdotium, si quis se in eo gerendo qualem oportet præbeat? *Ec.* Beat. *Ju.* Quid fructus erit, si me conferam in aulam eorum, qui præcellunt monarchicâ dignitate? *Ec.* Ate ¹². *Ju.* At non paucos video, qui solent illinc sibi præclaram felicitatem ariolari. *Ec.* Λάροι ¹³. *Ju.* At interim dum incedunt holosericati ¹⁴, vulgo videntur homines magnifici. *Ec.* Fici ¹⁵. *Ju.* Foris igitur aureos, intus ficulneos homines dicis, si quis inspicat cominus? *Ec.* Minus ¹⁶. *Ju.* Nihil igitur præclari sunt, quos pro diis veneramur byssinos ¹⁷? *Ec.* Σιν ¹⁸. *Ju.* Nec militare genus magno æstimabis fortasse. *Ec.* Asse ¹⁹. *Ju.* Magnum quiddam pollicentur qui è sideribus & futura prædicunt astrologi. *Ec.* Αἶγος ²⁰. *Ju.* At strenuè laborant Grammatici. *Ec.* Εἰρη ²¹. *Ju.* Non

¹ Id est, nihil faciunt, siquidem Penelope procis promittebat se electuram unum ex his, cum peracta foret tela; at quod texuerat die, nocte retexebat.

² Avoid it; si possis scil.

³ Id est, sola dominatur.

⁴ Scipsum scil.

⁵ At isthuc non est remedium, pejorem potius rem facit.

⁶ Omnino.

⁷ Pestem.

⁸ Timor.

⁹ Lucrum.

¹⁰ Labores; scil. si velint officio fungi.

¹¹ Mens; hoc congruentius, quod

vix aliquando audit veluti dea apud Græcos poetas.

¹² Invidia, Discordia, Bellum.

¹³ Stupidi; & supple sunt.

¹⁴ Vox non reperitur in dictionario, i. e. ergo, induiti veste totâ ex serico.

¹⁵ Supple, faciendi sunt.

¹⁶ Subauditur, quam ficulneos.

¹⁷ Byssinis indutos.

¹⁸ Noxa; supple sunt; alluditur ad tritum, herorum filii noxa.

¹⁹ Id est, minimi; quoniam as minima fere est numeralis moneta.

²⁰ Fabulæ, supple, sunt quæ prædicunt.

²¹ In vanum.

Sp
Ef
fed
ti fi
2
3
leas
4
ale,
alaru
5
6
loqu

Non placent, opinor, leguleii homines semper famelici ¹. *Ec.* *Αἰνός* ². *Ju.* Qualis ero, si fiam opifex? *Ec.* Fax ³. *Ju.* Itane nihil præterea adferunt artes boni aut mali? *Ec.* Ali ⁴. *Ju.* Fuerone beatus, si præseveravero in bonis literis? *Ec.* Eris. *Ju.* Sed quæ res dabit, ut adsit pietas? *Ec.* Aetas ⁵. *Ju.* Decem jam annos ætatem trivi in Cicerone. *Ec.* *Ὀν* ⁶. *Ju.* Unde tibi subit me asinum dicere? *Ec.* E re. *Ju.* Fortassis hoc dicis, non sic huic incumbendum, ut alios relinquam. *Ec.* Inquam. *Ju.* Non placet igitur is, qui se per omnem vitam tantum in hoc torqueat, ut fiat Ciceronianus? *Ec.* *Ἀ* ⁷. *Ju.* Quid superest natu grandibus, quorum ætas ad hæc discenda non est tempestiva? *Ec.* Stiva. *Ju.* Facundior esses, opinor, si longiùs abessem. *Ec.* Essem. *Ju.* Non me delectant sermones dissyllabi. *Ec.* Abi. *Ju.* Cœpi prior; video non posse vitari, quin posterior desinas. *Ec.* Sinas. *Ju.* Jam igitur tibi videor satis instructus ad ea probè gerenda, quæ sunt in vita? *Ec.* Ita. *Ju.* Proinde si me voles abire, dicito. *Ec.* Ito.

Π Ο Λ Υ Δ Α Ι Τ Ι Α ⁸,
DISPAR CONVIVIVM.
ARGUMENTUM.

Πολύδαιτα, seu Dispar Convivium, civilitatem commensurat in excipiendis hospitibus, quomodo adornetur convivium, ut nemini displiceat conviviarum, licet variis palatis, meribus, ingeniis. Quo quisque sedeat loco multum conducit ad hilaritatem; viliores cibi in primis ferculis, lautiores in ultimis. Potus non dandus nisi petentibus. Hilaritas ex variis fabulis & rebus, quibus delectantur singuli, conciliatur. Senes, matronæ, nautæ, mercatores, &c. de sua arte & gestis audire gaudent. Lugubria cavenda, quæ mororem conciliant. Cavenda temulentia, quæ pugnas, rixas, & jurgia producit. Methodus dicendi sermones inter irascentes, &c. Nec cui suus reficitur dolor: ne crebrius saluentur; alternatim singuli. De ciborum aut pretio aut arte nulla sit mentio. Excusandus modice tenuis apparatus.

SPUDUS⁹, APITIUS.

Sp. **H** Eus, heus, Apiti. *Ap.* Non audio. *Sp.* Heus, inquam, Apiti. *Ap.* Quis hic est tam molestus interpellator? *Sp.* Est seriæ rei quiddam, quod te volo ¹⁰. *Ap.* At ego ad rem seriam propero.

B b 2

¹ Sic, non quod fame periclitentur, sed quod hominum substantiam, veluti si fame agerentur, devorent.

² Lupi; supple *sunt*.

³ Non, si supra vulgum artem caleas.

⁴ Infinitivum est passivum verbi *alo*, i. e. ergo, faciunt ut homo his alatur.

⁵ Non semper.

⁶ Afine; perge & videbis quare sic loquatur, uno verbo non æque mira-

batur Erasmus Ciceronem, ut quidam sui temporis; hinc invexit in quosdam, quos vocabat Ciceronianos, qui volebant nisi ex Cicerone scribere & loqui.

⁷ Amens; subauditur *est*.

⁸ Vocem explicat auctor ipse, per *Convivium Dispar*, i. e. convivium ubi sunt diversæ speciei convivatores.

⁹ Probis & bonis, *good and kind*, Apitium vidisti.

¹⁰ Supple *audire*.

Propero. *Sp.* Quonam? *Ap.* Ad cœnam. *Sp.* Hac ipsa de re tecum volebam agere¹. *Ap.* Non vacat nunc actoribus² operam dare, ne actum³ agam. *Sp.* Nihil feceris dispendii⁴: comitabor te quo properas. *Ap.* Age dic, modo tribus verbis. *Sp.* Magno studio molior convivium, in quo nulli displiceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. *Ap.* Responsum accipe, & quidem juxta veterum morem ἡμῶν⁵, Nulli ut displiceas, nullum invitare memento. *Ap.* Atqui solenne est epulum; multos excipiam oportet. *Ap.* Quo plures invitâris, hoc pluribus displiceas oportet. Quæ fuit unquam tam benè vel conscripta, vel acta fabula, ut toti placuerit theatro? *Sp.* Sed age, Comi⁶ delictum Apiti, subleva me tuo consilio; habebote posthac numinis loco. *Ap.* Sit igitur hoc primum consilium; Ne conare, quod fieri non potest. *Sp.* Quidnam? *Ap.* Ut convivor omnibus placeas. Tanta est palatorum varietas. *Sp.* At saltem ut paucioribus displiceam. *Ap.* Voca paucos. *Sp.* Non licet. *Ap.* Voca pares, & ingeniis congruentes. *Sp.* Ne id quidem mihi liberum est. Vitari non potest, quin & multos vocem, & dissimiles, denique nec ejusdem linguæ, neque nationis, homines. *Ap.* Næ tu mihi verè convitium narras, non convivium, in quo facilè possit talis exoriri lusus, qualem Hebræi narrant accidisse in structura Babel⁷, ut petenti frigidum, aliquis porrigat calidum. *Sp.* Opitulare, te quæso; gratum experieris ac memorem. *Ap.* Age, quando electio non est tui arbitrii, in re mala dabo bonum consilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii, quo quisque loco sedeat. *Sp.* Verissimum. *Ap.* Ea res ut tibi cedat prosperè, fac ut fortibus distribuantur accubitus⁸. *Sp.* Pulchrè mones. *Ap.* Deinde ne sic paulatim à summo ad imum procedant patinæ, ut stigma literæ vel serpentis potius imaginem pingant, aut ultro citroque reciprocent, quemadmodum olim in conviviis myrtus tradi solet⁹. *Sp.* Quid igitur? *Ap.* Sed ad singulas

¹ Loqui.

² Id est, *I have no time to meddle with any talkers or doers*; sumit vocem latissimo sensu, siquidem faciat ad propositum.

³ Id est, ne adventârim quo propero, cùm peracta erit cœna, quod est actum agere. Siquidem actum agere est tempus & operam perdere, quam perdunt qui post cœnam veniunt.

⁴ *Temperis*, scil.

⁵ *In versè*.

⁶ Quoniam Comus deus est comestitionum, quibus deditus hic Apitius supponitur, ut s. mosus olim Poma-

nus Apitius.

⁷ Vidimus jam; recordare.

⁸ Respicitur ad antiquum morem accumbendi, non sedendi, ad mensam.

⁹ Nihil his intellectu facilius, dummodo observetur benè, quæ sit figura sigmatis Græci, hæc nempe Σ, quod eodem modo procedit & finit, quo incipit; vult ergo dicere Apitius, patinæ optimæ non debent esse unice in summo, mediæ in medio, & viliores in infimo; sed summæ & infimæ debent reciprocari, itemque mediæ inter se, ita ut ubique optimæ & viliores ad manum sint convivorum uni-

gulas convivarum tetradas appone patinas ternas, sic ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam¹: in singulis sit aliud atque aliud cibi genus, quo quisque quod libet eligat. *Sp.* Placet. Sed quoties mutabo patinas? *Ap.* Quot partibus constat oratio rhetorica? *Sp.* Quinque², ni fallor. *Ap.* Quot actibus constat fabula? *Sp.* Apud Horatium³ legi, *Ne sit quinto productior actu.* *Ap.* Toties mutabis patinas⁴, ut proœmium sit iusculentum, conclusio vel epilogus ex variis bellariorum generibus conflatus. *Sp.* Quem probas in patinis ordinem? *Ap.* Eundem quem Pyrrhus⁵ in acie. *Sp.* Quid ais? *Ap.* Quemadmodum in oratione, ita nec in convivio decet proœmium esse elaboratum. Rursus epilogus varietate commendetur potius, quàm apparatus. In tribus itaque mediis servanda Pyrrhi disciplina, ut in utroque cornu sit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet, ut nec sordidus videare, nec fastidiosâ copiâ sis molestus. *Sp.* Satis expedite de cibis; superest, ut, quomodo bibendum, doceas. *Ap.* Nulli omnium cyathum appones, sed pueris dato negotium, ut ubi percunctati didicerint, quo quisque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique quod volet porrigant. Ea ex re duplex erit commodum. Nam & parcius bibetur, & jucundius; non solum ob id, quia subinde recens dabitur potus, verum etiam quod nemo bibit nisi sitiens. *Sp.* Optimum profecto consilium. Sed quâ fieri poterit, ut hilarescant omnes? *Ap.* Id ut fiat, partim in te fitum est. *Sp.* Quinam? *Ap.*

B b 3

Tenes

unicuique, ut nullus possit conqueri quod pejus tractetur quam alii; quod observatur adhuc in amplis conviviis recte dispositis. Vides, lector, supponi mensam non esse rotundam, imò & in talibus, cum amplissimæ sunt, aliquid analogum observatur. At dicendum præterea quid ad hæc, *Myrtus tradi solitus*, hinc isthuc, quod olim in conviviis, qui canere deberet, myrtum acciperet, quam, peractâ cantione, tradebat alii, qui caneret rursus, & sic deinceps, hincque vulgata locutio *ad myrtum canere*.

1 Hæc negliguntur nunc, siquidem nihil conferant ad regulam generalem, qua convivæ tractentur æqualiter, habentes omnes ad manum quæ optima sunt.

2 Exordio scilicet narratione, divisione, tractatione, & peroratione.

3 In Arte poetica, 189.

4 Quidni? convivio enim sua deesse non debet elegantia.

5 Videbis infra, isthuc de Pyrrho respicere tantum secundas, tertias, & quartas patinas; nec mireris, ordinem belli hæc intervenire, posteaquam videris ordinem orationis, & comediarum, omnes enim æquè merentur; & quare in his non licebit auctori nostro jocari? Porro Pyrrhus rex fuit Epirotarum rei bellicæ peritissimus, notissimusque Romanis propter clades quibus eos affecit. Ferturque Annibal, cum inter colloquendum à Scipione rogareretur, quos judicaret dignissimos duces, primo loco nominasse Alexandrum, secundo Pyrrhum, tertio se ipsum; at quid fecisses, inquit Scipio, si me vicisses? Primum omnium respondit Annibal, tunc me nominassem; quo injuriam Scipioni factam, vel inadvertentiam suam reparavit, nisi mavis credidisse Annibalem, se duriori rerum suarum statui cessisse, potius quam Scipionis in militia peritiz.

Tenes illud : *Ante omnia vultus accessere boni*¹. *Sp.* Quorsum istud?
Ap. Ut convivas comiter excipias, fronteque hilari compelles, sermonem ad cujusque ætatem, affectum, ac mores attemperans. *Sp.* Accedam, ut dicas melius. *Ap.* Nôsti linguas. *Sp.* Propemodum omnium. *Ap.* Ut suâ quemque linguâ subinde appelles, utque convivium fabulis amœnioribus hilarescat, varias misce materias de rebus, quarum quisque libenter meminit, & nullius dolore audiuntur. *Sp.* Quas dicis hujusmodi materias? *Ap.* Sunt peculiare ingeniorum differentiar, quas ipse melius perspicies; ego generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare, quæ multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum in quibus ipsi floruerunt. Matronis dulce est refricari memoriam ejus temporis, cum à procis ambirentur. Nautæ, quique diversas ac longinquas mundi regiones inviserunt, libenter ea narrant, quæ, quia nemo vidit, mirantur omnes; est & ante ætorum malorum, juxta proverbium, *jucunda recordatio*, si modo ejus sint generis, ut cum probro conjuncta non sint, veluti militiæ, profectionum, naufragiorumque discrimina. Postremò, de sua cuique arte grata est confabulatio, deque hisce rebus, quarum usu² callet. Hæc sunt ferme generalia³; peculiare affectus singulatim describi non queant; sed exempli causâ: Est aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus, alius gaudet videri dives; est hic loquacior, ille pauciloquus, nonnullos reperies tetricos, alios contrâ blandiores. Sunt qui nolint videri senes, cum sint; sunt rursus qui volunt haberi grandiores quàm sint; affectantes hoc esse mirandi, quod bellè portant ætatem; sunt sceminæ quæ sibi de forma placent, sunt aliæ putidulæ. His cognitis affectibus, haud difficile est miscere sermones unicuique gratos, vitatis his quæ mœrorem afferunt. *Sp.* Næ tu perpulchrè tenes artem convivoriam! *Ap.* Phy! si tantundem temporis & operæ mihi consumptum esset in utroque⁴ jure, medicina, ac theologia, quantum impensum est huic arti, jamdudum & inter jureconsultos, medicos, ac theologos, doctoris & titulum & lauream tulissem. *Sp.* Credo. *Ap.* Sed heus tu, nè quid erres, hic cavendum est, nè fabulæ sint nimium prolixæ, aut nè exeant in temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil jucundius, si modicè sumpseris; contra nihil molestius, si supra quàm sat est hauseris: ita usu venit in fabulis. *Sp.* Vera prædicas. Sed huic incommodo quodnam ostendis remedium? *Ap.* Ubi senseris suboriri τὴν αἰσιν μέθυ

¹ Ex Ovidio Metam. viii. 677. *A heavy welcome is the best cheer.*

² *Usu*, non *usum*, ut quædam editiones perperam emendare voluerunt, i. e. in quarum usu & noticia confirmatus ac veluti obduratus est, ut proprie vox *calere* significat,

³ Sic est hominum genius; quod hoc disticho (ad quod, credo, alluditur) optime enunciat, *Nayita de ventis, de tanris narrat avator: Enumerat miles vulnera, pastor oves.*

⁴ Civili scilicet & canonico.

*μῦθος*¹, per occasionem interseca sermonem, & argumentum diversum interfere. Frustra, opinor, te monerem, nè cui suus dolor in convivio refricetur²; utcumque Plato judicat, in conviviis quibusdam vitiis esse medendum, vino discutiente tristitiam, & offensæ memoriam abolente. Verum illud te monitum oportuit, nè nimium crebro salutes convivas; tametsi probo, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum motoriam³ agere fabulam. Nihil autem incivilius, quàm ibi commemorare, quod cibi genus sit, quâ coctum arte, quanti emptum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiam modicè quod apponitur. Alioqui nimis diligens extenuatio apparatus idem agit quod ostentatio. Satis est bis aut ad summum ter dixisse, *Boni consulate, si parum lautus est apparatus, animus certè lautissimus est*. Interdum sales aspergendi sunt, sed qui nihil habeant dentis⁴. Profuerit & illud, subinde suâ quemque compellare linguâ, sed paucis. Dicendum erat initio, quod mihi nunc tandem venit in mentem. *Sp.* Quidnam? *Ap.* Si non placet sortitò dare locos, cura ut tres ex omnibus eligas naturâ festivos, minimeque mutos, quorum unum collocabis in capite mensæ, alterum è regione⁵, tertium in medio, qui silentium ac tristitiam cæterorum discutiant. Quod si perspexeris convivium vel silentio tristius esse, vel clamoribus tumultuosum, aut etiam ad rixas tendere. *Sp.* Hoc crebrò fit apud nos; quid tum faciendum? *Ap.* Accipe rem mihi multo usu compertam. *Sp.* Expecto. *Ap.* Inducito duos mimos, sive *γελωτοποιαὶς*⁶, qui sine voce ridiculum aliquod argumentum gestikulatione repræsentent. *Sp.* Cur sine voce? *Ap.* Ut par sit omnium voluptas, aut nihil loquantur, aut linguâ loquantur omnibus æquè ignotâ; gestibus loquentes, omnes pariter intelligent. *Sp.* Quod argumentum mihi narras, non factis intelligo. *Ap.* Sunt innumera, puta uxorem decertantem cum marito de principatu, aut simile quippiam è media⁷ vita. Quo magis erit ridicula saltatio, hoc plus erit omnibus voluptatis. Hos oportet esse semifatuos; alioqui qui planè fatui sunt, quædam interdum effutiant imprudentes, quæ lædunt. *Sp.* Ita tibi precor semper propitium Comum, ut mihi dedisti fidele consilium. *Ap.* Addam coronidem, quin potius repetam, quod initio dixeram, nè nimium sis anxius, ut placeas omnibus, non hîc tantum, sed in omni vita; at-

B b 4

qui

¹ Ebrietatem sine vino, i. e. temulentiam & dispositionem ad rixas, cuius vinum causa non est.

² Renovetur.

³ Id est, non diu hæreere eidem fabulæ, vel argumento.

⁴ Mordacitatis, i. e. ergo, ne joci quemquam urant nimis.

⁵ Opposita scil. capiti vel summo loco mensæ.

⁶ Risûs excitatores,

⁷ Vulgari.

376 DE REBUS AC VOCABULIS.

qui ita fiet, ut citius placeas omnibus ; optimum enim in vita, *Nē quid nimis* ¹.

DE REBUS AC VOCABULIS.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc de rebus ac vocabulis taxat præpostera quorundam iudicia, qui nomen quaerunt ambitiosius, quàm rem ipsam, haberi, quàm esse & habere. In rebus expetendis præstat esse & habere ; in rebus fugiendis, haberi, nec esse. Nequissimum fraudis genus, fallere fidentem.

BEATUS, BONIFACIUS.

Be. **S** Alvus sit Bonifacius. *Bo.* Etiam atque etiam salvus sit Beatus. **S** Sed utinam essemus uterque quod dicimur, tu dives ², ego formosus ³. *Be.* Itane parum tibi videtur, habere nomen magnificum ? *Bo.* Mihi quidem minimi momenti, nisi res adfit. *Be.* At plerique mortales aliter affecti sunt. *Bo.* Fieri potest ut mortales sint isti ; homines ⁴ esse non credo. *Be.* Et homines sunt, o bone, nisi putas etiam nunc sub humana specie camelos & asinos obambulare. *Bo.* Hoc citius crediderim, quàm homines esse, qui pluris nomen faciant, quàm rem. *Be.* In certis rerum generibus, fateor, plerique malunt rem quàm nomen ; in multis contrà. *Bo.* Hoc quid sit, non satis assequor ⁵. *Be.* Atqui penes nos ipsos exemplum est. Tu Bonifacius diceris, & habes quod diceris : sed si esses alterutro spoliandus, utrum malles habere malam faciem, an pro Bonifacio dici Cornelius ⁶ ? *Bo.* Equidem malim vel Theristes ⁷ dici, quàm habere prodigiosam faciem : an bonam habeam, nescio. *Be.* Item ego si dives essem, & aut res, aut nomen esset deponendum, malim Irus ⁸ dici, quàm re spoliari. *Bo.* Assentior vera loquenti. *Be.* Idem usu veniet, opinor, in his qui sunt prosperâ valetudine, aut aliis corporis præditi commodis. *Bo.* Probabile est. *Be.* At quàm multos videmus, qui mallent nomen eruditi piique viri, quàm esse docti, bonique ! *Bo.* Plurimos istiusmodi novi. *Be.* An non apud hos plus habet momenti nomen, quàm res ? *Bo.* Videtur. *Be.* Jam si quis nobis adesset dialecticus, qui

¹ Proverbialis est locutio, ex Terentio in And. sensu facillima, & quæ cum Horatiana fere coincidit, *Est modus in rebus*, &c. *To much of one thing is good for nothing.*

² *Beatus* tamen significat proprie felicem, sed cùm divites vulgo censeantur felices, *beatus* sæpe divitem sonat, sic Horatius & Juvenalis vocant *Beatam*, viduam divitem, & auctor noster ipse jam dixit *Crassum beatum*, i. e. divitem.

³ *Bonifacius* enim est veluti *bona facie homo*.

⁴ *Id est*, ratione præditos.

⁵ Intelligo.

⁶ Non attendit ad id, quod Cornelianum nomen nobilissimum esset apud Romanos, sed ad isthuc, quod sonus relationem habeat cum cornibus, quæ habere in capite aut facie maxime oppositum est bonæ faciei homini, prout *Bonifacius* significat, ut jam vidimus.

⁷ Homo celebratus apud Græcos, non minus propter deformitatem, quam pusillanimitatem.

⁸ Hunc jam vidisti.

qui scitè definiret, quid sit rex, quid episcopus, quid magistratus, quid philosophus; fortassis & hîc inveniremus, qui mallent nomen, quàm rem. *Be.* Ita profectò, si rex est, qui legibus & æquitate populi commodum spectat, non suum; si episcopus, qui totus invigilat gregi Dominico; & si magistratus est, qui ex animo consulit reipublicæ, & si philosophus est, qui neglectis fortunæ commodis, tantùm studet bonæ menti parandæ. *Be.* Hîc vides, quantum hujus generis exemplorum possim aggerere. *Bo.* Sanè plurimum. *Be.* An hos omnes negabis esse homines? *Bo.* Vereor, nè nos ipsi citiùs nomen hominis amittamus ¹. *Be.* At si homo est animal rationale, quantum abest hoc à ratione, ut in corporis commodis veriùs quàm bonis, & in externis, quæ fortuna dat simul & eripit, cùm liber, rem malimus, quàm nomen: in veris animi bonis nomen pluris faciamus, quàm rem? *Bo.* Præposterum meherculè judicium, si quis attendat. *Be.* Eadem autem est ratio in contrariis. *Bo.* Expecto quid dicas. *Be.* Idem judicandum de nominibus rerum fugiendarum, quod dictum est de vocabulis expetendarum. *Bo.* Apparet. *Be.* Magis enim horrendum est esse tyrannum, quàm tyranni nomen: & si malus episcopus, juxta sententiam Evangelicam ², fur est & latro, non tam hæc nomina sunt nobis detestanda, quàm ipsa res. *Bo.* Convenit sanè. *Be.* Tu de cæteris similiter colligito. *Bo.* Prorsus intelligo. *Be.* Nónne fatui nomen averfantur omnes? *Bo.* Et quidem maximè. *Be.* Nónne fatuus esset qui aureo piscaretur hamo ³, qui vitrum anteponeret gemmis, qui chariores haberet equos, quàm uxorem ac liberos? *Bo.* Is esset quovis Corcebo stultior ⁴. *Be.* An non tales sunt, qui procurrunt in militiam spe lucri non admodum magni, corpus & animam exponentes periculo; qui student congerendis opibus, cùm animum habeant omnium bonarum rerum egenum; qui vestes & ædes exornant, cùm animus neglectus ac squallidus jaceat; qui corporis valetudinem anxie tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem negligunt; denique qui fugacissimis hujus vitæ voluptatibus cruciatus merentur æternos? *Bo.* Ipsa ratio fateri cogit, plusquam fatuos esse. *Be.* Atqui his fatuis cùm plena sint omnia, vix invenias

¹ Siquidem, hi qui pluris nomen faciunt quàm rem, plures numero sint, & in majore auctoritate, quàm nos, proindeque facient citiùs ut nos in hominum número non numeremur, quàm nos ut illi non numerentur.

² Respicit ad Joh. x. ubi *qui non intrat per portam ad gregem, fur & latro* vocatur.

³ Dictum erat Augusti, in eos qui plus deperdunt in spem lucri, quàm possint lucrari, etiamsi res bene cedant,

attamen ad literam sic postea fecit nepos Nero.

⁴ Stultissimus; in proverbio enim erat olim, *Corcebo stultior*. Corcebus hic autem non ille est, de quo in Virgilio, qui Cassandræ Priami filix desponsatus fuerat: sed ex Elide ille, de qua Eustathius & Lucianus, qui physicæ & naturalis historię omnino rudis, itemque primorum fere arithmeticæ elementorum, undas maris tamen mensurare volebat.

378 DE REBUS AC VOCABULIS.

nias qui ferre possit fatui vocabulum, cùm adeo non abhorreant à re. *Bo.* Sic est profectò. *Be.* Age, scis quàm sint apud omnes invisa vocabula mendacis ac furis. *Bo.* Sunt invisissima, nec sine causa. *Be.* Fateor. Sed cùm stuprare conjuges alienas sit furto sceleratius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convitium illico stricturi gladium. *Bo.* Ita res habet apud complures. *Be.* Ita cùm multi scortis vinoque perditissimi sint, & sint libenter ac palam; tamen ad ganeonis nomen offenduntur. *Bo.* Hi nimirum rem sibi gloriæ ducunt, cùm vocem rei debitam horreant. *Be.* Sed vix aliud nomen auribus nostris videtur intolerabilius, quàm mendacis. *Bo.* Novi qui hoc convitium cæde sint ulti. *Be.* Sed utinam pariter abominentur rem! Nunquam accidit tibi, ut, qui promiserat se mutuum ad certum diem redditurum, falleret? *Bo.* Frequenter; etiam cùm id dejerâsset, neque id semel, sed iterum atque iterum. *Be.* Fortasse non erant solvendo¹. *Bo.* Imò erant, sed commodius esse ducebant non reddere creditum. *Be.* An hoc non est mentiri? *Bo.* Planissimè. *Be.* Auderes istiusmodi creditorem sic compellare: *Cur mihi toties mentiris?* *Bo.* Non; nisi paratus essem ad pugnam. *Be.* An non simili modo quotidie verba dant latomi, fabri, aurifices, & vestiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen præstantes, etiam si magni referat tuâ? *Bo.* Mira impudentia! sed adde his advocatos pollicentes operam. *Be.* Potes addere sexcenta nomina: nemo tamen horum laturus sit mendacis vocabulum. *Bo.* Hoc genere mendaciorum plena sunt omnia. *Be.* Itidem furis nomen nemo tolerat, cùm à re non perinde omnes abhorreant. *Bo.* Expecto ut dicas clariùs. *Be.* Quid interest inter eum, qui rem tuam tollit è scrinio, & inter eum, qui depositum abjurat? *Bo.* Nihil, nisi quod sceleratior est, qui spoliât etiam fidentem. *Be.* At quàm pauci sunt, qui depositum reddunt; aut si reddunt, non dant integrum? *Bo.* Opinor esse perpaucos. *Be.* Nemo tamen istorum ferat furis vocabulum, cum rem non horreant. *Bo.* Admodum. *Be.* Jam mihi reputa, quid vulgo fiat in tractandis pupillorum bonis, in testamentis ac legatis, quantum hæreat digitis tractantium. *Bo.* Frequenter totum. *Be.* Furtum amant, vocabulum detestantur. *Bo.* Maximè. *Be.* Quid agant, qui res fisci tractant, qui monetam publicam cudunt deteriorem, qui nunc auctâ, nunc diminutâ nummorum æstimatione, privatorum rem accidunt, fortasse nobis non admodum liquet²: de his, quæ quotidie experimur, loqui fas est. Qui sumit mutuum, aut qui constat æs alienum hoc animo, ut reddat, si liceat, nunquam; quantum abest à fure? *Bo.* Cautior fortasse dici potest, melior nequam. *Be.* At horum cùm ingens ubique sit numerus, nemo tamen tolerat furis nomen. *Bo.* Animum solus Deus novit: proinde apud homines

¹ Were not able to pay.

²

² Credam; nam maxime eorum interest, ut non liqueat.

homines *obærat*i vocantur, non *fures*. *Be.* Quantuli refert, quo nomine dicantur apud homines, modo sint fures apud Deum? certè suus cuique notus est animus. Ad hæc, qui, cùm debeat multum, quod obtigit pecuniæ, nequiter prodigit; qui, posteaquam decoxit in una civitate, delusis creditoribus, fugit in aliam, hospites quærens quibus imponat, idque facit crebrius; nōne satis declarat quo sit animo? *Bo.* Satis superque. Sed tamen isti solent hoc fucare colore, quod faciunt. *Be.* Quonam? *Bo.* Multum multisque debere, prædicant sibi cum magnatibus, atque adeo regibus esse commune; eo-que qui sunt hoc ingenio præditi, fere nobilitatis opinionem affectant. *Be.* In quem usum? *Bo.* Dictu mirum, quantum equiti licere velint. *Be.* Quo jure? quibus legibus? *Bo.* Haud aliis, quàm quibus præfecti maris vindicant sibi quicquid ejectum est naufragio¹, etiam si extet dominus: quibus alii suum esse volunt, quicquid apud furem aut prædonem deprehenderint. *Be.* Istiusmodi leges possent ipsi fures condere. *Bo.* Et facerent, si queant tueri; & haberent quod excusarent, si bellum indicant prius, quam furentur. *Be.* Quis hoc juris dedit equiti potius, quàm pediti? *Bo.* Militiæ favor. Sic enim exercentur ad bellum, quo promptiores sint ad spoliandum hostem. *Be.* Sic, opinor, Pyrrhus² exercebat suos ad bellum. *Bo.* Non, sed Lacedæmonii³. *Be.* Abeant in malam crucem cum suo exercitio. Sed unde nomen⁴ hoc tantæ prærogativæ? *Bo.* Quibusdam obvenit à majoribus, alii mercantur ære, quidam adsciscunt. *Be.* An licet adsciscere cuilibet? *Bo.* Licet, si mores respondeant. *Be.* Qui? *Bo.* Si nihil bonæ rei gerat; si splendide vestiatur; si incedat annulatus; si gnaviter scortetur; si aleam ludat assidue; si certet chartis⁵; si computationibus ac voluptatibus ætatem absumat; si nihil loquatur plebeium, sed arces, pugnas, ac bella mera crepet, Thraſonica⁶ omnia. Isti sibi permittunt bellum, cui velint, indicare; etiam si pedem ubi ponant, non habeant. *Be.* Equites mihi narras equuleo⁷ dignos. Atqui tales habet non paucos Sicambria⁸.

CHARON.

¹ Naufragium calamitosum satis est in se, videant qui hoc durissimo jure utuntur.

² Hunc jam vidimus peritissimum ducem, at nesciam si sic egerit.

³ Siquidem apud eos furari licitum erat, dummodo ita cautè res transigeretur, ut fur in furto non deprehenderetur; at si, loris cædebatur.

⁴ Equitis scil. quod magis nobilitatem sonat apud alias gentes quàm apud nos.

⁵ *At cards.*

⁶ *Id est*, digna Thraſone, stulto,

glorioso, & vano (ut vidimus) milite: videant qui nullis aliis artibus suam nobis nobilitatem probent, at nos non sinamus, talibus pejus quàm fucatis mercedibus nobis imponi.

⁷ Sic loquitur quidem auctor, propter affinitatem in sono vocis equulei cum equo (quo donabantur olim ab imperatoribus, qui creabantur equites) at maxime serius est.

⁸ Gueldria, Zutphen, & multa Westphaliæ pars: at non in ea regione solum tales equites aut nobiles invenias.

ARGUMENTUM.

Charon detestatur bellum inter Christianos. Malus genius annunciat Charonti totum terrarum orbem incendi bellis. Ossa dea Fama apud Homerum. Monachi & Jesuita incendiarii.

CHARON, GENIUS, ALASTOR¹.

Cb. Quid ita properas gestiens, Alastor? *Al.* Opportunè tu quidem, ô Charon. Ad te properabam. *Cb.* Quid novæ rei? *Al.* Nuncium fero, tibi Proserpinæque² lætissimum futurum. *Cb.* Effer igitur quod fers, teque exonera. *Al.* Furia non minus gnæviter quàm feliciter gesserunt suum negotium, nullam orbis partem non infecerunt malis Tartareis³, diffidiis, bellis, latrociniis, pestilentiiis, adeo ut planè jam calvæ emissis colubris sint, & exhaustæ venenis obambulent, quærentes quicquid usquam est viperarum & aspidum, quando tam glabræ sunt quàm ovum, & pilum non habent in capite, neque quicquam in pectore succi efficacis⁴. Proinde tu fac cymbam ac remos appares. Mox enim ventura est tanta umbrarum multitudo, ut verear nè non sufficias omnibus transmittendis. *Cb.* Ista nos non fugerant. *Al.* Unde rescieras? *Cb.* Ossa⁵ pertulerat ante biduum. *Al.* Ut illâ Deâ nihil est velocius⁶! Sed quid tu igitur hîc cessas relicta cymbâ? *Cb.* Ita nimirum res ferebat⁷. Huc profectus sum, ut mihi compararem validam aliquam triremem; nam mea cymba jam vetustate putris ac inutilis, non suffecerit huic oneri, si vera sunt quæ narravit Ossa. Quanquam quid opus erat Ossâ? Res ipsa compellit. Nam naufragium feci⁸. *Al.* Nimirum totus distillas; suspicabar te redire è balneo. *Cb.* Imò enatavi è Stygia palude. *Al.* Umbras ubi reliquisti? *Cb.* Natant cum ranis⁹. *Al.* Sed quid narravit Ossa? *Cb.* Tres orbis monarchas¹⁰ capitalibus odiis in mutuum exitium ruere, nec ullam orbis Christiani partem immunem esse à belli furiis; nam tres illi reliquos omnes pertrahunt in belli consortium. Omnes esse talibus animis, ut nemo velit alteri cedere: nec Danum, nec Polonum, nec Scotum; nec vero Turcam interim esse

¹ Nomen est unius ex Plutonis equis, est *crucians*, aut *cruciatns*.

² Reginæ inferorum, utpote uxori Plutonis.

³ Quoniam in Tartaro, quæ est pars inferorum damnatis destinata, subsequencia mala regnare supponuntur.

⁴ Ad creanda scil. diffidia & mala, adeo exhaustæ sunt, per ea quæ jam creârunt.

⁵ Quæ est dea Fama apud Homerum.

⁶ *Fama volat*, est veluti proverbialis locutio.

⁷ *My business called me hither*.

⁸ Proper multitudinem scil. umbrarum, quas necesse erat transportare simul in tantis bellis.

⁹ Siquidem poetæ, Aristophanes præferim, finxerunt innumeras esse in Stygia palude.

¹⁰ Carolum quintum scil. Franciscum primum, & Henricum nostrum octavum, quos jam plus semel vidimus.

esse in otio ; moliri dira : pestilentiam ubique sævire, apud Hispanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Ad hæc novam esse lucem ¹ ex opinionum varietate natam, quæ sic vitiavit omnium animos, ut nulla usquam sit sincera amicitia, sed frater fratri diffidat, nec uxori cum marito conveniat. Spes est, hinc quoque nascituram olim magnificam hominum perniciem, si res à linguis & calamis ad manus pervenerit. *Al.* Hæc omnia verissimè narravit Ossa. Nam ipse plura vidi his oculis, assiduus comes & adjutor Furiarum, quæ nullo tempore magis declarârunt se suo dignas nomine. *Cb.* Atqui periculum est, nè quis dæmon ² exoriatur, qui subitò adhortetur ad pacem ; & sunt mortalium animi mutabiles. Nam audio apud superos ³ esse Polygraphum ⁴ quendam, qui calamo suo non desinit infectari bellum, & ad pacem cohortari. *Al.* Ille jam pridem furdus canit. Olim scripsit pacis profligatæ querimoniam ; nunc eidem extinctæ scripsit epitaphium ⁵. Sunt alii contrà, qui non minus juvent rem nostram, quàm ipsæ Furie. *Cb.* Quinam isti ? *Al.* Sunt animalia ⁶ quædam pullis & candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis ; hæc nunquam recedunt ab aulis principum : instillant in aurem amorem belli, hortantur eodem procures ac plebem ; in Evangelicis ⁷ illis concionibus clamitant bellum esse justum, sanctum, ac pium. Quoque magis mireris hominum fortem animum, clamitant idem apud utramque partem. Apud Gallos concionantur Deum stare pro Gallis, nec vinci posse qui Deum habeat protectorem. Apud Anglos & Hispanos, hoc bellum non à Cæsare geri, sed à Deo ; tantum præbeant se viros fortes ; victoriam esse certam. Quòd si quis interciderit, eum non perire ; sed rectâ subvolare in cælum, sicut erat, armatum ⁸. *Cb.* Et habetur istis tanta fides ? *Al.* Quid non potest simulata religio ? Accedit huc juvenus, rerum imperitia, gloriæ sitis, ira, animus ad id, quo vocatur, naturâ propensus. His facilè imponitur, nec difficile perpellitur plaustrum suapte sponte propendens ad ruinam. *Cb.* Ego istis animalibus lubens aliquid boni fecero. *Al.* Appara lautum convivium. Nihil potes gratius. *Cb.* Ex malvis, lupinis, & porris. Nam apud nos non alia est, ut scis, annona. *Al.* Imò ex perdicibus, capis, & phasianis, si vis esse gratus convivor. *Cb.* Sed quæ res istos movet, ut tantopere promoveant bellum ? aut quid hinc metunt commodi ? *Al.* Quia plus emolumenti capiunt è morientibus,

¹ Discordiam in negotio religionis intelligit.

² Tale nomen pacis patronis dare decet Charon, qui ex hominum perniciæ facit lucrum.

³ Inter vivos.

⁴ Qui multa scripsit & scribit ; atque hic ipse Erasmus est, pacis in omnibus maximè studiosus, sed cui res non

successit, ut sperabat.

⁵ Parvuli tractatus sunt, quos scripsit Erasmus noster.

⁶ Monachi sunt, iis enim solis frequentia apprime conveniunt.

⁷ Ironicum epitheton.

⁸ Dialectus est & assertio studii partium, apud omnes supersticiosos, Pontificios monachales præsertim.

bus, quàm ex vivis. Sunt testamenta, parentalia, bullæ, multaque alia non aspernanda lucra. Denique malunt in castris versari, quàm in suis alvearibus. Bellum multos gignit episcopos, qui in pace nè teruncii quidem fiebant. *Ch.* Sapiunt. *Al.* Sed quid opus est triremi? *Ch.* Nihil, si velim in media palude rursus naufragium facere. *Al.* Ob multitudinem? *Ch.* Scilicet. *Al.* Atqui umbras vehis, non corpora. Quantum autem ponderis habent umbræ? *Ch.* Sint tipulæ, tamen tipularum tanta vis esse potest, ut onerent cymbam. Tum scis & cymbam umbratilem esse. *Al.* At ego memini videre me, cùm esset ingens turba, nec cymba caperet omnes, à clavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum sentiebas. *Ch.* Fateor tales esse animas, quæ paulatim demigrarunt è corpore phthisi aut hecticâ tenuato. Cæterum quæ subito revelluntur è crasso corpore, multum corporeæ molis secum ferunt. Tales autem mittit apoplexia, synanche, pestilentia, sed præcipuè bellum¹. *Al.* Non opinor Gallos aut Hispanos adferre multum ponderis. *Ch.* Multo minus quàm cæteri²: quanquam & horum animæ non omnino veniunt plumæ. Cæterum è Britannis, è Germanis bellè passis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus sim, decem duntaxat vehens, & nisi jacturam fecissem³, perieram unà cum cymba, vectoribus, & naulo. *Al.* Ingens discrimen! *Ch.* Quid interea censes fieri, cùm accedunt crassi satrapæ, Thrasones, & polymáchæroplacidæ⁴? *Al.* Ex his qui pereunt in justo bello, nullos arbitror ad te venire. Nam aiunt eos rectâ subvolare in cælum. *Ch.* Quo subvolent, nescio; unum illud scio, quoties bellum est, tot ad me veniunt faucii lacerique, ut demirer ullum superesse apud superos. Nec solum veniunt onustæ crapulâ & abdomine, verum etiam bullis, & sacerdotiis, aliisque rebus plurimis. *Al.* At ista non deferunt secum, sed nudæ veniunt ad te. *Ch.* Verum; sed quæ recentes veniunt, somnia talium rerum secum adferunt. *Al.* Itane gravant somnia? *Ch.* Gravant cymbam meam; quid dixi, gravant? jam demerferunt. Postremo tot obolos⁵ putas nihil habere sarcinæ? *Al.* Equidem arbitror, si ferant æreos. *Ch.* Proinde certum est mihi, prospicere de navi, quæ sufficiat oneri. *Al.* O te felicem! *Ch.* Quid ita? *Al.* Quia propediem ditesces. *Ch.* Ob multitudinem umbrarum? *Al.* Næ. *Ch.* Si quidem suas opes secum adferant. Nunc qui in cymba deplorant se apud superos reliquisse regna, præsulatus, abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt præter obolum.

Itaque

¹ Recte, nam facit ad thesim.

² Siquidem vulgò macriores Germanis, imò vel Anglis.

³ Id est, conjecissem quasdam in Stygiam paludem.

⁴ Qui multum gladiis, i. e. bello, delectantur. Non credam enim hîc

respici ad illud, quod *machara* significat sæpe pugionem, siquidem hoc nihil ad rem.

⁵ Obolum enim unaquæque umbra ei solvere supponitur apud poëtas pro naulo.

Itaque quod jam annis ter mille mihi corrasum est, id totum est effundendum in unam triremem. *Al.* Sumptum faciat oportet, qui quærit lucrum. *Ch.* Atqui mortales, ut audio, felicius negotiantur, qui, favente Mercurio, ditescunt intra triennium. *Al.* Sed iidem decoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, sed certius. *Ch.* Nescio quàm certum: si quis Deus nunc exoriatur, qui res principum componat, fors hæc tota mihi perierit. *Al.* Ista quidem de re jubeo ut, me sponfore, in utramque aurem dormias¹. Intra decennium totum nihil est quod pacem metuas. Unus Romanus pontifex sedulò quidem hortatur² ad concordiam, sed *laterem*³ *lavat*. Murmurant & civitates tædio malorum: conferunt susurros, populi nescio⁴ qui, dictitantes iniquum, ut ob privatas iras, aut ambitionem duorum triumve, res humanæ fursum deorsum misceantur; sed vincent, mihi crede, quamlibet recta consilia, Furia. Cæterum, quid opus erat hac gratiâ petere superos? An apud nos non sunt fabri? Certè Vulcanum⁵ habemus. *Ch.* Pulchrè, si quæram navim æream. *Al.* Minimo accersetur aliquis⁶. *Ch.* Ita est, sed deficit nos materia⁷. *Al.* Quid audio? nihil illic silvarum? *Ch.* Etiam nemora, quæ fuerant in campis Elysiis, absumpta sunt. *Al.* In quem tandem usum? *Ch.* Exurendis hæreticorum umbris⁸, adeo ut nuper coacti simus è terræ visceribus carbones effodere. *Al.* Quid? an istæ umbræ non possunt minore sumptu puniri? *Ch.* Sic visum est Rhadamantho⁹. *Al.* Ubi triremem mercatus eris, unde remiges parabuntur? *Ch.* Meæ partes sunt tenere clavum; remigent umbræ, si velint trajicere. *Al.* At sunt quæ non didicerunt remum agere. *Ch.* Apud me nullus est eximius¹⁰, remigant & monarchæ, remigant & cardinales suam quisque vicem, non minus quàm plebei tenues, si ve didicerint, si ve non didicerint. *Al.* Tu fac dextro Mercurio feliciter mercere triremem, ego non te remorabor amplius. Orco lætum adferam nuncium. Sed heus, heus, Charon. *Ch.* Quid est? *Al.* Fac matures reditum, nè te mox obruat turba. *Ch.* Imò jam plusquam ducenta millia offendes in ripa, præter illas quæ natant in palude. Properabo tamen, quantum licebit. Dic illis me mox adfuturum.

SYNODUS

¹ You may be intirely easy on that score.

² Credam; at si dixisset, *sedulò rei incumbit*, dubitarem, nihil enim vulgatus apud Papas, quàm publice hortari ad id, quod succedere nolint, faciantque secretis machinis, ut non succedat.

³ Proverbium, cùm quis nihil in labore proficit. *He labourereth in vain.*

⁴ Bene, siquidem qui sic cogitant,

non publice loquuntur.

⁵ Qui deorum faber apud poëtas,

⁶ Supple, *qui a lignis fabricet.*

⁷ Lignum.

⁸ Salsius rideas persequutores pontificios, si possis.

⁹ Qui à poetis factus est Inferorum iudex.

¹⁰ Supra alios scilicet, siquidem omnes tunc æquales.

384 SYNODUS GRAMMATICORUM.

SYNODUS GRAMMATICORUM ².

ARGUMENTUM.

Ridetur hic Carthusianus quidam Graculus, suo quidam iudicio doctissimus, qui libro suo Græcum indiderat titulum. Anticomaritas dicens quos appellare poterat Antimarianos vel Antidicomarianos. Synodus Grammaticorum de hoc verbo disputat; varia huius etymologia fingitur. Tandem ejus vocabuli auctorem Archimoritam meritis censet appellandum.

ALBINUS, BERTULPHUS, CANTHELUS, DIPHYLUS,
EUMENIUS, FABULLUS, GADITANUS.

Al. Estne quisquam in hoc numero, qui didicit arithmeticen?
Be. Cui tandem rei? **Al.** Qui certum doceat, quot convenimus grammatici. **Be.** Isti huc quidem citra calculos, vel digiti nostri nobis dicere poterunt. Te pono in pollice, me in indice, Canthelum in medio, Diphylum in annulari, Eumenium in minimo. Nunc ad lævam transeo; illic in pollice pono Fabullum, in indice Gaditanum. Itaque, ni fallor, septem sumus ². Sed quorsum attinet isthuc scire? **Al.** Quoniam audio septenarium reddere legitimum concilium ³. **Be.** Quod concilium mihi narras? **Al.** Est res seria, quæ me diu multumque torfit; neque me tantum, verum multos etiam viros neutiquam indoctos. Eam proponam in medium, ut hujus synodi auctoritate semel finiatur quæstio. **Ca.** Eximium quiddam sit oportet, quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perspicacissimum diu multumque torserit. Quare cupimus & ipsi nosse quid isthuc sit rei. Nam unus omnium nomine respondeo. **Al.** Ergo hic estote

1 Primario ridere vult auctor (ut patet ex tractatu, De colloquiorum utilitate) Carthusianum quendam, qui in Græcas literas debacchatus, indiderat tamen Græcum titulum libro, & Anticomaritas dixerat quos Antimarianos, vel Antidicomarianos appellare debuisset, i. e. adversarios Mariæ, seu *Opposers of the Virgin's honour and worship*. At quare hic Grammatici & Synodus? Paucis dicam, pro mea divinatione. Grammatici ergo; ut rideat Grammaticos multos, qui de futilibus plerumque, ut hic, disputant, non consentiunt inter se de multis, & cum ventum est ad etymologiam, ut hic, quorundam nominum, toro cælo diversas dant quasdamque ita remotas, heterogeneasque, ut mirum omnino sit, eas cuiquam venisse in mentem. At vox Synodus, theologicis negotiis unice tere destinata, hic adhibita est forsan, ut præstringat conciliorum plurima, ubi sæpe quot ca-

pita, tot sensus, ut hic; ubi sæpe de æquæ fere futilibus acriter disputatum est, & in quibus sæpe heterogenea & à vero Christianismo aliena plurima sancita sunt.

2 Satis ergo futiliter inceptum, ut dignum talibus grammaticis.

3 At quare isthuc, Erasme, nisi velis plurima conciliorum ridere? & unde hausisti septem præcise facere legitimum concilium? At ipse hallucinor forsan; etenim quare non? septem enim numerorum perfectissimus, utpote ex duobus ternariis & unitate: septem sunt candelabra in Apocalypsi, septem ibi memorati episcopi, septem diebus perfecit Deus universa, septem dies sunt in hebdomade, septem sunt tandem in cælo planetæ: quare ergo homines numero septem non absolute decernent, quod toti Christiano populo credendum agendumve sit?

estote omnes, aures simul adhibentes & animos. Plus vident oculi quàm oculus. Estne quisquam vestrum, qui nobis explanare possit, quid significet hæc vox *Anticomarita*¹? *Be.* Nihil facilius. Sonat echini betæ genus, quam prisci natatilem appellabant, caule contorto nodosoque, mirè fatua, tetri odoris si contingas; posset cum anagryi contendere. *Ca.* Natatilem narras betam, imò cacatilem² bestiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betæ? *Be.* Imò hoc dilucidè docet *Mammetreftus*³ vulgo corruptè dictus, cùm vero nomine dicatur *Mammothreptos*, quasi dicas, aviæ alumnum⁴. *Al.* Quid isthuc est tituli? *Be.* Ut intelligas in libro nihil inveniri præter meras delicias; quod *mammæ*, hoc est, aviæ, soleant indulgentius habere nepotes, quàm matres liberos suos. *Al.* Planè deliciosum opus mihi narras. Nuper enim, cùm in hunc codicem incidissem, minimum abfuit, quin risu dissilierim. *Ca.* Ubi tu nactus es eum codicem, qui rarissimus inventu est? *Be.* Abbas divi Bavonis⁵, nomine Livinus, à prandio Brugis⁶ duxit me in bibliothecam suam peculiarem, quam homo senex, cupiens aliquod sui monumentum posteris relinquere, non mediocri sumptu parabat. Nullus erat liber, qui non esset manu descriptus, idque in membranis, nullus qui non variis picturis ornatus, ac foris bysso auroque tectus. Quin & ipsa codicum spatiosa moles nescio quid majestatis præ se ferebat. *Al.* Quinam erant? *Be.* Oh præclari omnes, Catholicon⁷, Brachylogus, Ovidius per allegorias expositus, aliique innumeri; inter quos & lepidissimum Mammothreptum reperi. Inter eas delicias inveni Natatilem Betam. *Al.* Cur vocant Natatilem? *Be.* Referam quod legi: penes auctorem fidei periculum esto. Quoniam, inquit, provenit in locis humidis putribusque, nec usquam felicius provenit, quàm in cœno aut sterquilinio; honos sit auribus. *Al.* Itane graviter olet? *Be.* Sic, ut nec oletum ullum pejus oleat. *Al.* Estne istius oleris ullus usus? *Be.* Imò in deliciis est. *Al.* Fortasse porcis, aut asinis, aut bubus Cypriis⁸. *Be.* Imò hominibus, & quidem delicatis.

C c

¹ De hac voce plusquam barbara dicitur infra faris.

² Vox non Latina, at facile intelligitur, quod auctori notum fatis, totumque dignum eloquentiâ hominis purè grammatici.

³ Liber est futilis & puerilis, cujus auctor ignotus, nunquamque, credo, editus est in lucem.

⁴ Stultum ergo; aviæ enim per nimiam indulgentiam pueris maxima damna afferunt, efficiuntque sapius, ut stulti fiant.

⁵ Qui patronus Gandavi audit, ex eo quod nobilis & dives ibi abbatiam vel monasterium, quod vocatur quoque sancti Petri, fundârit, ejusque Abbas mortuus est anno 630.

⁶ Alia est urbs Flandriæ, non minus fere nota, quàm Gandavum ipsum.

⁷ Hunc librum, & subsequentes duos, ejusdem esse farinæ, credo, cùm *Mammetrefto*.

⁸ Quoniam stercore pasci dicebantur, hinc proverbialis fere locutio de cibo vilissimo, Cyprio bovi merenda.

tis. Pelinorum gens est ¹, apud quam convivia vicissim in longam ducuntur periodum: extremam computationem vocant suâ linguâ *Resumptam* ², quasi nos dicamus bellaria aut tragemata. *Al.* Quam bella bellaria! *Be.* Ejus computationis hæc lex est, ut liberum sit convivatori quicquid volet apponere: nefas autem sit convivis quicquam rejicere, sed omnia boni consulere. *Al.* Quid si apponeret cicutam, aut cramben recoctam? *Be.* Quicquid apponitur devorandum ibi est tacitè. Domi tamen licet quod ederint revomere. Nam hîc fere ponunt natatilem Betam, sive Anticomaritam: nihil enim refert utro nomine dixeris, res eadem est. Admiscent aliquid querni corticis, & allii plurimum. Ita moretum absolvunt. *Al.* Quis persuasit legem tam barbaram? *Be.* Consuetudo, quovis tyrano potentior. *Al.* Tragicam periodum mihi narras, quæ tam inamcenum habeat exitum. *Be.* Dixi meam vicem, nulli præjudicans, si quis quid habet rectius. *Ca.* At ego comperi priscis fuisse piscem, quem vocârunt Anticomaritam. *Be.* Dic auctorem. *Ca.* Codicem exhibere possum; nomen auctoris non possum dicere. Scriptus est Gallicè, sed formulis Hebraicis ³. *Be.* Quam speciem habet piscis Anticomarita? *Ca.* Cætera nigris squamis est, solus venter albet. *Be.* Palliatum quempiam Cynicum ⁴, opinor, nobis ex pisce facies. Qui factor? *Ca.* Nihil insuavius. Quin pestilens est. Nascitur in putribus lacunis, interdum & in cloacis, iners, limosus: solo gustu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens est in regione quam Celtithracen ⁵ appellant. Nam illic in deliciis est, quod gustâsse carnes detestabilius sit homicidio. *Al.* Infelix regio cum suo Anticomarita. *Ca.* Tantum habeo quod dicam: nemini præjudicatum velim meâ sententiâ. *Di.* Quid opus est hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebræis schedis petere, cum ipsa dictionis etymologia præ se ferat Anticomaritas dici puellas parum feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis. Nec enim novum est quod scribæ quo verterunt in *co*, cum sint literæ cognatæ, *c*, *q* & *k*. *Eu.* Erat aliquid quod dixit Diphylus, si constaret dictionem esse Latinam. Mihi videtur esse Græca, è tribus conflata, ex ἀντι, quod est *contra*, & κωμω, quod

¹ *Id est*, homines quibus hæc beta natatilis placet, sunt *gens Pelinorum*: bene; etenim æquè facile est declarare, quænam illa gens sit, quàm, quid sit *natatilis beta*, vel *Anticomarita*.

² Isthac voce uti decet hoc sensu gentem Pelinorum.

³ *In the Hebrew characters*. Dignas descriptione piscis Anticomaritæ.

⁴ Cynicæ philosophiæ fundator fuit Diogenes, pallio nigro vel saltem ad nigrum colorem accedente uteba-

tur, & sectatores deinde; at non multum vestium habebant, credo, præterea.

⁵ Quid Celtae, quid Thraces, notum nobis satis: hi prope Pontum Euxinum, illi in Gallia, sed quod Celtae sedes posuerint in Thracia, vel Thraces apud Celtas, sicque facta sit veluti Celtithrace, vel Celtithracia, non recorder vel audivisse; fictio cum ignotopisce quadrat.

quod sonat *pagum*, & *παρίξιν*, quod est muliebriter garrire: hinc per synalœphen elisa o, dictus est Anticomarita, qui rusticanâ garrulitate cunctis obstrepat. *Fa.* Sedulò quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox, quot habet syllabas. Nam *α*, sonat *αὖτις*, *τι*, *τίλλων*, *κω*, *κώδια*, *μα*, *μάλμ*, *ρυ*, *ρὺπαρά* [perperam enim scribitur per *ι*] *τα*, *τάλας*. Ex his conficitur *amens*, ac *miser*, *vellens pilos putrium tergorum*. *Al.* Tali opificio cibus congruit beta natalis, de qua modo dixit Bertulphus. *Be.* Nimirum anticomarita anticomaritæ. *Ga.* Sedulò quidem dixistis omnes; at mihi videtur uxor viro malè morigera dici anticomarita per syncopen, anticomarita, quod semper aduersetur marito. *Al.* Si recipimus tales tropos, facile ex *foria* fient *fora*, & *cuniculus* fiet *cuculus*. *Be.* Atqui Albinus, qui consul est in hoc senatu, nondum dixit quid ipse censeat. *Al.* Ex me quidem quod adferam non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre, quod ab hospite meo nuper didici, homine linguacissimo. Sæpius variabat in loquendo sermonem, quàm luscinia cantionem. Is asseverabat vocem esse Chaldaicam, è tribus compositam. Apud illos enim, ut aiebat, *anti* sonat perversum ac cerebrosum: *comar*, petram: *ita*, futuriam. *Be.* Quis unquam petræ tribuit cerebrum? *Al.* Nihil absurdi, si modo mutes genus¹. *Ca.* Prorsus in hac synodo evenit, quod vulgò dici solet, *Quot homines, tot sententiæ*. Quid igitur actum est? sententiæ numerari possunt; dividi non possunt, ut pars major vincat minorem. *Al.* Vincat igitur melior deteriore. *Ga.* Atqui ad hoc ipsum opus esset alia synodo². Nam *sua cuique sponsa videtur pulcherrima*³. *Al.* Isthuc si verum esset, minus haberemus adulteriorum; sed habeo consilium expeditum. Fabis⁴ fortiamur, ex hoc numero cui jus fit, ut ex omnibus suffragiis probet quod volet. *Ca.* At *isthæc in te cudetur faba*⁵. Num vera dixi? *Al.* Mihi prima & postrema magis arridet. *Ca.* Assentimur omnes, ut unus pro omnibus respondeam. *Al.* Age, sit igitur hoc inter ea, de quibus dubitare fas non est⁶. *Ca.* Maximè.

C c 2

Al.

¹ Id est, dicas *Petrum*, non *Petram*.

² Credisne, jocularor, sic se res habere de synodis grammaticorum solummodo?

³ Vidimus jam *suum cuique pulchrum*, hoc idem est.

⁴ Veluti si quis diceret nunc apud nos, *Let us draw cuts*, &c. Hinc quod olim plurima calculorum & deinde fabarum fortibus decernerentur, hinc *Rex fabæ* adhuc apud omnes fere Europæanas nationes, quod propriè fors est, non incongrua ergo in negotio præsentis propositio.

⁵ Id est, hæc res in tuum incommodum vertet: hinc forsan, quod olim, cum coquus male coctas & duriores fabas heri mensæ apposuisset, impatiens herus eas supra coqui caput contundi juberet, quo malè habebat coquus; vel hinc potius, quòd si fabas contundas in area, ut vulgo fit, non macerentur fabæ, sed in arenam ipsam penetrent; porro locutio ex Terentio est, Eunuch. ii. 3, 89.

⁶ Bene, nam cum tale concilium res ejusmodi determinârit, quis eas rursus in quæstionem revocet?

Al. Si quis dissentiat, quid erit pœna? *Ca.* Majusculis ¹ scribetur *hæreticus in Grammatica* ². *Al.* Adjiciam, bonis avibus, quod mihi non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro ³ acceptum amicis communicabo. *Be.* Quid isthuc? *Al.* Si natatilem betam, gallam è quercu, & futorium atramentum in mortario contuderis, deinde asperfis copri ⁴ sex unciiis miscueris in malagma, præsentaneum esse remedium adversus caninam scabiem, & porcorum pruriginem. *Be.* Sed heus, Albine, qui nobis omnibus de Anticomarita negotium faceſſis; in quo tandem auctore legitur isthuc vocabulum? *Al.* Dicam, sed in aurem, & uni. *Be.* Accipiam, sed hac lege, ut ego vicissim unus uni in aurem dicam. *Al.* At repetita henas ⁵ tandem fit chilias. *Be.* Verum dicis, ubi semel ex henade reddideris dyadem ⁶, jam non est tibi in manu sistere fluxum dyadis. *Al.* Quod pauci nōrunt, celari potest; quod multi, nequaquam: trias autem ad multitudinem pertinet. *Be.* Probè; qui tres simul haberet uxores, multas habere diceretur: sed qui tres haberet pilos in capite, aut dentes in ore, multosne an paucos habere diceretur? *Al.* Sophista, admove aurem. *Be.* Quid ego audio? Isthuc non minus absurdum est, quàm si Græci civitatem, cui expugnandæ tot classes ducebant, suo nomine non possent nominare, pro Troja dicentes Sutrium ⁷. *Al.* Atqui hic Rabinus ⁸ est nuper è cœlo delapsus, qui nisi præsens numen succurrisset rebus humanis, jam dudum quæreremus ubinam essent homines, ubi pietas, ubi philosophia, ubi literæ. *Be.* Næ iste inter Moriarum procures primas ⁹ meretur, dignus qui posthac vocetur Archimorita ¹⁰, cum suis Anticomaritis.

ΑΓΑΜΟΣ ΓΑΜΟΣ, five *Conjugium impar.*

ARGUMENTUM.

Ἀγάμος γάμος, five Conjugium impar, vulgi stultitiam ponit ob oculos, qui in sponsalibus supputant dotis magnitudinem, nec ad rationem vocant sponsi scabiem, leprâ deteriorem. Viri deformis descriptio. Crudelitas parentum in elocando filias plusquam Mezentiana, de quo Virgilius Aeneid x. Vitia describit pessimi mariti. Homini hoc non est nubere, sed cadaveri. In gignendis canibus, vitulis, aut equis, curatur ut fortes coeant fortibus, generosi generosis; nec morbidum sano admittunt. Damnum ex ineptis & infastis his nuptiis respublica capit ingentissimum.

PETRONIUS, GABRIEL.

Pe. **U**Nde nobis Gabriel tam tetricâ fronte? Num ex antro Trophonii ¹¹? *Ga.* Imò à nuptiis. *Pe.* Nunquam vidi vultum minus

¹ Subaudi, *literis.*

² Isthuc in derisionem eorum qui liberalissimi sunt in dando aliis hæretici nomen.

³ Bene; Europæanus enim medicus quantumvis empyricus subsequens remedium vix excogitabit.

⁴ Stercoris; vox Græca est.

⁵ Uniras; Græca vox rursus.

⁶ *A couple.*

⁷ Quæ urbs fuit Hetruriæ, &c.

⁸ Doctor; qui Carthusianus ille est, qui scripserat *Anticomaritas.*

⁹ *Supple partes.*

¹⁰ Stultorum princeps, *master-fool.*

¹¹ Antrum vidimus pag. 355. num. 1. adde quod scalis ad id descenderetur, & Lemuribus placentarum oblatio perficeretur.

minus nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos postea sex dies solent hilariores amœniorefque videri, senes etiam rejuvenescere ad annos decem. Quas igitur tu mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum Marte. *Ga.* Imò juvenis generosi cum puella sedecim annos nata, in qua nihil desideres, sive formam species, sive mores, sive genus, sive fortunam. Quid multis? Jove marito digna videri poterat. *Pe.* Hui! tam teneram puellam tam vetulo? *Ga.* Reges non senescunt. *Pe.* Unde igitur isthæc tristitia? Fortasse sponso invides, qui tibi captatam prædam victor præripuit. *Ga.* Phy! nihil minus. *Pe.* Num tale quid accidit, quale memorant de convivio Lapitharum¹? *Ga.* Nequaquam. *Pe.* Quid? an-defuit Bacchi liquor? *Ga.* Imò supererat. *Pe.* Non aderant tibicines? *Ga.* Et fidicines, & lyricines, & tubicines, & utricines². *Pe.* Quid igitur? Non aderat Hymenæus³? *Ga.* Frustra tot vocibus ciebatur. *Pe.* Nec Charites? *Ga.* Ne musca⁴ quidem Charis. Nec pronuba Juno, nec aurea⁵ Venus, nec Jupiter Gamelius⁷. *Pe.* Næ tu mihi nuptias loqueris prorsus inauspicatas & αἰέως⁸, seu potius ἄγαμον γάμον. *Ga.* Magis dicas, si vidisses. *Pe.* Non igitur saltatum est? *Ga.* Imò miserè claudicatum. *Pe.* Nullum ergo numen prosperius istas hilarabat nuptias? *Ga.* Nullum omnino illic aderat præter unam Deam, quæ Græcis dicitur Pfora⁹. *Pe.* Pruriginosas, opinor, nuptias dicis. *Ga.* Imò rubiginosas & purulentas. *Pe.* Sed quid est, mi Gabriel, quod hæc commemoratio tibi lachrymas etiam excutit? *Ga.* Hæc res, Petroni, vel filici possit extundere lachrymas. *Pe.* Credo, si filex vidisset. Sed obsecro te, quidnam est hoc tantum mali? Ne cela, nec meum animum diutius suspendito. *Ga.* Nōsti Lampridium Eubulum? *Pe.* Quo non alius in hac urbe vir melior aut beatior. *Ga.* Quid, ejus filiam Iphigeniam? *Pe.* Florem hujus ætatis nomināsti. *Ga.* Sic est. At scis cui nupserit? *Pe.* Sciam, si dixeris. *Ga.* Nupsit Pompilio Blenno¹⁰. *Pe.* Eine Thraconi, qui neminem non solet occidere suis gloriosis fabulis? *Ga.* Huic ipsi. *Pe.* At is jam olim celebris est in hac urbe, duabus potissimum rebus, mendaciis, ac scabie; quæ nondum suum habet nomen, quum ipsa tam multorum¹¹

C c 3

habeat

¹ Qui cùm adessent Pirthoi nuptiis, vino temulenti in certamen cum Centauris incidere, eosque profligaverunt.

² *Players upon or with the bag-pipe.*

³ Qui nuptiarum deus.

⁴ Quoniam antiqui in nuptiis per sæpe clamabant *io Hymen, io Hymenæe.*

⁵ Vidimus plus semel locutionem Plautianam, *Ne musca quidem fœmina.*

⁶ Epitheton propter ejus pulchritudinem.

⁷ *Id est*, curans nuptias; sic antiqui epitheta dabant diis, pro officiis quæ illis tribuebant, &c.

⁸ Sine Deo, sine Diis.

⁹ Scabies, pruritus, fastidium.

¹⁰ Nomen est hominis, qui apud antiquos audit, ignavus, fatuus, imò & mucosus; omnia uno verbo ficta sunt nomina, apprimè characteribus personarum congruentia.

¹¹ Videmus enim eam vocari, Neapolitanam, Hispanicam, imò & apud nos Gallicam, &c.

habeat nomina. *Ga.* Superbissima scabies est, quæ nec lepræ, nec elephantiasi, nec lichenibus, nec podagræ, nec mentagræ cedat, si res veniat in certamen. *Pe.* Ita prædicant medicorum filii. *Ga.* Quid ego nunc, Petroni, depingam puellam tibi non incognitam, quam plurimum gratiæ addidit ornatus nativo decori? Mi Petroni, dixisses deam quampiam esse. Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille sponfus, trunconaso, alteram trahens tibiam, sed minus feliciter quàm solent Suiseri¹; manibus scabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; sanies & è naribus & ex auribus fluebat. Alii digitos habent annulatos, ille etiam in femore gestat annulos. *Pe.* Quid parentibus accidit, ut talem filiam tali portento committerent? *Ga.* Nescio, nisi quod hodie plerisque videtur adempta mens. *Pe.* Fortasse prædives est. *Ga.* Est affatim, sed ære alieno. *Pe.* Si puella veneno sustulisset ambos avos & avias, quod gravius supplicium de illa sumi poterat? *Ga.* Si minxisset² in patrios cineres, fatis penarum datura fuerat, tali monstro vel osculum dare coacta. *Pe.* Accedo³. *Ga.* Mihi sanè factum hoc crudelius esse videtur, quàm si illam nudam objecissent urfis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut feræ pepercissent tam insigni formæ, aut subita mors finisset cruciatum. *Pe.* Vera prædicas. Mihi planè videtur hoc factum Mezentio dignum: *Qui mortua, ut inquit Maro⁴, jungebat corpora vivis, Componens manibusque manus, atque oribus ora.* Quamquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver est, cui non jungi malis, quàm tam putido cadaveri. Siquidem hoc ipsum quod spirat, merum est venenum; quod loquitur, pestis est; quod contingit, mors est. *Ga.* Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluptatis habitura sint illa suavia, illi complexus, illi nocturni lusus, ac blanditiæ? *Pe.* Theologos nonnunquam audiivi loquentes de impari conjugio. Isthuc demum optimo jure dici potest impar conjugium, quasi gemmam inferas plumbo. Sed interim demiror teneræ virginis audaciam. Solent enim tales puellæ ad lemuris aut larvæ conspectum tantum non exanimari; an hæc audebit tale cadaver amplecti noctu? *Ga.* Habet puella quod excuset⁵, auctoritatem parentum, importunitatem amicorum, ætatis simplicitatem. Ego parentum vesaniam satis mirari non possum. Quis enim filiam habet tam infelici formâ, quam collocare velit homini leproso? *Pe.* Nullus, opinor, modo vel uncio- lam habeat sanæ mentis. Mihi si lusca esset, eademque clauda, nec minus

¹ *The Swissers*, populi apud quos fere vivebat auctor, & qui nobis notis, itemque aliquantulam de hac re tantum merentur observationem.

² Minimè reverenda quidem actio, sed pietas in patres officium ita neces-

sarium æstimabatur ab antiquis, ut veluri proverbio diceretur de homine flagitiosissimo, *Minxit in patrios cineres.*

³ Assentior.

⁴ *Æneid.* viii. 486.

⁵ *Supple se,*

minus deformis, quàm fuit Therſites¹ Homericus, poſtremò indotata, recuſarem iſtiusmodi generum. *Ga.* At hæc lues eſt omni leprâ tum tetrior, tum nocentior. Nam citiùs ſerpit, & ſubinde recurrit, ac frequenter occidit; cùm nonnunquam lepra ſinat hominem ad extremam uſque ſenectutem vivere. *Pe.* Fortaſſe latebat parentes ſponſi morbus. *Ga.* Imò pulchrè noverant. *Pe.* Si tam malè volebant filia, quin potius inſutam² culeo projecerunt in Scaldam³? *Ga.* Profectò levior fuiſſet infania. *Pe.* Quæ dos commendabat illis ſponſum? præcellit arte quapiam? *Ga.* Permultis: ſtrenuus eſt aleator, potator invictus, ſcortator improbus, nugandi mentiendique artifex maximus, prædator non ſegnus, decoctor eximius, comeſſator perditus. Quid multis? cùm ſcholæ non profiteantur niſi ſeptem artes liberales, hic habet plus quàm decem illiberales. *Pe.* Aliquid tamen fuerit oportet, quod illum commendârît parentibus. *Ga.* Nihil aliud quàm glorioſum equitis nomen. *Pe.* Qualis eques, cui per ſcabiem vix in ſella ſedere licet? Sed fortaſſe habet luculentas poſſeſſiones. *Ga.* Håbuit mediocres; ſed ex protervia, quam fecit, nihil ſuper eſt præter unam turriculam, unde excurrere ſolet ad prædam, eamque tam bellè inſtructam, ut nolis illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, & feuda, aliaque magnifica nomina; nuſquam non affigit ſua inſignia. *Pe.* Clypeus quod habet ſymbolum? *Ga.* Tres elephantos aureos in ſpatio phœniceo⁴. *Pe.* Scilicet elephas elephanti⁵ congruit. Oportet autem hominem eſſe ſanguinari-um. *Ga.* Imò vinarium. Nam rubro vino mirum in modum delectatur; ſic tibi ſanguinolentus eſt. *Pe.* Ad hauriendum igitur utilis eſt illi proboscis. *Ga.* Maximè. *Pe.* Itaque inſignia declarant magnum ac ſtolidum nebulonem, vini gurgitem. Neque enim ille color ſanguinis eſt, ſed meri: & aureus elephas indicat, quicquid auri naſtus eſt, vino abſumi. *Ga.* Sic eſt. *Pe.* Quid igitur dotis⁶ hic Thraſo conferet ad ſponſam? *Ga.* Quid? maximam. *Pe.* Quî maximam decoctor? *Ga.* Sine me loqui; maximam⁷, inquam, peſſimamque ſcabiem. *Pe.* Emoriar: ni malim filiam meam equo nuptam, quàm tali equiti. *Ga.* At ego vel monacho⁸ nuptam malim. Imò hoc non eſt homini nubere, ſed hominis cadaveri. Hoc ſpectaculum ſi vidiffes, dic mihi, tenuiffesne lachrymas? *Pe.* Quî potuiſſem, qui vix iſta ſine lachrymis audio? Adeon⁹ parentes ad omnem naturalis pietatis affectum obſurduiſſe, ut filiam unicam, puellam tali

C c 4

formâ,

¹ Jam vidimus plus ſemel.

² Quoniam ſic tractabantur apud Romanos parricidæ.

³ Fluvius eſt Belgii, *the Scheld*, vel *L'Esaut*.

⁴ *In a field gules*.

⁵ Vocat ſic hominem elephantem, quoniam jam dixerat eum laborare

elephantiaſi morbo, qui quoad ſonum ſaltem cum elephantem relationem habet.

⁶ *Jointure*.

⁷ Sic enim eam vocamus & nos aliquando, ſcil. *the great pox*; Galli ſæpius, *La groſſe verole*.

⁸ Nec plurimi monachi recuſent.

formâ, tali indole, tam amabilibus moribus tali monstro in servitutum traderent, propter mendacem clypeum? *Ga.* Atqui facinus hoc, quo nihil invenias nec immanius, nec crudelius, nec magis impium, hodie magnatum etiam ludus est; cum expediat eos, qui reipublicæ tractandæ nascuntur, esse quàm prosperrimâ valetudine. Corporis enim habitus animi vim afficit. Certè hic morbus quicquid est homini cerebri solet exhaurire. Ita fit ut reipublicæ præsideant, qui nec animo benè valeant, nec corpore. *Pe.* Non solum integræ mentis ac prosperâ valetudine convenit esse, qui reipublicæ gubernaculis assident, verum etiam formâ dignitatēque corporis præcellentes. Quamquam enim prima principum commendatio sint sapientia & integritas; tamen nonnihil refert, quâ specie corporis sit, qui cæteris imperat. Nam si sævus est, multum invidiæ addit corporis deformitas; si probus & pius, *Gratior est pulchro veniens e corpore virtus*¹. *Ga.* Rectè. *Pe.* Nonne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges post peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt comitiālem? *Ga.* Merito sanè. *Pe.* Quæ igitur dementia est, ultro filiam plusquam leproso tradere? *Ga.* Plusquam dementia est. Si satrapes paret tollere catulos, quæso num ad generosam sæminam admittet scabiosum & ignavum canem? *Pe.* Imò magnâ curâ dispiceret ut undiquaque generosum adjungeret, nè nascantur hybridæ. *Ga.* Et si dux augere velit equitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? *Pe.* Non in commune quidem stabulum reciperet morbidum, ne qua serpat malum ad alios. *Ga.* Nec interim referre putant, quem admittant ad filiam, & unde nascantur liberi, non tantum in hæreditatem omnium facultatum successuri, verum etiam rempublicam moderaturi? *Pe.* Nec rusticus quidem quemvis taurum admittit ad juveneam, nec quemvis equum jungit equæ, nec quemvis porcum scrophæ; cum taurus gignatur aratro, equus rhedæ, porcus culinæ. *Ga.* Vide quàm perversa sint hominum judicia. Si quis plebeius patriciæ puellæ osculum obtrudat, injuriam putant bello vindicandam. *Pe.* Acerrimo. *Ga.* Et ipsi volentes, scientes, prudentes, id quo nihil habent charius, dedunt abominando portento, & privatim impii in suam gentem², & publicè in civitatem. *Pe.* Si sponsus sublaudicat alioqui sanus, quàm abhorretur à conjugio? hoc tantum malum non imputatur in sponsalibus. *Ga.* Si quis filiam elocavit Franciscano, quanta abominatio, quanta deploratio malè collocatæ virginis! at illâ veste detractâ virum habet membris validis: ista totam ætatem transigit cum semivivo cadavere. Si qua nubit sacerdoti, ludunt in unctum; at hæc pejus uncto³ nupsit. *Pe.* Vix hoc faciunt hostes puellis bello captis, vix piratæ faciunt scelere abductis; & hoc

¹ Ex Virgilio, *Æneid.* v. 344.

² Familiam; ut vidimus pag. 299.
MUN. 9.

³ Siquidem uncto, non oleo, ut sacerdotes propter characterem, sed cataplasmatibus propter morbos.

hoc faciunt parentes unicæ filiæ, nec illis datur à magistratu curator?
Ga. Quomodo medicus succurret phrenetico, si ipsum habeat phrenesis?
Pe. Atqui mirum est, à principibus, quorum munus est prospicere reipublicæ, duntaxat in his, quæ ad corpus pertinent, cum in hoc genere nihil prius ac potius sit bonâ valetudine, hîc nullum excogitari remedium! Tanta pestis bonam orbis partem occupavit, & illi interim stertunt, quasi nihil ad rem pertineat.
Ga. De principibus, Petroni, religiosè loquendum est. Sed admove aurem; insurrabo tria verba.
Pe. O miseriam! utinam falsa prædicares.
Ga. Quot morborum genera nasci putas ex vinis corruptis ac mille modis infectis?
Pe. Innumera, si qua medicis fides.
Ga. Num hîc vigilant ædiles?
Pe. Planè vigilant in exigendis vestigalibus.
Ga. Quæ sciens nubit morbo, fortasse digna est suo malo, quod adscivit ipsa sibi: quanquam si principatum gererem, utrumque semoverem ab urbano commercio. Cæterum, si qua nupsisset huic obnoxio lui, qui se sanum mentitus esset, si quis mihi summum pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiamsi sexcentis tabulis sponsalibus contractum esset.
Pe. Quo colore? Nam conjugium ritè contractum ab homine non potest dirimi.
Ga. Quid? tibi videtur ritè contractum, quod dolo malo contractum est? Non valet contractus, si puella decepta servo nupsit, quem putabat liberum. Hic cui nupsit, servus est miserrimæ dominæ Pforæ; atque hoc infeliciores est servitus, quod illa¹ neminem manumittit, ut servitutis miseriam aliqua libertatis spes consolari possit.
Pe. Sanè colorem reperisti.
Ga. Ad hæc² non est conjugium, nisi inter vivos. Hîc mortuo nubitur.
Pe. Repertus est alter color. Sed fineres, opinor, scabiosas nubere³, juxta vetus illud adagium, ὁμοιον πρὸς ὁμοιον⁴.
Ga. Si hoc mihi liceret, quod expediret reipublicæ, finerem quidem jungi, sed junctos exurerem⁵.
Pe. Tum tu quidem Phalaridem⁶ ageres, non principem.
Ga. An tibi Phalaris videtur medicus, qui secat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, nè totum pereat? Mihi non videtur ista crudelitas, sed misericordia. Quod utinam initio nascentis mali fuisset factum! Tum enim paucorum exitio totius orbis saluti consuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus.
Pe. At mitius erat illos castrari, ac summoverti.
Ga. Fæminis porro quid faceres?
Pe. Adderem fibulas⁷.
Ga. Ita quidem prospectum esset, nè ex malis corporis nascerentur mala ova, sed fatebor hoc esse mitius, si tu fatearis illud esse tutius. Nam pruriunt & exfecti; nec uno modo transiunt

¹ Domina Pfora scil. innuitur ergo homines ab hac lue nunquam perfecte curari.

² Moreover.

³ Subintellige cum scabiosis.

⁴ Simile simili.

⁵ Animi gratiâ dictum cenfeatur.

⁶ Crudelissimum Agrigentinarum tyrannum, qui peregrinos in tauro æneo includebat, subjecto igne ad necem comburebat, & miserandis eorum ibi ejulatibus gaudebat.

⁷ Poteris concludere ad quid, si pergas legere.

filii malum, sed osculo, sed colloquio, sed contactu, sed compotati-
unculâ ¹ serpit ad alios. Et videmus huic malo fatalem quandam ma-
litiâ adjunctam, ut quisquis eo tenetur, vel nullo suo commodo,
gaudeat quamplurimis suam affricare scabiem ². Jam submoti pos-
sunt fugere, possunt vel noctu, vel ignotis imponere; à mortuis vero
nihil est periculi ³. *Pe.* Tutius fateor; sed haud scio, an conveniat
Christianæ mansuetudini. *Ga.* Dic age mihi; unde plus periculi à
simplicibus furibus, an ab istis? *Pe.* Fateor pecuniam multo vilio-
rem bonâ valetudine. *Ga.* Et tamen hos Christiani suffigimus in
crucem ⁴; nec appellatur crudelitas, sed iustitia, & si rempublicam
spectes, pietas est. *Pe.* Verùm ibi plectitur qui damnum dedit. *Ga.*
Hi scilicet lucrum adferunt! sed demus hoc malum multis nullâ suâ
culpâ contractum, cum tamen paucos reperias, quibuseam luem non
conciliârit nequitia; iuresconsulti docent interdum innoxios rectè oc-
cidi, si id magnopere intersit reipublicæ. Quemadmodum Græci post
eversam Trojam occiderunt Astyanactem Hectoris ⁵ filium, nè per
illum bellum instauraretur. Nec putant impium, post extinctum ty-
rannum, & liberos innoxios ⁶ trucidari. Quid quod nunquam non
bellamus Christiani; neque tamen nescimus in bellis maximam inalo-
rum partem ad eos redire, qui nihil commeruerunt? Idem usu venit
in repressalibus, quæ vocant. Qui læsit, in tuto est; & spoliatur
negotiator; qui nè factum quidem audivit, tantum abest ut in culpa
fuerit. Quod si talibus remediis utimur in rebus non ita magni mo-
menti, quid censes faciendum in re omnium atrocissima? *Pe.* Vin-
cor veris. *Ga.* Tum illud mihi perpende: Apud Italos ut primum
scintillare ⁷ coepit pestilentia, occluduntur ædes: qui laboranti infer-
viunt, submoventur à publico. Hoc quidam appellant inhumanita-
tem, cum summa sit humanitas. Siquidem hac vigilantia fit, ut pau-
cis funeribus sopiatur malum. At quanta est humanitas tot millium
vitæ consuli? Sunt qui parum hospitale putant, quod Itali in rumore
pestilentiae, tempore vespertino, hospitum portis submovent, cogunt-
que sub die noctem agere: at pietas est, paucorum incommodo maxi-
mo reipublicæ bono prospicere. Quidam sibi valde fortes videntur
& officiosi, quod ausint ad quemvis pestilentia laborantem accedere,
etiâsi nihil illic habeant negotii. At dum reversi domum inficiunt
uxores,

¹ Affirmatur à quibusdam, at ne-
sciam si verum sit.

² Pruritus coitus plusquam malitia in
causa est, credo.

³ Paucis, si agatur de paribus junc-
tis, animis dura hic indicatur senten-
tia, at si reperiantur (ut nimis forsan
usu venit) qui scientes volentes suam
luem sanis affricent, maxime iustum,
imò tere necessarium credam, quod
severissime à magistratu puniantur.

⁴ Id est, durâ capitali poenâ plectimus,
hoc enim supplicii genus durissimum in
usu non est apud Christianos, at apud
Romanos erat usuale.

⁵ Qui filius Priami, & Trojanorum
fortissimus.

⁶ Durissima hæc, suntque potius
scientiæ politicæ, quam iustitiæ sta-
tura.

⁷ To appear.

uxores, liberos, ac totam familiam, quid eâ fortitudine stultius, quid officio inofficiosius, ut salutes alienum, tibi charissimos in præsens vitæ discrimen adducere? Hic tamen quanto minus est periculi à pestilentia, quàm ab hac scabie¹? Rarius afflat propinquos, nec fere senes attingit; & quos attingit, aut citò liberat, aut restituit sanitati, puriores etiam quàm antea fuerant. Hæc quid aliud quàm perpetua mors est, vel, ut veriùs dicam, sepultura? Obvolvuntur linteis & unguentis more cadaverum². *Pe.* Verissima narras. Saltem idem curæ dandum erat huic tam exitiali malo, quod datur leprosis. Aut si hoc quoque nimium est, nemo barbæ silvam patiatür sibi demeti, aut sibi quisque tonsorem præstet. *Ga.* Quid, si uterque claudat os? *Pe.* Afflant naribus malum. *Ga.* Est & isti malo remedium. *Pe.* Quodnam? *Ga.* Ut quod solent alcumistæ, addant personam, quæ per vitreas fenestellas præbeat lumen oculis, ori naribusque respirationem, cornu à persona per axillas in tergum porrecto. *Pe.* Bellè, nihil metuendum est à contactu digitorum, linteorum, pectinis, & forcipis. *Ga.* Optimum igitur barbam usque ad genua dimittere. *Pe.* Ita videtur. Deinde fiat edictum, nè quis idem sit tonfor & chirurgus. *Ga.* Ad famem relegas tonfores. *Pe.* Minuant sumptus, & aliquanto pluris radant. *Ga.* Esto. *Pe.* Tum feratur lex, nè quis cum alio poculum habeat commune. *Ga.* Istam vix recipiat Anglia. *Pe.* Neve duo misceantur eodem lecto, præter uxorem & maritum. *Ga.* Placet. *Pe.* Ad hæc in diversoriis nè quis hospes indormiat linteis, in quibus alius indormiit. *Ga.* Quid facies Germanis, qui vix lavant in anno? *Pe.* Exstimulent lotrices. Præterea tollatur mos quamvis vetustus salutandî osculo. *Ga.* Etiamne in templis? *Pe.* Tabellæ suam quisque opponat manum. *Ga.* Quid de colloquio? *Pe.* Vitetur illud Homericum, "Αγχι κών κίφαλλον"⁴, & vicissim qui auscultat, comprimat labra. *Ga.* Vix istis legibus suffecerint duodecim tabulæ⁵. *Pe.* Sed quid consulas interim infelici puellæ? *Ga.* Quid? nisi ut libenter⁶ sit misera, quo sit minus misera; & suavio conjugis opponat manum; tum armata cum illo dormiat. *Pe.* Quonam hinc properas? *Ga.* Rectà in museum. *Pe.* Quid facturus? *Ga.* Pro epithalamio, quod postulant, scripturus epitaphium.

IMPOSTURA.

1 Parumper ampliatum isthuc.

2 Aliâ viâ nunc tractantur, ut omnibus notum; non mirum, si, cum primum hæc abominanda lues apud Europeanos scaturierit, non æquè benè ut nunc curaretur.

3 Alluditur ad obsoletum morem antiquorum Christianorum, qui in templis invicem sibi dabant osculum charitatis, priusquam ad sacram men-

sam accederent. itemque cùm exirent ecclesiâ, omnibus orationibus peractis.

4 *Id est*, propius accedens caput, *Odyss.* i.

5 Vidimus.

6 Respicit ad illud Horatii, lib. i. *Od.* xxiv. *Durum, sed levius, sit patientia, quicquid corrigere est nefas.*

IMPOSTURA.

ARGUMENTUM.

Impostura habet familiare colloquium inter Livinum & Philippum; ubi Livinus impunit Philippo, carmina loquens, cum ille presam rebatur loqui.

PHILIPPUS, LIVINUS.

Pb. **S** Alve, Livine. *Li.* Salvebo, si vis ita : sed à me tibi cave. Nam est animus imponere tibi, nisi caves. *Pb.* Non est admodum metuendus hostis, qui periculum denunciat. Sed age, falle, si potes. *Li.* Ecce jam fefelli, nec sentis adhuc. Iterum cave. *Pb.* Cum præstigiarum, opinor, artifice mihi res est. Nihil enim sentio imposturæ. *Li.* Rursus adverte mentem tuam, ni velis decipi, sicuti falsus ¹ es non semel. *Pb.* Hic sum; incipe. *Li.* Jam dudum mihi quod jubes peractum est. *Pb.* Quid actum, aut quid peractum? Nihil sentio doli. *Li.* Jam toties admonitus, saltem adhibe attentum animum. *Pb.* Novum præstigiarum genus. Ludor, ut ais, neque quicquam artis sentio, cum observem & oculos, & manus, et linguam tuam. Sed age, rursus incipe. *Li.* Iterum atque iterum incipio, atque adeo toties facio, neque tu assequeris laqueos. *Pb.* Quâ re mihi laqueos tendis? *Li.* Hæc tibi, inquam, lingua dolos parat, nec auribus sentis, nec oculis vides. Nunc saltem habe attentos oculos & aures. *Pb.* Non possum magis, etiam si de capite ageretur. Sed falle rursus. *Li.* Iterum ecce fefelli, neque deprehendis artem. *Pb.* Enecas. Quæso dic, quodnam est hoc præstigiarum genus? *Li.* Hactenus sum tibi locutus carmine, atque adhuc loquor. *Pb.* Nihil minus sensi quàm isthuc. *Li.* Primum tibi respondi duobus trimetris iambicis : deinde trochaïco tetrametro catalectico. Mox meris Creticis sum locutus. Post hæc Phalæcio ² hendecasyllabo. Deinde meris choriambis. Ad hæc meris anapæstis. Rursus tribus Sapphicis ³. Mox Sotadæico ⁴. Postremò, trochaïco tetrametro. *Pb.* Deum immortalem ! quidvis suspicabar potius, quàm istud. Si vixero, aliquando vicem reponam. *Li.* Huc, si quid potes. *Pb.* Ecce bis par pari retuli, nec dolum percipis. *Li.* Hui tam citò? *Pb.* Minatus sum tibi iambico tetrametro catalectico ; mox addidi Creticos quinque. *Li.* Prorsus accidit, ut video, quod dici solet, *Cretensis incidit*

in

¹ Deceptus.

² Hanc speciem versus non reperies in tuo *Littleton* : inventa fuit ab antiquo poeta Phalæco, habet undecim syllabas (ut hic benè notatur) quæ faciunt quinque pedes, quorum primus est spondæus, secundus dactylus, tertius tandem quartus, & quintus trochæus.

³ Inventis à Sappho, qui versus undecim etiam syllabis constant, & quin-

que pedibus, quorum primus est trochæus, secundus spondæus, tertius dactylus, & duo ultimi trochæi.

⁴ Sic dicto à Sotade lascivo poeta, pedibus quinque quoque constat, duobus prioribus Ionicis à majore, tribus reliquis trochæis. Ionici autem è majore quatuor syllabis constant, prioribus longis, posterioribus brevibus, at species versus parum vel nullo modo obtinuit.

CYCLOPS, SIVE EVANGELIOPHORUS. 397

in *Cretensem* ¹. *Pb.* Sic est, sed illud precor utrique nostrum, nè nobis unquam occurrat impostura nocentior.

CYCLOPS ², sive EVANGELIOPHORUS ³.

ARGUMENTUM.

Cyclops, sive Evangeliphorus, taxat eos qui Evangelium semper habent in ore, cum in vita nihil prorsus sit Evangelicum. Acerbè invehitur in hypocritas, qui profitentur ore, negant opere, religionem. Evangelium, ut vinum, non prodest nisi intrinsecus sumptum.

CANNIUS ⁴, POLYPHEMUS ⁵.

Ca. Quid hîc venatur Polyphemus? *Po.* Quid venor, rogas, sine canibus & venabulo? *Ca.* Forte nympham aliquam hamaaryadem. *Po.* Pulchrè divinâsti ⁶. En tibi rete venatorium. *Ca.* Quid ego video? Bacchum in exuvio leonis ⁷, Polyphemum cum codice? *Γαλῆ προκατόν* ⁸. *Po.* Non croco tantum pinxi libellum, sed etiam minio lafurioque ⁹. *Ca.* Non loquor de croco, sed Græcè dixi quiddam. Militaris videtur libellus; nam nodis, lami-

¹ Vide pag 251. num. 1.

² Omnibus notî Cyclopes fœdi, sub Vulcano fabricantes, unicum tantum oculum habentes in media fronte; hinc quidam autumârunt Ecolampadum, qui altero oculorum orbatus erat, hîc intelligi, sed falsum: siquidem Erasmus ipse planè negat, in Epistolarum una aut altera, sed intelligit antigrapharium (*a transcriber*) quendam ex suis, forsan multum Evangelium crepitantem, & non admodum purissimis moribus, cui aliquando literas portandas ad amicos committebat, quemque, quoniam altero oculorum orbatus erat, vocabat sæpe *Cyclopem* aut *Polyphemum*, quod ultimum nomen est Cyclopum notissimum.

³ Evangelium portans.

⁴ Nomen erat servi peculiaris Erasmo nostro, vel saltem ei hoc nomen dabat, quoniam tantisper nimis potu delectabatur, ut concludens ex notula ad huiusce colloquii finem, & herum sæpe rogaverat ut haberet in colloquiis locum.

⁵ Hoc nomine intelligas antigrapharium illum & literarum Erasmi carum aliquando gerulum, quem jam diximus: atque ex his prænotatis tria observas, & concludas: primum, non

minum esse, si in hoc colloquio videntur pejor quàm vulgaria quædam, digna hæc sunt personis, Cannio scilicet & Polyphemo. Secundum, colloquium intendi in omnes qui Evangelium ore crepitantes non vivunt vitam vel respondentem, non aliter portantes Evangelium quàm Polyphemus literas portabat Erasmicas. Tertium, ad quosdam Lutheranos speciatim respici, quorum mores Erasmus noster non judicabat, ut par erat, puros, itemque nimis propensos arbitrabatur ad tuendum per arma Evangelium.

⁶ Per jocum dicitur, siquidem non divinârat, ut pater ex sequentibus.

⁷ Proverbialis locutio, cum non benè congruentia conjunguntur, Bacchus cum leone, Polyphemus cum codice, sunt res æquè benè, vel potius æquè malè congruentes.

⁸ Feli vestem croco tinctam; & supple *das*. Idem sensu proverbialis hæc locutio cum præcedente.

⁹ Barbara vox est, quod non latebat auctorem, qua intelligit fossile illud quod vocamus *Azure*, at unde dixit *laurium*, non *Azurium*? Hinc quod Galli dicant *de l'Azur*. Quod auribus sonat, veluti si *l'Azur* esset vox ipsa, non *Azur*.

minis, & circulis æreis armatus est. *Po.* Introspecte. *Ca.* Video. Sanè perquam bellus est : sed nondum ornâsti satis. *Po.* Quid deest ? *Ca.* Addere debebas tua insignia. *Pe.* Quæ ? *Ca.* Sileni caput è dolio prospiciens ¹. Sed quid tractat ? artem potaticam ² ? *Po.* Vide ne quam imprudens effutias blasphemiam. *Ca.* Quid igitur ? estne sacri quidpiam ? *Po.* Est, quo nihil sacratius, Evangelium. *Ca.* *Ἡρώδης* ³ ! Quid Polyphemo cum Evangelio ? *Po.* Quin ita rogas, quid Christiano cum Christo ? *Ca.* Nescio, nisi quòd te talem magis decet halbardacha ⁴. Nam si quis mihi istâ specie ignotus occurreret in mari, piratam esse crederem ; si in nemore, sicarium. *Po.* Atqui hoc ipsum nos docet Evangelium, nè quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim sæpenumero sub tunica cinericea latet animus tyrannicus, ita nonnunquam attonsum caput, circumtorta barba, torva supercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, sagum militare, caligæ intersectæ ⁵, tegunt Evangelicum animum. *Ca.* Quid ni ? nonnunquam & sub pelle lupina latet ovis ; & si qua fides apologis ⁶, sub exuvio leonis latet asinus. *Po.* Imò ego novi qui ovem gestat in vertice, vulpem in pectore ⁷ : cui libens optârim, ut quam habet nigros oculos, tam habet candidos amicos, tamque probè inaretur, quam colorem habet inauraturæ congruum. *Ca.* Si ovem gestat in vertice, qui pileum gestat ovillum, quàm tu incedis onustus, cum ovem simul & struthiocamelum gestes in capite ? Tum an non absurdus facit, qui avem portat in capite, asinum in pectore ? *Po.* Mordes. *Ca.* Sed bellè res habuerit, si, quam tu decorâsti variis ornamentis Evangelium, tam te vicissim exornet. Ornâsti coloribus, utinam exornet te bonis moribus ! *Po.* Curabitur. *Ca.* Ut soles. *Po.* Sed omissis convitiis, itane damnas eos qui circumferunt codicem Evangelicum ? *Ca.* Minimè gentium. *Po.* Quid ? an tibi videor minimus ⁸ gentium, vel asinino capite te procerior ? *Ca.* Non arbitror tanto, si asinus arriat auriculas. *Po.* Certè bubalino ⁹. *Ca.* Placet collatio ; sed ego *minimè* dixi, non *minime*. *Po.* Quid inter est inter ovum & ovum ? *Ca.* Quid interest inter medium digitum & infimum ? *Po.* Medius est longior. *Ca.* Scitè. Quid interest inter asininas auriculas, & lupinas ? *Po.* Lupinæ sunt breviores. *Ca.*

¹ Digna Polyphemo insignia.

² Barbara. vox intellectu facillima.

³ Hercules ; vox admirationis apud Græcos.

⁴ Vox barbara rursus, quâ intelligitur, quod vocamus *Halbard*. Ferax est uno verbo hoc colloquium in fabricatione vocum Polyphemo & Cannio dignarum.

⁵ Digna hæc omnia bellicoso Polyphemo, & iis qui tempore Erasmi

in suo ornatu speciem bellicosorum virorum præ se ferre volebant.

⁶ Fabulis ; quarum Æsopus est pater, & inter quas indicata fabula reperitur.

⁷ Perge, & facillè intelliges quomodo talia gestentur.

⁸ Nihil facilius attento, quàm percipere æquivocationis rationem.

⁹ Supple, *capite*, & subintelligas, *sum te procerior*.

Ca. Rem tenes. *Po.* At ego longa brevique palmo & ulnâ metiri soleo, non auribus. *Ca.* Age, qui Christum gestavit, dictus est Christophorus : tu qui Evangelium portas, pro *Polyphemo* dicendus es *Evangeliphorus*. *Po.* An sanctum non putas portare Evangelium ? *Ca.* Non, nisi tu fatearis esse sanctissimos asinos. *Po.* Quî sic ? *Ca.* Quia unus sufficit gestandis tribus istiusmodi codicum millibus ; nec te crediderim futurum imparem oneri, si probè sis clitellatus. *Po.* Nihil absurdi sic asino tribuere sanctimoniam, quia gestavit Christum. *Ca.* Istam sanctimoniam tibi non invideo. Et, si vis, donabo tibi reliquias illius asini, cui Christus insedit, ut exosculeris. *Po.* Dabis munus gratissimum. Nam asinus ille contactu corporis Christi consecratus est. *Ca.* Sanè Christum contigerunt & qui illi impegerunt alapas. *Po.* Sed age dic seriò ; nōne pium est circumferre codicem Evangelicum ? *Ca.* Pium, si absit hypocrisis, si verè id fiat. *Po.* Abeat hypocrisis ad monachos ; quid militi cum hypocrisi ? *Ca.* At primùm expedi mihi quid sit hypocrisis ? *Po.* Cùm aliud præ te fers, quàm lateat in animo. *Ca.* Sed quid præfert circumlatus Evangelii codex ? Nōne vitam Evangelicam ? *Po.* Opinor. *Ca.* Ergo ubi vita non respondet codici, nōne hypocrisis est ? *Po.* Videtur. Sed quid est, verè codicem Evangelicum circumferre ? *Ca.* Quidam circumferunt manibus, quemadmodum Franciscani Francisci regulam : idem possunt & bajuli Lutetiani, & asini, & cantheriji. Sunt qui circumferant ore, nihil crepantes nisi Christum & Evangelium : hoc est Pharisaicum. Quidam circumferunt animo. Proindè verè circumfert, qui & manibus, & ore, & corde portat Evangelium. *Po.* Ubi sunt isti ? *Ca.* In templis diaconi, qui portant codicem, pronunciant populo, & tenent corde. *Po.* Tametsi non omnes sancti sunt, qui animo gestant Evangelium. *Ca.* Nè mihi sophistam agas. Non gestat animo, nisi qui medullitùs amat. Nemo penitùs amat, nisi qui moribus exprimit Evangelium. *Po.* Istas subtilitates non assequor. *Ca.* At dicam crassiore Minervâ. Si lagenam vini Belnensis gestes humeris, quid aliud est quàm onus ? *Po.* Nihil aliud. *Ca.* Si teneas faucibus, ac mox exspuas ? *Po.* Haud profuerit : quanquam id quidem non soleo. *Ca.* Sin, ut soles, assatim haurias ? *Po.* Nihil divinius. *Ca.* Concalescit omne corpus, rubescit facies, hilarescit frons. *Po.* Prorsus. *Ca.* Tale quiddam est Evangelium : in animi venas demissum innovat totum hominis habitum. *Po.* Videor igitur tibi parum Evangelicè vivere ? *Ca.* Istam quæstionem nemo te dissolverit rectiùs. *Po.* Si bipenni res agatur. *Ca.* Si quis in os te vocet mendacem aut ganeonem, quid facias ? *Po.* Quid faciam ? sentiret pugnōs meos. *Ca.* Quid si quis tibi impingat colaphum ? *Po.* Amputarem illi collum pro colapho. *Ca.* Atqui codex tuus docet ut pro

convicio

1 Supple tunc bene probabo meam vitam Evangelicam, digna est Polyphe-

mo sententia, itemque brevior, faciliorque vix.

*conicio referas benignum sermonem, & ferienti maxillam dextram, porrigas & sinistram. Pa. Legi, sed exciderat¹. Ca. Oras, opinor, frequenter. Po. Isthuc est Pharisaicum. Ca. Pharisaicum est prolixè precari, sed fucatè. At tuus codex docet semper orandum, sed ex animo. Po. Attamen oro nonnunquam. Ca. Quando? Po. Cum venit in mentem, semel aut bis in hebdomade. Ca. Quid tum oras? Po. Precationem Dominicam. Ca. Quoties? Po. Semel. Nam vetat Evangelium battologiam² eadem iterantem. Ca. Potes attentus absolvere precationem Dominicam? Po. Nunquam id tentatum est. An non satis quod voce pronuncio? Ca. Nescio, nisi quòd Deus non audit nisi cordis vocem. Crebrò jejunas? Po. Nunquam. Ca. At tuus codex probat precationem & jejunium. Po. Probarem & ego, nisi aliud flagitaret venter. Ca. At Paulus negat eos servire Jesu Christo, qui ventri serviunt. Vesceris carnibus quovis die? Po. Cum dantur. Ca. Atqui ista gladiatoria laterum firmitas vel sceno arborumque corticibus poterat ali. Po. Sed Christus dixit, non coquinari hominem his quæ intrant in os. Ca. Ita, si modicè, si præter offendiculum. At Paulus Christi discipulus *maius fæmæ mori, quàm fratrem infirmum offendere suo cibo*, nosque ad suum hortatur exemplum, ut omnibus per omnia placeamus. Po. Paulus est Paulus; ego sum ego. Ca. At Ægonis³ est capras pascere. Po. Malim esse⁴. Ca. Pulchrè tibi precaris; caper citius fies, quàm capra. Po. *Esse dixi, pro edere*. Ca. Eleganter. Libenter succurris pauperibus? Po. Non est quod deni. Ca. At esset, si sobriè viveres, si gnaviter laborares. Po. Dulce est otium. Ca. Servas præcepta Dei? Po. Grave est. Ca. Agis admissorum pœnitentiam? Po. Christus pro nobis dependit. Ca. Unde igitur declaras te amare Evangelium? Po. Dicam. Franciscanus quidam apud nos non desinebat è suggesto deblaterare in Novum Testamentum Erasmi: conveni hominem privatim, levam injeci capillis, dextrâ pugilem egi, suggillavi illum magnificè, totamque faciem tuber reddidi. Quid ais? non est hoc favere Evangelio? Deinde absolvi illum à commissis⁵, hoc ipso codice ter in verticem impacto, fecique tria tubera, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti*. Ca. Satis quidem Evangelicè! isthuc nimirum est Evangelium Evangelio defendere. Po. Occurrit alter ejusdem sodalitiî, qui nullum neque modum, neque finem faciebat debacchandi in Erasimum. Accensus Evangelico zelo, minis hominem adegi, ut utroque genu flexo rogaret veniam, fate-*

¹ Excidit multis quoque; pessimum est quod fere semper excidit.

² Respicitur, sed perperam, ut dignum Polyphemo, ad Matt. vi.

³ Digna Cannio æquivocationis species, respicitur ad Virgil. Eclog. iii.

ubi supponit poëta Ægonem habuisse capras.

⁴ Pergas; videbis quid intelligat.

⁵ Alludit irrisoriè ad absolutionem papisticam in confessione, ut clariùs patet ex immediatè subjunctis.

returque, se, quæ dixerat, instigante diabolo dixisse : ni fecisset, jam halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat qualis esse solet Martis irati. Hoc gestum est coram aliquot testibus. *Ca.* Miror hominem non fuisse protinus exanimatum. Sed ut pergamus. Vivis castè ? *Po.* Id fortasse fiet, ubi senuero. Sed vis tibi verum fatear, Canni ? *Ca.* Non sum sacerdos : si confiteri libet, alium quære. *Po.* Deo soleo confiteri ; sed tibi fateor, me nondum esse perfectum Evangelicum, sed unum è populo. Habemus quatuor Evangelia, nos Evangelici ¹ quatuor res potissimum venamur : ut ventri bene sit ; nè quid desit iis, quæ sub ventre sunt : tum ut sit unde vivamus ; possimò, ut liceat, quod lubet, agere. Hæc si suppetant, inter pocula clamamus ; Io triumphæ, io ² Pæan ; vivit Evangelium, regnat Christus. *Ga.* Ista quidem Epicurea vita est, non Evangelica. *Po.* Haud inficior. Sed scis Christum omnipotentem esse ; potest repente vertere nos in alios homines. *Ca.* Potest & in suos ; quod quidem proclivius arbitror, quam in bonos viros. *Po.* Utinam non essent peiores in mundo suis, bubus, asinis, & camelis ! Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, passeribus salaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. *Ga.* At jam tempus est, ut ex animante bruto in hominem incipias verti. *Po.* Rectè mones. Nam horum temporum prophetæ dicunt instare supremum mundi diem ³. *Ca.* Tanto magis properandum. *Po.* Expecto Christi manum. *Ca.* Vide ut tu manui ceream ⁴ præbeas materiam. Sed unde colligunt, in propinquo esse mundi finem ? *Po.* Quoniam, inquit, idem nunc faciunt homines, quod faciebant imminente diluvio : epulantur, potant, comessantur, ducunt, nubunt, scortantur, emunt, vendunt, scenerant, & scenerantur, ædificant : reges belligerantur, sacerdotes student augendis censibus, theologi nectunt syllogismos, monachi per orbem curstant, populus tumultuatur, Erasmus scribit colloquia : denique nihil malorum abest, fames, sitis, latrocinia, bellum, pestilentia, seditio, rerum bonarum inopia. An non hæc arguunt adesse finem rerum humanarum ? *Ca.* Ex hoc malorum acervo, quod tibi est molestissimum ? *Po.* Divina. *Ca.* Quod crumenam tuam obsident araneæ ⁵. *Po.* Dispeream, nisi rem acu tetigisti. Nunc venio

D d

recens

¹ Hæc vox et quod immediatè subsequitur evincunt, ad quosdam Lutheranos respici ; Lutherani enim sibi dabant tunc nomen *Evangelici*, accusati sunt Luther & fautores, quavis injustius, favisse ventri, & tandem ab his jactabatur multum libertas Evangelica, quæ hîc data opera malè explicatur.

² Vidimus jam has & similes exclamationes.

³ In nullis fere temporibus defuncti similes prophetæ, sed in illis tunc confusionibus, quod ad religionem & secularia, frequentiores erant.

⁴ *Id est*, quæ facile recipiat impressionem Christi, prout cera recipit sigilli.

⁵ *Id est*, nihil est in ea ; nam si aliquid esset, tractares sapius, quo araneas depelleres ; porro ex Catullo locutio, obtinuitque Gallicè.

recens à computatione : aliàs sobrius tecum disputabo, si voles, de Evangelio. *Ca.* Quando te videbo sobrium? *Po.* Cùm fuero. *Ca.* Quando eris? *Po.* Cùm videris. Interim, mi Canni, sis felix. *Ca.* Tibi vicissim opto ut sis quod diceris¹. *Po.* Nè me vincas officio, precor nè Cannium unquam destituat unde cognomen sortitus est².

ΑΠΡΟΣΔΙΟΝΥΣΑ³, sive *Absurda*.

ARGUMENTUM.

Hæc colloquium, cui titulus Ἀπροσδιόνοια, seu Absurda, confusam continet confabulationem, ubi nihil planè ad rem respondetur, quod Anglicè dicimus Nonsense, Alter enim de nuptiis rogat, alter de naufragio infelicique navigatione respondet.

ANNIUS, LEUCIUS.

An. **A**udio te interfuisse nuptiis Pancratii & Albinæ. *Le.* Nunquam antehac infeliciùs navigavi, quàm hoc tempore. *An.* Quid ais? tantam fuisse hominum frequentiam? *Le.* Nec unquam mihi vilior fuit vita, quàm id temporis. *An.* Vide quid faciant opes! Ad meas nuptias pauci convenirent, idque tenues. *Le.* Vix fueramus ingressi pelagus, ortus est ingens turbo. *An.* Narras deorum cœtum. Tòtne aderant viri principes, tot matronæ nobiles? *Le.* Boreas dissecuit velum, dissectumque dissipavit. *An.* Desponsam novi. Nihil fingi potest venustius. *Le.* Mox fluctus revulsit clavum, *An.* Idem videtur omnibus. Nec sponsus admodum illi cedit, ut aiunt, formæ gratiâ. *Le.* Quid anjmi censet nobis illic fuisse? *An.* Sanè rarum nunc est virgines nubere. *Le.* Remigandum nobis erat. *An.* Dotem vix credibilem narras. *Le.* Ecce mox aliud malum. *An.* Cur puellam impuberem commiserunt tam feroci? *Le.* Apparuit piratarum navis. *An.* Profectò sic est; in multis nequitia supplet ætatem. *Le.* Ibi nobis geminum fuit bellum, alterum cum mari, alterum cum prædonibus. *An.* Hui tantum donariorum? Interim pauperibus nemo dat festucam. *Le.* Quid? cederemus? Imò desperatio

¹ *Id est, vir multæ famæ; siquidem sic significat vox Polyphemus.*

² *Id est, ut semper potus tibi affluat. Cannius enim veluti derivatus videtur à voce Cann, quæ apud Germanos, et etiam apud nos, significat ligneum vas ad recipiendum vinum vel cerevisiam.*

³ Vox explicatur, ut vides, per hanc aliam *absurda*, Gallicè perfectè titulo responderet *les coq-a-l'âne*, cui voci, cum, vix ullam adæquatæ omnino significationis sufficere possimus, Latinè vel Anglicè, abstinemus: voluitque (credam) auctor taxare eos,

qui nimium occupari in his quæ in mente habeant, non attendunt ad ea de quibus alii cum ipsis sermonem faciunt, & sic maxime dissonans sic confabulatio; dicas forsan, tantum quantum hæc est, dissonantem raro videri, & parum salis esse in effingenda tali; at respondebo, in his augere licere, non omnino absumilia aliquando evenire, & tandem pueros similibus sæpe gaudere; fidem tibi faciet ludus eis gratus & usualis satis, quem vocamus *cross purposes*, cujus fere specimen potest esse hocce colloquium.

speratio vitæ addebat animos. *An.* Vereor nè sint steriles nuptiæ, si vera prædicas. *Le.* Imò injecimus harpagones. *An.* O rem novam! ante nuptias gravida? *Le.* Si spectâsses eum conflictum, fatereris me non esse fœminam. *An.* Ut audio, conjugium hoc non solum ratum est, sed etiam consummatum. *Le.* Insiluimus in navim piraticam. *An.* At demiror te vocatum alienum, me præterito, qui tertio propinquitatis gradu sponsæ patrem contingo. *Le.* Ipsos in mare præcipites dedimus. *An.* Vera prædicas; infelicium nulli sunt affines. *Le.* Quicquid erat prædæ, inter nos partiti sumus. *An.* Expostulabo cum puella primo quoque tempore. *Le.* Mox exorta est subita tranquillitas: dixisses esse Alcedonia. *An.* Si illi res est, mihi est animus. Nihil moror illius benevolentiam. *Le.* Ita pro una duas naves in portum deduximus. *An.* Indignetur qui alit. *Le.* Quò eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo Nicolao¹. *An.* Hodie non est liberum mihi, nam ipse domi convivas exspecto; aliàs non excusabo.

Ι Π Π Ε Υ Σ Α Ν Ι Π Π Ο Σ², sive Ementita nobilitas.

ARGUMENTUM.

Ἰππὺς ἀνιππος, sive Ementita nobilitas, depingit eos qui sub umbra nobilitatis existimant sibi nihil non licere. Quamvis nullâ generis aut virtutis celebritate insignes, arrogant tamen sibi perfriçta frontis nebulones honorem illis nullo facinore debitum, nisi flagitio honor debeat improbißimo.

HARPALUS³, NESTORIUS⁴.

H. Potes me tuo levare consilio? Senties me hominem non immemorem, nec ingratum. *Ne.* Dabo expeditum, ut sis, quod esse velis⁵. *Ha.* At nobis in manu non est, ut nascamur nobiles. *Ne.* Si non es, enitere benefactis, ut à te initium capiat nobilitas. *Ha.* Perlongum est. *Ne.* Exiguâ summâ tibi vendet Cæsar. *Ha.* Vulgò ridetur emptitia nobilitas. *Ne.* Cùm nihil sit magis ridiculum

D d z

¹ Qui quarto seculo vixit, episcopus Myræ in Lycia, sed ejus corpus non fuit in nostram Europam translatum, ad Bari scil. in Italia, ante seculum undecimum, ubi non minus propterea patravit & patrat miracula, si Italis pontificiis credas. Duabus de causis autem inducit auctor Leucii salutem divo dicantem; primò, ut melius rideat divis quæ sunt dicationes, quid enim conferre potuit ad Leucii salutem vel prædam, divus fere ignotus, & cujus cadaver per sexcentos fere annos latuerit? Secundò, quoniam præter miracula, mira jactent pontificii divi munificentia, quippe quæ nobilitati nominis ejus respondeat, nomen

enim significat, ut vidimus, victorem populorum.

² Verbatim eques sine equo, at si recorderis quod jam observavimus, quod scil. equestri dignitate honorandi equo ab imperatore donarentur, senties auctorem non potuisse melius interpretari, quàm per ementitam nobilitatem.

³ Rapax.

⁴ Vir consilii; siquidem nomen à Nestore celebratissimo olim consiliario derivatum.

⁵ Id est ergo, sis vere nobilis; Harpalus ergo laborabat morbo nimis & adhuc vulgari.

diculum quàm ementita nobilitas, quid est ut tantopere affectes nomen equitis? *Ha.* Sunt causæ, nec leves; quas tibi non gravabor indicare, si mihi commonstrâris rationes, quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus. *Ne.* Nomen absque re? *Ha.* Atqui cùm res abest, proximum est opinio. Sed age, consule, Nestori; ubi causas audieris, fateberis operæ pretium. *Ne.* Quando ita vis, dicam. Primùm fac procul te abducas à patria. *Ha.* Memini. *Ne.* Ingere te in convictum juvenum verè nobilium. *Ha.* Intellego. *Ne.* Hinc primùm orietur suspicio, te talem esse cum qualibus victitas. *Ha.* Sic est. *Ne.* Vide nè quid habeas plebeium. *Ha.* Quidnam? *Ne.* De cultu loquor. Nè vestis sit lanea, sed aut serica, aut, si deest quî emas, fustanea denique, vel canabea potius, quàm pannea. *Ha.* Rectè. *Ne.* Vide nè quid sit integrum, sed dissecâ pileum, thoracem, caligas, calceos¹, ungues, si potes: neve quicquam humile loquaris. Si quis ex Hispania veniat hospes, roga quomodo conveniat Cæsari² cum Pontifice, quid agat affinis tuus Comes à Nassauen³, quid cæteri congerrones tui. *Ha.* Fiet. *Ne.* Sit annulus in digito cum gemma signatoria. *Ha.* Si quidem oculi ferant. *Ne.* At parvo conitat annulus æreus inauratus, cum gemma factitia. Sed adde clypeum cum insignibus. *Ha.* Quænam mihi suades deligam? *Ne.* Duo mulctra, si velis, & cantharum cerevisiarium. *Ha.* Ludis: age, dic ferio. *Ne.* Nunquam fuisti in bello? *Ha.* Nè vidi quidem. *Ne.* At interim, opinor, decollâsti anferes & capos rusticorum. *Ha.* Persæpe, & quidem fortiter. *Ne.* Pone machæram argenteam, tria anferum capita aurea. *Ha.* In quo solo? *Ne.* Quo? nisi sanguinolento, monumentum fortiter effusi cruoris. *Ha.* Quid ni? rubet sanguis anferi-

¹ Scias uno verbo talem ornatum Erasmi tempore habitum indicium ac veluti insignia nobilitatis. vel saltem animi bellicosi, apud Germanos præsertim, Hispanos, & Italos, & vidisti fere jam, ni fallor.

² Siquidem tunc satis malè conveniebat Carolo quinto cum Clemente septimo Papa, ita ut tandem Carolus eum obfesserit in sua Roma, per illum invictissimum ducem ex Gallia profugum, Carolum Borbonum: quo in obsidione interempto, in exercitûs imperium ei successit Philibertus de Chalons, Princeps Auriacus, qui urbem expugnavit.

³ Henricus scil. nomine, vivebatque fere veluti Carolo sodalis, deinde per nuptias cum *Clanda de Chalons*, sorore & hærede Philiberti in procedenti nota memorati, ditionum ejus socius est possessor, & titulum Auri-

aci principis adeptus est; moriens reliquit filium Renatum, qui juvenis & sine prole interemptus in expugnatione urbis *Saint Dixier*, instituit hæredem Gulielmum, filium Gulielmi senis dicti, & fratris patris Henrici; sicque hi Nassavii comites evasere principes Auriaci, qui gloria deinde nullis regibus inferiores: utque debita præmia tam nobili tamque bene merite familiæ non deessent, supereminens nostrum tandem imperium Britannicum cessit ultimo & dignissimo tantæ stirpis furculo Gulielmo, qui nuper per gloriam debitam oculis nostris ereptus est. Sed sine his omnibus, nobiles satis per se hi comites, ut hinc ex nostro patet auctore; ne mireris ergo, lector, si Nestorius Harpalo speciem nobilitatis consecranti, det consilium, ut his comitibus affinem esse simulet.

anserinus æquè atque humanus. Sed perge, obsecro. *Ne.* Hunc igitur clypeum pro foribus omnium diversiorum, in quibus forte versatus es, affigendum curato. *Ha.* Quid addetur galeæ? *Ne.* Rectè submones. Eam facies ore dissecato. *Ha.* Quam ob rem? *Ne.* Ut spires, deinde ut congruat vestitui. In vertice quid eminebit? *Ha.* Exspecto. *Ne.* Caput canis demissis auribus. *Ha.* Vulgatum est. *Ne.* Adde duo cornua: rarum hoc est. *Ha.* Placet. Sed quæ bestiae sustinebunt clypeum? *Ne.* Cervos, canes, dracones, gryphes occupârunt principes; tu ponito duas harpyias¹. *Ha.* Optimè consulis. *Ne.* Restat cognomen. Hic istud in primis cavendum, nè plebeio more te patiaris vocari Harpalum Comensem, sed Harpalum à Como: hoc enim nobilium est, illud fordidorum theologorum². *Ha.* Sic memini. *Ne.* Habésne quicquam, cujus te possis appellare dominum? *Ha.* Ne haram quidem. *Ne.* In urbe celebri natus es? *Ha.* In obscuro pago, non enim fas est ei mentiri unde petis medicinam. *Ne.* Rectè est. Sed es pago nullus est vicinus mons? *Ha.* Est. *Ne.* Et habet alicunde rupem? *Ha.* Habet præruptam. *Ne.* Ergo sis Harpalus eques ab aurea rupe. *Ha.* Atqui mos est magnatum, ut suum quisque symbolum habeat vocale³, quemadmodum Maximilianus habebat, *Tene mensuram*: Philippus, *Qui volet*: Carolus, *Ulerius*, item alius aliud. *Ne.* Tu adscribito, *Omnis jacta sit alea*. *Ha.* Næ tu percommodè dicis. *Ne.* Jam quo firmior sit hominum opinio, fingito literas à magnatibus ad te missas, in quibus identidem appelleris eques clarissimus; magnarumque rerum fiat mentio, de feudis, de arcibus, de multis florenorum millibus, de præfecturis, de matrimonio opulento. Curabis, ut hujusmodi literæ tibi velut elapsæ, aut per oblivionem relictæ, veniant ad aliorum manus. *Ha.* Istud quidem erit mihi commodum: nam & literas novi, & hanc facultatem multo usu paravi, ut cujusvis manum facilè effingam. *Ne.* Interdum insue vesti, aut relinque in crumena, ut quibus sarcindi negotium dederis, illic reperiant. Illi non filebunt; & tu, simul ac receiveris, compones vultum ad iracundiam ac mœstitiam, quasi doleat casus. *Ha.* Et isthuc jam pridem meditatus sum, ut faciem tam facilè mutem, quam personam. *Ne.* Ita fiet, ut nec fucus suboleat, & res cum fide⁴ spargatur. *Ha.* Curabitur sedulò. *Ne.* Deinde so-

D d 3

dales

¹ Dignas quæ sustineant talis equitis insignia, vidisti enim quæ aves illæ sint.

² Respicit ad morem receptum, quo episcopis tituli dantur terminati in *ensis*, à loco unde orti, sapius ab eo ubi fuerint episcopi; hinc quotidie Augustinus Hipponensis dicitur, & vidisti Becquetum insculptum *Aitensem* Cantuariæ: at observes, lector, non intelligi ab Erasmo, episcopos

propterea mereri nominari sordidos; isthuc enim tantummodo, secundum Harpali, & quorundam similium stultorum nobilium sententiam, nobilitatem majorem affectantium cum nullo verè habeant.

³ *Their peculiar motto's.*

⁴ *Id est*, cum indubitata certitudine, ita ut nullus dubitet de tua nobilitate, & magna opulentiâ.

dales aliquot adsciscendi sunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco, & apud omnes te Joncherum ¹ appellent. Nec est, quod hîc sumptum metuas, sunt plurimi juvenes, qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quod hæc regio scatet juvenibus eruditulis, qui mirâ tenentur scribendi libidine, nè dicam scabie. Nec desunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, si spes quæstûs affulserit. Ex his aliquot suborna, qui in libellis suis te prædicent patriæ procerem, idque subinde repetatur literis majusculis. Hac via vel in Bohemia celebrabunt procerem patriæ. Et citiùs enim & latiùs discurrunt libelli quàm voces, aut quamlibet loquaces famuli. *Ha.* Nec ista displicet ratio. At famuli sunt alendi. *Ne.* Sunt: at non ales famulos ἀχίρως ², & ob id ἀχρίως ³. Mittantur huc & illuc, inveniunt aliquid. Scis varias esse talium rerum occasiones. *Ha.* Desine; teneo rem. *Ne.* Superfunt artes. *Ha.* Aveo scire. *Ne.* Nî sis bonus aleator, probus chartarius ⁴, scortator improbus, potator strenuus, profusor audax, decoctor & conflator æris alieni, deinde scabie ornatus Gallicâ, vix quisquam te credet equitem. *Ha.* In istis quidem jam pridem exercitatus sum: sed unde sumptus? *Ne.* Mane; isthuc ibam. Est tibi patrimonium? *Ha.* Perpusillum. *Ne.* Postquam apud multos confirmata fuerit nobilitatis opinio, facilè reperies fatuos qui tibi credant; quosdam etiam pudebit negare, quidam metuent. Jam ut ludas creditores, mille sunt artes. *Ha.* Earum quidem rudis non sum. Sed tandem urgebunt, ubi perspexerint nihil esse nisi verba. *Ne.* Imò nulla est commodior ad regnum via, quàm debere quamplurimis. *Ha.* Quî sic? *Ne.* Primùm, creditor observat te non aliter quàm obligatus magno beneficio, vereturque nè quam præbeat ansam amittendæ pecuniæ. Servos nemo magis habet obnoxios, quàm debitor suos creditores; quibus si aliquid aliquando reddas, gratius est, quàm si dono dones. *Ha.* Animadverti. *Ne.* Illud tamen caveto, nè cum tenuibus habeas commercium. Nam hi ob parvulam summulam ingentes excitant tragœdias. Placabiliores sunt, quibus lautior est fortuna; cohibet illos pudor, lætat spes, deterret metus, nôrunt quid possint equites. Postremò, cùm inunda-verit æris alieni magnitudo, fictis causis aliò demigra, atque inde rursus aliò. Nec est, quòd hujus rei te pudeat. Nulli magis obæراتi sunt, quàm magni principes. Si quis rusticus urgeat, finge offensum improbitate animum. Interdum tamen aliquid reddito, verùm nec totum, nec omnibus. Illud ubique curandum, nè cui suboleat tibi prorsus

¹ Vox est à Germanorum idiomate, apud quos *jong Heer* idem est quod apud nos *young Lord*, isthuc enim nobilitatem redoler.

² Sine manibus, i. e. ergo nihil operantes.

³ Inutiles.

⁴ Intelligit, credo, *skillful at playing cards*; nullibi enim, ni fallor, vocem hoc sensu acceptam videbis, & non mirum, siquidem tunc, cum Erasmus scribebar, chartæ pictæ aleatoricæ non plusquam à seculo inventæ.

prorsus exhaustos loculos. Semper ostenta. *Ha.* Quid ostendet qui non habet? *Ne.* Si quid amicus apud te deposuit, ostenta pro tuo; sed artem dissimula, cura ut casus videatur. In hunc usum interdum sumito pecuniam commodatò, quam mox reddas. Ex loculo nummis æreis distento profer aureos duos ibi sepositos. Cætera ex te ipso conjicito. *Ha.* Intelligo. At tandem obruar oportet ære alieno. *Ne.* Scis quantum apud nos liceat equitibus. *Ha.* Nihil non, & quidem impunè. *Ne.* Ergo famulos ale non segnès, aut etiam sanguinè propinquos, qui alioqui forent alendi. Occurrèt negotiator, quem obvium spolient. Reperient aliquid in diverforiis, aut in ædibus, aut in navibus, incustoditum. Tenes? Meminerint non frustrà datos homini digitos. *Ha.* Siquidem tutò. *Ne.* Cura ut habeas pulchrè vestitos, cum insignibus. Committe literas fictitias ad summates. Si quid clam sustulerint, nullus audebit illos insimulare: etiam si quid suspicentur, timebunt equitem dominum; sin vi prædam extorserint, bellum¹ vocabitur. His progymnasmatibus ad bellum præluditur. *Ha.* O felix consilium! *Ne.* Jam illud equestre dogma semper erit tuendum, *Fus fasque esse equiti plebeium viatorem exonerare pecuniâ.* Quid enim indignius, quàm ignobilem negotiatorem abundare nummis, cum interim eques non habeat, quod impendat scõrtis & aleæ? Fac semper te adjungas magnatibus, vel ingeras potius: nè quid pudeat, perfricanda frons est, sed præsertim hospitibus: eoque præstat in celebri quopiam loco vitam agere, puta in thermis, frequentibus² diverforiis. *Ha.* Isthuc ipsum erat in animo. *Ne.* Hic sæpenumero fortuna prædàm objicit. *Ha.* Quî? rogo. *Ne.* Puta, hic aut ille reliquit crumenam, aut oblitus reliquit clavim in sera promptuarii. Cætera tenes. *Ha.* At. *Ne.* Quid metuis? de sic culto, de tam magnificè loquente, de equite ab aurea rupe, quis audebit suspicari? Et, si quis forte tam improbus extiterit, quis erit tam audax, ut te appellet? Interim suspicio derivabitur in aliquem hospitem, qui pridie discesserint. Turbabuntur famulitia cum pandocæo. Tu tranquillus tuam personam agito³. Hoc si acciderit homini modesto, cordatoque, silebit; nè simul cum damno lucrifaciat pudorem⁴, qui rem suam indiligenter servaverit. *Ha.* Non absurdè dicis: nam nôsti, opinor, Comitè à vulture albo. *Ne.* Quid ni? *Ha.* Apud hunc diversatus est, ut accepi, Hispanus quidam, specie cultuque sanè quàm liberali. Is abstulit florenos sexcentos: nec unquam Comes ausus est queri. Tanta erat hominis majestas. *Ne.* Habes exemplum. E famulis tuis interdum aliquem emandes, in bellum scilicet. Is, spoliatis templis aut monasteriis quibuscumlibet, redibit onustus prædâ bello partâ.

D d 4

¹ Bene; quare enim non darentur rebus bella nomina in gratiam talium nobilium?

² Id est, in quibus plurimi frequen-

tant. *Of great resort.*

³ Behave your self as a person no way concerned.

⁴ Honorem.

partâ. *Ha.* Hoc quidem est tutissimum ¹. *Ne.* Est & alia ratio con-
 flandæ pecuniæ ². *Ha.* Narra, obsecro. *Ne.* In benè nummatis finge
 causas irarum, præsertim in monachos aut sacerdotes, qui nunc apud
 omnes fere summâ laborant invidiâ. Alius irriserit aut conspuerit cly-
 peum tuum, alius parum honorificè de te sit locutus, alius scripserit
 aliquid, quod in calumniam detorqueri valeat. His per faciales ³ tuos
 ἀποδοὺν πόλεμον ⁴ denuncia. Sparge minas atroces, excidia, exitia,
 παρολιθρίας ⁵ meras: territi venient ad componendam litem. Ibi fac
 magno æstimes tuam dignitatem, hoc est, iniquum petas, ut æquum
 feras. Si postules tria millia, pudebit minus offerre, quàm ducentos
 aureos. *Ha.* Aliis minitabor leges. *Ne.* Istud propiùs quidem ac-
 cedit ad sycophanticam ⁶; sed tamen juvat & hoc in partem. Sed
 heus, Harpale, pæne exciderat, quod dictum in primis oportuit; pu-
 ella quæpiam benè dotata in matrimonii nassam illaqueanda est. Ha-
 bes apud te philtrum, juvenis es, candidulus es, lepidus nugator es,
 rides blandum. Sparge, te magnis promissis ascitum in aulam Cæ-
 saris. Amant puellæ satrapis nubere. *Ha.* Novi quibus hoc benè
 cesserit. Cæterùm, quid si fucus tandem erumpat, & insiliant un-
 dique creditores? Irridebor personatus eques. Nam id apud istos
 turpius est, quàm si templum sacrilegio spolies. *Ne.* Hic oportet me-
 minisse perfrictæ frontis. Illud in primis, quod nullis unquam tem-
 poribus magis licuit audaciâ pro sapientiâ uti, quàm hodie. Com-
 miniscendum est aliquid quod excuses. Deinde nunquam deerunt
 candidi ⁷, qui faveant tuæ fabulæ; nonnulli civiliores dissimulabunt
 intellectum fucum. Postremò, si nihil aliud, profugiendum est ali-
 quò in bellum, in tumultum. Quemadmodum κλύζει θάλασσαν πάντα τῶν
 ἀνδράων κακὰ ⁸, ita bellum operit omnium scelerum sentinam. Nec
 enim habetur hodie bonus belli dux, nisi tali tirocinio præparatus ac-
 cesserit. Hoc erit extremum asyllum, si cuncta fetellerint. Verùm
 omnis movendus erit tibi lapis ⁹, ne huc veniatur. Vide nè te se-
 curitas opprimat; oppidula minuta fuge, in quibus nè pedere quidem
 licet, ni populus sciat: in magnis ac frequentibus civitatibus plus est
 licentiæ, nisi si qua sit Massiliæ ¹⁰ similis. Dissimulanter expiscare
 quid

¹ At res non est famulo facilis, præ-
 tereaque, dubitationi locus, an famulus
 prædâ onustus eam ad domum
 referat.

² Of getting money.

³ Quare faciales, quæso, non tri-
 buentur nobili, qui per as alienum est
 in via ad regnum, quique quæ sibi
 præda per famulos facta sunt, de-
 clarat bello parra?

⁴ Irreconciliabile bellum.

⁵ Destructiones omnium rerum

funditus.

⁶ Supple *artem*, vox in se clarissi-
 mæ est significationis,

⁷ Honest men.

⁸ Eluit mare omnia hominum mala.

⁹ Proverbialis locutio obtinuit etiam
 apud nos, *to leave no stone unturned*.

¹⁰ *Marseilles the capital City of Pro-
 vence*, in Gallia. Nobilis, antiquissima,
 atque amplissimæ negotiationis, præfer-
 tim tunc, & cui paucæ similes erant.

quid quisque de te loquatur. Ubi senseris hujusmodi voces increbre-
scere: *Quid agit? cur hic tot annos moratur? cur non revisit patri-
am? cur negligit arces suas? unde ducit imagines? unde tantæ pro-
fusione facultates?* Hoc genus, inquam, voces, ubi cœperint magis
ac magis gliscere, tum maturè tibi de migrando cogitandum est: sed
sit fuga leonina, ne leporina². Adsumula te vocari in aulam Cæ-
saris, ad res magnas, brevi te adfuturum cum exercitu. Non aude-
bunt in absentem hircere, quibus est quod nolint amittere. Sed in
primis tibi censeo cavendum genus istud hominum poëticum, irrita-
bile, nigrumque³. Illinunt chartis, si quid illos habet malè⁴: fu-
bitoque per orbem spargitur quicquid illeverint. *Ha.* Dispeream, ni
mihi vehementer placeat tuum consilium. Efficiam ut intelligas te
nactum docile ingenium, & juvenem minimè ingratum. Equum
quem primum te dignum nactus in pascuis fuero, tibi dono mittam.
Ne. Nunc superest, ut quod pollicitus es, vicissim præstes. Quid
est, cur tantopere affectes falsam opinionem nobilitatis? *Ha.* Nul-
lam aliam ob causam, nisi quòd his omnia licent impunè. An hoc
tibi leve videtur mōmentum? *Ne.* Ut⁵ pessimè cedat, una mors de-
fur naturæ, etiam si vixisses in Carthusia. Et levius moriuntur in ro-
ta, quàm qui moriuntur calculo, podagrâ, aut paralyti. Nam mili-
tare est credere, nihil hominis superesse post mortem, præter cada-
ver. *Ha.* Sic opinor.

Α Σ Τ Ρ Α Γ Α Λ Ι Σ Μ Ο Σ⁶, sive Talorum lusus.

ARGUMENTUM.

*Ἀστράλιος, sive Talorum lusus, ostendit quid & ubi talus sit: quomodo ta-
lis indebatur olim; quare clerici talaribus utuntur vestimentis, verecundia,
nempe & differentia gratiâ. Talus species ossis plantaris. Varia τὸ ἀστράλιον
etymol.*

1. Whence doth he derive his pedigree?

2. Id est, palam habeas, non clam,
sine rumore & crepitu, ut lepus.

3. Malignum, ex Horatio, Sat. i. 4,
83. *Hic niger est, hunc tu, Romane,
caveto.* Poetas porro, atque etiam ali-
os auctores, Nestorius intelligit.

4. They presently set pen to paper, if
anything vexeth them.

5. Quamvis; & subintelligitur *dicis
apud te*, ea scil. quæ sequuntur, &c.
unde pater Nestorium isthæc non com-
probare, sed referre tantummodo sen-
tentiam nobilium Harpalo similiū,
qui credant nihil hominis superesse post
mortem; sicque cum moriendum sit
necessario, & aliquando per naturales
morbos æquè dolorosè, ac per asperri-
ma humana supplicia, nihil aliud curan-

dum esse censent in hoc mundo, quàm
genio indulgere, &c. Porro rotæ sup-
plicium, quo malefactores insignes An-
dreanæ cruci brachia & pedes singulòs
separatim alligati, vesti ferreo frangun-
tur, & deinde super rota exponuntur, in
usu est apud Gallos, & Germanorum
plurimos. Tale supplicium certè terri-
bilius quid præ se fert omnibus calculis
& podagris, credamque dolorosius: at
diu non durat, & non recurrit, quod
est compensatio.

6. Vox, ut vides, explicatur ab auc-
tore, at mihi aliquid ante omnia di-
cendum; arbitror, quo quoddam lu-
men huic colloquio affulgeat: vox
Talus ergo deriyata videtur à *τολῶν*,
umbella, vel potius a *ταλῶν*, *fero*, *sus-
sineo*; talus enim est propriè eminens
rotun-

etymologia. Genus iusius Anglicè Cock all, seu Take all. Canis iactus dam-nosus. Ames ace, Dog-chance. Venus, iactus felicissimus, Senio seu Midas dicitur.

QUIRINUS¹, CAROLUS.

Qu. **D** Isce, inquit Cato, sed à doctis². Cupio itaque, mi Uten-hovi, te magistro discere; quam ob rem prisci illi regio-nis antistites edixerint, ut clerici talaribus tunicis uterentur, hoc est, usque ad talos demissis³. *Ca.* Duabus, opinor, de causis. Primum, verecundiæ gratiâ, nè quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hoc caligarum genus fuit repertum, quod nunc ab ilibus usque ad imos pedes corpus tegit, neque subligaribus aut femoralibus vulgò uteban-tur⁴. Eadem de causa turpe est sceminis brevioribus uti vestimentis, quo magis consultum sit sexûs pudori. Deinde ut non solum mori-bus, verum etiam habitu, differrent à populo, in quo ut quisque est profanissimus, ita brevissimis tunicis uti gaudet. **Qu.** Non dissimile veri est, quod narras. Cæterum ex Aristotele Plinioque didici nulli hominum esse *talos*⁵, sed tantum quadrupedibus, non tamen omni-bus,

rotunditas in extremis, quo aliquid à posterioribus stat & fulcitur: proin-deque cum antiqui observaverint ossi-culum in bisulcis, ejusmodi propemo-dum conformationis, & usûs, ad arti-culationem tibiarum, vulgaritè, *at the end*, verbi gratiâ, *of a leg of mutton, such as it is, when it is brought to our ta-bles*, ossiculum isthuc *talum*, seu *ἀσπράλλον* vocaverunt, quod cum fe-re rotundum sit, pueri primum his ossibus veluti nucibus ludere coepe-runt. At præterea, & quod magis facit ad rem de qua nunc, cum obser-vaverint idem antiqui ossiculum hoc ad cubi figuram quàm proximè acce-dere, sed ita tamen, ut non posset, nisi in quatuor facies cadere, cum duæ aliæ sic incurvatae ac fere rotundæ, factæ sint à natura, ut iis ossiculum seu talus insistere nequiret, novum lu-strandi genus excogitârunt, per hæc ossicula seu talos primum, & per ali-quam materiam deinde, arte non ab-similiter configuratam, ludi genus in-quam, diversum à tesserarum vel cu-borum ludo, quanquam aliquando propter analogiam confundantur. His prænotatis in præsentī, speramus per notas subsequentes, quas cum occasio se offeret proferemus, totum hoc ne-gotium de talis, & talorum lusu, fu-

turum planum satis.

1 Hæc non sunt conficta nomina. Prior erat Carolus Utenhovius Gan-davensis, Dominus Merhegemii, vir doctissimus Erasmo nostro familiaris: Posterior Quirinus Talefius, tunc *Pensionary of Harlem*, sed antea, Eras-mi nostri *transcriber* (ut his commodis vernaculis vocibus utar) Talefius hic autem, vel per discendi cupiditatem, vel propter nominis cum talis affini-tatem, rogaverat Erasfum, ut se de talorum antiquorum lusu edoceret, hincque supponit auctor Utenhovium virum doctum eum de hoc negotio e-docere.

2 Verba Catonis hæc sunt, *Dist. xxiii, lib. iv. Disce sed a doctis, indoctos ipse doceto.*

3 Mos est antiquissimus, erat in usu apud Judæos, imò & Paganos, non mirum ergo si cum maxime de-ceat, obtinuerit apud Christianos, sta-tim atque tutum fuit, Christianis e-piscopis & presbyteris à populo dig-nosci.

4 Verissimum.

5 Verum isthuc, si per talum in-telligas ossiculum illud configuratum, ut jam enarravimus, at habemus ana-logum quid, & quod forsitan magis ta-

li

būt, sed bifulcis plerisque, nec rursus his, nisi in tibiis posterioribus. Unde igitur vestis dici talaris potest, quam gestat homo, nisi fuerunt homines olim quadrupedes ¹, juxta fabulam Aristophanis²? *Ca. I.* Imò, si credimus Oedipo³, & quadrupedes, & tripedes, & bipedes inveniuntur homines: nec raro nobis è bello redeunt unipedes, interdum

li nomen mereatur, si respicias ad veram tali definitionem, ideam & usum, quæ in principio hujus colloquii tibi dedimus; siquidem habeamus os calcis, os astragali, itemque malleolum, quibus melius innitimur, quàm bifulca suo talo, nullique dubitamus, quin animalia non bifulca analogum quid habeant.

Ex his quæ diximus, quæstio facilè solvitur sine tali suppositione, quanquam non omnino impossibile sit, homines veluti fere quadrupedes incedere, at non commode, non benè, non dignè satis; factus est enim homo à benigno creatore, ut bipes incederet, & ad id omnibus necessariis & commodis instructus est, at manibus, quæ animantium anterioribus membris responderent, ad utiliora & nobiliora utitur, analoga sunt tamen factis (prout scilicet tam diversa destinatio potuit ferre) membra hæc nostra pedes & manus cum quadrupedum membris aut pedibus. Cumque in hæc inciderim, credamque quæ super his dicenda habeam, conferre posse ad elucidationem plurimorum in hoc colloquio, paucis dicam: omnium animantium posteriora membra, verbi gratiâ, a pedibus imis usque ad os illi, dividi debere, generationem (ut melius omnia quadrent) in partes tres. Prima est ab extremis ungulis, vel ungula, usque ad malleolum, talum, vel articulationem ubi talus esset, si daretur. Secunda, ab hac articulatione usque ad proximam sequentem, quæ in nobis genu, sed in nullis animantibus vox ibi obtinet, sed ut in hominibus, potest bene vocari articulatio, qua tibia jungitur cum osse femoris. Tertia tandem, ab hac secunda articulatione usque ad os illi. Sed hæc observanda differentia, quod animantia hæc quæ in ambulando insistant terræ, ita ut ad eam

veluti pertingant per primam articulationem, mediantibus scilicet tantummodo brevissimis ossibus calcis & astragali, aut anologis, qualia, homo, simia, sciurus, hericius, & forsan quædam alia, omnia fissis veluti in plures digitos pedibus, pede propriè dicto, longo, plano, & lato; quod hæc inquam animantia nullum os longum habeant in prima divisione; at in secunda, habeant duo a lateribus juncta & fere parallela, quæ vocantur fibula & tibia: & contra, animantia hæc quæ ambulando terræ non insistant, & ad eam non pertingunt per primam articulationem, qualia omnia bifulca vel ungula solida, itemque multa quæ pedes habent fissos veluti in plures digitos, omnia pede propriè dicto brevi: hæc, inquam, os longum habent in prima divisione, quod ut servemus voces anatomicas vocabimus fibulam: & propter brevitatem pedis, & longitudinem hujus ossis, ad ejus extremitatem illis datus est talus, vel analogum quid, quo firmius & facilius stent, ambulent, ac currant, & per compensationem unicum os tantum habent in secunda divisione, quod vocabimus tibiam. Hæcque omnia analogicè intelligas de anterioribus membris; & pergas auctorem legere.

2 Comici apud Græcos nobilissimè, qui alicubi, quod nesciam an supersit, sic homines depinxit, quemque imitatus est, credo, Gallicus auctor *Cyrano Bergerac*, quem potes legere, si velis & possis.

3 Quoniam Oedipus dicitur interpretatus Sphynxis ænigma, de animanti quod mane incederet quadrupes, ad meridiem bipes, vesperti tripes, dixit enim hominem esse, qui infans, non solum pedibus, verum etiam manibus ad ambulandum utitur, juvenis solis pedibus, senex scipione cum pedibus.

terdum apodes¹: sed quod ad *tali* vocabulum attinet, rectius mire-
ris, si legas Horatium, qui fabulis quoque *talos* attribuit. Sic e-
nim, opinor, scribit in Arte poetica²:

Securus, cadat, an recto stet fabula talo.

Qu. Poëtis licet, ut libet, loqui: apud quos Tmolus³ habet aures,
& naves⁴ loquuntur, & saltant quercus⁵. Ca. Quin & Aristoteles
tuus hoc te docere poterat, esse talos dimidiatos, quos ille vocat ἡμισ-
τραγάλες, qualis tradit esse lyncum⁶ generi; addit, leonibus inesse
quiddam vice tali, sed anfractuosum, quod ille vocat λαβυρινθώδης, Pli-
nius vertit *tortuosum*. Denique ubicunque committuntur ossa ossibus
ad flexus commoditatem, cava prominentibus inter se respondent, u-
trinque lubrica cartilagine communitis, ac velut incrustatis partibus,
nè mutuo attritu sese lædant, ut idem docet Aristoteles. In his fere
est aliquid quod à tali similitudine pariter & usu non discrepat; velut
in ima tibia juxta calcaneum, ubi totius pedis flexus est, prominet
quiddam talo simile, quod Græci σφυρήν⁷ appellant. Rursus in flex-
ura genu, quod, ni fallor, ἔχλον⁸ appellant quidam, *vertebram*. Si-
mile quiddam videmus in coxendicibus, in humeris; postremò, in
commisuris digitorum, pedis, ac manûs. Quod nè tibi mirum vide-
atur, Græci tradunt ἀστράγαλος vocabulum apud probatos auctores tri-
butum etiam ossibus, quibus spina connectitur, præsertim in cervice.
Citant enim hoc carmen:

Ἐκ δὲ μοι ἀνχλὸν ἀστράγαλον ἰάγῃ 9.

Quoniam autem Aristoteles tradit priores tibias animanti datas ad ce-
leritatem, & ob id carere talis; posteriores ad stabilitatem, quod in
eam partem vergat pondus corporis, quemadmodum ad robur iis, quæ
calcibus feriunt: Flaccus, dum significare vult fabulam non ejectam,
fed

¹ Sine pedibus.

² Lapsus est, credo, memoriæ in
bono Erasmo; varius enim habetur,
Epist. ii. 1, 175. Porro videbis Uten-
hoviũ optimè difficultatem solvere,
verumque Horatianis affingere sen-
sum.

³ Ovid Metam. xi. Tmolus enim
mons Lydiæ arbiter ibi supponitur,
de cantu inter Apollinem & Pæ-
nem.

⁴ Narrant enim poëtæ navem Argo
fuisse vocalem.

⁵ Siquidem Orpheus & Amphion di-
cuntur apud poëtas movisse saxa &
quercus suo cantu.

⁶ Vidimus jam animal nobis non
esse certo notum.

⁷ Malleolum.

⁸ Lumbum; quoniam accedit ad

lumbi cujusdam naturam, utpote quid
exiguum & forte, vel saltem faciens
ad robur partium quibus adhæret;
sed mallem subsequenter vocem *ver-
tebram*, intelligit enim ossiculum illud,
quod magis anatomicè *patella* voca-
tur, quod habemus ad genu, & ha-
bent bisulca omnia ad articulationem
tibiæ cum osse femoris, & alia pluri-
ma credam animantia, sed omnia in
eodem loco, quod planè evincit apti-
tudinem divisionis generalis membro-
rum animantium, quam jamjam de-
dimus.

9 *Id est*, cervix mihi effracta est ex-
tra talos; qui non possunt hîc aliud esse
quàm vertebræ, & dictum benè intel-
liges, si recorderis ideam primitivæ tali,
quàm à principio tibi dedimus.

sed ad finem usque peractam, dicit, illam *stetisse fixo talo*: nec aliter tribuit fabulæ *talum*, quàm nos libro tribuimus *calcem*, & volumini *umbilicum*¹. *Qu.* Næ tu probè grammaticum agis. *Ca.* At quo magis id credas, Græci literatores ἀσπράγαλον dici voluntὰ ἐρέφω, & a particula privativa, quod minimè flectatur, sed immobilis sit. Quamquam alii malunt ἀσπράγαλον, interjectâ literâ ρ, dictum pro ἀσπράγαλον, quod lubricâ volubilitate stare nesciat. *Qu.* Ad istum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Nescio. *Ca.* Non usque adeo videbitur absurda divinatio, si cogites quantam habeat caliginem vocum primitiva origo: tum in re nullam esse contrarietatem; quod apparebit, si propius inspicias; volubilis est talus, sed ita volubilis, ut eam partem, cui innectitur, reddat ad standum firmiorem; deinde os ossi connectit, nè facilè luxari queat. *Qu.* Tu vel sophistam agere possis, quantum video, si libeat. *Ca.* Sed nihil est, Talefi, quod nos torqueat etymologia vocis. Nam quod hodie Græci vocant ἀσπράγαλον, prisca, quorum est Callimachus, dixerunt ἀσπριον, cujus hoc refertur hemistichium; Δέκα δ' ἀσπρια δύντο λύτρων². Unde quemadmodum ἀσπράγαλίζεν, ita & ἀσπρίζεν dicebant *talis ludere*. *Qu.* Quale est igitur illud quod propriè *talum* vocant? *Ca.* Est id quo nunc ludunt puellæ³; olim puerorum erat lusus, quemadmodum nuces. De quo est illud Græcorum, Ἄμφ' ἀσπράγαλοισι χολωθείς⁴, cùm iram levi de causa susceptam indicant. Rurfus Horatius in Odis, *Nec regna vini fortire talis*⁵. Item in Sermonibus: *Te talos, Aule, nucesque, &c.* Postremò,

1 Quo nihil aliud intelligitur quàm finis, sicut & per umbilicum, siquidem propriè libri umbilicus est ornamentum quoddam, ad formam fere umbilici olim delineatum, immèdiatè post ultimum verbum libri cuiusvis, quodque videre est adhuc in plurimis manuscriptis quantæ vis antiquariis.

2 Est ducentessimum trigessimum octavum fragmentorum huius antiqui poetæ, quæ collegit doctissimus Bentley, qui scripsit ἀσπριας, non ἀσπρια, ut hic Erasinus noster & Suidas, nesciam certe qui melius, at scio bene parum referre scire, legas quomodo velis, sensus est, *accepit præmium vel pretium decem talos*.

3 Declaravimus jam; sic evenisse primum, at quemadmodum vel hoc solo respectu, etiam nunc in diversis regionibus, imò & in eadem, diversimodè luditur à pueris, hisce talis, nucibus, nucleis, vel aliqua alia materia, arte non abimiliter confecta,

vel planè rotunda; ita credo quoque diversimodè ludebatur à pueris apud antiquos, qui omnes ludendi modi toto cœlo differunt à ludo per talos aleatorios, quem præcipuè nos edocere vult auctor in hoc colloquio, sed de quo non agitur hîc, pueri siquidem hic supponantur uti suis talis, velut nucibus.

4 Propter talos iratus.

5 Od. i. 4, 18. Hique sunt tali aleatorii, per quorum jactum, ut vidimus pag. 256. num. 12. quis foret rex convivii determinabatur: nunc ergo talorum horum formam, modumque aleatorium per eos ludendi vulgatum accipe; talus habebat tantum quatuor latera, ut diximus, quibus insistere vel subilire poterat, uni inscribebatur punctum unicum, seu unio, opposito senio, seu sex puncta, lateri alii puncta tria, opposito quatuor; quod, ut obiter dicam, evincit cuborum ludum, antiquiorem talis aleatoriiis

Postremò¹, dictum illud Lacedæmonii, ni fallor, *Pueros esse fallendos talis*², viros iurejurando. Hunc talum negant in ullo animante inveniri, quod sit *μῶνυχον*, hoc est, ungulâ solidâ, excepto asino Indico unicorno³: aut quod sit *πολυγυδῆς*, hoc est pede in multos digitos ungulasve fisso; quod genus sunt leo, panthera, canis, fimijs, homo, & avis, aliaque permulta. Quæ vero *διχῆλα* sunt, hoc est, ungulâ bifulcâ, pleraque talum habent, idque, ut rectè dicebas, in posterioribus cruribus. Uni homini duplici de causa tali non sunt; primùm, quia bipes, deinde quia quinque digitis fissos habet pedes. *Qu.* Ista frequenter audiui. Cæterùm pervelim mihi situm ac formam tali describi. Nam istud lusûs⁴ genus etiam puellis hodie fastiditum est; sed aleam, chartas, aliosque masculos lusus affectant. *Ca.* Non mirum, cum affectent & theologiam. Verùm, etiamsi mathematicus sim, aut pictor, aut etiam plastes; non possim tibi melius tali formam exhibere, quàm ipso talo⁵: nisi mavis ut tibi describam per litteras, ut illi solent. *Qu.* Habesne talum? *Ca.* En tibi ovillum è dextro crure. Vides quatuor duntaxat latera, cùm in cubo, & alea, seu tessera sint sex; in ambitu quatuor, in summo & imo duo. *Qu.* Sic est. *Ca.* In talo, quoniam summa pars & ima curvatur⁶, non sunt nisi quatuor latera; quorum unum vides velut in dorsum intumescere.

rijs. Etenim si nonnunquam talis inscripsissent senionem. Jam autem, quatuor talis vulgo ludebatur, qui ex fricillo in tabulam injiciebantur, & qui ita jecisset, ut unusquisque talorum ostenderet diversum latus, i. iii. iv. vi. (qui jactus vocabatur *Venus*) rex convivii evadebat, hinc Horat. *Od. ii. 7. 25. Quem Venus arbitrum dicit bibendi.* Nec dubito quin tesseres seu cubis (quæ erant propriè, *our new dice*) rex quoque convivii aliquando crearetur, at eum tribus ex his vulgo luderetur, is fiebat rex convivii, qui ita eas jecisset, ut superne ostenderent tres seniones, credamque hunc jactum vocatum quoque Venerem. Porro non omnes tali aleatorii ex ossibus quadrato rotundis, jam jam multoties memoratis, sed aliquando ex alia materia, puta, ebore, argento, auro, eodem fere modo, arte conformata, quo tali à natura; itemque qui ex his propriè officulis ita expoliebantur credo (quod erat facillimum) ut æquè benè ferè possent super quovis latere stare, perge nunc.

¹ Sat. ii, 3, 171. Hic non intelliguntur, credo, tali aleatorii.

² Id est, dando talos eis.

³ Animal benè non novi, at plures peregrinatores nobis declararunt esse in India asinorum, camelorum, imò boum species, quæ habeant veluti unicuique cornu ad frontem quandam, ex his intelligit Aristoteles.

⁴ Ludum hîc intelligit, credo, qualem cùm nucibus vel accedentem: etenim si talos aleatorios haberemus, quales utebantur antiqui, illis benè aleâ ludi posset, prout cubis vel tesseres ludimus, & ludebatur olim.

⁵ Nihil verius, proindeque ad eos recurras, lector, rogo, res est facilis.

⁶ Sed modo ita speciali, ut rursus non facilè intelligas, ni videas, utcunque sit certus sis talum non posse nisi quatuor lateribus insistere; hisque lateribus (non obstante eorum diversa fere omnino forma, quæ subinde benè depingetur) posse insistere benè satis, imò fere æquè benè super latere quovis, dummodo (licet immutata conformatione) latera hæc benè expoliantur & purgentur, prout sine dubio fiebat, ut his alea luderetur.

scere. *Qu.* Video. *Ca.* Quod est è regione, cavum habere. Illud Aristoteles vocat *πρῶν*, id est, pronum; hoc, *ὑπὸν*, id est, supinum. Velut in congressu uxoris & mariti, cùm dant operam liberis, mulier supina est, vir pronus; & manus, si vola spectet terram, prona est, si invertas, supina. Quanquam oratores & poetæ nonnunquam his verbis abutuntur, quod ad hanc rem nihil attinet. *Qu.* Isthuc quidem eleganter oculis subjecisti. Inter reliqua duo latera quid est discriminis? *Ca.* Alterum modicè cavatum est, ut offi, cui innectitur, congruat: alterum propemodum nihil habet concavi, minusque armatum est cartilaginea tunica, sed tantum nervo & pelle tegitur. *Qu.* Video. *Ca.* Pronum latus nihil habet nervorum, sed supinæ partis concavo adhæret nervus, quemadmodum dextri lateris summo, lævi imo. *Qu.* Pulchrè narras: sed unde dignoscam dextrum à sinistro¹? *Ca.* Rectè admones. Nam perperam docui, nisi dextri cruris talum intelligas. Dicam igitur melius, simulque, quod volebas, situm indicabo. Talus est in ipsa suffragine cruris infra coxam². *Qu.* Complures arbitrantur juxta pedem esse. *Ca.* Errant. Is qui propriè dicitur talus, est in suffraginibus, quas Græci *καμπὰς*³ vocant, sed crurum, ut dixi, posteriorum. Inter pedem tuum & genu tibia est. *Qu.* Sic opinor. *Ca.* Post genu *καμπή*⁴? *Qu.* Assentior. *Ca.* Nam qui flexus est homini in brachiis, idem est quadrupedibus in cruribus posterioribus⁵; simiam excipio semihominem⁶. Itaque quod genu est in cruribus, id cubitus est in brachiis. *Qu.* Animadverto. *Ca.* Itaque flexus flexui respondet. *Qu.* Illud dicis, crurum posteriorum & priorum. *Ca.* Tenes. In ea igitur suffragine, quæ respon-

det

1 Dabitur locus infra huic quæstioni planius satisfaciendi, pergas interim.

2 Mallem dici, ut jam indicavimus, in articulatione illa qua fibula tibie adjungitur & conjungitur.

3 Flexuras, articulos.

4 Intelligit articulationem pedis ubi malleolus.

5 Fere: at quoniam manus & brachia nostra naturaliter magis analogæ esse deberent cum pedibus & tibiis anterioribus animantium, quàm cum posterioribus, hinc, non obstante hoc fere simili flexu, differentia vasta est inter conformationem manuum brachiorumque nostrorum, & conformationem pedum & tibiæ posteriorum in animantibus. Itemque rursus, cùm destinatio manuum & brachiorum nostrorum maximè diversa

sit à destinatione pedum & tibiæ anteriorum in animantibus, hinc rursus quoque, non obstantibus omnibus analogiis, conformatio manuum & brachiorum nostrorum quàm maximè differt à conformatione pedum & tibiæ anteriorum in reliquis animantibus; uno verbo, simia sola excepta, per nullam rem corpoream visibilem tantopere distinguimur à cæteris animantibus, quàm per manus & brachia, addoque pedes, &c. si velis.

6 Animal isthuc quidem, quoad omnes externas partes, & credo plurimas internas, magis ad formam hominis accedit, quàm aliud animal quodvis, attamen in multis corporeis (ut nihil dicam de mente) ab homine differt, proindeque semihominis epitheton mihi non arridet.

det suffragini, quæ est post genu¹, stat talus erectus, cum stat quadrupes, cujus summa & ima pars leniter incurvatur, quanquam non prorsus eodem modo. Nam superior replicatur in cornua quædam, quas Aristoteles appellat *κρημίας*². Theodorus³ vertit *antennas*, juxta quas se submittit prorum latus; ima tale nihil habet. *Qu.* Planè video. *Ca.* Illud ergo latus quod spectat tibias priores, Aristoteles vocat *supinum*: quod illi adversum est, *prorum*. Rursum sunt duo latera, quorum alterum intus spectat tibiam posteriorem, puta lævam aut dextram; alterum spectat foras. Quod introrsum spectat, Aristoteles appellat *κῶλον*⁴, quod foras, *ἐχίον*⁵. *Qu.* Prorsus oculis rem video. Jam superest ut nobis indices, quæ fuerit olim talis ludendi ratio. Nam qui lusus nostrâ memoriâ dicitur in usu fuisse, nihil convenit cum iis quæ comperimus apud priscos auctores de hoc ludendi genere⁶. *Ca.* Ac sanè fieri potest, ut quemadmodum hodie chartis ac tesseriis ad varias ludendi formas abutimur, ita non fuerit eadem apud veteres talis lusitandi ratio⁷. *Qu.* Probabile est quod dicis. *Ca.* Theodorus Gaza, five, ut alii malunt appellare, Thessalonicensis, vertens Aristotelis librum De Historia animalium secundum, ait, tali latus, quod foras transversum spectat, *Canem* vocari, quod introrsum ad alterum crus, *Venerem*. Cæterum hoc quidem de suo addidit⁸.

Nam

¹ Quæ in nobis est prope pedem, & in qua habemus malleolum & deinde os astragali & calcis, quibus respondet bisulcorum talus; qui non est ad pedem: quod evincit rursus aptitudinem generalis divisionis tripartitæ membrorum animantium omnium quam dedimus.

² Cornua; & videas rursus talum, si velis rem intelligere, & percipere bene nominatam.

³ Theodorum Gazam, vel à Gaza, intelligit, qui seculo decimo quinto Italiam venit, doctissimusque in Græcis & Latinis habitus est, prout sanè, si tempus respicias, merebatur; sed cornua Aristotelis mihi ejus antennis anteposenda videntur.

⁴ Membrum propriè; at intelligas veluti si diceretur *rectum*, *planum*, quoniam isthuc latus nullam habet fere cavitatem.

⁵ Id est, *lumbum*, vel *lumbosum*, si quidem forte, *sustinens*, *inflexibile*, à latere enim per illud bene fulcitur animal, cum habeat cavitatem cui accommodatum est à natura officulum, quod potest secundum animantis suum tantisper ascendere, vel de-

scendere, pro profunditate cavitatis, talus vero hoc sensu non possit deflectere.

⁶ Quem ludum intelligit suæ memoriæ, me non certo divinare fateor, at scio bene, si agatur de ludo non aleatorio, pueros nostros multos nunc adhuc habere qui ab antiquis parum differant: at si agatur de aleatorio, dicam, nunc nos unum habere, qui non omnino disconvenit cum antiquorum lusu per talos, imo qui conditionem & leges ab ipso ludo quem luisse Augustum legimus in Suetonio mutasse videtur; ludum nempe *of the whirl bone*.

⁷ Nullus est dubitandi locus.

⁸ In his Theodorus forsan rectè, nam intelligit, credo, quod punctum unum, unio, qui *Canis* vocabatur, inscriberetur lateri cavato foras spectanti, & consequenter senio, seu *Venus* unius tali lateri opposito, fere omnino plano, intus ad tibiam lævam aut dextram spectanti, proindeque, ut rem totam ipse perficiam, tria puncta inscribebantur prono lateri, & quatuor supino.

Nam Aristoteles hæc tantum ponit: Τὸ μὲν σθῆνις ἔξω, τὸ δὲ ὕπτιον εἶσο
 καὶ τὰ μὲν κῶλα ἐντὸς ἐσεμμένα περὶ ἄλλα, τὰ δὲ ἰχία καλὰ μὲν ἔξω, καὶ
 πρὸς καρδίᾳ ἀνά¹. Cæterum quando constat, ab aliis Veneris jactum
 appellari, quoties ex quatuor talis nullus est qui summam faciem ha-
 bet cum alio congruentem², demiror quid sequutus Theodorus, u-
 num latus appellet *Venerem*³. Erasmus noster, quem communem
 habemus amicum, hujusmodi observationum non admodum curiosus,
 in proverbii aliquot ex auctoritate veterum indicat quædam de ludo
 talorum, velut in proverbio, *non Chius, sed Cous*: refert, *Coum &*
Senionem eundem esse quem Græci *ἔξιπιν* dicunt. Idem tradit in pro-
 verbio, *Chius ad Coum*⁴ (addens *Chium* eundem esse cum *Cane*) *Coi*
 jactum fuisse felicem, *Canis* infelicem, teste Persio⁵:

Quid dexter senio ferret:
 Scire erat in votis, damnosa canicula quantum
 Raderet.

Idem Propertius⁶:

Semper damnosi subsilvære canes.

Et Ovidius libro de Tristibus secundo, *damnosos Canes* appellat. Ad-
 dit ex Martiale, senionem videri per se felicem: cæterum infelicem
 fieri, si accedat canis. Sic enim loquitur:

Senio nec nostrum cum Cane quassat ebur.

Jam Veneris jactum esse ut rarum, ita felicissimum, indicat Martialis
 in Apophoretis:

Cum steteris vultu nullus tibi talus eodem⁷,
 Munera me dices magna dedisse tibi.

Tot autem talis ludebatur, quot quisque habet latera. Nam tessæris
 E e non

¹ Id est, Quod primum est (latus
 scil. & supple dicimus) esse foras, quod
 vero supinum est, esse intus; quæ autem
 plana, & sine cavitate sunt, esse invi-
 cem intus opposita, quæ vero lumbi seu
 lumbosa, i. e. fortia & sustinentia vo-
 cantur, esse ad extra, & tandem cornua
 esse superna; quæ perfectissime respon-
 dent horum osculorum conformationi
 & positioni in animantibus; & vi-
 debis clare, si velis, ut eg., periculum
 facere, hincque dignosces facillime
 talum sibilæ seu tibie dextræ a talo
 levæ.

² Sic erat in talis, sed in tessæris
 cum tres subsiliebant sen ones; jactus
 hic enim in tessæris Venus quoque
 vocabatur.

³ Quare non? cum senio, qui ei in-
 scribatur, vocaretur. cretam, ali-
 quando Venus, prout jam indicavi-
 mus, utpote felicissimus jactus unus

tessære vel tali.

⁴ Veluti proverbio sic loquebantur
 antiqui de valde diversis; ac veluti
 oppositis, quoniam *Chius* erat infelici-
 simus jactus, utpote unio, vel omnes
 uniones omnium tessærarum, vel talo-
 rum; *Cous* vero felicissimus, utpote
 senio unius tessære, vel tali, itemque
 tres seniones trium tessærarum, vel
 Venus quatuor talorum. At quare,
 dices, infelicissimus jactus vocatus est
Chius, felicissimus vero *Cous*? nesciam
 certò, nisi quod credam olim apud an-
 tiquos insulam *Chios* infelicitissimam
 habitam præ insula *Ceos*.

⁵ Sat. iii. 49

⁶ Lib. iv. Eleg. ix. ubi sic habetur,
 Me quoque per talos Venerem querente si-
 candos, Semper damnosi subsilvære canes.

⁷ Quod, ut vidimus, sic erat in ta-
 lis veneris jactus; versus autem ha-
 bentur lib. xiv. epig. xiv.

non plus tribus ludi solet. Sed propius ad ludendi rationem facit, quod scribit Suetonius in Octavio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epistola hæc; *Inter cænam lusinus* ἡροπικῆς ¹ *& heri & hodie. Talis enim jactatis, ut quisque canem aut senionem miserat, in singulos talos, singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat universos, qui Venerem jecerat.* Qu. Docuisti felicissimum esse jactum, cum omnes tali quatuor ostenderint diversum latus, quemadmodum in tesserarum ludo fortunatissimus est, qui dicitur *Midas* ²: at nondum declarasti hunc jactum dici *Venerem*. Ca. Illud expediet tibi Lucianus, ita loquens in Cupidinibus: καὶ βελτιὸν μὲν ὅτι σκοπὸς, μάλιτα δὲ εἶπαι πλὴν δίδων αὐτῷ ἐυβελήσεις, μὴδενὲς ἀσχετὰ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν ἀσχετὰ, πρὸς τοὺς τοὺς ἐπιθυμίας πείθεσθαι νομίζον ³. Loquitur autem illic de *Venere*. Qu. Si falsus est Theodorus, duo tantum latera suis vocabulis designantur. Ca. Fortassis alicujus auctoritatem ille secutus est, quæ nos fugit: quod apud auctores compertum est, afferimus in medium. Nam sunt qui meminerunt de numero Stesichorio in talis, quem putant ogdoadem ⁴ esse: item de Euripideo, qui continebat quadra-

¹ Senum more; erant enim sine dubio diversæ talis aleatorii ludendi species, & duarum vel trium specimen tibi subinde dabit auctor optime, at quasdam credo fuisse magis complicatas, quam exhibita mox ab auctore specimina, easque non admodum difficile credam excogitare: quum Augustus ergo declarat se lussisse *seniliter*, vel *senum more*; indicat nobis se lussisse modo simpliciori, minime composito, facili; & attentionem mentis non multum requirente; ludus enim quem lussisse videtur, tantisper magis tantummodo complexus erat, quam noster nunc, *of the whirlbone*, ut potest lector facillime concludere.

² Credam jactum vocatum quoque venerem, & esse tres seniones ut jam declaravimus: Tarrheus enim Schottus, Hesychius, & Suidas, *Midam* vocant ἐὺ ἡλὸτατον vel ἐὺλο ὀτατον jactum, i. e. optatissimum, vel felicissimum jactum omnium, qui vulgo tres seniones in tessera. Pollux tamen *Midam* infelicem pronunciat; proindeque suspicor, vel mendum irrepisse in codice, vel eum in hoc errasse, vel, quod mihi probabilius sit, præter vulgarem ludendi modum (qui non mul-

tum differebat à nostro nunc *rolling*, vel *pass ten*) fuisse olim per tesseras aliquem alium, minus usum, in quo seniones erant jactus infelix, prout & nos habemus quosdam nunc: Galli nempe, *chance with three dice*, & nos, *chance with two*, quod vulgo vocamus *seven or eleven*; in priore, immediately after the main is given, tres seniones semper perdunt, i. e. *the cester loseth*, in posteriore, ambo seniones perdunt plerumque, cum scilicet *the main given is five, seven, or nine*, notissima hæc has ludorum species intelligentibus.

³ Faciens quidem ad scopum, sed præsertim cum jecisset ipsam Deam, nullo talorum stante super eadem figura, adorabat, judicans se suo desiderio fruiturum.

⁴ Numerum octo; quoniam Stesichori poetæ sepulchrum esset octogonum, ut hac voce commoda utar, credamque fuisse jactum infelicem, & si unico jactu luderetur; planum est fuisse duos canes & duos terniones, at si duobus jactibus, prout suspicor, ex eo quod subsequens numerus Euripideus non possit confici nisi per duos sine intermissione jactus, cerum est fuisse tunc octo canes, quatuor quoque jactus.

quadraginta¹. *Qu.* Restat ut lusûs leges præscribas. *Ca.* Non arbitror pueros iisdem usos legibus, quibus se usum fuisse scribit Octavius. Nec probabile est, hoc ludendi genus, quod commemorat, fuisse publicum. Id si fuisset, satis erat dixisse, *Inter cœnam lusimus talis*. Sed mihi subindicare videtur novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut aptam senibus, minimeque torquentem animos sollicitâ cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures lus², ut levius sit intendere studiis. *Qu.* Profer, obsecro te, reliquos talos, ut experiamur. *Ca.* Sed deest nobis turricula volvendis talis, deinde tabula. *Qu.* Suffecerit hæc mensa ad quaecunque specimen exhibendum. Pro turricula suffecerit cyathus aut pileum. *Ca.* Imò complexus cavarum manuum. Jactus sæpius ostendit supinam partem, quàm pronam, & pronam sæpius, quàm senionem, aut canem³. *Qu.* Videtur. *Ca.* Si inter quatuor talos extiterit unus canis, expones nummum; si duo, duos; si tres, tres; si quatuor, quatuor. Item quoties jeceris senionem, toties recipies unum è nummis. *Qu.* Quid si senionem cum cane? *Ca.* Si vis, uterque nummum addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acervum. *Qu.* Quid si talus ostendat partem supinam aut pronam? *Ca.* Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. *Qu.* Placet devolutio. *Ca.* Nunc appone sortem. *Qu.* Experiamur absque periculo. *Ca.* Vis tu tantam artem discere gratis? *Qu.* Verum impar certamen est inter artificem & rudem. *Ca.* Atqui spes lucri, & damni metus, reddet te attentiores. *Qu.* Quanti certabimus? *Ca.* Si vis citò ditescere, centum ducatis. *Qu.* Utinam sint quos deponam! Tutius est paulatim ditescere. En tibi solidum assem. *Ca.* Age, addemus pusillum pusillo, quemadmodum monet Hesiodus; sic quoque fiet ingens acervus. Convolve, ac mitte. Felix auspiciu, canem habes; appone nummum, & posthac agnosce damnosum latus. Data talos. *Qu.* Felicius auspiciu; tres habes canes; appone. *Ca.* Insidiatur tibi fortuna, mitte, sed circumvolutos, ô bone. Labor irritus; pronum habes, & supinum. Succedo; trade talos. *Qu.* O factum bene! rursus tres video canes. *Ca.* Μὴ πρὸς τὸ νικᾶν ἱγρόμεν⁴. Illestat, inquam, te fortuna. Sed heus tu;

E e 2

ad

¹ Quoniam Euripides, pulsus ex Athenis triginta tyrannis, & quadraginta principibus in eorum locum suffectis, numerum quadraginta celebravit, credamque fuisse duos similes jactus, quatuor seniones scilicet & quatuor quaterniones, binos ex ambobus, unoquoque jactu, quod erat valde felix jactus, quanquam veneri multum inferior.

² Latrunculorum inter alios.

³ Longe sæpius, si non expungen-

tur & expoliantur tali, & his ludis prout ab animanti, sed cum ut fierent bene aleatorii, non solum notarentur, verum etiam bene purgarentur & expolirentur (ut nullus dubitationi locus) tantisper sæpius tantummodo; itemque tantisper rarius præ quovis latere subsiliebat senionis latus siquidem latus ei oppositum minus patet quàm quodvis aliud.

⁴ Ne ante victoriam encomium, i. e. Do not boast before the victory.

ad hunc quidem modum edoctus sum. At meâ sententiâ secus lussit Octavius. *Qu.* Quomodo? *Ca.* Qui canem jecerat, apponebat denarium, ut diximus; qui senionem, nihil quidem auferebat, sed alter ponebat. *Qu.* Quid si plures seniones exissent? *Ca.* Totidem nummos alter addebat. Bene cumulatam acervum semel tollebat Venus. Et illud addas licebit: Cui nec senio obtigerit, nec canis, nihil aliud quàm mittendi vicem perdet. *Qu.* Non recuso. *Ca.* Mihi videtur & hoc elegantius, si tertio quisque jactu defungatur qui talos tenet, & mox alteri tradat vices. *Qu.* Placet: sed quota Venus finiet ludum? *Ca.* Tertia, si videtur. Deinceps liberum erit de integro pacisci. Siquidem tum rarò, tum paucis favet Venus. Nunc aggrediamur bonis avibus. *Qu.* Fiat; sed præstat occludere fores, ne nostræ culinæ regina videat nos puerorum more ineptientes. *Ca.* Imò seniliter¹ potius. Adeone loquacem habes famulam? *Qu.* Tam futilem, ut si desint homines quibus narret quicquid domi geritur, longo sermone gallinis narret ac felibus. *Ca.* Heus puer, claude ostium, & obde pessulum, ne quis subitus interveniat spectator, quo liceat ad satietatem usque ludere.

SENATULUS, sive ΓΥΝΑΙΚΟΣΤΥΝΕΔΡΙΟΝ².

ARGUMENTUM.

Senatulus, sive Γυναικοστυνεδριον, vitia quadam mulierum civiliter traducit; volunt enim rempublicam constituere, & senatulos congregare, ut viri; posse se aut rerum habenas moderari melius quam maximi jam principes. Mulier, quæ virum debonestat suum, seipsam dedecorat. Mulieris conditio tutior quàm viri. Agitur de cultu, de vestibus, &c. Ut nobiles ab ignobilioribus differant.

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA,
JULIA, CATHARINA.

Co. **Q**uod felix faustumque sit huic ordini, totique reipublicæ fœmineæ, & frequentes hodie convenistis & alacres; unde spem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius cuique ea suggerat in animum, quæ ad communem omnium & dignitatem & utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodis nostris decesserit; quòd, cùm viri quotidianis conventibus suum agant negotium, nos colo telæque assidentes causam nostram deferimus. Itaque res huc devenit, ut nec inter nos sit ulla reipublicæ disciplina, & viri nos pæne pro delectamentis habeant, vixque hominis³ vocabulo dignentur. Quòd si, qua cœpimus, pergamus; divinate vos ipsæ, quò tandem res sit evasura: vereor enim verba sinistri ominis eloqui.

¹ Quoniam Augustus, qui sic lussit, dicit se lussisse seniliter.

² Concilium vel confusus mulierum, Latine autem vocavit diminutiva voce *Senaculum*, præ contemptu, & quod sic vocatus est senatus mulierum cre-

tus ab Heliogabalo.

³ Id est, vix nos ex humana specie esse pronunciant, vox enim hominis communis est sexibus ambobus, ut videmus.

loqui. Ut¹ dignitatem nostram negligamus, certè incolumitas debet esse curæ. At sapientissimus ille rex scriptum reliquit, *Ibi de-
mum esse salutem, ubi multa consilia*². Habent episcopi suas syno-
dos, habent monachorum greges sua conciliabula, habent milites su-
as stationes, habent fures sua conventicula, denique habet & formica-
rum genus suos congressus. Solæ omnium animantium mulieres nun-
quam coimus. *Ma.* Sæpius quàm decet³. *Co.* Nondum interlo-
quendi tempus est, finite me perorare; dabitur singulis dicendi lo-
cus. Neque novum est, quod facimus, vetus exemplum revocamus.
Siquidem ante annos mille trecentos, ni fallor, Heliogabalus, Cæsar
laudatissimus. *Pe.* 4 Qui laudatissimus, quem unco tractum in cloa-
cam projectum esse conitat? *Co.* Rursus interpellor. Si quem hac
ratione probamus aut improbamus, malum dicemus Christum, quòd
in crucem suffixus sit: pium Domitium⁵, quòd domi sit mortuus.
Atqui nihil obicitur Heliogabalo atrocius, quàm quòd sacrum ignem,
qui à Vestalibus⁶ servabatur, in terram abjecerit: quodque domi in
larario Mosem⁷ habuerit & Christum, quem ille contumeliæ causâ⁸
Chrestum vocabant. Is igitur Heliogabalus instituit, ut quemadmo-
dum imperator cum suis habebat senatum, in quo de rebus commu-
nibus consultaret: ita haberet & mater illius Augusta⁹ senatum suum,
in quo de scæmineæ gentis negotiis tractaretur; quem viri vel jocan-
di, vel discernendi gratiâ, *Senatulum* vocabant. Hoc exemplum tot
jam seculis intermissum res ipsa jam dudum monet nos instaurare.
Nec ullam moveat, quòd Paulus apostolus vetet mulierem loqui in
cœtu, quem ille vocat ecclesiam: de cœtu virorum loquitur, hic cœ-
tus est muliebris¹⁰. Alioqui si semper tacendum erat scæminis, in quem
usum natura dedit nobis & linguas, non minus expeditas quàm sunt
virorum, & vocem non minus sonoram? quanquam illi sonant rau-
ciùs, ac propius referunt asinos, quàm nos. Verum illud oportet no-
bis omnibus esse curæ, ut eâ gravitate tractemus hoc negotium, nè

E c 3

rursus

1 Etiam si.

2 Prov. xii.

3 Respicitur, credo, parumper ad
ambiguitatem verbi.4 Hunc jam vidimus propter abo-
minanda notissimum, sed laudatissi-
mus vocatur ab hac Cornelia, quoni-
am veluti senatum fecerit mulierum,
cui præerat mater, hæcque Cornelia
incendere videtur renovare talem se-
natum.5 Domitium illum Ænobarbum in-
telligit, credo, de quo dicebatur, Non
mirandum si haberet barbam æne-
am, cum haberet os ferreum, & cor-
plumbæum.6 Siquidem sub pœna capitali ser-
vare deberent hunc ignem, ex quo
fatum imperii penderet.7 Incertum mihi videtur an hoc
tribuendum sit Heliogabalo, siquidem
Lampridius tribuit Alexandro Seve-
ro, qui regnavit post eum.8 Non contumeliæ causâ, sed per-
errorem; nam vocis origo videtur esse
χρηστικός, quæ est utilis.9 Nomen erat Semiramira, *Augusta*
autem erat titulus imperatricum, &
quod dicitur hic de Heliogabalo scrip-
sit Lampridius.

10 Digna senatulo hoc distinctio

rursus viri senatum appellent; aut fortasse probrosius aliquod nomen excogitent, ut solent in nos libenter esse dicaces. Quanquam si liceat illorum comitia veris¹ æstimare, plusquam muliebria videri possint. Videmus monarchas tot jam annis nihil aliud quàm belligerari; inter philosophos, sacerdotes, episcopos, & populum nihil convenire: quot domines, tot sententiæ; & in his ipsis plusquam muliebris est inconstantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia est. Si nobis essent traditæ rerum habentæ, aliquanto, ni fallor, tolerabilius haberent res humanæ. Non est fortasse sceminei pudoris tantis proceribus tribuere stultitiam; at fas est, opinor, recitare quod scripsit Solomon Proverbiorum capitè decimo tertio: *Inter superbos semper jurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientiâ.* Sed nè vos longiore morer proœmio, uti singula gerantur ordine, decenter, & sine tumultu, primo loco tractandum erit, quæ debeant interesse concilio, quæ submovendæ sint. Nam immodica turba tumultus est veriùs, quam concilium: & paucorum confessus habet quiddam tyrannicum. Huc ego censeo nullam recipiendam virginem; eò quòd incident permulta, quæ non decet illas audire. *Ju.* At quo signo dignoscas virgines? an pro virginibus habebantur quæcunque coronam² gestant? *Co.* Non. At nuptas tantum recipiendas censeo. *Ju.* Et inter nuptas virgines sunt, quæ maritos habent eunuchos. *Co.* Sed tribuatur hoc honoris conjugio, ut nuptæ pro mulieribus habeantur. *Ju.* Alioqui, si non excludimus nisi virgines, erit immensa turba, nec multum decrescet numero. *Co.* Excludentur & plusquam ter nuptæ. *Ju.* Quam ob rem? *Co.* Quoniam illis velut emeritis debetur missio. Idem censeo de septuagesimum annum egressis. Statuendum ne qua nominatim de viro suo loquatur petulantiùs: in genere fas sit; sed eâ moderatione, *ne quid nimis.* *Co.* Quî minus hîc liberè de viris liceat dicere, cum ipsi de nobis nusquam non loquantur? Meus Titius, si quando studet esse conviva festivior, narrat quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque rarò multa solet affingere. *Co.* Si velimus fateri verum, nostra dignitas pendet à viris: eos si traducimus, quid aliud quàm nos ipsas dehonestamus? Quanquam autem habemus non paucas justæ querimonie causas, attamen expensâ rerum omnium summâ, nostra potior est quàm illorum conditio. Illi, dum quærunt rem, per omnes terras ac maria volitant, non sine capitis discrimine: illi, si bellum incidat, excitantur buccinâ, ferrei⁴ stant in acie, dum nos domi sedemus tutæ. Si quid committunt adversus leges, graviùs in illos animadver-

¹ According to truth.

² Siquidem mos est, apud pluri-
mas nationes, coronam ex floribus,
vel serico, capiti virginis sponse im-
ponere, quæ auferretur post consum-

matum matrimonium:

³ Id est, ut quamvis eunuchis nup-
tæ habeantur, tamen non virgines.

⁴ Id est, armis ferreis recti.

madvertitur, nostro sexui parcitur. Denique magna ex parte in nobis situm est, ut commodos habeamus maritos. Restat ut de confessus ordine statuatur, nè nobis eveniat, quod frequenter usu venit, regum, principum, ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menses litigant, antequam possint confidere¹: itaque censeo primum esse debere nobilium ordinem; & in his præcedent quæ quatuor² habent nobilitatis partes: proximæ, quæ tres; deinde, quæ duas; postremæ, quæ unam; postremo, quæ dimidiatam. Et in singulis ordinibus locus ex antiquitate designabitur. Nothæ in suo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter confessus erit plebeiorum: in hoc primas tenebunt quæ copiosorem sobolem enixæ sunt. Inter pares litem dirimet ætas. Tertius erit earum quæ nondum pepererunt. *Ca.* Quo mittis viduas? *Co.* Commodè mones. Illis locus dabitur in medio matrum, si modo liberos habent, habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. *Ju.* Quem locum designas sacerdotum ac monachorum uxoribus³? *Co.* De his proximo confessu deliberabimus. *Ju.* Quid de his, quæ corpore faciunt quæstum? *Co.* Non patiemur hunc senatum admixtu talium inquinari. *Ju.* Quid de concubinis? *Co.* Istarum non simplex est genus; de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum est, quomodo fieri debeat senatusconsultum, punctisne, an calculis, an suffragiis vocalibus, an porrectis digitis⁴, an discessione⁵. *Ca.* In calculis dolus est, quemadmodum, & in punctis; si pedibus eatur in sententiam, quoniam vestes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, ut voce pronunciet unaquæque quod sentit. *Co.* At difficile est numerare voces. Deinde cavendum nè fiat pro concilio convicium⁶. *Ca.* Nihil fiet absque notariis, nè quid possit excidere. *Co.* Ita quidem consultum est numero. Sed quibus modis excludes convicium? *Ca.* Ne qua loquatur nisi rogata, & suo ordine. Quæ secus fecerit, è senatu movebitur. Tum si qua quid effutierit eorum, quæ hîc agantur, silentio plectetur triduoano⁷. *Co.* Hactenus de ratione tractandi.

E e 4

¹ Siquidem in eis de præeminentia multum disputatur, proindeque longum tempus teritur, antequam talia ordinentur; usuque evenit aliquando, ut prorogetur, imò dissolvatur cœtus & concilium, antequam de his statutum sit.

² Intelligit, credo, quæ nobiles à quarta generatione, sequentiaque sic fiunt facillima, tandemque quæ dimidiatam partem habent erunt illæ, quæ nobiles à sua generatione simpliciter idque à patre solum.

³ Mirum si hanc jocandi occasionem præterisset.

⁴ Tres priores vias dandi suffragia jam vidimus; quarta hæc, hinc quod cum proposita erat aliqua sententia in cœtu, diceretur, Qui hanc sententiam comprobant, porrigant digitum; in altum seilicet supra caput, &c.

⁵ Quinta hæc via ea est, quam jam vidimus, super phrasi *pedibus ire in allicujus sententiam*. Istud enim est discessio. & si pergas, videbis plane sic intelligi.

⁶ Descensus facilis est, inter mulieres præfertim.

⁷ Non male si triennali, ac lex parum proficeret, credo.

tandi. Nunc accipite quibus de rebus consultandum sit. Primam oportet esse curam dignitatis: ea potissimum sita est in cultu. Cujus rei tantus est neglectus, ut hodie vix agnoscas discrimen inter nobilem & plebeiam, inter nuptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeo sublatus est pudor, ut quidvis usurpent quælibet. Videre est plusquam plebeias ac loci planè sordidi vestiri holosericis, undulatis, florulentis, virgatis, byssinis, aureis, argenteis, pellibus Zebellinis ¹, Madauricis ²: cum interim maritus domi consuat calceos. Digitos habent smaragdis & adamantibus onustos, nam uniones nunc vulgò fastidiuntur, nè quid querar de succinis, & coralliis, & crepidis inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem sexûs, cingulis uti sericis, ac fimbrias vestium serico limbo decorare: nunc geminum est malum, & res familiaris extenuatur, & ordo, qui dignitatis est custos, confunditur. Si pientis & lecticis eboratis ac bysso rectis vehuntur plebeia, quid relictum est nobilibus ac potentibus? Et si vix equiti nupta caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet ³ ducis aut comitis uxor? Atque hæc res hoc est intolerabilior, quod mirâ temeritate subinde mutamus cultum. Pridem è porrectis à vertice cornibus ⁴ pendebant linteamina ⁵; hoc ornatu scæminæ principes discernebantur à plebeiis. Illæ, nè quid conveniret, sumpserunt pilea ⁶ foris ostentantia pelles albas nigris maculis variegatas. Statim vulgus arripuit ⁷. Rursus mutato cultu sumpserunt flammea ⁸ nigra bysso. Id scæminarum vulgus non solum ausum est imitari, verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique & gemmas. Olim nobilium erat, à fronte atque à temporibus revulsis pilis, in verticem capillos ⁹ cogere. Non diu licuit, mox quælibet æmulatæ sunt. Tandem demiserunt crines in frontem; protinus & hoc imitatae sunt plebeia. Solæ nobiles olim habebant laterones & anteambulones ¹⁰; & ex his unum delicatum ¹¹, qui surrecturæ manum porrigeret, qui levam incedentis brachio dextro fulciret, nec hoc honoris concedebatur

¹ *Sable tippets*; præcedentia vidimus omnia iere.

² Sunt pantherarum pelles, quæ olim advehebantur Romam ex Madaura in Africa.

³ Nescio ipse bene; si velint habere longam pro titulis.

⁴ *High beaddresses mounted on wire*. Respicitur ad antiquum capitis mulierum cultum (unde Gallica vox *Cornute*) qui non multum differebat à mulierum nostrarum nunc, *Nightcap*.

⁵ Habent adhuc & mulieres nostræ hæc addita pendentia linteamina, sed vulgo nunc *of the finest muslin, with a lace about it*.

⁶ Pilea non evanuerunt adhuc, & nobiles mulieres quædam ea gestant adhuc in Germania, & alibi, credo, pellibus subinde nominatis (quæ sunt *Ermine*) adornata.

⁷ *Followed that fashion*.

⁸ *Veils or scarfs of taffaty, crape, or gauze*.

⁹ *Towers*.

¹⁰ *Men, vel gentlemen that walked at their sides, and went before them*.

¹¹ Hic *the gentleman usher*, qui delicatus, ut gratior in quovis negotio sit, periculosus mos, quem sic simpliciter indicando tantisper perstringit auctor, nondum abolitus est.

nisi bene nato. Nunc ut passim id faciunt matronæ, ita quoslibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad gestandam à tergo caudam. Item olim solæ nobiles salutabant osculo, nec quemvis ad osculum recipiebant, imò nè dextram quidem porrigebant quibuslibet. Nunc qui corium olent, irruunt ad osculum scæminæ, quæ scutum¹ habet plenæ nobilitatis. Nè in conjugiiis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciæ nubunt plebeiis, plebeiæ patriciis: ita nascuntur nobis hybridæ. Nec ulla tam obscuro loco nata est, quæ metuit adhibere fucos omnes nobilium²; cùm plebeiis sufficere deberet, aut flos recentis cerevisiæ, aut succus recens ab arbore detracti corticis, aut si quid aliud parvo parabile: purpurissam, cerussam, stibium, reliquosque colores elegantiores oportebat claris³ scæminis relinquere. Jam in conviviis, in publico incessu, quàm nullus ordo! Sæpe fit, ut negotiatoris uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipsa jamdudum hortatur, ut hisce de rebus aliquid certi statuamus. Atque hæc inter nos facillè poterunt transigi, quoniam nonnisi ad scæmineum pertinent genus. Est autem & quod cum viris agamus, qui nos submovent ab omni dignitate, ac tantum non pro lotricibus & cocis habent, ipsi res omnes pro suo gerunt arbitratu. Concedemus igitur illis magistratus publicos, ac bellicæ rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo⁴ semper uxoris insignia lævum habent latus, etiam si tribus partibus superet viri nobilitatem? Deinde par est, ut in elocandis liberis etiam mater habeat jus suffragii. Et fortassis hoc quoque evincemus, ut vicissim geramus officia publica; ea duntaxat, quæ intra mœnia, & sine armis geri possunt. Hæc est summa rerum, de quibus mihi videtur operæ pretium consultare. Super his apud se quæque deliberet, ut de singulis fiant senatusconsulta; & si cui vestrum aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat⁵. Conveniemus enim diebus singulis, donec synodum absolverimus. Adhibeantur notariæ⁶ quatuor, quæ notis excipiant quicquid dicatur. Præterea, quæstoriar⁷ duæ, quæ loquendi potestatem vel faciant vel, adimant. Sit hic confessus divinationis⁸ loco.

DILUCULUM.

¹ *A coat of arms of the highest quality.*

² *Their washes and paints.*

³ Nobilioribus; sed ut aspernandum fucis utendi morem rideat, gaudet in æquivocatione vocis: siquidem, quæ his utuntur, ita clare fiant, ut vel radiant.

⁴ *Escutch on.*

⁵ *Let her propose it to be debated.*

⁶ *Clerks.* Notarias & quæstorias intelliges, si observes, ut æquum, eas notarias & quæstorias esse scæminas.

⁷ *Chairwomen.*

⁸ *Id est,* veluti quid divinitus inspiratum; bene; nihil deest, nisi ut ei pareamus, veluti divinis jussu. Sed seriò quædam sunt ornatus mulierum nostrarum respectu, quæ emendationem mereantur.

DILUCULUM

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc est doctissima desidia castigatio, & ad honesta studia incitamentum. Nasicæ jocus, cui ancilla jussu Ennii heri sui dixit, herum non esse domi, Philypnus domi post octavam altum dormiebat nocturnis conviviis, lusibus & jocos ad mediam usque noctem vigilans. Suadet Nephalius ut temporius relinquat cubile. Aurea diei pars aurora. Sol ideo non lucet, ut homines dormiant: curanda potius anima quam corpus. Vita hominis vigilia est. In nobis est, ut longiorem vitam traducamus. A prandio non est tutum studere. A consuetudine prava desuescendum.

NEPHALIUS¹, PHILYPNUS².

Ne. **H**odie te conventum volebam, Philypne, sed negabaris esse domi. Ph. Non omnino mentiti sunt: tibi quidem non eram, sed mihi tum eram maximè. Ne. Quid isthuc ænigmatis est? Ph. Nosti illud vetus proverbium, *Non omnibus dormis*³. Nec te fugit ille Nasicæ jocus, cui cum, Ennium familiarem invisere volenti, ancilla jussu heri negasset esse domi; sensit Nasicæ, & discessit. Cæterum ubi vicissim Ennius, Nasicæ domum ingressus, rogaret puerum num esset intus, Nasicæ de conclavi clamavit, *Non, inquit, sum domi*. Quumque Ennius, agnita voce, dixisset, Impudens, non te loquentem agnosco? Imò tu, inquit Nasicæ, impudentior, qui mihi ipsi fidem non habeas, cum ego crediderim ancillæ tuæ. Ne. Eras fortassis occupator. Ph. Imò suaviter otiosus. Ne. Rursum ænigmate torques⁴. Ph. Dicam igitur explanatè, nec aliud dicam ficum quàm ficum⁵. Ne. Dic. Ph. Altum⁶ dormiebam. Ne. Quid ais? Atqui jam præterierat octava, cum sol hoc mense surgat ante quartam. Ph. Per me quidem soli liberum est vel mediâ nocte surgere, modo mihi liceat ad satietatem usque dormire. Ne. Verum isthuc utrum casu accidit, an consuetudo est? Ph. Consuetudo prorsus. Ne. Atqui rei non bonæ consuetudo pessima est. Ph. Imò nullus est somnus suavior, quàm post exortum solem. Ne. Quâ tandem horâ soles lectum relinquere? Ph. Inter quartam & nonam. Ne. Satis amplum spatium, vix tot horis comuntur reginæ⁷. Sed unde venisti in istam consuetudinem? Ph. Quia solemus convivia, lusus, & jocos in multam proferre noctem; id dispendii matutino somno pensamus. Ne. Vix unquam vidi hominem te perditius prodigum. Ph. Mihi parsimonia videtur magis, quàm profusio. Interim nec candelas absumo, nec vestes detero. Ne. Præpostera sanè parsimonia,

servare

¹ Sobrius & vigilans.

² Somnum amans.

³ Hanc jam vidimus locutionem, itemque historiam subsequentem.

⁴ *You perplex me.*

⁵ Vidisti pag. 162. num. 4.

⁶ Id est, *I was in a deep sleep*, phra-

sis est Horatiana, *Consilium dedimus Syllæ privatus ut altum dormiret.*

⁷ *Great ladies*, prout rex significat persæpe a great lord; & alluditur ad Terentianum illud, de scæminis. *Dum molinatur, dum comuntur, annus est.*

servare vitrum ut perdas gemmas. Aliter sapuit ille philosophus ¹ qui rogatus quid esset pretiosissimum, respondit, Tempus, Porro cum constat diluculum esse totius diei partem optimam, tu quod in re pretiosissima pretiosissimum est, gaudes perdere. *Pb.* An hoc perit, quod datur corpusculo? *Ne.* Imò detrahitur corpusculo, quod tum suavissimè afficitur, maximeque vegetatur, cum tempestivo moderatoque somno reficitur, & matutinâ vigiliâ corroboratur. *Pb.* Sed dulce est dormire. *Ne.* Quid esse potest dulce nihil sentienti? *Pb.* Hoc ipsum dulce est, nihil sentire molestiæ. *Ne.* Atqui isto nomine feliciores sunt, qui dormiunt in sepulchris. Nam dormienti nonnuncquam infomnia molesta sunt. *Pb.* Aiunt eo somno maximè saginari corpus. *Ne.* Ista glirium ² sagina est, non hominum. Rectè saginantur animalia, quæ parantur epulis: homini quorsum attinet accersere obesitatem, nisi ut graviore sarcinâ onustus incedat? Dic mihi, si famulum haberes, utrum obesum mallet, an vegetum, & ad omnia muniaabilem? *Pb.* Atqui non sum famulus. *Ne.* Mihi sat est, quod ministrum officiis aptum mallet, quàm benè saginatum. *Pb.* Planè mallet. *Ne.* At Plato dixit animum hominis hominem esse, corpus nihil aliud esse quàm domicilium aut instrumentum. Tu certè fateberis, opinor, animum esse principalem hominis portionem, corpus animi ministrum. *Pb.* Esto, si vis. *Ne.* Cum tibi nolles ministrum abdomine tardum, sed agilem mallet & alacrem; cur animo paras ministrum ignavum & obesum? *Pb.* Vincor veris. *Ne.* Jam aliud dispendium accipe: ut animus longè præstat corpori, ita fateris opes animi longè præcellere bona corporis. *Pb.* Probabile dicis. *Ne.* Sed inter animi bona, primas ³ tenet sapientia. *Pb.* Fateor. *Ne.* Ad hanc parandam nulla diei pars utilior, quàm diluculum, cum sol novus exoriens vigorem & alacritatem adfert rebus omnibus, discutitque nebulas è ventriculo exhalari consuetas, quæ mentis domicilium solent obnubilare. *Pb.* Non repugno. *Ne.* Nunc mihi supputa quantum eruditionis tibi parare possis quatuor illis horis, quas somno intempestivo perdis. *Pb.* Profectò multum. *Ne.* Expertus sum, in studiis plus effici unâ horâ matutinâ, quàm tribus pomeridianis; idque nullo corporis detrimento. *Pb.* Audivi. *Ne.* Deinde illud reputa, si singulorum dierum jacturam in summam conseras, quantus sit futurus cumulus. *Pb.* Ingens profectò. *Ne.* Qui gemmas & aurum temere profundit, prodigus habetur, & tutorem accipit ⁴; hæc bona tanto pretiosiora qui perdit, nonne multo turpius prodigus est? *Pb.* Sic apparet, si rem rectâ ratione perpendamus. *Ne.* Jam illud ex-

pende.

¹ Credo multos sic loquutos philosophos, res per se vel stupidissimis potest venire in mentem, adeo vera est.

² Recorderis de proverbiali locuti-

onè glire somnolentior. Animal præterea dicitur somno ipso saginari.

³ Subintelligitur partes.

⁴ Id est, ei datur tutor per leges.

pende quod scripsit Plato, nihil esse pulchrius, nihil amabilius sapientiâ : quæ si corporeis oculis cerni posset, incredibiles sui amores excitaret. *Pb.* Atqui illa cerni non potest. *Ne.* Fateor, corporeis oculis. Verùm cernitur oculis animi, quæ pars est hominis potior. Et ubi amor est incredibilis, ibi summa voluptas adsit oportet, quoties animus cum tali amica congreditur. *Pb.* Verisimile narras. *Ne.* I nunc, & somnum, mortis imaginem¹, cum hac voluptate commuta, si videtur. *Pb.* Verùm interim pereunt nocturni lusus. *Ne.* Bene pereunt quæ pejora melioribus, inhonesta præclaris, vilissima pretiosissimis permutantur. Bene perdit plumbum, qui illud vertit in aurum. Noctem natura somno tribuit : sol exoriens cum omne animantium genus, tum præcipuè hominem, ad vitæ munia revocat. *Qui dormiant*, inquit Paulus 1 Thess. v. *nocte dormiunt : & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt*². Proinde quid turpius, quàm cum omnia animantia cum sole expergiscantur, quædam etiam illum nondum apparentem, sed adventantem, cantu salutent ; cùm elephantus solem orientem adoret³ ; hominem diu post solis exortum stertere ? Quoties aureus ille splendor illustrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobrare dormienti, *Stulte, quid optimam vitæ tuæ partem gaudes perdere ? Non in hoc lucè, ut abditi dormiatis, sed ut rebus honestissimis invigiletis.* Nemo lucernam accendit ut dormiat, sed ut aliquid operis agat : & ad hanc lucernam omnium pulcherrimam nihil aliud quàm stertis ? *Pb.* Bellè declamas. *Ne.* Non bellè, sed verè. Age, non dubito quin frequenter audiveris illud Hesiodæum ; *Sera in fundo parsimonia*⁴. *Pb.* Frequentissimè. Nam in dolii medio vinum est optimum. *Ne.* Atqui in vita prima pars, nimirum adolescentia, est optima. *Pb.* Profectò sic est. *Ne.* At diluculum hoc est diei, quod adolescentia vitæ. An non igitur stultè faciunt, qui adolescentiam nugis, matutinas horas somno, perdunt ? *Pb.* Sic apparet. *Ne.* An est ulla possessio, quæ cum hominis vita sit conferenda ? *Pb.* Nè universa quidem Persarum⁵ gaza. *Ne.* An non vehementer odisses hominem, qui tibi vitam posset ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare ? *Pb.* Illi mallem ipse vitam eripere. *Ne.* Verùm pejores ac nocentiores arbitror, qui sibi volentes reddunt vitam breviorẽ. *Pb.* Fateor, si qui tales reperiantur. *Ne.* Reperiantur ? imò id faciunt omnes tui similes. *Pb.* Bona verba. *Ne.* Optima. Sic tuo cum animo reputa : nonne videtur rectissimè dixisse Plinius⁶ :

Vitam

¹ Tritum est, *Somnus est quasi mortis imago.*

² Scil. sic usu vulgari evenit.

³ Probabiliter elephantus mane se vertit ad solem per naturales causas, hæc est, credo illius hujus astri adoratio.

⁴ Vidimus, pag. 40. num. 6.

⁵ Quoniam omnium populorum divitissimi Persæ habebantur, spolia quæ ex his mundo ostentavit Alexander eorum victor, sunt præsertim in causa.

⁶ In præfatione super *Historia Naturali.*

Vitam esse vigiliam, & hoc pluribus horis hominem vivere, quo majorem temporis partem impenderit studiis? Somnus enim mors quædam est. Unde & ab inferis¹ venire fingitur; & ab Homero *mortis germanus* dictus est. Itaque quos somnus occupat, nec inter vivos, nec inter mortuos, censentur; sed tamen potius inter mortuos. *Pb.* Ita videtur omnino. *Ne.* Nunc mihi rationem subducito, quantam vitæ portionem sibi refecent, qui singulis diebus tres aut quatuor horas perdunt somno. *Pb.* Video summam immensam. *Ne.* Nonne pro deo haberes alcumistam, qui posset decem annos vitæ summæ adjicere, & provectiorem ætatem ad adolescentiæ vigorem revocare? *Pb.* Quid ni habeam? *Ne.* Sed hoc tam divinum beneficium ipse tibi præstare potes. *Pb.* Quæ sic? *Ne.* Quia mane diei est adolescentia: usque ad meridiem fervet juvenus; mox virilis ætas; cui succedit pro senectâ vespéra; vesperam excipit occasus, velut diei mors. *Magnum autem vestigial parsimonia est*², sed nusquam majus quàm hîc. An non igitur ingens lucrum sibi adjunxit, qui magnam vitæ partem, eamque optimam, perdere desiit? *Pb.* Vera prædicas. *Ne.* Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui naturam accusant, quòd hominis vitam tam angustis spatiis finierit, cùm ipsi ex eo, quod datum est, sibi sponte tantum amputent. Satis longa est cuique vita, si parçè dispensetur. Nec mediocris profectus est, si quis suo quæque tempore gerat. A prandio vix semihomines sumus, cùm corpus cibis onustum aggravat mentem, nec tutum est, spiritus ab officina stomachi, concoctionis officium peragentes, ad superiora evocare: à cœna multo minus. At matutinis horis homo totus est homo, dum habile est ad omne ministerium corpus; dum alacer viget animus; dum omnia mentis organa tranquilla sunt ac serena; dum auræ divinæ, ut ait ille³, particula spirat, ac sapit originem suam, & rapitur ad honesta. *Pb.* Eleganter tu quidem concionaris. *Ne.* Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, *Οὐ χὰρ παρὺν ὄχιον εὐδεν ἐκ ληφόντων ἀνδρα*⁴. Quanto turpius est tantam diei partem somno perdere? *Pb.* Verum, sed *ἐκ ληφόντων*⁵. Ego non sum dux exercitûs. *Ne.* Si quid aliud tibi charius est, quàm ipse tibi, nè quid te moveat Homeri sententia. Faber ærarius ob vile lucellum surgit ante lucem: & nos amor sapientiæ non potest expergefacerere, ut saltem solem ad lucrum inæstimabile evocantem audiamus? Medici non fere dant pharmacum nisi diluculo; illi nôrunt horas aureas⁶, ut subveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemus ac sanemus animum?

¹ Imo ipsius domicilium & regiam ibi fingit Naso, Met. xi, fab. 10.

² Vidimus.

³ Isidorus intelligitur, credo, at Horatius quoque Sat. ii. 2, 79 vocat animam *Divina particula auræ*.

⁴ Non oportet virum consilii dormire totam noctem, *Iliad.* ii, 24.

⁵ Viri consilii respectu.

⁶ Optimas; ex Horatio hoc sensu epitheton, lib. ii. Od. x. *Auream quisquis mediocritatem diligit*, &c.

animum? Quod si hæc leve pondus habent apud te, audi quid apud Solomonem, Prov. viii. vers. 17. loquatur illa cœlestis sapientia: *Qui mane, inquit, vigilaverint ad me, invenient me.* Jam in mysticis ¹ Psalmis lviii. & lxxxvii. quanta matutini temporis commendatio? Mane propheta extollit Domini misericordiam, mane exauditur vox ejus, mane illius deprecatio prævenit Dominum. Et apud Lucam Evangelistam, cap. vi. populus sanitatem ac doctrinam expetens à Domino, mane ad illum confluit. Quid suspiras, Philypne? *Pb.* Vix lachrymas teneo, cùm subit, quantam vitæ jacturam fecerim. *Nc.* Supervacaneum est ob ea discrucari, quæ non revocari, sed tamen posterioribus curis sarciri, possunt. Huc igitur incumbe potius, quàm ut præteritorum inani deploratione, futuri quoque temporis jacturam facias. *Pb.* Bene mones; sed me jam sui juris fecit diutina consuetudo. *Nc.* Phy! Clavus clavo pellitur, consuetudo consuetudine vincitur. *Pb.* At durum est ea relinquere; quibus diu assueveris. *Nc.* Initio quidem; sed eam molestiam diversa consuetudo primùm lenit, mox vertit in summam voluptatem, ut te brevis molestia non oporteat pœnitere. *Pb.* Vereor, ut ² succedit. *Nc.* Si septuagenarius esses, non retraherem te à solitis; nunc vix decimum septimum, opinor, annum egressus es. Quid autem est, quod ista ætas non possit vincere, si modo adsit promptus animus? *Pb.* Equidem aggrediar, conaborque, ut ex Philypno fiam Philologus. *Nc.* Id si feceris, mi Philypne, sat scio, post paucos dies & tibi scribè gratulaberis, & mihi gratias ages, qui monuerim.

N H Φ Α Λ Ι Ο Ν Σ Υ Μ Π Ο Σ Ι Ο Ν ⁴.

A R G U M E N T U M.

Nhφάλιον συμποσιον Symbola & argumenta literaria exquisitissima profert. *Phocionis patientia.* Aristidis justitia; ostracismo pellitur; magna illius patientia. *Socrates vir patientissimus.* Modus vincendi injurias. *Catonis patientia.* Diogenes quomodo ultus est inimicum. *Phocionis dictum cum virum inprobum suo defendisset patrocinio.* Demochares, nepos Demosthenis, Philippum Macedonem indigne tractat. *Modus honestam famam acquirendi.* *Ecce responsum*
Lacant

¹ Id est, qui de rebus spiritualibus, fide & moribus scilicet tractant & debent proinde spiritaliter intelligi, nulla alia, cresco, hinc subtilitas latet sub hac voce, auctor enim nullibi favit mysticorum cuiusvis speciei delirationibus; at præterea non hinc agitur de locis vel partibus Scripturæ, ubi de benedicto Salvatore nostro & typis ejus, & ubi certe mysticis (si hac voce mihi uti licet) strictissimo sensu potest & debet locum habere, ita ut quæ de typo dicantur & intel-

ligantur ad literam, sed fusiore sensu; mystico, spiritali, sed accuratius, & sepe strictiore, de antitypo Christo nostro intelliguntur: ut verbo, nullam aliam, strictissimo sensu, jactato nunc etiam à quibusdam, mysticam recipimus, neque reciperebat, credo, Erasmus noster.

² Ne.

³ Id est, amans doctrinam vel sapientiam.

⁴ Id est, sobrium, vel potius, abstinium convivium.

Lacana cujusdam in auctione vendenda. Moderatio Philippi Macedonis, cum tres insignes felicitates ei eodem obtigissent die.

ALBERTUS, BARTHOLINUS, CAROLUS, DIONYSIUS, ÆMILIUS,
FRANCISCUS, GYRALDUS, HIERONYMUS, JACOBUS,
LAURENTIUS.

Al. **V** Idistine unquam hoc horto quicquam amœnius? **Ba.** Vix opinor in insulis fortunatis ¹ esse quidquam jucundius. **Ca.** Planè mihi videor videre paradysum, cui custodem cultoremque Deus præfecerat Adam. **Di.** Hic vel Nestor, vel Priamus ², posset repubescere. **Fr.** Imò vel mortuus reviviscere. **Gy.** Adderem lubens, si quid possem, tuæ hyperbolæ. **Hi.** Profectò miris modis arident omnia. **Ja.** Oportet hunc hortum aliquâ compotatiunculâ dedicare. **La.** Rectè monet noster Jacobus. **Al.** Talibus mysteriis jam olim initiatus est hic locus. Verum scitote hic nihil esse unde vobis merendam exhibeam: nisi placet *Λύγ* ³ compotatio, lactucas apponam absque sale, aceto, & oleo: vini guttula non est, nisi quod gignit hic puteus. Ne panis quidem adest, aut poculum; & ea est anni pars, quæ magis pascit oculos ⁴, quàm ventrem. **Ba.** Sed habes tabulas lusorias, habes sphæras; lusu dicabimus hortum, si minus licet convivio. **Al.** Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam quod vel lulum, vel convivium, possis dicere, meâ sententiâ multo dignius ad hunc hortum initiandum. **Ca.** Quodnam? **Al.** Suum quisque symbolum ⁵ conferat; non deerit lautum, nec minus suave, convivium. **Æm.** Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? **Al.** Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? **Fr.** Expectamus quid velis. **Al.** Proferat in medium, quod quisque per hanc hebdomadam legit elegantissimum. **Gy.** Rectè mones; nihil vel hujusmodi conviviis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus consilii ducem sequemur omnes. **Al.** Nihil recuso, si vobis ita videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in homine non Christiano tam Christiana sententia. Phocion ⁶ enim, quo vix alius apud Athenienses fuit vir sanctior, publicæque utilitatis studiosior ⁷, cum, per invidiam damnatus, esset bibiturus cicutam ⁸, rogatus

¹ Vidimus quæ sint.

² Quoniam ambo maximè senes obierunt, Nestor præsertim, ut plus semel vidimus.

³ Sine vino.

⁴ Proinde supponitur ver esse.

⁵ As if it was his share for the reckoning, quo, ut videbis, non edulium, non argentum intelligitur, sed ingeniosum vel utile quid ex lectionibus; reperies tamen vocem in tuo Littleton, quem consulas, sed habitâ ratione loci, non omnino incongrua hæc

paucula verba judicavimus.

⁶ Qui sæpe exercitibus & ipsi reipublicæ Atheniensi præfuerat.

⁷ Non admodum certum isthuc, si audiamus Cornelium Nepotem & alios; nam non omnino sine causa suspexit, statuisse tradere urbem Antipatro; utcumque sit, certum est morientem dixisse optimum illud quod sequitur.

⁸ Cicuta enim usule erat capitale supplicium apud Athenienses; ut vidimus de Socrate.

gatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandari filiis suis, *Ne hujus*, inquit, *injuriæ velint unquam meminisse*. Ba. Tam insignis patientiæ exemplum vix hodie reperias inter Dominicanos & Franciscanos. Itaque simile referam, quando par non possum. Aristides Phocioni simillimus ¹ erat, moribus incorruptissimis, adeo ut vulgus illi Iusti tribueret cognomen, Ob hujus cognominis invidiam ², vir optime de republica meritis, ostracismo ³ populi, iustus est vertere solum ⁴. Posteaquam intellexerat populum non aliâ re offensum, quàm Iusti cognomento, cum alioqui rem semper expertus esset sibi salutarem, paruit æquo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratissimæ civitati, *Nihil aliud*, inquit, *nisi tantam rerum prosperitatem, ut illis nunquam in mentem veniat Aristides*. Ca. Mirum si Christianos non pudet sui ⁵, ad quamvis levem injuriam excandescere, ac vindictam per fas nefasque molientes. Tota Socratis vita nihil aliud mihi videtur, quàm temperantiæ ac tolerantiae exemplum. Sed ne planè sim asymbolos ⁶, unum referam, quod mihi præ cæteris aristif. Eunti publicâ viâ improbus quispiam colaphum impegit. Cum id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati sunt ad ultionem. At ille, *Quid percussori faciam?* inquit. *Voca*, inquit, *in. jus. Rideliculus*, inquit: *si me asinus calcibus percussisset, num vobis auctoribus asinum in jus traham?* significans improbum scurram nihilo potiore alino; & infimi animi esse, non posse ferre contumeliam ab homine vecordi, quam ferret ab animali bruto. Di. Pauciora sunt in Romanis annalibus exempla moderationis, nec ea perinde insignia; neque enim opinor magnam habere laudem tolerantiae; *si quis parcat devictis, & debellet superbos* ⁷. Non arbitror tamen indignum memoratu quod Cato senior, cum Lentulus quidam in os illi sputum & oris purulentiam iniecisset, nihil aliud responderit, quàm, *Postulat habeo quod illis respondeam, qui negant tibi esse os*. Os autem Latinis habere negantur, quos nihil pudet. Itaque jocus est ex ambiguo,

A. N.

¹ Sine dubio hic iustissimus & candidissimus vir apud eosdem Athenienses.

² Fertur enim historia de quodam rogato, quare suffragium dedisset in Aristidem; eum scilicet respondisse, se ignorare quidem Aristidem, sed id sibi non placuisse, quod præ cæteris iustus haberetur, & appareret.

³ Judicio populi per testas seu calculos, quod locum habebat in eos, quorum potentia in republica timebatur, & exilio decennii ad minus erant plectendi.

⁴ Vidisti phrasim.

⁵ Semel observes hanc usitatam

phrasis speciem, quæ cum grammaticæ regulis bene non convenire videatur, attamen ad eas bene possit reduci; hæc sic, verbi gratia, mirum si hoc non afficit Christianos pudore sui, *pudet enim idem est ac afficit pudore*.

⁶ Without paying my share, sic vox significat, & est Græcæ originis & terminationis.

⁷ Quoniam Romani in his duobus politicis pronunciatis gloriabantur, ut ex Virgilio patet. *Æneid. vi. Sæ. Tu regere imperio populos, Romane, memento. Hæc tibi erunt artes: pacisque imponere morem, Parcere subjectis, & debellare superbos.*

Æm. Aliis arrident alia : mihi inter Diogenis dicta, præclara quideni omnia¹, nihil magis adblanditur, quàm quod roganti cuidam quod pacto maxime posset ulcisci inimicum, *Si te ipsum*, inquit, *quam maxime probum & honestum virum præstiteris*. Demiror quis deus illis tales cogitationes miserit in mentem. Videtur autem & Aristotelis dictum valde consentaneum Paulino dogmati ; qui rogatus à quodam, quid fructus sua illi philosophia attulisset, *Ut meâ*, inquit, *sponte ea faciam, quæ plerique legum metu coacti faciunt*. Docet enim Paulus, eos quos afflavit Christiana charitas, non esse legi obnoxios, eo quod plus præstant suapte sponte, quàm lex metu pœnæ possit extorquere². *Fr.* Christus Judæis obmurmurantibus, quod cum publicanis & peccatoribus haberet etiam mensæ familiaritatem, respondit, *Non esse opus medico iis qui rectè valerent, sed qui minus prosperâ essent valetudine*³. Non abhorret hinc quod apud Plutarchum dixit Phocion, qui cum reprehenderetur, quod homini illaudato improboque patrociniatus esset in judicio, non minus festiviter quàm clementer, *Quid ni*, inquit, *quando nemo probus indiget tali patrocinio?* *Gy.* Et istud Christianæ bonitatis exemplum est, ad exemplum æterni patris, *& probis & improbis*, quantum licet, *benefacere ; qui solem suum oriri jubet, non solum piis, sed etiam impiis*. Verùm admirabilis forsitan erit in rege moderationis exemplum. Cum Demochares, Demosthenis nepos, Atheniensium nominè legatione fungeretur apud Philip-pum Macedonum regem ; & impetratis quæ volebat, à rege dimitteretur⁴, humaniter interrogante, si quid præterea vellet : *Ut te ipsum suspendas*, inquit Demochares. Vox impotens odium arguebat ; & rex erat, & bene meritus in quem jaciebatur conviciam ; nec tamen incanduit ; tantùm ad collegas⁵ conversus, *Vos*, inquit, *hæc renūciate populo Atheniensi, quo re cognitâ judicet, utrum nostram existimet præstantiorem, me qui hæc patienter audierim, an illum qui hæc dixit*. Ubi nunc sunt orbis monarchæ, qui se diis pares putant, & ob verbum inter pocula dictum atrocia bella concitant ? *Hi.* Magnos impetus habet gloriæ fitis, multosque transversos agit⁶ hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, quâ viâ posset sibi compendio honestissimam comparare famam : *Si talem*, inquit, *præstiteris te ipsum, qualis haberi vis*. *Ja.* Profectò non video quid dici possit vel brevius, vel absolutius. Fama non est affectanda, sed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros ; mihi puella Lacæna⁷ placuit, quæ cum in audi-

F f

one

¹ Non ira credam, sed de re propo-
sita nihil melius quàm quod suble-
quatur potest dici fortan à quovis

² Difficile tatis esset isthuc inveni-
re apud Paulum totidem verbis at non
multum dissimile dixit in plurimis
locis.

³ Mat. ix, 12 & alibi

⁴ Being at court to have his audience
of leave.

⁵ Legationis scilicet cum Demochare.

⁶ Drawn hither by force.

⁷ Id est, ex Lacædæmone.

one venderetur, licitator quidam adiit illam, Quid? inquires; num proba futura es, si te mercatus fuero? *Etiam*, inquit, *si tu non fueris mercatus*: indicans, sese non in cuiusquam gratiam probitatem servare, sed suoapte ingenio virtutem ipsius gratiâ sectari, quod virtus ipsa sui pretium est¹. *La.* Masculam sanè vocem edidit puella. Ceterum insigne mihi videtur exemplum adversus fortunam quamlibet blandientem constantiæ, quod cum Philippo Macedonum regi tres eximie felicitates eodem die nunciarentur, quod in Olympiis² vicisset; quod dux exercitus Parmenion prælio superâisset Dardanos³; quod uxor Olympias ipsi filium esset enixa: sublati in cælum manibus precatus est, ut Deus tantam prosperitatem pateretur levi quopiam infortunio expiari. *Al.* Hodie nulla est tanta prosperitas, cuius invidiam metuat quisquam: sed perinde jactant, si quid successerit, quasi vel mortua vel surda esset Nemesis⁴. Hæc merenda si vobis placet, hic hortulus eam vobis quoties volueritis exhibebit, quem hoc colloquio non minus jucundo quàm frugifero dicâstis. *Ba.* Profectò nec Apitius potuisset discum suaviorem apponere. Quare nos exspectabis frequenter, modo boni consulas, quod nunc attulimus, non quæ digna erant tuis auribus, sed quæ non præmeditatis venerunt in mentem. Meditati lautiora proferemus. *Al.* Hoc eritis gratiores.

ARS NOTORIA⁵.
ARGUMENTUM.

Ars notoria vanam magnificæ cujusdam libri pollicitationis jactantiam irridet, literarum disciplinarumque cognitionem in quatuordecim diebus pollicentis. Præstantissima ratio & methodus ad artes compendiaria est, i. amare studia, ii. mirari, iii. observare honorem viris eruditis habitum. Quibus memoria est parum tenax, ii tanto obnixius studere debent. Prima sit cura rem penitus intelligere. Secunda tecum repetere; tertia, curare animum ut cogitationi possit insistere; animus enim volubilis ineptus est literis; quarta, versari inter doctos. In summa, cura, amor, & assiduitas sunt optima ars memorativa.

DESIDERIUS⁶, ERASMIUS⁷.

De. **Q**uomodo succedunt tua studia, Erasmi? *Er.* Musis, ut apparet, parum faventibus: sed feliciùs succederent, si quiddam abs te queam impetrare. *De.* Nihil non impetrabis,

¹ Hoc ex Claudiano Poëta, quem non inferiorem Virgilio quidam judicant: Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque late Fortune secunda nitet, nec fascibus ullis Erigitur, plausum petit clarescere vulgi; Nil opis externa cupiens, nil indiga laudis; Divitiis animosa suis, immotaque cunctis Casibus, ex alta immortalia despiciit arce, De Cons Mallii princip.

² Ludis quinquennialibus, qui in Olympia Fidis urbe celebrabantur, in honorem Jovis, auctore Hercule.

³ Populos Asiæ prope Hellespontum.

⁴ Vidimus.

⁵ Id est, ars noscendi, vel potius discendi quâ citò & facile fiamus docti; non facili vocem hoc sensu a libi reperias.

⁶ Hoc nomen auctoris, quod omnibus notum, et præterea sub eo auctor ipse est intelligendus.

⁷ Sub hoc nomine intelligas Joannem Frobenium filium Hieronymi, cui

trabis, modo sit in rem tuam¹, dic tantum quid rei sit. *Er.* Non dubito, quin nihil sit artium reconditarum, quod te fugiat. *De.* Utinam vera prædices! *Er.* Audio artem esse quandam notoriam², quæ hoc præstet, ut homo minimo negotio perdiscat omnes disciplinas liberales. *De.* Quid audio? Vidisti codicem? *Er.* Vidi, sed vidi tantum, quod non esset doctoris copia³. *De.* Quid continebat liber? *Er.* Varias animantium formas, diaconum, leonum, leopardorum, variosque circulos, & in his descriptas voces, partim Græcas, partim Latinas, partim Hebræicas, aliasque Barbaricarum linguarum. *De.* Intra quot dies pollicebatur titulus disciplinarum cognitionem? *Er.* Intra quatuordecim. *De.* Magnifica sanè pollicitatio: sed nōtine quenquam per istam artem notoriam evasisse doctum? *Er.* Nequaquam. *De.* Neque quisquam alius vidit unquam, aut visurus est, nisi posteaquam viderimus aliquem per alcumificam evasisse divitem. *Er.* Equidem optarim artem esse veram. *De.* Fortasse quod pigeat literas tantis sudoribus emere. *Er.* Scilicet, *De.* Atqui sic visum est superis. Opes istas vulgares, aurum, gemmas, argentum, palatia, regnum, nonnunquam largiuntur ignavis & immerentibus; sed quæ veræ sunt opes, ac propriæ nostræ sunt, voluerunt parari laboribus. Nec oportet nobis videri molestum laborem, quo res tanta paratur, cum cernamus plurimos homines, per horrenda discrimina, per non æstimandos sudores eluctari ad res & temporarias, & planè viles, si ad eruditionem conferantur: nec tamen semper assequuntur quod ambiunt. Et habent studiorum labores multum admixtum mellis, si paululum in ea processeris. Jam in te bona ex parte situm est, ut magnam tædiorum partem amputes. *Er.* Quonam pacto? *De.* Primum, ut animum inducas amare studia. Deinde, ut ea mireris. *Er.* Quibus rationibus hoc fiet? *De.* Contemplare quàm multos ditârint, quàm multos ad summam dignitatem auctoritatemque provexerint literæ: simulque tecum considera, quantum intersit inter hominem & pecudem. *Er.* Probè mones. *De.* Deinde cicures ingenium tuum oportet, ut possit secum consistere, atque his delectari, quæ utilitatem adferunt potius quàm voluptatem. Nam quæ per se sunt honesta, etiamsi initio nonnihil habent molestiæ, tamen assuetudine dulcescunt: ita fiet, ut & minus fatiges præ-

F f 2

cep-

cui præ amore fere paterno dederat ipse auctor Erasmi nomen, quemque vult nunc edocere de vera methodo eruditionem consequendi, relicta illa arte fucari, quam quidam in eruditione empirici jactabant, quamque barbaræ artis notoriam vocabant.

¹ For your advantage, &c.

² De ea jactantur Simonides, Me-

trodorius, & metallorum transformator Raymondus Lullius qui, credo, in ambabus artibus æquè bene successit.

³ Id est, non potui ullum habere qui mihi explicaret, &ungeretur erga me veluti doctoris officio: proindeque librum vidi, non intellexi.

ceptorem, & ipse facilius percipias, juxta dictum Isocraticum¹, aureis literis in frontispicio codicis tui pingendum, *Ἐὰν δὲ ὁ δισκόμενος ἰσὶν ποταμῶδης*². *Er.* Satis adest celeritatis in percipiendo, sed mox effluit quod perceptum est. *De.* Itaque pertusum³ mihi narras dolium. *Er.* Haud multum aberras à scopo. Sed quid remedii? *De.* Obturanda est rima, nè perfluat. *Er.* Quibus rebus? *De.* Non musco, neque gypso, sed diligentia. Qui voces ediscit, non intellectâ sententiâ, mox obliviscitur: nam verba, ut inquit Homerus, *πλεῖστα*⁴ sunt, facileque avolant, nisi sententiarum pondere librentur. Prima igitur cura sit, ut rem penitus intelligas, dein subinde tecum veres ac repetas: & in hoc cicurandus est, ut dictum est, animus, ut quoties opus est, cogitationi possit insistere. Nam si cui mens est adeo silvestris, ut in hoc cicurari non possit, haudquaquam est idonea literis. *Er.* Illhuc quàm sit difficile, plus satis intelligo. *De.* Quisquis enim habet animum adeo volubilem, ut nulli cogitationi possit immorari, nec diu potest audire loquentem, nec insingere memoriæ quod didicit. Plumbo potest aliquid imprimi, quod maneat in loco: aquæ, aut argento vivo, quoniam assiduè fluitat, nihil potest imprimi. Quod si possis in hoc ingenium tuum mansuefacere, cum assiduè verferis inter eruditos, quorum confabulationes quotidie tam multa proferunt digna cognitu, minimo labore discies quamplurima. *Er.* Profectò sic est. *De.* Nam præter sermones conviviorum, præter quotidiana colloquia, statim à prandio audis octo lepidissima dicta, ex probatissimis auctoribus selecta; todidem à cœna. Jam mihi supputa quantam hæc summam conficiant in singulos menses & annos. *Er.* Magnificam, si possim meminisse. *De.* Ad hæc, cum nihil audias nisi bene Latine loquentes, quid obstat, quo minus intra paucos menses ediscas Latine, cum illiterati pueri Gallicam aut Hispanicam linguam discant exiguo temporis spatio? *Er.* Sequar tuum consilium, experiarque num possit hoc ingenium Musarum jugo mansuefcere. *De.* Ego aliam artem notoriam non novi, quàm curam, amorem, & assiduitatem.

CONCIO, SIVE MERDARDUS⁵.

ARGUMENTUM.

Inhibetur hic Erasmus in quendam Franciscum (quem vocat Merdardum) merdorum plane theologistam, qui carpsit suam Cantici B. V. Maria, viz. Megrificationem,

¹ Of Isocrates, qui fuit nobilissimus apud Græcos orator.

² Si fueris discendi cupidus, multa disces.

³ *Thy vessel is leaky.* Alludit ad Danaidas quas vidimus.

⁴ Αἰῶνα.

⁵ Merdardus nomine quidam Franciscanus monachus. in concione quadam coram imperatore Carolo, Ferdinando, &c. auctoritatem traduxerat,

in derisionem erga & contemptum hominis, vocat eum Merdardum, quasi à Merda, turd Anglice, titulo responderet utrinque, *the dirty preacher*, sed Gallice longe melius, *le predicteur de merde*. Quo sermone familiari maxime contemptibilis & indignus concionator indicatur, qualem velit Erasmus noster nos intelligere hunc Franciscanum Merdardum.

nificat, versionem. Viri hujus personam describit, qui vocarat Erasmus diabolum Cavillatur quod verterat Erasmus, quia respexit Dominus ad humilitatem ancillæ suce, cum V. Maria angelicâ dignitate celsior fiet. Humilitas respondeat *et tunc tunc*. Respicere ad & adspicere quâ differant. Respicere aliquem, & respicere ad aliquem. Humilitas apud Latinos refertur tum ad animum, tum ad conditionem. Locus in Col ii, 18. explicatur sic Jacob. i. 9, 10. Differentia inter *tanquam* & *tanquam*. Ipse Cantici tenor, declarat B. Virginem de sua loqui indignitate; quod Erasmus elegantissime explicat. Monachorum crassissima ignorantia, qui vestimentibus decantant pro vestibus. Petulantissimi nebulones, quos nec ipsi reges audeant lacessere.

HILARIUS, LEVINUS.

Hi. DEum immortalem, cujusmodi portenta gignit alitque terra! Usque adeo nihil pudere viros Seraphicos? Existimant, opinor, sese apud fungos, non apud homines, loqui. Le. Quid secum murmurat Hilarius? Componit, opinor, vericulos. Hi. Quàm libens illi blateroni os impurum obturâssem oleto! Le. Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris? Hi. Opime temet offers, Levine, in quem hanc pectoris ægritudinem evomam². Le. In pelvim evomas malim, quàm in me. Sed quid est mali? & unde nobis prodixit? Hi. E concione sacra. Le. Quid homini poëtæ cunctis sacris concionibus? Hi. A sacris non obhorreo: sed in hanc incidit ita sacram, ut Virgilius *auri famem* appellavit *sacram*³. At tales rabulæ sunt in causa, ut rariùs audiam ecclesiastas. Le. Ubi habita est concio? Hi. In summo templo⁴. Le. A prandio? id temporis fere dormitant homines. Hi. Utinam illi locutuleio dormissent omnes, vix digno qui concionetur apud anseres. Le. Obstreperum est animal anser: serunt tamen patriarcham Franciscum aliquando concionatum apud sorores aviculas⁵, a quibus magno silentio sit auditus. Sed age, etiamne sabbato fit concio? Hi. Fit in honorem divæ Virginis matris. Nam die Dominico Christus predicatur. Decet autem ut priores teneat mater⁶. Le. Quod erat thema? Hi. Enarrabat canticum Virginis. Le. Argumentum vulgatissimum. Hi. Nimirum aptissimum ecclesiastæ. Nam suspicor illum hoc unum thema didicisse: quemodmodum aiunt inveniri sacerdotes, qui nullam liturgiam callent, nisi pro defunctis unicam⁷. Le. Dicatur igitur ille concionator de *Magnificat*⁸, aut, si mavis, *Magnificatitius*. Sed cujusmodi tandem avis erat, aut quibus ornata plumis? Hi. Vulturi

F f 3

non

1 Monachos Franciscanos; quoniam, ut vidimus, eorum ordinis fundator Franciscus doctor seraphicus audit.

2 Ex Terentio Hec iii, 5, 65. In eam hoc omnia, quod mihi ægre est, evomam.

3 Æneid. iii, 56. Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames? i. e.

fames detestanda, execranda.

4 In the cathedral church.

5 To a sisterhood of small birds.

6 At. Hilari, non minus te decet talia ride e.

7 Quoniam ex hac præcipue luterum.

8 Quia sic incipit canticum Virginis, quod erat ejus thema.

non dissimilis. *Le.* Quâ tandem ex corte! ? *Hi.* Franciscanâ. *Le.* Quid audio? ex tam sancto sodalities? fortassis ex illorum degenerate genere, qui dicuntur *Gaudentes*, colore fusco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent (contremisco referens) nudis digitis contrere pecuniam? *Hi.* Imò è grege selectissimo istorum, qui gaudent *Observantes* nominari, colore cinericeo, cingulis cannabeis, calceis fenestratis, quique citius occiderent hominem, quàm nudâ cute pecuniam attingerent? *Le.* Nil mirum est, in rosariis nasci cynorhodon? *Hi.* Sed quis talem histrionem induxit in hoc proscenium? *Hi.* Isthuc magis etiam diceret, si vidisset personam tragicam. Corpore erat vasto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus gladiatorii; dixisset athletam esse: & quanto ego divinare queo, biberat in prandio plusquam unum vini sextarium? *Le.* Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? *Hi.* Ex aula regis? *Le.* Ferdinandus, singulo quoque die dabatur illi sextarii quatuor. *Le.* O malè collocatam benignitatem! Fortassis erat doctus. *Hi.* Præter effrontem improbitatem, & linguam effraenem, nihil habebat. *Le.* Quæ res igitur sic imposuit Ferdinando, ut *bovem adduceret ad ceroma*? *Hi.* Ut numero? dicam, pietas & regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat caput in dextrum humerum? *Le.* Sic Christus pendet in cruce. Sed erat concio frequens? *Hi.* Quî potuit esse infrequens Augustæ?, in templo celeberrimo, & in tot monarcharum conventu, quos Carolus Cæsar ex universa Germania, ex Italia, ex Hispaniis, ex Anglia eo contraxerat? Quin & eruditi complures aderant in ipsa concione, præsertim ex aula regum. *Le.* Dermiror si porcus ille quicquam adferre potuit dignum tali auditorio. *Hi.* At multa se digna protulit. *Le.* Quæ tandem, obsecro? Sed prius te quæso ut mihi nomen hominis edas. *Hi.* Non expedit. *Le.* Quam ob rem, Hilari? *Hi.* Non libet talibus gratum facere? *Le.* Au! gratifica-

1 From what house or society?

2 Bene visum, dummodo pergas.

3 Isthæc est quidem selecta opinio, digna grege selectissimo.

4 Rosam sylvestrem, caninam digram canibus; ac ubi quæso, citius rascetur!

5 Veluti si diceret apud nos *more than a bottle*

6 Quoniam erat rex Romanorum electus, ut fratri Carolo succederet in Imperium Germanicum, prout vidimus alibi.

7 *Bos ad ceroma* proverbialis est locutio, cum quis vocatur ad rem cui non est aptus: ceroma enim erat unguentum ex oleo quo ungebantur athletæ ad pugnam, boves autem non

sunt idonei ad pugnam. *That he should bestow his favours on such an ass?*

8 Uno verbo, paucis; ut jam vidimus.

9 Quoniam is est hypocritarum usus.

10 A full auditory?

11 At *Augsburgh*, quæ urbs est Germaniæ percelebris & sere præcipua; ibi tunc imperatoris aula, ibi tunc imperialis conventus agebatur, ibi frequentes agebantur olim, & aguntur adhuc.

12 Alluditur ad Herostatum, qui Ephesi combusserat Dianæ templum, ut celebris evaderet, & quem propterea Ephesi nominari prohibuerant.

tur qui traducit? *Hi.* Illis pro summo beneficio est, quocunque modo innotescere. *Le.* Saltem mihi nomen edito tacituro. *Hi.* Merdardum vocant. *Le.* Merdardum! illum probè novi. Nimirum is ipse est, qui nuper in convivio Erasmus nostrum appellavit diabolum. *Hi.* Rem tenes. Sed quod in convivio dixit, tametsi non omnino dixit impunè, qui civiliores erant imputabant temulentia, & vino censebant *inscribendum* ¹. *Le.* Sed quid excusa ionis attulit objurgatus? *Hi.* Negavit se dixisse ex animo. *Le.* Quì potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi? *Hi.* Sed mihi ac doctis omnibus visum est intolerabile, quòd publicitùs, quod eo in loco, quèd apud tales auditores, denique quòd in tam celebri monarcharum conventu, Merdardus suas merdosas purulentias effuderit. *Le.* Aveo scire quid dixerit. *Hi.* Multa stolidissimè debacchatus est in Erasmus nostrum, quorum hæc erat summa: His, inquit, temporibus exiitit quidam novus ² doctor Erasmus; lapsa est lingua ³, *afinus* volebam dicere: simulque populo interpretatus est, quid Germanicè sonaret *afinus*. *Le.* Rem mirè facetam narras. *Hi.* Itane facetam? imò fatuam potius. *Le.* An non tibi facetum videtur, talem asinum quenquam omnino vocare asinum, nedum Erasmus? Unum illud scio, si Erasmus ipse præsens fuisset, non potuisset à risu temperare. *Hi.* Profectò non minus refert asinum animi stupore, quàm colore vestis. *Le.* Neque arbitror in tota Arcadia ⁴ esse ullum asinum usque adeo asinum, quin hic dignior sit qui sæno pascatur, quàm ille. *Hi.* Prorsus inversus est Apuleius; ille sub asinina specie tegebat hominem; hic sub hominis specie regit asinum. *Le.* At tales asinos hodie mulso & placentis faginus; ut mirum non sit, si mordeant quemlibet, & calcibus feriant ⁵. *Hi.* Is, inquit, doctor asinus audet corrigere *Magnificat*, cùm id canticum sit à Spiritu Sancto proditum, per os sacratissimæ Virginis. *Le.* Agnosco *παιγνιά* ⁶. *Hi.* Atqui id verbis exaggerabat, quasi summa esset admissa blasphemia. *Le.* Mihi nunc cor metu palpitat. Quid erat criminis? *Hi.* Aiebat Erasmus pro eo quod ecclesia canit, *Quia respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ*, vertisse, *Quia respexit vilitatem* ⁷ ancillæ suæ:

F t 4

¹ Vide pag. 72. num. 6.

² *Upstart.*

³ *My tongue slipped.*

⁴ Quæ regio Peleponnesi olim propter asinos celeberrima, hinc Gallica vulgaris locutio, *un rossignol d'Arcadie*, a *nightingal of Arcadia*, i. e. *afinus*.

⁵ Quo enim asinus melius nutritur, hoc ferocior.

⁶ Dictum minime delphicum: proindeque incertum & falsum. quoniam oracula olim Delphis ab Apolline da-

ta certissima habebantur. Vox *δαλφω* enim interpretanda, per *a* privativum, respectu ad Delphos, non vertenda *fraternum*, prout vox significare potest, quanquam auctor eà usus sit, ut melius ludat super his Franciscanis fratribus

⁷ An anteponenda sit in hoc loco, vox *humilitas vilitati*, vel *vilitas humilitati* nesciam, at ne graveris, Erasme, his duabus vocibus anteponam *humilem sortem*, quod perfectissimè respondet

suæ: eaque vox odiosius sonat Germanicè, quàm Latinè. *Le.* Quia autem non fateatur esse blasphemiam execrabilem, si quis sacratissimam Christi matrem, etiam angelica dignitate celsiorem, appellet *vilem ancillam*? *Hi.* Age; quid si quis appellet apostolos *servos inutiles*? *Le.* Pararem blasphemio fasciculos †. *Hi.* Quid si quis eximium illum Paulum appellet indignum apostoli nomine? *Le.* Clamarem, *Ad ignem* ‡. *Hi.* Atqui sic apostolos suos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Christus: *Cum omnia feceritis, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus*, Luc. xvii, 10. Et hujus præcepti non immemor Paulus, de se prædicat, *Minimus sum omnium apostolorum, atque adeo indignus apostoli titulo*, 1 Cor. xv, 9. *Le.* Verum ubi de se talia prædicant homines pii, modellæ virtus est, quâ nulla Deo gratior: si quis alius idem prædicet de illis, præsertim in divorum confortiam relatis, gravis sit blasphemia. *Hi.* Pulchrè nodum secuisti †. Proinde si Erasmus adorandam § illam Virginem dixisset vilem ancillam Domini, nemo non fateretur esse dictum impiè. Cæterum quoniam ipsa ad istum modum de se loquitur, & in illius cedit gloriam, & nobis salutari modestiæ exemplum exhibetur: ut quoniam, quicquid sumus, munificentia Dei sumus, *quo quisque major est, hoc se gerat submissis*. *Le.* Hactenus quidem inter nos convenit. Verum isti cum corrigere dicunt, sentiunt corrumpere §, sive falsare. Illud itaque videndum, an *vilitatis* verbum Græcæ voci, quam Lucas posuit, respondeat. *Hi.* Istam ipsam ob causam à concione mox ad codicem cucurrimus. *Le.* Expecto venatum. *Hi.* Verba quæ Lucas, afflatu Spiritûs, sanctissimis digitis suis exaravit, sic habent; *ὅτι ἡμεῖς ἐσμὲν τῶν πολλῶν πατρίων τῶ δούλων αὐτῆς*. Ea sic reddidit noster Erasmus: *Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ*: Tantum addidit præpositionem, quam Lucas non omisit: nec eam respuit Romani sermonis elegantia, nec ad sensum est otiosa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione: *Respice ad me*. In Annotationibus tamen admonet, Lucam potius dixisse, *Adspice ad me*, quàm *Respice ad me*. *Le.* Interest igitur aliquid inter *respicere* & *adspicere*? *Hi.* Non ita multum, sed tamen nonnihil. *Respicit*, qui flexo collo adspicit quæ

à ter-

spondet nostræ Anglicanæ versioni, *he low estate*. hic enim non agitur, ut observas bene, de hac animi eximia virtute, quam vocamus *humility*, sed de sorte abjecta, in qua versabatur electa virgo Maria.

† Ad comburendos scilicet eos qui sic loquerentur: rides, video bene. Erasmus de pruritu, vel potius deabolica praxi pontificiorum, comburendi hæreticos, at ridere non est satis.

‡ *Adignite*, scilicet, *I would say he ought*

to be burnt

§ Alluditur ad Alexandri magni factum, qui cum nolum Gordianum enodare non posset, secuit.

¶ Ex modo loquendi vulgato, sicque nihil intelligit nisi venerandam, vel ridet.

¶ Verius forsan dicis, quàm puras, Levino, sultem si serres, quæ post te correctiones fratrum Merdardi & similium decernimus.

à tergo sunt : *Adspicit*, qui simpliciter intuetur : velut apud Terentium Phædria adspicit Thaidem domo prodeuntem : *Totus*, inquit, Parmeno, *tremo horreoque ; postquam adspexi banc*. At hujus frater Chærea sic loquitur ; *Cum hac respicio ad virginem*. Nam ad senem sese flexerat ; eo absoluto reflexit corpus ad virginem. Interdum tamen usurpant *respicere* pro eo quod est rationem sive curam habere, sive rei cuiuspiam imminens, sive præsentis. Ita Satyricus¹,

Respicere extremæ jussit spatia ultima vitæ.

Mors enim velut à tergo imminens sequitur, ad quam reflectimus oculos, quoties eam animo reputamus. Et Terentius : *Respice senectutem tuam*. Proinde qui alibi intentus non habet curam liberorum, dicitur *illos non respicere*. Rursus qui, discussis aliis curis, cogitationem huc vertit, *eleganter respicere* dicitur. At Deus unico intuitu contuetur universa, præsentia, præterita, & futura ; & tamen in Scriptura nobiscum humano more loquitur. *Aversari* dicitur eos, quos reprobatur ; *re-picere*, quos aliquamdiu veluti neglectos dignatur suo favore. Verum hoc magis expressisset Lucas, si dixisset, *ἀποσπένδοντες*, nunc legimus *ἀποστρέφοντες*. Sed utrum legas, minimum refert ad sensum. *Le.* At videtur otiosa præpositio repetita. *Hi.* Certè sic & Latini loquuntur : *Accessit ad me, Appulit animum ad scribendum*. Hic mihi præpositio non videtur otiosa. Nam *respicere* potest, qui in tergum flectit oculos casu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum : at cum audis, *Respexit ad me*, exprimitur peculiaris favor, volentis huic aut illi succurrere. Item *adspicimus* interdum casu obvio, quorum nobis nulla cura est, imò quæ videre nolumus. At quisquis ad aliquem *adspicit*, peculiariter attentus est ad id quod intuetur. Ad hæc, multa simul adspicimus, sed non ad multa. Spiritus itaque Sanctus volens nobis exprimere singularem erga sanctissimam virgunculam favorem, sic per illius os loquutus est : *Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ*. Avertit oculos ab elatis, suoque judicio magnis ; & obtutum suum flexit ad eam, quæ in oculis suis erat infima. Nec enim dubium est, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui sperabant Messiam ex ipsorum stirpe proditum : sed illos aspernatus Deus, clementissimi favoris oculos flexit ad virginem, famâ obscuram, opibus tenuem, fabro nuptam, nè sobole quidem ullâ divitem. *Le.* Nondum audio quicquam de *vilitate*. *Hi.* Ea vox sycophantæ fuit, non Erasmi. *Le.* At in Annotatione forsitan meminit *vilitatis*. *Hi.* Nequaquam. In vocem *ταπεινότητος* tantum hoc modestissimè notat : Ut intelligas, inquit *parvitatē*, non *animi virtutem* : sitque sensus, *Et si sim infima ancilla, tamen non est aversatus me Dominus*. *Le.* Hæc si vera sunt ac pietatis plena, quid est quod obrudant onagri ? *Hi.* Latinæ vocis ignorantia parit

rit hos tumultus. *Humilitas* apud veteres emendatiùs loquentes non declarat virtutem animi, quæ pugnat cum arrogantia, diciturque *modestia*, sed conditionis abjectiorem sortem: quo sensu ignobiles, tennes, idiotas, & contemptos, *humiles* dicimus, quasi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, *Rogo ut tua celsitudo nobis hac in re faveat*: ita qui de se loquentes sua volunt elevare, dicere solent, *Quæso ut humilitatem nostram tuâ humanitate subleves*. Nam pronomini primogeniorum ¹ emphasis interdum habet nescio quid arrogans. Quod genus est illud, *Ego dico, ego perficiam*. Bifariam itaque puella modestissima simul & suam sortem extenuavit, & numinis in se munificentiam extulit, non contenta seipsam *ancillam* dicere, sed addidit, *humilem* ancillam, & infimæ sortis. Quemadmodum, juxta proverbium, *servus præ servo est* ², ita & inter ancillas alia est aliâ præstantior, nimirum pro dignitate functionis. Honestior enim comprix ³ quàm lotrix ⁴. *Le.* At miror Merdardum non agnovisse sermonis formam, cùm ipse frequenter audierim Franciscanos ita loquentes, *Mea parvitas agit tibi gratias pro lauta refectiōe* ⁵. *Hi.* Quidam non multum aberrarent, si dicerent, *mea pravitas*. Cæterùm, quoniam Græca vox *ταπεινοφροσύνη* quiddam amplius exprimere videtur, quàm Latina *modestia*: Christiani maluerunt *humilitatem* dicere, quàm *modestiam*: hoc est, maluerunt significantiùs loqui, quàm elegantius. *Modestus* enim is dicitur, qui modicè de se sentit, nihil sibi præter meritum arrogans. At *ταπεινοφροσύνη* laus non competit, nisi in eum, qui minus sibi arrogat, quàm habet. *Le.* At periculum est, nè dum *modestiam* amplectimur, incidamus in *vanitatem*. *Hi.* Quî sic? *Le.* Nam si verum dixit Paulus, *Non sum dignus vocari apostolus*; & si verè se dixit Maria *ancillam humilem*, hoc est, infimæ sortis: periclitantur de mendacio, qui utrumque tam magnificis efferunt laudibus. *Hi.* Nihil hîc, ô bone, periculi: cùm nos laudibus vehimus pios aut pias, prædicamus in illis Dei beneficentiam; cùm ipsi semet abjiciunt, respiciunt vires ac merita sua, si desit favor numinis. Nec statim mendacium est, si quis sibi non vendicat quæ habet: si loquitur ex animo, fortassis *error* dici potest; *mendacium* dici non potest. At hunc errorem in nobis amat Deus. *Le.* At Paulus, qui se negat esse dignum apostoli titulo ⁶, a libi magnificè de se prædicat commemorans sua facinora ⁷: *Plus*, inquit, *omnibus laboravi*, & *Qui videbantur esse aliquid, nihil mihi contule-*

¹ Quæ sunt, ego, *nos*.

² Sic duobus respectibus vulgò judicatur, respectu dignitatis officiorum, & dignitatis dominorum, ut videbis mox.

³ *The dresser*.

⁴ *The washer woman*.

⁵ Observa exemp'um, nam refecti hoc sensu super omnia amant monachi, & quisvis alii parasci, quos sic perstringit auctor.

⁶ 1 Cor. xv, 9.

⁷ Hæc vox ergo non semper in malam partem sumitur.

contulerunt ¹: cùm sanctissima Virgo tale nihil dixisse legatur. *Hi.* Sed ista facinora Paulus appellat *suas infirmitates*, quibus illustrata est Dei potentia; eamque commemorationem vocat *insipientiam*, ad quam sit adactus pseudapostolorum improbitate, ob quos fuit illi necesse sibi vindicare auctoritatem apostolicam, non quòd ipse delectaretur humanâ gloriâ; sed quòd expediret Evangelio, cujus dispensatio fuerat illi credita. In Virgine matre non fuit eadem ratio: non enim illi commissum erat munus prædicandi Evangelii. Tum & sexum, & virginem, denique Jesu matrem decebat summus pudor, summaque modestia. Nunc venio ad hujus erroris fontem. Qui Latine nesciunt, putant *humilitatem* nihil aliud declarare, quàm insignem modestiam; cùm interdum referatur ad locum, aut conditionem, non ad animi virtutem; interdum sic referatur ad animum, ut vitium sonet. *Le.* Etiamne in Sacris Literis? *Hi.* Maximè. En tibi locum apud Paulum ad Coloss. ii. 8. *Nemo vos seducat volens, in humilitate & religione angelorum.* Nec hic est *ἐν ταπεινότητι*, quæ vox est in cantico Virginis, sed *ἐν ταπεινοφροσύνῃ* ². Locus habet nonnihil obscuritatis, fateor: sed mihi videtur germanus sensus, quem accuratius docti adferunt: *Ne sitis tam humili tamque abjecto animo; ut, cùm semel dedicaveritis vos ipsos Christo salutis unico auctori, patiamini vobis persuaderi, ab angelis sperandam esse salutem, quos quidam sibi fingunt apparuisse. Sitis excelsio animo, ut etiamsi verè angelus quispiam, è cælo veniens, prædicet vobis aliud Evangelium, quàm quòd Christus tradidit, sit vobis execrabilis, velut angelus impius & Christi adversarius. Multo minus convenit vos esse tam demissis animis, ut istorum fictis apparitionibus patiamini vos abduci à Christo. Ab uno Christo sperare salutem, religio est; ab angelis aut divinis idem expectare, superstitio est.* Paulus igitur vult, humilis abjectique animi esse, ab illo sublimi Christo, ad commentitias angelorum apparitiones desciscere: demissi ingenii est, quorumlibet suasu circumagi. Vides hic *ταπεινοφροσύνην* in vitium usurpatam esse. *Le.* Quid ni videam? *Hi.* Rursus in eodem capite: *Secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ, in superstitione & humilitate.* Hic iterum *ταπεινοφροσύνην* vitium ³ sonat. *Le.* Palam est. *Hi.* Atqui i Pet. v. 5. usurpatur pro virtute quæ contraria est superbiæ, & *ταπεινοφροσύνην ἱσομελώσασθε*, pro quo nos legimus, *humilitatem insinua-*

¹ i Cor. xv. 10. Gal. ii. 6. & idem fere habetur i Cor. xi.

² *ταπεινότης* & *ταπεινοφροσύνη* debent certe distingui, ita ut prior vox spectet veluti rem ipsam extra nos, hominem sortem, posterior vero rei sensum, quod fere coincidit cum virtute *humilitatis*, cum scilicet nulla subest hypocrisis, at non certum, quod Erasmus

verum hic sensum toti Paulino textui affingat, sed nihil mali, vel veneni in ejus explicatione, proindeque cum nimium forsân prolixi essemus, si darenus alium sensum, transeat interpretario.

³ Quid ni? si de prætextu & specie virtutis agatur, ubi hypocrisis.

insinuat ¹. Rursum ad Phil. ii, 3. τῇ ταπεινοφροσυνῇ ἀλλήλους ὑπέχοντες ἑαυτοὺς, id est, *per animi modestiam, unusquisque alium se præstantiorem existimet*. Le. Docuisti ταπεινοφροσύνῃ usurpari in utramque partem, cum apud Latinos *modestia* non usurpetur nisi in laudem. Verum potesne docere ταπεινότητι accipi pro *modestia*? Hi. Nihil absurdi, si quis ad istum modum usurpet. Nam & animo tribuere submissionem aut demissionem pro modestia, nihil vetat. Cæterum, an in Divinis Literis ita positum reperiatnr, nescio. Le. Vide num apud divum Jacobum ita sit usurpatum, *Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitate sua*. Hi. Isto quidem loco est ἐν ταπεινότητι, non ταπεινοφροσυνῇ. Quod si contendas hic *humilitatem* accipi pro *modestia*, consequens est, ut *exaltationem* accipiamus pro *superbia*; ac protinus gemina existeret absurditas: nam ut modestus non est, qui de sua modestia gloriatur ac jactitat sese; ita bis arrogans est, qui de sua superbia gloriatur. Le. Quid igitur sibi vult apostolus? Hi. Commendat æqualitatem inter Christianos. Pauper dicitur humilis ob fortunam abjectiorem: dives dicitur sublimis, utique juxta mundum, ob fortunæ splendorem. Hic dives se demittit ad sortem pauperum, & pauper erigitur ad æqualitatem divitum. Uterque habet quod gloriatur: alter glorificat Christum, qui eam mentem inspiravit divitibus. Le. Sed interim dives ille modestiæ laudem habet. Hi. Fortasse; sed non ideo protinus ταπεινότης significat *modestiam*. Sunt enim, qui venantes laudem ab hominibus multa pauperibus erogant. Quin potius uterque modestus est, si modo adsit sincera pietas: dives, dum non gravatur ob Christum æquari pauperi; pauper, dum ob honorem sibi habitum non insolescit, sed Christo gratias agens in illo gloriatur. Illud extra controversiam est, ταπεινότητα in Divinis Libris frequentissimè usurpari pro *demissione*, sive *dejectione*, quæ sit per afflictionem, aut conditionis infirmitatem. Ita Paul. ad Phil. iii, 20. *Reformabit corpus humilitatis nostræ, ταπεινότης*. Item Psal. ix. *Vide humilitatem de inimicis meis, ταπεινότητα*. Rursum cxviii. *Hæc mea consolata est in humilitate mea, ἐν ταπεινότητι*, nimirum in afflictione. Hujus generis loca sunt complura, quæ longum sit hic referre. Quemadmodum igitur μετὰ φρονέως ταπεινός dici posset ὁ ταπεινοφρόν, qui modesto sit animo, minimeque elato: ita nihil prodigii fuerit, si quis ταπεινότητα dicat ταπεινοφροσυνῇ ². Nos de Scripturæ usu loquimur. Cæterum, qui contendunt in cantico Mariæ ταπεινότητα sonasse *modestiam animi*, quin eadem operâ sic interpretantur quod legimus Genes. xxix. *Vidit Dominus humilitatem meam, ταπεινότητα*. Lia non jactat suam modestiam, sed, quod ob deformitatem minus esset cordi marito, humilitatem

¹ Veritas potius induamini.

² Sed nunquam, credo, sic valet u-

sus in Scripturis, prout suspicari videtur auctor.

nitatem appellat. Eundem ad modum Deuteronomii cap. xxvi. *Et respexit humilitatem, & laborem, atque angustiam.* An non hic *paucitatem* appellat afflictionem? *Le.* Unde igitur istis in mentem incidit, ut *humilitatem* in cantico interpretentur *animi modestiam*? *Hi.* Nihil aliud video causæ, nisi quod multi theologi neglexerint & linguarum peritiam, & Latini sermonis studium, unâ cum priscis ecclesiæ doctoribus, qui sine hisce præfidiis ad plenum intelligi non queant: præterea quod difficillimum sit revellere, si quid penitus infederit animo. Porro videas quosdam tantum scholasticis placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere Scripturam, quàm ad Scripturæ regulam¹ opiniones humanas corrigere. *Le.* At isthuc absurdus est, quàm quod narrat de regula Lesbia². *Hi.* Beda monachus, non admodum gravis³ auctor, quoties ab alienis recedit vestigiis, ex occasione dictæ humilitatis meminit de superbia. At Theophylactus⁴ scriptor Græcus, qui sua fere ex probatissimis Græcæ scriptoribus hausit, negat hic *paucitatem* accipi posse pro virtute. *Le.* At istud probandum quid opus est auctoritate, cum ipse sensus communis respuat eam interpretationem? *Hi.* Rectè dixisti. Nam cum *modestia* sit quodammodo colophon ac tutatrix omnium virtutum; *immodestia* est, si quis eam de se prædicet. Fatemur quidem, in sanctissima Virgine virtutem hanc fuisse summam & incomparabilem (Christum semper excipio) sed hoc ipso ob modestiam laudabilior est, quod eam ipsa non laudat, sed agnoscens suæ conditionis humilitatem, mysterii magnitudinem adscribit misericordiæ divinæ. Maria, inquiunt, per modestiam meruit⁵ fieri mater Dei. Donemus hoc aliqua ex parte verum esse: verum quæ tandem modestiæ species est, puellam hoc de se prædicare? *Le.* Quin & ipse cantici tenor declarat, illam de sua indignitate loqui; eoquæ sic orditur: *Magnificat anima mea Dominum.* At qui dicit, Merui fieri mater Dei per modestiam, se magnificat, non Dominum. Mox subjicitur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* *Ecce* significat rem subitam & inexpectatam. Non expectat autem summum honorem, qui se nullo honore dignum iudicat. Nec felicitas dicitur, si contingat quod meritis debebatur, Flaccus

1 Est ergo Scriptura regula nobis: at si dicatur plurimos regulâ male uti: uno verbo regeram; nihil esse in rerum natura, quo male uti non possint homines. Male his, qui bonis male utuntur.

2 Quoniam hæc erat plumbea, ut videre est in auctoris Adagiis, & sic per vim poterat adaptari cuius ædificationis speciei, quod non æque magnum malum, ac detorquere & pervertere regulam auream Scripturæ per pravitatem, ut vulgo fit.

3 Pro tempore quo vixit, gravissimus meretur nominari, at non paucæ scripsit, & venerabilis est ejus usalis titulus.

4 Acridæ Archiepiscopus, in Bulgaria, seculo nono, qui plurima scripsit quoque.

5 Modus est loquendi vulgaris, qui olim non tam alte sonabat, quàm nunc, attamen nullo modo quovis tempore mihi in hoc casu arridet locutio.

cus enim negat ¹, se hoc nomine felicem appellandum, quod à Mæcenate in amicorum numerum adoptatus esset. *Hi.* Quam ob rem? *Le.* Quia iudicio fuit ascitus, non gratuito favore. Mæcenas hoc illi tribuit, quod ejus virtutibus deberi judicârat. *Hi.* Eodem pertinet, quod sequitur: *Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.* Non dixit, Fecit mihi magna, quia me dignam judicavit; sed, *quia potens est*, & facit quæcunque vult, & ex indignis facit suo favore dignos; & ideo sanctum nomen ejus: *sanctum* dixit gloriosum. Quantum autem nostris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini nominis gloriæ. Nam juxta Paulum, *illius potentia per nostram imbecillitatem perficitur.* Mox in eo versu, *Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles;* non est, *ταπεινωσεν*, sed *ταπεινός*, hoc est, contemptos juxta mundum; ut opponatur *potentibus*. Hunc versiculum, juxta propheticæ eloquutionis morem, declarat sequens, *Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.* Quos modo dixerat *humiles*, hîc appellat *esurientes*, hoc est, tenues quos modo *potentes*, hîc *divites* vocat. Proximo versu fit mentio misericordiæ sese per omnes orbis nationes profundentis. In extremo versu prædicat fidem Dei in promissis, *Sicut locutus est, &c.* Toto cantico prædicatur gloria, hoc est, potentia, bonitas, & veritas Dei: nulla est meritorum mentio. *Le.* Sed ut potentiam ac divitias comitatur superbia, ita paupertas docet modestiam. *Hi.* Non equidem inficior isthuc interdum accidere; sed videas plerumque pauperes arrogantissimos: si negas, objiciam Merdardos multos. Verùm demus esse quod non est perpetuum: non jam agitur qualis fuerit sacratissima Jesu mater, sed qualia de se prædicârît in hoc cantico. *Le.* Demiror istorum pervicaciam, qui toties moniti, frequenter etiam irrisi, non resipiscant. *Hi.* Quoties moniti sunt, *declamationem* esse ficti thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem adhiberi solitam? & tamen istis *declamatio* nihil aliud est, quàm sacra concio. Quoties inclamatum est illis, *cælibem esse*, quisquis uxorem non habeat, etiam si sexcentas alat concubinas? & tamen *cælibatus* illis nihil aliud est, quàm continentia & castitas. Idem usu venit de *humilitate*, aliisque similibus quamplurimis. *Le.* Unde stupor tam pertinax? *Hi.* De Merdardis respondeo. Non dederunt à puero operam literis, nec est illis præceptorum aut librorum copia, & si quid istiusmodi facultatis obtigit, malunt abdomini impendere. Socrasanciam illam vestem existimant abundè sufficere & ad pietatis & ad eruditionis opinionem. Postremò, putant nonnullam esse religionis partem, si cum suo Francico ², nè Latinè quidem loqui sciant. *Le.* Profectò plurimos novi, qui ista ex parte bellè referant instituti sui principem, qui *caperonem* dixit pro galero, opinor & *vestimentibus* pro veilibus. At Franciscus constanter recusavit presbyteri honorem; quod idem, opinor, fecit

¹ Horat. lib. i. Sat. vi.² Erat enim idiota.

fecit Benedictus, & Dominicus. Nunc isti cum suis vestimentibus non abhorrent à galero Cardinalicio. *Hi.* Quid ais? imò nè à corona quidem triplici, at humiles illi pauperis Francisci filii porrigunt calceos suos summis orbis monarchis osculandos ¹. *Le.* Jam si fuisset facta vilitatis mentio, quid erat piaculi? *Hi.* Nihil, si *vilem* intelligas, qui parvo æstimatur apud homines, aut qui sibi videtur contemptibilis. Sed quid opus excusare quod dictum non est? *Le.* Non puduit Merdardum ad istum mentiri modum? idque in fano tam celebri, in frequentissima monarcharum synodo, coram tot eruditis viris, quorum plerique Erasmicas lucubrationes evolverant? *Hi.* Pudit, ais? Imò sibi visus est scurra rem palmariam ac triumpho dignam facere. Hoc est quartum Merdardorum votum, longè tribus ² illis religiosius, *Nihil omnino pudere.* *Le.* Istius profectò plerique sunt observantissimi. *Hi.* Nec erat simplex mendacium, Primum, Mariæ canticum, ut est à Luca scriptum, manet intactum. Quì vero corrigere dicitur, qui nihil mutat? Deinde vox *humilitatis* immutata non est; nec ulla usquam vilitatis mentio. Postremò non corrigit canticum, qui bona fide reddit quod scripsit Lucas, sed explicat. *Le.* Video triplex mendacium effronte scurrâ dignum. *Hi.* Mane; nondum audisti, quod est omnium impudentissimum. *Le.* Etiamne amplius? *Hi.* Vociferabatur, doctorem ³ illum asinum fuisse principem, auctorem & antesignanum ⁴ universi tumultûs, quò nunc concutitur orbis Christianus. *Le.* Quid ais? *Hi.* Huic imputandum quòd tot sectis discinditur ecclesia, quòd sacerdotes spoliuntur decimis, quòd contemnuntur episcopi, quòd sacrosanctæ Pontificis majestati passim oppeditur, quòd agricolæ ⁵ vetus gigantum exemplum instaurârunt. *Le.* Ista publicitûs? *Hi.* Magnis clamoribus. *Le.* Atqui longè secus existimant, qui Erasmi libros attentius inspiciunt. Horum plurimi fatentur, se ex illius lucubrationibus hausisse veræ pietatis semina. Totum hoc incendium per monachos ortum ⁶; per eosdem huc usque incanduit, quod non aliter nunc quoque conantur extinguere, quàm si oleum ⁷, quod aiunt, addant camino. *Hi.* Vides, *ὁς καύσων θυγὼν ἰστὶν ἡ γαστήρ* ⁸. *Le.* Rem acu tetigisti.

¹ Cum scilicet facti sunt papæ, ut aliquando usa evenit.

² Castitatis, scil. paupertatis, & cæcæ obedientiæ, ut alibi vidimus.

³ Erasmus nempe.

⁴ Et non immerito omnino sic prædicabant, Erasmi, etenim sive volens, sive nolens, non parum favisti reformationi, quam pollice, sed immerito, tumultum vocare videri velis: tumultus comitatus est reformationem, sed distinguenda reformatio à tumultu.

⁵ Eos vidimus jam sub Munzeris &c. præterea alluditur ad isthuc *Ovidii, Affectasse ferunt regnum cælestæ gigantes.* Sed observes, quæso, de quibus & quomodo se purgare velit auctor.

⁶ Siquidem primum præbuerunt ansam, per sordidam avaritiam, obstinaciam in superstitionibus, & clamores impotentæ.

⁷ *To throw oil upon the fire.*

⁸ Quod venter sit pessima bestia: at,

tigisti. Illi nimirum expedit, in populo Christiano superstitionis esse quàm plurimum, pietatis quàm minimum. Sed quid concio ¹? ferebátne Cumanum ² asinum, tam insolenter rudentem è suggesto? *Hi.* Quidam mirabantur quid accidisset homini. Qui stomachi erant impatientioris, surgebant, atque è templo abibant, submurmurantes: *Venimus huc audituri laudes divæ Virginis, & hic temulentus nobis vomit meras sycophantias.* In his erant etiam non paucæ mulieres. *Le.* Atqui solet hoc genus mirè deditum esse isti sodalizio. *Hi.* Vera prædicas; sed cœperunt & fœminæ sapere. Eruditi, quotquot aderant, plerique ringi, nonnulli etiam subsibilare. *Le.* Non curat asinus sibila; oportuit talem rabulam putribus ovis aut ruderibus è suggesto deturbare. *Hi.* Non deerant qui hoc illo dignum existimarent; sed cohibebat illos loci reverentia. *Le.* Sed loci religio non debet his opitulari, qui locum scelere profanârunt, veluti qui in templi septis occidunt hominem, non æquum est ut illic habeant asylum: itidem qui in sacris concionibus & loci religione & populi patientiâ stolidè abutitur, huic non oportet esse præsidio, quod ipse suâ temeritate profanavit. Laudatus est à priscis ille ³, qui eum non habuit pro consule, cui ipse non esset senator ⁴: nec par est, ut populus eum habeat pro ecclesiasta, cui ipse ⁵ non est concio ⁶. *Hi.* Metuunt fulmen episcoporum: *Si quis instigante diabolo* ⁷, &c. nosti legem. *Le.* Sed prius in tales rabulas episcopi debebant vibrare fulmen. *Hi.* Metuunt & illi. *Le.* Quos? *Hi.* Illos ipsos rabulas. *Le.* Quam ob rem? *Hi.* Ob hoc ipsum, quod rabulæ sunt. *Le.* Apostoli non metuebant regum & præsidum minas; & isti metuunt unum mendicum? *Hi.* Sed ob isthuc ipsum magis formidandi, quod mendici sunt: quod eripiatur non habent, quo lædant habent. Abi tu sodes ad vespærum aut crabronum nidum aliquem, & unamquamlibet ex illis digito continge; ea res si tibi benè successerit, redito ad me, & episcopos ignavos appellato, qui refugiant unum mendicum irritare. Romanum pontificem nonne potentissimi Christianæ ditionis monarchæ reverentur, fortassis & metuunt? *Le.* Nec mirum: est enim Christi vicarius ⁸. At Alexander sextus ⁹, vir nec stultus nec indoc-

tus

at, quod peius, est, vereor, ut immortalis sit bestia, vivit enim adhuc, insatiabilis est, & eadem mala producit.

¹ Cœtus.

² Quoniam fabula narratur, quod apud Cumanos asinus se pro leone gesserit, & h. c. Merdardus ignarus se pro docto publico dabat.

³ Quamvis non possis certò divinare quis ille sit, certus sis tamen hominem olim vixisse, & non indignum suo titulo fuisse.

⁴ Id est, non esset tractatus à consule, prout senator tractari merebatur.

⁵ Populus scil.

⁶ Cœtus, dignus scil. reverentiâ quadam.

⁷ Initium est canonis in decretis, ad excommunicandum eos, qui injecerint manus in monachos; & facerdoes.

⁸ Sic decet loqui post dentis ictum.

⁹ Qui Rodericus Borgia, papa sub finem sæculi decimi quinti.

tus¹, fertur ita loqui solitus, se malle è summis monarchis aliquot offendere, quàm unam quemlibet fraterculum ex ordine Mendicantium. *Le.* Omitte pontifices. Cùm istius sceleris rumor ad aures principum, qui tum Augustæ erant, dimanasset, nō est sumptum de homine supplicium? *Hi.* Indignè tulerunt omnes, sed præcipuè rex Ferdinandus, & hujus soror Maria², scëminarum hujus sæculi decus, Bernardus Cardinalis Tridentinus, Balthasar episcopus Constantiensis: objurgatus est graviter ecclesiastes, sed à nullo acrius, quàm à Joanne Fabro episcopo Viennensi³. *Le.* Quid objurgatio? asinus non sentit nisi fustem. *Hi.* Præsertim si in ventrem⁴ ingeras. Sed quid illi stolido fecissent principes, longè gravioribus curis occupati? *Le.* Certè submovissent à concionandi munere, & suam illi benignitatem subtraxissent. *Hi.* At artifex ille pes suum in ipsam concilii⁵ dissolutionem distulerat, cùm jam alioqui foret abeundum. *Le.* Isto quidem pacto dicuntur abire cacodæmones, ingenti fœtore relicto. *Hi.* Itaque demissus est à rege Ferdinando, sed benè passus. Nam objurgatio nē tantillum quidem detraxit hominis obesitati. *Le.* Franciscus dicitur concionatus sororibus avibus; iste dignus videtur qui concionetur fratribus asinis ac suibus. Sed quò se contulit? *Hi.* Quò, nisi ad suos gregales? à quibus exceptus est ovatione, ob rem strenuè feliciterque gestam; & intet pocula, pro, Io triumphæ, cantatum est, *Te Deum laudamus.* *Le.* Dignissimus est iste Merdardus, qui funem in collo gesserit potius quàm in lumbis. Sed quid imprecemur isti stolido gregi, qui tales fovet pecudes? *Hi.* Vix invenias quod illis impreceris malum gravius, quàm ipsi accersunt sibi. Siquidem his rationibus maxime traducunt sese, & in bonorum omnium conjiciunt odium, efficacius quàm quisquam possit hostis. Sed non est Christianæ mentis, cuiquam imprecari malè; illud potius optandum, ut clementissimus rerum formator & reformator (qui ex Nabuchodonosor homine fecit bovem, & rursus ex bove fecit hominem⁶, quique asinæ Balaami dedit hominis linguam⁷) omnes Merdardi similes vertat in melius, detque illis & mentem & linguam viris Evangelicis dignam.

G g

PHILO

¹ Transeat, at cum fuerit nequissimus, nequissimos timebat.

² Et proinde ipsius Caroli soror, quæ primo nupta Ludovico Hungariæ regi, post vidua, per viginti quatuor annos Belgicæ provincias Caroli nomine gubernavit.

³ Bishop of Vienna, in Austria.

⁴ Quoniam fustibus tractatur asinus vulgo, & ad ventrem, quo indica-

tur monachos sensibiles esse, præsertim in eis, quæ sunt ventris.

⁵ Intelligitur cæteris eorum principum virorumque notabilium, qui tunc Augustæ Vindelicorum, at Augs-

burg.

⁶ Dan. iv.

⁷ Numi xxii.

PHILODOXUS¹.

ARGUMENTUM.

Philodoxus ad veram gloriam & honestum nomen viam indicat. i. Conetur ut sit talis, qualis haberi se velit. ii. Imitetur viros celebres, qui tamen variis olim de criminibus accusati. Cato senior quadragies causam egit reus. iii. Caveat in omni re, Ne quid nimis. iv. Facilis sit in aliorum moribus perferendis, ad leviora vitia connivers. v. Ne sit praefractus aut pertinax in sua opinione. vi. Sit comis, &c. Impossibile est placere omnibus. vii. Bene mercatur de omnibus, in quantum potest; sit hoc partim officiis, partim etiam benignitate. Felicitas quondam inest a natura, ut quicquid agant, placeat. viii. Comitas & morum suavitas in rebus omnibus favorem conciliant. ix. Inconstantia cavenda. x. A natura minimum, ab honesto minime recedendum esse. xi. Observandi hominum & nationum mores. xii. Si quid agendum, quod forsan necessario displicebit, nostra appareat voluntas agendi aliter. xiii. Rectum & honestum semper agamus. xiv. Lingua multis causa est invidiae. Quomodo laudandum & vituperandum. xv. Libros exacte scribere argumento non vulgari fama juvenas aperit. xvi. Invidiam oborientem beneficiis vincere.

PHILODOXUS, SYMBOLUS².

Ph. **F**ELIX auspicium interpretor occursum tuum, Symbule. **Sy.** Utinam sit aliquid, Philodoxe, in quo tibi queam esse felix³? **Ph.** Quid auspicius, quàm si quis deus⁴ occurrat homini? **Sy.** Equidem nihil isthoc existimarem auspicius, etiamsi sexcentæ volitent noctuæ⁵. Sed quem mihi narras deum? **Ph.** Te, inquam, Symbule. **Sy.** Mene? **Ph.** Te planè. **Sy.** Ego deos cacantes nunquam feci pili. **Ph.** Si non fallit proverbium, *deum esse quisquis jurat mortalem*, tu mihi deus esse potes. **Sy.** De fide⁶ proverbii viderint alii; ego certè perquam lubens amico profuero, si queam. **Ph.** Non est quod metuas, Symbule; haud peto mutuum⁷, sacra res est consilium; eo tantum me juva. **Sy.** Atqui isthuc ipsum est petere mutuum, quandoquidem hoc officii genus inter amicos ultro citroque commeari debet, quemadmodum & cætera omnia⁸. Sed quid est rei, in quo meum desideras consilium? **Ph.** Piget obscuritatis; cuperem esse celebris; commonstra viam. **Sy.** En tibi compendiarium. Imitare Erostratum, qui incendit templum Dianæ; aut huic simillimum Zoïlum, qui laceravit Homerum; aut aliud aliquod facinus memorabile designa, & *ἀποδύμω*⁹ eris cum Cercopibus¹⁰ ac Neronibus. **Ph.** Famam ex scelere parent alii; ego nomen ambio rumoris honesti. **Sy.** Talem igitur te præsta, qualis optas prædicari. **Ph.** At multis

¹ Amans gloriæ.² Consiliarius.³ Utilis.⁴ Perge, & intelliges.⁵ Vidisti, pag. 17. num. 10.⁶ Veritate.⁷ I come not to borrow money of you.⁸ Siquidem vulgatum est, amicorum gratia communia.⁹ Celebratissimus.¹⁰ Qui duo fratres fuere sceleratissimi, quos, ut refert Plutarchus in discrimine adulatoris & amici, correptos & extinctos, clavâ suspectos à tergo, gestabat Hercules: videas adagium, *Ne incidas in melampygon*, i. e. in eum qui nates habet nigros, qui fuit Hercules; *Neronem* vid. 21.

multis egregiâ virtute præditis non contigit nominis celebritas. Sy. Isthuc an verum sit, nescio: attamen, si id eveniat, quod ais, ipsa virtus abundè magnum sui præmium est. *Pb.* Vera prædicas, planeque philosophicè. Veruntamen, ut sunt res humanæ, mihi videtur gloria præcipuum quoddam ornamentum esse virtutis; quæ non aliter gaudet agnoscî, quàm sol amat lucere, vel ob hoc ipsum, ut & profit quamplurimis, & quamplurimos ad sui pelliceat æmulationem. Porremo, non video quam possessionem speciosiorẽ parentes liberis suis relinquere possint, quàm honesti nominis immortalẽ memoriã. Sy. Ut video, gloriam expetis virtute partam. *Pb.* Scilicet. Sy. Proinde tibi proponẽ literis omnium celebratos, Aristidẽ, Phocionem, Socratem, Epaminondam, Scipionem Africanum, Catones, seniore & Uticensem, M. Brutum, & horum similes, qui belli domique de republica quàm optimè mereri studuerunt. Hic est enim fœtissimus gloriæ campus. *Pb.* Verum inter istos celebres, Aristides ostracismo jussus est solum verterẽ ¹; Phocion & Socrates biberunt cicutam; Epaminondas capitis est postulatus, quemadmodum & Scipio; Cato senior quadragies ² reus causam dixit; Uticensis sibi mortem conscivit; idẽ Brutus. Ego gloriam optarem nullâ invidiâ contaminatam. Sy. At isthuc nè Herculi quidẽ filio concessit Jupiter. Nam post tot monstra virtute domita, cum excetra ³ fuit extremum certamen, idque multo omnium pertinacissimum. *Pb.* Ego Herculi suos gloriosos labores ⁴ nunquam invidebo. Eos demum felices duco, quibus obtigit honestum nomen nullâ invidiâ contaminatum. Sy. Vis, ut video, suaviter vivere; eò metuis invidiam; nec id injuriã, *καὶ οὐκ ἐστὶν ἰσχυρὸν δὲ*. *Pb.* Sic est. Sy. Ergo *ἀέθριος* ⁵. *Pb.* At isthuc est mortuum esse, non vivere. Sy. Intellego quid affectes. In sole clarissimo versari gaudes absque umbra. *Pb.* Isthuc quidẽ fieri non potest. Sy. At nihilo magis fieri potest, ut gloriam consequaris nullâ contaminatam invidiâ. Rectè facta ultro sequitur gloria, gloriam comitatur invidia. *Pb.* Atqui posse gloriam absque invidia contingere, docet nos senex ⁷ ille cõmicus; *Ita ut facillimè sine invidia laudem invenias, & amicos pares.* Sy. Si istâ laude contentus es, quam tulit Pamphilus adolescens, obsequiis & morum commoditate, poteris eodem e loco petere rationes assequendi quod expetis, unde decerpisti sententiam. In omni re memento, *Ne qui l*

G g 2

nimis,

¹ Was banished² Nesciam unde hausit tam sæpe evenisse:³ Hydra, ad Lernam lacum, seclitã, quoniam uno capite abscisso, plura excreverunt, sed & hanc etiam Hercules ferro & igne domuit, quo factum ut capita non excreverent amplius:⁴ Qui vulgò triginta quatuor.⁵ Est enim pessima betis.⁶ Vive latenter; quod coincidit cum Senecæ dicto, *Ætas per taciturnam suat*; sic sentierunt quidam philosophi, & forsitan non male.⁷ Simo nempe, apud Terentium, Andr. i, 1, 39.

nimis; sed tamen mediocriter omnia: esto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens; ne sis prætractus, tuæque sententiæ nimium tenax, sed aliorum studiis temet accommoda: nulli lædas os¹, sed comem te præbeas omnibus. *Pb.* Adolescentiæ favent plerique, nec magni negotii sit tum istam parare laudem: ego magnificum quoddam nominis decus optârim, quod per universum orbem resonet, quodque cum ætate semper fiat illustrius, atque à funere tandem clariùs elucescat. *Sy.* Equidem laudo generosam istam indolem tuam, Philodoxe. Cæterum, si cupis gloriam virtute partam, præcipua virtus est, negligere gloriam: & summa laus est, non ambire laudem, quæ magis sequitur fugientem. Videndum est igitur, nè, quo impensius ista ambis, hoc frustrare magis. *Pb.* Non sum Stoicus *αὐτὸς*²; tangor humanis affectibus. *Sy.* Si te profiteris hominem, nec ea recusas quæ sunt humanæ sortis, cur ea venaris, quæ nec Deo contingunt? Nôsti enim Theocriticum³ illud, non minus verè quàm scitè dictum, *Jovem nec pluvium, nec serenum, placere omnibus.* *Pb.* Non est fortassis ignis absque fumo; sunt tamen *ἀκαρια*⁴. Si non potest obtineri, quin aliquâ livoris nubeculâ obscuratur hominis gloria, arbitror tamen esse rationes, quibus fiat, ut quàm minimum invidiæ sit admixtum. *Sy.* Eas igitur tibi vis demonstrari? *Pb.* Percupio. *Sy.* Modicè virtutem exere, & minus gravaberis invidiâ. *Pb.* At gloria, nisi sit insignis, non est gloria. *Sy.* Ecce tibi certissimam viam. Designa præclarum aliquod facinus, & morere, & citra invidiam celebraberis cum Codris, Menœceis, Iphigeniis, Curtiis, ac Deciiis⁵:

*Pascitur in vivis livor; post fata quiescit*⁶.

Pb. Equidem, ut ingenuè quod res est fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honesti nominis hæreditatem relinquere: verum hujus rei fructum vivus apud vivos aliquamdiu decerpere cupiam. *Sy.* Age, non te suspendam amplius⁷. Certissima ad illustre nomen est via, bene mereri, cum privatim de singulis, tum publicitùs de universis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas sic temperanda est, ne cogaris ab aliis rapere, quòd aliis suppedites. Nam ex hujusmo-

¹ Phrasis est Latina & elegantissima ex eodem Terentio, sicut & præcedentes plurimæ, quas fere omnes vidimus.

² Affectuum expers; qualem Stoici contendunt esse sapientem.

³ Id est, ex Theocrito Syracusano poeta, at idem scripsit Theognis ex Megara, itaque vel lapsus est memoria in nostro Erasmo. vel ambo poetæ idem dixerunt, quod probabile fuit.

⁴ Id est, sunt quædam quæ fumum non dant. Ab Alpha privata, & *ακαρια*, fumus.

⁵ Codrum vidimus, idem quod de eo dicendum de cæteris, proindeque scias eos in genere, pro patria se devovisse certæ morti; nimis prolixi essemus, si vellemus de unoquoque speciatim enarrare, at præterea de his te docebit tuus Littleton.

⁶ Apud Ovidium, Amor. i, 15, 39.

⁷ Keep you in suspense.

di largitionibus plus odii nascitur apud probos, quàm favoris apud improbos. Porro ab improbis laudari infamia verius est, quàm gloria. Ad hæc benignitatis fons largiendo exhauritur. Porro beneficentia, quæ constat officiis, fundum non habet: imò quo largiùs hinc hauritur, hoc scatet uberius. At hîc multæ res sunt, quæ & invidiam mitigant, & famæ celebritatem illustrent, quas nemo sibi præstare valet, sed contingunt gratuito favore numinis:

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus¹.

At formam corporis sibi nemo largitur. Adfert secum dignitatis plurimum generis claritudo. At hæc quoque fortunæ munus est. Idem sentiendum de divitiis, quæ rectè factis partæ ab avis atque atavis ad nos devenerunt. Ne hoc quidem quisquam sibi præstat. Hujus generis sunt & ingenii dexteritas, ac dicendi gratia, lepos & comitas non ascita, sed ingeniata. Postremò decorum quoddam arcanum, atque etiam felicitas²; cujus effectum in multis videmus quotidie, causam reddere nemo potest. At non frequenter conspiciamus eadem geridicive à diversis, & magnam inire gratiam qui pejus gessit, dixitve, cum is qui melius rem egerit, pro gratia referat odium. Hoc prisca quidam ad genios³ referebant. Dicebant enim in ea re quemque fortunatum esse, ad quam natus esset: contra, parum succedere, quod quis invita Minervâ⁴, iratoque genio, tentaret. *Pb.* Hîc igitur nullus est consilio locus? *Sy.* Vix ullus: attamen qui sagaces sunt, deprehendunt in pueris aut adolescentibus notas quasdam, quibus conjecturam facere liceat, ad quæ studia, quodve vitæ genus, quasve actiones, sint idonei. Idem indicat in nobis arcanus quidam animi sensus, quo à quibusdam abhorremus, nullâ evidente causâ, ad quædam item miro impetu rapimur. Hinc est quod alius feliciter tractat rem militarem; alius dexter est in negotiis politicis; alium dicas ad studia natum. Quanquam & in his mira varietas; nimirum tanta, quanta est functionum diversitas. Aliam natura genuit imperio, alium voluit esse fortem militem: cui plurimum indulgit, ei concessit, ut, juxta Homerum, pariter & bonus sit lancearius⁵, & egregius dux. Itidem in rebus civilibus, alius valet in consilio, alius in agendis causis excellit, alius obeundis legationibus & gaudet, & feliciter rem gerit. De studiorum varietate quid attinet dicere? Sunt qui sic rapiantur ad institutum monasticum, nec ad quodvis, sed vel ad hoc, vel illud, ut

G g 3

vitam

¹ Ex Virgilio Æneid. v. 344.

² Intelligit, credo, chimæram vulgatam, quam vocamus *luck*, vel aliquid maxime accedens.

³ Si opinio non prævaluit apud nos, saltem utimur phrasibus quæ opinionem quodammodo redolent.

⁴ Non mirum, si Minerva hîc, si quidem scientiarum & artium dea;

itemque locutio ex Horatio, Art. Poet. 385. *Tu nihil invita dices faciesve Minervâ*: sed irato genio, opinionem supradictam redolet: quanquam laxius bene possit intelligi; elegans & viva locutio est.

⁵ *Pike-man*. propriè, sed intelligitur a bold soldier, in distinction from a commander.

vitam sibi putent acerbam, nisi quod optant assequantur. Sunt è diverso qui mirum in modum abhorrent, ut mori ducant potius, quam fieri monachum: nec id odio faciunt, aut certâ ratione, sed arcano quodam naturæ sensu. *Pb.* Ista quidem in compluribus ita, ut nar- ras, & comperi nonnunquam, & frequenter admiratus sum. *Sy.* In his igitur bonis, quæ nobis gratuito largitur naturæ benignitas, multo minus oriatur invidia; si fastus absit & ostentatio. Amabilior enim est forma, aut nobilitas, aut opulencia, aut facundia, in his qui se his bonis præcellere quasi nesciunt. Comitas autem & modestia nihil imminuunt hæc commoda, sed ut gratiam addunt, ita depellunt invidiam. Hæc autem comitas & morum suavitas oportet in omnibus vitæ actionibus sit perpetua, nisi prorsus repugnat Minerva. Nam frustra, ut opinor, tentaret Xenocrates¹, quod successit Socrati ac Diogeni: frustra moliretur Cato Censorius, quod Lælius fecit gratiosum. Attamen Demæa ille Terentianus subito mutatus² satis declaravit quantum ad conciliandam benevolentiam habeat momenti, studiis & affectibus omnium obsecundare. Verum quoties à recto receditur, jam & à vera gloria ad temporarium hominum favorem degeneratur. Cæterum ea demum gloria perpetua est, quæ honesti radicibus nititur, à iudicio rationis profecta. Nam affectus temporarios habent impetus; qui simul atque relanguerint, odisse cœpimus, quod ante vehementer arripuit; ac proinde plausus vertitur in sibilum³, laus in vituperium. Cæterum ut ingenium prorsus inverti non potest, ita potest aliqua ex parte corrigi. *Pb.* Expecto quid dicas. *Sy.* Qui naturâ blandior est, is cavere potest, nè, dum apud omnes gratiosus esse studet, deflectat ab honesto; neve, dum sese quibuscumque accommodat, Polypum⁴ imitatus, sibi parum constet. *Pb.* Tales novi permultos lubricæ fidei & erubescendæ vanitatis. *Sy.* Rursus qui severiore sunt ingenio, dare operam oportet, ut sic affectent comitatem, nè quod agant videatur simulatum, aut subinde ad naturam suam recurrant; pro laude geminum dedecus sibi comparaturi, & quod interdum rigidius agant, & quod sint inconstantes. Tantam enim vim habet constantia, ut qui vitiosam nacti sunt naturam, tamen ob hoc ipsam levius ferantur, quod nusquam sunt sui dissimiles. Fucus autem simul atque suboluit, etiam in beneficiis gignit odium: porro, quod simulatum est, perpetuo latere non potest, aliquando erumpat oportet: quod ubi factum fuerit, semel evanescit omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertitur. *Pb.* Illud igitur,

¹ Qui fuit philosophus, audior Platonis, ita se ricens, ut de eo diceret Plato, quod deberet Gratiis sacrificare, ut placeret.

² In Adelphi.

³ Quoniam sibilus & plausus sunt

contrariis, in iudicio de comædiis, plaudebatur cum comprobantur, sibilabatur cum contra, sicque adhuc facimus & loquimur.

⁴ Siquidem ovis est qui mutat colorem ip̄ horas.

tur, ut video, mones, à natura minimum¹, ab honesto minime² recedendum esse. Sy. Tenes. Ad hæc, scis quidquid subito inclarescit, obnoxium esse invidiæ. Inde vox odiosa νεκλῆς³ apud Græcos; apud Romanos, novorum hominum cognomen; apud utrosque, terræ⁴ filiorum, & è cælo delapsorum. Cæterum fama, quæ paulatim nascitur, & augescit, quemadmodum minimum habet invidiæ, ita maximè durabilis est; ut indicat hoc ille poëtarum acutissimus Horatius: *Crescit occulto, velut arbor, ævo Fama Marcelli*⁵. Proinde, si veram, si perpetuam, si livori quam minimum expositam gloriam expetis, ausculta Socrati, qui dixit, *Quibusdam usu venire, ut dum nimium properant initio, seriùs perveniant ad finem*. Ph. Sed hominum vita brevis est. Sy. Ergo ad benefacta properandum, non ad gloriam, quæ suâ sponte consequitur. Non enim id consulis, opinor, quibus rationibus longævus fieri possis, Nam isthuc Parcarum⁶ munus est, quæ fila ducunt & amputant, cùm ipsis est visum. Ph. Utinam isthuc quoque possis! Sy. Nunquam, ô Philodixe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis splendore pensant. Quibusdam, sed paucissimis, tam indulgenter favent, ut vivi, sibi quodammodo superstites, posteritate suâ fruantur. Sed rari sunt quos æquus amavit Jupiter⁷. Hoc fortassis aliqui diis geniti⁸ potuere; verum ista felicitas non cadit in hanc consultationem. Ph. Sæpe mecum admirari soleo, seu fortunæ seu naturæ invidentiam, quæ nihil omnino commodi largitur mortalibus, quod non aliquo temperet incommodo. Sy. Quid igitur superest, amice, nisi ut homines nati, sortem humanam æquo feramus animo? Jam & illud haud mediocriter conducit ad leniendam invidiam, si penitus cures habere perspecta nationum, ordinum, & singulorum hominum ingenia, nimirum ad eorum exemplum, qui bestiis pcurandis alendisque dant operam. Siquidem horum præcipuum est studium, animadvertere quibus rebus quodque animal vel efferetur, vel deliniatur. Non jam loquor tantum de discrimine, quod est inter avem & quadrupedem, inter serpentem & piscem, aut quod est inter aquilam & vulturem, inter elephantum & equum, inter delphinum & phocam, inter viperam & aspidem; sed de innumera varietate, quæ est in singulis animantium generibus. Ph. Expecto quo sis evasurus. Sy. Omnes canes sub una specie continentur: sed hæc species quàm

G g 4

in

¹ Very little.² Not in the least.³ Of one newly rich, siquidem tales vulgò aliis superbiore sunt.⁴ Id est, ex obscura origine, quam nemo novit.⁵ Od. i. 12. 45. Hic Marcellus autem fuit Augusti nepos per sororem, & obiit pæter.⁶ Siquidem decæ sunt vitæ præsides, apud poëtas, tres numero *Cl. bo.*, *Lachesis*, & *Atropos*.⁷ Ex Virgilio *Æneid.* vi. 120. *Pauca quos æquus amavit Jupiter, aut ardens evexit ad æthra virtus.*⁸ Siquidem apud poëtas omnes fere heroes habent patrem deum quendam, aut deam matrem.

innumeras formas distrahitur? ut dicas illos genere distingui, non specie. Jam prorsus in eadem specie quam varii sunt canum mores, & ingenia? *Pb.* Immensa varietas. *Sy.* Quod de canibus dictum est, de singulis animantium generibus dictum puta: sed in nullo magis elucet discriminem, quàm in equis. *Pb.* Vera prædicas. Sed quorsum hæc? *Sy.* Quicquid in animantium generibus, vel in formis, vel in singulis animantibus varietatis est, hoc omne puta esse in homine. Illic reperies lupos varios, canes inenarrabili varietate, elephantos, camelos, asinos, leones, oves, viperas, simias, dracones, aquilas, vultures, hirundines, hirudines; & quid non? *Pb.* Quid tum? *Sy.* Nullum autem est animal tam effertum, quin arte tractatum aliquam de se præbeat utilitatem, aut certè non la dat. *Pb.* Nondum perspicio quid agas. *Sy.* Est nonnihil discriminis inter Hispanum, Italum, Germanum, Gallum, & Anglum. *Pb.* Est planè. *Sy.* Ad hæc, est singulis in unoquoque genere peculiare quoddam ingenium. *Pb.* Fateor. *Sy.* Hanc varietatem si sagaciter habueris animadversam, & singulorum moribus te accommodes, perspicillè contemneris, ut aut omnes habeas amicos, aut certè nullos inimicos. *Pb.* Si Polypum me fieri jubes, ubi rectum & honestum? *Sy.* Est in rebus communibus aliquod obsequium, quod nullo pacto vitiat honestum; quod genus, apud Italos osculo salutant viri viros; in Germania si facias idem, absurdum videatur; sed pro osculo dextram porrigunt; rursus in Anglia viri salutant mulieres etiam in templo obvias; idem si fiat in Italia, flagitium habeatur; item in Anglia porrigere poculum tuum intervenienti in convivio, civilitatis est; in Gallia contumeliæ est. In his & aliis hujusmodi, citra recti jacturam licet omnibus obsecundare. *Pb.* At perdifficile sit omnium gentium mores, ac singulorum hominum ingenia nôsse. *Sy.* Verum, ô Philodoxe, si gloriam insignem quæris, eamque virtute partam, necesse est ut virtutem quoque præles non vulgarem. Scis autem virtutem circa difficilia versari, quemadmodum ante Peripateticum² illum docuit Hesiodus³: proinde si mel cupis, apes feras oportet. *Pb.* Scio, & memini: sed mitigandæ invidiæ rationem quærimus. *Sy.* Proinde operam, ut in bello dux esse malis quàm miles; & in eo bello, quod gerendum cum invisibilibus hostibus potius, quàm cum civibus, aut sociis. In républica ea potissimum munia capelle, quæ popularia sunt & gratiosa. Velut defendere popularius est, quàm accusare; honorare, quàm punire. Quod si qua incidunt, sicut incidere necesse est, naturâ molesta, tamen ea quoque, si vitari non possunt, communitate sunt lenienda. *Pb.* Quo pacto? *Sy.* Sedes iudex aut arbiter; al-

¹ Id est, uno verbo, homines omnes fere, & singuli, habent quasdam qualitates, quæ in his singulis animantibus sunt conspicuæ.

² Aristoteli.

³ Quem jam vidimus, & qui dixit, *Dii potuerunt sudorem ante virtutem, sicut Aristoteles.*

tera pars nonnihil offendenda est; sed eâ rem æquitate geras, ut, si fieri possit, etiam victus gratias agat. *Pb.* Quî sic? *Sy.* Puta. Intenditur actio furti aut sacrilegii, muta, si potes, actionis formulam, & fac ut sit actio rei vindicandæ. Hic protinus ita reum sublevas, ut nihil tamen decedat actori. Porro actionem omnem sic moderare, ut citra actoris dispendium reo videaris æquus. Postremò, damnati poenam nonnihil mitiga. Absit interim aut vultûs torvitas, aut verborum acerbitas, aut morositas; quæ res faciunt, ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quàm alii pro negato. Interdum monendus est amicus: sed si nulla spes emendationis, silere præstat. Si res gravior est, & spes est profectûs, magni refert qualis sit admonitio. Nam sæpenumero fit, ut qui sinistrè aut intempestivè admonet, & morbum exasperet, & ex amico reddat inimicum. Hæc dexteritas magis etiam habet locum, si agas cum principe. Nam horum affectibus nonnunquam incidit ut sit resistendum. Quod si sit comiter ac dextrè, paulo post qui obstitère, plus ferunt gratiæ, quàm qui obsecundârunt. Quod enim cupiditati placet, temporarium est; quod rectâ ratione geritur, perpetuo probatur. Longè verò maxima pars invidiæ nascitur ex intemperantia linguæ. Quantum odii nonnunquam unica vox temerè excidens concitat nonnullis! Quam multis dictum, aut jocus intempestivus, fuit exitio! Laudabis igitur, sed dignos, idque parcè; sed vituperabis parcius, si tamen omnino quispiam vituperandus est; proinde vitanda loquacitas. Difficillimum enim sit, simul & multa & opportunè dicere. *Pb.* Assentior istis omnibus. Sed mihi videtur præcipua ad parandam nominis celebritatem via, scribere libros. *Sy.* Vera prædicas, nisi quod obstat scribentium turba¹. At, si ista placet ratio, cura ut exactè scribas potius, quàm multa. Cum primis autem argumentum delige neque protritum, neque cum multis commune, ad hæc minimè invidiosum: in id, quicquid insigne complurium annorum lectione contractum est, conferas: tractatione vero tale reddas, ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam². *Pb.* Prudenter tu quidem, Symbule; meoque animo feceris satis, si unum illud adjeceris, quibus rebus effici possit, ut maturius etiam contingat gloria. Multos enim video, qui vix sub obitum inclarescunt, nonnullos à rogo³, quod aiunt, demum innotescere. *Sy.* Hic quod consulam, nihil habeo melius, quàm quod tibicen⁴ suasit tibicini. Fac ut his teipsum probes, qui gloriâ jam vicerunt invidiam: in horum amicitiam temet insinua, quorum honorifica de te prædicatio facile populare studium tibi conciliabit. *Pb.* At si quando exoriar invidiam,

¹ Si turba esset tunc, quo nomine nunc designemus scribentium numerum?

² Respicit ad Horatianum. *Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.*

³ Morte; siquidem Romani præsertim mortuos suos comburerent impositos rogo.

⁴ Hippomachus, qui noluit discipulum laudari ab imperitis.

vidia, quid ostendis remedii? Sy. Fac quod solent hi qui picem coquant: si flamma effulserit, infundunt aquam; ac tum magis effertur ac stridet incendium, ni id facias constanter ac sæpius. Ph. Quid isthuc ænigmatis est? Sy. Invidiam oborientem beneficiis obrue potius, quàm vindictâ. Nihil egit Hercules resectis Hydræ Lernææ caputibus; igne Græco devicit exitiabile monstrum¹. Ph. Sed quem vocas ignem Græcum? Sy. Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui lacessitus injuriâ malorum, non cessat tamen de omnibus bene mereri. Ph. Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua est, nunc ignis? Sy. Quid vetat? quando Christus in allegoriis nunc sol est, nunc ignis, nunc lapis. Dixi sedulò, si quid melius eris factus, sequitor, meumque repudiato consilium.

OPULENTIA SORDIDA.

ARGUMENTUM.

Opulentia sordida insignem cujusdam divitis sorditiem memorat; ubi ostenditur, quo vivatur modo apud avaros. In hyeme focos struunt ex arborum radicibus humidis, unde fumus, at vix ulla flamma. Fulicem & cimicum frequentia somnum capere non sinit. Aquâ vinum diluunt. Fax vini calculum generat in rebus. Triticum vitiatum emunt, quod etiam cum tertia argilla parte admisceant. Nullum jentaculum. Prædium ad horam primam differtur; cœnatur ad horam decimam. Quam sordidus convivi apparatus. Pessimas emunt carnes. Corpori tenero tenuique, & spiritibus subtilissimis, non jejunandum. Dieta & victus consuetudo multum habet momenti ad valetudinem conservandam.

JACOBUS, GILBERTUS².

Ja. Unde nobis tam exsuccus, quasi cum cicadis interea rore³ sis passus? mihi nihil aliud quàm syphar⁴ hominis esse videris. **Gi.** Apud inferos umbræ malvâ & porro saturantur: at ego decem vixi menses, ubi ne id quidem contigit. **Ja.** Ubinam? te quæso: num abreptus in navem galeatam⁵? **Gi.** Nequaquam, sed Synodii⁶. **Ja.** In urbe tam opulenta, bulimiâ⁷ periclitatus es? **Gi.** Maximè. **Ja.** Quid in causa? An deerat pecunia? **Gi.** Nec pecunia, nec amici. **Ja.** Quid igitur erat mali? **Gi.** Mihi res erat cum hospite Antronio⁸. **Ja.** Cum illo opulento? **Gi.** Sed sordidissimo. **Ja.**

Monstri

¹ Monstrum vidimus, & si pergas videbis quid intelligat per ignem Græcum.

² Sub hoc Gilberto intelligas Erasmus ipsam, videb. s. infra quare.

³ Vidimus jam, pag. 60. num. 1.

⁴ Id est, nihil habes fere nisi curtem, tam macilentus es; Syphar enim idem est quod leberis, scil. serpentis exuvies.

⁵ A Galley, Gal'ice, uno galere, quoriam in his male saginantur homines, at forsan navis quævis intelligi-

tur tantummodo, qua quivis in desertâ loca ablegatur & transportatur.

⁶ Nomen est fictum, quo quævis frequentissima civitas intelligi potest, siquidem Græcum sit, & significet locum ad quem multi conveniunt, at persusum habeo Venetias speciatim intelligi, resque cito tibi palam fiet.

⁷ Vidimus pag. 70. num. 7

⁸ Id est, indocto, ac veluti asininæ naturæ, ut concludere potes ex iis quæ diximus pag. 227. num. 2. At

qui-

Monstri simile narras. *Gi.* Minimè; sed sic fiunt divites, qui è summa emergunt inopia. *Ja.* Quid ita libuit tot menses apud talem hospitem commorari? *Gi.* Erat quod alligaret¹; & sic tunc erat animus. *Ja.* Sed dic, obsecro, quo tandem vivit ille apparatu? *Gi.* Dicam, quandoquidem actorum laborum solet esse jucunda commemoratio. *Ja.* Mini certè futura est. *Gi.* Illud ~~magis~~² accessit incommodi, cùm illic agerem; totos tres menses spirabat Boreas, nisi quod illic nescio quo pacto nunquam perseverat ultra diem octavum. *Ja.* Quomodo igitur spirabat totos tres menses? *Gi.* Sub eum³ diem velut ex constituto mutabat stationem, sed post horas octo migrabat in locum priorem. *Ja.* Ibi tenui corpusculo opus erat foco luculento. *Gi.* Satis erat ignis, si suppetisset lignorum copia. Verum ne quid hîc faceret impendii nosser Antronius, ex rusculis insularibus evehebatur arborum radices ab aliis neglectas, idque fere noctu. Ex his nondum bene siccis struebatur ignis non absque fumo, sed sine flamma: non qui calefaceret, sed qui præstaret, ne verè dici posset ibi nullum esse ignem. Unicus autem ignis durabat totum diem, adeo temperatum erat incendium. *Ja.* Illic hibernare durum erat. *Gi.* Imò multo durius æstivare. *Ja.* Quî sic? *Gi.* Quoniam ea domus tantum habebat pulicum ac cimum, ut nec interdiu quietum esse, nec noctu somnum capere, liceret. *Ja.* Divitias miseras! *Gi.* Præsertim in hoc pecoris genere. *Ja.* Oportet illic ignavas esse sceminas. *Gi.* Latitant, nec inter viros versantur. Ita fit ut illic & sceminae

quidam homo specialis hîc intelligitur, ostendamque nunc quis ille fuerit, quod erit veluti totius hujus colloquii clavis. Properarat Venetias Erasmus noster, ut Aléo Manutio per celebri tunc typographo, doctoque viro, traderet sua Adagia mandanda typis; Manutius, ut videtur, non poterat eum recipere, & habere in sua domo, proindeque duxit eum in domum soceri, qui hospitio recepit Erasmus nostrum. Hîc Aldi socer, ut videre est in Erasmi nostri vita à Rhenano scripta, erat Venetiis famigeratus manceps. i. e. a considerable farmer and gatherer of publick taxes, vel potius, an undertaker of works for private men, but especially for the publick, lucrandi causâ scil. hinc habens multos operarios sub se, in domo & extra domum, avarus erat & sordidus, ut plurimi huius farinae homines. præsertim Venetiis, proindeque sordide tractavit & Erasmus nostrum, in nocturnum eum credam præterea;

cumque præter hæc omnia, vocaretur *Asulanus*, nomen quod quoad sonum relationem quandam habere videtur ad *Asinum*, hinc tandem Erasmus noster, qui maxime pronus erat ad immutanda hoc modo nomina, cùm quoddam tegumentum vellet dare rebus, vocat eum *Antronium*, nomine accedenti ad *Asulanum*, siquidem, ambo nomina multum de asino (i. e. homine indocto, qualis hic de quo nunc) auri & menti referunt, *Asulanus* propter sonum voeis, *Antronius*, per significationem ejus, si recorderis quæ dicta prius sunt, scero nunc per hanc notulam omnia in hocce colloquio planiora futura.

1 Vidisti quid alligabat hominem, Adagiorum nempe editio, imò & Terentii, & quarundam Euripidis comediarum, itemque ratio quam haberet Aldi Manutii.

2 Ex cælo.

3 Octavum scil.

minæ nihil aliud sint quàm scēminæ, & viris desint ea ministeria quæ solent ab eo sexa suppeditari. *Ja.* Sed Antronium interim non pige-
bat tractationis? *Gi.* Illi in hujusmodi sordibus educato præter lu-
crum nihil erat dulce. Ubivis potius habitabat quàm domi, nulla in
re non negotiabatur. Scis autem eam urbem esse præ cæteris Mer-
curialem¹. *Pictor*² ille nobilis deplorandum existimavit, si dies abi-
isset sine linea; Antronius longè magis deplorabat, si dies præterisset
absque lucro. Quod si quando evenisset, domi quærebat Mercurium³.
Ja. Quid faciebat? *Gi.* Habebat in ædibus cisternam ex ejus civi-
tatis more, illic hauriebat aliquot aquæ situlas, & infundebat in vasa
vinaria. Hic erat certum lucrum. *Ja.* Fortasse vinum erat æquo
vehementius. *Gi.* Imò plus erat quàm vappa; nunquam enim eme-
bat vinum nisi corruptum, quo minoris emeret. Ex eo, ne quid pe-
raret, subinde fæces annorum decem miscebat; volvens ac revolvens
omnia, quo multum videretur: neque enim ille passus fuisset ullam
fæcis micam⁴ perire. *Ja.* At si qua fides medicis, tale vinum gignit
vesicæ calculos. *Gi.* Non errant medici: nam in ea domo nul-
lus erat annus tam felix, quin unus atque alter calculo periret; nec
horrebat ille funestam domum. *Ja.* Non? *Gi.* Etiam à mortuis
colligebat vestigial⁵? Nec aspernabatur quàmvis exiguum lucellum.
Ja. Dicis furtum. *Gi.* *Lucrum* vocant negotiatores. *Ja.* Quid in-
terea bibebat Antronius? *Gi.* Idem ferme nectar. *Ja.* Non sensit
malum? *Gi.* Durus erat, qui vel scenum esse⁶ posset; & talibus,
ut dixi, deliciis fuerat à teneris educatus. Hoc lucro nihil existima-
bat certius. *Ja.* Quid ita? *Gi.* Si supputes uxorem, filios, filiam,
generum, operas⁷, & famulas, alebat domi fere corpora triginta tria.
Jam quo vinum erat dilutius, hoc & parcius bibebatur, & seriùs ex-
hauriebatur. Hic mihi subducito, in singulos dies addita aquæ situla,
quam non pœnitendam summam conficiat in annum! *Ja.* O sordes!
Gi. Atqui non minus compendii redibat ex pane. *Ja.* Quo pacto?
Gi. Emebat triticum vitiatum, quod alius nolisset emere. Hic præ-
sens statim lucrum, quia minoris emebat. Cæterum vitio medica-
batur arte. *Ja.* Quâ tandem? *Gi.* Est argillæ genus frumento non
dissimile, quo videmus & equos delectari, dum & parietes arrodunt,
& ex lacunis eâ argillâ turbidis bibunt libentiùs. Ejus terræ tertiam
partem admiscebat. *Ja.* Est isthuc medicari? *Gi.* Certè tritici vi-
tium minùs sentiebatur, an hoc quoque lucrum putas aspernandum?

Adde

¹ *Trading*; hinc quod Mercurius sit negotiatorum deus, ut vidimus plus semel.

² *Apelles*.

³ *Lucrum*; & videbis mox quo- modo.

⁴ Hoc & quæ subsequuntur, digna sunt avaritiæ mancipis Veneti spe-

cimina.

⁵ Proverbialis est locutio, cum qu's per fas & nefas undecunque divitias congerit.

⁶ Edere.

⁷ Operarios; & videbis rursus sub- inde sic intelligi.

Adde
etiam
non p
lo era
imme
cas.
bo pr
tracte
illic r
Ja. C
nabat
impa
Orth
gone
brev
ret t
fame
chi
inqu
fisse
men
rare
& f
falt
lus
inst
gan
Ja.
ces
fac
me
vi
fra
te
di
Q
m
tu
vi

Adde jam aliud stratagema : Domi panem subigebat ; nec id crebrius, etiam ætate, quàm bis in mense. *Ja.* Isthuc est lapides apponere, non panes ¹. *Gi.* Aut si quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. *Ja.* Quodnam ? *Gi.* Fragmenta panis immersa cyathis vino macerabant. *Ja.* Similes habebant labra lactucas. Sed ferebant talem tractationem operæ ? *Gi.* Primum narabo primatum ejus familiæ apparatus ; quo facilius divines, quomodo tractentur operæ. *Ja.* Audire cupio. *Gi.* De jentando nulla erat illic mentio, prandium fere differebatur in horam à meridie primam. *Ja.* Quam ob rem ? *Gi.* Expectabatur Antronius paterfamilias. Cœnabatur interdum ad horam decimam. *Ja.* At tu solebas esse inedia impatentior. *Gi.* Eoque subinde clamabam ad Antronii generum Orthrogonum ² (agebamus enim in eodem conclavi) Heus Orthrogone, non cœnatur hodie apud Synodios ³ ? Commodè respondit, brevi adfuturum Antronium. Cùm nihil viderem apparari, & latraret stomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame ? Excusabat horam, aut aliud simile. Cùm non ferrem stomachi latratum, rursus interpellabam occupatum : Quid futurum est, inquam ? eritne moriendum fame ? Ubi jam Orthrogonus consumpsisset omnem tergiversationem, abiit ad famulos, jussitque adornari mensam. Tandem cùm nec rediret Antronius, nec quicquam appareretur, Orthrogonus victus conviciis meis descendebat ad uxorem, & socrum, ac liberos, clamitans ut appararent cœnam. *Ja.* Nunc saltem exspecto cœnam. *Gi.* Ne propera. Prodibat tandem famulus claudus, ei præfectus negotio, non admodum dissimilis Vulcano ; internit mensam linteo. Ea prima cœnæ spes. Tandem post longam vociferationem afferuntur phialæ vitreæ, cum aqua sanè limpida. *Ja.* Altera cœnæ spes. *Gi.* Ne propera, inquam ; rursus post atroces clamores adfertur phiala illius nectaris sæculenti plena. *Ja.* O factum bene ! *Gi.* Sed sine pane. Nihil adhuc periculi ; nemo famelicus bibit lubens tale vinum. Clamatum est iterum usque ad ravim. Tum demum apponitur panis ille, quem vix ursus dentibus frangeret. *Ja.* Certè jam vitæ consultum est. *Gi.* Sub multam noctem tandem venit Antronius ; hoc fere procæmio inauspicatissimo, ut diceret, sibi dolere stomachum. *Ja.* Quid hîc mali auspicii ? *Gi.* Quia tunc nihil erat quod ederetur : quid enim exspectes, hospite malè affecto ? *Ja.* Dolebat re vera ? *Gi.* Adeo, ut solus devoraturus fuerit tres capos, si quis dedisset gratis. *Ja.* Exspecto convivium. *Gi.* Primum ipsi apponebatur patina cum farina fabacea ; quod oblo-

¹ Alludicr ad Luc. xi ubi pater quamvis malus non dabit filio lapidem pro pane.

² Fictum nomen Græcum i. e. veluti diluculo genitum, etenim Antron-

nus pater segnitie non laborabat, prout hoc vitio non laborant avari, ac proinde marutinus erat, & filium marutinum esse volebat.

³ Veneros.

obsonii genus illic vulgò venditur tenuibus. Aiebat se hoc uti remè-
dio adversus omne morbi genus. *Ja.* Quot eratis convivæ? *Gi.*
Interdum octo, aut novem; inter quos erat Verpius ille doctus,
quem arbitror tibi non ignotum, & filius familiâs natu major. *Ja.*
Quid illis apponebatur? *Gi.* An non satis est frugi hominibus, quod
Melchisedech¹ obtulit Abrahamæ, quinque regum victori? *Ja.* Ni-
hil igitur obsonii? *Gi.* Erat nonnihil. *Ja.* Quodnam? *Gi.* Me-
mini nos fuisse in mensa convivas numero novem; cùm in patina non
numerarem nisi septem foliola lactucæ aceto innatantia, sed absque o-
leo. *Ja.* Solus igitur ille devorabat suas fabas? *Gi.* Vix semiobolo
emerat, nec tamen vetabat, si quis proximè assidens vellet gustare,
sed incivile videbatur, languido suum eripere cibum. *Ja.* Secaban-
tur igitur folia, quemadmodum de cumino meminit proverbium²?
Gi. Non; sed lactucis à primoribus absumptis, reliqui panem immer-
gebant aceto. *Ja.* Quid autem post septem folia? *Gi.* Quid, nisi
caseus conviviorum clausula? *Ja.* Hicciæ erat apparatus perpetuus?
Gi. Propemodum; nisi quod interdum, si eo die Mercurium fuisset
expertus propitium, erat paulo profusior. *Ja.* Quid tum? *Gi.*
Jubebat emi tres uvas recentes uno æreo nummulo. Ea res exhilara-
bat totam familiam. *Ja.* Quid ni? *Gi.* Id eo duntaxat tempore,
quo summa est uvarum ibi vilitas. *Ja.* Proin extra autumnum³ nihil
profundebat? *Gi.* Profundebat. Sunt illic naviculatores⁴ qui concha-
rum minutum⁵ genus hauriunt, potissimum è latrinis⁶: hi clamore
certo significant quid habeant venale, ab his interdum jubebat emi di-
midio nummuli, quem illi *bagatbinum*⁷ appellant. Tum vero dix-
isses, in ea familia esse nuptias; nam igni erat opus, licet celerrime
percoquantur. Atque hæc quidem post caseum, loco bellariorum.
Ja. Bella mehercule bellaria. Sed nihil unquam apponebatur carni-
um aut piscium? *Gi.* Tandem victus meis clamoribus, coepit esse
splendidior. Quoties autem videri volebat Lucullus⁸, hi ferme erant
missus⁹. *Ja.* Isthuc vero lubens audiero. *Gi.* Primo loco dabatur

jusculum,

¹ Quoniam Gén. xiv. non scriptum
sit verbatim, quòd Melchisedech at-
tulerit quid Abrahamo, præter pa-
nem & vinum; at persuasum habeo,
his intelligi quicquid ad mensas in-
struendas necessarium.

² Patens enim & sordidus homo
veluti proverbio vocabatur olim, *cū-
mini sector*.

³ Siquidem racemi in autumnno re-
centes, & vilis pretii.

⁴ *Masters of small boats*, quæ illic
gondolas; hoc & quædam sequentia
evincunt, per *synodium* intelligi *Ven-
etias*, ut diximus, &c. proindeque non
observabimus amplius.

⁵ *Cockles*, vel *muscles*.

⁶ *Marshy places in the sea*, quibus
abundat mare circa Venetias, sed uti-
tur hac voce, quoniam quod cacant
Veneti supponitur illuc descendere,
& adhærere facilitè, ac proinde mer-
cè saginari has conchas, quo nausæam
ex obsonio magis exciret.

⁷ Nomen est monete minutissimæ
apud Italos; veluti apud nos *one par-
thing*, credumque vocem Gallicam,
bagatelles, res nihili, hinc profectam.

⁸ Splendidissimus, prout jam vidi-
mus

⁹ *Masses*.

jusculum, quod illi ¹, nescio quam ob causam, appellant *minisfram* ².
Ja. Lautum opinor. *Gi.* His conditum aromatibus : Admovetur igni cacabus aquâ plenus : in eam conjiciuntur aliquot fragmenta casei bubalini ³, qui jam olim in saxum induruit ; nam ad defringendum aliquid bonâ securi opus est. Cum ea fragmenta tepore aquæ solvi cœperint, inficiunt eam, ne possit mera dici aqua, hoc jusculo præparant stomachum. *Ja.* Suibus dignum. *Gi.* Dein apponitur paululum carniū de ventre veteris vaccæ, sed elixum ante dies quindecim. *Ja.* Fœtet igitur. *Gi.* Maximè ; sed adhibetur remedium. *Ja.* Quodnam ? *Gi.* Dicam, sed vereor ne ⁴ imitatus. *Ja.* Scilicet. *Gi.* Miscet ovum aquæ calefactæ ; eo jure perfundunt carnem ; ita magis falluntur oculi quàm nares ; nam fœtor erumpit per omnia. Si dies requirit esum piscium, interdum apponuntur auratæ tres, nec hæ magnæ, cūm convivæ sint septem aut octo. *Ja.* Præterea nihil ? *Gi.* Nihil nisi caseus ille saxeus. *Ja.* Novum mihi narras Lucullum. Sed quī potuit tam exilis apparatus tot sufficere convivis, præsertim nullo refectis jentaculo ? *Gi.* Imò ne sis insciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur socrus, nurus, filius natu minor, famula, & aliquot parvuli. *Ja.* Tu quidem admirationem meam auxisti, non ademisti. *Gi.* Isthuc tibi vix possum describere, nisi prius ordinem convivii depinxero. *Ja.* Pinge igitur. *Gi.* Antronius obtinebat primum locum, nisi quod ego illi sedebam dexter, velut extraordinarius : è regione Antronii Orthrogonus ; Orthrogono assidebat Verpius ⁵, Verpius Strategus natione Græcus : Antronio sinister assidebat filius natu major. Si quis accessisset conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primum de jure minimum erat vel periculi vel discriminis, nisi quod in procerum ⁶ discis natabant fragmenta bubalini casei. Cæterum ex phialis vini aquæque ferme quatuor, vallum quoddam fiebat, ut nemo posset attingere quod erat appositum, præter tres, ante quos stabat patina, nisi quis sustinuisset esse impudentissimus, & transilire septa. Nec tamen ea patina diu manebat, sed mox tollebatur, ut aliquid superesset familiæ. *Ja.* Quid igitur edebant reliqui ? *Gi.* Suo more deliciabantur. *Ja.* Quī ? *Gi.* Panem illum argillaceum macerabant vino fæcis vetulissimæ. *Ja.* Tale convivium oportuit esse perbreve.

Gi.

¹ Itali scil. Veneti præsertim.

² Hinc credo, quod primum ministratur, est enim vox Italica, quæ significat *broth, soup, pottage*.

³ *Of buffle*, supponas tamen factum ex lacte fœminæ animantis, ve uti Galli in quibusdā provinciis dicunt *des fromages de bouc, cheeses of hegoats*, & facti sunt ex espratum lacte.

⁴ Supple *dicam*, & intelligas ironice.

⁵ Quendam nomine *Pfessercorn* intelligit, credo, qui Judæus ad Christianismum se verterat.

⁶ Præcipuorum ex his qui mensæ cum Asulano & Erasino aliquando assidebant, qui, inter alios, Hieronymus Alexander Mottenus, postea Cardinalis, omnes propter Manutium, sed per breve tempus illic divertantes, at Erasmus propter peccata diu satis, & penituit tandem.

Gi. Frequenter horâ prolixius. *Ja.* Qui potuit? *Gi.* Sublatis, ut dixi, mox, quæ non carebant periculo, ponebatur cæcus, unde nulum erat periculum, ne quisquam ullo cultello escario quidquam abradere. Manebat illa præclara fæx, & suus cujusque panis. Atque inter hæc bellaria tuto miscebantur fabulæ. Interim prandeat scæminarum senatus. *Ja.* Quid interim operæ? *Gi.* Nihil habebant nobiscum commune; suis horis sibi prandeant ac cœnabant. Sed hi cibo capiendū vix semihoram impendebant toto die. *Ja.* Verum apparatus cujusmodi? *Gi.* Istud tuum est divinare. *Ja.* At Germanis vix sufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, semiquihora in prandium, duæ horæ in cœnam: ac nisi affatim expleantur eleganti vîno, bonis carnibus ac piscibus, deserunt patronum, & fugiunt in bellum. *Gi.* Suus cuique genti mos est. Itali minimum impendunt gulæ, pecuniam malunt quàm voluptatem; & sobrii sunt naturâ quoque, non solum institutō. *Ja.* Nunc profectō non miror te nobis rediisse tam exilem; sed omnino vivum rediisse demiror, præsertim cū antea capis, perdicibus, turturibus, & phasianis assuevisses. *Gi.* Planè perieram, nisi repertum fuisset remedium. *Ja.* Malè res agitur, ubi tot remediis est opus. *Gi.* Effeceram, ut mihi jam languescenti in singula convivia daretur quarta pars pulli elixi. *Ja.* Nunc incipies vivere. *Gi.* Non admodum. Emebatur pullus exiguus, ne multum impenderetur, cujusmodi sex non sufficerent uni boni stomachi Polono in jentaculum. Nec empto dabant cibum, ne quid esset impendii: itaque macie enecti ac semivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthrogoni filio infanti. Jus autem semel atque iterum ebibebant¹ mulieres, subinde novâ infusâ aquâ. Itaque poples ad me veniebat pumice siccior, & quovis putri ligno insipidior. Jus nihil erat nisi mera aqua. *Ja.* Et tamen audio illic avium genus & copiosissimum esse, & elegans, & vile². *Gi.* Est prorsus; sed illis carior est pecunia. *Ja.* Satis dedisti poenarum, etiamsi Romanum pontificem occidisses, aut si minxisses ad sepulchrum divi Petri. *Gi.* Sed audi reliquum fabulæ. Scis esse in quaque hebdomada quinque dies, quibus vescimur carnibus. *Ja.* Nimirum. *Gi.* Duos itaque pullos duntaxat emebant. Die Jovis se fingeant oblitæ emere, ne vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid superesset. *Ja.* Næ istæ Antronius superat etiam Euclionem³ Plautinum. Sed piscariis diebus quo remedio consulebas vitæ? *Gi.* Amico cuidam dederam negotium, ut mihi meo ære in singulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in cœnam. Sed hîc quoque scæminæ pro recentibus carè emptis, supponebant semiputria; ut mecum præclare crederem actum, si ex tribus unum esset quod edi posset. Tandem & utrem vini purioris meâ pecuniâ emeram:

cæterum

¹ Suppō.² Cheap.³ Senem avarissimum, in comædia quæ inscribitur *Aulularia*.

cæterum mulieres effractâ serâ intra paucos dies exsorbuerunt, non admodum irato Antronio. *Ja.* Itane nullus erat illic, quem tui miseresceret? *Gi.* Miseresceret? imo videbar illis gluto quispiam, & helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque subinde me admonerat Orthrogonus, haberem ejus regionis rationem, meæque consulerem incolumitati: & aliquot nostrates commemorabat; quibus illic edacitas conciliasset aut mortem, aut morbum gravissimum. Cùm is me videret deliciis quibusdam, quas illic ex nucleis pincis, aut pepónum, melonumque venditant pharmacopolæ¹, fulcire corpusculum, & assiduis laboribus, & inediâ, & jam etiam morbo fractum, subornat medicum mihi amicum & familiarem, ut persuadeat victûs moderationem. Egit hoc mecum diligenter. Moxque sensi subornatum, nec respondi tamen. Cùm idem accuratius mecum ageret, nec admonendi faceret finem; Dic, inquam, mihi, vir egregie, seriò isthæc loqueris, an joco? Serio, inquit. Quid igitur suades ut faciam? A cœnis in totum abstine; & vino adde, ut minimum, aquæ dimidium. Risi præclarum consilium. Si me cupis extinctum, huic corpusculo & raro & exili, & spiritibus subtilissimis, vel semel à cœna abstinere mors esset: id toties ipsa re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum censes, si sic pransus à cœna temperem? Et tali vino jubes addi aquam? quasi non præstaret puram aquam bibere, quàm sæculentam. Nec dubito, quin hæc te loqui jussit Orthrogonus. Subrisit medicus, ac mitigavit consilium. Non hæc loquor, inquit, Gilberte doctissime, quòd in totum arceam te à cœnis; licebit gustare ovum, & semel bibere; sic enim ipse vivo. In cœnam coquitur ovum; inde capio vitelli dimidium, reliquum do filio; mox hausto semicyathio vini, studeo in multam noctem. *Ja.* Num isthæc vera prædicabat medicus? *Gi.* Verissima. Nam ipse forte per viam ambulans, redibam à sacro, & comes admonuerat illic habitare medicum; libuit videre regnum illius. Erat autem dies Dominicus. Pulsavi fores: apertæ sunt; ascendi; offendo medicum cum filio, & eodem famulo prandentem. Apparatus erat duo ova, præterea nihil. *Ja.* Oportuit esse exsanguis homines. *Gi.* Imò ambo erant pulchrè habito corpore, colore vivido ac rubido, oculis lætis. *Ja.* Vix credibile est. *Gi.* At ego compertissima narro. Nec ille solus ad istum vivit modum, sed complures alii, & imaginibus² clari, & re lautâ. Polyphagia³ & polypofia⁴, crede mihi, consuetudinis res est, non naturæ. Si quis paulatim assuescat, tandem eò proficiet, ut idem faciat quod Milo, qui bovem eodem die totum ab-

H h

sump-

¹ Confectioners.

² Nobilissimi; clari enim imaginibus vocabantur apud antiquos, qui patres vel avos haberent, quibus statuer erectas fuerant, vel quibus triumphat-

re contigerat: in triumphis enim imago triumphatoris publice & excelsè deportabatur.

³ Multus etius.

⁴ Multus potus.

sumpsit ¹. *Ja.* Deum immortalem, si tam parvo victu licet tueri valetudinem; quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis, & Polonis? *Gi.* Plurimum haud dubiè, & quidem non sine gravi tum valetudinis, tum ingenii, detrimento. *Ja.* Sed quid obstabat, quo minus tibi sufficeret ille victus? *Gi.* Quia diversis assueveram; & serum jam erat mutare consuetudinem: quanquam me non tam offendeat ciborum exiguitas, quàm corruptio. Duo ova poterant sufficere, si fuissent recens nata: vini cyathus erat satis, nisi pro vino daretur sæx vapida: dimidium panis aluisset, nisi pro pane daretur argilla. *Ja.* Adeone sordidum esse Antronium in tantis opibus? *Gi.* Arbitror censum illius non fuisse infra octoginta ducatorum millia. Nec ullus erat annus, quo non accederet lucrum mille ducatorum, ut dicam parcissimè. *Ja.* Sed juvenes illi quibus hæc parabantur, num eadem utebantur parsimoniâ? *Gi.* Utebantur, sed domi duntaxat; foris liguriebant, scortabantur, ludebant aleam: cumque pater in gratiam honestissimorum convivarum gravaretur teruncium impendere, juvenes interdum unâ nocte sexaginta ducatos perdebant aleâ. *Ja.* Sic perire solent quæ sordibus corraduntur. Verum è tantis periculis incolumis, quo nunc te confers? *Gi.* Ad vetustissimum Gallorum contubernium ², farturus quod illic dispendii factum est.

EXEQUIÆ SERAPHICÆ³.

ARGUMENTUM.

Exequia Seraphica Franciscanorum ordinem, vestem, vitam, & vota, horrendasque eorum blasphemias exentiunt. Habitum Franciscanum facere ut Satana viventes Christo moriuntur; baptismo efficaciorum esse. Arcana Franciscana. Privilegia Francisci discipulis plura quam Christi. Vestis Franciscana abigit diabolum, nec finit vermes cadaver hominis attingere. Vestis hæc beat absque fide. Turcam, imò ipsum Satanam poterat servare, si velint induere. Franciscus addidit Evangelio Christi. Contactus pecuniæ Franciscanis prohibetur.

THEOTIMUS⁴, PHILECOUS⁵.

Pb. **U**Nde nobis Theotimus, novâ religionis facie? *Tb.* Quî sic? *Pb.* Quia severa frons, oculi in terram defixi, caput in lævum numerum nonnihil inflexum, sphæraulæ precatoriæ ⁶ in manibus. *Tb.* Si nôsse cupis, amice, quæ ad te nihil attinent, è spectaculo venio. *Pb.* An spectasti funambulorum, aut præstigiatorum artificem, aut illud huic simile? *Tb.* Fortasse non ita huic dissimile ⁷. *Pb.* Equi-

¹ Legi Milonem portasse bovem, & credam satis Legitur & forsan manducasse totum unâ die, non credam æque facile.

² Non mirum tibi videbitur, si recorderis quod dixerit in Diverforia.

³ Id est, secundum Franciscanorum ordinem, & modum. siquidem, ut vidimus plus semel, Franciscus vocatur Seraphicus doctor, hincque Francis-

cani sese vocant Seraphicos viros, sordalesque illius ordinis Angelorum qui vocantur Seraphini.

⁴ Deum colens.

⁵ Audiendi avidus.

⁶ Ch. plets, rosaries.

⁷ Imo maxime simile, omnia hæc enim vere sunt plays, farces, ac veluti jugglers tricks.

Equidem nunquam antehac vidi quenquam istiusmodi vultu redeuntem è spectaculo. *Tb.* Sed ejusmodi fuit spectaculi genus, ut si tu interfuisses, fortassis me incederes aliquanto tristior. *Pb.* Quin tu ergo memoras, quid te tam fecerit religiosum? *Tb.* Redeo ab exsequiis Seraphicis. *Pb.* Quid ego audio? Itane moriuntur & angeli? *Tb.* Non; sed horum sodales. Cæterum, ne te diutius suspensum habeam, nōsti, opinor, hīc apud Pelusios¹ Eusebium, hominem clarum & eruditum. *Pb.* Illumne ex principe privatum, è privato exulem, ex exule tantum non medicum, pæne addideram sycophantam? *Tb.* Rectè divināsti quem dicam. *Pb.* Sed quid illi accidit? *Tb.* Hodie sepultus est: à pompa funebri redeo. *Pb.* Admodum tristem fuisse oportet, quæ te nobis tam tristem remisit. *Tb.* Vereor ut sine lachrymis queam tibi quod vidi describere. *Pb.* At ego vereor ut sine risu possim audire. Sed narra, obsecro. *Tb.* Scis Eusebium jam pridem fuisse miserâ valetudine. *Pb.* Scio, ante annos aliquot evirato corpusculo. *Tb.* In hujusmodi morbis qui lentè conficiunt hominem, medici certis præsagiis solent mortis diem prædicere. *Pb.* Maximè. *Tb.* Hi monuerunt hominem, quicquid medicorum ars præstare posset, id omne summâ curâ præstitum esse. Deum quidem potentiorē omni medicorum opē; sed quod humanâ conjecturâ deprehendi quiret, non superesse triduum vitæ. *Pb.* Quid tum postea? *Tb.* Ibi continuò præclarus Eusebius, defecto corpusculo, totum sanctissimi Francisci amictum induit, raditur, accipit cucullam cinericiam, vestem ejusdem coloris, funem nodosum, fenestratos calceos. *Pb.* Moriturus? *Tb.* Sic est. Quin & profitetur vocē jam moribundâ, se Christo militaturum juxta Francisci regulam, si, quod medici desperabant, daret Deus. Ad hanc professionem adhibiti sunt testes, viri sanctimoniâ celebres. In ea veste moritur vir egregius ad tempus à medicis prædictum. Veniunt ex eo sodalities complures, qui funebrem pompam celebrent. *Pb.* Utinam adfuisset isti spectaculo! *Tb.* Illachrymâsses², si spectâsses quâ charitate Seraphici sodales cadaver abluerint, amictum illum sacrosanctum adaptârint, manus in crucis imaginem composuerint, pedes nudârint, & nudatos exosculati sint, faciem unguento etiam exhilarârint, juxta præceptum Evangelicum³. *Pb.* Prodigiosa humilitas, Seraphicos viros agere pollinctores ac vespillones. *Tb.* Post hæc feretro composuerunt: & juxta Pauli doctrinam, Gal. vi, 2. *Alter alterius onera portate*⁴, propriis

H h 2

priis

¹ Fictum nomen hic (quanquam Pelusium sit urbs antiqua Ægypti) quo credo nulla speciatim gens intelligitur, sed quævis superstitiosa, quoniam Ægyptii olim maximè superstitiosi, & re vera quod hic narratur, in quavis gente Papistica, quotidie usu venit, quæ cum omni superstitiosa,

omnes hoc respectu rideri merentur, quod intendit auctor.

² At sub his lachrymis percipimus splendendum risum

³ Matt. vi, sed ibi agitur de vivis & jejunantibus.

⁴ Digna Seraphicis viris Scripturæ accommodatio.

priis humeris fratres fratrem bajulârunt per viam publicam ad monasterium. Ibi solemnibus naniis sepelierunt. Cùm venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi complures invitis oculis effundere lachrymas, cùm talem virum, quem prius viderant purpurâ byssoque vestitum, nunc conspicerent in amictu Franciscano, sive cannabio cinctum, tam religiosâ specie toto corpore compositum. Nam & mortui caput erat deflexum in humerum, & manus, ut dixi, decussatim compositæ. Cætera item omnia mirificam quandam religionem præ se ferebant. Quin ipsa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, & naniis adeo lugubribus, ut arbitrer ipsos manes non canere lugubrius, multis excutiebat lachrymas & singultus. *Pb.* Sed habebatne quinque Francisci¹ vulnera? *Tb.* Id non ausim affirmare certò. Apparebant in manibus ac pedibus vestigia quædam sublivida, ac vestis in sinistro latere fenestellam habebat². Verum non ausus sum oculos acrius intendere, quòd affirmant in hujusmodi rebus curiositatem multis fuisse exitio. *Pb.* Sed nulloſne illic sensisti ridentes? *Tb.* Sensi: verum eos suspicor hæreticos esse, quorum hodie plenus est mundus. *Pb.* Ut simpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipse valuissem à risu temperare, si isti spectaculo adfuissem. *Tb.* Faxit Deus, ne tu sis istius fermenti contagio corruptus. *Pb.* Nihil hinc periculi est, optime Theotime; ego à puero religiosè beatum Franciscum, juxta mundum nec doctum nec sapientem, sed profundâ mundanorum affectuum mortificatione Deo charissimum, semper animo sum veneratus; cumque hoc omnes, qui illius ingressi vestigiis, ex animo student mundo mortui, Christo vivere. Nam vellem nihil moror: sed lubens ex te didicero, quid vestis conferat mortuo? *Tb.* *Margaritas non esse porcis objiciendas, nec sanctum dandum canibus*, scis ab ipso Domino³ præceptum esse. Proinde, si ridendi causâ percontaris, nihil ex me audies: fin simplici discendi studio, libens impertiam, quod ab illis didici. *Pb.* Profiteor discipulum & attentum, & docilem, & benevolum. *Tb.* Principio scis quosdam utique adeo ambitiosos, ut non sat habeant superbè & insolenter vixisse, nisi & ambitiosè sepeliantur mortui. Non sentiunt exanimis, sed tamen viventes imaginatione quadam futuræ pompæ voluptatem aliquam ac fructum præcipiunt. Hoc quicquid est, affectus abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. *Pb.* Fateor, si saltus exequiarum non valeat aliâ ratione devitari. Sed mihi videtur modestius, si princeps exanimis involvatur linteo villi, ac per plebeios

vespil-

¹ Quoniam plurimi auctores pontificii, Bonaventura præsertim, scripserunt Christum Franciscum impressisse sua quinque stigmata manibus, pedibus, & lateri, ut in his inferior Christo non esset Franciscus; rideas

hæc falsius, si potes, lector.

² Bene, & non poterat, credo, melius fieri, ut hic divum Franciscum referret, prout Franciscus refert Christum.

³ Matt. vii, 6

vespillones in vulgari cœmeterio inter plebeia cadavera sepeliatur. Nam qui sic efferuntur, quemadmodum elatus est Eusebius, mutasse factum videntur veriùs, quàm vitasse. *Tb.* Deo gratum est quicquid bono fit animo¹. Illius autem est judicare cor hominis. Verùm quod dixi leve est; sunt alia graviora. *Pb.* Quæ? *Tb.* Profitentur ante mortem Francisci regulam, *Pb.* Videlicet ut eam servant in campis Elysiis². *Tb.* Non; sed hîc, si revalescant. Et fit aliquoties ut medicorum sententiis damnati, simul ut sacrosanctam vestem induerint, ope Dei reviviscant. *Pb.* Idem sæpenumero usu venit in his, qui vestem eam non induunt. *Tb.* Oportet simpliciter ambulare in via fidei: si nihil esset eximii fructûs in hac re, non ambirent, præsertim apud Italos, genere & literis nobiles plurimi, ut in amictu sacrosancto sepeliantur. Ac ne repudies ignotorum hominum exempla; sic sepultus est ille, cui tu meritò plurimum tribuis, Rudolphus Agricola³: sic nuper Christophorus Longolius⁴. *Pb.* Meâ nihil refert quid delirent homines cùm agunt animam; ex te doceri cupio, quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certæ vitæ desperatione perturbatum, profiteri, aut vestiri. Quid, quod vota sunt irrita, nisi fiant animo sano sobrioque, maturâ deliberatione, sublato metu, dolo, aut vi⁵? Ut horum nihil sit, professio talis non obligat, nisi post annum probationis, quo gestare jubentur tunicam cum caperone⁶; sic enim loquitur vir ille Seraphicus. Itaque si reviviscant, duplici nomine non tenentur, neque enim votum est, quod ab attonito sit, metu mortis ac spe vitæ; neque professio obligat ante caperone gestatum. *Tb.* Utcunque habet obligatio, illi certè putant se obligari; & illa totius voluntatis addictio non potest Deo non esse gratissima, siquidem hoc est in causa, ut bona opera monachorum, etiamsi demus cætera paria, gratiora⁷ sint Deo quàm aliorum, quòd ex optima radice proficiantur. *Pb.* Non excutiam hîc quanti momenti sit, hominem totum se Deo addicere, cùm jam sui juris non est: ego arbitror unumquemque Christianum se totum addicere Deo in baptismo, cùm renunciat omnibus pompis & voluptatibus Satanæ, datque nomen Imperatori Christo, posthac illi per omnem vitam militaturus. Et Paulus agens⁸ *de his qui Christo com-*

H h 3

mori-

¹ Sic loquuntur vulgò.

² Cùm mortui ergo; non ibatur enim apud poetas ad campos Elysiis, nisi post mortem.

³ Doctissimus vir notus Erasmo; mortuus est, philosophiæ professor, Heidelbergæ, anno 1485.

⁴ Vir doctus quoque nuper tunc Pataviæ mortuus.

⁵ Bene observat auctor, quanquam suâ referret maxime, quod esset verum, siquidem admodum juvenis si-

professus erat, per metum, vim, & dolum monasticam vitam Steini.

⁶ Qui est *the monk's hood*; barbara vox digna Seraphico doctore idiota, & Seraphicis viris ei similibus; remanet adhuc Gallica vox *chaperon* idem significans.

⁷ Bellè in Seraphicorum virorum gratiam, at quod inauspicatum est, falsissime ridetur.

⁸ Rom. vi, 8.

moriuntur, ut jam sibi non vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, non loquitur propriè de monachis, sed de universis Christianis. Th. Opportunè meministi baptismi; sed olim tangebantur, aut aspergebantur: gentes¹ animam, quibus tamen dabatur spēs æternæ vitæ. *Pb.* Quid episcopi promiserint, non ita magni refert: quid Deus præstare dignetur, nobis incertum est. Si certum fuisset tales aspergine aquulæ repente fieri cives cœli, quæ major poterat aperiri fenestra, ut homines mundo dediti studio per omnem vitam servirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent aspersiunculam, cùm jam amplius peccandi facultas non esset? Quod si tali baptismo similis est ista professio, præclarè consultum est impiè viventibus, ne pereant, hoc est, Satanae vivant, Christo moriantur. *Th.* Imò si fas est aliquid ex Seraphicis mysteriis prodere, efficacior² est illorum professio, quàm baptismi. *Pb.* Quid audio? *Th.* In baptismo tantùm proluuntur crimina; restat anima pura, sed nuda: hîc qui profitetur, statim ditatur totius ordinis egregiis meritis, nimirum insitus corpori sanctissimæ sodalitatis. *Pb.* Itane qui per baptismum inseritur corpori Christi, nihil accipit, nec à capite, nec à corpore? *Th.* Nihil à seraphica massa, nisi beneficentiâ aut favore promereatur. *Pb.* Quis angelus hoc illis revelavit? *Th.* Non angelus, ô bone, sed ipse Christus ore proprio hoc aliâque perinulta beato Francisco præsens præsentî patefecit³. *Pb.* Obsecro te per amicitiam nostram, atque obtestor, ne me graveris istis impertiri sermonibus. *Th.* Sunt reconditissima mysteria; nec fas est ea profanis communicare. *Pb.* Quî profanis, amicè? qui nulli unquam ordini melius voluerim quàm Seraphico⁴? *Th.* Sed interdum vellicas eos odiosius⁵. *Pb.* Hoc ipsum, Theotime, amoris argumentum est: cùm eum ordinem nulli gravius lædant, quàm qui sub illius umbra turpiter vivunt: quisquis optime vult ordini, necesse est ut illius corruptoribus maximè succenseat. *Th.* At vereor ne Franciscum iratum habeam, si quid arcanorum effutiero. *Pb.* Quid m. li metuis ab innocentissimo viro? *Th.* Quid? Ne me exoculet⁶, aut ne mihi mentem adimat; quomodo multos tractâsse dicitur, qui reclamârunt illius quinque vulnerum vestigiis. *Pb.* Itane divi pejores sunt in cœlo, quàm fuerint in terris? Audio Franciscum adeo fuisse miti ingenio, ut cùm pueri per viam incedenti, caseum, lac, rudera, & lapides immitterent in ruficanam cucullam à tergo pendentem,

¹ Atque hodie etiam apud pontificios, si nondum baptizati, sed hæbat olim frequentius: quoniam multi deferrebant baptismum usque ad mortis articulum

² Quosdam scriptores ex illis tantæ impudentiæ non puduit, ut sic scripserint, &, si pergas, videbis

³ Bene, sic enim testium non est

opus.

⁴ Nulli ordini bene volebas, credo, jocularor.

⁵ Nec tu minus, Theotime.

⁶ Vidimus plus semel tales cultus divorum patrocinaciones. Et re veratalia fecisse Franciscus scriptus est à quibusdam Seraphicis viris.

dentem, nihil offenderetur; sed hilaris incederet, & gaudens: & nunc factus est iracundus ac vindex? Alio die cū à socio audisset¹ fur, sacrilegus, homicida, incestus, ebriosus, & quicquid criminum in scelerosissimum quemvis congeri potest, contractus egit gratias, confessus illum nihil esse mentitum. Miranti socio cur ita loqueretur; Hæc, inquit, omnia, & his sceleratiora patrâram, nisi me numinis favor servâset. Unde igitur nunc factus est vindex? *Tb.* Sic est: divi in cœlo regnantes lædi nolunt. Quid Corneio mitius? quid Antonio mansuetius? quid Joanne Baptista patientius, dum viverent? At nunc quàm horrendos morbos immittunt², nisi legitimè colantur! *Pb.* Citius crediderim illos adimere morbos, quàm immittere. Sed quod mihi dixeris, nec profano commiseris, & tacituro credideris, *Tb.* Age, tuâ fretus fide dicam, quod quidem ad hanc rem attinet. Obsecro te, Franciscè, ut te tuisque sodalibus propitiis sit mihi fas audita loqui. Scis Paulo fuisse sapientiam reconditam³, quam non palam, sed occultè, loquebatur inter perfectos. Sic habent & illi quædam arcana, quæ non evulgant apud quoslibet, sed beatis viduis, aliisque piis, & selectis, bene volentibus gregi Seraphico, privatim impertiunt. *Pb.* Expecto *τρυφίας ἀποκαλύψης* 4. *Tb.* Principio Dominus prædixit patriarchæ Seraphico futuram, ut quo grex Seraphicus magis increbresceret, hoc illi pabulum abundantius suppeditaret. *Pb.* Hic protinus adempta est omnis querela iis, qui discitant, hoc hominum genere in dies increbrescente, gravari populum. *Tb.* Deinde aperuit & hoc, quod quotannis, in die illi festo, omnes animæ non modo fratrum, qui sacrosanctum illum gestant habitum, verum etiam ordini bene cupientium, ac de ipsius sodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. *Pb.* Tam familiariter Christus cum illo fabulabatur? *Tb.* Quid ni? ut cum amico & sodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Mose⁵. Moses à Deo traditam legem tulit ad populum; Christus legem Evangelicam promulgavit; Franciscus legem suam, angeli manibus bis descriptam, tradidit Seraphicis fratribus. *Pb.* Exspecto tertiam apocalypsim. *Tb.* Verebatur egregius ille patriarcha, *ne bonum semen, quod seminatum erat, noctu vitaret ille malus, & ita cum zizania revelleretur & triticum*⁶. Hanc

H h 4

scru-

1 Vocabatur.

2 Vidimus enim Antonium immittere pestem, Joannes qui virgo Baptista emittere dicitur morbum comitalem, qui hinc Gallice dicitur *sæpe*, *le mal Saint Jean*; at quem morbum immittat Cornelius, nescio, nesciamus qui Cornelius intelligatur, nisi forte sit Cornelius ille cohortis centum militum præfectus, de quo in Scripturis.

3 Respicit ad 1 Cor. ii quod per-

peram datâ operâ interpretatur; hi enim perfecti erant fideles seu Christiani, his Paulus declarabat hanc sapientiam Dei, incredulis ignotam, quæ Christianismus erat simpliciter; at non quædam palam edocebat Paulus, & quædam occulte, sed hæc ut rideatur melius.

4 Revelationes ter sanctas.

5 Exod. xxxi

6 Alluditur ad Matt. xiii.

scrupulum exemit illi Dominus, promittens illi, sibi curæ futurum, ne deficeret semicalceatorum ac cinctorum fune populus, usque ad extremum iudicii diem. *Pb.* O Domini clementiam! alioqui fuerat actum de ecclesia Dei. Sed perge. *Tb.* Quarto loco referavit illud, quod nullus impiè vivens diu perseverare posset in eo ordine. *Pb.* An non defecit ab ordine quisquis impiè vivit? *Tb.* Non: neque enim Christum statim abnegavit qui sceleratè vivit; quanquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes, factis negant. Sed quisquis abjicit sacrosanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. *Pb.* Quid igitur dicemus de tot monasteriis conventualium¹, qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, scortantur, & palam alunt domi concubinas, ne plura commemorem? *Tb.* Franciscus nunquam gestavit vestem tali colore nimium fusco, nec usus est cingulo è lino candido confecto. Proinde illis, ubi pulsârint ostium, dicetur, *Nescio vos: eo quòd non habent vestem nuptialem*². *Pb.* Estne amplius? *Tb.* Nihil adhuc audisti. Quinto loco patefecit illi, quod, qui malè vellent ordini Seraphico, quales heu nimium multi sunt, nunquam pervenirent ad dimidium ætatis à Deo præfinitæ, nisi mortem anticipassent³; sed omnes pessimâ morte quam ocyssimè perituros. *Pb.* Vidimus isthuc, cum in aliis multis aliâs, tum nuper in Matthæo Cardinale Sedunensi⁴; de semicalceatis pessimè & loquebatur, & sentiebat; periit prius quàm, opinor, attingeret quinquagesimum annum⁵. *Tb.* Rectè quidem dicis: sed ille læserat etiam Cherubinicum⁶ ordinem. Nam hujus⁷ operâ potissimum effectum prædicant, ut Bernæ⁸ quatuor illi Dominicani traderentur flammis, cum alioqui pontificis animum pecuniâ fuerint expugnaturi⁹. *Pb.* Sed aiunt illos prodigiosæ impietatis orfos fabulam¹⁰. Fictis visionibus ac miraculis agebant,

¹ Qui sunt fratres gaudentes, à vero Francisci instituto (ut dicunt) deficientes.

² Alluditur ad Matt. xxi.

³ Per conversionem scil. bene volendo, & bene faciendo ordini tam sancto.

⁴ Qui, quanquam ex obscuro loco natus, per merita in aulam Romanam ad Cardinalitiam dignitatem evehctus est, nostro Erasmo notissimus, & ad quem extant adhuc quædam ad eum epistolæ.

⁵ Bene: isthuc enim manstro simile, mori circa quinquagesimum annum!

⁶ Vidimus esse Dominicanum.

⁷ Cardinalis scil. Sedunensis.

⁸ Quæ urbs est notissima apud Helvetios, & historiæ quæ subinde re-

fertur, ut videbis, verissima.

⁹ In causa fuit ergo Cardinalis Sedunensis, cur non expugnârunt, proindeque non vitârunt supplicium debitum, factum enim erat odiosum nimis.

¹⁰ Quæ omnino confecta est anno 1509, quamque en tibi paucis. Franciscani & Dominicani per odium mutuum designabant sese invicem ex Berna expellere, Franciscani stabant pro immaculata Virginis conceptione, Dominicani contra: hi, ut evaderent superiores, imposuerunt satori eundam stulto & credulo, cui nomen *John Feyer*, ita ut per fictas apparitiones crederet hie sibi apparere virginem, quæ declararet se conceptam in peccato originali, Bernam ruituram

gebant, ut persuaderent, Virginem matrem fuisse contaminatam labe originali, divum Franciscum non habuisse vera Christi vulnere vestigia, ea verius habuisse Catharinam Senensem; sed perfectissima pollicebantur laico converso, quem ad hanc fabulam agendam subornaverant; & ad hanc imposturam abutebantur corpore Domini; postremo etiam fustibus, & venenis. Denique prædicant hanc telam non fuisse unius monasterii, sed totius ordinis procerum. *Tb.* Utcunque ista habent, non temerè dictum est à Deo, *Nolite tangere christos meos.* *Pb.* Exspecto si quid superest. *Tb.* Superest apocalypsis sexta, quâ Dominus juravit illi futurum, ut fautores ordinis Seraphici, quantumvis impiè viverent, tamen aliquando Domini misericordiam consequerentur, & sceleratam vitam beato fine clauderent. *Pb.* Etiamne si in adulterio deprehensi occiderentur? *Tb.* Quod Dominus promisit, non potest non esse ratum. *Pb.* Sed quibus tandem rebus illi metiuntur favorem ac benevolentiam? *Tb.* Oh, dubitas? qui dat, qui vestit, qui culinam instruit, jam dudum amat. *Pb.* Non amat qui monet? qui docet? *Tb.* Hæc ipsis domi abundant, & hujus generis beneficia solent aliis largiri, non ab aliis accipere. *Pb.* Plus ergo Dominus promisit Francisci discipulis, quàm suis. Sibi quidem patitur imputari, si quid ipsius respectu benefiat cuilibet Christiano; sed non promittit malè viventibus vitam æternam. *Tb.* Nec mirum, amice: nam extremus Evangelii vigor servatus est huic ordini.

ni Franciscani expellerentur, Franciscum vere non recepisse à Christo quinque stigmata, ac verius Catharinam Senensem accepisse, itemque tandem se per favorem specialem, aliquando & ipsi hæc dilecta quinque filii stigmata daturam vel impressuram, resque tandem eo usque processit, ut nocte quadam plusquam vulgo tenebrosa, simulata virgo quinque stigmata credulo sartori per ferrum fere impresserit: at non sine dolore satis gravi, & acuto, quo colligens mentem sartor, itemque ponderans quam bene multa vox præsertim simulatæ virginis cum voce cujusdam ex Dominicanis sibi bene noti, congrueret, rem totam olfecit: quo perspecto Dominicani per promissa & minas ab homine stipulantur si entium, ac ei non multum silentes veneno extinguere statuunt, per sacrosanctum Corpus Christi, ac vicissim sartor eis minus fidens, Corpus Christi veneratum non hausit in tus, vel si hausit, subinde evo-
muit, quo facto ad magistratum rem

totam deferit, sicque qui egerant fabulam Dominicanam apprehensi, suum scelus passi sunt, & convicti, cum pontificis consensu vivi flammis sunt combusti.

1 Unctos, siquidem uncti sunt monachi, hi certe qui sacerdotes apud eos, & sunt quam plurimi, omnes saltem qui vocantur *patres*: verba habentur Psalm. cv. & his cucullatis accommodantur ironice, ex eo quod Cardinalis Sedunensis, qui non parum contulit ad horum Dominicanorum plusquam debitam pœnam, & qui satis male sentiebat de Franciscanis quoque, mortuus sit circa annum quinquagesimum, quod clarissime, ut vides, indicat irati numinis justitiam vindicem, in eos qui tangunt tales christos. Nunc omnes cujusvis speciei protestantes provocho, ut falsius rideant, si possint, Dominicanos, vel Franciscanos. imò vel monachos omnes, per eorum specimen.

2 Quid falsius?

dini. Sed audi jam septimam apocalypsin, eamque postremam. *Pb.* Hic sum. *Tb.* Juravit illi Dominus, neminem male moriturum, qui in habitu Seraphico moreretur. *Pb.* At quid appellas male mori? *Tb.* Is male moritur, cujus anima, relicto corpore, rectâ defertur ad Tartara, unde nulla est redemptio. *Pb.* Vestis igitur non liberat ab igne purgatorio? *Tb.* Non, nisi quis moriatur in ipso festo beati Francisci. Verum an tibi parum videtur, tutum esse à Tartaro? *Pb.* Maximum ego quidem arbitror. Sed quid de his sentiendum, quibus jam mortuis induitur sacra vestis? Non enim in ea moriuntur. *Tb.* Si vivi hoc petierunt, voluntas habetur pro facto. *Pb.* At ego, cum agerem Antuerpiæ, adfui cum cæteris cognatis matronæ cuidam agenti animam; aderat Franciscanus, vir admodum venerabilis. Is ubi videt mulierem jam oscitantem, alterum brachium illius inseruit suæ vestis, sic ut etiam aliquam humeri partem tegeret. Ibi quidam dubitabant, utrum tota mulier esset tuta ab Inferorum portis, an pars contacta¹. *Tb.* Tota erat tuta, non aliter quàm in baptismo pars hominis tingitur aquâ, totus tamen Christianus redditur. *Pb.* Mirum cacodæmones tantopere horrere vestem illam! *Tb.* Magis horrent quàm crucem Domini. Cum efferretur Eusebius, vidi (non solus tamen) agmina nigrorum dæmonum, muscarum instar, assultantium ad corpus, nullus tamen audebat attingere². *Pb.* At interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. *Tb.* Ut serpentes nec umbram fraxini³, licet porrectam longiùs, ferre possunt, ita dæmones virus illud sacræ vestis etiam procul sentiunt. *Pb.* Proinde non arbitror talia corpora putrescere, alioqui plus animi esset vermis quàm cacodæmonibus. *Tb.* Verisimile narras. *Pb.* Quam fortunati pediculi⁴ qui in tam divina veste perpetuò vivunt! Cæterum cum vestis deferatur ad sepulchrum, quid est quod tuetur animam? *Tb.* Vestis umbram secum defert; ea tutam reddit, adeo ut negent quenquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. *Pb.* Næ ego istam apocalypsim, si vera narras, pluris facio, quàm illam Joannis: hæc enim expeditam ac facilem ostendit viam, quâ cuivis liceat citra sudorem, citra molestiam, citra pœnitentiam, mortem æternam effugere, totâ vitâ suaviter peractâ in deliciis. *Tb.* Assentior. *Pb.* Jam igitur mirari desino, si plerique Seraphicis sodalibus plurimum tribuant: verum non queo satis admirari, non deesse qui non vereantur illis oppedere. *Tb.* Nimirum istos scias, quotquot videris, traditos in reprobum sensum, suâque malitiâ excæcatos. *Pb.* Posthac ero cautior;

¹ Et enim dubitationi locus, at nesciam, lector, an hæc & similia legendo, possis risum tenere; fateor me non posse.

² Credam, si sodales Seraphici innumera agmina virgarum circa & in

illud cadaver continuò vibrabant, adversus hæc agmina muscarum.

³ Dixit Plinius, at nesciam si verè.

⁴ Ah! nulla hic, lector, subest ironia, doctor Seraphicus hanc vestem ab his non liberavit.

tior; daboque operam ut in sacrosancta veste moriar. Verum extiterunt hoc seculo quidam qui docent, hominem solâ fide¹ justificari, nullo operum præsidio: maximum igitur privilegium sit, si vestis beet absque fide². *Tb.* Non simpliciter absque fide³, ne quid erres, Philecoë. Satis autem est credere, hæc quæ diximus esse promissa à Christo patriarchæ Francisco. *Pb.* Vel Turcam igitur servabit vestis? *Tb.* Vel ipsum Satanam, si se patiatur indui, & fidem habeat apocalypsi⁴. *Pb.* Jam dudum me tuum fecisti: sed unum atque alterum scrupulum mihi cupiam per te eximi. *Tb.* Dic. *Pb.* Audiui, Franciscum suum appellare institutum Evangelicum. *Tb.* Verum. *Pb.* Sed Evangelii regulam profitentur omnes Christiani, meâ quidem sententiâ. Quod si istorum institutum est Evangelicum; oportet quotquot Christiani sunt, eosdem esse Franciscanos; & in his primas tenebit Christus cum apostolis & sanctissima matre. *Tb.* Convinceres tu quidem, nisi Franciscus quædam addidisset Evangelio Christi. *Pb.* Quæ? *Tb.* Vestem cinericiam, funem cannabium, & pedes nudos. *Pb.* Istis igitur notis dignoscimus Evangelicum à Franciscano? *Tb.* Differunt & contactu pecuniæ. *Pb.* Verum, ut audio, Franciscus recipi vetat, non attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel hæres, vel mandatarius⁵; & si numeret chirothecâ munitus, nihilominus recepisse dicitur. Unde igitur hoc novum interpretamentum, ne recipiant, id est, ne contingant? *Tb.* Sic interpretatus est Benedictus pontifex. *Pb.* At non ut pontifex, verum ut Franciscanus⁶. Alioqui nonne, qui sunt observantissimi, cum peregrinantur, excipiunt linteolo nummos? *Tb.* Faciunt, cum urget necessitas. *Pb.* At mori satius est, quàm violare regulam plusquam Evangelicam. Deinde nonne passim recipiunt per suos procuratores? *Tb.* Quid ni? etiamsi dentur aliquot millia, id quod non raro accidit. *Pb.* At regula dicit, Neque per se, neque per alios⁷. *Tb.*

1 Respicit ad Lutheranos, & forsan Calvinistas quosdam, at spero, & persuasum habeo, totum quod inter omnes inest differentiæ, à vere sana & verè Christiana sententia, in verbis solummodo situm esse.

2 Optimè, siquidem tunc nullâ aliâ re præter hanc vestem opus erit.

3 Verum sane: enim millies toto Christianismo stupendiora, credam citius, quàm à Christo Francisco revelata fuisse illa jamjam horrenda memorata. & quæ deinceps.

4 Quæ facta est scilicet. Francisco, & digna est talibus revelationibus tota thetis. At habemus versus contra, non omnimodo Virgilianos quidem, sed perfectè ad rem facientes, Cordula no-

dosa, pes nudus, lingua dolosa, Hæc tria nudipedes ducunt ad Tartara fratres. At nimis dure dictum tamen. Si quid scilicet nimis durum dici possit in oppositionem abominandarum revelationum huiusmodi.

5 Vox est fabricationis Erasmicæ, sed commoda & facilis intellectu.

6 Similem fere distinctionem jam vidimus, ubi Papa errat ut homo, non ut Papa; quibus plusquam innuitur nobis, auctori Papam nunquam visum infallibilem, cum sic parem distinctionem rideat.

7 Capite quarto Franciscanæ regulæ, Firmiter omnibus fratribus injungo, ne vel per se, vel per alios, pecuniam recipiant.

Tb. At non contingunt. *Pb.* Ridiculum: Si contactus impius est, etiam per alios contingunt. *Tb.* Verum non est illis cum procuratoribus actio. *Pb.* Non est? Experiatu hoc qui velit. *Tb.* Christus non legitur usquam contigisse pecuniam. *Pb.* Esto: sed probabile est, Christum adolescentulum crebrò parentibus suis emisisse oleum, acetum, & olera. Sed extra controversiam Petrus & Paulus contrectarunt. Non est in contactus fuga laus pietatis, sed in contemptu. Vini contactus multo periculosior est quàm pecuniæ; cur non horrent ibi periculum? *Tb.* Quia Franciscus non prohibuit. *Pb.* Nonne porrigunt manus suas otio molliculas, & pulchrè lotas, sceminis salutantibus; & nummo forte inspiciendi causâ oblato, resiliunt, ac se muniunt signo crucis? papæ, quàm Evangelicè¹! Et quidem puto Franciscum, licet omnis literaturæ rudem, non adeo desipuisse, ut vetuerit qualemcunque pecuniæ contactum. Et tamen si id sensit, quanto periculo suos exposuit, quos iussit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari potest, quin aliquando imprudentes calcent nummum humi jacentem. *Tb.* Verum non tangunt manibus. *Pb.* An tactus non est sensus toti corpori communis? *Tb.* Est; atque etiam si quid tale usu veniat, non sacrificant nisi confessi. *Pb.* Religiosè! *Tb.* Verum, omisissis cavillationibus, dicam id quod res est. Pecunia multis est eritque maximorum malorum occasio. *Pb.* Fateor: sed eadem aliis est multorum bonorum materia. Divitiarum amorem lego damnatum, pecuniam damnatam nusquam lego. *Tb.* Rectè dicis. Sed quo longius absint ab avaritiæ morbo, sic prohibitus est contactus, quemadmodum in Evangelio vetamur jurare, ne incidamus in perjurium. *Pb.* Quin igitur vetitus est aspectus? *Tb.* Quia facilius est continere manus, quàm oculos. *Pb.* Et tamen per illas fenestras² ingressa est mors. *Tb.* Et ideo qui germanè Franciscani sunt, ultra supercilia deducunt cucullam, testisque & in terram defixis oculis incedunt, ne quid videant præter viam: quod idem videmus in equis³ currus onustos trahentibus; utrinque corium capistro additum non finit eos quicquàm videre, nisi quod ante pedes est. *Pb.* Verum age, dic mihi, estne hoc verum quod audio, in regula vetitum, ne quod indultum impetrent à Pontifice? *Tb.* Est. *Pb.* Atqui audio nullum hominum genus pluribus instructum indultis; adeo ut liceat illis homines ipsorum sententiâ damnatos, vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullum irregularitatis periculum. *Tb.* Non est vana⁴ fabula, quam audisti; nam mihi narravit vir minime mendax Polonus, se obdormisse potum in templo Franciscanorum, in his angulis in

¹ Papæ, quam ironice!

² Siquidem dicatur in Genesi, quid fructus prohibitus, de quo edit Eva, esset pulcher visu

³ Ne credas, lector, magno casu com-

parationem talem hic intervenire.

⁴ Certissima; at quanta sunt his similia, quæ nescimus, siquidem inter privatos parietes acta?

in quibus sedent fœminæ per laminas foraminosas consistentes. Ex-
 perrectus cantu nocturno, non ausus est se prodere. Decantatis ex
 more nocturnalibus, totus fratrum chorus descendit in ædem inferio-
 rem: ibi erat parata fossa bene lata beneque profunda. Stabant duo
 juvenes revinctis à tergo manibus. Habita est concio de laude obe-
 dientiæ: promissa est apud Deum omnium commissorum venia. Non-
 nulla etiam spes injecta, fore ut Deus fratrum animos flecteret ad mi-
 sericordiam, si sponte descenderent in foveam, seque supinos repone-
 rent. Factum est; subductisque scalis, omnes simul injecere terram.
Pb. Sed siluitne interim ille spectator? *Th.* Maxime; tum quidem
 nimirum, metuens, ne si se prodidisset, tertius adderetur fossæ. *Pb.*
 Etiamne hoc illis licet? *Th.* Licet, quoties periclitatur decus ordi-
 nis. Nam ille simul atque evasisset, passim in omnibus conviviiis nar-
 rabat quæ viderat, magnâ Seraphicæ gentis invidiâ. Nonne præsti-
 terat virum sepeliri? *Pb.* Fortasse. Verum, his subtilitatibus omis-
 sis, quî sit, ut cùm patriarcha jussisset incedi nudis pedibus, nunc max-
 ime incedant calceis fenestris? *Th.* Duabus de causis præceptum
 hoc mitigatum est; altera est, ne per imprudentiam tangant pecuni-
 am; altera, ne frigus lædat, aut spina, aut serpentes, aut filices, aut
 aliud simile, cùm illis sit per universum terrarum orbem obambulan-
 dum. Cæterum ut id fiat inviolatâ regulæ majestâte, fenestra calcei
 pedem nudum ostendit per synecdochen¹. *Pb.* Prædicant se pro-
 fiteri perfectionem Evangelicam, quam aiunt consistere consiliis² E-
 vangelicis, de quibus inter eruditos magna digladiatio est. Et in uno-
 quoque vitæ statu locus est perfectioni Evangelicæ. Sed quid omni-
 um maxime perfectum tibi videtur inter Evangelii præcepta? *Th.*
 Arbitror totum illud quod prodidit Matthæus c. v. cujus hæc est clau-
 sula: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, & orate*
pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri qui
est in cælis, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit
super justos & injustos. Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester
cælestis perfectus est. *Pb.* Commodè respondisti. Sed pater ille di-
 ves est ac munificus in omnes, nec mendicat à quoquam. *Th.* Mu-
 nifici sunt & illi, sed opum spiritualium, hoc est, precum & bonorum
 operum, quibus opulenti sunt. *Pb.* Utinam sint inter illos exempla
 charitatis Evangelicæ, quæ maledicta benedictis, injuriam beneficio,
 pensat. Quid sibi vult illa tam celebris Alexandri pontificis vox, *Tu-*
tius esse regem quemlibet potentem lædere, quam quemlibet ex ordine
*Franciscanorum aut Dominicanorum*³? *Th.* Ordinis læsam dignita-
 tem ulcisci fas est: & quod uni ex minimis mali sit, fit toti ordini.
Pb. At cur non potius quod uni bene fit, fit toti ordini? Et cur non

unus

¹ Per quam, pars pro toto.

esse Pharisaica & impia,

² Vidimus jam consilia hæc, sensu³ Vidimus.

Papistico, ac proinde Franciscano,

unus Christianus læsus totum Christianismum ad vindictam provocat? Cur toties cæsus ac lapidatus Paulus non inclamavit suppetias, adversus apostolicæ dignitatis violatores? Jam, si juxta Domini sententiam, *Beatius est dare, quàm accipere*, utique perfectior est, qui bene vivens ac docens de suo dat egentibus, quàm qui tantùm accipit. Alioqui frustra Paulus gloriatur, quod gratis prædicaverat Evangelium¹. Atque hîc videtur esse præcipuum illius laudatæ additionis experimentum, si conviciis impetiti non incandescant, si in malè merentes charitatis affectum obtineant. Quid magni est, si quis aliquid facultatum relinquat, de alieno victurus aliquanto lautius, cùm sibi servet ulciscendi cupiditatem? Cinctorum fune, semicalceatorum, ubique est magna copia: hæc qui præstet quæ *perfecta* Dominus vocat, quæ apostoli constanter exhibuerunt, inter istos nimium rara est avis². *Tb.* Non ignoro quas fabulas impii quidam de illis spargant: sed ego sic affectus sum, ut ubicunq; videro illam sacrosanctissimam vestem, putem adesse angelos Dei: eamque domum esse felicem, cujus limen crebrò teritur illorum pedibus³. *Pb.* Et ego arbitror pauciores esse steriles fœminas, ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius sit Franciscus, Theotime, qui hætenus tanto in errore sim versatus. Existimabam istorum vestem nihil aliud esse quàm vestem, nec per se meliorem vestē nautæ, aut calcearii, nisi utentis sanctimoniâ commendaretur, quemadmodum Christi vestis contacta sanavit hæmorhoissimam⁴. Alioqui dubitabam, utrum textor an vestiarius eam vim dedisset vestii. *Tb.* Haud dubiè, qui formam dat, dat vim⁵. *Pb.* Posthac ergo vivam suavius, nec me macerabo metu Inferorum, aut confessionis tædio, aut cruciatu pœnitentiæ⁶.

AMICITIA 7.

ARGUMENTUM.

Amicitia de sympathia rerum & antipathia agit. Serpens humano generi infestus, ut & lacertarum, lacte delectatur; alii odor illum abigit. Crocodilus homini inimicissimus. Delphinus pascitur propter. Unumquodque animal mero instinctu horret suum hostem. Equus ursum capitaliter odit. Elephante mire amat hominem; odit draconem, odit & murem & hircinam. Canis homini amicus; lupus inimicus adeo ut vel conspectus vocem tollat humanam. Araneus serpenti & bufoni inimicus. Bufonem morsu plantagine sanatur illico. Historia monachi a bufone liberati. Simius supra modum horret testudinem, acanthis asinum, scarabeus aquilam, columba accipitrem. Leo ad galli cantum expavescit. Simius cuniculis amicus. Fraxinus serpentes fugat. Erucæ in papilionibus

1 1 Cor. ix.

2 Vidimus locutionem esse ex Juvenali.

3 Sic, credam, plures mulieres censerent, at non sic, credo, censebat Theophilus. & multo minus qui suggestit, Erasmus.

4 Mulierem quæ profusio sanguinis

laborabat; & de facto Marc. v.

5 Sine dubio, vis enim respondet formæ, quæ quid magis divinum?

6 Bene; siquidem sola vestis Franciscana saluum faciat. At hæc plusquam ironice dicta.

7 Æque bene forsan sympathia.

omnes vertuntur; mortua sentiunt contactum aranei. Homicidam etiam occisus jam mortuus detegit. Quercus odit oleam & juglandem, vitis brassicam. Alium liliis amicum. Fluvii suam habent antipathiam. Venti, sidera, gentesque nobis amici & infesti. Boves amant hunc, oderunt alium socium. Homo secretam habet in aliquos antipathiam. Ipsi pueruli collusorem hunc amant, illum fugiunt. Mentientem horret puerum Erasmus ostensis, arcana naturæ ductu. Unusquisque abstinere debet ab illo vita instituto, a quo tacito naturæ sensu abhorret. Charitas cum omnibus, familiaritas cum paucis, contrahenda.

EPHORINUS¹, JOANNES.

Ep. Sæpenumero mecum admirari soleo, quem Deum² in consiliis um adhibuerit natura, cum in omni rerum genere misceret amicitias & inimicitias quasdam arcanas, nec ullis causis evidentibus probabiles, nisi quod hoc spectaculo videtur fuisse delectata, quemadmodum nos ex commissis inter se gallis gallinaceis & coturnicibus voluptatem capimus. *Jo.* Nondum satis percipio quod velis dicere. *Ep.* Dicam igitur, si vis, crassiore Minervâ³. Scis, serpentium genus esse inimicum homini. *Jo.* Scio vetus inter illos & nos esse diffidium & irreconciliabile, futurumque donec meminerimus illius inauspicati pomi⁴. *Ep.* Nosti lacertam? *Jo.* Quid ni? *Ep.* Italia magnas habet & virides. Hoc animal naturæ & homini amicum est, & serpentibus inimicum. *Jo.* Unde hoc deprehenditur? *Ep.* Ubique prospicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquo capite diu contemplantes hominis faciem; si exspuas, elambunt salivam ore redditam; vidi & puerorum mictum exsorbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impunè, atque etiam læduntur, & admotæ ori gaudent salivam lambere. Cæterum si comprehensæ inter se committantur, dictu mirum quam in sese sæviant; nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc, nunc illinc, strepitu dimoti rubi admonent hominem; insuetus crederet serpentem esse: ubi dispexeris, lacertæ sunt, obliquo capite contemplantes, donec consistas; si pergas, sequentes. Rursus aliud agentem admonent. Diceres eas ludere, vehementerque delectari hominis adspectu. *Jo.* Mira narras. *Ep.* Quodam die vidi prægrandem & mire viridem in ostio cavi⁵ decertantem cum serpente. Primum mirabamur quid esset rei: nam serpens nobis non erat conspicuus. Italus admonerat in antro esse hostem. Paulo post venit ad nos lacerta: velut ostendens sua vulnera, ac remedium flagitans, seque tantum non tangi patiebatur: quoties autem restabamus, restabat & illa, nos contemplans. Serpens alterum latus pæne totum eroserat, & ex viridi rubrum fecerat. *Jo.* Mihi, si adfuisset, libuisset ulcisci lacertæ vicem. *Ep.* At hostis jam se in profundum antrum abdiderat: post alii quos

¹ Contemplator, vel observator; effectuum naturæ scil.

² Ex vulgari loquendi modo apud Latinos.

³ Vidimus. pag. 278. num. 4.

⁴ Hæc omnibus Christianis nota.

⁵ Antri.

quot tamen dies pavimus oculos nostros vindictâ. *Jo.* Gaudeo profecto. Sed quo pacto? *Ep.* Forte inambulabamus per eundem locum; serpens è fonte vicino biberat; erat enim æstus prodigiosus¹, adeo ut nos quoque aquæ inopiâ periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim; ejus domûs filius, in qua tum metu pestilentiae Bononiâ² profugi rusticabamur; gestans rastrum quo foenum demessum converrunt agricolæ; simul ut serpentem vidit, exclamat. *Jo.* Metu fortasse. *Ep.* Nequaquam; imo gaudio, velut insultans deprehenso hosti. Ferit rastro; serpens se contrahit: ille non facit ferendi finem, donec contrito capite serpens in longum porrigitur; nam hoc non faciunt nisi morientes. Inde est, quem frequenter audisti, apologus de cancro, qui serpentem hospitem occidit, ubi porrectum vidit, *Sic*, inquit, *vivum incedere oportuit*³. *Jo.* O factum bene! Quid tum? *Ep.* Puer arseptum rastro suspendit è frutice supra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes sanie tinctas. Ejus ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricolæ nonnunquam fessi obdormiunt in agro; atque illic interdum habent urceum lactis, in cibi simul & potus usum. Serpentes summo opere lacte capiuntur. Itaque non raro fit, ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium. *Jo.* Quod? obsecro. *Ep.* Summum testæ⁴ os allio circumlinunt. Is odor deterret serpentes. *Jo.* Quid igitur sensit⁵ Horatius, cum scriberet, allium venenum esse cicutis nocentius; cum sit, ut ais, adversus venena remedium? *Ep.* Sed audi quod est durius; interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conjiciunt sese, & in stomachum sese convolvunt. *Jo.* An non protinus exanimatur homo talem nactus hospitem? *Ep.* Non, sed afflictissimè vivit, nec est ullum mali levamen, nisi ut lacte aliisque gratissimis serpenti cibis alant hospitem. *Jo.* Nihil remedii adversus tantum malum? *Ep.* Comesum affatim allium. *Jo.* Non mirum igitur, si mēssores gaudent allio⁶. *Ep.* Et aliàs medetur de-

lassatis

¹ Magnus præter solitum.

² *Bologna*, vel *Boulogne*, in Italia: etenim alia est ejusdem nominis urbs in Picardia.

³ Apud Æsopum invenies fabulam de cancro, qui, initâ cum serpente societate, ita ut simul viverent, hortabatur quotidie serpentem, ut ambularet tandem simpliciter, non tortuose, deponeretque omnes versutias; at videns cancer se nihil hortatibus proficere, semperque tortuosum ambulare serpentem, captâ opportunitate, serpentem dormientem acotabulis cum comprimendo enecat, serpentique tum expantri, ac in longum & rectum se porrigenti, dixit

cancer, *Sic debuisses antehac incedere, & à me nullum unquam expertus esses malum.*

⁴ Urcei.

⁵ Quoniam allio non delectabatur bonus Horatius; porro reperitur *Epod. iii.* ubi sic habetur. *Parentis olim si quis impia manu senile guttur fregerit, edat cicutis allium nocentius.* & deinde sic exclamat; *Oh, dura messorum ilia!* quod scil. allium edant. At quod non placet hominis cujusdam pataro, quodque cum ejus valetudine non congruit, optimum esse potest contra serpentium vexationem remedium.

⁶ Sic Galli, Itali, & Hispani at ne sciam si serpentum metus illi causa sit.

lassatis labore & aestu ¹. Verum in hoc discrimine non raro lacerta, quamvis pusilla, servat hominem. *Jo.* Qui potest? *Ep.* Ubi sensus serpentem insidiari, circumcursat per collum & faciem hominis; nec finem facit, donec pruritu scalptuque unguium excitetur. Porro qui expergiscitur, conpecta in propinquo lacerta, mox intelligit hostem alicubi esse in insidiis, ac circumspiciens deprehendit. *Jo.* Mira naturae vis. *Ep.* Jam nullum est animal inimicius homini quam crocodilus, qui saepenumero totos homines devorat, & arte malitiam adjuvat, hausta aqua lubricans ² semitas, quibus descendunt ad Nilum aquam hausturi, quo collapsos devoret. Neque te fugit, delphinum, etiam in diverso elemento natum, *φελήνιον* ³ esse. *Jo.* Audi vi fabulam de adamato puero celebrem, celebriorem autem de ⁴ Arione. *Ep.* Quin & in venatu mugilum, piscatores delphinorum ministerio, vice canum utuntur, qui accepta praedae portiunculâ recedunt. Quin & calligari sese patiuntur, si quid in venatu deliquerint ⁵. In mari verò frequenter navigantibus apparent, gaudio gessientes, & in summis undis lustrantes: interdum adnantes ad navim; nonnunquam & tensa vela transilientes ⁶. Adeo delectantur hominum consuetudinē. Verum ut hominum est studiosus delphinus, ita crocodilo capitalis est hostis. Egreditur mare, & in Nilum, in quo regnat crocodilus, audent venire, congressurus cum dentibus, unguibus & squamis, ferro etiam impenetrabilibus armata belluâ ⁷, ipse nec ad morsum satis instructus, quippe os habens ad pectus vergens. Sed impetu fertur in hostem, ac jam illi proximus repente submittit sese, erectisque in tergo pinnis mollia ventris percindit ⁸, alias invulnerabili. *Jo.* Mirum est, quodque animal statim agnoscere hostem suum, etiam nunquam antea visum; scireque & cur impetatur, & quâ laedi aut sese tueri possit; cum hoc homini sit negatum, qui ne regulum quidem horreret, nisi admonitus, malove doctus. *Ep.* Scis equum animal obsequiis hominum natum. Huic capitale dissidium est cum urso, homini noxia bestia. Agnoscit hostem nunquam visum, ac protinus se parat ad pugnam. *Jo.* Quibus armis pugnat? *Ep.* Arte potius quam viribus.

I i

bus.

¹ Nesciam rursus si alium hanc proprietatem habeat, at ex Virgilio excerptum videtur, qui habet: *allia, serpillumque, herbas contundit olentes*. Lassatis scil. & defatigatis operariis.

² Dictum est à plurimis, sed malim credere quam periculū facere: citius tamen credam quam quod quidam addunt, de crocodilli lacrymis, ut hominibus imponat.

³ Hominis amicum.

⁴ De Arione videmus, pag. 92. hum. 3. de pueris à delphinis adama-

tis multas fabulas narrat Plinius, ad quam respiciat auctor, nesciam.

⁵ Non absimilia narrant rursus Plinius, & Oppianus, credat qui velit per tales auctoritates.

⁶ Non absimilia narrant plurimi recentiores navigatores de alio pisce, de delphino non legi; in nullis gaudium in causa est.

⁷ Facias sic constructionem: Congressurus cum bellua armata dentibus, &c.

⁸ Supple, *hasti belluæ*.

bis. Transilit ursum, & in ipso saltu posteriores calces impingit in caput. Atque ursus interim unguibus scalpit equini ventris mollia. Alpīs homini venenum est immedicabile; cū hac belligeratur ichneumon. Idem exitialis hostis crocodilo. Similis affectus est elephantis erga hominem: nam & viatorem simpliciter errantem clementer reducunt in viam, & agnoscunt amantque doctorem suum. Feruntur & exempla devoti amoris erga certos homines: siquidem unus ad-amavit¹ in Ægypto mulierculam corollas vendentem, Aristophani grammatico charam. Alius Menandrum Syracusanum adolescentem sic amavit, ut desiderium illius, quoties non videret, inediā testatus sit. Sed ne hæc, quæ plurima commemorantur, referre pergamus; cū Bocchus rex² in triginta quosdam sævire decrevisset, eos totidem elephantis objecit, stipitibus alligatos. Cumque immissi essent, qui inter elephantos percurstantes eos lacefferent, nunquam efficere poterunt, ut se regiæ crudelitatis ministros præberent. Atque huic animanti *ἐλαφροφία* bellum exitiale est cum draconibus Indicis, qui feruntur esse maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Porro draco inimicus est homini, etiam non laceffitus. Simile dissidium est aquilæ cum draconibus minoribus, cū homini sit innoxia, imò cum feratur etiam amatorjos ignes sentire³ erga certas puellas. Eidem avi bellum internecinum est cum cyminde, id est, nocturno accipitre. Elephantus odit etiam murem, animal homini quoque molestum: eoque abhorret à pabulo, in quo murum conspexerit. Nec causa liquet, cur oderit. Nam hirudinem meritò horrent, quod eā in potu haustā gravissimè discrucientur. Jam vix ullum animal amicis homini quàm canis, nec inimicius quàm lupo, ut quod aspectu quoque vocem adimat⁴; & inter hæc summa discordia est, quemadmodum ovium generi lupo infestissimus; quod totum pendet à providentia hominum, quorum præcipua cura est tueri animal innoxium, & alendo homini natum: in lupo vero, velut in publicum humani generis hostem, armantur omnes, præcipuè canum commilitio: quæ res etiam proverbio fecit locum, *Non magis parcemus, quàm lupis*⁵. Lepus marinus immedicabile est homini venenum, si quis imprudens gustaverit: at rursus hominis contactus mors est lepori⁶. Panthera sæva est

¹ Hanc & duas subsequentes historias videre potes apud Plinium, lib. viii. cap. v.

² Mauritanicæ & Getulicæ scil. in Africa.

³ Rursus hæc scripsit Plinius.

⁴ Pavor adimit potius; uno verbo plurimum in hoc toto colloquio allegatorum (si vera sint omnino) alia causa præter datam vel suppositam multoties potest dari, & datur; at si da-

remus ejusmodi causas, nimis forsitan essemus prolixi.

⁵ Proverbialis locutio obtinuerat, quoniam Atticæ populi fecerant leges ad exterminandos omnimode lupos ex suo solo. proindeque non minus obtinere deberet apud nos Angles, qui eos omnino extinximus.

⁶ Intellige *marino*, nec minus de re dubites.

est in hominem, & tamen adeo terretur ab hyæna, ut ne congredi quidem sustineat. Hinc narrant, si quis quid secum gestet de corio hyænae, à panthera non appeti; tam sagax est naturæ sensus. Addunt & illud, si pelles utriusque belluæ suspendas invicem ex adverso, panthericæ pilos defluere. Araneus homini domesticum est animal; exiliare vero serpenti, adeo ut forte conspiciatus sub arbore serpentem appricantem, filo se libret, & aculeum mediæ infigat fronti, tam acri vulnere, ut serpens, dolore rotans sese in gyrum, tandem emoriatur. Accepi ab iis qui spectarunt, simile dissidium esse araneo cum bufonibus; sed bufonem ictuin, sibi plantagine admorsâ mederi. Audies fabulam Britannicam. Scis illic conclavium solum consterni scirpis violentibus¹. Monachus quidam fasciculos aliquot scirporum in cubiculum congesserat, sparsurus cum esset commodum. Is cum à prandio supinus dormiret, bufo ingens erepsit, & os dormientis obsedit, infixis superno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere bufonem certa mors erat; non amoveri, quiddam erat morte crudelius. Quidam suaferunt ut monachus ad fenestram deferretur supinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum est. Mox araneus, hoste conspecto, filo se librat, & bufoni spiculum infigit, ac filo se recipit in telam. Intumuit bufo, sed non est avulsus. Repetitur ab araneo: magis intumuit, sed vixit. Tertio ictus, abduxit pedes; ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus tetulit hospiti suo. *Jo.* Mira naras. *Ep.* Addam, quod non legi, sed his oculis conspexi. Simius supra modum horret testudinem. Hujus rei quidam dedit nobis specimen Romæ. Puero suo in verticem imposuit testudinem, & pileo contextit; dein produxit ad simium. Illico simius gaudens insiliit in humeros pueri, venaturus pediculos: sublato pileo reperit testudinem. Mirum erat spectaculum, quanto cum horrore resilierit bestia, quam expaverit, quam timidè respexerit, an sequeretur testudo. Additum est aliud specimen: alligavimus testudinem catenæ, à qua revinctus erat simius, ut effugere non posset, quin saltem adspiceret: incredibile dictu, quantopere fuerit discruciat, tantum non metu exanimabatur; interdum averfus posterioribus pedibus, depellere tentavit hærentem bestiam. Tandem quicquid erat in alvo aut vesica oneris rejecit. Sequuta est ex eo pavore febris, ut nobis fuerit solvendus à catena, & aquâ vitio temperatâ refocillandus. *Jo.* Atqui nihil est quod sibi à testudine metuat simius. *Ep.* Fortassis aliquid est, quod nos fugit, naturæ cognitum. Nam cur acanthis oderit asinum, causa in promptu est, quod ille se affricat spinis, in quibus nidulatur avicula, & flores ejus depascitur. Tantus autem terror habet acanthidem, ut

I i 2

si

¹ Minus viget nunc hic mos apud nos, & nesciam quare miranda subsequens fabula mereatur magis dici Britannica, quam Gallica, vel ubi gra-

tia, vel Germanica; sed trahat, si quidem bella, multumque concinne enarrata.

si quando procul asinum rudentem audiat, ova dejiciat, pulli è nido decident metu. Nec patitur hostem impunem. *Jo.* Sed qua tandem in re acanthis lædit asinum? *Ep.* Rostro fodit illius ulcera sustibus & oneribus facta; pungit & mollia narium ¹. Potest item aliquid causæ divinari, cur inter vulpes & milvius mutua sit similtas, quòd avis rapax alterius catulis insidietur, fortasse vulpes vicissim illius pullis: quæ causa dissidii est inter sorices, & ardeolas. Eadem fere ratio est inter æsalon, parvam aviculam, & vulpem. Nam æsalon ova corvorum frangit. Eadem infestatur à vulpibus, & vicissim illas infestat, catulos earum vellicans. Quod ubi viderint corvi, vulpibus velut adversus communem hostem suppetias ferunt. At vix divinare liceat, quam ob causam inter se oderint olores & aquilæ, corvus & chlorio, cornix & noctua, aquila & trochilus, nisi hoc malè habet aquilam ², quòd ille rex avium vocetur. Cur malè convenit cum noctua cæteris minoribus avibus, mustelæ cum cornice, turturi cum pyrali, ichneumonibus vespis cum phalangiis araneis, anatibus cum gaviis, harpæ cum triorchye accipitre, thoibus cum leonibus? Præterea cur sorices formicosam horreant arborem? Unde tam irreconciliabile bellum inter scarabeum & aquilam? nam apologus ³ ex ipsa animantium natura confictus est. Unde est quòd juxta Olynthum ⁴ in certo terræ spatio non vivant scarabei, si inferantur? Et inter aquatilia quam ob causam mugil & lopus mutuo odio flagrant, sicut conger & muræna, caudas inter se prærodentes? Polypum in tantum horret locusta piscis, ut si eum juxta viderit, metu emoriatur. Sic quædam animantia mirè junxit arcanus quidam benevolentia affectus; veluti pavones columbis, turtures cum psittacis, merulas cum turdis, cornices cum ardeolis, qui sibi vicissim auxiliantur adversus vulpium genus; harpam & milvium adversus triorchyn ⁵ accipitris genus, communem hostem. Balænis musculus piscis exiguus prænatans monstrat viam ⁶; nec apparet quam ob rem illa velit inservire. Nam quòd crocodilus fauces porrigit trochilo ⁷ aviculæ, amicitia dici non potest, cum utrumque animal suo ducatur commodo: crocodilus gaudet sibi purgari dentes, & scabendi voluptatem amplectitur: avicula cibum quærit, vescens piscium reliquiis inter dentes hærentibus. Consimili ratione corvus inequi-

¹ Qui vidit declaret, optarem ego vidisse, res mihi videtur aliquantisper spectaculo digna

² Hinc concludas certò, auctorem multa ex allegariis in hoc colloquio serio non credidisse, proindeque multa dicta, vel colloquendi vel delectandi causâ, itemque, ut suarum lectionum specimen quoddam nobis daret; quis enim in animum sibi inducat Erasimum nostrum serio credidisse, hoc esse habere aquilam, quod trochilus,

regulus, seu parvulus rex, vocetur?

³ Vidimus pag. 12. uno verbo, dicta est aquila apud antiquos hyeme nidificare, propter metum scarabei, qui in æstate depulit in terram ejus ova, vel ex Jovis sinu ipso.

⁴ Urbem Thraciæ.

⁵ Idem quod triorchys.

⁶ Hoc Plinius & Oppianus.

⁷ Isthuc Aristoteles, Ammianus, & Diodorus Siculus.

inequitat dorso suis. Inter anthum & ægithum tam pertinax est odium, ut negent sanguinem illorum posse misceri; quemadmodum narrant aliarum avium pennas absumi, si aquilinis misceantur. Accipiter est infestus columbino generi; sed has defendit tinnunculus¹ avicula, cujus conspectum & vocem mirum in modum horret accipiter. Nec hoc latet columbas: ubicunque tinnunculus reconditus est, ab ea sede non migrant, fiduciâ protectoris. Quis causam conjiciat, cur aut bene velit generi columbino tinnunculus, aut cur tinnunculum horreat accipiter? Atque ut interdum animalculum minimum præsidio est ingenti belluæ, ita contrâ à minutissimis exitium est maximis. Est pisciculus scorpii effigie, magnitudine aranei piscis: is sub pinna asligit sese aculeo thynnus interdum magnitudinem delphini superantibus, tanto dolore, ut nonnunquam in naves insiliant²; idem facit mugilibus. Quid est cur leo, animal cunctis tremendum, expavescat³ galli gallinacei cantum? *Jo.* Ne sim in hoc convivio prorsus asymbolus⁴, referam quod olim his oculis vidi in ædibus Thomæ Mori, clarissimi apud Anglos viri. Alebat domi simium prægrandem: tum forte, quo revaleretur à vulnere, solutus obambulare sinebatur. In extremo horti erant inclusi cuniculi, quibus insidiabatur mustela. Id simius procul quietus & otiosus spectabat, donec videret cuniculis nihil esse periculi. Cæterum posteaquam mustela labefactâisset caveam à muro revulsam; jamque periculum esset, ne cuniculi à tergo nudati prædæ essent hosti; accurrit simius, & conscensâ trabe quadam, caveam retraxit in locum pristinum, tantâ arte, ut homo non posset dexterius. Ex quo perspicuum, hoc animantium genus simiis esse charum. Ipsi cuniculi non intelligebant suum periculum; sed hostem suum per cancellos osculabantur. Simius opitulatus est periclitanti simplicitati. *Ep.* Omnibus catulis minoribus delectantur simii, gaudentque fovere sinu & complecti. Sed pius ille simius dignus erat aliquo pietatis præmio. *Jo.* Habuit. *Ep.* Quod? *Jo.* Reperit illic frustum panis à pueris, ut opinor, projectum: id arreptum comedit. *Ep.* Verum mihi videtur mirabilius, hoc genus sympathiâs & antipathiâs, sic enim Græci vocant amicitia & inimicitia naturales affectus, etiam in rebus animâ aut certè sensu carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxinæ, cujus nec umbram quamvis in longum porrectam ferunt serpentes; adeo ut si locum in gyrum circundes igni, serpens citius in flammam eat, quàm ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla sunt innumera. Erucae cum membranâ inclusæ, occulto naturæ opificio transfigurantur in papiliones, mortuis simillimæ videntur, ne ad contactum quidem sese movent, nisi transeunte araneo: hominis prementis digitum non

I i 3

senti-

1 Hoc Plinius rariùs.

2 Nesciam quis hæc referat.

3 Hoc Plinius, Plutarchus, Lucre-

tius, & ex his Ambrosius. credo.

4 Vidimus, pag. 432. num. 6.

sentiunt, & sentiunt levissimi animantis leviter incedentis pedes; ibi demum vivunt. *Jo.* Sentit hostem capitalem nondum natum insectum, isti non omnino dissimile est quod narrant de ferro cæsis; ad quos si cæteri accedant, nihil accidere novi; sin is qui necavit, continuo profuere sanguinem, velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum cædis auctorem. *Ep.* Nec est vanum quod audisti¹. Sed ne persequamur fabulas Democriticas², nonne comperrimus experimentis, tantum esse dissensionis inter quercum & oleam³, ut utraque in alterius scrobe⁴ posita emoriatur? quercui autem tam malè convenire cum juglande, ut in propinquo posita extinguatur; tamen juglans cunctis fere satis & arboribus noxia est. Rursum cum vitis claviculis suis omnia complecti soleat, solam brassicam refugit, & perinde quasi sentiat, in diversam partem sese vertit. Quis admonet vitem, hostem esse in propinquo? Est enim brassicæ succus vino contrarius; eoque solet edi adversus ebrietatem. Nec deest brassicæ suus hostis, siquidem opposita cyclamino & origano exarefcit. Similis affectus est inter cicutam & vinum; cicuta homini venenum est, cicutæ vinum. Quod est illud arcanum commercium inter lilium & allium, ut in propinquo nascentia mutuo sibi gratificentur? Nam alio plus est vigoris, & lili flores suavius olent. Quid hîc memorem de conjugis arborum, quarum foeminae sterilescent, nisi in propinquo sit mascula⁵? Oleum soli calci miscetur, cum utraque res pariter oderit aquam. Pix attrahit oleum, cum utrumque sit pingue. Argentum vivo innatant omnia, excepto auro⁶. Id solum ad se trahit & complectitur⁷. Quis ille naturæ sensus, ut adamas, quamlibet duris resistens, sanguine hircino mollescat⁸? Quin & inter ipsa venena dissidia videas. Scorpius si forte repat per aconitum, pallefcit ac torpescit. Eidem adeo noxia est herba, cui nomen cerallis⁹, ut qui semen modo ejus tractarit digitis, impune contrectet scorpionem. Sed harum rerum, quæ sunt innumeræ, consideratio ad rei medicæ professores pertinet. Quænam est illa vis vel amicitiae, vel dissidii, inter chalybem & magnetem, ut materia naturâ gravis ad lapidem currat, & inhareat, velut osculo, & ab eodem citra contactum refugiat? Jam cum aqua se facile misceat rebus omnibus, maximè sibi: tamen sunt, quæ

¹ Affirmatur à non paucis, credamque facile sic evenisse aliquando, vel per causam naturalem, vel per arcanam vim vindicis divinæ justitiæ.

² Quoniam Democritus philosophus, de quo jam alibi, fabulosissima multa de naturæ secretis scripserit.

³ Hujus & sequentium fere omnium auctor est uno verbo Plinius, quorum pauca tantum vera credam, & bene comperta.

⁴ Id est, in loco ubi creverit antea alterutra.

⁵ De palmis hoc prædicant.

⁶ Ratio est facillima.

⁷ Chînærica suppositio.

⁸ Si viderem, crederem.

⁹ Cerastes serpentis est genus, quod dicitur habere in fronte veluti quatuor cornua, herba intelligitur ergo, quæ delectatur hic serpens, & de ea Dioscorides.

quæ tanquam odio mutuo mixturam refugiunt; velut amnis qui in Fucinum ¹ lacum inVectus supermeat, in Larium ² Addua ³, in Verbanum ⁴ Ticinus ⁵, in Benacum ⁶ Mincius ⁷, in Sevinum ⁸ Ollius ⁹, in Lemanum ¹⁰ Rhodanus ¹¹; è quibus nonnulli multorum millium transitu hospitales suas aquas tantum, nec largiores, quàm intulere, evchunt. Tigris ¹² influit in lacum Arethufam, ac per eum velut hospes fertur, sic, ut nec color, nec pisces, nec aquarum natura misceatur. Ad hæc cum cætera fere flumina properent in mare procurrere, quædam tamen velut exosa mare, prius quam eo perveniant, abduunt sese in terram ¹³. Simile quiddam videmus & in ventis. Austro homini pestilens est, huic contrarius Boreas, salubris; alter nubes contrahit, alter dissipat. Jam, si qua fides astrologis, sunt & sideribus quidam amicitiae & inimicitiae affectus; quædam amica homini, quædam infesta: rursus sunt quæ homini adversus nocentium vim opitulantur. Adeo nihil est in ulla naturæ parte, quod non per hæc dissidia, concordiasque, & noxam & remedium homini suppetitet. *Jo.* Fortasse & ultra cælos quidquam deprehendere liceat. Etenim si magis credimus, unumquemque mortalium duo comitantur genii, alter amicus, alter malevolus ¹⁴. *Ep.* Nobis, amice, satis est ad cælum usque pervenisse, etiamsi non hoc quoque septum transiliamus, Redeamus ad boves & equos. *Jo.* Næ tu præclarum facis saltum. *Ep.* Illud nobis magis admirandum est, quod in eadem prorsus animantium specie deprehendamus amoris & odii vestigia, nullâ evidente causâ. Sic enim nobis persuadere conantur equisones & bubulci; in iisdem pascuis, aut eodem in stabulo, bos bovem, equus equum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitror similes esse affectus in omni animantium genere, præter sexûs favorem. Sed in nullo genere evidentius quàm in homine. Siquidem in plurimis manifestum est, quod de suo in Volusium ¹⁵ affectu profitetur

I i 4

Catullus:

¹ *The lake of Celano*, qui in Abuzzia ulteriore, Napolitane parte, sed in quem nullus devehitur amnis.

² *The lake of Como*, in Mediolanensi ducatu.

³ *The river Adeze*.

⁴ *The lake Major*, rursus in Mediolanensi ducatu.

⁵ *The river Tesino*.

⁶ *The lake of Garda*, in Veronensi agro

⁷ *The river Mincio*.

⁸ *The lake of Isej*, in Brescienſi agro.

⁹ *The river Oglio*.

¹⁰ *The lake of Geneva*.

¹¹ *The river Rhodanus*; at cum ipse

compererim falsum isthuc de Rhodano, idem iudico de præcedentibus & subsequentibus Anviis & lacubus.

¹² Qui notissimus Anvius in Asiatice Turquia; hinc concludas de Arethusa lacu.

¹³ Duo inter alia nobis notissima, Rhodanus & Guadiana, at non sic, propter maris odium.

¹⁴ Vidimus jam pag. 11. num. 2. sic sensitisse paganos.

¹⁵ Qui patriâ Patavinus scripserat ineptos carmine annales populi Romani, & de quo alibi etiam idem Catullus: *At Volusi annales Paduam morientur ad ipsam, & Lexas sœmbris sæpe dabunt tunicas.*

Catullus: *Non amo te, Volusi, nec possum dicere quare: Hoc tantum possum dicere: Non amo te.* Verum in adultis fortasse divinet alius aliam causam: in pueri, qui solo naturæ sensu ducuntur, quid est illud, quod sic hunc illi tanto amore conciliat, rursus alium ab hoc tanto diffidio separat? Ipse cum puer essem, natus annos plus minus octo, incidi in quendam meæ ætatis, aut fortassis anno majorem, prodigiosa vanitatis, adeo ut ad omnem occasionem extempore monstrosa eundam confingeret. Occurrebat mulier; *Vides, inquit, hanc? Video.* Cum hac decies concubui. Transibamus ponticulum angustum juxta molam; ubi vidit me horrescentem ad conspectum aquæ ob profunditatem nigrantis: *In hanc, inquit, aquam aliquando prolapsus sum.* Quid ais? *illic reperi cadaver hominis, accinctum crumenâ; in ea erant annuli tres.* Quum nullus esset mentiendi finis, sic puer horui puerum, ut viperam minus, nullâ certâ ratione¹, cum talibus mendaciis alii delectarentur, sed tantum arcano naturæ sensu. Neque vero id fuit temporarium: imò & hodie sic horreo naturâ vanos, ut conspectis illis sentiam totum corporis habitum commoveri. Tale quiddam in Achille notat Homerus², cum profitetur mendaces sibi aequè odiosos atque ipsas inferorum portas. Hoc ingenio cum natus sim, tamen hoc contra fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cum mendacibus & impostoribus fuerit res. *Jo.* At nondum video scopum, quo totus hic sermo confertur. *Ep.* Expediam paucis. Sunt qui felicitatem petant à magicis artibus, sunt qui ab astris: ego nullam certiorē ad felicitatem viam arbitror inveniri posse, quàm si quisque abstineat ab eo vitæ genere, à quo naturæ sensu tacito abhorret; ad id se conferat, quo propensus est: semper excludo turpia. Item ab eorum consuetudine se subducatur, cum quorum genis sentit suo genio non convenire; & his se copulet, ad quos arcano naturæ fertur affectu. *Jo.* Id si fiat, inter paucos erit amicitia. *Ep.* Christiana charitas se dilatat ad universos; familiaritas autem cum paucis habenda est. Et qui nullum quamvis malum lædit, gavisurus etiam si respiciat, satis, opinor, Christiane diligit omnes.

PROBLEMA³.

ARGUMENTUM.

Problema tradit quid grave ac levè sit. Terra centrum ac sedes gravium. Quæ terra sit levissima, quæ aqua. Cur plumbum gravius sit lapide. Aurum plumbo gravius. Nihil liquidius melle & oleo. Homo macilentus obeso gravior, juvenis prorsus. Peccatum omnium est gravissimum.

CURIO⁴, ALPHIUS⁵.

Cu. **L**ubens ex te rerum plurimarum perito discerem quiddam, si tibi non sit molestum. *Al.* Age, Curio, percontare quod voles,

¹ Mendacia ratio satis.

² Iliad. i.

³ Æque bene forsitan, si titulus esset, *questio philosophica*, ut videbis.

⁴ Quasi curiosus.

⁵ Candide respondens; siquidem candide, quantum potest, satisfacit Curionis questionibus.

voces, ne non respondeas tuo nomini. *Cu.* Equidem non gravabor dici Curio, modo ne addas animal illud monosyllabum, Veneri juxta ac Minervæ invisum¹, *Al.* Dic igitur quid velis. *Cu.* Scire cupio quid sit, quod appellamus *grave & leve*. *Al.* Eadem operâ roga, quid sit *frigidum & calidum*. Quin tu isthuc problema bajulis proponis potius, quàm mihi; aut, si mavis, asinis, qui gravitatem oneris demissis auriculis indicant. *Cu.* At ego non asininam, sed philosophicam responsionem expecto; præsertim ab Alphio. *Al.* *Grave est, quod sumpte naturâ fertur deorsum; leve, quod sursum*². *Cu.* Cur igitur Antipodes, qui infra nos sunt, non decidunt in subiectum cælum? *Al.* Pariter illi mirantur, quam ob rem tu non decidas in cælum, non subiectum, sed imminens. Cælum enim est supra omnia, quæ intus complectitur. Nec Antipodes sunt infra te, nihilo magis, quàm tu supra illos: contra nos esse possunt, infra nos non possunt: alioqui justius admirareris, cur rupes, quas sustinet Antipodum terra, non decidunt, cælumque perrumpant. *Cu.* Quæ est igitur nativa sedes gravium, quæ contrâ levium? *Al.* Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia, ad cælum levia. De motu violento aut animali jam non loquimur. *Cu.* Est igitur motus aliquis, qui dicitur *animalis*? *Al.* Est. *Cu.* Quinam? *Al.* Is fertur juxta quatuor corporis situs; prorsum, retrorsum, ad dextram ac lævam, & in circulum: & in principio ac fine celerior est, in medio lentior³; nam in initio vigor addit alacritatem, in fine propinquo spes perveniendi quo tendit animal⁴. *Cu.* Nescio quid aliis accidat animalibus; sed habeo famulam, quæ lassâ est prius, quàm incipiat, delassata prius, quàm opus absolvat. Verùm redi ad id quod agere cœpisti. *Al.* Nativo, inquam, motu, quæ gravia sunt, feruntur deorsum. Et quo quidque gravius est, hoc celeriore motu fertur ad terram; quo levius, hoc majore impetu rapitur in cælum. Contra fit in motu violento, qui celerior in initio, paulatim segnescit; cùm contra fiat in motu

¹ *Sus* ergo; malè enim sonabit, si facias duas voces, ad denotandum Curionem, hoc modo, *Curio Sus*; at *curiosus* unicâ voce dici credo feret, siquidem *curio* idem fere sonet hîc, quod *curiosus* unicâ voce. Porro *sus* invisâ erat Minervæ, utpote Dæe scientiarum, quæ nihil ad suos, unde proverbium *Sus Minervam*; & invisâ erat Veneri, quoniam ab apro, sive porco, vel sue silvestri, Adonis dilectus interemptus est, ut habetur Ovid. Met. x.

² Non omnino sic loquentur recentiores philosophi, sed propositum nostrum non est de his philosophari, proindeque scias, lector, quòd quanquam

foran auctor rem perfectè non intellexerit, vel saltem non æquè bene tractarit, ac plerique recentiores philosophi, nihil nos tamen animadverturos in eum, nisi quando foran nobis visus sit dicere quædam, quæ cum hypothësis suis non planè non congruant, vel quæ sint evidentiùs falsa: sciasque tamen, eum non minus bene rem tractasse, quàm quovis alios sui temporis philosophos.

³ Non semper sic, vel de motu naturali, ut videbis subinde.

⁴ Subaudi *addit alacritatem*: mos usualis est equis.

motu naturali; veluti sagitta in altum missa, & saxum ex alto decidens. *Cu.* Atqui ego putabum, homines sic per orbem terræ discurrere, quemadmodum minutissimæ formicæ cursitant in prægrandi sphaera, hærent undique, nec ulla decedit. *Al.* In causa sunt, sphaeræ superficies nonnihil habens asperum, tum scabrities quædam in formicarum pedibus, quam habent insecta fere omnia, postremò corporum levitas: id si non credis, fac sphaeram vitream bene lævem & glabram, videbis solas formicas non decidere, quæ in summo versantur orbe. *Cu.* Si quis Deus orbem terræ medium perterebret, hinc usque ad Antipodes perpendicularo per centrum demisso, quemadmodum solent cosmographi¹, terræ totius situm in globis ligneis representantes, tum si saxum conjicias in foramen, quo perferetur? *Al.* Usque ad terræ centrum; ibi quies est omnium gravium. *Cu.* Quid si Antipodes quoque ex adverso mittant lapidem? *Al.* Tunc lapis occurret lapidi circa centrum: ibi conquiescet uterque. *Cu.* Age; si verum est, quod dixisti, motum nativum progressu magis ac magis incitari, si nihil obstat, lapis aut plumbum coniectum in foramen, ob motus vehementium prætercurreret centrum, jamque prætermisso centro, rursus motus erit violentior. *Al.* Plumbum nunquam perveniret ad centrum, nisi liquefactum²; sed lapis si prætereat centrum motu tam violento, primum segnius feretur, nec aliter redibit ad centrum, quàm lapis vi in altum projectus redit in terram. *Cu.* Sed recurrens nativo motu, rursus concitato impetu prætervehetur centrum: itaque fiet, ut nunquam quiescat lapis. *Al.* Conquiescet tandem, prætercurrens³, ac recurrens, donec perventum fuerit ad æquilibrium. *Cu.* At si nihil est in rerum natura vacuum, oportet foramen illud aëre plenum esse. *Al.* Esto. *Cu.* Pendebit igitur in aëre corpus naturâ grave. *Al.* Quid ni? quemadmodum chalybs in aëre pendet, undique librantibus magnetibus. Quid autem prodigii, si unicum saxum pendeat in meditullio aëris, cum tota terra tot rupibus onusta ad istum pendeat modum? *Cu.* Sed ubi est terræ centrum? *Al.* Ubi est circuli centrum? *Cu.* Id quidem est punctum indivisibile. Si tantillum est terræ centrum, quisquis perforaverit mediam terram, auferet centrum, nec habebunt gravia quo ferantur. *Al.* Næ tu satis otiosè nugaris. *Cu.* Ne quæso succenseas: discendi studio loquor quicquid loquor. Si quis terræ sphaeram perterebret, non per ipsum centrum, sed à latere, puta ut absit à centro centum stadiis; quo tum feretur coniectus lapis? *Al.* Non feretur rectà per foramen; imo potius rectà, sed ad centrum: itaque prius, quàm perveni-

et

¹ Per axem nempe.

² Quia supponit ignem ad centrum terræ.

³ Congruentiùs mihi videretur dictum, si dixisset, violentiam motus mi-

nui, cum tandem ad centrum propius acceditur, ubi gravia suapte & natura sua quiescent; & credam in quavis hypothese sic debere accidere, sed quis periculum fecit aut faciet?

et ad medium, jam conquiescet in terra quæ ad lævam est, si centrum est ad lævam. *Cu.* Sed quid est hoc quod reddit corpus grave aut leve? *Al.* Ad isthuc respondeat tibi Deus, cur ignem fecerit omnium levissimum, ærem proximâ levitate, terram gravissimam, proximâ gravitate aquam ¹. *Cu.* Cur igitur nubes aqueæ pendent in sublimi aëre? *Al.* Quoniam à sole attrahente concipiunt naturam igneam, quemadmodum fumus è lignis humentibus violento calore excussus. *Cu.* Cur igitur tanto pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? *Al.* Concretio densitasque addit pondus; alioqui possunt sic videri sustineri ab aëre subjecto, quemadmodum tenuis ferri lamina sustinetur summâ aquâ. *Cu.* Sic igitur putas, quod plurimum habet igneæ naturæ, esse levissimum; quod terrenæ, gravissimum. *Al.* Haud procul abes à scopo. *Cu.* Atqui nec quivis aër pariter levis est, nec quævis terra pariter gravis: idem de aqua fortasse sentiendum. *Al.* Nec mirum, cum ista quæ nominasti, non sint elementa pura, sed ex variis elementis temperata. Itaque probabile est, eam terram esse levissimam, quæ plurimum habet ignis aut aëris admixtum: eam aquam esse gravissimam, quæ graviolem terram habet admixtam; qualem arbitror esse marinam, & eam unde conficitur sal: itidem aër aquæ terræ proximus, gravior est, aut certè minus levis est eo, qui procul abest à terra. *Cu.* Utrum habet plus terrenæ naturæ, lapis, an plumbum? *Al.* Lapis. *Cu.* Et tamen plumbum lapide gravius est, pro ratione proportionis. *Al.* In causa est densitas: lapis enim rarior est, eoque plus habet aëris, quàm plumbum. Hinc est quod videmus quoddam terræ genus desiccatum, si conjiciatur in aquam, non subsidere, sed natare: eadem de causa videmus totos agros natantes ²: sustinentur enim cavis radicibus arundinum aliarumque palustrum herbarum inter se connexis. *Cu.* Hinc fortassis & pumicum levitas. *Al.* Quia pleni cavernis sunt, præterea multo igni decocti: submituntur enim è locis ardentibus. *Cu.* Unde tanta suberis levitas? *Al.* Jam dictum est: raritas enim in causa est. *Cu.* Utrum est gravius, plumbum an aurum? *Al.* Aurum, opinor. *Cu.* Aurum tamen videtur habere plus igneæ naturæ. *Al.* Quia noctu velut ignis lucet ³, ut ait Pindarus. *Cu.* Scilicet. *Al.* Sed densitas in auro major. *Cu.* Unde id deprehenditur? *Al.* Respondebunt aurifices; nec argentum, nec plumbum, nec æs Cyprium, nec ullum simile genus latius diducitur malleo, quàm aurum. Eadem ratione philolophi deprehenderunt nihil esse liquidius melle & oleo:

¹ Ist hæc hausit ex Ovidio Met. i.
*Ignem convulsi vis & sine pondere cali
 Emicuit, summaque locum sibi legit in
 arce; Proximus est aer, &c*
² Intelligit insulas aquis innatan-
 tes & fluctuantes, quales dicuntur esse

nonnullas, & credam possibile satis de
 parvulis quibusdam & fere spongiosis.
³ Si nullum adsit omnimodo lu-
 men, crede mihi, non lucebit, dicat
 Pindarus quicquid velit.

oleo: quòd si quis hæc inunctione dilatet, & latissimè diffunditur hæ-
mor, & siccescit seriùs. *Cu.* Sed utrum gravius est, oleum, an aqua?
Al. Si de oleo lini loqueris, arbitror oleum esse gravius. *Cu.* Cur
igitur aquæ supernatat oleum? *Al.* Levitas non est in causa¹, sed
igneæ olei natura, tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua ab-
horrens, quæ est in herba quæ dicitur *ἀλάνθη*². *Cu.* Cur igitur
non natat ferrum igni candens? *Al.* Quia non est ei calor natus,
& ideo citiùs penetrat aquam, quòd caloris magnitudo dispellat ob-
stantem liquorem. Sic cuneus ferreus citiùs petit ima, quàm lami-
na. *Cu.* Utrum intolerabilius est, ferrum candens, an frigidum?
Al. Candens. *Cu.* Gravius igitur. *Al.* Est, si commodius est ge-
stare manu paleam incensam, quàm silicem frigidum. *Cu.* Quid est
in causa, quòd lignum ligno levius aut gravius est? *Al.* Densitas
ac raritas. *Cu.* At ipse novi quendam è familia regis Britanniae, qui
in convivio ostendit nobis lignum ejus, ut aiebat, arboris quæ fert a-
loën; adeo solidum erat, ut lapis videri posset; adeo manibus libranti
leve, ut arundo videri posset, & si quid siccæ arundine levius: impos-
situm vino (putabat enim ita depelli venena) mox properabat ad fun-
dum, ut vix plumbum celerius³. *Al.* Nec densitas, nec raritas sem-
per in causa est, sed peculiaris & occulta in rebus cognatio, quæ fa-
cit ut quædam sese amplectantur aut refugiant; veluti magnes attra-
hit chalybem, vitis refugit brassicam, & flamma etiam è longinquo
ad naphtham transvolat, aliquanto inferiore loco positam, cum naph-
tha sit naturâ gravis, flamma levis. *Cu.* Omne genus æris innatat
argento vivo, solum aurum subsidit & circumvolvitur, cum argentum
vivum sit materia liquidissima. *Al.* Non habeo quod respondeam,
nisi peculiarem naturæ cognitionem⁴; ad hoc enim natum est argen-
tum vivum, ut purget aurum. *Cu.* Cur Arethusa fluvius subter mare
Sicanum transit⁵, ac non potius innatat; cum antea dixeris marinam
aquam fluviatili esse graviolem? *Al.* Naturale dissidium est in causa,
sed arcanum. *Cu.* Cur natant cygni, cum homines eandem aquam
ingressi pessum eant? *Al.* In causa est non tantum pennarum con-
cavitas levitasque, verum etiam siccitas, quam aqua refugit: hinc est
quod in panno linove vehementer sicco, si ponas aquam aut vinum,
in globum se contrahit; sin in humidum, mox spargitur. Itidem si
infundas liquorem in cyathum siccum, aut marginibus pingui oblitis,
& infundas aliquanto plus, quàm cyathus capit, liquor circa medium
citiùs colligit sese in rotundum, quàm transeat margines. *Cu.* Cur
in fluminibus naves minus sustinent oneris, quàm in mari? *Al.* Quia
subtilior

¹ Credam tamen esse in causa quo-
que.

² Quæ immergi non potest: Isthuc
male satis

³ Potius crederem, si vidissem.

⁴ Poteras allegare gravitatem gra-
vius enim aurum quàm argentum vi-
vum

⁵ Quia sic potius somniarunt.

subtilior est fluviatilis aqua. Eadem de causa volucres facilius sese librant in aëre crassiore, quàm vehementer subtili. *Cu.* Cur non subsident flotæ? *Al.* Quoniam cutis sole desiccata & levior facta est, & humorem respuens. *Cu.* Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cum idem contractum fidat? *Al.* Partim siccitas est in causa, partim aër inter aquam & laminam mixtus. *Cu.* Utra res gravior, aqua an vinum? *Al.* Arbitror vinum non cedere aquæ. *Cu.* Quam ob rem ergo qui ab cænopolis emunt vinum, aquam pro vino reperiunt in imo dollo? *Al.* Quia vinum habet pingue quiddam, quod aquæ refugit liquorem, non aliter quàm oleum. Argumentum in promptu est; quo vinum est generosius, hoc & difficilius admiscetur aquæ, & incensum ardet vehementius. *Cu.* Cur in Asphaltite¹ lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? *Al.* Non est meum, ad omnia naturæ miracula respondere. Habet illa quædam arcana, quæ nos mirari voluit, scire noluit. *Cu.* Cur homo macilentus obeso gravior est, si cætera sint paria. *Al.* Quoniam ossa densiora sunt carne, & ideo graviora. *Cu.* Cur idem homo jejunos gravior est seipso pranso, cum corpori onus accesserit? *Al.* Cibo potuque spiritus augentur, & ii addunt corpori levitatem. Unde & hilaris levior est mœrente, & mortuus vivo longè gravior. *Cu.* Sed qui sit, ut idem homo, cum vult, faciat se graviores, aut leviores? *Al.* Contento spiritu reddit se leviores, emissio graviores. Sic natat vesica inflata & clausa, pertusa sedit. Sed quando Curio desinet nobis occinere, cur? *Cu.* Desinam, si mihi pauca etiam dixeris; cælum utrum grave sit, an leve. *Al.* An leve sit, nescio; certè grave non potest esse, cum sit naturæ igneæ. *Cu.* Quid igitur sibi vult vetus proverbium, *Quid si cælum ruat*? *Al.* Quia rudis antiquitas, Homerum secuta, credidit cælum esse ferreum². Sed Homerus à coloris similitudine *ferreum* dixit, non à pondere: quemadmodum nos *cinericeum* dicimus, quod cineris colorem præ se fert. *Cu.* Est igitur cælum coloratum? *Al.* Non verè, sed tale nobis videtur propter aërem, & liquorem medium, quemadmodum sol nobis nunc rubet, nunc fulvet, nunc candicat, cum is nihil talium mutationum recipiat. Idem & iridis pictura³ non in cælo est, sed in aëre humido. *Cu.* Verùm, ut finiam, fatearis cælo nihil esse sublimius, quacunque tegit orbem terræ? *Al.* Fateor. *Cu.* Et centro terræ nihil esse profundius? *Al.* Scilicet. *Cu.* Inter omnes rerum species quid est gravissimum? *Al.* Aurum, opinor. *Cu.* Hic abs te vehementer dissentio. *Al.* An scis aliquid auro gravius?

¹ Qui est Mare Mortuum in Judæa, ubi Sodoma & Gomorrha stetit olim creduntur, & quod sequitur, de eo narrat Justinus, & alia plura, quæ mihi tamen propterea indubitatæ fidei non sunt

² At Hesiodus vocat *æneum*, ambo

credo respectu ad colorem, ut de Homero observat, mallem dicere, quamvis barbare, *azurico crystallinum*, dummodo recorderis esse liquidum

³ Quoniam non credit iridem esse quid substantiale.

gravius? *Cu.* Scio, & quidem multis partibus. *Al.* Proinde me vicissim doce, quando scis quod me nescire profiteor. *Cu.* Quod igneos illos spiritus¹ è summo cœli vertice depressit in ima Tartari², (nam ea collocant in centro tetrae)³ nonne oportuit omnium esse gravissimum? *Al.* Fateor: sed quidnam fuit illud? *Cu.* Peccatum, quod & hominum animas, quas Maro vocat *auras*⁴ & simplicis ignis, eodem demergit. *Al.* Si libet ad istud philosophiæ genus demigrare, fateor & aurum & plumbum esse plumæ levitatis, si cum peccato conferatur. *Cu.* Quis fiet igitur, ut qui hac farcinâ sunt onusti, subvolent in cœlum? *Al.* Profectò non video. *Cu.* At qui sese parant ad cursum, saltumve, non solum quicquid est oneris abjiciunt, verùm etiam contento spiritu sese reddunt leviusculos; & ad hunc cursum saltumque, quo ferimur in cœlum, non studemus illud abjicere, quod omni saxo, omni plumbo gravius est. *Al.* Faceremus, si vel micam sanæ mentis haberemus.

E P I C U R E U S⁵.

A R G U M E N T U M.

Epicureus, divinissimum planè colloquium, de vero bono, purâ conscientia, temporaria & aternâ vita pie & erudite disserit. Felicitas est, ubi vera voluptas, minimum tristitiæ. Christiani verè pii sunt verè Epicurei; habent enim conscientiam puram, cum Deo pacem; qui tamen, si mundo videntur lugere, re vera tamen deliciantur. Præcipuæ voluptates proficiscuntur ab animo. Qui Deum habet, quid potest desiderare amplius? De sacerdote, qui præstigiis suis convivas exceperat epulis imaginariis. Libido, scortatio, & ebrietas, plus habent doloris quam voluptatis. Stolidum Tantali votum. Peccatum est lapis Tantaleus. Immensa Dei misericordia erga peccatores resipiscentes.

H E D O N I U S⁶, S P U D Æ U S⁷.

He. **Q**uid venatur meus Spudæus, quòd sic totus incumbit libro, nescio quid secum murmurans? *Sp.* Planè venor, Hedoni, sed nihil aliud quàm venor. *He.* Quid voluminis est, quod habes in sinu? *Sp.* Dialogi Ciceronis de *Finibus*⁸ bonorum. *He.* At quanto satius esset quærere bonorum initia, quàm fines⁹? *Sp.* Sed

Marcus

¹ Lapsos angelos intelligit; hinc concludas Erasmus nostrum non magni fecisse certè suam in his philosophiam, eam sic suam quæstionem philosophicam detorserit.

² Qui idem quod Gehenna.

³ Sic enim vulgò censetur.

⁴ *Æneid.* vi. pro *aura*, quemadmodum vidimus Horatium eam vocasse *Divina particulam aura*.

⁵ Vox sonat nunc vulgò veluti *delictus voluptatibus carnis*, quoniam Epicurus vulgò creditur sectatus voluptates ejusmodi, iisque parocinatus, at cum de omnino diversæ speciei volup-

tatibus nos hic edoceat auctor, duo simul facit; primo, ostendit nobis quæ sint vere bona; secundo indicat nobis, se non sensitse Epicurum fuisse talem, qualis vulgò fingitur, in quibus credo non erravit.

⁶ Voluptati deditus.

⁷ Virtutem sectans.

⁸ *Id est*, de perfectione boni; seu de perfecte bono, quod fere redit ad vulgatam nunc loquutionem *summus bonus*, hic est sensus verum.

⁹ Sensu qui hic ab auctore indicatur mallem perennitatem bonorum, quàm fines, vel initia.

Marcus Tullius finem boni appellat, bonum omnibus numeris absolutum, quod qui sit assequutus, nihil præterea desideret. *He.* Opus cum primis eruditum & eloquens : sed num tibi videris aliquod operæ pretium fecisse, quod ad veri cognitionem attinet? *Sp.* Hoc mihi videor fecisse lucri, quod nunc magis etiam ambigam de finibus ¹, quàm antea. *He.* Agricolarum est ambigere de finibus ². *Sp.* Nec satis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuisse sententiarum pugnam. *He.* Nimirum, quia sæcundus ³ est error, cùm simplex ⁴ sit veritas. Quoniam totius negotii caput ac fontem ignorant, divinant ac delirant omnes. Sed quæ sententia tibi videtur esse scopo vicinior? *Sp.* Cum audio impugnantem M. Tullium, displicent singulæ : rursus cum audio defendentem, fio prorsus *ipsius* ⁵. Mihi tamen Stoici ⁶ videntur minus aberrare à vero, quibus proximum locum tribuo Peripateticis. *He.* At mihi nulla secta magis arridet, quàm Epicureorum. *Sp.* Atqui inter omnes nulla damnatior, omnium suffragiis. *He.* Missam faciamus nominum invidiam, fuerit Epicurus qualem quisque velit, rem per se consideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate; eamque vitam judicat beatissimam, quæ plurimum habeat voluptatis, tristitiæ quam minimum. *Sp.* Sic est. *He.* Quid dici potuit hanc sententiâ sanctius? *Sp.* Imò clamitant omnes hanc esse vocem pecudis, non hominis. *He.* Scio : sed isti errant in rerum vocabulis. Quod si de veris loquamur, nulli magis sunt Epicurei, quàm Christiani piè viventes. *Sp.* Cynicis ⁷ propiores : nam isti se macerant jejuniis, deplorant sua commissâ, & aut sunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam : opprimuntur à potentioribus, deridentur à plerisque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quam longissimè videtur abesse. *He.* Admittisne auctoritatem Plautinam? *Sp.* Si quid rectè dicat. *He.* Accipe igitur nequissimi servi dictum, omnibus Stoicorum paradoxis sapientius. *Sp.* Exspecto. *He.* Nihil est miserius quàm animus sibi malè conscius ⁸. *Sp.* Non rejicio dictum : sed quid hinc colligis? *He.* Si nihil miserius animo sibi malè conscio, consequitur nihil esse felicius animo sibi bene conscio. *Sp.* Rectè quidem colligis : sed in qua tandem regione invenies istum animum nullius mali sibi conscius? *He.* Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. *Sp.* Et ab hoc mali genere puto perpauca esse puros. *He.* Ego vero & purgatos habeo pro puris. Qui lixivio la-

chry-

¹ Id est, magis in dubio sim de natura vere boni, siquidem super his tantisper obscurus est disertus Cicero.

² Jocandi causâ detorquebat sensum, quoniam ambigere de finibus significat vulgò disputare de agrorum terminis.

³ Pluribus etiam modis male fit, unico bene.

⁴ At sæcundissima tamen, si quis bene utatur & deducat consequentias quæ ex ea.

⁵ Suspensus.

⁶ Hos vidimus, sicut & qui sequuntur. &c.

⁷ Diogenis discipulis.

⁸ In Plaut. Mostell. Act. iiii.

chrymarum, ac poenitentiae nitro¹, aut charitatis igne maculas abster-
serunt, eis non solum nihil nocent peccata, verum etiam frequenter
in majoris boni materiam cedunt. *Sp.* Equidem nitrum & lixivium
novi; igni purgati maculas nunquam audiui. *He.* Atqui si adeas
argentarias officinas, videbis aurum igni purgari. Quamquam & lig-
ni genus est, quod conjectum in ignem non exurit², sed nitidius
splendescit, quam ulla possit aqua; eoque *vivum* appellant. *Sp.* Na-
tu nobis adfers paradoxum omnibus Stoicorum paradoxis *μακροζών-
την*³. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Christus appellavit ob id
beatos, quod luceant? *He.* Mundo videntur lugere, sed re vera de-
liciantur, ac, quod dici, solet, toti melle peruncti suaviter vivunt,
adeo ut cum his collati, Sardanapalus, Philoxenus, Apitius⁴, aut si
quis alius est voluptatum studio nobilitatus, tristem ac miseram pere-
gerint vitam. *Sp.* Nova narras; sed vix credenda. *He.* Experire;
& omnia terque quaterque dices vera fuisse mea. Efficiam tamen, ut
arbitror, ne videatur usque adeo veri dissimile. *Sp.* Accingere. *He.*
Faciam, si mihi prius quædam concesseris. *Sp.* Modo tu æqua po-
stules. *He.* *Lucrum annumerabo, si sortem dederis*⁵. *Sp.* Age. *He.*
Primum illud, opinor, dabis, nonnihil interesse inter animam & cor-
pus. *Sp.* Quantum inter cælum & terram, inter immortale & mor-
tale. *He.* Deinde falsa bona non esse ponenda in bonis. *Sp.* Nihilo
magis quam umbræ habendæ sunt pro corporibus, aut præstigiæ ma-
gorum, somniorumve ludibria, ducenda sunt pro veris. *He.* Hacte-
nus commodè respondes. Dabis, opinor, & illud, veram volupta-
tem non cadere, nisi in animum sanum. *Sp.* Quidni? Nullus enim
sole delectatur, si lippiant oculi; aut vino, si febris palatum infecerit.
He. Nec ipse, ni fallor, Epicurus amplecteretur voluptatem, quæ
longè majorem cruciatum, multoque diuturniorem secum adduceret.
Sp. Non arbitror, si quis modo sapiat. *He.* Nec illud negabis, De-
um esse summum bonum, quo nihil pulchrius, nihil amabilius, ni-
hil dulcius. *Sp.* Istud nullus iverit inficias, nisi Cyclopibus imma-
nior. Quid tum postea? *He.* Jam mihi donasti, nullos suavius vi-
vere, quam qui pie vivunt; nullos miseriùs & afflictius, quam qui
vivunt impie. *Sp.* Plus igitur largitus sum, quam putabam. *He.*
Sed quod rectè datum est, ut ait Plato, non oportet reposcere. *Sp.*
Age. *He.* Catella, quæ habetur in deliciis, pascitur lautissimè, cu-
bat molliter, ludit ac lascivit jugiter, an non vivit suaviter? *Sp.*
Vivit.

¹ Quod cum species salis sit, ha-
bere purgandi facultatem supponitur,
metaphora enim in his.

² Plinius auctor, ac peregrinatores
nostri recentiores nobis quid non ad-
modum absumptum ostentant.

³ Paradoxius

⁴ Ex hoc tibi bene noto concludas

qui fuerint Sardanapalus, & Philox-
enus, si jam non nôris.

⁵ Fere proverbialis est locutio, cu-
jus verba sic literaliter sonant, *Si mihi
commodè summam, hinc lucrum seu usum
tibi dabo, i. e. ergo si quid mihi
concedas, non abutar, sed contra.*

Vivit. He. Optares tibi talem vitam? *Sp.* Bona verba, nisi pro homine velim esse canis. *He.* Fateris igitur præcipuas voluptates ab animo proficisci velut à fonte? *Sp.* Apparet. *He.* Tanta enim animi vis est, ut sæpe doloris externi sensum adimat: nonnunquam quod per se est amarum, reddat jucundum. *Sp.* Isthuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce est pervigilium, & hibernis noctibus excubare ad amicæ fores. *He.* Jam illud reputa, si tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus est communis, quanto plus valeat amor ille cœlestis à Christi spiritu profectus: cujus tanta vis est, ut mortem quoque, quâ nihil terribilius, reddat amabilem¹. *Sp.* Quid alii sentiant intus, nescio; certè carent multis voluptatibus, qui adhærent veræ pietati. *He.* Quibus? *Sp.* Non ditescunt, non assequuntur honores, non convivantur, non saltant, non canunt, non olent unguenta, non rident, non ludunt. *He.* De divitiis & honoribus nulla erat hic facienda mentio, quæ non adferunt vitam jucundam, sed sollicitam potius & anxiam: de cæteris agamus, quæ cum primis venantur, quibus studio est suaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos, & insanos, ridentes ac saltantes? *Sp.* Video. *He.* Num putas illos suaviter vivere? *Sp.* Hostibus contingat illa suavitas. *He.* Quam ob rem? *Sp.* Quia non adest sana mens. *He.* Tu igitur malles jejunos incumbere libro, quàm ad eum modum delectari? *Sp.* Planè mallem vel agrum fodere. *He.* Nam inter dementem ac temulentum nihil interest, nisi quod huic insanæ medetur somnus, ille vix medicorum cura succurrit. Naturâ fatuus nihil differt ab animante bruto, præter formam corporis; sed levius miseri sunt, quos natura genuit brutos, quàm qui belluinis cupiditatibus obbrutuerunt. *Sp.* Fateor. *He.* Jam num tibi sobrii videntur aut sani, qui propter præstigias umbrasque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros sibi cruciatus accersunt? *Sp.* Non videntur. *He.* Non sunt illi quidem temulenti vino, sed amore, sed irâ, sed avaritiâ, sed ambitione, aliisque pravis cupiditatibus: quæ longè perniciosior est ebrietas, quàm quæ vino contrahitur. Syrus ille in comœdia² posteaquam edormiverat villum quod biberat, sobria loquitur: at animus vitiosâ cupiditate ebrius, quàm gravatè redit ad sese! quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus, & ambitio! quàm multos videmus ab adolescentia ad decrepitam usque ætatem, ab ambitionis, avaritiæ, libidinis, luxûsque temulentiâ nunquam expergisci ac resipiscere! *Sp.* Istiusmodi novi nimium multos. *He.* Largitus es, falsa bona non esse in bonis ducenda. *Sp.* Nec reposito. *He.* Nec est vera voluptas, nisi quæ ex veris bonis nascitur. *Sp.* Fateor. *He.* Non sunt igitur vera bona, quæ vulgus hominum per fas nefasque venatur. *Sp.* Non arbitror. *He.* Si vera essent bona, non

K k

con-

¹ Innumera rei exempla à martyribus data sunt.

² Ex Terent. in Adelph. Act. v.

contingerent nisi bonis; & beatos redderent quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur quæ non ex veris bonis, sed ex falsis bonorum umbris nascitur? *Sp.* Nequaquam. *He.* At voluptas efficit ut suaviter vivamus. *Sp.* Maximè. *He.* Nullus igitur verè vivit suaviter, nisi qui piè vivit, hoc est, qui veris fruitur bonis: sola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum summi boni fontem homini sola conciliat. *Sp.* Propemodum assentior. *He.* Nunc mihi vide quot parasangis absint à voluptate, qui vulgò videntur præter voluptates nihil sequi. Primum, animus illorum impurus est, & cupiditatum fermento vitiat, ut etiamsi quid incidat dulce, protinus amarescat; quemadmodum fonte vitiat non potest non esse liquor inipidus¹. Deinde non est vera voluptas, nisi quæ sano percipitur animo. Nam irato nihil vindictâ jucundius: sed ea voluptas vertitur in dolorem, simul atque morbus animum reliquerit. *Sp.* Non refragor. *He.* Postremò, voluptates illæ sumuntur ex falsis bonis: unde consequitur & illas esse præstigias. Quid porro diceres, si videres hominem magicis artibus delusum, vesci, bibere, saltare, ridere, plaudere, cum nihil earum rerum verè adesset, quas se videre credit? *Sp.* Equidem & insanum dicerem, & miserum. *He.* Simili spectaculo ipse nonnunquam interfui. Sacerdos erat, qui callebat artem præstigiatoriam. *Sp.* Eam non didicerat è Literis Sacris. *He.* Imò, è facerrimis, hoc est, execratissimis. Hunc aliquot aulicæ scæminæ frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, sordes & parisioniam opprobrantes: annuit, invitavit. Venerunt jejunæ, quo libentiùs epularentur. Accubuerunt; nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum: explerunt sese affatim; peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac discesserunt suam quæque domum. At mox cœpit oblatrare stomachus: demirantur quid esset hoc monstri, statim à prandio tam splendido esurire ac sitire². Res tandem erupit, & in risum abiit³. *Sp.* Et meritò: præstiterat domi lenticulâ placare stomachum, quàm inanibus spectris deliciari. *He.* At mihi videtur multo magis esse ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis inanes bonorum umbras amplecti; & his præstigiis delectari, quæ non exeunt in risum, sed in luctus sempiternos. *Sp.* Quo propiùs intueor, hoc mihi videre minus absurda loqui. *He.* Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant⁴, quæ re verâ non sunt: appellaresne mulsam dulcem, cui longè plus esset admixtum aloës quàm mellis? *Sp.* Non dicere,

¹ Mallem dixisset, *ingratus palato*.

² Mira sunt hæc Hedoni, vixque credibilia, nisi sint forsan unguenta quædam, philtrea, vel potiones, quibus homines per somnum repentinum se sic epulatos esse persuadeantur, quemadmodum inventi sunt quidam, qui per similia sese magos fac-

tos esse credant, & ivisse ad nocturnos dæmonum & sagarum cœtus.

³ Congruè res siquidem merebatur, etenim non tam seria res est, quam prædicta deploranda quarundam delirantium sagarum opinio.

⁴ Id est, voluptates vocantur.

cerem, si vel triens aloës esset admixtus. *He.* Aut optares tibi malam scabiem, quod scalpendi sit aliqua voluptas? *Sp.* Non, si compos sim mentis. *He.* Fac igitur tecum subducas rationem, quantum amaritudinis admixtum sit istis falso nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, comessatio, ac temulentia. Omittō nunc, quod est omnium caput, conscientiae cruciatus, inimicitiam cum Deo, expectationem aeterni supplicii. Quod obsecro in his voluptatibus genus est, quod non ingens externorum etiam malorum agmen secum adducat? *Sp.* Quænam? *He.* Rursus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, superbiam, invidiam, quæ per se tristitia sunt mala: conferamus illa quæ præcipuè delectationis nomine commendantur. Cum largiori potationi succedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii stupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & ruina stomachi, tremor corporis; num vel Epicurus existimaret eam voluptatem expetendam? *Sp.* Fugiendam diceret. *He.* Cum adolescentes è scortatione novam lepram, quam nunc *ὑποερύχτις*¹ quidam *Neapolitanam scabiem* appellant, sibi, ut fere fit, contrahunt, per quam toties sit illis in vita moriendum, semperque vivum cadaver circumferendum; nonne bellè videntur *ἐπικυρίαι*²? *Sp.* *Ἐμὴ καὶ αὐτὰς*³? *He.* Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium; optaresne tam diu cruciari dolore dentium, quàm diu duravit potationis aut scortationis voluptas? *Sp.* Equidem malletm utroque carere; nam voluptatem emere dolore, non est lucrum, sed pensatio; hic sanè potior est *ἀναισθησία*⁴, quam Cicero ausus est *indolentiam* appellare. *He.* At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quòd longe minor est cruciatu quem adducit, temporis etiam exigui est: lepra vèro contracta per omnem vitam miserè discruciat; totiesque mori cogit, priusquam mori liceat. *Sp.* Tales discipulos non agnosceret Epicurus. *He.* Luxuriæ comes plerumque est egestas, onus & miserum & grave: libidinis immodiciæ, paralysis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra: at non hæc tantum. An non egregia negotiatio, nec veram, nec sinceram, ad hæc brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? *Sp.* Ut⁵ non accedat cruciatus, mihi stultissimus negotiator esse videatur,

K k 2

¹ Qui mollioribus verbis uti gaudent; credam tamen nostrates, cum Gallicam eam vocaverunt, non voluisse *ὑποερύχτις* audias acutum hunc poetam ex nostris, de hac abominanda lue: *Italia terra mihi patria est Gallicque parentes, Gallicus, in dubio est, Italicusve vocer*; utque vera dicam super his, Galli credo sacrum donum ab Hispanis & Italis acceperunt primum, quod postea dederunt nobis, at nunc donum promiscuum est.

² Vivere modo quo vivebat Epicurus.

³ Ad tonstrinas currere, i. e. intendere se se mire titillantibus chirurgorum manibus, unguentis, pharmacis, & instrumentis objicere, quoniam apud externos plurimi chirurgorum tonstrinas habent. Et nihil responso Spudæi verius.

⁴ Doloris absentia.

⁵ Quamvis; ut vidimus multoties.

deatur, qui gemmas vitro permutet. *He.* Illud dicis, qui vērā animi bona ob fucatas corporis voluptates amittat. *Sp.* Ita sentio. *He.* Nunc redeamus ad exactiorem supputationem. Nec febris aut egestas semper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyſis semper comitatur Veneris immodicum uſum; ſed conſcientiæ cruciatus, quo nihil eſſe miſerius jam inter nos convenit, ſemper comes eſt illicitæ voluptatis. *Sp.* Imò præcurrit interdum, & in ipſa voluptate fodicat animum. Sunt tamen quos dicas hoc ſenſu carere. *He.* Jam hoc ipſo infeliciores. Quis enim non malit ſentire dolorem, quàm corpus habere ſtupidum & ſenſus expertus? Verum ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam; vel vitiorum aſſuetudo, ceu callus quidam, mali ſenſum adimat in iuventa; cum ad ſenectutem perventum fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum theſaurum ſuperioris vitæ commiſſa repoſuerunt, de propinquo terret mors, nulli mortalium evitabilis; tanto gravius diſcruciat conſcientia, quanto magis per omnem vitam ſtupuit: tum enim, velit nolit, expergilſcitur animus. Senectus autem, cùm per ſe ſit triſtis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quanto miſerior eſt, atque etiam turpior, ſi urgeat animus ſibi malè conſcius? Convivia, comeſtationes, amores, choreæ, cantilenæ, cæteraque quæ juveni videbantur ſuavia, ſeni ſunt amara, nec aliud habet ætas illa quo ſe fulciat, niſi ſi adſit vitæ innocenter actæ recordatio, ac ſpes vitæ melioris. Hi ſunt duo ſcipiones, quibus nititur ſenectas. Quòd ſi pro his ſubductis, imponas geminam ſarcinam, vitæ perperam actæ memoriā, & futuræ felicitatis deſperationem; obſecro quod animal fingi poteſt aſſictius aut miſerius? *Sp.* Equidem non video, etiamſi quis rō *ἰππευτικῆς* ¹ obijciat. *He.* Tum denique *ſerò ſapiunt Phryges* ²: & illud veriſſimè dictum, *Extrema gaudii luctus occupat*: &, *Non eſt oblectamentum ſuper cordis gaudium*: &, *Animus gaudens floridam ætatem facit*. *Spiritus triſtis exſiccatur oſſa*: item illud, *Omnes dies pauperis mali*, hoc eſt, *aſſicti ac miſeri*: *ſecura mens quaſi jure convivium* ³. *Sp.* Sapiunt igitur qui maturè rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ ſenectuti. *He.* Scriptura myſtica ⁴ non tam humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem; is demum eximè pauper eſt, qui nudus eſt omni virtute, & animam ſimul cum corpore debet

Orco

¹ Equi ſenectutem; quæ in proverbio obrinnit, ad ſignificandam omnium miſerrimam, quoniam equis aliorandum eſt in ſenectute cum minime poſſunt; quieſcunt enim in ſenectute præterque animantia, quod miſerrimis equis ne quidem tunc datur.

² Ex Liſi Andronici vetuſtiſſima comœdia locutio eſt, ac fere in pro-

verbium abiit, hinc, quòd Phryges ſeu Trojani, poſt decem annorum obſidionem, tandem conſultare cœperunt de reddenda ſuo Menelao Helenæ, quod ab initio, imo non rogati, facere debuiffent.

³ Hæc omnia ex proverbiiſ Solomonis, & obſervatione indigent nullâ.

⁴ Vidimus jam.

Orco ¹. *Sp.* Is quidem exactor est implacabilis ². *He.* Is verè dives est, qui Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus potest universorum hominum potestas adversus Deum, quàm culex adversus elephantem Indicum: num mortem? ea piis transitus est ad æternam beatitudinem. Num inferos? sed confidenter Deo loquitur vir pius: *Et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es* ³. Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum quem tremunt dæmones? nam hominis pii mentem, templum esse Dei, non uno in loco prædicat Scriptura verè *ἀνὰ πᾶν τόπον* ⁴. *Sp.* Equidem non video quibus rationibus ista queant refelli, quanquam videntur plurimum abesse à sensu communi ⁵. *He.* Quì sic? *Sp.* Nam ad tuam ratiocinationem quivis Franciscanus vitam ageret magis voluptuariam, quàm alius, opibus, honoribus, breviter, omni genere deliciarum affluens. *He.* Adde monarchæ sceptrum, si libet; adde pontificiam coronam, eamque è triplici fac centuplicem, modo detrahas animum sibi benè conscius, audacter dicam, hunc Franciscanum, nudipedem, nodoso fune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis, ac laboribus attenuatum, qui teruncium non habet in orbe, modò adfit bona mens ⁶, deliciosius vivere, quàm si in unum hominem sexcentos confles Sardanapalos. *Sp.* Unde igitur est, quòd pauperes ferè conspicimus tristiores divitibus? *He.* Quia bis ⁷ pauperes sunt plerique. Alioqui morbus, inedia, vigilia, labores, nuditas, extenuant quidem corporis habitum, sed tamen non in his tantum, sed etiam in ipsa morte sese exerit mentis alacritas. Animus enim, quanquam illigatus est mortali corpori, tamen quoniam naturæ potentioris est, corpus ipsum quodammodo transformat in sese, præsertim si ad vehementem naturæ impetum accedat *ἐν ἑαυτῷ* ⁸ spiritus. Hinc est quod sæpenumero videmus homines verè pios majore cum alacritate morientes, quàm alios convivantes. *Sp.* Isthuc profectò non rarò sum admiratus. *He.* Atqui non est admirandum, illic esse invincibile gaudium, ubi adest omnis lætitiæ fons Deus. Quid autem novi est, animum verè pii hominis gaudere jugiter in mortali corpore, cum idem, si ad intima Tartari demergatur, nullum felicitatis detrimentum facturus sit? Ubique pura mens est, ibi Deus est: ubique De-

K k 3

us

¹ Sepulchro, Gehennæ, dampnationi

² Quoniam Orcus, seu sepulchrum, dicatur insatiabile in Scripturis nunquam dicit, Satis est, & ab eo nulla redemptionis.

³ Psalm. xxiii.

⁴ Cui non potest contradici.

⁵ Id est, vulgi, & vulgarium hominum.

⁶ Bene, i. e. ergo sincera, sine hypocrisis, sine superbia, sine avaritia, sine crudelitate, sine vindictæ spiritu, sine prohibitarum voluptatum consecratione, sine obmurmuratione initarum suum, &c. quæ omnia sane auctor intellexit per bonam mentem.

⁷ Quod ad bona externa scilicet. & quod ad sollicitudinem.

⁸ Efficacia.

us est, ibi paradysus est: ubi cœlum est, ibi felicitas est: ubi felicitas est, ibi gaudium est verum, & alacritas sincera. *Sp.* Attamen suavius viverent, si absint incommoda quædam, & adessent oblectamenta, quæ vel negligunt, vel non assequuntur. *He.* Quæ vero mihi narias incommoda? quæ lege communi comitantur conditionem humanam? famem, sitim, morbum, lassitudinem, senectutem, mortem, fulmina, terræ motus, inundationes, bella? *Sp.* Et ista quoque. *He.* At nos de mortalibus interim agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quoque malis longè tolerabilior est piorum conditio, quàm voluptates corporis per fas nefasque venantium. *Sp.* Quî sic? *He.* In primis, quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, cæteris moderatiùs ferunt ea, quæ vitari non possunt. Dein quoniam intelligunt illa omnia à Deo immitti, vel ad purificationem criminum, vel ad exercitationem virtutis; non modo patienter, verum etiam gaudenter, tanquam obediens filii, illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt, vel pro clementi correctione, vel pro inæstimabili lucro. *Sp.* Sed multi sibi accersunt corporis molestias. *He.* Sed plures adhibent medicorum remedia, quo corporis sanitatem vel tueantur, vel recuperent. Cæterum accersere molestias, hoc est, inopiam, adversam valetudinem, persecutionem, infamiam, nisi cùm huc impellit Christiana charitas, non est pietatis, sed stultitiæ. Cæterum quoties infliguntur ob Christum & ob justitiam; quis ausit eos vocare miseros, cùm ipse Dominus appellet¹ eos beatos, & horum gratiâ gaudere jubeat? *Sp.* Habent tamen interim & ista sensum cruciabilem². *He.* Habent, sed quem faciliè absorbet, hinc metus³ gehennæ, illinc spes⁴ æternæ beatitudinis. Age, si tibi persuasum esset te nunquam ægrotaturum, aut nullam corporis molestiam sensurum in omni vita, si semel patiaris cuspe aciculæ tibi summam pungi cutem; nonne lubens & gaudens acciperes tantillum dolorem? *Sp.* Maximè. Imò si certò sciam mihi nunquam in vita dolituros dentes, æquo animo patiar vel altius infigi acum, atque etiam ambas aures subulâ perforari. *He.* Atqui quicquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius est ad æternos cruciatus, quàm momentaneum acûs vulnusculum ad hominis vitam, quamvis longam: nulla enim analogia rei finitæ ad infinitam. *Sp.* Verissima prædicas. *He.* Jam si quis tibi persuadeat, te per omnem vitam omni molestiâ cariturum, si semel manu flammam divides, quod fieri vetuit Pythagoras⁵, nonne lubens id faceres? *Sp.* Ego sanè vel centies,

¹ In plurimis Scripturarum locis.

² Respicit ad verba Epist. Heb. xi. ubi dicitur *castigationem in presenti asferre tristitiam*

³ Supple, *Qui sepe in peccatis nullus est.*

⁴ Supple, *Qua abundat & viget in eis.*

⁵ Pythagoram vidimus satis, & scripsit multa similia, quibus quivis veluti campanarum sono affingit sensus, prout mens affecta est sua.

centies, modo ne me fallat promissor. *He.* Deus ne potest quidem fallere: sed ille flammæ sensus diuturnior est ad totam hominis vitam collatus, quàm tota vita collata ad cœlestem beatitudinem, etiamsi quis trium Nestorum excedat annos. Siquidem illa quantumlibet brevis manûs injectio nonnulla hujus vitæ portio est: sed tota hominis vita nulla portio est æternitatis. *Sp.* Non habeo quod contradicam. *He.* Ad hanc igitur qui toto pectore, certâque spe properant, cum tam brevis sit transcursus, an credis eos hujus vitæ molestiis disercuari? *Sp.* Non arbitror, modo adsit certa persuasio, firmaque spes assequendi. *He.* Venio nunc ad oblectamenta, quæ objiciebas. Abstinent à choreis, a comestationibus, a spectaculis: hæc nimirum ita contemnunt, ut fruantur multo jueundioribus, nec minus oblectentur, sed aliter. *Oculus non vidit, auris non audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quæ solatia Deus paraverit diligentibus ipsum*¹. Beatus Paulus agnovit, quæ sint cantica, quæ choreæ, quæ tripudia, quæ comestationes piarum mentium, etiam in hac vita². *Sp.* At sunt quædam voluptates licitæ, quas isti sibi ipsis interdiciunt. *He.* Etiam licitarum voluptatum immodicus usus est illicitus: hunc si excipias, in cæteris omnibus superant, qui videntur asperam vitam degere. Quod potest esse magnificentius spectaculum, quàm hujus mundi contemplatio? Ex eo longè plus capiunt voluptatis homines Deo chari, quàm cæteri. Siquidem hi, dum curiosis oculis contemplantur admirandum hoc opus, anguntur animo, quòd multarum rerum causas non assequantur. In quibusdam etiam ceu Momus³ quidam obmurmurant opifici; neque rarò naturam pro matre novercam appellant: quod convicium verbo tenus quidem naturam ferit, sed re verâ in eum redundat qui naturam condidit, si qua est omnino natura. At homo pius religiosis ac simplicibus oculis, magna cum animi voluptate, spectat opera Domini, patrisque sui: demirans singula, nihil reprehendens, sed pro cunctis gratias agens, cum reputat hæc omnia propter hominem esse condita: atque adeo in singulis rebus adorat omnipotentiam, sapientiam, ac bonitatem conditoris, quarum vestigia perspicit in rebus conditis. Jam finge mihi esse aliquod palatium re verâ talè, quale Psychæ⁴ fingit Apuleius, aut si quod potes magnificentius elegantiusque: huc adhibe duos spectatores, alterum peregrinum, qui tantum visendi causâ venerit; alterum, servum aut filium ejus qui construxit hoc ædificium; uter impensius delectabitur; hospes ille, ad quem illa domus nihil attinget; an filius, qui charissimi patris ingeni-

K k 4

um.

1 1 Cor. ii.

2 In plurimis locis.

3 Siquidem Momus omnia deorum opera carpebat, & ei non absimiles homunciones reperias.

4 Quæ adamata est, ac veluti nup-

ta deo Cupidini, qui in ejus gratiam palatium isthuc omnia palatia superans extruxit; quod post brevem fruitionem omnino evanuit; legas de hac re libellum of Monsieur de la Fontaine, si nâris Gallicè, & non pœnitebit.

um, opes, ac magnificentiam in ædificio magna cum voluptate speculatur; præsertim cum cogitat totum hoc opus ipsius gratiâ factum esse? *Sp.* Percontatio tua non eget responso; sed plerique, non piis moribus, sciunt cælum, & quæ cælo clauduntur, hominis causâ esse condita. *He.* Sciunt plerique omnes: sed non omnibus hoc venit in mentem; & si venit in mentem, plus tamen capit voluptatis, qui magis amat opificem: quemadmodum alacrius intuetur cælum qui ad vitam cœlestem adspirat. *Sp.* Veri simillima dicis. *He.* Jam conviviorum suavitas non est sita in lautitiis palati, aut coquorum condituris, sed in prospera corporis valetudine, & stomachi appetentia¹. Cave igitur putes ullum Lucullum cœnare jucundiùs, apposis perdicibus, phasianis, turturibus, leporinis²; scaris, filuris aut murænis, quàm vir pius cibario pane, oleribus, aut leguminibus, potu vel aquæ, vel cerevisiæ tenuis, vel vini probè diluti: propterea quòd hæc accipit tanquam missus à benigno patre datos: omnia condit oratio, omnia sanctificat precatio præcedens, sacra lectio comes, magis animum reficiens, quàm esca corpus, & gratiarum actio succedens: postremò surgit à mensa non distentus, sed recreatus: non onustus, sed refectus; & refectus mente pariter & corpore. An tu putas ullum istarum vulgarium cupediarum architectum convivari jucundiùs? *Sp.* Sed in Venere summa est delectatio, si quid Aristoteli credimus. *He.* Et hac in parte vincit homo pius, non minus quàm in convivio; rem sic accipe; quo vehementior est erga uxorem charitas, hoc congressus ille connubialis est jucundior. Nulli porro vehementiùs amant uxoras suas, quam qui eas sic diligunt, sicut Christus dilexit ecclesiam: nam qui eas voluptatis gratiâ diligunt, nè diligunt quidem. Adde, quod quo rarior est cum uxore congressus, hoc est suavior: quæ res nec impium poetam latuit; qui scripsit, *Voluptates commendat rarior usus*³. Quanquam minima voluptatis pars in coitu sita est. Longè major est in perpetuo convictu, qui inter nullos potest esse jucundior, quàm inter eos, qui se Christianâ charitate sinceriter amant, & amant pariter mutuo. In aliis frequenter cum senescente voluptate senescit amor. Christiana charitas hoc magis virescit, quo magis delectatio carnis decrescit. An nondum tibi persuasi nullos vivere jucundiùs, quàm qui cum pietate degunt? *Sp.* Utinam itidem sit persuasum omnibus! *He.* Quod si Epicurei sunt, qui suaviter vivunt, nulli veriùs sunt Epicurei, quàm qui sanctè pieque vivunt. Et si nos tangit cura pominum, nemo magis promeretur cognomen Epicuri, quàm adorandus ille Christianæ philosophiæ princeps⁴. Græcis enim *ἡγεμὼν* auxiliatorem declarat. Cum naturæ lex esset vitii tantum non obliterata, cum Mosis lex magis irritaret⁵ cupiditates, quàm sa-

¹ Nihil enim verius vulgato dicto, *Optimum condimentum fames.*

² Supple *carnibus.*

³ Vidimus.

⁴ Qui Christus.

⁵ Respicitur ad Rom. vii. & viii.

naret, cū impunè regnaret in mundo tyrannus Satanas, solus ille pereunti humano generi præsentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur quidam, qui blaterant Christum naturâ fuisse tristem quempiam ac melancholicum, nosque ad inamœnum vitæ genus invitasse. Imò is unus ostendit vitam omnium suavissimam, veræque voluptatis plenissimam: tantum absit lapis ille Tantaleus¹? *Sp.* Quid isthuc ænigmatis est? *He.* Ridebis fabulam: sed hic jocus seria ducit². *Sp.* Expecto jocum serium. *He.* Narrant ii quibus olim studio fuit, philosophiæ præcepta fabularum involucris tegere, Tantalum quendam³ adhibitum fuisse Deorum mensæ, quam volunt esse lautissimam. Cum hospes esset dimittendus, Jupiter hoc suæ dapsilitatis esse ratus, ne conviva discederet absque xenio, permittit ut quod vellet peteret, accepturus quicquid petisset. Tantalus autem itolidus, ut qui beatitudinem hominis, ventris & gulæ delectatione metiretur, optavit, ut sibi per omnem vitam liceret tali mensæ accumbere. Annuit Jupiter; & ratum erat votum. Tantalus affidet mensæ omni genere deliciarum instructæ: appositum est nectar; nec defunt rosæ, nec odores, qualibus Deorum nares possint oblectari; adit pocillator Ganymedes aut Ganymedi similis, circumstant Musæ suaviter canentes, saltat ridiculus Silenus⁴, nec absunt moriones: breviter quicquid ullum hominis sensum possit oblectare: sed inter hæc omnia ille sedet tristis, suspirans, & anxius, nec hilarescens risu, nec attingens apposita. *Sp.* Quid in causâ? *He.* Quoniam supra caput accumbentis de pilo⁵ pendet ingens saxum, jam jam casuro simile. *Sp.* Ego me à tali mensa subducerem. *He.* Sed illi votum transit in necessitatem: neque enim Jupiter tam placabilis est, quam noster Deus, qui perniciofa vota mortalium rescindit, si modo poeniteat. Quanquam & alioqui, ne se Tantalus subducatur, vetat idem lapis, qui prohibet vesci. Metuit enim, ne si se commoverit, illico saxi ruinâ conteratur. *Sp.* Ridiculam fabulam. *He.* At nunc audi quod non rideas.

¹ Id est, quid crucians mentem respecu præsertim futuri; si pergas, videbis plane sic intelligi, & rationem sensus.

² Respicitur ad Horat. Art. Poet. *Hæ nuga seria ducunt.*

³ Hinc, & ex sequentibus concludas, Tantalum hunc non esse Tantalum illum Pelopis patrem, ab omnibus fere poetis celebratum, Ovidio & Horatio præsertim, qui à divi condemnatus est, ut sitiens, in mediis aquis usque ad mentum, de iis tamen bibere non posset, & esuriens poma ori fere adhærentia attingere nequirit; supplicium enim amborum, &

causa supplicii diversa; sed agitur de alio apud poetas minus noto Tantalos, de quo tamen Lucretius, credo Pindarus & Athenæus, & de quo subsequens fabula narratur.

⁴ Hos omnes jam vidimus, recordare.

⁵ Fertur revera Dionysius Syracusanus Tyrannus sic pilo suspendisse gladium, Demochari felicitatem admiranti, secumque accumbenti, & tandem commostrato suspenso gladio, ea dixisse, *Hæc est, Demochari, mea felicitas*, non minus bene poterat auctor allegare hanc veram historiam, quam illam hujus Tantalos fabulam.

videas. Vulgus à rebus externis petit vitam jucundam, cùm eam non præstet nisi mens secura: nam sibi malè consciis saxum multo gravius impendit, quam impendit Tantalò. Imò non impendit, sed urget premitque mentem: nec inani metu discruciat animus; sed in singulas horas exspectat, ut conjiciatur in gehennam. Obsecro, quid est tam suave in rebus humanis, quod mentem tali saxo pressam possit verè exhilarare? *Sp.* Nulla profectò res, nisi vel dementia, vel incredulitas. *He.* Hæc si perpenderent adolescentes, qui voluptatibus ceu poculo Circeo¹ dementati, pro verè jucundis amplectuntur mellita venena; quanto studio caverent, ne quid per incogitantiam admitterent, quod in omnem vitam mordeat animum? Quid non facerent, ut hoc viaticum pararent senectuti venturæ, mentem sibi bene consciam, & famam nullâ labe contaminatam? Quid autem illâ senectute miserius, quæ cum respicit in tergum, magno cum horrore videt, quam speciosa sunt quæ neglexit, quam scæda quæ amplexa est? Rursus cum à fronte prospicit, cernit imminere diem supremum, & ab hoc protinus æterna gehennæ supplicia. *Sp.* Felicissimos arbitror, qui primum ætatem servârunt incontaminatam; & in pietatis studio semper proficientes, pervenerunt usque ad senectutis metam. *He.* Proximus locus debetur iis, qui à juvenili temulentia maturè resipuerint. *Sp.* Sed quid consilii das illi misero seni? *He.* Nulli desperandum, quamdiu spirat²; jubeo ad Domini clementiam confugere. *Sp.* Sed quo fuit vita longior, hoc magis accrevit scelerum cumulus, jam arenam exsuperans quæ est in littore maris. *He.* Sed eas arenas longè superant misericordiæ Domini. Arena, tametsi non est homini numerabilis, finito tamen est numero: at Domini clementia nec modum nec finem novit. *Sp.* Sed non est spatium brevi morituro. *He.* Quo minus est spatii, hoc clamet ardentius. Apud Deum satis longum est, quod à terris ad cælum valeat pertingere, Penetrat autem & brevis precatio cælum, modo vehementi spiritûs impetu ejaculetur. Evangelica peccatrix³ fertur per omnem vitam egisse pœnitentiam; sed latro jam in ipsa morte quam paucis verbis impetravit à Christo paradysum⁴? Si toto pectore clamaverit, *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*⁵; Dominus tollet saxum Tantalœum, dabit auditui illius gaudium, & lætitiâ; & exultabunt de condonatis peccatis ossa per contritionem humiliata.

C O N -

¹ Hanc Circen vidimus.

² Juxta vetus nobile dictum, *Dum Spiro, Spero.*

³ Magdalena, ut videtur Luc. vii.

⁴ Apud eundem Lucam xxiii.

⁵ Psalm. li. hisque verbis clausit auctor vitam, prout nunc scire clausit colloquia.

CONFLICTUS THALIAE ET BARBARIEI.

THALIA & Comites CALLIOPE & MELPOMENE:
BARBARIES & Comites.

Th. **D**li boni, quid hoc monstri est, quod eminus surgere video? contemplamini quæso. *Ca.* Papæ! quanta corporis moles! prope est ut vertice sidera pulset; quid sit mehercle nescio. *Th.* Appropinquat. En nova commixtio. Viden! Frons virginea: quod vero sub pectore est, asino simillimum. *Ca.* Ita est: sic Dii me ament. Sed è fronte, videsne, hera, quanta sese attollant cornua? *Th.* Ingentia. Præterea colligisne & vicinas cornibus auriculas? *Ca.* Colligo. Asininas scilicet, albentes mobilesque: & jam magis magisque appropinquare conspicio, quid pareat nescia. Ah! vereor ne sinistrum quid attulerit. *Th.* Avertat parens Jupiter. *Me.* Ego hanc (si rectè audita recorder) belluam novi. *Th.* Obsecro. *Me.* Nihil est periculi. *Th.* At at, inimicam audio. Itane, quæso? *Me.* Ita. Emula hæc est nostra unica, atque sævissima. *Th.* Dii illam perdant. *Me.* Nunquam invidere nobis, nunquam lacerare definit. Hanc in occiduis ferunt habitare plagis, ibi subicere sibi omnia, ibi coli, amari, honorari. Quid plura? denique ut Deam supplicibus placari muneribus. *Th.* Audieram, ni fallor. Urbi, cui prætest, quod est nomen? *Me.* Zwollis, si rectè teneo. *Th.* Rectè. Ipsius verè. *Me.* Barbariem dicunt. *Th.* Ipsa est: probè novi. Sed en, accelerat huc. Opperiamur eam. *Ba.* Illane est Thalia, comites mei, quam è vicino conspicio, quamque extinctam jam pridem existimàram? Ipsa

I Vides hic, lector, hanc fabulæ seu comædiæ speciem, quoniam sit opus vere Erasmicum, vocari possit Colloquium, & in recentioribus horum Colloquiorum editionibus videatur, hincque veriti sumus, ne, si non apponeremus, quidam pronuntiassent editionem hanc mancā. At duo tantum super fabula notata velim. Primum: Auctorem eam composuisse cum admodum juvenis, proindeque non esse fructum magnæ hujus rerum humanarum experientie, eruditionis & dexteritatis, quas videre est in toto libro, & singulis fere partibus; hinc auctor opusculum hisce colloquiis adjunxit nunquam, quanquam plura posterioribus editionibus adjungeret, vixque nunquam agnovit pro suo: ac proinde lucem non vidit nisi post ejus mortem diu satis. Secundum, In ea est granum hujus plurimis non ig-

noti zeli scholastici, quo deprimendo collegia, ea scil. præsertim quæ vicina sunt iis in quibus literis navarunt operam, velint hæc illis longe anteposenda censeri; hinc facit auctor sedem Barbariei, Swolam, Zwol, urbem in qua erat collegium & quæ non plusquam duodecim milliaria a Daventria distabat, ubi aliud collegium quoque, in quo, ut vidimus, humana studia edoctus fuerat Erasmus noster; reprehendi tamen multum merebantur Swolæ magistri, quippe qui libros ineptos, inelegantes, & parum Latinos, pueris legendos traderent, & per incertiam aut negligentiam, cætera puerorum cultura talibus respondebat: At per docti Hegii exquisitus iudicium & curam res aliter se Daventriæ habebant: hæc satis super juveniliter scriptis, quæ propterea quidam magis gaudebunt legere.

Ipsa certè est : laurum cerno. Revixit. Audet insuper sese conspectibus impudenter nostris ingerere, nihil me verita. Adibo, quæ sim ut sentiat factura. Dii te perdant, impudentissima. *Tb.* Haud molle salutas. In te resiliat quam in me torques salutem, hera. *Ba.* Nonne te pudet dudum victam, Thalia, rursus meis submittere oculis? *Tb.* Rogas? Tu indigna quæ me videas : ego dignior quam quæ te videam belluam obscenam. *Ba.* Hem, miscella, & contumelias insuper? Nec dum quæ sim nôsti? cave me provoces. *Tb.* Bona verba quæso. Surdo ista canis; nemo audit. Ego te timeo scilicet, monstrum informe spurcissimum. *Ba.* Vide in quam has torseris calumnias! *Tb.* Gratias habe iis qui tecum sunt. *Ba.* His? *Tb.* His solis. *Ba.* His quid debeo? dic mihi. *Tb.* Illorum te scilicet æstimationo, vel error potius, Deam effecit, non tua generatio. *Ba.* Quin possem tibi (si tempus finat) meam demonstrare propaginem, divino semine derivatam. *Tb.* Egregiam vero. Sed narra, obsecro. Tempus enim patitur: & sol tibi itabit tam mira memoranti. *Ba.* Tu parente gaudes Jove, duce triumphas Apolline; mihi pater erat qui nec illi virtute, nec huic aut arcu, aut cyatharâ cesserit. Si quando canens ludere solebat ore. Orphei in morem, sylvas post se montesque trahebat, denique & cursu valens, Euro perniciosior. *Tb.* Millies hæc audita sunt. Desine. *Ba.* Quid? Tenes quem velim? *Tb.* Statim, ubi cœpisti, Chirona significas semivirum. *Ba.* Potesne tacere, dum, quod cœpi, expleam verbum? *Tb.* Possum; tantum vera si dixeris. Sin, compono aurem non commodo. *Ba.* Quid? mendacem dicis? *Tb.* Minime; sed, si voles, nihil verius. *Ba.* Te autem veridicam, ubi me Chirone dicis parente natam? *Tb.* Testes adfunt. *Ba.* Ubi quæso? *Tb.* Hæc ingens, quæ in calces pendet, cauda. Hæc hirsuta terga; hæc circum tempora albicantes auriculæ, Chironis te prolem clamant omnia. Illa ex asella te miscuit, pulchrum quo gloriaris genus, pulchra quæ Deam deceat forma. *Ba.* Ut video calumniis certas; de figura contendis. Ad virtutem veniamus. De hac contendere. De fama, de gloria, de clientela. Quid de corpore? *Tb.* Nihil; nisi quod hujus deformitatem deformis animus comitari solet. Sed age, ad ipsa veniamus. *Ba.* Id omnium primum accipe. Qui te colit rarus est; me totus celebrat orbis. Tu ignota lates; ego jam in omnem mundi regionem nomen extendi. Ubique sum celebris, ubique notissima. *Tb.* Fateor. *Ba.* Non faceres, si tibi quod responderes esset. *Tb.* Imò quod respondeam habeo. Cacum nôsti. *Ba.* Cacum quis nesciat? *Tb.* Quem narrat Virgilius. *Ba.* Novi. *Tb.* Credo equidem, famosus enim est. Haud secus ac ille tu quoque cognita es. Dein tu tibi laudi tribuis, quod totis comitetur orbis. Non rectè sapis. Ego id vituperio do magis. Rarum est omne enim quod cherum est. Nihil arduum quod vulgo ignobili commune est. Me qui colit, rarus sit licet, spectabilis tamen est, & gravis.

Te

Te autem, quod plebeia & rustica comitetur turba, quid obsecro pulchri est? *Ba.* Nescis insana. Longè alia res est. Neque enim quos plebeios invenio, plebeios relinquo; quin proveho magis, & erudio; honestos denique reddo & graves. *Th.* Ha, ha, he. Imò chartis gravatos, non arte; nequè tam literis honestos, quam libris onustos. *Ba.* Hem. Misera, an ego meos non graves reddere potis sum, æque ac tu tuos? *Th.* Admodum tui similes. Nam cùm barbara sis, barbaros efficis. Quid aliud posses? *Ba.* Nunc verum experior, quod jam olim de te audiavi; garrulam esse & loquacem. Desine, insana. Nihil omnium nōsti. Nam id certum habeo. Si vel mediam scires partem, non tantā obstreperes impudentiā. In meo, quod Zwollis est gymnasium, quæ sit gloria, quis rigor, quis vigor, si tibi memorare incipiam, continuò rumperis invidiā. *Th.* Nimirum. Et postes columnasque tuo rumpas grandiloquio. Verum incipe. Rumpe, si potes. *Ba.* Longum est. *Th.* Fac breve, ut nōsti. *Ba.* Summam complector. Ad illud itaque, quod paulo ante memoravi, gymnasium nobilissimum, ex omnibus mundi latissimi regionibus, quanto confluant agmine, nemo tibi facillè explicuerit. *Th.* Hui! stupendum asinum illum Zwollorum (gymnasii campanam loquor) tam sonorā voce rudere, cunctosque turmatim allicere. *Ba.* Inepta. Abstine convitiis, & audio. *Th.* Audio. *Ba.* Illic confestim instituuntur, erudiuntur. *Th.* Mirum in modum. *Ba.* Optimis glossulis, vocabulariis, argumentis, notabilibus innumeris. *Th.* Quam rectissimè. *Ba.* Quid nares contrahis? Imò eo perduco, ut nihil nesciant. *Th.* Novum. *Ba.* Crescunt illis interea cum corpore tempora, ut exactè docti jam præsent aliis. Tum tales remitto ut beati vivant, beati moriantur? *Th.* Ha, ha, he. Parum absit quin cachinno rumperer; tam iis invideo scilicet. *Ba.* Quid rides, fatua? an ego risu digna fari videor? *Th.* Ego ista tibi rectiùs memorare potero. *Ba.* Tun? *Th.* Ego. Si placet, nunc audies. *Ba.* Incipe. *Th.* Quin ita se res habet. Confluant ad te innumeri, fateor. Qui, si quid rectè in scholis prius didicerant, id continuò dediscant necessum est. Deinde his (quæ plurima enumerasti) dispendiis non tam imbuuntur, quàm obruuntur, tandem ut sciant nihil. Imò eo perducis, ut & se ipsos nesciant. Crescunt interea circum tempora cornua, sibi que videntur scire, ac qui præsent magis quàm subsint idonei. Tum tales remittis, ut beati vivant, beati moriantur. *Ba.* Tū, ut video, linguam à probris non cohibes. At cave mihi bilem moveas. Si non parcis huiusmodi in me dicta jaculari, ego ea in te retorquebo: sunt & mihi quas referam contumelias. *Th.* Et soles quidem. *Ba.* Tales, inquam, remitto (si nescis, miserrima) qui vatibus tuis, ne carminibus quidem (quibus apprimè triumphas) cesserint. *Th.* Numerò fateor. Nos vero non tam versuum cumulum quàm virtutem spectamus. Tibi contra, quot sint, non quales, curæ est. Paginas numeras, barbaris-

barissimos dissimulas. Tantum ex omni sibi consonent parte, id unum quæritur: virtus negligitur. *Ba.* De virtute garris insana? Ego virtute nil tam inane puto quam tua poemata. Quid enim aliud quam fucata sunt mendacia, fabulis plena anilibus? *Tb.* Satis laudas. *Ba.* Egone tam ridicula? *Tb.* Laudas nescia. *Ba.* Tam mendosa? Quin ludo potius, quam laudo. *Tb.* Laudas invita. *Ba.* Qui sic? *Tb.* Dum laceras invida. Malis enim displicere, laudari est. *Ba.* Magna vero, quibus invidet quisquam, laborata mendacia. *Tb.* Luce clarius tuam manifestas inscitiam. Nescis infelix, quam probes iis stultiloquiis poetarum industriam; qui indignum censentes porcis, coeno & luto amicis, rosas objici, ita veritatem ipsam, peregrinâ fabularum specie, & quodam verbotum ænigmate obtexerunt dissimularuntque: ut omnibus quidem legere liceat, intelligere autem non ita. Legunt, & tam abeunt nescii, quasi viderint nunquam. Legit peritus, & ipsas verborum penetrat imagines (diaphanum enim sunt) deprehenditque latere ingentem sanissimæ veritatis thesaurum, quem illi præterierant. *Ba.* Euge, euge. Quam lepidum facinus, veris falsa miscere! confectis veritatem fabellis corrumpere! Hoccine est quod tantâ laude prædicas? *Tb.* Vis tibi ad hæc paucis respondeam? Mihi responde prior. Quid, obsecro, pulchrius duxeris, gemmasne è stercore legere, an auro intextas mirari? *Ba.* Postremum præstantius. *Tb.* Respondes tibi. Ita est. Tu si quid in poemate veritatis est, ita sermonis offuscas ineptiis, ut sordeat potius, quam splendeat. Nos ex adverso verborum elegantiam non (quomodo tu calumniaris) veritatem corrumpimus, sed quasi gemmam auro intextam venustamus. Speciem non tollimus, sed augemus; non ut lateat, sed pulchrior eluceat, efficimus. Denique & hoc agimus, ut, quæ suapte naturâ utilis est veritas, fiat & industriâ gratior. Hæc tui cum nesciant, lacerant, mordent, invident. Si saperent, quanto me laudarent, sublimius. --- Elinguem reddidi. Rumpam silentium hoc. *Ba.* Id ego rectius de tuis dixerim. *Tb.* Rupi. *Ba.* Qui cum nostra nesciant poemata, nil aliud norunt, quam ridere & illudere. *Tb.* Talia sunt, quæ nec scita scium, nec inscium reddant nescita. *Ba.* Nihil verbis opus est, ipsa res probet. *Tb.* Res scilicet. Audire velim. *Ba.* Hoc dico, quos ea scita celeberrimos reddidere. *Tb.* Estne quisquam? *Ba.* Innumerabiles. *Tb.* Hui? rectissime; quasi vero numerare eos nemo queat. Quod enim aut unum est aut nihil, nemo numeret. Veruntamen vel numerare incipias, si enumerare non sufficias. *Ba.* Præcipuum omnium *Florissam*, qui à Floribus sortitus est nomen. *Tb.* Sed non bene olentibus. *Ba.* Deinde *Papiam*. *Tb.* Doctissimum; & quem primum diceres. *Ba.* Deinde *Hugitonem*. *Tb.* Eximium. *Ba.* Deinde *Michaëlem Modissam*. *Tb.* Præclarum. *Ba.* Deinde *Jacobum Glosarium*. *Tb.* Mirabilem. *Ba.* Et quem omnibus merito prætulim *Joannem de Garlandia*, qui tan-

q̃ verborum elegantia, tantā sententiarum pollet maiestate, ut pauci admodum sint qui eum capiant. *Tb.* Imò nulli, nisi forte barbari sint & ipsi: quis enim illum facillè capiat, qui ne se ipse quidem intelligat satis? *Ba.* Infinita est hæc contentio: garrulitate vincis; sed ego non in eā consistere palmam puto. Si placet, experiri quid utraque possit, mecum vicissim contende versiculis. Ne trepida, ne cesseris; ego parata maneo. Quæ nostrum vicerit, tum patebit. *Tb.* Perplacet. Age experiamur. Sed tu prior incipe, vates. *Ba.* Hæc sunt quæ sæpe præsentibus viris eruditissimis cantare solebam, non sine omnium admiratione. *Tb.* Credo. Sed incipe tandem.

*Ba. Zwollenses tales, quod eorum Theutonicales
Nomen per partes ubicunque probantur et artes,
Et quasi per mundum totum sunt nota rotundum,
Zwollensique solo proferre Latinica solo
Discunt Clericuli nimium bene verba novelli.*

En, ii versiculi in poëmatibus quam sim diserta declarant. *Tb.* Ha, ha, he. Tot Barbarismos numero, quot voces: patria certe hæc vox est, Chironis videlicet. Quam digesta poëmata! non differam iis laudes referre suas.

*Tale sonant insulsa mihi tua carmina, vates,
Quale sonat sylvis vox irrudentis onagri;
Quale beat torvus pecora inter agrestia taurus
Qualeque testiculis gallus genitalibus orbus
Concinit. Haud vocem humanam, sed dico ferinam.
Hanc celebres laudate viri, & doctissime Florum
Auctor ades; gratos inserta nitentia Flores
Colligito, meritæque coronam nectito Divæ.
Urticæ viridi graveolentem junge cicutam,
Talia nam tali debentur præmia vati.
Annue Barbaries, tuque hanc sine cornua circum
Inter candidulas laurum tibi nectier aures.*

Ba. Jam mihi nauseat animus, nec audire ineptias istas volo: cessa hinc Zwollis quid mei agant invisere. *Tb.* Perge ocus, & vise indocta indoctos. Perquam gratus erit illis tuus adventus. Frustra, ut video, tecum mihi sermo est. Tu mutaberis nunquam. Rectè Virgilianum illud de te dixerim,

Non illam nostri possunt mutare labores.

Me. Ab exordio hujus altercationis, dum monstrum hoc aspiciamus, grandi interim fastidio omnes laboramus. *Tb.* Credo equidem. *Ca.* Abeamus, hera, & hanc linquentes bestiam, aprica Parnasi juga petamus, fontemque Heliconium. *Tb.* Faciamus.

ERASMUS ROTERODAMUS DE UTILITATE ¹ COLLOQUIORUM
AD LECTOREM.

A Deo nunc in omnes & in omnia per universum orbem grassatur comitata Furiis ² *ἡ δαίμων*, ut tutum non sit ullum emittere librum, nisi satellitio munitum. Quāquam quid satis esse tutum possit adversus sycophantæ morsum, qui velut aspis ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem quamvis iustissimam, obturat aures? Prima pars hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate cuiusdam erat edita. Quam cum ingenti applausu viderem exceptam à studiofis, abusus sum affectu vulgari ad profectum studiorum. Quandoquidem nec medici semper ægrotis ministrant saluberrima, sed illis nonnihil concedunt ob hoc ipsum, quod vehementer appetant. Itidem mihi visum est, hoc genus illecebris inescare teneram ætatem, quæ jucundis facilius ducitur, quam seriis aut exactis. Itaque quod editum erat repurgavi; deinde adjeci quæ moribus etiam formandis conducere, velut irrepens in animos adolescentium, quos rectè scripsit Aristoteles inidoneos auditores Ethicæ Philosophiæ, duntaxat ejus, quæ seriis præceptis traditur. Quòd si quis clamet, indecorum homini seni, sic pueriliter ludere, nihil moror quam pueriliter, modo utiliter. Et, si laudantur literatores ætate provecti, qui pueritiæ crustulis blandiuntur, elementa velint ut discere prima; mihi non arbitror vitio verti debere, quòd simili studio juventutum illecto, vel ad elegantiam Latini sermonis, vel ad pietatem. Adde quod bonæ prudentiæ pars est, nōsse stultas vulgi cupiditates & absurdas opiniones. Eas arbitror satius ex hoc libello discere, quàm experientiā stultorum magistrā. Multis amara sunt Grammatices præcepta. Aristotelis Ethice non est apta pueris; theologia Scoti minus: ne viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem: & plurimum habet momenti, gustum optimarum rerum protinus inessevisse teneris animis. Et haud scio an quicquam discitur felicius, quàm quod ludendo discitur. Est hoc nimirum sanctissimum fallendi genus, per imposturam dare beneficium. Laudantur enim medici, qui sic fallunt ægrotos. Et tamen si nihil hic aliud quàm nugatus fuisssem, videntur laturi; nunc quoniam præter linguæ politiem inspersi quædam, quæ mentem instruant ad religionem, calumniantur, ac perinde quasi dogmata

¹ Poterat & inscribi hic tractatus Species colloquiorum apologia, seu vindicatio, præterquam quod enim, uniuscujusque colloqui fere nobis det auctor rationem & analysin, responderet præterea quibusdam, qui in ea invexerant, veluti a fide Catholica (ut loqui amant & adhuc) declinantia, & plurima in papismo recepta imo & veneranda, irridentia; an res ita sint,

vel non, lectori nunc determinandum relinquo, totumque quod super ea re & toto fere tractatu, utpote valde claro, observatum velim, isthuc est, quod quemadmodum qui accusat, facile ad calumniam deflectit; ita sæpe qui vindicat sese contra accusantem, facile ve git ad dissimulationem; hinc concludas, lector, quæ debeant concludi, ² Calumnia,

dogmata Christianæ professionis hic seriò pronuncientur, ita syllabâs etiam ad vivum excutiant. Id quàm faciant iniquè, magis erit perspicuum, ubi declarâro *Colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem*. Ut enim omittam tot serias sententiâs mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot historias, tot rerum naturas dignas cognitu :

In Colloquio *de visendo loca sacra* ¹ cohibetur superstitiosus & immodicus quorundam affectus; qui summam pietatem esse ducunt vidisse *Hierosolymam*; & huc per tanta terrarum marisque spatia currunt senes episcopi, relicto grege, qui curandus erat: huc viri principes, relicta familiâ ac ditione; huc mariti, relictis domi liberis & uxore, quorum moribus ac pudicitiaë necessarius erat custos; huc adolescentes ac fœminæ, non sine gravi discrimine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atque iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam; & interim superstitioni, inconstantiaë, stultitiaë, temeritati prætexitur religionis titulus, ac desertor suorum, contra doctrinam Pauli, sanctimonie laudem aufert, ac sibi quoque pietatis omnes numeros explêsse videtur. Paulus 1 Timoth. v. 8. intrepidè pronunciat: *Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem abnegavit, & est infideli deterior*. Atqui hîc Paulus loqui videtur de viduis, quæ liberos atque nepotes negligunt, idque prætextu religionis, dum sese mancipient obsequiis ecclesiæ. Quid dicturus de maritis, qui, destitutis teheris liberis, uxore juvenculâ, idque in re tenui, proficiscuntur *Hierosolymam*? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda sit invidia; nec tam vetus, quin nepotes supersint, quos damni magnitudo non finit oblivisci rei gesta. Vir quidam præpotens decreverat ante mortem invisere *Hierosolymam*, pio quidem animo, sed parum felici consilio. Rebus igitur ordinatis, facultatum omnium, uxoris, quam gravidam reliquit, oppidorum & arcium curam tutelamque commisit archiepiscopo, eeu parenti. Ubi rumor allatus est, hominem in ea peregrinatione periisse, archiepiscopus pro parente gessit prædonem; occupavit possessiones omnes defuncti: denique & arcem munitiorem, in quam gravis confugerat, vi expugnavit: & ne superesset ultor atrocissimi facti, gravis confossa simul cum fœtu periit. Nonne pium erat, tali viro dissuadere periculosam & non necessariam profectio-nem? Hujus generis quam multa comperiantur exempla, cæteris æstimandum relinquo. Ne quid interim dicam de sumptibus, quos, ut fateamur non omnino perire, tamen nemo prudens non fatebitur, in usus longe meliores expendi potuisse. Quod autem ad religionem attinet, divus Hieronymus laudat Hilarionem, quod cum esset Palæstinus; & in Palæstina viveret, tamen semel duntaxat viderit *Hierosolymam*, ob loci viciniam, ne videretur contemnere loca sacra. Si merito laudatus est Hilarion, quod abstinerit ab *Hierosolyma*, tam

vicinus, ne Deum angusto loco claudere videretur; semel tantum adierit, ob loci propinquitatem, ne quos offenderet; quid dicendum de his qui ex Anglia & Scotia tantis impendiis per tot discrimina petunt Hierosolymam, præsertim domi relictis charissimis, quibus juxta doctrinam apostoli debent perpetuam curam? Clamat sanctus Hieronymus: *Non magnum est Hierosolymis fuisse: sed bene vixisse magnum est.* Et tamen ætate Hieronymi, probabile est, evidentiora vestigia veterum monumentorum exstitisse, quam nunc existant. De votis disputationem aliis relinquo; tantum hoc agit colloquium, ne quis temere talia vota suscipiat. Id esse verum, declarant hæc mea verba: *Præsertim cum domi haberem uxorem, integrâ adhuc ætate, liberos, & familiam quæ pendebat ex me, & operâ meâ quotidianâ alebatur: & cætera quæ sequuntur.* De votis igitur susceptis nihil dicam, nisi quod si summus essem pontifex, non admodum gravate relaxarem obstrictos. In suscipiendis, quemadmodum fateor fieri posse, ut aliquis cum fructu pietatis eat Hierosolymam, ita non dubitarem, multis, ex rerum circumstantiis, dare consilium, ut eas impensas, tempus, & operam infunderent in alia quæ propiùs conducunt ad veram pietatem. Hæc arbitror esse pia: eoque, considerata multorum vel levitate, vel ignorantia, vel superstitione; visum est super ea re monere juventutem: neque video quos offendere debeat hæc admonitio, nisi forte quosdam istos, quibus charior est quæstus quàm pietas. Nec illic damno *pontificias indulgentias*, aut diplomata: sed taxo nugacissimum nugatorem, qui ne cogitans quidem de corrigenda vita, totam spem collocarit in condonationibus humanis. Hic si quis mihi ¹ consideret, quantâ jacturâ pietatis nata sit inter mortales; partim ex eorum vitio qui prostituunt pontificias indulgentias; partim eorum culpâ qui illas secus quàm oportet accipiunt, fatebitur operæ pretium, juventutem super hac re commonitam esse. Verum hoc modo parum consultum est commissionariis ². Audio; ô bone: si viri boni sunt, gaudebunt esse monitos simplices: sin potior est illis quæstus quàm pietas, valeant ³.

In colloquio *de captandis sacerdotiis* ⁴, taxo eos, qui Romam curritant, venanturque sacerdotia, crebro gravi jacturâ tum morum, tum pecuniæ: eoque deduco sermonem, ut sacerdos pro concubina, lectione bonorum auctorum semet oblectet.

In *militis confessione* ⁵, taxo facinora militum, & impiam militum confessionem; ut adolescentes ab ejusmodi moribus abhorreant.

In

¹ Mecum.

² Quibus à pontifice concessum erat in indulgentiis couponam exercebat. Hos rectius *indulgentiarum redemptores* aut *confirmatores* appellamus.

³ Valeant ergo; illis enim fuit potior quæstus, & est semper hominibus

eiusmodi, imò & primum intentum talium officiorum, erat quæstus, non solum in illis commissionariis, verum etiam in ipso papa.

⁴ Pag. 22.

⁵ Pag. 25.

In *monitis pædagogicis* ¹ doceo puerum verecundiam ac mores ætati decoros.

In *pietate puerili* ², nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad studium pietatis? Nam quod quidam ardebant de confessione; mera fuit calumnia: cui jam pridem respondi. Doceo confessionem esse suscipiendam perinde quasi nobis esset instituta à Christo. Cæterum an id sit factum, nec refellere est animus, nec asseverare, quod nec mihi satis persuasum est, nec aliis probare possim. Quod autem admoneo de genere vitæ serio deligendo, deque seligendo sacerdote cui committas arcana tua, judicabam adolescentibus esse necessari-um, nec video cur me debeat pœnitere. At sic erunt pauciores monachi & sacerdotes. Fortassis erunt, sed meliores. Idem probabit quisquis verè monachus est. Porro qui venantur proselytos vel ad prædam, vel ob superstitionem, dignissimi sunt qui omnibus omni-um scriptis traducantur, quo resipiscant.

In *convivio profano* ³, non damno constitutiones ecclesiæ de jeju- niis, ac delectum ciborum; sed indico superstitionem quorundam, qui his plus tribuunt quàm oportet, negligentes eorum quæ magis faci-unt ad pietatem: damnoque eorum crudelitatem, qui hæc exigant ab his, à quibus ecclesiæ metis non exigit: item eorum præposteram sanctimoniam, qui ex hujusmodi rebus condemnant proximum. Hic si quis reputet, quanta veræ pietatis lues hinc nata sit inter mortales, fatebitur vix aliam admonitionem esse magis necessariam; sed hac de re copiosius alias respondebimus.

In *convivio religioso* ⁴ cum omnes faciam alienos à sacris, omnes conjugatos, satis doceo quale debeat esse convivium omnium Christi-anorum. Ad quam formam si sacerdotes quidam & monachi confe-rant sua convivia, intelligent quantum absint ab ea perfectione, qua conveniebat illos laïcis antecellere.

In *Apotheosi* ⁵ doceo quantum honoris debeat egregiis viris, qui suis vigiliis bene meriti sunt de liberalibus studiis.

Sunt inepti, quibus *colloquium proci & puellæ* ⁶ videatur lascivum, cum nihil fingi possit castius; si res honesta est matrimonium, & pro-cum agere honestum est. Atqui utinam omnes proci tales essent, qua-lem hic fingo, nec aliis colloquiis cõrent matrimonia! Quid facias is-tis ingeniis tetricis, & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur, quicquid amicum est ac festivum? Hæc puella negat proco discessuro osculum, quo totam virginitatem illi servet illibatam. Quid autem nunc vulgò non dant puellæ procis? Deinde non vident quam multa philosophica sint inspersa jocis, de non præcipitando conjugio, de delectu non solum corporum, sed multo magis animerum, de fir-

L 1 2

mitate

1 Pag. 30.

2 Pag. 38.

3 Pag. 55.

4 Pag. 84.

5 Pag. 112.

6 Pag. 124.

mitate conjugii, de non contrahendo matrimonio sine consensu parentum, de castè colendo matrimonio, de sanctè educandis liberis; postremo puella comprecatur Christum, ut illius auspiciis sit felix connubium. An hæc non convenit scire juvenes? Et qui hanc lectionem ob lasciviam putant esse noxiam pueris, patiuntur illis prælegi Plautum, & facetias Pogii ¹. Præclara judicia!

In *Virgine Misogamo* ² detestor eos, qui adolescentes aut puellas invitatis parentibus pelliciunt in monasterium, abutentes illorum vel simplicitate, vel superstitione; persuadentes eis non esse spem salutis extra monasteria. Nisi talibus piscatoribus plenus esset mundus; nisi innumera felicissima ingenia per istos infelicissime sepelirentur ac defoderentur viva, quæ fuissent electa vasa Domini, si judicio sumpsissent institutum naturæ congruens; non rectè admonui ³. At si quando cogar in hoc argumento proferre quod sentio, sic depingam & plagiarios ⁴ illos, & ipsius mali magnitudinem, ut nullus non passurus sit me non sine causa hæc monuisse: quanquam civiliter id quidem à me factum est, ne malis daretur ansa delinquendi.

In proximo colloquio *Virginis pœnitentis* ⁵, non induco virginem, quæ professæ mutarit institutum, sed quæ ante peractam professionem redierit ad parentes, quos habebat optimos.

In *Memphisgamo* ⁶ quam multa sunt philosophica, de celandis maritorum vitiis, de non interrumpenda conjugum benevolentia, de farciendis offensis, de corrigendis maritorum moribus, de obsequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Aristoteles, & Xenophon, nisi quòd hic personæ vitam quandam addunt orationi?

In colloquio *Militis & Carthusiani* ⁷, simul depingo & insaniam juvenum quæ procurrunt ad bellum, & pii Carthusiani vitam, quæ sine studiorum amore non potest non esse tristis & inamœna.

In *Pseudotheo* ⁸, depingo quorundam ingenia, qui nati sunt ad mentiendum, quo quidem hominum genere nihil est execrabilius, utinam esset rarius!

In colloquio *Adolescentis & Scorti* ⁹, nonne & lupanaria facio casta? Quid autem dici potuit efficacius, vel ad inferendam adolescentum animis pudicitæ curam, vel ad revocandas, ab instituto non minus ærumnoso quàm turpi, puellas ad quæstum expositas? Unica vox commovit quosdam, quòd impudica puella blandiens adolescenti, vocat illum suam mentulam, cum hoc apud nos vulgatissimum sit etiam honestis.

¹ Auctoris obsoleti, inverecondi.

² Pag. 133.

³ Supple dicunt illi.

⁴ Rectè Plagiarios vocat. quod quodammodo furtum in alterius corpus committant.

⁵ Pag. 141.

⁶ Pag. 143.

⁷ Pag. 154.

⁸ Pag. 159.

⁹ Pag. 175.

honestis matronis ¹. Hoc qui ferre non potest, pro *mea mentula*, scribat *mea voluptas*, aut si quid aliud mavult.

In *Convivio Poëtico* ² doceo, cujusmodi debeat esse convivium inter studiosos, parcum, sed festivum & hilare, conditum literatis fabulis, sine rixis, sine obtreptione, sine turpiloquio.

In *Inquisitione* ³ doceo summam Catholicæ professionis, idque aliquanto vividius ac liquidius, quam docent theologi quidam magni nominis, inter quos pono & Gersonem, quem interim honoris causâ nomino. Ideo porro fingo personam Lutherani, quo facilius redeant in concordiam, inter quos de præcipuis articulis orthodoxæ professionis convenit; etiamsi reliquam inquisitionis partem non addidi, propter hæc exulceratissima tempora ⁴.

In *Senili colloquio* ⁵, quam multa velut in speculo exhibentur, quæ, vel fugienda sunt in vita, vel vitam reddunt tranquillam! Hæc præstat adolescentes ex festivis colloquiis quàm experimentis discere. Socrates philosophiam è cælo deduxit in terras: ego philosophiam etiam in lusus, confabulationes, & computationes deduxi. Oportet enim & ludicra Christianorum sapere philosophiam.

In *Ptochoplaſtis* ⁶, quam multa sunt, ad quæ pastores rusticani, rudes & indocti, nihilque minus quàm pastores, possint suam vitam corrigere? prætereaque ad tollendam stultam gloriam vestium, rursus ad coercendam illorum insaniam, qui monachorum cultum execrantur, quasi per se mala sit vestis. Et obiter describitur forma, quales debeant esse monachi, qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales sunt, quales hîc describo ⁷.

In *Erudita Puella* ⁸, simul & Paullæ, Eustochii, Marcellæ, vetus exemplum renovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt studium literarum, & monachos abbatesque sacrorum studiorum oſores, luxui, otio, venationibus, aleæque deditos, puellæ conjugatæ exemplo exstimulo ad aliud studiorum genus ipsis magis congruens ⁹.

In *Spectro* ¹⁰, detego technas impostorum, qui credulis simplicium animis solent illudere, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, vocesque divinas. Quantam vero pestem hæc præstigiæ invexerunt pietati Christianæ! Quoniam autem rudis ac simplex ætas hujusmodi fraudibus potissimum est obnoxia, visum est exemplo non inamæno depingere modum imposturæ. Sic impositum fuit Cælestino Ponr.

L 1 3

Romano.

¹ Credam isthuc Erasmi tempore fuisse usuale satis, apud omnes fere Europæ nostræ nationes, at nunc non ferent politiones.

² Pag. 179.

³ Pag. 194.

⁴ Credam facile, cum nulli parti

velles obdere latus apertum, Erasme.

⁵ Pag. 204.

⁶ Pag. 216.

⁷ Verius.

⁸ Pag. 227.

⁹ Timeo ne in vanum feceris,

¹⁰ Pag. 236.

Romano. Sic Bernæ delusus juvenis ¹ à monachis: Sic commentitiis oraculis & hodie plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum est *Alcumistica* ²: quæ doctis etiam & cordatis viris imponit: adeo morbus hic adlubescit, si quem corripuerit. Huic affinis est *Magia*, eodem nomine ³, sed cognomine blandiens, *naturalis*. Similes imposturas taxo in *Hippoplano* ⁴ & *Ptochologia* ⁵; rursus in *Convivio fabuloso* ⁶. Ex his si nihil aliud discerent pueri, quam Latine loqui, quanto plus laudis mea mereretur industria, qui per lusum ac voluptatem id facio; quam illorum, qui miserae juventuti Mammetreptos, Brachylogos, Cotholicontas, & significandi modos obtrudebant ⁷?

In *Puerpera* ⁸, præter naturalium rerum cognitionem, quam multa sunt moralia, de cura matrum erga liberos, primum infantes, mox grandiores.

In *Peregrinatione religionis ergo* ⁹, taxo ¹⁰ illos, qui per tumultum eiecerunt omnes imagines è templis: rursus eos qui insaniunt in peregrinationes, quæ suscipiuntur prætextu religionis; unde jam & sollicitates inventæ sunt. Qui Hierosolymæ fuerunt, Equites aurati vocantur, seque Fratres vocant, & in die Palmarum serio rem agunt ridiculam, fune trahentes asinum, ipsi non multum differentes ab asino ligneo quem trahunt. Id imitati sunt qui Compostellam adierunt. Dentur hæc sane, dentur affectibus hominum: at non ferendum, quod hinc sibi vindicent pietatem. Notantur & ii, qui reliquias incertas pro certis ostendunt, qui his plus tribuunt quam oportet, qui quæstum ex his sordidè faciunt.

In *Ichthyophagia* ¹¹, tracto quæstionem de constitutionibus humanis, quas quidam prorsus rejiciunt, multum aberrantes à recta ratione: quidam propemodum anteponunt divinis legibus: rursus alii abutuntur & divinis, & humanis constitutionibus, ad quæstum ac tyrannidem. Conor itaque partem utramque ad moderationem temperare; inquirens unde natæ sint, & quibus gradibus huc usque progressæ constitutiones humanæ: quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum distent à divinis; obiter indicans præpostera mortalium judicia, quibus jam olim mundus plenus est, & unde totus hic orbis tumultus natus est. Hæc ideo quoque tractavi copiosius, quo doctis suppeditarem occasionem accuratius hisce de rebus scribendi. Nam quæ adhuc prodierunt, non satisfaciunt curiosis ¹². Traducere

¹ Nempe Joannes Jetzer sartor, ut vidimus.

² Pag. 243.

³ Scil. spe lucri.

⁴ Pag. 249.

⁵ Pag. 252.

⁶ Pag. 256.

⁷ Respicit ad Swolam.

⁸ Pag. 267.

⁹ Pag. 282.

¹⁰ Admodum parce præ aliis.

¹¹ Pag. 310.

¹² Nec ipsi Erasmo, credo, ut vidimus; siue quod de ea re perplexus esset, utpote difficili, siue quod de ea vereretur loqui planius, utpote re periculosa.

scortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat; quandoquidem hæc mala nullum fallunt: sed ex his est periculum veræ pietatis, quæ vel non sentiuntur, vel sanctimonix fallaci specie blandiuntur. Quod si quis calumniatur, personis sordidis assigni theologicam disputationem, ab his talia nunc in omnibus conviviis disputantur; & hujusmodi personis opus erat familiariùs crassiusque rem tractaturo.

In *Eunere*¹, quoniam mors arguere solet Christianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diversum mortis genus; velut imagine viva ponens ob oculos dissimilem excessum eorum, qui fidunt rebus commentitiis, & qui spem salutis fixerunt in misericordia Domini: obiter taxans divitum stultissimam ambitionem, qui luxum ac superbiam suam & ultra mortem proferunt, quam mors saltem debebat auferre: simul eorum perstringens vitium, qui sui compendii gratiâ, stultitiâ locupletum abutuntur, quam ipsi potissimum debebant corrigere. Quis enim audebit libere monere potentes ac divites, si monachi, qui se profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales sunt, quales descripsi, tamen ostensum est exemplum quod oportet vitari: sin vulgo referuntur longe his quæ proposuimus execrabiliora; qui sunt æqui, meam agnoscant civilitatem, suumque vitium corrigant: & si vitio vacant ipsi, alios peccantes vel emendent, vel coercant. Nullum ordinem perstrinximus; nisi forte totum Christianissimum infamat, qui quidquam monendi gratiâ dixerit in corruptos Christianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos in primis compefcere debebant, qui palam factis suis dehonestant ordinem. Nunc cum illos ut germanos sodales agnoscant, foveant ac tueantur, qua fronte causantur à bene monente lædi existimationem ordinis? Quanquam quæ ratio dicat, sic habendam hujus aut illius humanæ sodalitatis rationem, ut publicam Christianorum utilitatem negligas?

In *Differentia verborum ac rerum*², taxo præpostera quorundam judicia.

In *Convivio vario*³, commonstro rem civilitati congruam.

In *Charonte*⁴, detestor bellum inter Christianos.

In *Synodo Grammaticorum*⁵ rideo studium cujusdam Carthusiani, suo judicio doctissimi, qui cum in Græcas literas soleat stolidissime debacchari, nunc libro suo indiderit Græcum titulum, sed ridicule, *Anticomaritas* dicens, quos appellare poterat *Antimarianos*, vel *Antidicomarianos*.

In *Cyclope*⁶, taxo quosdam qui Evangelium semper habent in ore, cum in vita nihil sit evangelicum.

L 1 4

In

¹ Pag. 355.

² Pag. 367.

³ Pag. 371.

⁴ Pag. 380.

⁵ Pag. 384.

⁶ Pag. 397.

In *Conjugio impari*¹, pono ob oculos vulgi stultitiam, qui in spon-
salibus supputant dotis modum, nec ad rationem vocant sponsi scabi-
em leprâ deteriore. Atque id hodie fit tam passim, ut nemo mire-
tur, cum nihil sit in liberos crudelius.

In *Ementita nobilitate*², depingo genus hominum, qui sub um-
bra nobilitatis existimant sibi nihil non licere, quæ præcipua pestis
est Germaniæ.

In *Senatulo*³, traducturus eram vitia quædam mulierum, sed civi-
liter; ne quis expectet tale quippiam, quale habet Juvenalis: verum
hoc agenti, obortus est quidam *ἰσχυρὸς ἀνὴρ*, lupus, ut aiunt, in
fabula. Reliqua fere comparata sunt ad voluptatem, sed non illibe-
ralem. Non hoc est dehonestare ordines, sed erudire. Quapropter
omnibus ordinibus, & privatim, & publice rectius consultum fuerit,
si deposita quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur
omnes quicquid pio studio in publicam utilitatem adfertur. Aliis aliæ
sunt dotes, & alios alia capiunt, milleque modis homines trahuntur
ad pietatem. Laudatum est Juvenci studium, qui sacram Evangeli-
orum historiam carmine prodidit. Nec sua laude fraudatus est Ara-
tor, qui idem fecit in Acta Apostolorum. Adversus Hæreticos tuban-
intendit Hilarius, argutatur Augustinus, Hieronymus dialogis pug-
nat, Prudentius vario metri genere dimicat, Thomas & Scotus dia-
lectices ac philosophiæ præfidiis pugnant. Simile studium omnium;
sed dissimilis singulorum ratio. Non reprehenditur diversitas, quæ
scopum eundem petit. Prælegitur pueris Petrus Hispanus, quo do-
ciliores veniant ad Aristotelem. Multum enim promovit, qui gustum
dedit. Atqui hic libellus, si teneræ pubi prælegatur, tradet illos ad
multas disciplinas magis habiles, ad poëticen, ad rhetoricen, ad phy-
sicen, ad ethicen, demum ad ea quæ sunt pietatis Christianæ. Stulti
personam suscepi, factus ipse mearum rerum encomiastes: sed me
compulit partim quorundam improbitas nihil non calumniantium,
partim Christianæ juventutis utilitas, in quam oportet omnes omni-
bus studiis incumbere.

Hæc ita cum habeant, omnibusque qui literas didicerunt perspicua
sint, est tamen quoddam hominum genus mire bliteon⁴. Deputatos
appellant Galli, opinor, quod male putati sint, aut certè plus satis
putati; qui sic pronunciant de meis Colloquiis, Opus esse fugiendum,
præsertim monachis, quos illi Religiosos appellant, & adolescentibus;
eo quod jejunia & abstinentiæ ecclesiæ parvi penderentur: beatæ
Virginis & Sanctorum pro ludibrio haberentur suffragia; virginitas si
conjugio conferatur, nullius esse aut parvi momenti; religionis etiam
dissuaderetur omnibus ingressus: quodque in eo arduæ difficilesque
theologiæ quæstiones grammaticulis proponantur, contra statuta per
magi-

¹ Pag. 388.

² Pag. 403.

³ Pag. 420.

⁴ *Id est*, nihil sapiens, inconditum.

magistros in artibus jurata. Agnoscis, mi lector, Atticam eloquentiam. Ut ad postremum primo loco respondeam, quid artium magistri proponant grammaticulis, nescio: quæ tractantur in Colloquiis, de symbolo, de missa, de jejniis, de votis, de confessione, nihil habent theologicæ difficultatis, sed ejus generis sunt ut non oporteat ea quenquam nescire. Et si pueris præleguntur epistolæ Pauli, quid periculi est, si gustus quidam illis præbeatur theologicæ disputationis? Ad hæc, cum non ignorent pueris sophistices candidatis perplexas de personis divinis statim quæstiones summæ difficultatis proponi, ne dicam otiosæ subtilitatis; cur nolunt pueros hoc discere, quod ad communem vitam pertinet? Jam si putant nihil referre, quid sub qua persona dicatur; intelligunt, opinor, quam multa comperiantur in Evangelicis & Apostolicis literis, quæ, secundum hanc legem, manifestam habent blasphemiam. Multis locis approbo jejunium, nusquam damno. Qui secus asseverat, eum declarabo impudentissime mentiri. Sed in pietate puerili, inquit, leguntur hæc verba: Cum jejunio mihi nihil est negotii. Finge hæc verba dici sub persona militis aut temulenti, num protinus Erasmus damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adolescente nondum adulto; quam ætatem lex non obstringit ad jejunandum: & tamen is adolescens præparat se ad justa jejunia. Sic enim subjicit; Sed tamen si sensero opus, prandeo cænoque parcus, quo me præbeam alacriorem studiis pietatis per diem festum.

Abstinentias vero quam damnem, declarant hæc verba, quæ sunt in *Convivio profano*: In plerisque non res, sed animus discernit nos à Judæis. Illi manum abstinerebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis; nos cum intelligamus omnia munda esse mundis; tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti, pabulum subducimus, quo magis sit audiens dicto spiritui. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum abstinentiæ molestia castigamus. Paulo post reddit rationem quare ecclesia interdixerit esum quorundam ciborum. Omnibus, inquit, conducet. Nam tenuibus, cochleis aut ranis licebit vesci, aut cæpas, porrumve arrodere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis; quod si quid divites deliciantur hac occasione, suæ gulæ imputent, non incusent ecclesiæ constitutionem. Mox loquor his similia. Rursus aliquanto post; Scio medicis magnopere damnatum esse piscium esum: sed secus visum est majoribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. Inibi protinus doceo hîc vitandum etiam offendiculum infirmiorum.

Æque falsum est, in colloquiis irrideri suffragia beatæ Virginis, & aliorum Sanctorum; sed illos irrideo qui petunt à sanctis quæ non auderent à bono viro petere; aut hoc animo petunt à certis divis, quasi

Si non irrissi & damnaſti plane, già ejus, & aliorum divorum parvi
e bone, ostendiſti nobis ſatis te ſuſtraſſe.

quasi hoc aut illud, hic aut ille citius velit aut possit præstare, quam alius, aut quam ipse Christus. Imò in puerili pietate sic loquitur puer: Salutem dixi nonnullis. Quibus? Christo ac divis aliquot. Et aliquanto post: Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos divasque omnes; sed nominatim Virginem matrem; tum eos quos habeo mihi peculiare. Et infra commemorat nominatim quos divos salutet quotidie.

Mirum vero, si proci amans laudat nuptias, dicitque castum conjugium non multum abesse à laudè virginitatis, cum Augustinus patriarcharum polygamiam anteponat nostro coelibatui.

Quod obijciunt de ingressu religionis, quam sit manifestæ vanitatis, & declarant mea verba in virgine misogamo. Sic enim loquitur virgo: Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? Respondet juvenis; Nequaquam: verum quemadmodum nemini suadere velim, ut quæ se in hoc vitæ genus conjecerit, lustetur emergere; ita non dubitem hortari puellas omnes, præsertim indolis generosæ, ne se temere eo præcipitent, unde post sese non possint explicare. Hæc est illius colloquii conclusio, utcumque certatum est argumentis. Obsecro, an hoc est omnibus dissuadere ingressum religionis? Non damnatur ingressus, sed præceps temeritas damnatur. Hæc igitur malitiose detorquent ad calumniam. At non perpendunt quam multa illic discant grammaticuli, quæ pugnant cum decretis Lutheranorum¹.

In *Puerili pietate* traditur ratio bene & utiliter audiendi missam. Docetur ratio bene & efficaciter consistendi. Admonetur puer ut antequam sumat eucharistiam, confessione purget animum. Ibidem docentur grammaticuli, quæ recepta sunt usu populi Christiani, cum tamen in Sacris Literis non habeantur, hætenus esse servanda, ne cui simus offendiculo.

In *Profano convivio* docentur, magis obtemperandum pontificum constitutionibus, quam medicorum consiliis: tantum admonentur, in necessitate cessare vigorem constitutionis humanæ, & mentem legislatoris. Ibidem probat quispiam benignitatem in monachorum collegia, modo detur ad usum, non ad luxum, & potissimum detur religionis disciplinam observantibus.

De constitutionibus humanis hæc pronunciantur in colloquio *ixtho-
pazja*. Pugnent, qui volent, ego censeo leges majorum reverenter suscipiendas, & observandas religiosè, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut ferere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre quam seditiosè reluctari. Huiusmodi perinulta grammaticuli discunt: & meis colloquiis, quibus sic obmurmurant illi. Sed indecorum est, theologum jocari: saltem hoc

¹ At in totum, multo majora sunt tholica, i. e. vere pontificia, quæ pugnant cum fide, & praxi ca-

hoc mihi concedant apud pueros, quod ipsi permittunt sibi viri apud viros in vesperiis, ut vocant rem insulsam insulso vocabulo.

Insulas calumnias, quas in Hispaniis objecere quidam, ostendi mera esse somnia hominum nec sobriorum, nec Latine scientium. Nec minus indoctum est, quod quidam pronunciavit hæreticè dictum, quod in Symbolo Pater dicitur simpliciter Auctor omnium. Verum is deceptus incitiâ Latini sermonis, existimat *auctorem* nihil aliud quàm creatorem aut fabricatorem significare. Atqui si consulat eos, qui callent elegantiam Romani sermonis, si evolvat Hilarium, aliosque vetustos auctores, comperiet auctoritatem accipi pro eo quod Scholastici vocant rationem perfectissimam principii, eoque Patri peculiari ter tribuunt, & auctoris nomine sæpe designant Patrem, cum personas inter se conferunt. An pater rectè dicatur causa filii, nihil meâ refert, cum nunquam eo verbo sim abusus, nisi quod illud est verissimum, nos de Deo non posse loqui nisi verbis impropriis; nec magis proprium verbum est fons aut principium, aut origo, quàm causa.

Jam hinc mihi perpende, lector, quales sint interdum qui suis sententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius, quàm reprehendere quod non intelligas. At ista quidvis calumniandi febris quid aliud gignit quàm amarulentiam ac dissidia? Quin potius aliena candidè interpretemur, nec statim nostra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus, qui quod legunt non intelligunt. Ubi in consilio est odium, ibi cæcum est judicium. Pacificator universorum Spiritus, qui suis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordēs, & unanimes in sana doctrina, sanctisque moribus: quo contingat pariter ad cœlestis Hierosolymæ, quæ nescit ulla dissidia, consortium pervenire. Amen. Anno c10 10 xxvi. xii Calend. Junias. Basileæ.

DESIDERII ERASMI ROTERODAMI VITA.

Desiderius Erasmus Roterodamus, ornamentum nostræ ætatis, & de honestis disciplinis optimè meritis, vixit ad septuagesimum annum. De anno quo natus est apud Batavos non constat. Apud Daventriam primum posuit in literis tyrocinium utriusque linguæ rudimentis imbibitis sub Alexandro Hegio Westphalo, qui cum Rudolpho Agricola recens ex Italia reverso amicitiam contraxerat, & ab eodem Græce docebatur: nam hujus linguæ peritiam ille primus in Germaniam importavit. Terentii comœdias puer non secus tenebat ac digitos suos, memoriâ namque fuit tenacissimâ, ingenio perspicacissimo. Exceptis rudimentis, planè dici potest in literis *peritissimus*. Nam quòd in Italiam jam natu grandior profectus est post Regii apud Anglos medici filios, archiepiscopi quoque sancti Andree in Scotia, qui tum Senis degebat, aliquamdiu professor, nobilissimæ regionis vi-

sendar

sendæ causâ fecit; non ut professoribus operam illic daret, neque enim Bononiæ quenkum publicè prælegendium audivit, sed Pauli Bombasii, qui sub Leone postea Romæ periit, amicitia contentus, domi studiis suis invigilabat; Adagiorum opus tum colligens, quòd paulò post Aldo Manutio dedit excudendum; quæ res fecit ut Venetias adiret, ubi Marco Musuro atque Scipione Carteromacho, viris doctissimis, familiariter usus est, quos ambos non semel consuluit si quis nodus incidisset, horum candorem ac eruditionem apud amicos commendare solitus. Docuit Lovanii, Cantabrigiæ in Anglia, Lutetiæ etiam privatim, ubi theologiæ dedit juvenis operam. Pileum deinde doctoralem, cum in Italiam iret, in Taurinensi academia accepit. Patronos ac Mæcenates habuit Henricum à Bergis episcopum Cameraensem, Gulielmum Montjoium, atque omnium liberalissimum Gulielmum Guarum archiepiscopum Cantuariensem, Angliæ primatem: amicos in Britannia, Joannem Coletum, Grocinum, Latumerum, Linacrum, Thomam Morum; Antuerpiæ Petrum Ægidium; Conradum Goclenium Lovanii. Corpusculo fuit satis compacto; sed quòd esset tenerrimæ complexionis, minimarum etiam rerum mutatione, puta vini, cibi, cœlive, facilè offenderetur. In literis versabatur indefatigabili studio: testantur hoc tot ab illo conscripti libri, quorum catalogus exstat Basilæ. Vixit apud Joannem Frobenium aliquamdiu: deinde in alteris ejusdem ædibus seorsim habitavit. Friburgi septennio toto vixit, non solùm optimo cuique ejus academici charus, verùm etiam magistratibus civibûsque haud vulgariter amatus atque reverendissimè cultus. Friburgo reversus cum articulari morbo aliquamdiu conflictatus, tandem viribus paulatim deficientibus, cum fermè mensem integrum dysenteria laborasset, apud Hieronymum Frobenium Joannis filium quinto idus Julias sub mediam noctem vitâ functus est, anno Domini M. D. XXXVI. Cum autem vitæ finis instaret, clara Christianæ patientiæ & animi religiosi documenta edidit, quibus in Christum se spem omnem figere testabatur, assiduè clamans, *O Jesu misericordia; Domine, libera me; Domine, fac fidem; Domine, miserere*: & Germanicâ linguâ, **Lieber Gott**, hoc est, *Chare Deus*. Testamentum condidit, in quo clarissimum virum Bonifacium Amerbachium jureconsultum nominatum hæredem, fidei commissio de bonis suis in pauperes ætate valetudinève infirmos, in puellas nupturas, ut harum pudicitia succurratur, in bonæ spei studiosos adolescentes, ac in quosvis hujusmodi dignos auxilio, distribuendis collocandisque honoravit; adjunctis eidem duobus executoribus, Hieronymo Frobenio & Nicolao Episcopo,

2 Doctoratûs gradum capit.

DE RATIONE STUDII, AD CHRISTIANUM LUBECENSEM
ERASMUS ROTERODAMUS.

CUM te incredibili quodam ardore *Literarum* flagrare minimè dubitarem *Christiane* non vulgaris amice, hortatore nihil opus esse putavi, sed ejus quam ingressus esses viæ duce modo, ac tanquam indice. Id quod mei officii esse judicavi videlicet, ut tibi, homini non modo multis modis copulatissimo, verùm etiam jucundissimo, vestigia quibus ipse à puero essem ingressus commonstrarem. Quæ si tu pari curâ accipias, quâ ego dicturus sum, futurum confido, ut neque me monuisse, neque te paruisse pœnituerit. Prima igitur cura sit, ut præceptorem tibi deligas quàm eruditissimum. Neque enim fieri potest, ut is rectè quenquam erudiat, qui sit ipse ineruditus. Quem simulatque nactus fueris, fac omnibus modis efficias, ut ille patris in te, tu filii vicissim in illum induas affectum. Ad quod quidem cùm ipsa honesti ratio nos debet adhortari, quod non minus debeamus iis à quibus rectè vivendi rationem quàm à quibus vivendi initia sumpsimus; tum ista mutua benevolentia tantum ad discendum habet momenti, ut frustra sis *literarum* præceptorem habiturus, nisi habueris & amicum. Deinde, ut te illi & attentum & assiduum præbeas. Contentione enim immodicâ nonnunquam obruuntur ingenia discantium. Assiduitas verò & mediocritate suâ perdurat, & quotidianis incrementis majorem opinione acervum accumulât. Satietas cùm omnibus in rebus tum in literis nihil perniciosius. Laxanda est igitur aliquoties illa *literarum* contentio, intermiscendi lusus; sed liberales, sed literis digni, & ab his non nimis abhorrentes. Imò mediis ipsis studiis perpetua quædam voluptas est intermiscenda, ut ludum potius discendi quàm laborem existimemus. Nihil enim per diu fieri potest, quod non agentem aliquâ voluptate remoretur. Optima quæque statim ac primum discere. Extrema est dementia discere dediscenda. Quod in curando stomacho solent præcipere medici, idem tibi in ingeniis servandum puta. Cave aut noxio aut immodico cibo ingenium obruas, utroque enim juxta offenditur. Ebrardum, Catholicon, Brachylogum, cæterosque id genus, quos percensere neque possum, neque operæ pretium est, iis relinquito, quos barbariem immenso labore discere juvat. Initio non quàm multa, sed quàm bona percipias refert. Sed jam rationem accipe quâ possis non solum rectius, sed etiam facilius discere: hoc enim in homine artifce præstare solet artis ratio, ut tantundem operis cùm rectius expeditiusque, tum levius etiam efficiat. Diem tanquam operas partito; id quod & à Plinio Secundo, & à Pio Pontifice Maximo, viris omnium memoriâ præstantissimis, factitatum legimus. Principio, quod caput est, præceptorem interpretantem non attentus modo sed avidus auscultato: non contentus impigrè sequi differentem, aliquo-

ties prævolare contende. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis, fidelissimis vocum custodibus. Quibus rursus ita confidas cave, ut dives ille ridiculus apud Senecam, qui sic animum induxerat, ut se tenere crederet, quicquid servorum quisquam meminisset. Noli committere ut codices habeas eruditos, ipse ineruditus. Audita ne effluant, aut apud te, aut cum aliis retracta. Nec his contentus aliquam temporis partem tacitæ cogitationi tribuere memento: quam unam divus Aurelius tum ingenio tum memoriæ imprimis conducere scripsit. Conflictatio quoque & tanquam palæstra ingeniorum, nervos animi præcipuè tum offendit, tum excitat, tum adaugēt. Nec sciscitari si quid dubitas, nec castigari si quid errabis, sit pudor. Nocturnas lubricationes atque intempestiva studia fugito: nam & ingenium extinguunt, & valetudinem vehementer offendunt. Aurora musis amica est, apta studiis. Præsum aut lude, aut deambula, aut hilariter confabulare. Quid quod inter ista quoque studiis locus esse potest; cibi non quantum libidini, sed quantum valetudini satis sit, sumito. Sub cænam paulisper inambula; cænatu idem facito; sub somnum exquisiti quippiam ac dignum memoriâ legito; de eo cogitantem sopor opprimat; id experrectus à teipso repostas. Plinianum illud semper animo insideat tuo, Omne perire tempus quod studio non impertias. Cogita juventutem nihil esse fugacius: quæ ubi evolârit semel, redit nunquam. Sed jam hortator esse incipio, indicem pollicitus. Suavissime Christiane, hanc formam, aut si quam poteris meliorem, sequere, ac bene vale.

INDEX insignium rerum & vocum totius operis memorabiliorum locupletissimus.

A.		Ad me recipio, I will en-		nibus linguis, speciales	
A Calce ad carceres, from	102	gage for it	153	sunt cuique, abundant in	
beginning to end p	102	ad unguem, as easy a kiss,	110	Græca lingua, ejus di-	
A teneris unguiculis, from	129	my hand	110	versæ species 189 & seq.	495
my tender years	129	Affricare malum alicui, to	158	Ambigere de finibus	495
Abbas, pater, vox Hebra-	293	give one a distemper	158	Ambire hospitium apud a-	
ca	293	Ægidii merito Caroli pec-	284	liquem, to desire a lodg-	420
Abbatissæ factitiæ matres	138	cata remitto	284	ing	350
Ab asino delabi, to lof-	322	Æmiliî responsum de cal-	129	Ambitio in morte usualis	78
one's self in a word	322	ceo	122	Ambitus	83
Ab equis ad asinos, to grow	73	Æneas Sylvius	421	Ambrosia	187
worse and worse	73	Enobarbi os ferreum, &	206	Ambrosius, 102 auctor	209
Abbas	49	cor plumbeum	206	hymnorum	18
Abdicationem minitans,	20	Equalem ducito, pari	72	Americanæ insulæ	436
threatening to discard m	20	nube	72	Amicus aulicus	412
Abjectionis cuculli pœna	138	Equi bonique consulere,	181	Amor præceptoris ad sci-	
	138	to take in good part	181	entiam facit, itemque	
Abire orator, redire exo-	32	Æsopi duo 70 fabularum	238	scientiæ ad idem	
rator	32	auctor difformis	238	Amphion. Orpheus, &	
Abdomini impendere	267	Affligitur vulgo veris	165	Argo navis	96
Ablutio mapuum ante ci-	60	Afflictio facit homines re-	165	Anchora extrema, the last	
bum	60	ligiosos	165	shift	167
Abolutio non intellecta &	27	Agésilæus rex Lacedæmo-	257	Anchora sacra	274
peremptoria ridetur	27	niorum	257	Angelus limaci compara-	
de ejus institutione du-	43	Agnati & Affines quomodo	1	tur	362
bitatur	43	differunt	1	Angelorum ordines	105
Abuti idem quod uti	1	Agnetes virgo sancta	40	Anima in præsidio	112
Acanthis hostis asino	483	Agricola & Longolius	469	Anima ubi amat, &c.	125
Acco alloqui solebat ima-	234	Agricolæ sub Munzero	268	Animam debere, to be over	
ginem suam	234		268	head and ears in debt	128
Accusantis alios, & se vin-	512	Alceste & Admetus	235	Anima intelligit per orga-	
dicantis character	512	Alcinous	92	na	273
Acerum est in pectore, he	349	Alcunificia medulla phi-	247	Animis alæ	276
hath some guts in his brains	349	losophiæ 244 accedit ad	247	Animæ definitio Aristo-	
	349	pejorem artem	247	telica	276
Achelous fluvius	95	Alea cecidit pulchrè, w-	17	Anima particula auræ di-	
Achilleum argumentum	125	have a good cast	17	vinæ	429
	125	Alea jacienda	129	Animal quid	278
Actæonis fabula	232	Alea Martis	158	Animalia unicorna in In-	
Actum agere, to labour in	372	Alexander magnus dedi-	258	dia	414
vain	372	tus vino	258	Animus bonus in re ma-	
Acu rem tangere, to hit	27	Alpes montes	162	la, &c.	7
the nail on the head	27	Allii usus	460	Animo male sibi conscio	
Adamantinum propo-	193	Alrum dormire	426	nihil miserius	495
rum	193	Alrum clere, & delicere	9	Annates, & quid factum de	
Additio cubiti ad statu-	206	Amant alterna Camden	15	his per Annam victric.	322
ram	206	Amat victoria curam	32	Annus	
	206	Ambiguitati locus in ora-			

INDEX.

Annus explorationis 138	Apotheosis 117	Astrici votis exsecant 130
Anſæ binæ cuiſlibet rei 151	Apparitiones monachis, &c. nugæ 117	Aſymbolos 452
Anſeres in Capitolio 698	Aquam conſumere, <i>to miſpend one's time</i> 312	Are, & Abire ad corvos 322
Ante leves ergo, &c. 83	Aqua benedicta ridetur 329	Atomi 121
Ante victoriam canis triumphum 34	Aquila Germanicum imperium, & in bello cum ſcarabæo, 12 quare hyeme nidificat 484	Atrior carbone 195
Anticipare manes 25	Araneæ obſident crumenam tuam, <i>you have not a penny in your purſe</i> 401	Attemperare ſe aliis, <i>to accommodate one's ſelf to other peoples humours</i> 146
Anticomariſæ, Antimariani 384	Araneus buſoni inimicus & hiſtoria monachi 482	Attica bellaria, <i>dainty fare</i> 107
Antichriſtus in tumultu 269	Arcadia propter afinos celebris 439	Augias & ſtabulum 173
Antipodes 21	Archimedes mathematicus 111	Auguſta, Augſburg 438
Antonius Anachoreta, 107 cum igne, 286 cum tinnabulo 352	Archimorita, <i>maſter fool</i> 388	Auguſtinus Hipponenſis 81
Antonii ſacrifici hiſtoria 265	Areopagitæ & Amphyctiones 126	Auguſtinus Monachus 299
Antron, & Antronii aſini 227	Arethuſa ſub mari 492	Aurus Gellius 51
Antronius Aſſhanus 459	Argumentum Achilleum 125	Aurelia, Orleans 127
Antrum Patricii 307	Arionis fabula 92	Aures non arriguntur 160
Antrum Trophonii 355	Ariſtides 432	Aureæ horæ 429
Antmerpia, 205 Europæ emporium, 223 in ea templum nobiliſſimum Virgini 286	Ariſtippus philoſophus 65	Aureis literis divi inſignes 122
Apelles pictor nobilis, 115 nulla dies per eum ſine linea 400	Ariſtophanes & Cyrano 411	Auri ſacra fames 437
Apes regnum habent 97	Ariſtoteles obſcurus ſæpe 188	Auribus ſponſus eligatur 152
Apicius cupediſ nimis deditus 60	Arithmetica militaris 360	Aurum non innatat argento vivo 486
Apollo Muſarum deus 73 vates, 233 formoſiſſimus <i>ibid.</i>	Arrigere aures 160	B.
Apophoreta 113	Artes liberales 33	Babel 123
Apoſtoli miſſionis ſpecialis, auctoritatis latius parentis, quam ut fuerint epiſcopi peculiares, Romæ, Antiochiæ, &c. verbi gratia poſſunt tam en dici habere ſucceſſores, epiſcopos ſcil. quos illis eccleſiis præſecerunt, & eorum ſucceſſores, proprierea quod, hi & ſic præſecti ſunt ab apoſtoliſ, & ſuas eccleſias regere & docere debeant principio & regula cum apoſtoli� com-muni 325, 326	Arrodere hordei tunicam, <i>to be concerned about trifles</i> 320	Bacchus deus vini & poetarum, 63 Ita me Bacchus amet <i>ibid.</i> puer & hilaris <i>ibid.</i>
	Artem quævis terra alit 253	Bagathinum, <i>Bagatelle</i> 462
	Articulus rerum 167	Baleariæ inſulæ 355
	Aſini ſacerdotiſ graves 23	Baptiſmo addita à pontificiſ 106
	Aſinus iudex de cantu 192	Baptizati in albis, 155 gentes animam 470
	Aſinus ad lyram, <i>I bear, but do not regard</i> 122	Barbara diva 26
	Aſinus ſub exuvio leonis 299	Bartholomæus & cultrum 286
	Aſoti 61	Baſilea 219
	Aſperſio immerſioni ſuccedit 319	Baſilica valetudo 7
	Aſphaltites lacus 493	Baſiliſeus & venenum 91
		Baucis 169
		Bavo 388
		Beatus ſonans divitem, 376
		Beda & epitaphium, 284
		venerabilis cognomen 445
		Begu-

I N D E X.

Beguinae	361	Cantabit vacuus coram la-	melampyrum	450
Benedictus & ordo	212	trone viator	Certa sit res anteq. quær.	
Berna & Dominicani	472	Cantharides, Beelzebul, &	&c.	237
Besontinum, Besançon	232	magia	Cervi esus serpentium, &c.	88
Bias, & Plures sunt mali	44	Cantilena monachalis	Chamaeleon	91
Billis splendida	180	Capero quid & quando	Charitatis seu Gratiæ ties	73
Bisulca talum habent sola	411	Capistrum conjugii	Charitatis quæ officia	71
Bitho & Bacchius	36	Caprans capior	Charon	380
Bona fors uxor bona	98	Caput pro vita	Chius & Cois jactus	417
Bonis avibus	4	Cardinales curiosi	Christiani Epicurei	504
Bonis fustibus	221	Carmelitæ	Christi animus immorta-	
Bononia, Boulogne	480	Carmeliticum prandium	lis, &c.	278
Bos ad cetera, a se to a	428	Carmina potorum aquæ	Christus sponfus ecclesiæ	136
fide saddæ	258	Caroli, vel Carolinus	Christus consummat le-	
Botzemus	385	Caroli quinti profapia	gem	317
Bovi Cyprio merenda	70	ejus colloquium cum	Christiernus secundus	268
Bravium & brabeim	259	Francisco confictum ab	Christophorus	26
Brassica non cum vite	486	Erasmo 323. nimis durus	Chrysippus & Melissa	63
Brigida & ordo	212	in Franciscum	Chrysostomus	43
Britannica constitutio, &c.	96	Caroli Borbonius	Ciborum distinctio ab a-	
Britannici panni	144	Carthusia & Carthusiani	postolo	101
Bronius idem qui Bacchus	257	Carthusiani silentium	Cicada rore pasci ur	60
Bruno quis roq. converno	154	Casa ab angelis deportata.	Cicada ala correpta son.	358
Budæus & As	24	& convenientia inter	Ciceroniani	371
Bullæ papales	21	Loretanam virginem, &	Cicionæ in summo fuma-	
Bullidiana gens	232	Walsinghamicam	rii	273
C.		Cassade-bread	Ciere Musas	189
Et qu. quomodo pro	123	Castor, Pollux, & ignes	Circe, & Ulyssis socii	126
nunciata	47	Casus Christianorum sub	Circumcisio omissa à Ju-	
Cadmus & dentes draconis	306	pontificiis durior quàm	deis	329
Calceus S. Thomæ	29	Judæorum	Civitates quomodo alant	109
Calendæ Græcæ	412	Casus episcopales	suos	276
Callimachus	180	Catâstrophe fabulæ	Claræ ordo	276
Calliope & Callirrhœe	75	Catena argentea	Claudere latus alicui, to	
Camoire obsoletum	91	Catharina Senensis	accompany	79
Cameius cythædus, & simi-	58	Catholica fides, &c.	Claudianus poeta	434
us choraules	480	Catius quis	Claudius sutor Plauti	12
Camænæ, Musæ	182	Catiana schola, & ars cu-	Clavam è manu Herculis	
Cancer occidens serpen-	64	linaria	extorquere	32
tem	190	Catullus	Claves regni cælorum, po-	
Candidus dies, a lucky day	9	Cavere post principia, to	testas solvendi, potestas	
Canens pessime primus in-	65	keep out of harms way	remittendi peccata, ex-	
cipit	115	Cedant arma togæ, conc.	communicatio, & traditio	
Canis vetus non loris, &c.	386	&c.	Satanæ	202
Canis caninam non est	115	Celtæ & Thraces	Clavus clavo pellitur	84
Cannius quis & unde	230	Centauri & Lapithæ	Clemens septimus	321
	158	Centauri quare semiequi	Cleopatra	115
		Cercopes, & Ne incidat in	Clirellæ non bovi conve-	
			niunt	230
			Cochleæ vitam agere	12
			M m Codrus	

I N D E X.

Codrus & Crassus	182	Confessio onus papisticum	319	Crito amicus Socratis	205
Cæli colores	493	Confessionem audire nefas	241	Cræsus	293
Cæna Pythag. Diog. Plat.	58	Confitens nihil debet obli-	249	Crux salatur & ædes	31
Cænam condicere	59	visci	249	Crux supplicium Roma-	394
Cænae avarorum	65	Confutare æs alienum	158	Cruciferi	212
Cænatica philosophia	62	Confusio Babel quid	171	Crucis obsignatio	41
Cognati	1	Conjugium vulgus <i>capif-</i>	131	Cuculla calorem, non pie-	38
Coletus	46	<i>trum</i> vocat	131	tatem, affert	38
Collectæ non divis, &c.	123	Connubia improspira, ex	152	Cucullus servans nidum	28
Collegium Montis acuti	6	congressu prævio	152	Cumanus asinus	448
Colophon	43	Consecrare nomen im-	122	Cumini sector	462
Columbarum par a dextra	128	mortalitati	331	Curare cuticulam, <i>to make</i>	55
Combustio hæreticorum	440	Consilia papist. & alia	147	<i>much of one's self</i>	55
ridetur	440	Consulere famæ & rei	293	Curio propter loquacita-	55
Comicus, i. e. Terentius	8	Constantinopolis	293	tem notissimus	55
Communio bonorum ope-	364	Conventuales fratres gau-	472	Curtatio & longatio alcu-	245
rum ridetur	364	dentes	141	mistica	245
Comparatio medicorum	328	Conversæ quid apud pont.	141	Cyclopes & Polyphemus	397
duorum, &c.	328	Convivæ novem vel decem	73	Cyaneus cantus	103
Comparativum pro superl.	2	Convivium monachis, &c.	142	Cynici qui	495
Compostella	20	<i>Coq a lane, & cross purpose</i>	402	Cynicorum pallium	386
Comus deus	372	Cor salit	24	Cyprianus	39
Concilia non infallibilia	325	Cor cadit in genua, <i>I am</i>	292	D.	
per specimen Tridenti-	336	<i>out of heart</i>	292	Ædalus & statuae	276
ni, Basiliensis, Constan-	336	Cornelianum nomen	2	Dæmones obliviscun-	347
tienfis, Lateranensis	336	Corbona	327	tur quæ confessus sis	347
veneranda tamen	336	Cornix vox æquivoca	267	Dalmatia	113
quod aliquando de futi-	383	Corcebo stultior	377	Damâ fugacior	25
libus egerint, & hetero-	384	Coronis ad vestem nobili-	224	Damascus & vestes	120
genea Christianismo fan-	384	um	422	Danaides & dolium	294
xierint	384	Coronæ virginibus spon-	422	Dare nomen Christo	138
membra irrisorie faci-	384	unt numerum requisi-	99	Datâ operâ, <i>purposely</i>	180
unt numerum requisi-	384	tum	99	Daventria	259
tum	384	Corpus animæ collega	107	<i>De Bete & du Chesne</i>	6
odo ad determinan-	387	Cornu copiæ	107	Decertare, <i>to try it out</i>	194
dum à præcedenti deter-	423	Corrigere quid apud mo-	440	Decidere cum mari	164
minata	423	nachos	440	Declamatio & concio	446
sunt sæpe unice in cere-	423	Corrumpunt bonos mores,	44	Decoctores	253
monialibus	423	&c.	44	Decoquere ægritudinem,	150
Conciliatio Bakeri cum E-	299	Corvo rarior albo	149	<i>to ve t</i>	150
rasmo super percussori-	300	Corycæus auscultavit	21	Decorum	104
bus Becketi, &c.	300	Crabones non irritandi	365	Decreta & decretalia	228
Concordia Camdeni cum	299	Crassa Minerva	278	Deliâ iratâ venari	9
eodem super Cantuaria	299	Crates	207	Deliciæ Romanæ	69
Concordia conciliatur mi-	157	Credo, formula	50	Delphinus hominis amans	
nutissimis	157	Cretensis in Cretensem	251	481 hostis crocodilo <i>ibid.</i>	
Condire admonitionem	147	Crimen ex voluntate	44	Demea	1
Condonari, ejus regimen	185			Demereor, promereor, com-	
				mereor, ovid differunt	57
				Demitto auriculas, & asell.	361
				Demo-	

I N D E X.

Demochares & Philippus	433	malium	410	Epiphonema	125
Democritus falsa plur.	486	Divortium olim, nunc non	145	Episcopi præfecti ecclesijs	
Demosthenes summus orator pluris siluit quam alii loquerentur	77	Doctores stulti	328	luis per apostolos, quas debeant regere per idem principium, quo evasit Scriptura per Spiritum Sanctum exarata, & his respectibus successores sunt apostolorum	326
Deperire in aliquam	149	Doctrina in mal. nihili fac.	228	Episcopi scortum con-vertit	175
Deponere in sinum	134	Dogmata Pythagorica & Platonica	84	Episcopi pontificii ex di-mento à papa indulgen-tias, &c. largiuntur	294
Descendit ad inferos	199	Doli capax	334	Episcopis pedum & mitra	293
Devovere animam mani-bus	312	Dominicus, Franciscus, & eorum ordo, & quod in eorum cuculla plurimi ægrotantes sese inclu-dant 8. Dominicani	27	Epulæ per præstig. & de sagis	498
Deus aut casus deo felicior	205	commissarii transigen-tes de atrocioribus cri-minibus	17	Equi pugna cum urso	481
Deus invenit nocentem	91	Dormire in utramque au-rem	17	Equi senectus	500
Deus rejicit externa, &c.	317	Dormitoria in monasteriis	341	Equirare in arundine lon-ga	47
Deus sæpe non impedit pro lubitu nostro, mala quæ nobis videntur gra-viora	327	Ducatus, a ducat	24	Equites equo donabantur	403
Dexter pro favente	162	Dulce meminisse dura, &c.	162	Erasmus sesquihæreticus	
Dies Dominicus	319	Dum juga montis aper,&c.	83	audiebat 177. non adeptus est professoris ca-thedram, quia non ju-rasset in verba Aristote-lis &c. 277. mos ejus e-rat immutandi nomina propria &c. 348. rider Parisienses magistros, qui triginta duos articu-los fecerant de suis he-terodoxiis 349. non usus est validis pharmacis ad sanandam ecclesiam	354
Dies fasti & nefasti	257	Dum spi-ro, spero	506	accusabatur favere reformationi 447. quare iverit Venetias & ad quem	459
Dies festus	58	Duodecim tabulæ	333	Erosstratus quare temp. &c.	438
Differentia legis ab Evan-gelio	338	Dux bonus & miles raro, &c.	453	Esse significans edere	29
Difficilia quæ pulchra	47	E		Esse in odiosis	287
Dignum patella opercu-lum	64	Echinus marinus	316	Etymologiarum futilitas	384
Dii laboribus omnia ven-dunt	229	Edormire crapulam	28	Euclione avarior	464
Dii posuerant sudorem, &c.	456	Efferre uxorem, to bury	268	Euripides & numerus	419
Diogenes Laertius	51	Electiões liberæ per can.	345	Euripus, & quod septies, &c.	8
Diogenes Cynicus	58	Eleemosynæ etymologia	99	Eutopia	53
Dionysius Parisiensis	353	Elementa, the letters	48	Eustochium	230
Dionysius Syrac. Tyrann.	505	Elementa rerum & divisio	498	M m 2	Euter-
Diplomata, & indulg. ri-dentur	21	Elephantus adorans solem	428		
Discrimina in monac. vest	225	Elephantus amans homi-nis	482		
Disbungere debitum	161	Elysi campi	469		
Dissolvam, respondebo	63	Empusa	37		
Divi ad vindictam proni	283	Encomium non ante vic-toriam	34		
Divi se accommodant, &c.	287	Ennius poeta	182		
Divi antiquitus non in tem-plis	109	Epicureum agere	59		
Dividere ex æquo & bono	245	Epicurus quis vulgo	61		
Divisio membrorum ani-	211	Epicurus quis vere	494		
		Epimenides & somnus	511		

I N D E X.

E uterpe	180	as aquas non miscere		G Alatea	280
E cetra seu hydra	451	cum lacuum aquis, i-		Galeacius	109
E xcipere jacula	170	temque quæ se abdunt		Galli Cybeles, qui, & qui	
E xcommunicatio usus A		sub terra	487	non	51
post.	332	F ecundi calices quem		Galli non curant quantita-	
E xorcismus. & ridicula		non, &c.	63	tem	11
com.	238	F ormicarum politia	92	Galli accusantur parsimo-	
E xporrigere frontem	59	F ors idem quod fortuna	34	nise	66
E xpositio infantium	271	F ortem virum præbuit, be-		Gallicæ mulieres loqua-	
E xpungere nomen ex dia-		<i>baved like a man of con-</i>		ces	11
rio	18	<i>rage</i>	363	Gallica techna in convivi-	
F .		F ortuna resat odiosus	10	is	63
F aba cuditur in me	387	ortuna aspirat cæptis	35	Galli tractant hospites	
Fabis sortiri	387	ortunatis filii trimestres		bene	170
F abulas antiqui cum peri-			152	Ganymedes	173
	148	F ortunatum uxorem non		Gehenna	524
F ac pro supponas	136	habere, &c.	98	Gemma bibere, <i>to drink</i>	
F acere festum diem	65	F ranciscanæ profess. essi		<i>out of a golden cup</i>	64
F acere facum, <i>to impos-</i>		cae.	464	Genii duo omnibus apud	
<i>upon</i>	252	F ranciscana vestis salv-		antiquos	11
F acere periculum	150	facit	475	Geniis tribuebantur olim	
F acinus in bonam partem		F ranciscani non pecuni-		fere omnia, & adhuc re-	
	442	am tangunt	217	mansit locutio	453
F allere horam	114	F ranciscani quidam pape-		Genovesa	293
F allere sensum malorum			223	Gens pro familia	299
	158	F rancisci duo ex Ass. &		Germana noverca	153
F ames condimentum op-		Paul.	8	Germanorum in bibendo	
timum	504	F rancisco stigmata	466	religio	74
F amulæ dotes	181	ranciscus	216	Germanorum mores in	
F alcinum	128	F ranciscus iratus	470	hospites	170
F ata vocant	131	F ranciscus exoculat	<i>ibid.</i>	Gerræ Siculæ	20
F atale a satis decretum	232	F ranciscus primus cum		Gerson	166
F atigare Deum votis	96	captivus in Hispania,		Glaucoplutus	284
F avorabilis	249	268 in fœdere cum Tur-		Glire somnolentior	27
F eli vestem croco tinctam		cis	269	Gordianus nodus	440
	397	F riburg in Brisgau	347	Gorgones	304
F elix quem reddunt, &c.		F rig dam suffundere quid,		Græcæ literæ pro Novo	
	216	& quod id faciant qui-		Testamento	282
F elix faustumque reip		dam theologi	9	Græci battologi sæpe	190
	250	F ructus meliores ante di-		Græcorum stis	237
F erdinandus rex Rom. e		luvium, & animalia non		Gratiæ tres & nomina	231
lect post imp	368	maclata	315	Gratiæ saltant apud poe-	
F errei. <i>testi ferro</i>	422	F ulmen Vaticanum	194	tas	233
F iculnum træsidiu	27	F ulmen Jovi, tridens Nep-		Gratior est pulchro, &c.	
F icum ficum vocare	162	tuno, hasta Palladi, pu-			453
F idem liberare	209	er Veneri	127	Gravia & levia	489
F ines bonorum	494	F urari licitum apud La-		Gulielmus & Georgius	
F it cito per multas, &c.		cedæmonios	379		286
	288	F uriæ, & eis agi	25	H .	
F lores in mensa Galli ap		F uriarum descriptio	380	H abere & referre gra-	
ponunt	74	F urius	82	tiam	79
F lores contrahentes foli-		F ustis asinis ad ventrem		H ære in vado	154
	153		449		Mar-
F loreni	342	F usus & colus arma mu-			
F lumina quæ dicuntur su-		liebria	228		

I N D E X.

Harpago in pugna navali	23	Homo distinguitur præ-	damno	14
Harpyiæ	120	sertim configuratione	Interpretatio Erasmi an-	
Haud ignara mali miseris		manuum, &c.	gelorum cultus, Col. 2.	443
&c.	165	Monos ordinis Franc. vin-	Joannes immittit morb.	
Hector et Astyanax	394	dicatur, per nefanda	comitalem	471
Heliogabalus et sortes	113		Josèph cum Maria non	
senatus mulierum ab eo		Horæ canonicæ	congressus est	130
constitutus	420	Horatius male lectus	Iro pauperior	252
Henricus octavus diripi		Horri Epicurei	Itali proni ad execrationes	
Walsinghamicam	298	Hymenæus		164
Becketum 303. involvi-		Hypocrene	Itali sobrii maxime	465
tur in bello cum Caro-		Hypomachus	Jucundi sunt acti labores	
lo, Francisco, et tota		I.		162
fere Europa	386	Jacta est alea	Judæi non suillam	66
Hercules sibi quisque vi-		Jacturam facere	Judaica umbræ Evangeli-	
detur in bello, ubi Her-		Jaculis excipiendis in-	corum	87
cules per fortitudinem		structa	Julianus Rover, Julium	
Dens 12. armatur clavâ		Jam pro tunc	agit	213
32. Herculeæ vires 35		Jambi & Archilochus	Juno pronuba 234 rixosa	
dat exitium feris 61. fa-		Ichthuofagus	ibid.	
vet negotiatoribus 210		Jejunium non ad pueros	Jupiter Gamellus	389
in rabiem versus est 274			Jupiter omnibus non pla-	
labores ejus triginta		Jejunium præceptum ta-	cet pluvius aut serenus	
quatuor numerantur		men		452
	451	Jejunus gravior pranso	Jus belli plerumque inju-	
Herodes et Joannes	118	ignis Græcus	ria	26
Heroes diis geniti	455	Imaginibus clari	Juris species, Cæsar, pont.	
Heroum filii noxæ	370	Immutare		45
Hi iunmo in fluctu, &c.		Impingere in portu	Jus remittendi jusjur. ad	
	163	In manu est	quem	74
Hieronymus doctissimus,		In præsentia	Jus liberandi animam a	
40. Monachus, Presby-		In vino veritas	corp. ad quem	275
ter, Cardinalis, et cum		Incidit in Scyllam, &c.	Jus interpretandi Script.	
leone 120. multas per-			ad quos	326
secutiones passus 122		Inclarescere a rogo	L.	
Hieronymus Alexander		Inconfutilis tunica Jesu	Labor improbus omnia,	
et Pfeffercorn	463		&c.	68
Hilario	107	Incrudescere pro incresce-	Lactis virginis diversæ	
Hilaritas ex pura confci-		re	species	290
entia	94	Indocti asseverantiores 95	Lac virginis quomodo de-	
Homerus fabularum auc-		Indocti discunt in secretis	positum Walsinghamiæ	
tor 22. nobilissimus		confessione		293
quamvis &c. poeta 71		Infallibilitas non ex suc-	Læva mens	119
Homeriæ Evangelium		cessione, sed ex inspira-	Lamia	22
	10	tionem	Lampadem tradere	66
Homeriæ mendacium		Infantes sine bapt. a pont.	Lapidi dixeris	177
	329	damnantur	Larus hians	254
Homicidæ tactu mortui		Inofficiosa testamenta nul-	Laterem lavare	383
	486	la	Latini res nom. prop. de-	
Homovox ambobus sexibus		Insani cum aur. & tintin-	notant	175
	281	Insulæ fortunatæ 22. no-	Lavatio manuum	60
Homo omnium horarum		væ 155. natantes	Laverna & Penia	253
	4	Integrum, pro licitum sine	M m 3	170
Homo niger	409			

I N D E X.

Laurea, & laureatus poeta	73	Lovanium	62	Maria viva translata in cælum, &c.	288
Laurus aspersus aquâ	231	Lucianus	52	Maria soror Caroli quinti	449
Laus sine invidia	451	Lucretia	174	Mars belli deus 11. voca- tur quoque Mavors, ubi, Ita me Mavors amet 25.	36
Laurus animus	179	Luci odor bonus	160	Marte suo vincere	364
Leander & Hero	83	Lucullus	63	Martinus divus	364
Leberide nudior	19	Luculliana cœna	77	Martyribus mors dulcis	497
Lectus conjugalis sacer	151	Ludere operam	261	Materia sequax	132
Leges sumptuariæ Orchia & Fannia	60	Ludovicus undecimus, & de eo historiæ	261	Mathematica ratio	110
Leges contra cultum sex, div.	221	Ludovicus duodecimus, qui cepit epigraphen, Per- dam Babylonis nomen	213	<i>Mattins</i>	119
Leges de affinitate	319	Lusus of the Whirl-bone à ludo talorum	416	Matrimonium sacramen- tum vulgo	106
Leidis, vel Lugdunum Ba- tavorum	258	Lupus hians	23	Matrimonium capistrum vulgus vocat	131
Leo galli cantum horret	485	Lupus est in fabula	15	Macronarum ornatus	144
Lepidus	78	Lutherani Evangelici, &c.	461	Matronæ manuetæ histo- ria	149
Lepores candidi 68. her- maphroditi	ibid.	Lydius lapis	254	Maximilianus	232
Leporina fuga	409	Lynceus, & Lynceus M.	121	Medici differunt in sen- tentiis 8. idem rursus, & quod accipiant mer- cedem ante denuncia- tam mortem, rideantur à multis, & tamen vo- centur ab omnibus	207
Lepus marinus	482	Maccus & calcearius	258	Meditari pro tentare	30
Lechaus annis	83	Macie pellucere, & aridi- tate crepitare	6	Melchisedeck panem & vinum	462
Lex peccati	198	Mæcenat	2	Melissa tibi opus est	63
Lex iniqua non ligat	257	Medauricæ & Zibeilinae pelles	424	Melior artifex in re mala pejor	36
Lex carnaria	312	Magnates olim alebant mories	114	Memoria facultas & dea, auris ei dicata	55
Lex non dormit	313	Mala opera transferuntur irr.	363	Memphis & calami	113
Lex de dissecando debito- re	333	Mala peccati majora vo- luptatibus	500	Menander & Chasima	228
Lex filios, ut Evangelium servos	338	Male parta male dilabun- tur	26	Menecæus, Curtius, & De- cii	432
Lex humana nullum ad mortem	346	Malea scopulus affinis ad alea	211	Mens intelligit per orga- na 273. non omnium motuum organicorum causa est	276
Liardus	77	Malitiam cum lacte fuge- re	280	Mentiri peregrinatoribus n'uale & jucundum 20	20
Liberi pignora dulcia	152	Mama	ibid.	Mercurius nuncius deo- rum 12. alatus 25. Deuse- loquentiæ 55. Deus est fu- rum & negotiatorum 139. habet caduceum 181. non ex quovis ligno fit	246
Libræ Francicæ	75	Mammetrectus, Catholi- con, & libri similes	385	Mercu-	
Ligna in luco, aquam in mari	192	Manes & inferi	19		
Linacer	182	Manubiæ	155		
Linea extrema peccati	346	Manzares, & mos pont. respicitur	358		
Lingua pensare dim. aur.	13	Marcellus Augusti nepos	455		
Lingua telum mulierum	271	Mare fabularum	266		
Linum incombustibile	496	Margaritæ non porcis	89		
Litare Rhamnusia	17	Maria verè sola virgo ma- ter, quamquam possit dici de monialibus	137		
Liturgia pro defunctis no- tior	437				
Longatio & curtatio	244				
Longobardia	174				
Loqui de aliqua re omen rei	125				

I N D E X.

Mercurialis civitas	460	legia virginum, & non	paup.	294
Meretrices coluntur oculis multorum	144	immerito patres vocantur 135. iis nomina mutantur, & vere servi fiunt 138. lagena & scorto gaudent 177. lupi, vulpes, & simiae sunt 217. occidunt in monasteriis ad vindicandum ordinis honorem 352. cursitant, & hortantur ad bella 381. parafiti sunt 442. eorum quartum votum	Myfteriis initiati silentium	245
Messis in herba est	133		Myſtica ſcriptura	430
Metrodorus	208		N.	
Micare digitis, ludus	47		NAbuchodonofor	95
Micare digitis, <i>ſcandere verſus</i>	183		Natei bene minus quam bene inſtitui	129
Midas rex & donum	302		Naffavii comites nobiliſſimi. quomodo principes Auriaci, ubi tandem Gulielmus tertius	404
Midas, jactus in teſſeris, &c.	418		Nafu ſuſpendis adunco	15
Miletum propter lintea	172		Natalitia	115
Militum ornatus Eraſmi tempore	404	Monasteria nimis ſumptuoſa plurima 108 ſunt perditorum plurimorum anchora	Natura noverca	8
Milonem dejicere	346	Monomachia	34	
Milo portans & comedens bovem	466	Monotechnus & heptatechnus	210	
Milvii non ex columbis, & non imbellem feroces, &c.	132	Montes auri	165	
Mingere in patrios cineres	390	Morem gerere alicui, <i>to humour one</i>	79	
Ministra	463	Morica, <i>chancellor Moor's daughter</i>	230	
Minos	257	Morionum ornatus	222	
Miracula data ad incarnationis	219	Morus, <i>lord chancellor Moor</i>	73	
Miranda de lapidibus	297	Mos tyrannus	67	
Miscere cœlum terræ	154	Mos ſtultus puerperarum	369	
Miferieordiam volo	98	Motus naturalis a viol.	489	
Miserrimum mortis genus eſt perire fame	71	Mulier dehoneſtat ſe, quæ dehoneſtat maritum	144	
Miſſæ auditæ proſperitat. cauſa	42	Mulieres ad comminiſcendum pronæ	128	
Miſſa ſola multis curæ	344	Mulieres non gratum in feſtis	153	
Miſſæ tricenariæ, & anniverſariæ	367	Mulierum ornatus, &c. Eraſmi tempore	424	
Miſſum facere	63	Muſæ ſcientiarum dea	11	
Mitio	66	11. virgines 63. novem numero 85. nomina	234, 235. eis in pratis verſati datur	168
Modica res, <i>a ſmall eſtate</i>	131	Muſis & Apolline nullo carmina, qualia Ciceroni	192	
Modus in rebus, & certi. &c.	15	ana	260	
Moles imaginum nihil ad miracula	296	Muſca, ne muſca quidem olla	260	
Momus & ei ſimilis homo	503	Muſſare injuriam	100	
Monachæ, vel moniales veſtem ex lino	139	Mutatoria veſtimenta	221	
Monachalis veſtis utilitas	221	Myſtagogi ſociet. faci.		
Monachi ſeducunt filios divitum	14			
nimis frequenter penetrant incol.				

INDEX.

Noctua volat stultis	129	daces	488	papa vicarius Christi ag-
Nomen, <i>pro</i> causa, ratione	94	Oedipus	69	dit 195. dissolvit matri-
Nomotheta	71	Oenopolus	26	monia prout libet 319.
Non omnibus sum domi,		Officia Ciceronis nunquam		per vota monastica spe-
non omnibus dormio 12		de manibus deponenda		ciatim <i>ibid.</i> prohibet
Non omnis natans enatat	37	Oleum atque opera perit	94	matrimonia in gradu li-
			20	cito, permittit in illicito
Non pilum eruditionis	130	Oleum addere camino	447	319 et 321. fallibilia
Non de plaustro, sed in		Olitor saepe opportuna lo-		probat 324 sibi dat
plaustro	205	quutus	354	maiores praerogativas
Non itatum pervenitur ad		Olympici ludi	434	quam Petro 326. dat
summum	130	Omne tulit punctum, &c.		specialia privilegia cui-
Notoria ars, vera & fucata,			256	vis monachorum ordini
qualis Simonidis,		Omnia munda mundis	70	360. justificat male par-
Metrodori, Raymundi		On ropoli	111	ta 363. ejus politia utu-
Lullii	434	Onus Judaeorum levius		alis in plurimis negoti-
Notum consoribus	50	quam pontificiorum	70	is, 383. interpretatur ali-
Notus a teneris unguiculis		Operculum patellâ dig-		quando non ut pontifex,
	129	num	64	sed ut Franciscanus, pro-
Novi homines, & divites		Optima non durant	233	ut errat ut homo, non ut
&c.	455	Opulento sacerdoti non		pontifex 475
Novus rex, nova lex	256	deest Eva	23	Par pari referre 64
Nox concubia	28	Orbitio plagosior	48	Paraphrænesis 345
Nubere Christo, <i>monacho</i>		Orbitas misera res est	131	Parataleffus 266
<i>locare</i>	13	Orcus implacabilis	501	Parcae et nomina 455
Nuces sponsus spargebat,		Os laedere nulli	207	Parcemus ut lupis 481
&c.	47	Os oblinere divis	283	Parcere subjectis, &c. 432
Nuce vitiosa non emam		Osculum charitatis	395	Parentalia 107
	157	Ossa Dea famæ	380	Pareto legi qui quis legem
Nugæ seria ducunt	505	Ostracismus	412	sanxerit 261
Nullus sapit omnibus ho-		Ovatio & triumphus	96	Parium marmor 362
ris	243	Ovum ovo non similis	35	Paricidarum poena 391
Numero, <i>i. e.</i> breviter &		Ovum non est ovum	329	Pars corporis honestissima
perfecte	438	P.		jocose 266
Nuptiæ improspæ Gra-		Pabulum subducitur fe-		Parimonia magnum vec-
tiis iratis coeunt	234	rocienti equo	70	tigal 131
Nuptiæ inter roges non		Pace tuâ liceat	31	Parimonia fera in fundo
firma vincula	322	Paci dandum quid & paci		40
Nutricatio maximi mo-		multa dabat Erasmus	48	Pascitur in vivis livor, &c.
menti	280	Pacisci cum divis	166	452
Nutrix semimater est, &c.		Padua	215	Patella os animantibus
	<i>ibid.</i>	Palæstrites	195	412
Nymphæ <i>pro</i> aqua	64	Pallas dea scientiarum &		Patinarum ordo in convi-
O.		belli 20. castissima 224		viis 373
O Bre munia officii	170	Pallio & barbâ philosophi		Patres non possunt exhæ-
Oblimare stomachum			61	redare omnino 177
	182	Palma certaminis cede-		Patriarchæ 136
Obolus nulum Charonis		re	36	Patrociniatur cultui divo-
	382	Palmarum dies	42	rum ut daemonis 220
Observantes monachi, &		Palma femina marcescit		Paula et Eustochium 230
non	217	sine mare	487	Paulus Apostolus exerce-
Occinere encomium	26	Panace	127	bat futuram 108. fecit
Oderint dum metuant	91	Panætiæ, & <i>panætiæ</i>	112	naufragium 165. pingu-
Oidium Achillis in men-	915		4	tur cum gladio 283. plu-
				res

I N D E X.

res ad fidem perduxit	regni cœlorum, quo ni	Pompilius Blennus	389		
quam Petrus	325	Pericia	235		
Paulus Anachoreta	107	Porphyrio	186		
Pauperes nothi	359	Potiri rerum	261		
Pauperes digni	366	Præbendarii pont. concub.	214		
Pauperes plurimi bis pau-					
peres	501	Præbere specimen	30		
Pavia	109	Præda est intra casses	15		
Pax tibi, frater	3	Præfatus honorem	30		
Peccatum plumbum	25	Præpositis obediendum	332		
pœna in se 178. ejus di-	Phædrus Socræus	85	332		
stinctio in veniale et le-	Phalaris	393	Præputium Christi	200	
thale 201. omni metal-	Philippus cognomento Bo-	265	Præfulem agere	194	
lo gravior est	nus	106	Præfules aulici esse non	228	
Peculiaritas divorum	Philosophari in ceremo-		debent	228	
Percontari à cœlo ad ter-	niis		Prandium theologicum	267	
ram, et Percontatorem	Philosophi solitudinem				
fugito	195	laudant 156. incerte de	Preces veluti pensum dam-		
Pedibus ire in sententiam		anima pronunciant 279.	nantur 99. et sine men-		
		magis philosophi Erat-	te	229	
Pelusium	467	mi tempore et antea,	Priapus	88	
Penates	10	qui magis sophistæ 285	Primâ fronte	174	
Penelope et tela	370	Philosophia juvat in ca-	Prima acies, et principia		
Peracta fabula	73	lamitate	in exercitiis	9	
Peragere aliquem reum	Phocion	431	Princeps reipublicæ gra-		
	127	Pictura Dei, quid de ea	tia	ibid.	
Peregrinationes ad Hiero-	87, 115		Princeps quomodo supra		
solyam damnantur 19	Pietas quid apud Lat.	135	leges	261	
omnes religiones ergo	Pignora conjugalit amoris	152	Priscianus	184	
ridentur, in toto hujus			Pro virili	38	
tituli colloquio, peregrina-	Pileum ita tibi siet in ca-	24	Pro thesauro carbones	135	
torum ornatus	282	pite	Pro aris et focus	157	
Perfricta frons, boldface	32	Pili caudæ equinæ	225	Prodire in publicum	144
Permutatio animarum ri-	Piscari hamo aureo	23	Promovere cingulum	37	
detur	564	Piscator ictus sapit	143	Pronuntiative	80
Perlarum gaze	428	Pisces dixeris	332	Prophetæ in confusionibus	
Persequutores combur-	Pisculentus dies	173		401	
hæret. ridentur	383	Plancius et Orestilla	235	Proram ac puppim salutis	
Perseus, et Æmilius	83	Plantæ translatae uberio-	22		
Personam deponere	230	res	272	Proserpina	380
Pervestigare furta	149	Platonico respublica	174	Protelare aliquem dictis	144
Petaces salutationes	39	Plausibilis, pro grato	1	Provinciam in me recipio	
Petrus vulgo audit cœli ja-		Plaustra et naves spei, et			
nitor 86. ac princeps A-		novorum	49		
postolorum 107. sed re-	Plausus et sibilum	454	Provocare equum in pla-		
vera nullam jurisdictio-	Plenis tibiis	359	nitie	34	
nem habuit in cæteros	Plinius	67	Pruna viva mortuorum re-		
apostolos; non fuit Ro-	Plutarchus	103	proborum comes	240	
mæ episcopus, et si fu-	Poetae casti legendi 45. ut		Psalmus xxii. recitatus a		
erit, nihil magis ejus	plurimum sunt macti et		Domino in cruce	368	
successoribus deberetur.	cogitabundi	181	Pseudapostoli	102	
quam aliorum quorum-	Pollio	79	Pсора	389	
vis apostolorum succes-	Politica scientia non justi		Psyche	503	
foribus; nihil ei datum	tia	394	Pulchra difficilia	47	
speciale, præter claves	Polypus	454	Pal-		

I N D E X.

P ulsare omnes status 247	um 90. et quod dentes 15	Sat si suo regi placeat regi-
P yrhus 373	Crocodili purget 484	na, et suum cuique pul-
P ythagoras distinguens	Religio decet ætatem om-	chrum 15
homines in mercatu	nem 38	Sat cito, si sat benè, et fef-
260. Metempsychosin	Religio est mihi 67	tina lentè 49
propagnavit 274. dixit,	Reliquiæ, et peregrinatio	Satrapæ 54
Flammam manu ne di-	nes ad eas ridentur 241	Seabies Hispanica, Galli-
vidas 502	Repetundæ 78	ca, &c. 158
P ythius 311	Reponunt liberi parenti-	Scalda flumen 391
	bus officium 131	Scarabæi discrimen cum
Q uadragesima 314	Res non patitur lenta con-	aquila 12. ratio 484
Q uando pro aliquan-	filia 167	Scientia Dei plusquam ho-
do 88	Res rediit ad laqueum 311	locusta 99
Q ui non inimicum, non	Reticulus 33	Scipio Africanus 78. Na-
amicum, &c. 207	Reuchlinus 117	sica 235
Q ui sanis affricant lueni	Revelationes Francisco	Scortatione mulier renun-
plectendi 394	factæ 471	ciat propinquis 176
Q uintilianus 32	Rhadamanthus 383	Scotus 52
Q uid te fugit 244	Rhemia lex et Memmia	Scribetur in vino 72
Q uid Domini faciant, au-	259	Scriptura vel nautis legen-
dent, &c. 306	Rhodienses monachi 340	da 95. ex ea loci citandi
Q uod externis detrahitur,	Richemonda 237	ad justificandam senten-
ad incrementum pieta-	Rochus divus 353	tiam 138. ad ea quæ di-
tis debet accedere 72	Rodericus Borgia 448	cat respiciendum omni-
Q uo semel est imbuta, &c.	Roma obsessa per Carolum	no 224 debet, præsertim
132	404	Novum Testamentum,
Q uomodo abjecta ceremo-	Romæ homines fiunt de-	esse nobis ratio omnium
nialia 318	teriores 177	suprema in divinis 282.
Q uomodo lignum sacrum	Romulus abstemius 257	non committi debet cu-
liberetur a parænesi 298	Rotatiles trochæi 179	ra suorum divis, quia
Q uot homines, tot senten-	Rotæ supplicium 409	non præceptum in ea
tia 66	Ruber color Anglis pecu-	græjæ auctoritas sacro-
	liaris, albus Gallis, ni-	sancta et inviolabilis 336.
R abini 26	ger Helvetiis 222	est regula ad quam cor-
	S.	rigendæ opiniones hu-
R anæ dicantur reviv-	Sacerdos neque nothus	manæ 445 est vere divi-
viscere 203. earum fe-	neque claudus, &c. 344	ta 501
mora edunt Galli 315.	Sacro plumbo venæ auri	Seutati 76
multæ in Stygia palude	23	Scythica et nautica con-
380	Sacrum, pro execrandum	cio 163
R ationem inire et subdu-	38	Scythæ qui 267
cere 38	Saguntina sanæ 311	Seculares 287
R atio pro natura vel causa	Salomon 92	Secundæ mensæ 74
276	Salve regina 164	Sedunensis Cardinalis 472
R ationes quare sint præ-	Samius literatus 154	Seneca et stylus 188
cise quatuor mendican-	Sapiens Stoicorum 452	Senex, et Senator, &c. 2
tium ordines 359	Sapientia auro vulgo vilior	Senile consilium 141
R auraci 284	77	Senium addit pretium pic-
R ecipio ad me 153	Sapientia recondita Pauli	turis 90
R ecutitus Judæus 330	471	Seriò res agitur 33
R egnavit à ligno Deus 192	Sappho et monachæ ei fi-	Sero sapiunt Phryges 300
R egula est omnibus 226	miles 137	Serpens æneus 198
R egulares præter regulam	Sardanapalus et Philoxe-	Serpens non umbram fra-
241	nus 496	xini 474
R egula Lesbica 445	Sardonius risus 181	Ser-
R egulus quomodo rex avi-		

I N D E X.

Servare hominem prius	71	Sors & usura periit	210	Suola, <i>Zuol</i>	507
sabbato	71	Sors humilis in Virgini	439	Sybariticus dies	54
Servus præ servo	442	cantico	33	Sybaritica cœna	100
Sessiles lactucae	179	Sortiri partes	387	Symbolum apostolorum si-	
Sestertia, &c.	77	Sortiri iabis	214	ne exceptione ulla, &	
Severitas pro gravitas	170	Spartam quæ contigit or-	26	scrupulo ullo, recipien-	
<i>Shew me a lyar, and, &c.</i>	159	no	45	dum	196
Si fractus illabatur orbis,	333	Spes prædæ in bellum tra-	431	Symbolum in militia	257
&c.	52	hit	43	Symbolum in convivio	
Sibyllæ, & folia	379	Spiritus sanctus solus suf-	458	Symphiararchus	
Sicambria	20	fectus in vicem Christi	<i>ibid.</i>	Synaxis sacra	
Siculæ gerræ, <i>mere trifles</i>	94	apostolis	45	Synodium, pro Venetiæ	
Sicut divisiones aquarum,	134	Scriptura ab eo illis in-			
ita, &c.	343	spirata, est regula uni-		Syphar	
<i>Sidus</i> , dialectus amantium	83	versa & adæquata Chri-		Syrenes, Ulysses, et socii	
	482	stianorum			
Silenus	27	Splendide mentiri		T.	
Siliqua	46	Stationes antiquorum Ro-		Tacenda credenda ne-	
Simia maxime accedens	418	manorum, ubi & stati-		mini	
ad hominem	482	ones & processiones re-		Tagus aurifusus	
maxime testudines	252	centium, damnantur &		Talares tunicæ	
Similes habent labra lac-	186	ridentur		Tali; vocis origo et signi-	
tucas	418	Statuæ erectæ quibus		ficatio, quid sint, eorum	
Similitudo morum amici-	358	Stefichorus & Palinodia		figura, et quod in qua-	
tiam parit	61	Stefichorus numerus in ta-		tuor facies possint tan-	
Simulacra divorum an-	185	lis		tum cadere	
nuunt capite	39	Stipulis fabarumnectere		animantibus dati, et	
Simulare & dissimulare	330	Stoici, et frons Stoica		quod iis carentia analo-	
	244	Stomachus, <i>i. e.</i> ira		gum habeant quid	
Sin, <i>i. e.</i> at si	369	Studendum quasi Deus		ubi sit talus proprie dic-	
Sine lux, sine crux, sine	131	non adjuvet nisi gnavi-		tus qui solis bisulcis,	
Deus	423	ter laborantes		nempe ad junctionem fi-	
Societas adimit dimidium	235	Substantialia præcepta		bulæ cum ribia <i>ibid.</i> ac	
mali	128	Suffragia olim dabantur		vertebræ possunt dici ta-	
Socrates sapientissimus	310	punctis		li	
multis in locis, quod bi-	166	am, porrectione digito-		rum	
bere eicutam damnatus	459	rum, discessione, et voce		sum veluti nucibus	
fit ab Atheniensibus	235			413.	
sancte Socrates, &c.	128			tali proprie dicti aleato-	
Solidus dies	390			rii, quomodo notaban-	
Solvi in cachinnos	235			tur, quomodo his lude-	
Somnium hominis	128			batur, quid iactus in his	
Somnium rei	310			felicissimus, nempe Ve-	
Somno faginari	166			nus quo rex convivii cre-	
Somno quantum perdat	235			abatur, vel lucrum ac-	
	128			cedebat: non omnes ex	
Somnus mortis imago,	310			officulis; bene expolio-	
germanus est ejus, & ab-	166			bantur si ex his, ut æ-	
inferis venit	459			que bene fere caderent	
Sophista quid proprie	235			in quodvis quatuor late-	
Sophistria	128			rum	
Sorbere simul & flare	459			412, 414. Aristote-	
Sorbona ridetur, quasi a-	10			les talos optime descri-	
sorbendo, vel forbis	170			bit, ubi cui lateri tali,	
	386			diversus punctorum nu-	
				merus inscriberetur	
				417.	
				tantisper minus sæpe	
				quam	

INDEX.

quam alia latera senio-	81	Thomas Aquinas	81	V.
nis latus subliebat 418.		Thomas <i>Becquet</i> archiepiscopus Cantuariæ. ubi sepultus 108. trucidatus in templo, quod ei posita dicatum, et a quibus 299 quid de percussoribus jactatum, &c. 300. character ejus, et quare in numerum divorum relatus, <i>ibid.</i> ortus videtur ex nobilissima familia cui cognomen <i>Dubec</i> , cujus <i>Becquet</i> est veluti diminutivum, hinc inscriptus Acrensis, voce Græca origine, quæ præcise significat <i>Dubec</i> 301. reliquæ Erasmi tempore & miræ ejus divitiæ, &c. 302 & seq. ejus calceus 307.		VAcellare alternis pedibus, <i>to stand titter together with one's feet</i> 30
Talitrum 33				Valete & plaudite 73
Talo recto stet fabulæ 413				Vanus, i. e. mendax 7
Tantali duo, Tantaleus lapis, et gladius Dionysii 502				Ubi populus, ibi quæstus 84
Tartarus, et Tartarus 443				Vestigal à mortuis 460
Temperare à manibus, <i>to keep one's hands off a person</i> 143				Vejoves & bruta fulmina 194
Tenedia bipennis 339				Vel bibe, vel abi 74
Terentius male lectus 183				Velis quod possis 135
Terminus, et terminum agere 320				Velum monialium ex Vestibus 137
Terra quævis alit artem, <i>a good artist may live anywhere</i> 213				Venatur qui piscatur 46
Terræ centro supponitur ignis, et quid accidat si per centrum perterbraretur, et injiceretur lapis aut plumbum 490				Vendere fumos 162
Tertullianus 199				Veneres & Cupidines duo 204
Tesseræ seu cubi, <i>our Dice</i> : earum ludus ludo talorum aleatorio antiquior quid Venus jactus in eis, quo rex convivii, et luterum vulgo 413. lusum eis vulgo, ut nos nunc <i>raffling</i> , vel <i>pass ten</i> ; sed quum Pollux Midam (qui Venus vel tres seniones) infelicem pronunciet, fuisse forsan alios minus usuales ludendi modos, non multum diversos à nostro nunc <i>seven or eleven</i> 418				Veneris Zona 151
Thales 46				Veneri stulte gloriosi in funeribus 363. avari sum pra modum 409
Theocritus et Theognis 452				Veria datur protopyro 211
Theologi cum poetis 52				Venire in voluptatis nomine 418
Theophrastus 67				Venitur 107
Theophylactus 102				Venter omnia docet, est pessima bestia 447
Thersites 128				Ventis & amnesecundo 17
Theauri indulgentiarum in exhaustibilitas ridetur 294				Verba dare 58. verba de presenti, & verba de futuro 140. verbis distem claudit auctor colloquia quibus vitam 506
				Verenfrinda, & ossa 208
				Vergens ætas, <i>declining age</i> 100
				Verisimile & decorum 256
				Versari in arena nota 36
				Versus Phæcei, Sapphici, Soradici, & alii 396
				Vertere solum, <i>to run one's country</i> 209
				Vertere rerum species 145
				Vestales vivæ sepeliebantur, si peccassent 116
				Vestis commendat fortiam 143
				Vestis monachalis præmonstrata vulgo jactatur à virgine, sed sumpta ab agricolis fuit 200
				Via

INDEX.

Plator vacuus cantat & 10	suat, 451 vivere arte sua 26	Vox quando fecetur à po- 193
esurit 10	etis 193	Urere aliquem malè 145
Vicarij iniciantes sacris 302	Ulyssis absentia & senium 22. vitavit Syrenes 45.	Usu caliere 374
non idoneos, damnan- 351	vix effugit Circen, 126	Ut pro ne 48. pro quamvis 54
tur 351	patronus est mentienti- 159. magnus peregr.	Ut cuique est ætas, &c. 1
Viciefus 302	um 159. magnus peregr.	Ut nutrices 180
Vigor ingenii moderato 32	Umbra, comes 55, 85	Utenhovius & Talesius 410
lusu acquiritur 32	Umbra mens separata 124	Utricen, a bag piper 389
Vincentius Exier 168	Umbra alini 259	Valcanus 25
Vinum quatuor sensibus 194	Umbilicus libri 413	Vulgus auctor pessimus 229
placeat 62. transfert in 74	Uncti ad convivium 150	Vulpem capere laqueo 126
linguam quod latebat 135	Unctio reddit tutum a su- 249	Vulpes anus non capitur 361
in corde 100	Unctio reddit tutum a su- 249	Vultum habet in manu 238
Vir consilij somno non de- 429	Undæ negotiorum 10	Vultus accessere boni 374
ditus 429	Undulatus pannus 29	Walti vere Angli 174
Virgo non de fundo, mi- 139	Unguentum in lente 333	Walsinghamica virgo 165
nus de se potest dispo- 139	Volat irrevocabile verbum 122	Waramus archiepiscopus Cant. 303
nere 139	Voluptates commendat ra- 15	
Virgo Maria suffecta Ve- 164	rior usus 15	
neri 164	Volusius 487	
Virgo Loretana paraliis, 245	Vota ridicula a pavidis 164	
latet forsan sub Pa- 245	Vota alios adstringentia 282	
rathalassiana nostris 289	Votum irritum ni nuncu- 165	
Walinghamica 289	pes loca, rid. 165	
Virginiras gaudet rapi 133	Votum Chrytophoro spe- 165	
Virum quaero 23	cialie 165	
Vita & facta Christi adum- 116		
brata figuris 116		
Viris palis aut ulmīs 130		
Vivacitas corniculæ 234		
Vive læte 176. vivi laten- 176		
ter, & ætas per tacitum		

SANCTÆ SCRIPTURÆ loci expositione E-
rasmianâ illustrati in hoc colloquiorum opere.

P roverbia Solomonis, xxi. 1, 2, 3, 84, 85.	
Hof. vi. 6. <i>Misericordiam volo, & non sacrificium,</i>	99
1 Corinth. ix. 12. <i>Omnia mihi licent, &c.</i>	100
Matth. v. 24. <i>Date omni petenti,</i>	109
Matt. vi. 24. <i>Nemo potest duobus dominis servire, &c.</i>	110
Coloss. ii. 18. <i>Nemo vos seducat, &c.</i>	443
Jacobi i. 9, 10. <i>Glorietur autem frater humilis, &c.</i>	444
Luc. i. 48. <i>Respexit ad humilitatem, &c.</i>	440
<i>Per alia loca explanat.</i>	444

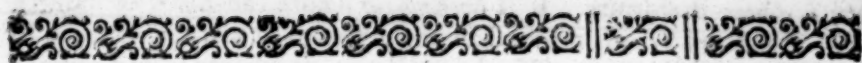
Loci ex auctoribus profanis.

I N Prolog. <i>Eunuchi Terent.</i>	182
<i>Epodis Horatian. ad Canidiam,</i>	186
<i>Odar. lib. 1. Tu ne quæsieris, &c.</i>	187
<i>Senecæ Epistolis.</i>	188
<i>Elenchis Aristotelis.</i>	189

Honor, Laus, & Gloria sedenti super thronum, &
Agno in æternum, Amen. Amen.

F I N I S.

Lusus Anagrammaticus in nomen Auctoris.

N O M E N.

DESIDERIUS ERASMUS ROTERODAMUS.

A N A G R A M M A.

- 1 MYSTES RARUS, ORE MIRUS, DESUDA DEO.
- 2 ROS ERIS MUSARUM, DESIDERATUS DEO.
- 3 MYSTES MIRUS REDDOR ; OS VERE SUADA.

Edmundus Lynold de

Heling, Lincoln.

SANCTÆ SCRIPTURÆ loci expositione E-
rasmianâ illustrati in hoc colloquiorum opere.

P ROVERBIA Solomonis, xxi. 1, 2, 3, 84, 85.	
Hof. vi. 6. <i>Misericordiam volo, & non sacrificium,</i>	99
1 Corinth. ix. 12. <i>Omnia mihi licent, &c.</i>	100
Matth. v. 24. <i>Date omni petenti,</i>	109
Matt. vi. 24. <i>Nemo potest duobus dominis servire, &c.</i>	110
Coloss. ii. 18. <i>Nemo vos seducat, &c.</i>	443
Jacobi i. 9, 10. <i>Glorietur autem frater humilis, &c.</i>	444
Luc. i. 48. <i>Respexit ad humilitatem, &c.</i>	440
<i>Per alia loca explanat.</i>	444

Loci ex auctoribus profanis.

I N Prolog. <i>Eunuchi Terent.</i>	182
<i>Epodis Horatian. ad Canidiam,</i>	186
<i>Odar. lib. 1. Tu ne quæsieris, &c.</i>	187
<i>Senecæ Epistolis.</i>	188
<i>Elenchis Aristotelis.</i>	189

Honor, Laus, & Gloria sedenti super thronum, &
Agno in æternum, *Amen. Amen.*

Lusus Anagrammaticus in nomen Auctoris.

N O M E N.

DESIDERIUS ERASMUS ROTERODAMUS.

A N A G R A M M A.

- 1 MYSTES RARUS, ORE MIRUS, DESUDA DEO.
- 2 ROS ERIS MUSARUM, DESIDERATUS DEO.
- 3 MYSTES MIRUS REDDOR ; OS VERE SUADA.

Edmundus Lynold de

Heling, Lincoln.

BOOKS Printed for J. and J. BONWICKE, R. WARE, A. WARD,
J. CLARKE, S. BIRT, C. HITCH, T. OSBORNE, J. HODGES,
E. WICKSTEED, and C. BATHURST.

DR. Adam Littleton's *Latin Dictionary*, in Four Parts: I. An *English-Latin*. II. A *Latin-Classical*. III. A *Latin-Proprius*. IV. A *Latin-Barbarous*. I. The *English* before the *Latin* containeth many Thousand Words more than any hitherto extant; which are so carefully collected, that no Word, or Phrase, is admitted, but what is Classical, and of an approved Authority. II. The *Latin-Classical* before the *English* exhibits a full, plain; and brief Account of Etymological Derivations, Philological Observations, Phraseological Explications, &c. And great care has been taken, not only to give the Proper, or Common Interpretation of the Word first, and then, by proper Marks, to distinguish the Derivative, Metaphorical and Remote Translation; but the Regimen, or Government of each Word, is diligently applied. III. The *Latin-Proprius* Names, which occur and serve to the understanding of History, Poets, &c. are explained from their several Languages, and illustrated with Historical and Geographical Observations. IV. The *Latin-Barbarous*, which comprehends those Terms of Art that explain to us the Inventions and Discoveries not known to the Classical Writers, but were since named, during the Ignorance and Darkness of the Middle Ages: As also, The *Law-Latin*, as used in the Common Law, and very necessary for the understanding of Charters, &c. are in this, and in no other Dictionary of the kind, laboriously collected and explained. The Sixth Edition, with large Amendments and Improvements, comprising all that is valuable in former Dictionaries; and Two Maps, one of *Italy*, the other of Old *Rome*.

II. *Elisba Coles's Dictionary, English-Latin, and Latin-English*; containing all Things necessary for the translating of either Language into the other: To which end, many Things that were erroneous are rectified, many Superfluities retrenched, and very many Defects supplied; and all suited to the meanest Capacities, in a plainer Method than heretofore; being, for Ease, reduced into an Alphabetical Order, and explained in the Mother-Tongue: And towards the compleating the *English* Part, (which hath been long desired,) here are added Thousands of Words, Phrases, Proverbs, Proper Names, and many other useful Things mentioned in the Preface to the Work. The Thirteenth Edition, with large Additions.

III. *Cornelii Schrevelii Lexicon Manuale Græco-Latinum, & Latina-Græcum*, Studio atque Opera *Josephi Hill*, Vocabulorum Octo quasi Millibus Locupletatum, & jam tandem Plurimis præterea in Locis Auctum & Adornatum, prout ex Præfatione constat. Ad calcem adjectæ sunt Sententiæ Græco Latine, Quibus Omnia Gr. Lat. Primitiva comprehenduntur. Item Tractatus Duo: Alter de Resolutione Verborum, de Articulis alter; Uterque perutilis, & adhuc desideratus. Editio Undecima, prioribus multo auctior & emendatior.

2292175414

Di
es,

An
er.
th
so
is
e-
o-
ti-
er,
er
te
li-
nd
m
ni-
se
ot
o-
as
ng
d,
ge
r-
e.
r-
o
e-
li-
an
nd
ne
u-
er
th
g-
afi
u-
æ
n-
n,
n-